

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

Det här är en digital kopia av en bok som har bevarats i generationer på bibliotekens hyllor innan Google omsorgsfullt skannade in den. Det är en del av ett projekt för att göra all världens böcker möjliga att upptäcka på nätet.

Den har överlevt så länge att upphovsrätten har utgått och boken har blivit allmän egendom. En bok i allmän egendom är en bok som aldrig har varit belagd med upphovsrätt eller vars skyddstid har löpt ut. Huruvida en bok har blivit allmän egendom eller inte varierar från land till land. Sådana böcker är portar till det förflutna och representerar ett överflöd av historia, kultur och kunskap som många gånger är svårt att upptäcka.

Markeringar, noteringar och andra marginalanteckningar i den ursprungliga boken finns med i filen. Det är en påminnelse om bokens långa färd från förlaget till ett bibliotek och slutligen till dig.

Riktlinjer för användning

Google är stolt över att digitalisera böcker som har blivit allmän egendom i samarbete med bibliotek och göra dem tillgängliga för alla. Dessa böcker tillhör mänskligheten, och vi förvaltar bara kulturarvet. Men det här arbetet kostar mycket pengar, så för att vi ska kunna fortsätta att tillhandahålla denna resurs, har vi vidtagit åtgärder för att förhindra kommersiella företags missbruk. Vi har bland annat infört tekniska inskränkningar för automatiserade frågor.

Vi ber dig även att:

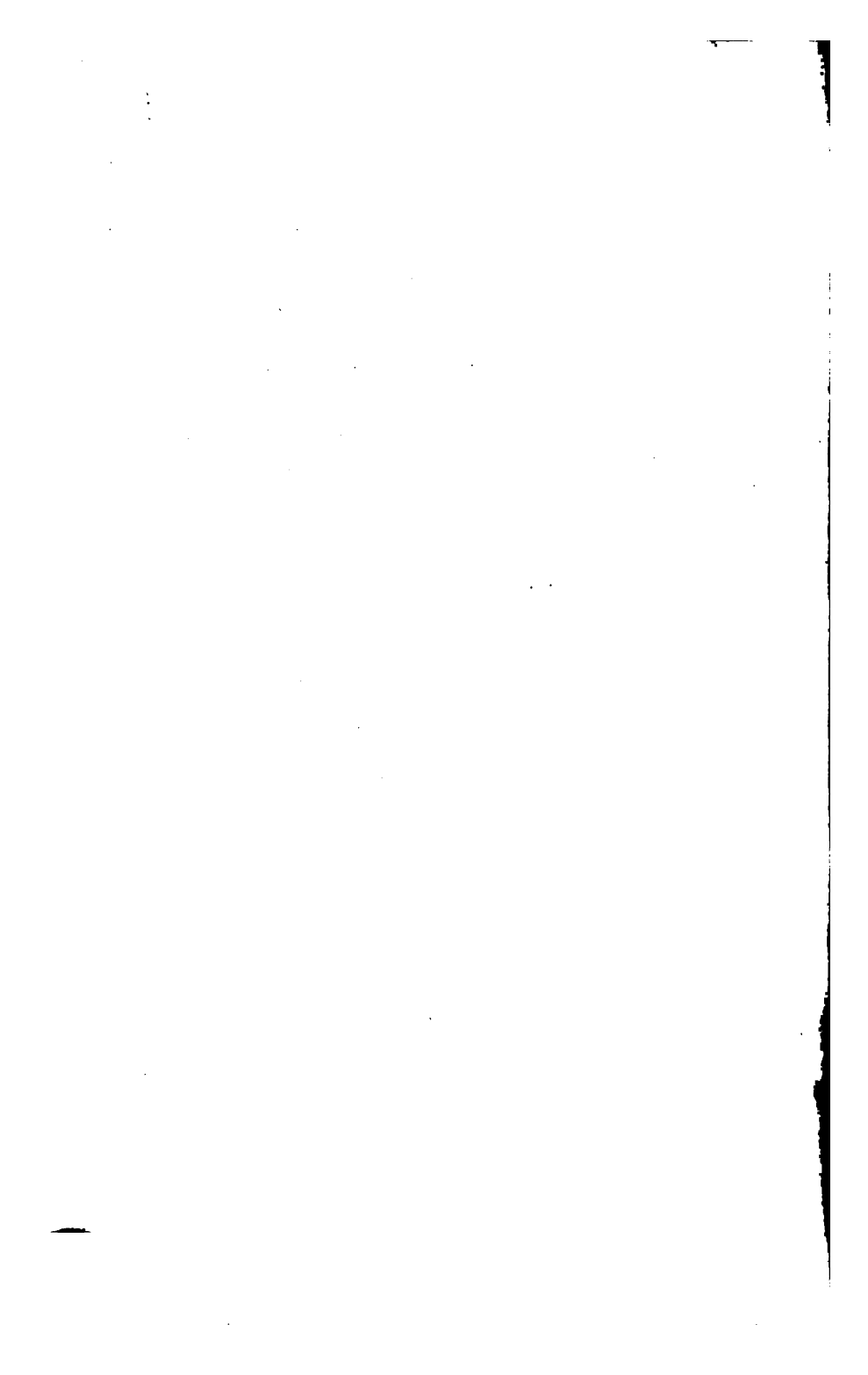
- Endast använda filerna utan ekonomisk vinning i åtanke
Vi har tagit fram Google boksökning för att det ska användas av enskilda personer, och vi vill att du använder dessa filer för enskilt, ideellt bruk.
- Avstå från automatiska frågor
Skicka inte automatiska frågor av något slag till Googles system. Om du forskar i maskinöversättning, textigenkänning eller andra områden där det är intressant att få tillgång till stora mängder text, ta då kontakt med oss. Vi ser gärna att material som är allmän egendom används för dessa syften och kan kanske hjälpa till om du har ytterligare behov.
- Bibehålla upphovsmärket
Googles "vattenstämpel" som finns i varje fil är nödvändig för att informera allmänheten om det här projektet och att hjälpa dem att hitta ytterligare material på Google boksökning. Ta inte bort den.
- Håll dig på rätt sida om lagen
Oavsett vad du gör ska du komma ihåg att du bär ansvaret för att se till att det du gör är lagligt. Förutsätt inte att en bok har blivit allmän egendom i andra länder bara för att vi tror att den har blivit det för läsare i USA. Huruvida en bok skyddas av upphovsrätt skiljer sig åt från land till land, och vi kan inte ge dig några råd om det är tillåtet att använda en viss bok på ett särskilt sätt. Förutsätt inte att en bok går att använda på vilket sätt som helst var som helst i världen bara för att den dyker upp i Google boksökning. Skadeståndet för upphovsrättsbrott kan vara mycket högt.

Om Google boksökning

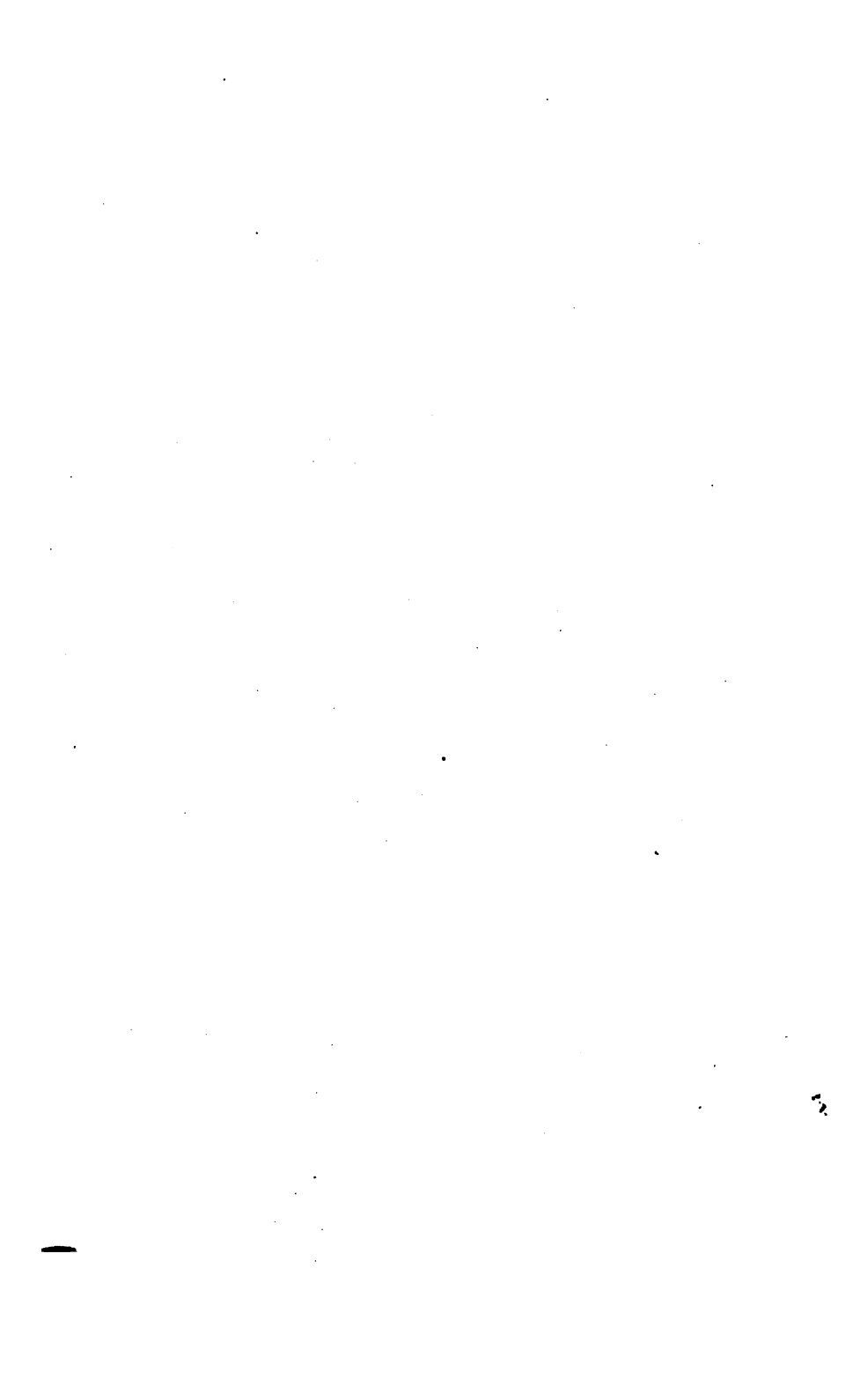
Googles mål är att ordna världens information och göra den användbar och tillgänglig överallt. Google boksökning hjälper läsare att upptäcka världens böcker och författare och förläggare att nå nya målgrupper. Du kan söka igenom all text i den här boken på webben på följande länk <http://books.google.com/>

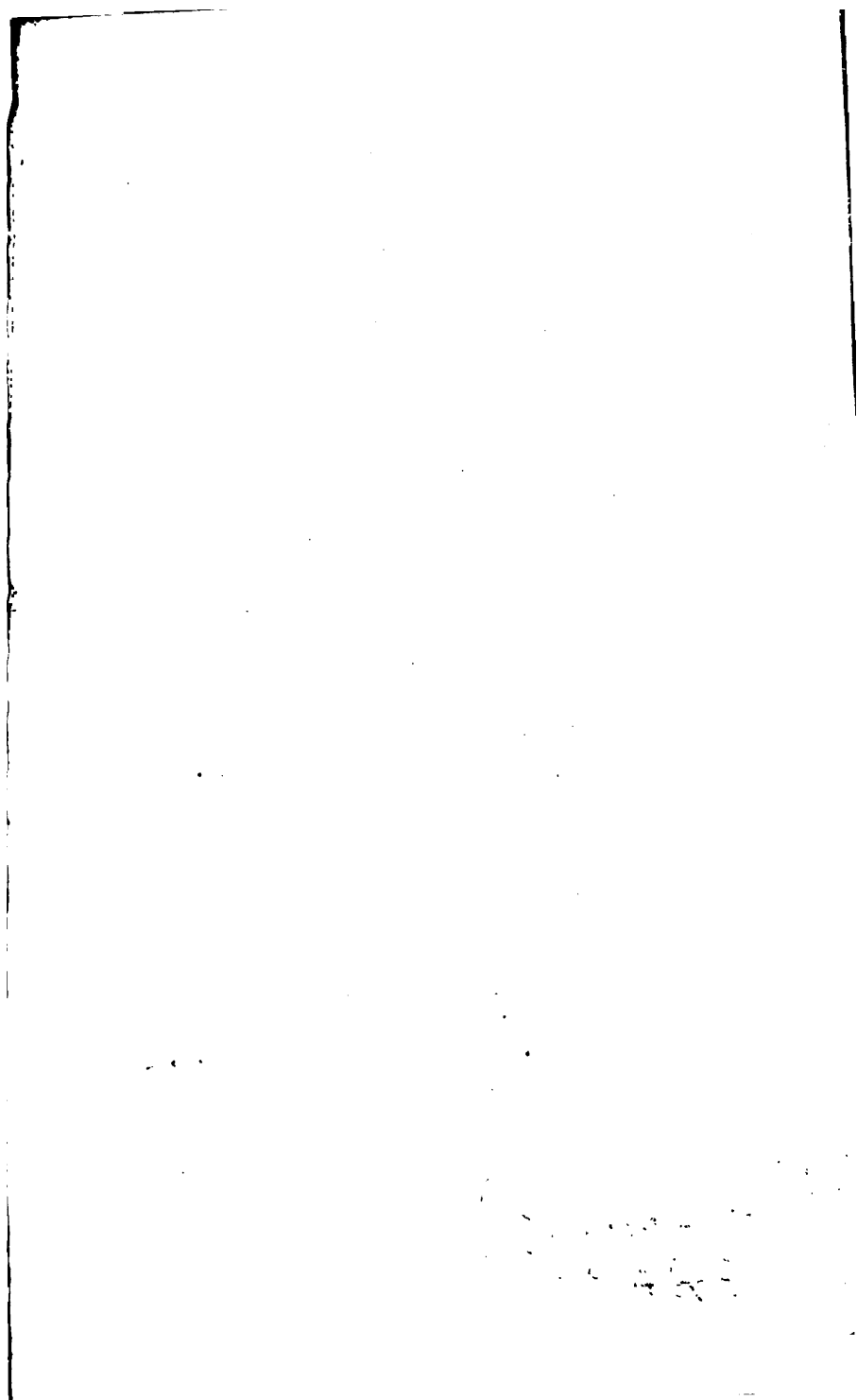

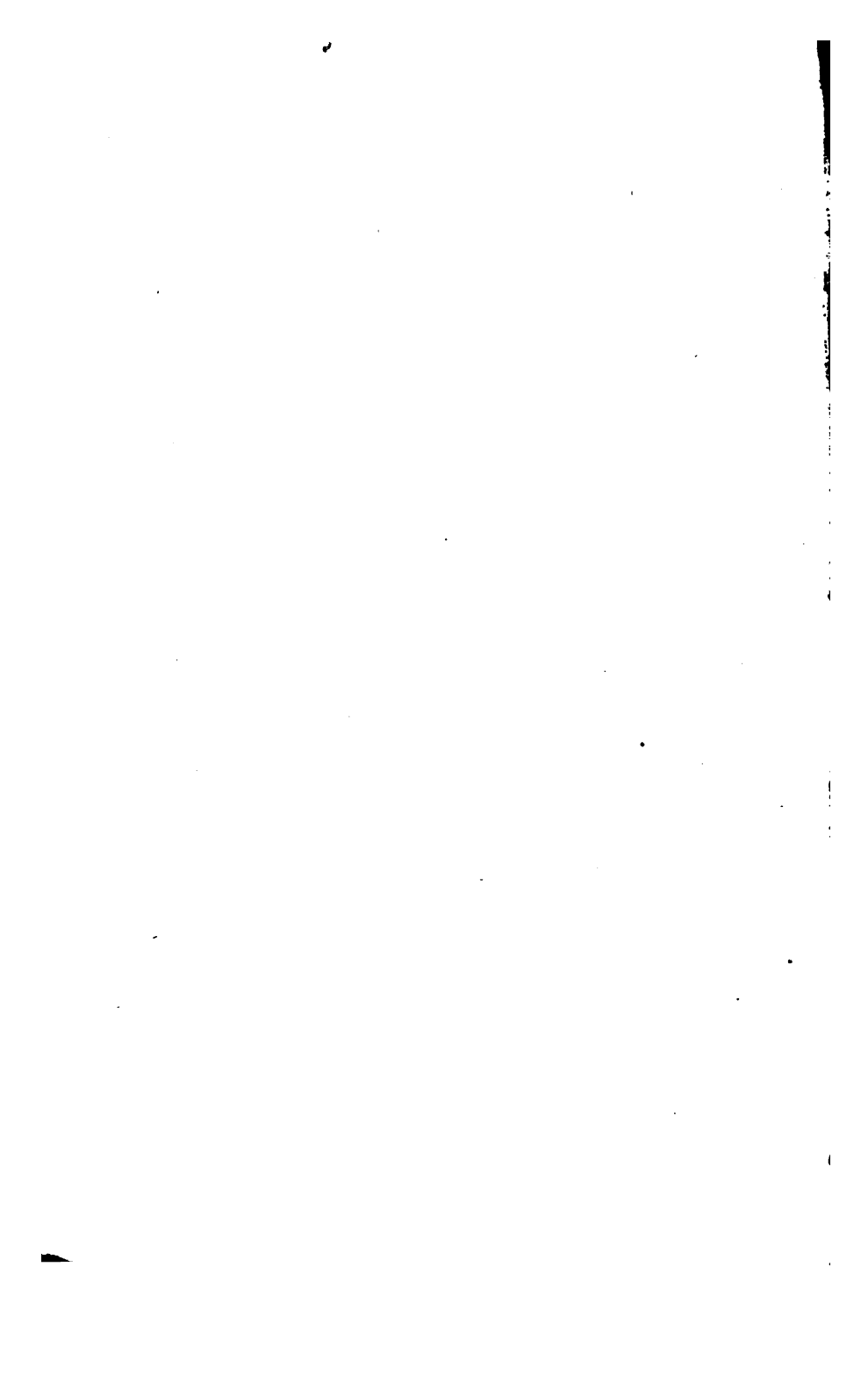
Blessed
Amen

1000
1000

**BIOGRAPHISKT
L E X I C O N**

ÖFVER

NAMNKUNNIGE SVENSKA MÄN.

SJETTE BANDET.

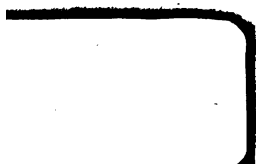

Upsala.

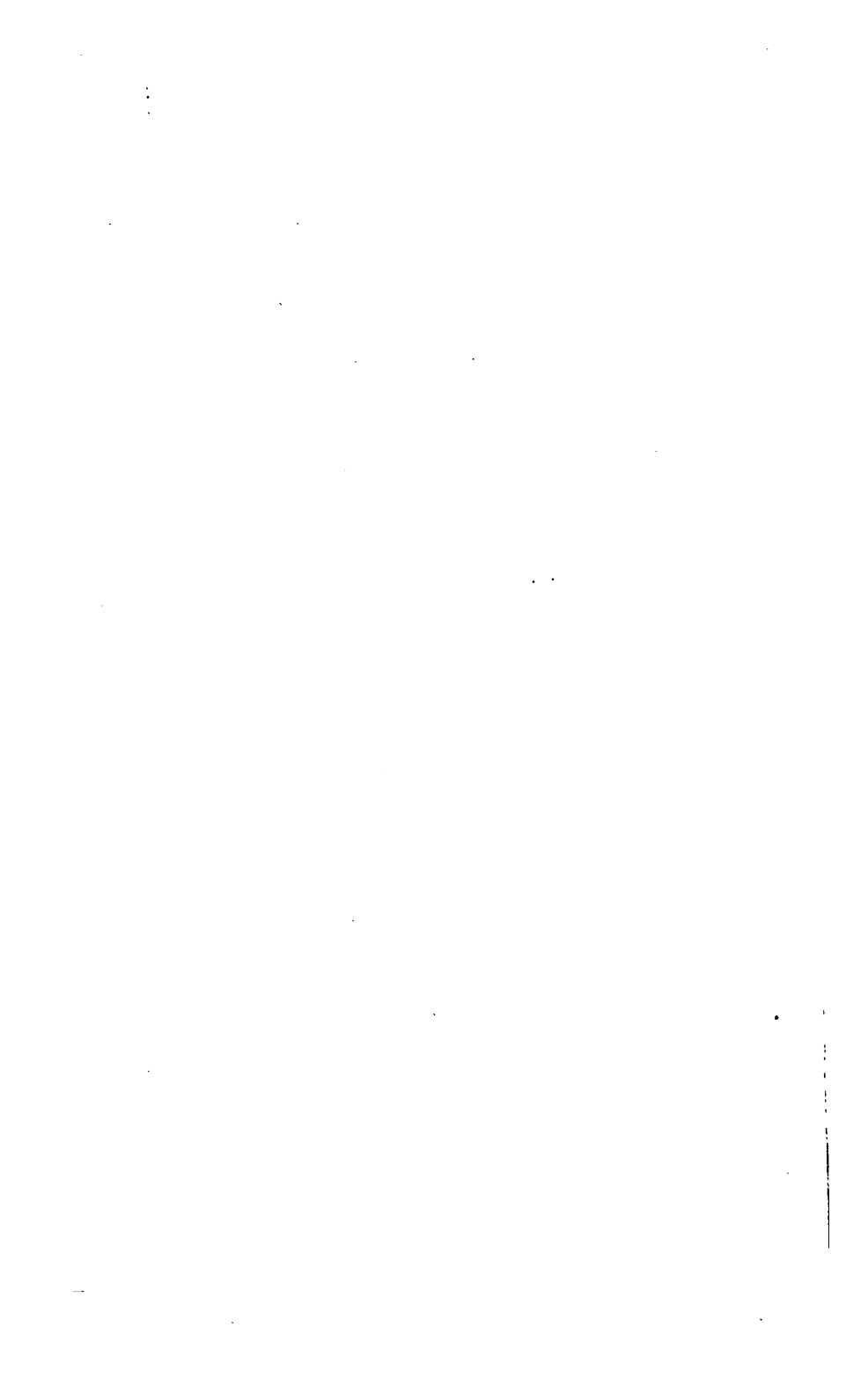
WAHLSTRÖM & LÅSTBOM.

1840.

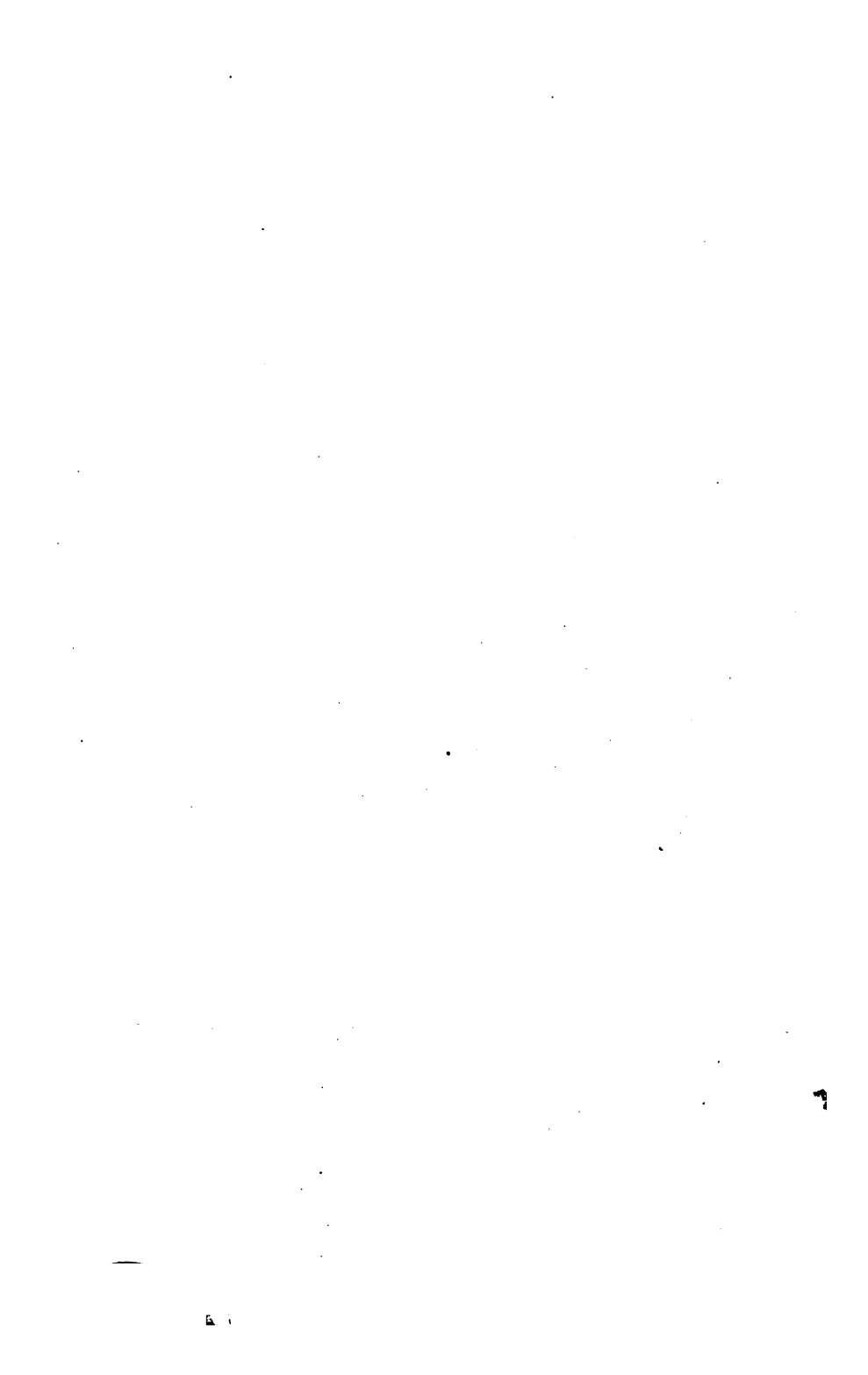
På P. M. LINDS förlag.

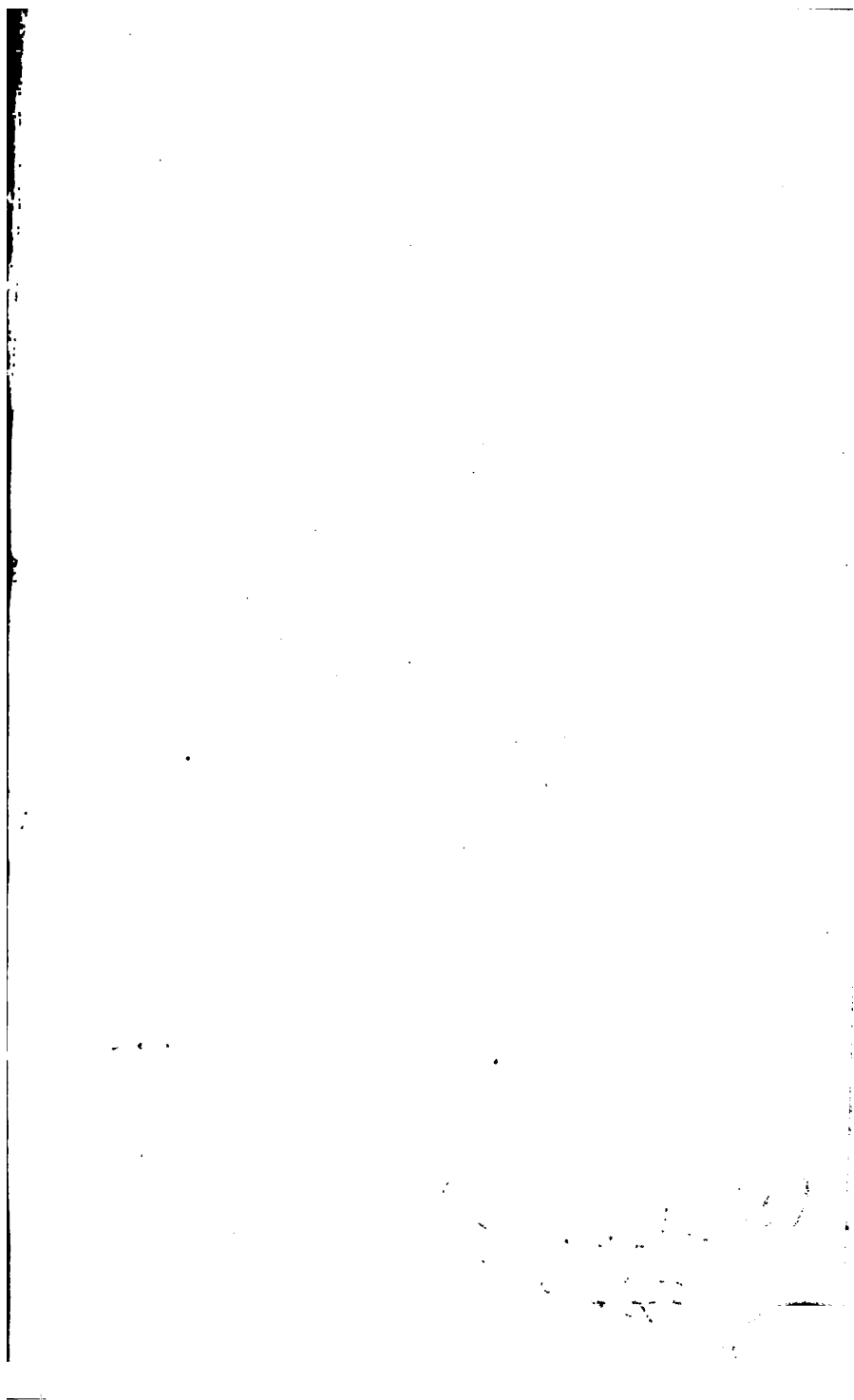

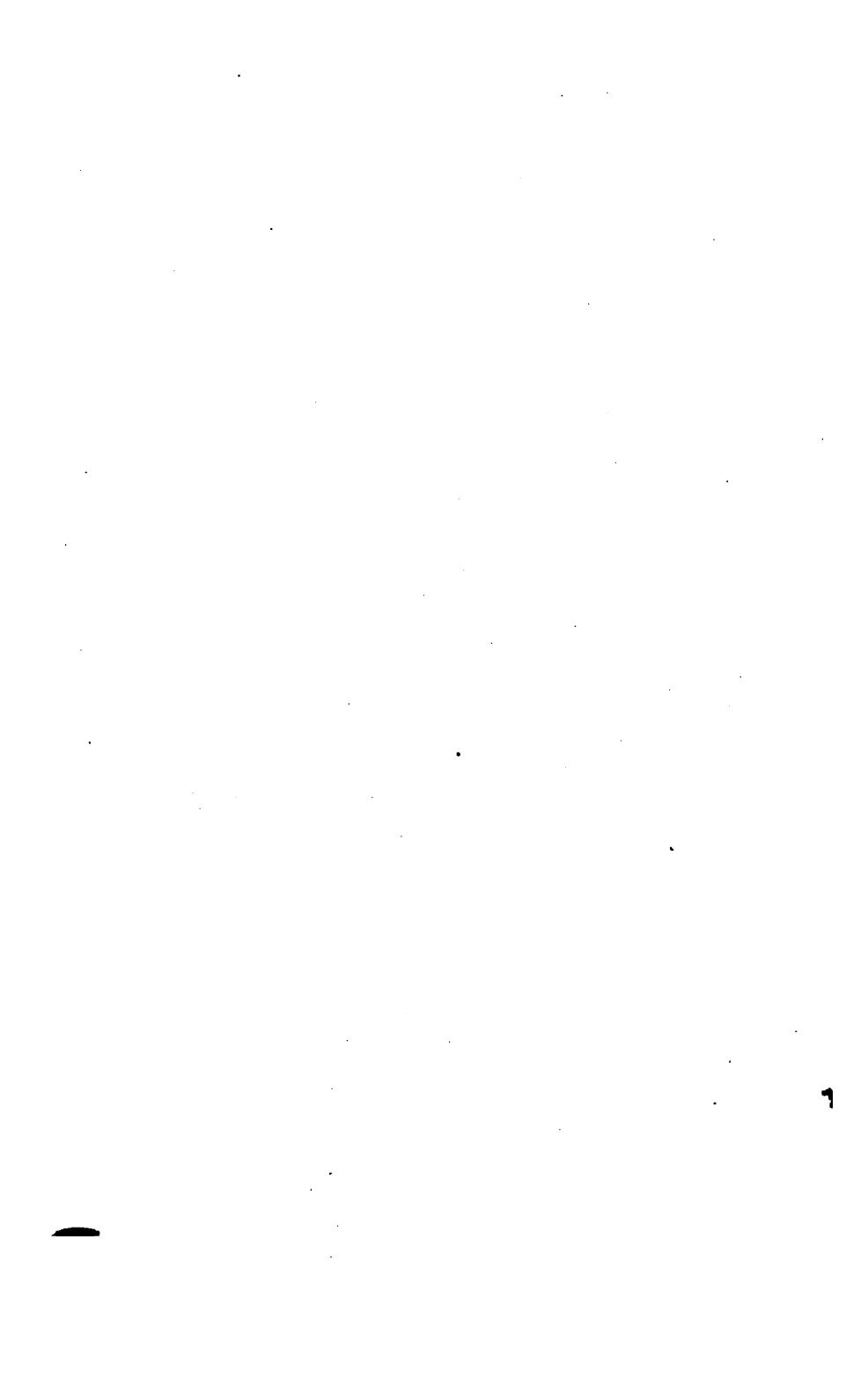
Biographist
AGR

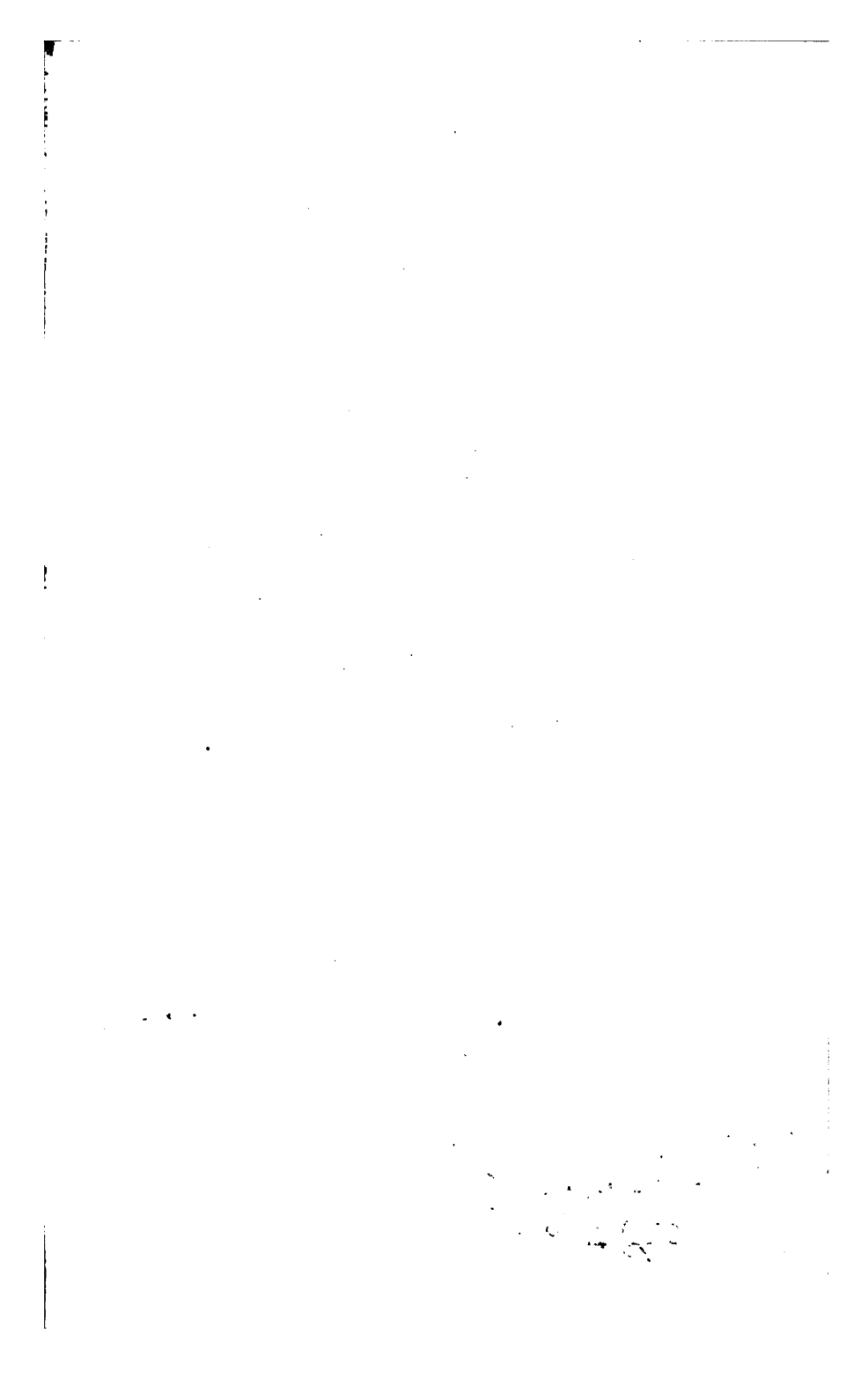

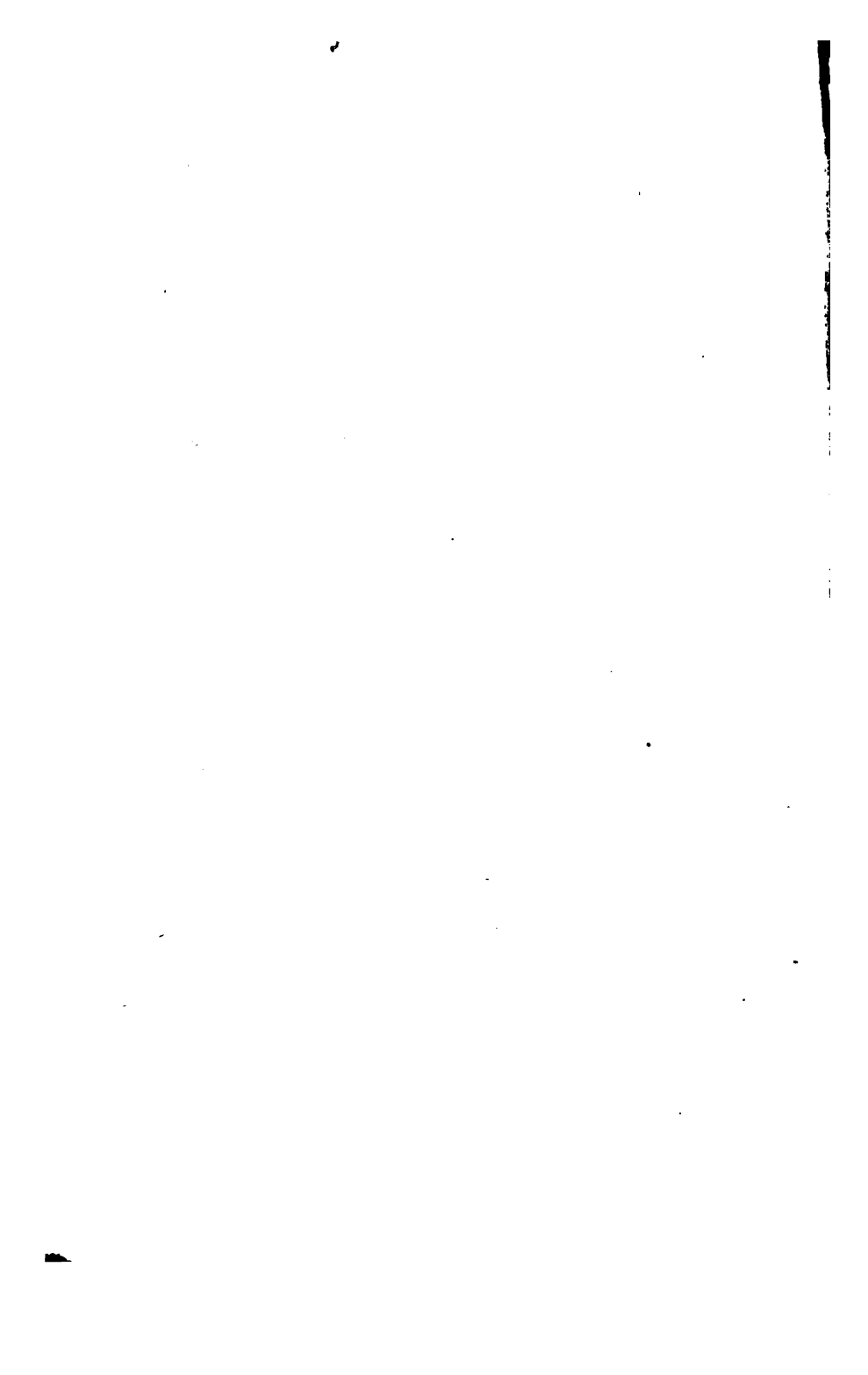

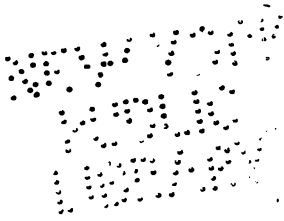
**BIOGRAPHISKT
L E X I C O N**

ÖFVER

NAMNKUNNIGE SVENSKA MÄN.

SJETTE BANDET.

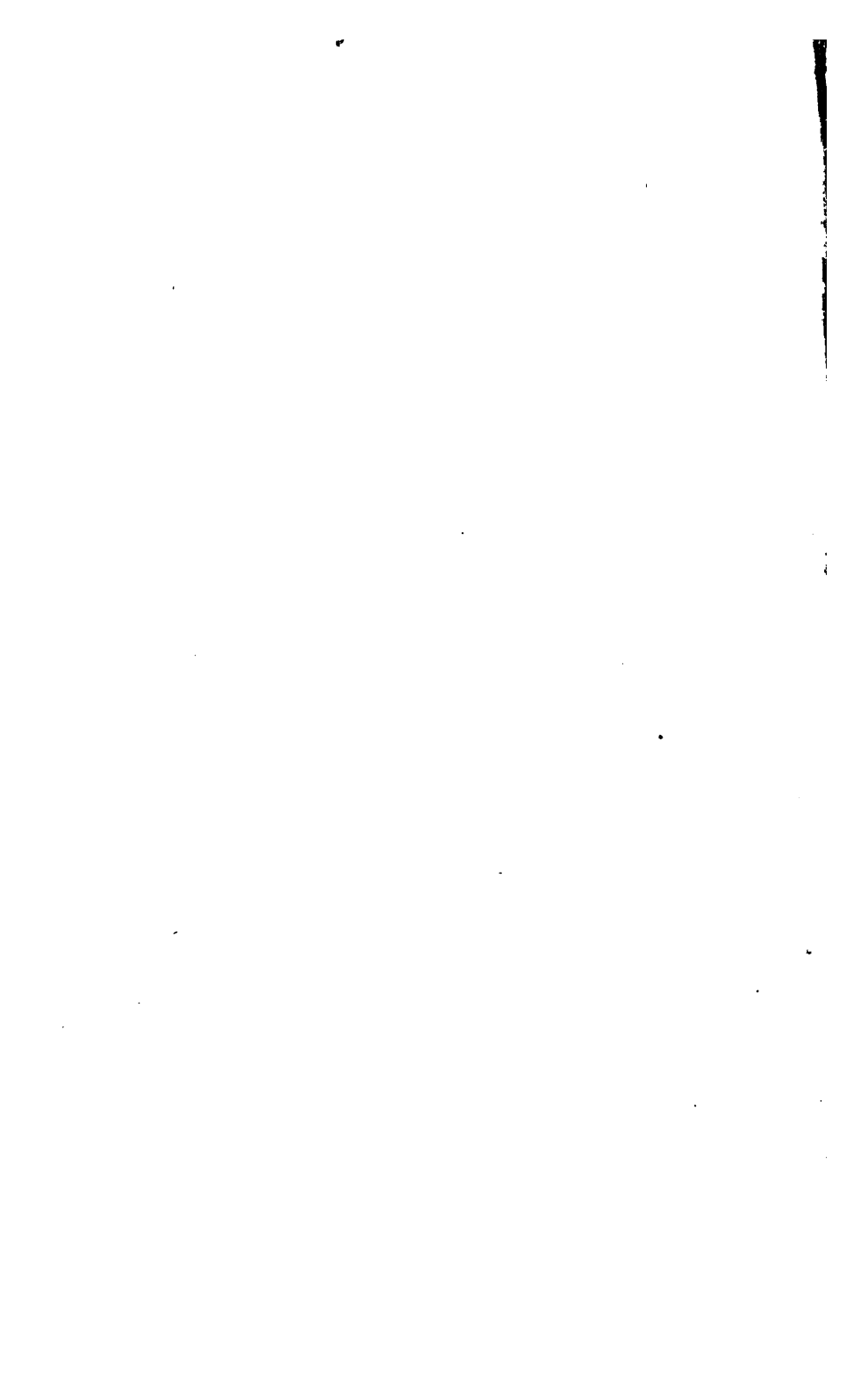

Upsala.

WAHLSTRÖM & LÅSTBOM.

1840.

På P. M. LINDHs förlag.

V/

BIOGRAPHISKT LEXICON

ÖFVER

NAMNKUNNIGE SVENSKA MÄN.

SJETTE BANDET.

Upsala.

WAHLSTRÖM & LÅSTBOM.

1840.

På P. M. LINDRS förlag.

BIOGRAPHISKT LEXICON

ÖFVER

HÄMNKUNNIGE SVENSKA MÄN.

SJETTE BANDET.

FÖRSTA HÄFTET.

 psala

WAHLSTRÖM & LÅSTBOM.

1840.

Innehåll.

Haartman, Johan. — Haartman, Gabriel Erik von. —
 Hadorph, Johan. — Hagberg, Carl Peter. — Hagelstam,
 Otto Julius. — Hagström, Johan Otto. — Hagströmer,
 Anders Johan. — Hahn, Canutus. — Halenius, Lars. —
 Halenius, Engelbert. — Hall, Peter Adolph. — Hall, Birger
 Martin. — Hallblad, Erik. — Hallenberg, Jonas. — Hallman,
 Johan Göstaf. — Hallman, Gustaf David. — Hamilton, Hugo
 Johan. — Hamilton, Gustaf David. — Hamilton, Adolph
 Ludvig. — Hamilton, Gustaf Wathier. — Hammarberg, Gu-
 staf. — Hammarberg, Henrik. — Hammarsköld, Peder Mi-
 chelson. — Hammarsköld, Lorenzo. — Harfvesfeldt, Erik. —
 Hartman, Carl Johan. — Hartman, Gabriel Israel. — Hart-
 mansdorff, Jakob August von. — Hassel, Henrik. — Has-
 selgren, Harald. — Hasselqvist, Fredrik. — Hastfehr, Ja-
 kob Johan. — Hazelius, Johan August. — Hedborn, Samuel
 Johan. — Hedenborg, Johan. — Hedrén, Johan Jakob. —
 Hegardt, Martin. — Heidenstam, Peter von. — Helin, Jo-
 han. — Helmfeldt, Simon Grundel. — Helwig, Carl Gott-
 fried von. — Hermansson, Johan. — Hermansson, Matthias
 von. — Hermelin, Olof. — Hermelin, Samuel Gustaf. —
 Hernqvist, Peter. — Herweghr, Daniel. — Hesselius, An-
 ders d. ä. — Hesselius, Anders d. y. — Hesselius Johan.

SUBSCRIBENTER.

Transport från V:te Bandets 2:dra häfte 673

Jönköping.

Wetterbergh, Johan. HofrättsRåd 1

Transp. 674.

Såsom *Provinc. Medicus* reste han flitigt omkring för att så mycket snarare förmå den förut vid läkare och läkemedel ovana finska allmog, att begagna den hjälp han erbjöd dem, och utdelade äfven i samma afsigt 1765 (då andra upl. af hans *Läkarebok* utgafs) 1200 ex. kring alla Stift. Han införde äfven 1754 *Koppypmpningen* i Finland. Under sin akademiska tid använde han sin förvärfvade förmögenhet till npphjelpande af läkarevetenskapens framsteg vid Åbo Akademi. Han understödde fattige *Medicinæ Studiosi*, och stiftade 1778 tillika med *BergsRådet* *Hisinger* en *Botanices Demonstrators* och *Medicinæ Adjunctssyssla*. År 1783 anslag han ensam fond till en Profession i Anatomi, Chirurgi och Barnförlossningsvetenskap, samt 1783 till en Profession i Naturalhistorien och Veterinair-vetenskapen. Dessutom anslag han fond till tvenne stipendier för *Medic. Studiosi* att efter hans död utgå, samt resten af egendomen till en *Arbetshusinrättning* i Åbo. Hans örtsamling af 3000 *Species*, och ett vackert Anatomiskt präparat tillföll Akademien samlingar. Hans minne som Entomolog förvaras i Svenska Insektet *Phalæna Tortrix Haartmannia*.

Skrifter: C. Linnæi Inledning till Örteriket efter *Systema Naturæ*. Öfvers. Stockh. 1753; 2 Uppl. Westerås 1777. — Underrättelse om de mäst gångbara Sjukdomars igenkännande och botande genom lätta och enfaldiga Husmedel. Stockh. 1759; 2 Uppl. Åbo 1765. — Tydlig och kort beskrifning om Boskapssjukans kännande och botande. Åbo 1761. — Svar på K. Vet.Ak. i Stockholm fråga: huru all slags Frisel kan förekommas och botas. Stockh. 1771. — Program till Medicinska Promotionen i Åbo 1781. — Bref i anledning af H:r Kirurg. Odenahts anmärkningar angående Hæmorrhagiers allmänna stillande i Finland. (Sv. Merc. Jan. 1758. s. 835). — Bref från Åbo om Boskapssjukan. (Inr. Tidn. 1761. N:o 66, 85). — Berätt. om Blodspottnig stillad genom Bränvin, som med Saltpeter blifvit försatt. (*Acta Scient. Upsal.*). — 8 Rön i Vetensk. Akad. Handl. — Embetsberättelser i K. Collegii Medici Riksdags-Relationer 1761 och 1765. — Om en botad kräftskada. (Läkaren och Naturforsk. Tom. V. s. 357). — 12 Akad. Disputationer och 3 Specimina för Stipendiater. — I Handskrift: *Observationes practicæ*, och Afhandling om Dieten.

(Källor: Sacklén's Läk.Hist. 3. Del. s. 50. — Åminn.Tal. i Vet.Ak. af Hagströmer. — Tengström, Åbo Akad. Pro-Cancellerer etc. — Rosenhane, Vet. Ak. Hist.).

2. HAARTMAN, GABRIEL ERIK VON.

Föddes d. 9 Mars 1757. Fadr. *Gabr. Haartman* var vice LandsKamererare i Åbo. Modren hette *Margaretha Lithander*. Blef Stud. i Åbo 1771. Med. Lic. 1779. Reste s. å. till Stockholm, der han inskref sig i chirurgien hos

dåvar. Ledamoten af chirurg. Societeten, slutel. Gen-Directeuren Hagströmer. Prom. Med. Doctor i Åbo 1781, och besvarade Doctorsfrågan. StadsPhysicus i Åbo 1782. Förordnades följ. året till förste Professor vid den af Prof. Joh. Haartman stiftade Anatomiae, Chirurgiae & Artis Obstetriciae Professionen. Medicinæ Practicæ Professor 1789. Emottog Medicinska insecendet vid Läne-Lazarettet i Åbo 1794. Promotor vid Medic. Doctors-Promotionen i Åbo 1802, hvilken bevestades af Konungen och Drottningen. Directeur vid Åbo Discontverk 1808. R. K. St. Wladimirs O. 4:de Class s. å. R. St. Annæ O. 2:dra Class 1809. Adlad 1811. Præses uti Finska Collegium Medicum i Åbo s. å. Kallades i Dec. s. å. till Led. af Kejs. RegeringsConseillens Ekonomie-Departement, med StatsRåds fullmakt, samt förordnades till Adjoint hos Chefen för Finance-Expeditionen. Chef för samma Exped. 1812. Afled i Åbo d. 2 Aug. 1815.

Var Acad. Rector Magnificus 1794 och 1808. Led. af Patriot. Sällsk. 1791; af Finska HushållsSällsk. 1797. Dess Ordförande 1810. Led. af K. Vetensk. Ak. i Stockholm 1801, af Medico-Chirurg. Akad. i Petersburg 1808, och af Svenska LäkareSällsk. 1815.

Gift 1. 1785 med *Fredrika Lovisa von Mell*, Dotter af Akad. Apothekaren i Åbo Lars von Mell. Hade med henne 2 Döttrar och 2 Söner; *Lars Gabriel* f. 1789, nu Geheimer-Råd, Gouverneur öfver Åbo och Björneborgs Län, Kammarherre, R. af St. Annæ O. 1 Cl., af St. Stanislai O. 1. Cl. och af St. Wlad. O. 3. Cl., Comm. af Svenska Nordstj. O.; samt *Carl Daniel* f. 1792. Med. och Philos. Doctor, GeneralDirecteur öfver Finska Medicinalverket, Ordförande i Collegium Medicum och R. af St. Wlad. O. 4 Class. Gift med Rosina Franzén. — StatsRådet H. blef 2:dra g. gift 1796 med *Fredrika Sophia Fock*. Egde med henne 2 Söner och 1 Dotter.

H. var en man af mycken lärdom, samt utmärkt för nit och oförtrutenhet att sprida ljus i sin vetenskap, och dermed befordra allmän nytta. Hans efterlemnade boksamling inköptes 1825 af finska Statsmedlen, och förenades med Universitetets i Åbo Bibliothek.

Skrifter: Försök anställde 1784 med det af K. Coll. Med. för någon tid sedan upköpte Kräftmedlet. (Läk. o. Naturf. Tom. V. s. 361). — Anmärkningar öfver det af Hr Plouqvét föreslagne Lungprovet. (Vet. Akad. Handl. 1790. 2 quart.). — Beskr. öfver förbeningar i Refbens-bråskerne och Hjertats valvler, anmärkte hos afl. Prof. Lindqvist. (Ib. 1791. 1 qv.). — Om nyttan och verkan af Extractum Chamomillæ. (Ib. 1803. 4 qv.). — Ännu rör.

Landtmåteri- och Storskiftes-Författningarne i Finland m. m. Inlemnad 1808 till finska Hush. Sällsk. som derföre belönade honom med 2:ne ex. af dess Belönings-Medaille i Silfver. — 14 Akad. Disputationer.

(Källor: Sacklén's Låkar-Hist. II. o. IV. Del. — Tengström, Åbo Akad. Pro-Cancellorer m. m.).

HADORPH, JOHAN.

Föddes d. 6 Maj 1630 på Haddorp eller Haddetorp i Slaka socken af Linköpings stift. Fadren *Nils Johansson* *) hade i yngre åren varit Carl IX:s Kamrerare och var af gammal adlig härkomst. Modren var *Anna Hansdotter* **), hvars fader Joh. Matthiæ först var Hofprest hos Carl IX såsom hertig och sedan blef pastor i Norrköping. Anna Hansdotter var af den gamla adliga Uplänninge-ätten och härstammade i fjerde led från Matths Pedersson Uplänning, som var gift med Brita Christersdotter Wase, dotter af Riksrådet Christer Johansson Wase till Örby. Hadorphska ätten är gammal och känd redan på 1500-talet under namn af Lintzbroätten. Lintze Eriksson till Bro i Wåla socken af Westerås län nämnes i tvenne domar år 1580 mellan Brö och Aspenäs och 1585 i en förlikning med konung Albrecht. Hans son Erik Lintzesson till Bro eller Lintzbro var 1409 häradshöfding i Wåhla härad. Ifrån honom härstammade i sjunde led den ofvannämnde N. Johansson till Haddetorp, hvars afkomlingar af denna egendom togo namnet Hadorph.

H. studerade i Linköping och Upsala. Han fick stipendium "in classe Politicorum," emedan historien och juridiken voro hans mest idkade studier. Han blef Akad. Secreterare 1660, men tröttnade snart vid "denna besvärliga sysla" och sökte få beställning i Göta Hofrätt. Under tiden hade han blifvit bekant med Lindsköld och M. G. de la Gardie, hvilka skaffade något understöd af Cancelli-medlen 1683, hvarigenom han uppmuntrades att qvarstadna.

Följande året erbjöds honom att efter L. Bureus blifva Riks-Antiquarie; men han undanbad sig denna function och önskade, att den hellre måtte gifvas åt Prof. Verelius. Vederbörande funno då för godt, att begge skulle bibe-

*) Rothlieb skrifver *N. Jönsson*. Enligt densamme var han född 1575 på Lintzbro, var i Hertig Johans af Östergötland och Gustaf Adolfs tid Slotts- och Häradsfogde i Linköpings Hus och Län, samt dog 1644.

**) Gezelius kallar henne orätt *Mathsdotter*.

hålla sina förra syalor, men att hvardera skulle få tillgodonjuta hälften af Rika-Antiquarie-lönen med det vilkor, att de skulle arbeta uti fornhäfderna. År 1679 blef H. ensam om detta embete.

En legation till engelska hofvet föranstaltades 1666, hvarvid man erbjöd H. att medfölja för att undersöka gamla Svenska monumenter, men han undanbad sig äfven detta uppdrag och föreslog i stället N. Hyltén (Silfverskiöld), såsom den der förut varit i samma land och bättre kände språket.

Då Antiquitets-Collegium inrättades i Upsala 1667, blef H. den siste af de sju Assessorerna, men han fick likväl det drygaste arbetet, i synnerhet sedan han tillika blef Secreterare 1669. På hans lott föll att utgifva Rim-Chronikorna, att förklara forntidens begrafningssätt, myntväsende och sigiller, att bestrida de oekonomiska affärerna, att föra brefvexlingen, att för Cancelleren redogöra för alla förefallande mål m. m. På 1668 års riksdag beslöts, att till detta Collegium skulle öfverlemnas åtskilliga monument-register och gamla böcker samt förre Antiquariens samlingar genom Secreteraren vid K. Archivet Er. Runell (Palm-skiöld). Genom H:s försorg fördes detta sjöledes till Upsala och inrymdes i Paulinska huset, hvarest han, understödd af fyra studerande, ordnade samlingarna.

H:s nit och skicklighet blefvo ej obemärkta. År 1668 fick han 300 daler silfvermynt "för att uppmuntra andra till slika löfliga företaganden *)." År 1671 erhöill han frälsefrihet på $1\frac{1}{4}$ hemman och sedan 1681 frälsefrihet på allt hvad han köpte. Dessutom fick han fullmakt på Hane-kinds domsaga för ådagalagd flit vid rikets lagverk, hvarom en stor samling af Acta Publica bar vittne.

"Den icke af oss nog ärade, kanske icke på rätta sidan nog kände **)" M. G. de la Gardie gjorde 1669 ***), åtföljd af Brenner och Hadorph, en antiquarisk resa i Västergötland, der H. aftecknade Höjentorps, Leckö och Varnhems minnesmärken. Under tiden begagnade han äfven de bibliotheker, som Grefvarne Brahe och De la Gardie hade samlat, samt afskref Alexandri Magni Historia på Svenska rim, hviken sedan trycktes på Visingsborg 1672. Denna

*) Jfr Cronholms Suppl. till detta lexicon sid. 93.

**) Fants Minne af Schefferus sid. 28.

***) Gezelius har orätt 1671, och har förledt andra till samma misstag.

bok är ganska slarfvigt utgifven; och ser man på den skatt af gamla språkets tillgångar, den mängd af äldriga svenska ordspråk och de naivt träffande liknelser, som den innehåller, så förtjenade den i sanning att å nyo utgifvas med mera noggrannhet (Jfr Sv. Vitterheten af Hammarsköld). I De la Gardieska bibliotheket fick han lägga å sido alla de böcker, som gäfvö ljus i antiquiteterna. Desse skänktes sedan 1669 och 1670 till Upsala Akademi och Antiqu. Collegium. Dessutom förskaffade han efter Grefvens död flera dyrbara böcker åt Collegium 1686 *).

År 1671 fick H. förordnande af regeringen att göra antiquariska resor. Följande året fick han följa Carl XI till Östergötland för att underrätta honom om provincens märkvärdigheter i Linköping, Skeninge, Bjälbo, Vreta m. m. Året derpå följde han konungen på dess eriksgata genom Vestmanland, Nerike, Vestergötland, Bohuslän, Halland, Skåne, Blekinge, Småland, Öland, Östergötland och Södermanland, då han alltid måste vara tillhands för att lemna upplysningar vid förefallande märkvärdigheter. En beskrifning öfver denna resa, som H. uppsatte, inlemnades sedan i Antiqu. Archivet. Den stannar redan vid Højentorp och lemna rum för monumenter och inscriptioner, som man ämnade införa.

Derefter följde han Grefve Gustaf De la Gardie till Köpenhamn, der han träffade flera Danska lärde, bland hvilka Thom. Bartholin blef hans synnerliga vän. Efter hemkomsten blef han betänkt på att utgifva frukten af sina samlingar. Rim-Chrönikorna utkommo 1674, hvartill 1676 lades en betydlig samling af Acta Publica från medeltiden, hvilka sprida mycket ljus öfver dess historia och statsförfattning. H:s arbeten i denna väg blefvo sedan, enligt Dals mening, mönster för Schmedeman och Abrahamsson. Hvad H:s upplaga af den större rim-chrönikan angår, så har han följt en stympad handskrift, hvarigenom meningen ofta är otydlig. Bevis derpå lemna Dal ur en i Danmark funnen handskrift, hvaraf han lät trycka på ett qvarthblad några stycken, som ej finnas hos H. Sedan meddelade Lagerbring i sina Handlingar några tillägg efter en handskrift, som blifvit honom lemnad af H. Benzelius. H. har tillika "förfärdigat ett fullkomligt Register," hvori han dock enligt en anmärkning i Stiernmans Tal "rätt ofta sammanblandat Herrar och Männ, för likhet af namn, hvilka likväl så till Ätt som Tid de lefvat uppå, äro vida ifrån hvarannan åtskilde."

*) Geselius skriver orätt 1676.

År 1675 utgaf han Olof d. Heliges Saga på svenska rim tillsammans med "Några Norska förbund med Sverige," samt Jemptelandz Stadgar och Bref, hvilka handlingar icke sakna värde. Titeln till denna bok är sällsynt. Om sjelfva sagan, som förut ej var mycket bekant, yttra utgifvarne till *Scriptores rerum Svecicarum* II. 31. "Gesta S. Olavi inter deperditos Historiæ Septentrionalis fontes numerat Langebek in Registro T. I. Script. rer. Dan. præfixo. Non vero aliam esse, ac Historiam S. Olavi rhythmis Svecanis compositam, ab Hadorphio editam, instituto examine deprehendimus." Öfver denna saga och H:s åtgärd dervid har J. Istmeen (Renhielm) gjort anmärkningar (under titel: *Observationes brevissimæ etc.*) hvilka kunna läsas i Nettelbladts Schwed. Bibl. St. III. N. x. sid. 324 ff., der han säger, att H. gjort bättre för sin egen heder, om han aldrig låtit denna saga komma i dagsljuset, emedan hon är uppfylld med grofva fel, som strida mot den historiska sanningen. Detta bevisas med många exempel och H. förebrås för okunnighet eller vårdslöshet, då han icke allenast följt den sämsta handskrift, utan ock uraktlåtit att ur Sturleson och andra trovärdiga Scribenter rätta de många oriktigheterna.

Derpå företog sig H. de de gamla lagarnes utgivande. Första frukten blef den så kallade Dahle-lagen år 1676. I företalet är jämväl intagen den af H. funna Magnus Erikssons stadfästelse på Sudermanna-lagen af 1327. Titeln Dahlelag är gifven af Stiernhöök, som tillegnade denna namnlösa lag sin födelseort Dalarne, då den ej tycktes kunna tillhöra någon af de provinser, som hade kända lagar. Man är dock numera ense derom, att denna urkund blott är en äldre codex af Vestmannalagen, på samma sätt som man funnit en äldre Vestgöta-lag. Ett gemensamt bevis på dessa lagars ålder är den i dem begge bibehållna gamla arfsrätten, som af Birger upphäfdes 1262. Vestmannalagens äldre codex är tydligen den lag, som H. efter en på K. Bibliotheket förvarad handskrift utgivit under den oriktiga benämningen af Dahlelag. I H:s företal till denna lag kunna många origtigheter anmärkas, såsom då han föregifver, att inga handskrifter af Stadslagen finnas, som äro äldre än Christophers Landslag, hvilket skulle bevisa, att stadslagen är yngre än nämnde landslag; men detta är ogrundadt.

Samma år utgaf H. Skånelagen. Denna edition är ej af stort värde, om man än måste gifva den företråde framför den sällsynta Danska af 1505. Afvenledes s. å. fick H. Kongl. bekräftelse på sin Secreterare-beställning i Antiqu. Collegii.

um med ytterligare auctorisation till antiquiteters samlande, samt fullmägt och pass att årligen resa omkring riket i sådant ändamål. Detta verkställdes hvarje sommar, hvarvid han åtföljdes af tvenne unga män och "mästare i tecknningen," J. Peringer (Peringsköld) och P. Landsberg (Lejonsparre), utom "andre ritare och skärare." Runstenarne blefvo i synnerhet sökta och vårdade. Under H:s inseende blefvo öfver tusende sådana i trä skurne. På denna grund uppstod sedan Göranssons Bautil. Sjelf utgaf H. 1680 Färentuna Runstenar, en liten samling, som länge varit ganska sällsynt. Hvad han såväl om dessa minnesmärken som om Svenska mynten samlat, lemnade han åt sin efterträdare att fullkomna. (Jfr Sjöborgs Inledning sid. 5. Wieselgren III. 312 låter honom besörja "Ant. Collegii afritningar" ända ifrån 1669).

Längre fram utgaf H. Gothlands-lagen med ett företal, som handlar om Gothlands upptäckande m. m., jemte vederläggning af Strelows påstående. Upplagan innehåller original-text, svensk öfversättning och glossarium och är utgifven 1687.

H:s edition af Bjärköa-Rätten är af samma år. Företalet till densamma är märkvärdigt och handlar om Björkö. H:s mening om Björkö är ännu ej tillräckligt vederlaggd, hvilket föranlätit Sjöborg att i 3:dje delen af sina Fornlemningar på ett temligen öfvertygande sätt biträda hans åsigt. Deremot finnes intet skäl af vikt, att med H. och Sjöborg antaga sjelfva den ifrågavarande lagen såsom fordom stadslag för det af Adam af Bremen omtalade Birca, emedan Bjärköa-rätt är ett i nordén gemensamt namn på stadslagar. I förbigående må nämnas, att Birca hvarken ödelades efter Stenkils regering, såsom Sjöborg förmenar, eller före densamma enligt Strinnholm I. 369, ännu mindre "långt före" denna tid enligt Celsius sid. 105. Birca ödelades just under Stenkils tid, ty annars kunde det ej falla dåvarande biskopen i Sigtuna in att besöka Unnis graf i Birca, hvarvid han fann staden förstörd och inga spår efter grafven. En sådan resa hade ej kunnat företagas annat än straxt efter ödeläggelsen, innan dess förlopp ännu hunnit blifva bekant i Sigtuna. Samma förhållande är med de sex lärare, som erkebiskopen i Brehmen skickade till Sverige under Stenkils regering, af hvilka han förordnade Adalvard till biskop i Sigtuna och Johannes till biskop i Birca. (Jfr Catal. episc. hos Langebek III. 250). När de kommo till Sverige, intog den förre sitt säte i Sigtuna, men då den förre fann

Birca förvandlad i en stenhop, flyttade han till Linköping. Dessa omständigheter tyckas äfven bestrida identiteten af Sigtuna och Birca. Den af Strinnholm enligt några äldre historieskrifvare omnämnda härjningen af Olof den helige omkring 1008 träffade sannolikt Forn-Sigtuna, men icke Birca, hvars tillvaro ännu under Stenkil af det ofvanstående tyckes vinna bekräftelse. Hvad angår de konungastadgar, som utgöra ett bihang till denna upplaga, så har H. på höft gifvit årtalet 1280 åt Skenninge stadga, som öppnar denna samling. I Fants register öfver tryckta handlingar upptages den under 1284. Troligen är den från slutet af 1285 eller början af 1286, såsom Tibell visat i tionde häftet af Iduna, i synnerhet genom omständigheter rörande i stadgan nämnde personer. Detta gillas af Schlyter (Vestgöotalagen sid. XXV). Numera tyckes man allmänt antaga 1285. Jfr Tibell Seraphimer-Ordens Hist. sidd. 16, 205. Geijer I. 185, 187, 302. Bergfalk: Om svenska Städerna sid. 28.

Följande året utgaf H. Wisby Stadslag med Svensk öfversättning jemte det platt-tyska originalet, samt året derpå Wisby Sjö rätt.

Dessutom har H. skrivit "Påminnelser om de tre Cronor, till Schefferum, d. 4 Aug. 1678, öfversände," hvilken afhandling är bifogad Schefferi sista skrift "de antiquis verisque Regni Sueciæ Insignibus." Om H:s handskrifter lemmas upplysning i Palmskölds och Gahms samlingar samt i Schefferi Suecia litterata.

Uti tredje tomen af de i Riks-archivet förvarade "Collectanea de Scriptoribus Svecicis" finnas några handlingar rörande det H. gifna uppdraget att åstadkomma och utgifva en samling af Ordningar och Stadgar, som kunde tjena till Praxin Forensem. Af förevarande handlingar kan dock ej denna sak ses i sitt fullständiga sammanhang. Handlingarne bestå af: "Kort och oförgripeligt Betenkiande öfver Secr. J. Hadorphii insinuerade arbete, angående några Ordningar och Stadgar, som han förmenar tjena ad Praxin Forensem." Detta betänkande är ett concept utan underskrift. Det är författadt af flere på Canc. Collegii befallning, i anledning af R. Mjits skrifvelse, dat. Bergholm d. 15 Sept. (utan årtal). H:s arbete, som bestod af utdrag ur Stadgar, Beslut, Recesser m. m., förkastas af många skäl, men förnämligast deraf, att första delen rörde Jus publicum och kunde således ej tjena ad praxin forensem; och då man hittills haft betänkande att låta trycka sjelfva regeringsformen, synes så mycket mera betenkeligit sådhana Resolutioner och Stad-

gar, som intet annat äro, än intima effluvia Formæ Regiminis, alla uppenbara och till kenna gifva." När och af hvilka detta betänkande afgafs, synes ej af conceptet.

"Copia aff Secr. Hadorphii Titelar Register öfver gamle Stadgar och Recesser, Riksdagsbeslut och andre förordningar, som Hans Höggrefl. Excell. Rikz Cantzleren in Febr. 1669 tillstelte." Detta är ett register af H:s under vissa titlar uppställde sammandrag af Recesser, Förordningar m. m. Männe detsamma som 1672 på trycket utgafs under titeln: Apographum Donationis de la Gardie etc.? Eller förteckning på de handlingar, som enligt ofvannämnda 1668 års riksdagsbeslut skulle till Antiqu. Collegium öfverlemnas?

Copia af ett bref utan dato från H. till Riks-Cancelleren, der han säger sig på dennes befallning hafva ur de Recesser m. m., "som han äger, excerperat så mycket, nu för tiden bör komma till Praxin vid Domstolarne." Han herömmar K. Maj:ts intention att genom trycket låta publicera alla vedertagna Recesser m. m., hvilken grundar sig på Riksens Ständers Beslut riksdagarne 1602 och 1604. De excerpta, han ur sina publika acter kunnat författa, har han inrättat på tveggehanda sätt: det ena chronologiskt, det andra under vissa titlar efter materien. Men som honom många acter felas, insinuerar han, att hvarje Collegium måtte anmodas uppsätta de stadgar, som de bruka till praxin hos sig, så att de, som felas, kunde införas i han verk."

K. Maj:ts ytterligare confirmation på Frälserätt för H. hans hustru, barn och bröstarfvingar och allt deras godh af d. 14 Maj 1681. Copia.

Egenhändig Copia af en odaterad ansökan till K. Maj:t, hvari H. säger sig hafva efter många års arbete fullbordat sitt vid Cancelliet honom, i anledning af Riksdagsbesluten 1602, 1604, 1664 och 1678, anbefallda verk, att samla alla Recesser m. m. både hvad fordom och ännu brukligt vorö. Sådant hade han för K. Maj:t tillkännagifvit på Kungör 1680, då K. Maj:t gifvit honom befallning om arbetets publication, utfärdad privilegium för honom derpå, samt anbefallt Kammar-Collegium att anskaffa papper. Men som en och annan förnäm Herre rådt honom att utesluta "alla Placater, som till irringar och tvistigheter emellan Konungarne och Undersåtarne hafva egentligen gjorde varit," så anhåller han, att Kongl. Drotsen och Presidenterna i Stockholms och Göta Hofrätter, Göran Gyllenstierna och Gust. de la Gardie, Kongl. Skattmästaren, samt Excell. Claes Flemming måtte

förordnas att genomgå verket och utesluta allt dylikt, "dock att värcket härmed icke blifver förhindrat." Slutligen anholder han om förnyelse af brefvet till Kammar-Collegium angående pappers anskaffande.

Af allt detta vill det synas, som H. först författat excerpter ur de honom tillhöriga acter; men att han sedan på befallning ytterligare fullkomnat detta arbete ur andras källor. Det blef aldrig utgifvet, men torde möjligen finnas bland Nordinska Samlingarna i Upsala. H. sjelf lærer tillskrifvit afundsmäns stämplingar, att utgifvandet blef om intet.

Äfven i fjortonde delen af Warmholtz' Bibliotheca upptages: "J. Hadorphii Uttog af Riksens Recesser och Stadgar uppå the mål som till Praxin forensem höra." Arbetet säges vara på befallning gjordt och till konungen öfverlemnadt d. 16 Oct. 1672. På Warmholtz tid fanns i Rålambska biblioteket på Högsjö en af H. skriven "Förteckning på gamla Konungsgårdar och Slott, som ännu finnas i Riket." I Stiernmans Centuria Anon. I. 23 finnes äfven upptaget ett anonymt arbete af H., som numera är sällsynt, och innehåller en förteckning på de böcker, som af Antiqu. Collegii ledamöter blifvit utgifna och bearbetade. Närmare är detta verk beskrifvet hos Clement: Bibl. hist. et crit. IX. 539.

Carl XI:s tidehvarf var i allmänhet mera gynnande för häfdaforskning än för häfdateckning. Äfven H. var blott i det förra afseendet utmärkt. Hans litterära förtjenst består deri, att han bragt i dagen flera viktiga handlingar, som sprida ljus i vår historia; ty icke var han den man, som med snilletts blick kunde i ett sammanhängande helt öfverskåda och framställa händelsernas utveckling, eller med djupheten och nyheten af sina åsikter väcka och hänföra sitt tidehvarf. Likaledes kan anmärkas, att hans rastlöshet är mera berömvärd än hans noggranhet, äfvensom att han i allmänhet lät väl betala sina tjänster och sin möda, och ej sällan lät det rent litterära nitet stå tillbaka för egoistiska afsigter. Det led äfven snart till slut med antiquitetsstudiet i Upsala, ty Collegium flyttades 1684 till Stockholm och reducerades 1692 till ett Archivum. Dess början såg H., men afled följande året d. 12 eller 13 Juli.

H. var gift med *Elisabeth Dalin*, dotter af Prosten i Skenninge Dan. Dalin och Elisabeth Enander. Bland hans sju barn var *Johan* actuarie i Ant. Collegium. Denne har tillika med J. Bureus och Arxhjelm föröfverskat Vilkinasagan;

deras arbete har sedan Peringskiöld med originalet jemfört och förbättrat, samt förökadt med en latinsk öfversättning. Dessutom har J. Hadorph d. y. i handskrift lemnat ett vidlyftigt verk, fördeladt i 38 capitel, under titel: Scandia antiqua. Ännu äro någre Collectanea deraf i behåll, bestående af utdrag ur sagorna. De lära förvaras i K. Biblioteket. Ett utkast, utgörande ett ark 4:o, är tryckt utan årtal och tryckort med titel: "Förteckning uppå några verk, som Joh. Johansson Hadorph, för detta Actuarius Collegii Antiquitatum, deels efter Embetes plicht, deels derutom förfärdigat, och nylig företagit at beskrifva." Förf. dog 1693 kort efter fadren. Sonen *Samuel* blef enligt *Gezelius* Landshöfding (?).

H. är i koppar stucken 4:o af *Haton*. Hans sonsons sonson, n. v. Exped. Secreteraren och R. N. O. *Daniel H.* upphöjdes d. 10 Dec. 1816 i adeligt stånd med bibehållande af ättens namn och urgamla vapen.

Skrifter: Apographum Donationis M. G. de la Gardie, qua Acad. Ups. et Collegio Ant. legavit benam Copiam libror. Ms. aut alias rarior. Stockh. 1672. Fol. — Alexandri Magni Hist. på Svenska Rim. Vizingeb. 1672. 4:o. — S. Olaffs Saga på Svenska Rim. Stockh. 1678. 8:o. — Två gamla Svenska Rijm-Krönikor. Item en stor Deel af the gamle Konungars &c. Förlikningar, Förskringar &c. Del. 1, 2. Stockh. 1674, 76. 4:o. — Färentuna Härad's Runestenar. Stockh. 1680. Fol. — Catalogus Libror. qui in Historia et Antiqu. Patriæ sub imperio Reg. Caroli XI. publicati sunt &c. Lat. et Suet. Stockh. 1690. Fol. (An.). — De ofvan nämnda lagarne.

(Källor: N. H. Dal: Specimen biograph. de Antiqu. Su. — *Gezelii* Lexicon. — *Gahms* Samlingar. — *Palmeskiölds* Samlingar. — *Bothliebs* Matrikel. — *Warmholts*. — *Schlyters* föreläsningar i Laghistorien. — *Handlingar i Riks-Archivet*).

— A — Ö —

HAGBERG, CARL PETER.

Född i Rasbo Socken vid Upsala den 23 Nov. 1778. Son af *Mjölaren Carl H.* och *Cathar. Hallström*. Blef Student i Upsala 1795. Phil. Mag. 1803. Prestvigd s. & på kallelse af RiksMarskalken Gr. J. G. Oxenstjerna. Pastors Adj. vid Storkyrko Förs. i Stockholm 1805. E. O. Hofpred. hos EnkeDrottningen 1806. Ordin. Hofpred. hos Dens. 1808. Erhöll Svenska Akad. dubbla stora pris i vältalighet s. & Seminarii Prefekt i Lund, och Kyrkoh. i St. Peders kloster 1809. Theol. Doctor s. & Vicar. Theol. Pastoralis Professor 1810. Ordin. Dito och Seminarii Director 1811. Prost s. & Predikant vid Prestmötet i Lund

1814. Ryrkoh. i St. Claræ Församl. i Stockholm 1815. Led. af Sällsk. pro Patria 1816. Revisor i Discontverket 1817 och 1832. OrdensCapellan s. å. Riksdagsman 1818. ÖfverHofPred. hos EnkeDrottningen s. å. BancoFullmächtig 1818—20. Led. af Krigs-Revisionen 1818—22. Led. af PsalmboksComitén 1819. Confessionarius hos Prinsessan Sophia Albertina s. å. Led. af TabellCommissionen 1820. En af de Aderton i Svenska Akad. 1821. Ryrkoh. i Rasbo och Kihl af Upsala Stift 1823. L. N. O. 1823. Led. af Comitén för granskningen af Rikets Undervisn.-verk s. å. Pastor Primarius vid Storkyrko Församl. i Stockholm och Präses i StadsConsistorium 1837.

Gift 1809 med *Erika Dorothea Hising*, Dotter af Handelsm. i Stockholm Eric H. Har med henne sönerne *Carl August*, se nedanf. *Jakob Hjalmar* f. 1814. † 1816. *Erik Hjalmar* f. 1816, Lieutenant, och *Jacob Theodor* f. 1825, samt Döttrarne *Euphrosina Carolina* f. 1813 och *Maria Charlotta* f. 1834.

Skrifter: En Disp. i Upsala. — Afhandling om det vanhedrande och oförsvarliga i det skämt, som i blandade sällskap drifves med Religionen och dess sanningar. Belönad af Samf. pro fide & Chrismo 1806. — Äreminne öfver Axel Oxenstierna. Bel. med Sv. Akad. dubbla pris 1808. (Akad. Handl. ifrån 1796. 6. Del.). — Afskedspred. i Stockh. Storkyrka 1809. — Anmärkningar öfver konsten att predika af Mynster. Öfs. Lund 1815. — Predikningar, 1:o. 2 Saml. Lund 1814, 13; 3—6 Saml. 1817—20; De flesta hafva erhållit nya Uplagor särskildt; sedermera ordnade och utgifna i 2:ne Band under titel Högmässopredikningar, 5:te Uppl. Sthm 1830; 6:te Uppl. 1837. — Passions-Predikningar. Sthm 1821. 2—4 Saml. Sthm 1822—25; 1:o. 2 Saml. 2 Uppl. 1832. — Tacksägelse vid EnkeDrottningens död 1818. — Afsked till St. Claræ Församl. Sthm 1823. — Pred. vid Magister-Promotionen i Ups. 1827. — InträdesTal i Svenska Ak. 1821. (Ak. Handl. ifr. 1796. X Del.). — Griftetal öfver Grefvinnan Lovisa Aug. Mejerfelt 1817; Hofjunk. Joh. O. Bergenstierna 1818; Riksmarsk. Gr. J. G. Oxenstierna s. å.; Prof. C. Fr. von Breda s. å.; Fru Hel. Maria Quiding 1819; SlottsBildhugg. Per Ljung s. å.; vice Audit. Mag. Carl Nordfors s. å.; ÖfverHofJägmäst. Frih. C. Fr. v. Essen 1820; HofRåttarådet N. G. Steenman 1821; Prof. Jac. J. Betulin s. å.; Presid. D. Schulz von Schulzenheim 1823; Landshöfding Nils von Rosenstein s. å.; Erkebiskop J. O. Wallin 1839.

(Källor: Ståhl, Lunds Akad. Professorer. — Upsala StiftsMatr. — Hammaraköld, Svenska Vitterheten).

CARL AUGUST HAGBERG är född d. 7 Juli 1810. Prom. Phil. Mag. i Upsala 1830. E. O. BibliotheksAmanuens 1832. Litteraturæ Græcæ Docens 1833. Erhållit af Svenska Ak. andra priset i Skaldekonsten 1831, Zibetska priset 1834, och andra priset i Vältaligheten 1839.

Skrifter: *Bidrag till den Grekiska Dramatikens Historia* (Skandia IV). — *Om den nya Fransyska Vitterheten* (Skandia VIII). — *Demagogerne, Lustspel af Aristophanes*, Öfvers. Ups. 1834. — *Tal vid Svenska Bibelsällskapets allmänna sammankomst* 1838. — *Sång vid Minnesfesten 1839* (Sv. Akad. Handl.). — *Akademiska Disputationer, och Recensioner i Litt. Föreningens Tidning*.

HAGELSTAM, OTTO JULIUS.

Föddes på Prostviks gård i Finland d. 11 Mars 1783. Hans föräldrar voro *Gabriel August Hagelberg*, Capitaine vid arméens flotta, och *Anna Lovisa Quick*. Han började sin tjänstgöring 1800 såsom Extra Quartersman vid Skeppsbyggeriet på Sveaborg, och studerade derjemte de för en Skeppsbyggmästare och Sjö-Officer nödiga Vetenskaper. Blef 1801 Sergeant vid Sveaborgs Escader af arméens flotta, och antog då namnet *Hagelstam*. Flaggjunkare 1801. Fänrik s. å. Commenderades 1803 till Kustbevakning i Finska Skärgården, då flera förut okända och farliga grund upptäcktes. Ehuru blott 18 år gammal anförtröddes honom dock, att ifrån Juli 1803 till och med vintern 1804 föra ett Coopverdie-Skepp på Östersjön och Nordsjön, och sommaren derpå commenderades han att förrätta Hydrographiska mätningar i Bohuslänska Skärgården. De följande åren upptogos honom flere mätningar, och chartæ-ritningar vid det Hydrographiska chartæverket, samt 1808 uppmätning af några insjöar för Götha Canalverks räkning. Lieutenant i Flottorne s. å.

På sin enträgna begäran fick H. detta år göra tjänst på Skärgårdsflottan, och bevistade Sjöträffningarne vid Lemo d. 19 Juli, vid Sandö Ström d. 2 Aug., vid Grönviks Sund d. 30 Aug., samt vid Raikiluto Sund d. 1 Oct. då han såsom DivisionsChef behöll platsen mot en mångdubbelt starkare fiende. R. S. O. och Lieutenant vid Stockholms Escader s. å. Capitaine i flottorne 1810.

Commenderade 1810 en Division Canonslupar under kustbevakningen för Engelsmännen i Blekinska Skärgården, under hvilken tid han författade en charta öfver Skärgården utanför Carlskrona. Capitaine vid SjömätningsCorpsen s. å. Om vintern 1812 tjänstgjorde han vid Sjömätnings-Contoret och författade en fullständig Afhandling om SjömätningsCorpsens nytta och ändamål, jemte förslag till en ny organisation af densamma, samt Project till ett Reglemente för Corpsens tjänstgöring på flottan. Major i Flottorne 1813. Commenderades i April s. å. till tjänstgöring

på Linieskeppet *Gustaf den tredje*, hvilket då låg i sundet, men under ditresan, som skedde på Hemmema Birger Jarl, hände den olyckan, att fartyget, under full fart och utan stöt, plötsligen remnade i Babordsbog, och sjönk inom 15 minuter, midt emellan Skånska och Pommerska kusten den 27 April, då han genom simmande frälste sig, och jemte honom blott 8 personer.

Sedan han efter denna olyckshändelse öfver Danmark återkommit till Carlskrona, blef han först Adjutant hos H. Exc. Gen. Amiralen Grefve Puke, och sedan ÖfverAdjutant hos General en Chef öfver Vestra arméen H. Exc. Grefve von Essen, 1813, 1814 och 1815 dels i Sverige dels i Norrige och derunder första hälften af år 1814 commenderad till Köpenhamn i egenskap af Svenska Regeringens Commissarie för att emottaga Norrska Archiverne, i följd af Fredstractaten i Kiel. Under sitt vistande hos Grefve Essen gjorde han äfven en Inspections-resa längs Norrska kustens sjöstationer, och författade en Militairisk Beskrifning öfver nämnde kust, samt en Militairisk-statistisk charta och Beskrifning öfver hela Norrige, och blef derföre utnämnd till Öfv. Lieutenant i Flottorne 1813. Arbetande Ledamot af Krigsvett.-Acad. 1816. Utgaf s. å. en Situations-charta öfver Christiania och trakten deromkring, samt författade 1817 och 1818 en stor Militairisk-statistisk charta öfver hela Sverige, hvarföre han erhöll en Gratification, och blef tillika d. 11 Maj 1818 upphöjd i Adeligt stånd med bibehållande af sitt förra namn.

H. har äfven 1818 författat en Skärgårds- och Kustförsvars-plan för Öregrunds och Stockholms Skärgårdar, eller försvaret mot Åland, och bevisade dervid nödvändigheten, både i Militairiskt och Oeconomiskt hänseende, att öppna en inomskärs segelled emellan Öregrunds och Stockholms Skärgårdar innanför Grislehamns ländet, medelst en Canal emellan Ortala- och Bagghusviken, hvilket af Konungen gillades och blef satt i verkställighet. Författade 1819 en sammandragen Geographisk, Militairisk och Statistisk charta öfver hela Sverige och Norrige hvilken är af trycket utgifven; hvarjemte han s. å. förrättade en mycket magtpåliggande militairisk undersökning i Öregrunds, Stockholms, Södermanlands och Östergöthlands Skärgårdar. Erhöll 1826 Öfverste n. h. o. v.

Gift 1817 med *Eva Fredrika Burenstam*, Dotter af BruksPatronen och Ridd. af Wasa O. Olof *Burenstam* och *Carolina Camitz*.

(Källa: Rothliebs Adel. Matrikel).

HAGSTRÖM, JOHAN OTTO.

Var född på Frösön d. 24 Juni 1716. Föräldrarne voro *Pehr H. Regim.-Fältskär* vid Jemtlands Regte, och *Helen Sundius*. I anseende till Fadrens knappa vilkor erhöll han en sparsam uppfostran, och måste, för att bevista Frösö skola, som var belägen en fjerdedels mil från föräldrarnes boning, hvarje morgon äfven i sträng vinterköld till fot begifva sig dit, klädd i ett tunnt skinnlifestycke och tunn skinntröja utan öfverplagg. Efter fadrens död önskade han blifva landtbrukare, men modren önskade att han skulle blifva prest, hvarföre han fortsatte studierne. Blef Student i Upsala 1737, och efter aflagde prof Prom. Medicinæ Doctor 1749. Företog s. å. med Kongl. stipendium en resa genom Jemtland och dess Lappmarker, hvarom han lemnade berättelse till VetenskapsAkademien. Förestod Mathes. Lektionen i Hernösand 1752, och vistades sedan i Stockholm såsom Läkare hos Presidenten Broman till 1754, då han erhöll fullmagt att vara ProvincialMedicus i Östergöthland. Denna tjänst skötte han med mycken omsorg, och undervisade äfven utan betalning GymnasiiUngdomen i Linköping i Naturalhistorien, med hvilken han ständigt sysselsatte sig, och gjorde flere upptäckter. Erhöll 1769 af VetenskapsAkad. en SilfverJetton för sitt svar angående bästa sättet att sköta biafvel, och 20 Dukater för ett svar i samma ämne 1773. Fick på begäran afsked 1785 och afled d. 12 Mars 1792, 76 år gammal.

H. var en uppmärksam Naturforskare, och skicklig Läkare, och visade särdeles ömhet emot de fattiga och allmogen. Om hans Bok "*Pan Apum*" yttrar Linné sig i ett bref till honom d. 25 Oct. 1768. "Jag har läst 8 gånger Hr Doctors *Pan Apum*, som Hr Doct. täckts sända mig; jag kan tillstå utan skrytande, att den är en Juvel. Hr Doctors alldeles nya rön, korta och sinnrika skriftsätt, rediga tankar och slutsattser göra, att den skall hafva sten till hjerta, som ej rörs och får affection för boken, ehurn grof läsaren vore. Hr Doct. har med detta enda grafvit sitt namn så djupt i tidens hälleberg, att inga tiders omskiften kunna det utrota. Jag gratulerar Hr Doct. till oödligheten."

Gift 1755 med *Maria Beata*, Dotter af Directeuren *Joh. Löljeblad* på Sörstad, i Wikingstad Socken. Hade inga barn.

Skrifter: Beskr. öfver Jemtland. Sthm 1751. — *Pan Apum*. Sthm 1768; 2:a Upl. 1774. — Svar på K. Vet.Akad. fråga om Bi-

skötsel. Stockh. 1773. — 6 Rön i K. Vet.Akad. Handl. — Bref och mindre afhandlingar införde i Lärda Tidningarne, Inrikes Tidn., Svenska Mercurius, samt Läkaren och Naturforskaren.

(Källor: Sacklén's Läk.Hist. — Åminn.Tal i Vet.Akad.).

HAGSTRÖMER, ANDERS JOHAN.

Brorson till den föregående. Föddes d. 8 Sept. 1753 på Länna Bruk i Södermanland, der Fadren, *Jakob Hagström*, var BruksInspector. Modren hette *Anna Elis. Wi-rell*. Sedan han genomgått Strengnäs skola, blef han vid 12 års ålder Cautions-student i Upsala. Under hans korta vistande derstädes stadgades hans beslut, att egna sig åt Farfaderns och Farbroderns yrke, läkarekonsten, i synnerhet genom Linnés faderliga råd och uppmuntringar. "Näst Gud, skrifter han sjelf, vördade jag Linné, och när Linné, som ofta hände, tilltalade mig, antog jag utan tvifvel ett högst vördnadsfullt utseende, hvarföre Linné ofta sade: "käre Hagström, var ej så nedslagen, så ängslig; ni är fattig, men Gud hjälper er nog." Mellertid strandade hans förhoppning, att under hans och den berömda Rosensteins ledning vid Universitetet få utbildas sig för detta yrke.

Genom faderns iråcade medellöshet måste nemligen H. i förtid (1769) afbryta sina akademiska studier, för att på den chirurgiska vägen i Stockholm; mot mindre fordringar, vinna en hastigare bergning; ty ännu var Chirurgien på ett mera utmärkt sätt gynnad af staten. Så t. ex. stod en Regimentsfältskärstjent, med 90 t: spanmål i lön, öppen för en Chirurgiæ Mästare, då deremot en Provincial-läkarebeställning, hvartill Doctorsgraden banade vägen, endast medförde en lön af 50 R. Mellertid förestods den Chirurgiska undervisningen i Stockholm af så skicklige män, som en Acrel, en David v. Schulzenheim, en Bergius och Martin; men afhörandet af deras föreläsningar var också nästan den enda vinst H. hade att hoppas under sin lärotid. Alumnerne skulle enligt de ännu qvarstående skråformerne på fältskärstufvorna genomgå vissa läroår som svenner, och vissa som gesäller. H. inskrefs som lärling hos Regimentsfältskär Liljensvald, och då han sjelf betalte sin kost, blef den vanliga lärotiden af 5 år förkortad till 3. Dessa år blefvo honom dock rätt bittra, helst som han redan insupit smak för det fria akademiska lefnadssättet. Hela regimentet skulle rakas vissa dagar i veckan, och dertill användes vanligen lärlingarne. Deri bestod också deras förnämsta sysselsättning.

Väl fingo de på bestämda timmar bevista lärarnes föreläsningar, men sällan hade de ledighet att besöka det då nysinrättade lazarettet, än mindre att "titta i någon bok." "Fattad af en justus dolor" öfver denna penalism, uppsatte den 17-årige ynglingen ett "Förslag till ett bättre och lindrigare lärosätt uti chirurgien," som sedan blef tryckt i Gefle 1770, och när han ändteligen fick aflägga sin examen, sammanskref han sjelf ett collegium, som länge gällde såsom en beredelse till den chirurgiska cursen.

Sedan H. utstått sin lärotid, blef han 1772 placerad som Compagni-fältskär vid Nerikes och Wermlands regte, hvilket han medföljde till Norrige; men följ. år i lika egenskap antagen vid R. Lifgardet, hvarefter han 1773 blef Underläkare vid R. SeraphimerLazarettet. Sistnämde befordran skaffade honom väl den förmånen att tjenstgöra under Acrel, dock skriver han sjelf om sitt förhållande till denne berömde man: "Olof Acrels stränghet och allvarsamma lynne gjorde, att jag aldrig kunde närma mig till honom med det förtroende och den tillgifvenhet, som jag hyste för mina öfriga lärare; men jag vördade och skall i all min lefnad värda honom för dess kunskaper, dess rådighet hos sjuka, tilltagsenhet vid de svåraste chirurgiska operationer, och noggrannhet att hålla de yngre till att uppfylla sina skyldigheter."

Redan ett par år förut (1773) hade H. vunnit R. Vet. Akademiens andra pris för besvarandet af dess fråga "om Rötfebrars förekommande och botande," jemte det lofordet, att, ehuru Prof. Lunds afhandling, som vann första priset, vore theoretiskt grundligare, så vore H:s i praktiskt hänseende jemngod med denna och öfverträffade densamma i framställningens lättfattlighet. Vid denna tid begynte H. studera Testaceologien och Botaniken, och samlade friska ört-exemplar åt Prof. Bergius för hans 1778 utgifna *Materia Medica*. Äfven Anatomien och Physiologien studerade han flitigt och höll sig i synnerhet till v. Hallers åsichter. Han undergick 1776 Chir. MagisterExamen, och blef sedan sjelf Examinator vid de chirurgiska examina. Mer och mer förvärfvade han sig anseende såsom en skicklig läkare; men tillika ständigt sysselsatt med vetenskapliga forskningar, begynte han 1781 jemte Prof. Kraak utgifvandet af "Vecko-skrift för Läkaren och Naturforskaren."

När s. å. Med. Doctors-värdigheten för första gången af Akademien i Åbo utdelades, hedrades H. med ett Doctors-

diplom. Kort derefter blef han Läkare vid Danviken, hvilken syssla han i 31 år förestod, 1782 Prosector vid Läroverket i Stockholm och Läkare vid Djurgårdsbrunn; biträdde 1784 C. F. Schulzenheim vid koppypningen på då varande Kronprinsen; 1784 förordnad att förestå Anatomiska professionen under Ord. Professorns, Dr Tingstadii sjuklighet, med titel af E. O. Anat. Prof.; åtföljde 1786 Kronprinsen på hans resa inrikes. Blef 1787 Regimentsfältskär vid Lifgardet.

Vid Finska krigets utbrott erhöll han befallning att undervisa den läkare-corps, som armeen behöfde, då inom 3 till 4 månader några och sjuttio unge fältskärer utgingo från hans skola. Äfven 1808 hade han en lika befattning. År 1791 anförtröddes honom uppsigten, öfver Arméens instrumental- och medicinal-attirail, hvilket uppdrag han innehade till 1806, då ett eget Chefsembete för Fältläkare-corpsen stiftades.

Vid konungamordet 1792 var H. en af de läkare, som om natten påkallades, hvarefter han dagligen uppvaktade Konungen, och besörjde liköppningen jemte Öfver-Directeur Theel.

År 1793 blef han Ord. Anat. Professor; 1795 Öfver-Directeur och Präses i Chirurgiska Societeten. Detta samfund bestod af 18 Ledamöter, med rättighet för hvardera att hålla en Fältskärs- eller Barberar-stuga. Denna rättighet måste dock köpas genom en accords-summa, hvilken omkring 1770 steg till 46 à 48 hundra daler kpmpt; men värdet föll efterhand genom den nya skapelse O. Acrel gaf Svenska Chirurgien, så att då H. 1776 köpte ett sådant privilegium, kostade det endast 900 daler k. m. Småningom minskades också antalet af denna Societets medlemmar och 1797 blef den alldeles upplöst.

År 1796 blef H. Medlem i Collegium Medicum. 1801 R. W. O. Vann 1802 priset om 28 dukater för ett förslag om en förbättrad Fattigvård i Stockholm; det motsvarande värdet i penningar skänkte han åt stadens fattige. 1804 Led. i Armeens UtredningsComité. År 1807 var han en bland dem, som instiftade Sv. LäkareSällskapet, och skänkte dertill 2000 Riksd. 1808 efter Dr C. F. v. Schulzenheim GeneralDirecteur öfver Lazaretterna. 1812 upphöjd i adeligt stånd, då han kallade sig *Hagströmer*. Förrättade 1813 jemte Dr N. Åkerman liköppningen efter Enkedrott. Sophia Magdalena. 1815 R. N. O. 1816 efter Odhelii fränfalle befordrad till Medicinal-råd. S. å. Inspector vid

Carolinska Institutet, som nu flyttades till Kungsholmen. 1823 tog han efter fyllda 70 år afsked från de flesta af sina befattningar. 1829 C. W. O. Dog den 8 Mars 1830 och blef enligt sitt förordnande obducerad i närvaro af hela den vid Institutet studerande ungdomen. Han ligger begravnen på Kungsholms kyrkogård.

Åtskilliga in- och utländska lärda Samfund kallade H. till Ledamot, neml. 1780 Patriot. Sällsk. i Stockholm; 1786 Physiogr. Sällsk. i Lund; 1788 Vetenskaps-Ak. i Stockholm, hvars Ordförande han var 1790 och 1796; 1794 Sällsk. för allmänna Medborgerl. kunskaper; 1819 Vetenskaps och Vitterhets Samhället i Göteborg; 1802 Medicinska Societ. i Montpeiller, och 1819 Medic. Societ. i Köpenhamn.

Gift 1778 med *Johanna Dor. Bouck*, hvars fader var Fabrikör. Sonen *Jakob* är Grosshandlare, och dottren *Carolina Eleon. Elisabeth* blef gift med MedicinalRådet Dr Almroth, af hvars söner den ena Nils Wilhelm är Prof. och ÖfverDirecteur vid Mynt- och Controllverket, den andra Sven Johan, Lieutenant.

Hs bild finnes i Journal för Läkare och Fältskärer, T. II. och år 1821 lät LäkarCorpsen af Prof. Göthe förfärdiga hans buste af marmor och uppställa den i Medicinska Institutet, äfvensom VetenskapsAkad. öfver honom 1835 lät pregla en Medaille, föreställande å ena sidan hans bröstbild med namn och titlar, och å den andra en uti en Eklöfskrans stående Aesculapii staf, med omskrift *Utroque Clarus*.

H. ägde en stark kroppsconstitution och var en oförtruten läkare ända till vid pass 15 år före sin död, då han genom en höftsjukdom beröfvades förmågan att ledigt röra sig. Åt de fattige gaf han ej blott recepter gratis, utan äfven penningar till medicamenter och förfriskningar. För obemedlade unge män af hans yrke stod hans bord och hans casa öppen: för detta sednare ändamål afsatte han en liten penningfond, som användes till lån åt den behöfvande. Hans föreläsningssätt var klart och bestämdt, aldrig höglärdt, utan i stället muntrande, stundom, efter Linnés sätt, kryddadt med ett infall eller en anekdot. Öppen och glad var han äfven i umgänget ända derhän, att hans tystlåtenhet ofta var mindre väl bevakad. Lycksökare var han aldrig, men bugade sig stundom för stormarne, och älskade att lefva i fred med hela världen.

Denna kärlek för lugnet sattes på ett svårt prof, då Engelska Läkaren Jamieson, i anledning af den stora dödligheten på Svenska Örlogsflottan 1808, anklagade de Svenske Läkarna för försummelse vid helsovården, och då i följd deraf han jemte Archiater v. Afzelius och Gahn befalltes att undersöka rätta förhållandet. H. medgaf att dessa beskyllningar ej saknade all grund, men anförde ock derföre åtskilliga ursäkter. Föröfrigt var han använd i åtskilliga Comiteer och andra uppdrag dem vi här förbigå. Resultaterna af sin praktiska erfarenhet nedlade han i flerfaldiga tidskrifter; dessutom verkade han genom Memorialer hos Riks. Ständer samt genom Tidningsuppsatser för en förbättrad helsovård, ProvincialLäkarnes fördubblade aflöning, Medico-Chirurg. Institutets inrättning, Garnisonssjukhusets uppbyggande, Länslazarettens förbättring, Veneriska smittans hämmande m. m. Han hade samlat en rik boksamling i anatomen och chirurgien, ett vackert herbarium, samt en förträfflig Conchylië-samling, hvilka han förärade till Collegium Medicum; den sistnämde blef dock 1830 öfverlemnad till Riksmuseum.

Skrifter: Svar på K. Vet. Akad:s fråga, hvilka äro de bästa förvarings- och botemedel för maligna sjukdomar m. m. Sthm 1773 (utg. jemte Prof. Lunds Prisskrift). — Intr. Tal i K. Vet. Akad. Om Danviks Hospital, ib. 1788. — Åminn. Tal derest öfver a. Prof. Dr: Joh. Hartman 1789; b. ÖfverDir. D. Théel; c. Archiat. Dr Herm. Schutzeerantz; d. Gen. Dir. Dr C. F. v. Schulzenheim. — Rön a. i K. Vet. Akad. Handl. 1772—92; — b. i Läkaren och Naturforskaren T. 1—V. XIV.; — c. i K. Patr. Sällsk. Journal 1780, 1786, 1792; — d. i Vetenskaps-Journ. för Läkare och Fältsk. Bd. II. h. I.; e. i Svenska LäkareSällsk. Handl. Bd. I. och IV. — f. i Sv. Läk.-Sällsk. Årsberättelser för 1814, 17, 24, 25. — Dessutom flera mindre Skrifter samt Uppsatser i särskilda Tidningar.

(Källor: Biographi i K. Vet. Akad. Handl. för år 1830. — Åminn. Tal hållet derest. d. 8 Dec. 1833 af Magn. af Pontin. — Rothliehs Adel. Matr. 1817. — Sacklénas Läkare-Hist.).

H A H N, CANUTUS *).

I Skye i Uråsa Socken af Konga Härad i Småland föddes han den 13 Nov. 1633. Fadren var Bonden *Abraham Knutson Hahn* och modren *Gunilla Pehrsson*. Efter att hafva begagnat läroverken i Calmar och Wexiö; blef han 1652 upptagen i de studerandes antal vid Akademien

*) Så skref han alltid sit namn, icke *Knut*.

i Greiffswald, och sedan han der tillbragt ett år, begaf han sig till Wittenberg, men måste för den der härjande pesten 1654 fara till Rostock, och då samma farsot äfven der utbredt sig om hösten sistnämnde år, åter förfoga sig till fäderneslandet. Under sjöresan led han skeppsbrott, men kom likväl till Stockholm, icke utan lifsfara.

Genast begaf han sig till Upsala, hvarest han i 7 års tid uppehöll sig; responderade 1656 under Prof. Ravii præf. för en disp. in 8:o: "In XIX postr. vers. Gen. XXX," och utgaf sin gradual-disp. 1661 4:o under Prof. Pet. E. Ljungh "de virtute Boni Viri et Boni Civis." Phil. Magister Ultimus s. å. d. 15 Juni, och antogs kort derpå af Prof. Ausius till handledare för dess söner; men måste lemna detta förtroende, emedan han samma år förordnades till Philos. Prof. vid Lunds Gymnasium och 1663 till Canonicus Capituli. Då detta Läroverk förvandlades till Akademie, utnämndes han 1667 till Log. et Metaph. Professor, var närvarande vid dess invigning, blef Akademiens Rector under sednare hälften af år 1669, och dess Pro-Rector Vår-terminen 1670, under det Frih. Nils Gustafsson Banér var Rector Illustris. Den 28 Jan. sistn. år för rättade han ock den första promotionen i Philos. Faculteten i Lund, vid hvilken 14 erhöillo Lagerkransen. För uppkommet missförstånd emellan de akademiske lärarne, isynnerhet mellan dåvarande Prof. Samuel Puffendorff å ena och Profine J. Schwartz och Beckman å andra sidan, sökte han en lugnare utkomst, och blef i början af år 1671 utnämnd till Prost och Kyrkoh. i Ronneby i Blekinge. Innan tillträdet prestvigdes han af Biskopen Dr Winstrup och har derom egenhändigt tecknat i Ordinations-boken: "Canutus Hahn anteq hac Professor et Canonicus Lundensis nunc vero Præp. et Pastor Ronneviensis 10 Febr. inauguratus." Någon tid derefter Prost öfver Medelstads Contract.

Efter nio års tjenstgöring vid Ronneby Pastorat, erhöill Hahn en oväntad befordran, som likväl af honom ej skall hafva varit önskad. Konung Carl XI hade genom fullmakt, daterad Ljungby den 29 Nov. 1679, beslutit "att såsom R. Maj:t nödigt och nyttigt erachtat, till att förse Staden Landscrona med en capabel och väl qualificerad Man, som icke allenast Kyrkoherde - Embetet der sammastädes med all trogen nit och åhåga kan bekläda och förrätta, utan ock om Stiftets vårdande till våre Undersåtares välfärd och förkofring så i andlig som lekamlig

måtto vid Doctor Winstripes' höga ålder och oförmågerhet disponera; altså har Kongl. Maj:t dragit ett särdeles nådigt afscende uppå de goda qualiteter och exemplare lefverne samt länglige och trogne vid Prest-embetet anviste tjenester, genom hvilka Kyrkoherden i Ronneby Stad Mag. Knut Hahn gjort sig hos Kongl. Maj:t väl recommenderad — och förden-skull förordna honom Mag. Knut Hahn att vara Kyrkoherde i Landskrona Stad och derjemte sustinera vices Episcopi så länge Doctor Winstropius uti sitt sjukliga tillstånd lefver med nådig försäkring, att skola honom efter dess död uti Embetet succedera och detsamma utan någon vår fullmakt och förvänning värkeligen tillträda."

Knapt var detta Kongl. Maj:ts förordnande kommit H. tillhanda, förrän Biskopen Winstrup afled, den 28 Dec. 1679, i följd hvaraf H. icke lærer tagit någon befattning med Landserona pastorat i egenskap af Kyrkoherde derstädes. Ehuru nyssnämnde förordnande stadgat, att H. efter Winstrups död skulle utan vidare fullmakt succedera och BiskopsEmbetet verkligen tillträda, utföll likväl ny fullmakt den 3 Febr. 1680, hvarigenom "Kyrkoherden och Prosten i Ronneby Stad Knut Hahn blifvit till Biskop uti Skåne, Halland *) och Bleking, i den afledne Doctor Winstropii ställe fullkomligen constituerad och förordnad."

Någon tid derefter begaf Biskopen sig till Stockholm för att uppvakta Konungen rörande Stiftets angelägenheter, hvilkas vårdande på stället ansågs så viktigt, att Kongl. Maj:t genom Resolution af d. 15 Juli befriade honom från beivstande af den till October månad utsatte Riksdagen, "önskande Biskopen slutligen en lycklig återresa." Under Riksdagarne 1682 och 1686 var han tillstädes, men som protocollerna för dessa Riksdagar saknas i Presteståndets Archiv, så känner man icke på hvad sätt han deltog i Riksdagsgöromålen. Åren 1685 och 1686 anställde han Prestmöten i Lund med Stiftets Presterskap. Dessa voro de första Synodal-möten som enligt svenska författningars föreskrift blifvit hållne i Lund. Disputationerne äro tryckte in folio i Malmö. 1687 d. 5 Sept. förordnades han till Biskop i Wexiö. Detta embete hann han likväl icke att tillträda. Under en resa till Carlskrona insjuknade han derstädes och flyttade till sin vän, Amiralitets SuperIntendenten Chorelius, med hvilken han anställde flera uppbyggeliga samtal och ef-

*) Själf står i Fullmakten, men 1646 förklarades Halland höra till Göteborgs Stift.

ter en christlig dödsberedelse afled d. 29 Dec. 1687. Hans verksamma lefnad var icke längre än 54 år och några vecor. Han jordfästades i Carlskrona kyrka d. 20 Juni 1688 med likpredikan af Biskopen i Calmar H. Skytte. Efter sin i listtiden fogade anstalt fördes hans jordiska qvarlefvor till Ronneby, der han och dess 1703 aflidna Fru äro begrafne i kyrkans chor. De anslogo 100 Daler s. m:t till grafvens underhåll, med villkor att den skulle förblifva örubbad.

Då Biskop H. tillträdde sitt embete, voro Stift, Akademi och skolor i största oordning och förfallo i följd af det i Sept. 1675 började och till samma månad 1679 fortsatta kriget med Danmark, under hvilken tid alla trakter af Skåne och en stor del af Bleking voro öfersvämmade af svenskt och danskt krigsfolk. En mängd byar voro afbrände, ävensom de i dem belägne prestgårdar. En del af presterskapet hade flyktat till Seeland. Kärlek och tillgifvenhet för svenska Regeringen hade af det fiendtlige krigsfolket blifvit hos allmogen undergräfd. De så kallade Snapphanarne hade på det mest våldsamma sätt behandlat egne medborgare, fört afvog sköld mot fäderneslandet och inpläntat uppboriske tänkesätt. Undervisningen vid de publike skolorne var störd: likaledes vid Akademien. Lärarne kunde icke der uppehålla sig. I Lund var en stor mängd hus nedbrända. Akademiens och Domkyrkans egendomar (Capitel-godsen) voro vanvårdade och förfallne. "Efter Biskopens företrädare fanns af förra Consist. archiv ingen papperslapp, som publice kunde vara till någon nytta, hvarken gamla konungabref eller andra documenter, correspondenser, domar eller resolutioner, hvaraf man kunde hafva någon rättelse och upplysning, utan hafva mästadelen måst af nyo begynnas" (Biskop H:s underd. berättelse d. 20 Oct. 1685). Biskopen hade inga Consistoriales sig till biträde vid Stifts-styrelsen. Genom resolution i anledning af Biskopens memorial förordnades d. 15 Juli 1680 ett Consistorium Ecclesiasticum, "alldeles efter den method, som här i riket brukas" och såsom Biskopen icke strax kunde uppehålla sig i Lund (Biskops-huset var förfallet), "så tillät Kongl. Maj:t så länge och till beqvämligare tider Biskopen uti Ronneby sig att uppehålla och som Biskopen vid sin nedkomst strax måste begynna, att visitera, så lemnade Kongl. Maj:t honom nådigt tillstånd, att i fall till samma tid ett visst Consistorium intet skulle kunna blifva inrättadt, han då af Presterskapet i hvart Härad dit han kommer några skicklige män till Assessores sig

tilltaga måtte, som tillika med honom alla förefallande casus döma och afgöra, och kyrko-väsendet inrätta.”

Sistnämnde K. Resolution jemte de af d. 18 Dec. 1680, d. 6 och 11 April och isynnerhet d. 3 Aug. s. å. *) alla innehållande svar på Biskopens i underd. ingifne Embetsberättelser om stiftets tillstånd och behof, vitsorda såväl hans vidsträckta omtanka och fortsatta verksamhet, som den mängd ansvarsfulla göromål som blefvo honom uppdragne rörande Akademiens, Domkyrkans och Stifts-kyrkornes upprätthållande, presterskapets embetsförvaltning och det förfallna skolverkets iståndsättande. Hvad som isynnerhet fördrade ihärdighet och besvär var dels införande af uniformitet i kyrkobruken i öfverensstämmelse med svenska författningar, dels att bereda tillräcklig tillgång både på Svenska Biblar, Hand- och Psalmböcker och isynnerhet på Läroböcker, samt att förmå allmogen att begagna dem **). Hans i desse ämnen utfärdade Circulair-bref till Presterskapet, förvarade i Lunds DomCapitel, upplysa med hvad drift och rådighet han utförde desse embetsåligganden. Att härvid mötte honom motstånd och strider, var icke oväntadt. Då gamla ovanor skola undanrödjas eller ökade pligter åläggas eller egennyttiga företag hämmas, läggas ofta hinder i vägen för det rätta och det sanna. Biskop Hahn var nödsakad, att hos Kongl. Maj:t i underd. anmäla förhållandet och Hans Maj:t täcktes i nådigt Bref af d. 19 Aug. 1682 förklara sitt misshag ”öfver de många obstacler och påfunder Biskopen i vägen kastas uti fullbordandet af den redliga intention och nit, att både genom uniformiteten och andre tjenlige methoder utrota det gamla oväsendet i Skåne.” Ett svar, som en Patronats-rätts innehafvare gifvit angående en Dansk prestman, anser konungen ”ovittigt och obetänkt” och om patronen skulle vilja tillsätta någon annan än en Svensk till det lediga pastoratet, förbjödes Biskopen både att ordinera och introducera honom. ”De som hemligen eller uppenbarligen, directe eller indirecte opponera sig e-

*) Sistnämnda Kongl. Resolution är aftryckt i Biskop Wallquiets Eccles. Saml. 6:te Flock; den innehåller 29 §.§. och tjänar till fullständig upplysning både om Stiftets dåvarande tillstånd och om Biskop H:s verksamhet och det förtroende, som Carl XI för honom hyste.

**) Sistnämnde förändringar kunde icke med framgång vidtagas under Biskop Winstrops embetstid. Både han de och fleste af det anstygörande Presterskapet voro födde Danskar. Dessutom hade under krigstiden både kyrko-väsendet och undervisningsverket kommit i obestånd.

mot vår förordning och uniformitetens befordran skola suspenderas ab officio, hvarutinnan General Gouverneuren bör och lärer på de ordres vi härjemte till honom aflåte, Eder handen räcka med alfvar och eftertryck när det behöfves." För utförsing af Embetet hade ock Biskop H. kraftigt understöd af General Gouv. i Malmö Fältmarskalken Rutger von Ascheberg (se detta Lexicon Del. I. sid. 293 o. f.). Öfver begges nitiska handläggning till befrämjande af Uniformiteten förklarade Konungen genom skrifvelse d. 26 Juni 1687 sitt nådiga välbehag. I afseende på kyrkoväsendet och skolverket i Bleking biträdde Biskopen nitfullt af Amiral-Generalen Grefve Hans Wachtmeister.

Särskilt och på ett utmärkt sätt var Biskop H. så verksam och välgörande för Kongl. Carolinska Akademien *), att han med skäl kan anses för egentliga orsaken till upprättande af dess genom kriget iråkade förfallna tillstånd. Tvifvelsmål om detta Läroverks fortfarande i egenskap af Universitet hade yppats, men de undanröjdes genom hans försorg och rådighet dels under samtal med Konungen både i Stockholm och under Konungens resor i Skåne och Bleking, dels genom skriftliga framställningar. Redan 1684 d. 3 Aug. hade han utverkat K. Maj:ts försäkran, att bibehålla allt framgent en Akademie eller Collegium illustre och befallt Biskopen, att sätta upp Staten och derom öfverlägga med Fältmarskalken och Gen. Gouvern. v. Ascheberg. På Biskopens hemställen försäkrade Konungen d. 15 Dec. s. å. "att de 4 Professorer, som ändå voro oförsörjde, skulle efterhanden blifva accomoderade." Följ. året d. 17 Juni hade man hunnit så långt, att Lärosätets återupprättande högtidligen firades; "K:gl. Maj:t täcktes ock förklara att K:gl. Maj:t med nådigt nöje och välbehag upptagit den trängna försorg, nit och ifver Biskopen låter påskina till att främja och upphjelpa på förra stånd och välgång igen det nyttiga verket, hvarmed ock redan nu såvida brakt och kommit är, att de förordnade och på stat uppförde Professorer hafva begynt sina lectioner." För att ytterligare bereda Akad. fortfarande bestånd, hade Biskopen å nyo derom gjort underd. anmälan, hvarefter K. Maj:t uti Resolution deröfver d. 14 Dec. nyssnämnde år sig yttrar: "Ehuruval K. M. i förstone varit af de tankar vid Akademien Carolinæ restau-

*) Att Biskop H. var Procanceller vid Akademien i Lund är ganska säkert, men det nämnes icke i Biskops-fullmakten, icke heller i de från Konungen till honom attållde bref.

ration att inrätta ett Collegium illustre, derefter också Staten formerat är, så har likväl K. M. sedermera i nåder låtit sig behaga att i Hertigdömet Skåne fäderneslandet till heder och ungdomen till desto bättre förkofran måtte så hädanefter, som för detta bli en Akademie, derföre ock K. M. är i nåder benägen densamma med nödtorftigt underhåll förse." I samma resolution förordnas uppå Biskopens förslag inrättande af ett Communitet och Boktryckeri samt inköp af Bibliothek. Ehuru Biskops-lönen under Bishop H:s embetstid var svag, har han likväl deraf till upphjelpande af Akad. tillgångar afstått en icke obetydlig del. K. M. har funnit (Res. d. 28 Juni 1682), "att såsom Biskopen gifver ett godt prof om sin devotion och berömliga nit för det gemensamma bästa dermed, att han till Akad. nytta har afstått i sin tid præntation på de tionder af Norre och Bjäre Härader, som för detta af ålder till Biskops-lönen legat hafver," och det öfverskott 534 tunnor spannemål, som på "Professorernas aflöning på staten deraf deputerat är, så erkänner ock K. M. det med nåde och sådant nådigt confirmerar." Akademiens dåvarande Canzler, RiksAmiralen m. m. Grefve Gustaf Otto Stenbock har i Bref, dateradt Runsa d. 26 April 1684, yttrat sin tacksamhet och hugnad "för den synnerliga omvårdnad Biskopen behagat visa till den Carolinska Akad:s upprättelse och förkofring igen: derföre han säkert må förvänta välsignelse af himlen och heder och beröm af hvar och en rättsinnig och nitälskande patriot. RiksAmiralen beklagar, att ålder och sjukdomar hållit honom mäst vid sängen, så att han ej kunnat så ofta vara tillstädes hos K. M. som Akad:s angelägenheter stundom torde kräfva." AkademieCanzlerens svaga helsa lärt varit orsaken, hvarföre i den tidens handlingar så sällan förekommer underrättelse om någon af honom vidtagen åtgärd för Akademien. Bishop H. synes hafva utträttat det hufvudsakligaste dels directe hos Konungen *), dels genom General-Gouverneuren von Ascheberg, som ock för Akademiens upprätthållande, förkofran och anseende ådagalagt det berömligaste nit; men att hans välgörande anstalter isynnerhet blifvit vidtagne med föranledande af Biskopens förslag och hemställan, fulltygas af den mängd resolutioner och skriftliga svar, som han meddelat Biskopen.

*) Vid flera tillfällen begärde han dåvarande CanzliRådet Er. Lindskölds och Öfver-Hofpredikanten Wivani medverkan. De voro icke utan inflytande hos Carl XI.

De uppdrag Konungen lemnade H. utvisa det synnerliga förtroende och tillgifvenhet han hyste för honom. Flere gånger tilläts honom fri disposition i mål rörande Akademien, Domkyrkan och Stiftet *). Strax efter tillträdet 1680, förlades Bleking åter till Lunds Stift, sedan det under krigstiden blifvit fördeladt emellan Wexjö och Calmar stift. Tillgångarne, som hufvudsakligast utgjorde Biskops-lönen, hade under krigsoroligheterna blifvit i betydlig mån dels inskränkte, och kunde dels icke utgå. Till Biskopen anslogos derför Allhelgona kyrkas gods och 12 förmedlade hemman med veckodags rättighet i stället för något öfver 70, som Biskoparne i Lund förut innehafte. Biskopshuset var så förfallet, att det icke kunde bebos. K. M. täcktes af gunst och nåde, samt "i anseende till then trogna försorg, ifver och dexteritet, samt oförtrutna möda, flit och arbete Biskopen betygar och förspörja låter uti sitt svåra embete till Guds namns ära och till det förfallna kyrköväsendets här i landet upprättelse, undt och efterlåtit honom Mr Olof Baggers K. M. och kronan hemfallne gård, att possidera och besitta vid Biskopssätet i Lund, viljandes han den samma sjelf reparera (K. Brevet d. 3 Aug. 1684)." Genom en till Fältmarskalken m. m. von Ascheberg samma dag aflåten skrifvelse har K. Maj:t tillkännagifvit: "att såsom K. M. i nåder resolverat och förordnat hafver, att Helgone kyrka skall bli en ladugård till Biskopssätet dersammastädes och fördenskuil nödigt är, att den varder byggdt och reparerad, som uti en ladugård tjenligt är, så är härmed K. M. nådiga vilja och befallning, att J låten ÖfverCommisarien Sven Erlandsson forderligast upbyggja en ladugård vid bemalte kyrka." — Likaledes är mycken anledning tro, att Påtorp 1 $\frac{3}{4}$ mantal (i Ronneby Socken), som Biskopen under somrarne bebadde, varit en förläning af Konungen. Å orten berättas, utan att det af handlingar lærer kunna styrkas, att H. deraf skänkt $\frac{3}{4}$ mantal till boställe för kyrkoherden i Runneby. Det kallas Fordranäs.

Ifrån sin medelålder hade Biskop H. svag helsa, som enligt hans egen uppgift förvärrades af de dragfulla rum, som han bebadde i Lund. Han vistades ock helst i Bleking. Hans helsa skall icke heller förhåtrats af resorne till och från Riksdagarne i Stockholm 1682 och 1686.

*) Tvenne gånger hade Biskopen den lycka se Konungen till midnatten hos sig: i Carlshamn 1681 d. 28 Juli, och under vistandet i Christianstad 1683 den 6 Sept.

Hans ofta återkomne opasslighet skall hufvudsakligen härledt sig från en ganska stark förkylning 1664, då han med sin Fru reste vintertiden från Wexiö till Skåne. På slätterne vid Fjelkinge i Willands Härad möttes de resande nattetid af storm, köld och ett så starkt snöfall, att ingen väg kunde finnas till by eller hus. De måste tillbringa hela natten på öppna fältet. Han förmodade, att hans ungdomskrafter och hittills varande goda helsa skulle öfvervinna de bräckligheter, som han vid detta tillfälle ådragit sig, men de förde honom så småningom till grafven i hans bästa år och under rastlös verksamhet. Vårdandet af en svag helsa fordrade mer lugn och stillhet, än som kunde väntas under styrelsea af Lunds Stift, sådant det den tiden var. Detta lärar ock varit orsaken, hvarföre han emottog kallelsen till Biskop i sin födelsebygd *).

Af Presterskapet i Lunds Stift var han innerligen både älskad och vördad. Vid ett hos GeneralGouverneuren i Malmö 1684 d. 6 Juli utsatt sammanträde med Presterskapet, som från alla Härader ditsändt Deputerade, att yttra sig i flere till kyrko-väsendet hörande ärenden, inlemnade desse fullmäktige en skrift till Biskopen, deruti de jemte förklarande "af deras tacksamhet, för den stora möda och oförtrutenhet han visat för deras stånd, lemna honom fullmakt i egne och hemmavarandes vägnar, att göra och låta i alla förefallande ämnen liksom de personligen derhos varit." Efter slutadt prestmöte 1687 d. 17 Juni höll han ett ganska lärorikt och uppbyggeligt afskedstal utan afseende på den sedermera ifrågakomne transporten till Wexiö, men i anledning af egen förmodan om snar bortgång. "Det skedde med sådant alfvar, och så hjertrörande uttryck, att ingen af de närvarande var af så manligt sinne, att han ju sin smärta öfver denna honom tillstundande förlust med tårar contestera måste." När sedermera man hörde omnämnas att han skulle efterträda Biskop Scarin i Wexiö, "ansöktes han med föga sollicitationer af Skånska Stiftet, att han ther täcktes qvarstadna."

* Uti Konungens till Biskop H. afåttne skrifvelse d. 8 Sept. 1687 om hans utnämmande till Biskop i Wexiö, säges ibland annat, att det skett dertföre "att han erhållit de mästa vota och jämväl sjelf stundat, att i sin födelseort sin öfriga lifstid få tillbringa." — Den 28 Sept. 1687 uppdrogs Biskop H. af K. M. att qvarstadna i Lunds Stift till dess den utnämde efterträdaren Doct. Enevald Svenonius kom ditkomma från Åbo, men H. afled inom sistnämde års slut. Dr Svenonius kom aldrig till Lund. Han dog i Åbo d. 18 April 1688.

Tryckta skrifter äro inga af Biskop H. utgifna, utom de 8 Disputationer, för hvilka han præsiderat, såsom Professor, men de fleste äro uppgifna, att vara författade af respondenterne. Att de af honom äro granskade och rättade är otvifvelaktigt. Stilen i dem är lika. Språket icke på långt när så barbariskt, som många den tiden skrefvo latin. Ämnena äro någorlunda utförligt afhandlade, i synnerhet i de in 4:o upplagde. Den sträfva terminologien som in philosophis var bruklig, förekommer mindre i desse disputationer. God kännedom af den tidens philosophiske författare saknas icke. Af flere äro vid slutet dragna corollarier, som ingå i Theologiska ämnena. Ut i den sist utgifna, för hvilken Haqvín Spegel (sedermera Erkebiskop) responderade 1670, äro corollarierne ställde emot Flacianer, Pontificier och Calvinianer.

Gift 1664 i Wexiö med *Anna Lundeberg*, dotter af Domprosten derstädes Mag. *Daniel Lundeberg*.

(Källor: Ståhls Biogr. Underr. — Sommeli Skånska Cler. Histor. — Personalier vid H. Schyttes Likpr. — Lunds DomCapitels Archiv.)

HALENIUS, LARS. — H. ENGELBERT.

1. HALENIUS, LARS.

Föddes den 7 Oct. 1654 i Söderala församling i Helsingland. Fadr. *Jonas H.* var sist Kyrkoherde i Bergsjö. Blef Student i Upsala 1674. Phil. Magister 1682. Legations-Pred. till Ryssland 1684. ConRector Scholæ i Gefle 1686. Græcæ Ling. Lector 1690. Kyrkoh. i Söderala 1695. Præses vid Prestmötet i Upsala s. å. ContractsProst 1711. Riksdagsman 1720. Död 21 Maj 1722. Gift med *Catharina Kram*, med hvilken han ägde 14 barn.

H. har grundlagt sitt minne genom den namnkunnige Concordans-bibeln, som utkom 1734 och 1742 i 2 delar, som vanligen utgöra 3 Band in folio. Denna Concordans liknar Lankischens Tyska, och är ganska fullständig. Jacob le Long har med mycket beröm recenserat densamma i sitt *Bibliotheca Sacra*.

Skrifter: Nya Testamentets Svenske och Grekiske Concordantier, utvisande Bok, Capitel och Vers, hvaräst hvart Svenskt ord och mening i nya Testamentsens Skrifter finnas beskrifna, samt hvad thäremot svarat i Grekiskan, och huru ofta samma ord af grandspråket sammaledes är försvanskadt. Stockh. 1732, 42. — *Latinska Carmina*.

(Källor: Gesellii Lex. IV. p. 215. — Fant, Historiola Litt. Groen in Suecia p. 47. — Flintenbergs Disp. de Territorio Australi Helsingia p. 28. — Alnanders Theol. Bibl. 2 Afd. p. 227).

2. HALENIUS, ENGELBERT.

Son af den föregående. F. d. 8 Oct. 1700. Stud. i Upsala 1719. Phil. Mag. 1728. Philos. Docens s. & Con-
RectorScholæ i Gefle 1729. Philos. Adjunct i Upsala 1730.
Extr. Philos. Professor 1737. Theol. Adjunct och Kyrkoh.
i Börje 1741. Prestvigd s. & ContractsProst 1742. Fjer-
de Theol. Professor och Kyrkoh. i Danmark 1745. Tredje
Theol. Prof. 1747. Theol. Doctor 1751. Biskop i Skara
1753. På ErkeBiskopsförslag 1764. Död d. 14 Febr. 1767.
— Gift med *Ulrica Djurberg*, dotter af Domprosten i Up-
sala Doctor Daniel Djurberg. Deras barn adlades 1756 un-
der namn af *Hallencrantz*.

Biskop H. var en af Sveriges utmärktaste Theologer.
Han ägde stora natursgåfvor, ett genomträngande begrepp,
ett godt minne och en utmärkt lätthet att med styrka och
redighet både tala och skriva. Hans enskildta vandel der-
emot var ej fläckfri. Han var mycket girig, och har den
sägen om sig, att af alla Biskoparne under frihetstiden,
hafva varit mest invecklad i partistriderne. Med Sveden-
borg låg han i strid, och lærer en gång af honom blifvit
förespådd en snart förestående sjukdom, ur hvilken han
endast kunde uppkomma genom sitt hjertas omvändelse,
stadgad genom ett flitigt begrundande af S:s theologiska
arbeten; en prophetia, som lærer bokstafligen hafva slagit
in. Hans porträtt graverades efter hans död af J. Gillberg.

Skrifter: Pred. på Nyårsdagen 1742. — Oratio in memoriam Jac.
Benzelii. Ups. 1747. (tr. jemte Troilii Likpred.). — Likpred. öfver
Kyrkoh. i Odensåker Sv. Lithner 1754. — Riksdagspredi-
kian 1758. — Likpred. öfver Öfverhofpred. Lars Noring 1757.
— dito öfver Bisk. i Götheborg Georg Wallin 1760. — dito öf-
ver Prosten i Gefle Simon Melander 1762. — 21 Disputationer.

(Källor: Likpredikan med Personalier af Jör. Schröder. — Oratio Parentalis af
A. Siberg. — Gesellii Lex. I. p. 399. — Strickers Homil. Bibl. p. 54. — Biogr.
Tidskr. I. s. 152. — Thomsen Kyrkohäfter II. s. 799).

HALL, PETER ADOLPH. — BIRGER MARTIN.

1. HALL, PETER ADOLPH.

Denne namnkunnige målare föddes i Borås d. 23 Febr.
1739. Fadren *Pehr Hall* var Rådman och Handlande der-

städes. Modren hette *Eva Margareta Wargentin*. Efter en god uppfostran i föräldrahuset sändes han 1751 till Upsala, der allmänna Historien och Naturalhistorien, men isynnerhet Ritkonsten, uti hvilken han emottog första undervisningen af Bengt Qvist, fästade hans håg. Från Upsala reste han 1753 till Greifswald, och följ. året till Berlin, och här var det som den unge H. grundlade det säkra omdöme, som sedan gaf honom ett rum bland Europas utmärktaste Miniaturmålare. Af HofMålaren Eckhard emottog han undervisning i Emalj- och Miniatur-målning, till dess krigs-oroligheterna föranlät honom att lemna Berlin, och resa till Hamburg, hvarest han studerade de gamla Auctorerne, och de sköna Konsternas historia. Den unge Konstnären undervisades sedan af Hanoverska Miniaturmålaren Reichard, till dess hans far återkallade honom till Sverige, hvarest han ämnade honom en plats i handeln. Hall hade dock större höjelse för måleriet, hvaruti HofIntendenten Lundbergs arbeten styrkte honom; han gjorde snart denne skicklige konstnärs bekantskap, och erhöll äfven stora gynnare uti ÖfverIntendenten Baron Adelcrantz, och Hof-Intendenten Rehn, hvilka förskaffade honom tillfällen att copiera i pastell van Dycks och andra berömda mästares arbeten, äfvensom Grefve Barcks miniatur-porträtter af den berömda Sveaske Miniatur-målaren Meytens sköna målningar, "hvilka utgjorde ädrorna till den källa, hvarifrån H. ledde sin talang som grundläggare till den naturligaste och behagligaste miniaturmålning."

H. målade nu det porträtt af KronPrinsen, sedermera Konung Gustaf d. 3:dje, som afsändes till Danmark, vid frieriet till Prinsessan Sophia Magdalena. För detta porträtt erhöll han efter många omsvep en obetydlig belöning, hvaremed han reste till Paris 1767; kanhända misslynt med de motgångar han i fäderneslandet rönt, fattade han det beslut, att aldrig mera återse detsamma, hvilket han ej heller gjorde. I Paris emottogs han med vänskap af vår närkunnige landsman Hofmålaren Alex. Roslin, hvilken, då han såg H:s arbeten, yttrade: "Har ni rest hit för att lära och måla, så res då hem igen, ty här finnes ingen, som kan lära er." H. väckte snart stort uppmärksamhet såsom den skickligaste Miniaturmålare, och erhöll uppdrag att måla en stor taffla i denna genre föreställande den Franska K. familjen hvilken af alla kännare belönades med största låford. H. utnämndes nu till Kongl. Hofmålare; och arbetade oupphörligt för att vinna allt större fullkomlighet.

Den bekantskap H. ägde med Finansministern Necker och La Fayette gjorde, att han äfven deltog i Revolutionen. Vid Bastillens eröfrande ägde han en Officersbefattning, ingick sedermera vid Nationalgardet och följde slutligen La Fayette till Flandern, och dog i fattigdom i Lüttich 1794. — Af Fransmännen kallades H. "Le van Dyck en miniature."

Af H:s arbeten finnas i Sverige blott några större Porträtter målade i pastell omkring 1760, hvaraf några på Drottningholm, och miniaturer i den samling Hofintendenten Sergel ägde. Under de första åren af sitt vistande i Frankrike road han sig med historiemålningar, af hvilka troligen ingen finnes i fäderneslandet.

H. var gift med *Adelaide Gaubieu*, och egde med henne 2:ne sköna döttrar, hvilka också blefvo utsedda, att förätta insamlingen för de vid Bastillens eröfrande skjutnes enkor och barn. Den ena blef gift med en Öfverste, som 14 dagar derefter blef Septembricerad, och sedan omgift med en civil tjänsteman, som åtföljde General Mortier, då han förde befalet i Hannover. Den andra dottren är känd för sin skicklighet i miniaturmålning, och ärfde äfven af fadren det af honom uppfundne sätt, att göra miniaturfärger varagtigare. Ut H:s hus emottogos alltid landsmän med största vänskap.

(Källor: Biographie af Ståthåll. von Gården i Westerås Tidn. 1814 N:o 4 och 5. — Boyes MålarLex. s. 159. — Allm. Tidn. N:o 62. Sept. 1771. — Journ. t. Litt. och Theater 1810 N:o 118).

Den yngre brodern BIRGER MARTIN förtjenar äfven att ihågkommas. Han föddes d. 26 Aug. 1741, blef Prom. Med. Doctor i Upsala 1768, ProvincialMedicus i Westerås 1773. Tog afsked 1793, och afled d. 10 Aug. 1814. Han var en mycket värderad läkare, och en utmärkt naturforskare. Han efterlemnade en stor insektsamling, ett ovanligt stort Herbarium, ett betydligt bibliothek i Medicin och Naturvetenskapen, samt ett dyrbart Cabinett af äldre svenska mynt. Han utgaf en stor volum in folio med samlingar till en syntetisk beskrifning om svamparne med ritningar. — Han kallade 1794 till Westerås Gymnasium ett Herbarium af sällsynta svenska växter, till större delen samlade på öarne i Östersjön. Thunberg uppkallade efter honom ett örtslägte i Östersjön, och en svensk insekt *Phalena Tortrix Halliana*. Uppsala Sv. Läkaresällsk. hade intet litterärt samfund tillägnat honom.

sig denne man. — Med sin hustru *Anna Engel Schenström* egde han 4 barn; *Birger*, Öfverste i armén, Öfv.Lieutenant vid Westgötha Regt. och R. S. O.; *Anna Margaretha*, enka efter Kyrkoh. i Munktorp, Svenska Bibelsällskapernes stiftare Doct. *Gustaf Brunmark*; *Adelaide Helena* g. m. KammarRådet, Ridd. af W. O. Nils Dufva; och *Eva Engel*, enka efter Borgmästaren i Westerås, Lagmannen och R. W. O. And. Ekholm.

Skrifter: Underrättelse om Rödsotens botande i Westmanland. Westerås 1773. — Rön om sväljde knappålar, bortgångne genom stolgången. (Vet. Ak. Handl. 1810). — Uppllysning till historien om *Lycoperdon truncatum*. (Ib. 1811). — Embetsberättelse. (Läk. och Naturforsk. V. p. 290).

(Källor: Sacklóns LäkareHist. II. s. 575. — Biographie af Prof. J. H. Schröder i Bih. till Sv. Litt. Tidn. N:o 12. Sept. 1815).

HALLBLAD, ERIK.

Föddes d. 11 Juli g. st. 1720 i Fahlun. Föräldrarne voro Bergsmannen *Melcher Melcheresson* och *Brita Mattsdotter Rahm*. Sedan han någon tid bevistat Fahlus skola, begaf han sig 1737 till Stockholm i tanka att blifva "en fattig Civil-karl," men kom 1740 i lära hos den namnkunnige Porträtt-målaren Olof Arenius. Såsom fattig slapp han betala för sig, men skulle hjälpa pigorna bära vatten och såga ved. Vattenbärningen slapp han dock efter en enda gång, men vedsågningen måste han hålla ut med. Sedan han i 8 år varit hos Arenius, började han för egen räkning måla portraiter, och renovera taflor, hvilket sednare han i synnerhet laggt sig på; också lemnade han efter hand Portraitsmålningen, och sysselsatte sig endast med Taflors förnyande, uti hvilken konst han gick mycket långt.

Sedan H. inhemtat af Tidningarne, att en Fransman vid namn Pican uppsunnit hemligheten att flytta målningar på taflor från sin gamla fond och sätta dem på en aldeles ny duk, började han 1760 att göra åtskilliga försök, hvilka så väl slog ut, att han blef fullkomlig mästare af denna konst; och då K. Gustaf d. 3:dje 1771 återkom från Paris, framvisade H. ett original af Lembke, som han flyttat på ny duk. Han fullkomnade sig så, att han slutligen med lika lätthet transporterade målningar på trä och koppar, ja till och med ett helt tak i Drottningens matsal på Stockholms Slott måladt på gipsgrund, sedan taket blifvit omgjordt.

När H. först föll på tanken om målningars transporterande, afråddes han derifrån af Prof. Jonas Hoffman, som

påstod det vara ingen hemlighet, och att han sjelf kände denna konst. Då den store Målaren Alex. Roslin i Paris, född Svensk, var hemma på ett kort besök i fäderneslandet, trodde man allmänt att han äfven kände denna förborgade konst, men han nekade dertill, och sade: "att om han skulle utlåtit sig ega densamma så vore det endast skedt på skämt;" och då Hertigen af Östergöthland var i Rom, och der omnämde Hs upptäckt ansågs det för otroligt. H. fick 8000 daler smt i belöning, och (1783) en pension af 200 Riksd. specie, som skulle öfvergå på hans fru, ifall hon öfverlefde honom. — Han uppfann äfven konsten att renovera tafflor och porträtter, och hade det anseende utomlands, att från Tyskland och Danmark gamla, rara, och illa medfarna målningar sändes till honom att transporteras och renoveras.

Vidare vilje vi låta Gahm tala: "Hallblad är (detta skrefs 1787) af en nog lång och reslig stature; har ett romerskt, förnämt och trindlagt, men ej theatraliskt ansigte, och äger således ett ganska vördnadsfullt anseende. Han synes väl till umgänge nog torr ut; men är sannerligen ganska höfelig, artig och tjenstagtig. Han bekänner sig väl till Lutherska religionen; men misstänkes att vara Herrnhutare. Det vet man med visshet, att han oafbrutet bevisar tillika med sin fru sammankomsterna i den herrnhutiska församlingens kyrka på Norrmalm och Lilla Trädgårdsgatan. Att visa sina egna och andras målningar, hvilka ofta äro från främmande länder ankomna, och äro ofta förträffliga, är H. ganska beredvillig och tål väl curieust folk som sådant åstunda." H. afled d. 25 Aug. 1814, 94 år gammal. Var tvenne gånger gift. 1) 1747 med *Martha Staverman*. † 1752. 2) med *Martha Elisabeth Sneckenberg*. Med första frun hade han en son *Johan Erik*, som studerade medicin och dog 22 år gammal; med den senare inga arfvingar.

(Källor: Gahmska samlingarne på K. Akad. Biblioth. i Upsala. — Boyes Målar-Lexicon).

HALLENBERG, JONAS.

Född d. 7 Nov. g. st. 1748 i Småland, Hallaryds socken och Hallaryds Norregård, i hvilken föräldrarna, som voro bondefolk, ägde en liten hemmansdel. Ehuru bestämd för jordbruket, fann icke sonen Jon tycke för dessa sysselsättningar; utan så ofta han ägde någon stund ledig, såg man honom med en bok i handen. Bekymrad öfver denna bö-

studium, och som af hans forskningar hämtade nytt ljus. När ändteligen Garde-des-Medailles-tjensten vid K. Mynt-Cabinettet 1803 ånyo blef ledig, utsågs omsider H. dertill, och lyckligtvis ägde han ännu krafter nog, att på detta fält uppsamla nya skördar.

Från dessa numismatiska sträcktåg i Kufas bygder återvände dock den åldrige Forskaren någongång till fosterlandet. Ett bevis derpå äro hans "Anmärkningar öfver Lagerbrings Historia," hvilka visserligen äro af högt värde, men dock i det hela förråda på engång mattade krafter, och tillika i tonens bitterhet och en del af anmärkningarnas småaktighet och obefogenhet, den outplånliga afvoghet som H. i hela sin lefnad hyste mot Skåne, mot Lund och emot den ende medtäflare på den svenska historiens fält, som ännu med honom kunde sättas i jernbredd. Hans sista arbete utgjorde de år 1832 utgifna "Illustrium Virorum Testimonia atque Epistolæ;" om detta arbete är nog innehållstomt, så är det derföre, att H. då var så ålderdomsslö, att han hvarken kunde sköta redaktionen eller correcturet, hvarföre den första i Upsala tryckta upplagan blef casserad och i Stockholm åter omtryckt, utan att blifva mycket felfriare. Denna lilla skrift, liksom flera af H:s öfriga, kommo dock aldrig i bokhandeln.

Undertiden hade H. 1809 vid kröningen blifvit R. N. O., 1812 erhöillit titel af CancelliRåd, samt blef 1818 vid kröningen upphöjd i adeligt stånd. Men som han var ogift och barnlös, tog han aldrig introduction, utan lemnade i stället de motsvarande medlen, 1000 R. B:o, till barnaundervisningens förkofran i sin födelseort Hallaryd. År 1819 nedlade han Sekreterare-befattningen i K. Vitt. Hist. och Antiqu. Akad. jemte dermed förenade befattningar. Blef 1827 JubelMagister i Upsala. Afled i Stockholm d. 30 Oct. 1834, 86 år gammal. I sitt Testamente föreskref han, att alla hans efterlemnade handskrifter skulle öfverlemnas till Upsala Akad. Bibliothek, samt hans mynt och medailler till Akademiska MyntCabinettet, som genom denna donation blef, hvad de Kufiska mynten beträffar, ett af de rikaste i Europa. Sedan han förut flera gånger understödt sina syskon, befriat deras gemensamma arfvejord från skuld och till dem lemnat sin arfslott förökad, skänkte han sin återstående förmögenhet, utgörande omkr. 4000 R. till sin födelsebygds fattige.

Denna, visserligen obetydliga förmögenhet, hade den afledne endast hunnit samla genom ett högst indraget lef-

medsätt och försakelser af alla andra nöjen än den ökandet af hans bokskatt och myntsamlingar skänkte honom. I sällskap med utvalde vänner, älskade han dock någongång "desipere in loco." Hans starka, höga kroppsbyggnad gaf endast långsamt vika för ålderdomens härjningar. Inom denna kroppsliga hydda bodde en stark själ, en fast vilja. Afsondrad från världen, beröfvad familjelivets njutningar och i ständig kamp med lyckan, hvilken han visserligen mot slutet af sin bana besegrade, men endast med försakelsen af buslighetens trefnad, hade hans lynne antagit en viss hårdhet, egensinnighet och lättretlighet, som man ofta finner hos dem, hvilka utan främmande bistånd, och endast genom öfvermått af egna ansträngningar, måst bryta sig väg genom vettenskaperna och lifvet.

Skrifter: Nya allm. Hist. ifrån XVI:de Seculi början, I—III. Band. Stockh. 1782—83, 8:o. — Handl. till K. Gustaf II. Adolphi Hist., 1 Saml. Sthm 1784, 8:o. — Undersökning, huruvida Forntidens Historiske Arbeten kunna nu förtiden tjena Häfde-tecknare till eftersyn. Inträdes-tal i Kongl. Vitterhets-, Historie- och Antiquitets-Academ., 1787, och infördt i dess Handlingar. — Svea Rikes Historia under K. Gustaf Adolphi den Stores regering, I—V. Band. Sthm 1790—96, 8:o. — Disquisitio de Origine Nominis Gud, ex occasione Nummi Cufici. Sthm 1796, 8:o. — Dogmatis de resurrectione corporum mortuorum origo, et num in libro Jobi ejusdem mentio facta sit, Disquisitio Historica et Philologica. Sthm 1798, 8:o. — Om Mynt och Vahrors värde i Sverige under K. Gustaf I:s regering. Sthm 1798, 8:o. — Historiska Anmärkningar öfver Uppenbarelse-Boken, I—III. B:d. Sthm 1800. Inledningen till detta Arbeta är af den berömda Orientalisten O. G. Tychsen på Tyska öfversatt och af trycket utgifven under titel: "Die geheime Lehre der alten Orientaler und Juden, zur inneren und höheren Bibel-Erklärung, aus Rabbinern und der ganzen alten Litteratur, von einem grossen Philologen des Auslandes." Rostock und Leipzig 1803, 8:o. — Collectio Nummorum Cuficorum, addita eorum interpretatione, subjunctoque Alphabetho Cufico. Sth. et Aboae 1800, 8:o cum Tab. — Quattuor Monumenta aenea, e terra in Suecia eruta. Sthm 1802, med ett sednare Tillägg, ibid. 1816, 8:o. — Berättelse om K. Svenska Mynt-Cabinettet. Sthm 1804, 4:0. — Vita cujusdam Bardi, e Sueco in Latinum Idiomata, versibus elegiacis traducta. Sthm 1808, 8:o. — Disquisitio de Nominibus in lingua Suiogothica Lucis et Visus cultusque Solaris in eadem lingua vestigiis. Pars prior et posterior. Sthm 1816, 8:o. — Berättelse om ett i Motala ström träffadt Fynd. Sthm 1818, 8:o. — Berättelse om ett Forntids Romerskt Metall-kärl, funnet i Westmanland. Sthm 1819, 8:o. — Anmärkningar öfver Sv. Lagerbrings Svea Rikes Historia. I. II. B. Sthm 1819—22, 8:o. — Berättelse om tvänne Fynd, det ena träffadt på Öland 1813, det andra i Bohus Län 1816. Sthm 1821, 8:o. — Numismata Orientalia, aere expressa, brevique explanatione enodata. Pars prior et posterior. Ups. 1822, 8:o cum Tab. — Aenigmata Lati-

nis vocabulis syllabatim perpensis complexa. Sthm 1829, 8:o. — Illustrum Virorum Testimonia atque Epistolæ. Ups. 1852, 8:o. Stockh. e. a. 8:o.

(Källor: Minne af J. Hallenberg. Inför K. Akad. i Upsala hållet d. 17 Maj 1838 af J. H. Schröder. — Program till samma Minnesfest af P. Sjöbring).

HALLMAN, JOHAN GÖSTAF. — CARL ISRAEL.

1. HALLMAN, JOHAN GÖSTAF.

Född i Sköldinge socken uti Södermanland och son af Kyrkoherden derstädes ContractsProsten Mag. *Gustaf Hallman* med dess sednare fru *Elisabeth Hesselius*, Kyrkoherdedotter från stora Malm i Södermanland. Han hölls tidigt till studier och sändes 1713 till Strengnäs Gymnasium. Efter sex år blef han Student och efter andra sex Ph. Mag., sedan han förut 1723 *) blifvit prestvigd. År 1726 blef han Brukspastor vid Dylta Svafvelbruks församling **), som ligger inom Axbergs socken. År 1730 tillträdde han Comminstraturen vid Hedvig Eleonoræ församling och blef der Pastor 1737. Th. Doct. 1732. Död 1739. (Enl. Hammar-sköld d. 23 Aug. 1757).

H. är bekant såsom skald, predikant och historicus, ehuru han ej på någotdera fältet skördat någon större utmärkelse. Om hans poesi yttrar Hammarsköld hufvudsakligen följande: Hans tid och hans kall drefvo honom till ett visst spel med moraliska begrepp, och allegorien och fabeln äro också de dräkter, i hvilka hans sångmö helst uppträder, men hon är deremot understundom utmärkt af frisk liflighet och naiva behag, liksom hon ofta gläder läsaren med ett, på de tiderna sällsynt, öppet sinne för versificationens betydelse, med genialisk fyndighet i liknelser, concinnitet i uttrycket och nationel egentlighet i beskrifningar. Af hans

*) Möjligtvis härleda sig dessa årtal från förblandning med en Carl Gustaf Hallman, hvars stadier på den litterära banan ega alldeles enahanda tidsbestämningar. Jfr. Strengnäs Herdaminne I. 253.

**) När Johan III under pesttiden omkring 1576 (jfr. Geijer II. 282) för att undgå smittan vistades vid Dylta med hofvet, uppfördes en stenbyggnad, i hvilken gudstjenst blef hållen. Den kallades Konung Johans Capell och ifrån den tiden hade Svafvelbruket egna prester. Kyrkodisciplinen handhafdes af Axbergs pastorer till 1638, då de lemnade all befattning med Svafvelbruket genom öfverenskomelse med egarne, hvilken stadfästades 1710 af Carl XII. Numera är svafvelbruket ej någon serskild församling, utan är laggd tillbaka under Axbergs pastorat genom K. resolution af 1808.

sällsynta qväden finnas flera af värde i Sahlstedts samling t. ex. Dödstankar, Svenska troheten, Menniskans åldrar. Den "bröllopsskrift," hvarmed Carlsson slutar sin samling, är äfven i sitt slag förträfflig. Om sångens behag och värde skrifer han vid Geringii bröllop sålunda:

Ack ädla Poesi, du himlens egna skänk!
 Du är en gyllend' vagn, i hvilken vishet prålar,
 En hand, som dygdens glans med äkta färger målar,
 Så täck som skönsta brud på rödan sammetsbänk,
 Ett nöje ogement för hvart ett ädelt sinne,
 En evig runa för de stora hjeltars minne.

Sina "Sunda SellhetsReglor" slutar han med dessa ord:

Nu väl! så gack, min vän! och städs i hjertat bär
 Hvad här Guds namn till pris upprigtigt skrifvet är;
 Så skall tu, som med sorg begynt tit usla lefva,
 Förnögd tit lifsalut få i frödeblommor vefva.

H:s mest bekanta skrift är onekligen Olai och Laurentii Petri lefvernesbeskrifningar, der han visat mycken flit och forskning. Det der för första gången allmängjorda straffbrevet från Erkebiskopen till Erik XIV har i sednare tider blifvit misstänkt såsom understucket. Jfr. en artikel af Thyselius i tredje bandet af Skandia.

H. var tvenne gånger gift. Med sin första fru *Margr. Cornelia Kloppt* hade han Sönerna *Johan Gustaf*, Med. Doctor, Assessor i SundhetsColleg., Archiater, *Lars Adalrik* och *Carl Israel* (se nedan). Med sin andra fru, som var en dotter af prosten Christiernia i Fellingsbro gifte han sig 1744, men hade med henne inga barn.

Stamfadren för denna stora prestsläkt var H:s farfars far David Francisci Strengnesensis, son af en borgare i Strengnäs. Dennes son Samuel Hallman var pastor i Göthlunda. Det berättas, att denne väl vårdade sin församling och derjente var mycket behaglig i sällskap och utrustad med god talemått, hvarigenom han förvärfvade sig många vänner. Han stod äfven i mycken nåd hos Carl XI, såsom följande anekdot visar. Då Konungen en gång tog vägen förbi Göthlunda prestgård, hände sig att Hr Samuel stod vid logdörren och talade med sina tröskare helt hvardagsklädd efter tidens bruk i sin långa färskinnspels och nattmössa; Konungen höll och helsade, hvarpå presten med nattmössa i handen gick fram till slädan för att i underdånighet presentera sig. Kungen tog honom i handen, ryckte honom omkull i slädan, befälde kusken köra, och förde honom så utrustad med sig genom Arboga stad till Kungsör, der han i skinn-

pels och nattmössa blef presenterad för drottningen. Hr Samuel hade härigenom den nåden att flera dagar i underdånighet uppvakta deras Majestät^{er}, under hvilken tid Konungen nådigst täcktes låta åt honom till hand och fot förfärdiga nya kläder, i hvilka han sändes hem till sin fru, för hvilken det ej var mindre surprise att se honom återkomma i presterlig dräkt, än den, att han hvardagsklädd oförmodadt försvann från sitt hemvist.

Skrifter: The tvenne Bröder Ol. Petri och L. Petri Phase, till Lefverne och Vandel beskrifne. Stockh. 1726. 4:o. — Sunda Sells-hets Reglor. Stockh. 1727. 8:o. — Beskrifning öfver Staden Kiöping. Stockh. 1728. 8:o. — Elisif Eriksdotter till Hennes Lefvernes-Händelser under Rim beskrifven, med bifogade Anmärknin-gar. Stockh. 1732. 4:o. (Ny uppl. Strengnäs 1817. 8:o). — Hjel-tars grönskande Lager, thet är Minne af Båta Åtten. Stockh. 1734. fol. — Likpred. öfver A. Bonde, M. C. Berghult, C. E. Dohna, Beata Oxenstierna *) 1731—35. 4:o — Bröllops-Skrift öfver Ge-ringius 1735. — Polska Kongars Saga och Skald. Stockh. 1736. 4:o. Anon. — Den Naturliga Lagen. Stockh. 1742. 8:o. — Tal öfver Prinsessan Sophia Albertinas födelse 1753. — Centuria Ano-nymorum ex Scriptoribus Gentis SvioGothicæ. — Nericia illustra-ta et subterranea (handskrift). — Erik och Waldemar, (Sorgespel på Alexandriner (i handskr. på Kongl. Bibl. Jfr. Litt. För. Tidsn. 1854. sid. 295).

(Källor: Strengnäs Herdaminne. — Hammarskölds Sv. Vittorh. Hist.)

— a — 6 —

2. HALLMAN, CARL ISRAEL.

Son af den föregående. Föddes i Stockholm d. 31 Dec. 1732. Var anställd vid Bergs Collegium, der han likväl ej vann några befordringar. Dog d. 23 Apr. 1800. Hans lefnadsöden äro föga kända och utan märkvärdighet. De voro på en gång brokiga och enformiga, liksom en Italiensk aria.

I vår tid torde mången vilja begynna ny tideräkning från nykterhetsföreningarnas stiftande, men på Hallmans tid börjades verkligen af några lustiga bröder en ny æra med kronobränneriernas inrättning (Rexéls Skrifter sid. 29. Son-déns uppl.), och man söp sig full af "lutter patriotismus." Flera af Gustavianska periodens ntmärktare poeter svuro Bacchi fana. Det är vår tids förmånsrätt, att åtminstone dess heroer sannare uppfatta poesiens djupaste källäder, det Ly-riska, det Orpheiska, det rent poetiska i naturen, "sorgen i rosenrödt," som tyder på sjelfva Skapelsens Suckan, och

*) I Strengnäs Herdaminne upptages äfven en Likpredikan öfver C. G. Spens; men denna tillhör J. H. Hallman, filius, enligt Upsala-katalogen (?). En Parentation öfver Ulrika Eleonora. Stlm 1742. 4:o hänföres af Sacklén till sonen, men denne var då blott 16 år. — En Juldagspredikan 1751 nämnes i Sv. Mercurius 1753 sid. 171.

att den inser, att det konsttillverkade ruset blott är en parodi, en svag imitation af naturens fria berusning (jfr. Wieselgren I. 374). Dock det spirituösa och det spirituella förblandas så lätt i den verld, der ännu stoffet tynger Psyches vingar. Det är Bellmans odödlighet, att han i det brokiga himmel, som han så gerna tecknade, ej var "snärjd som fågeln i garnet;" utan han satte sig på den öfverjordiska iromniens verldsthron och "skapade ett ideal af narraktighet och förherrligade med detsamma negatift dess motsats, det harmoniska Hela," såsom det heter i Phosphoros. Derföre andas man lätt hos Bellman, ty han är ej sjelf fastnaglad i sinligheten, han står ej sjelf deri nedsjunken och stänker samts omkring sig, såsom Grecourt, Rexél, Hallman eller de Romerska satiristerna, utan han vandrar torrrakodd såsom Israels barn genom röda hafvet; ja hans barometer står till och med högre än Stagnelius, trots all dennes pinande idealism. Detta är hufvudekarakter hos Bellman; Hallman hade blott lucida intervalla. Han kunde ej med samma känsla sjunga:

Jag tar mitt stop och vandrar:
 Stor sak, mig ingen klandrar.
 Jag har förfall, jag måste dö
 Och skiljas från er lusta.

(Fredmans Sångar N:o 5).

Likväl är H. såsom dramatisk skald af stor utmärkelse och skulle på detta fält lemnat den lyriske Bellman efter sig. Vid besinnandet af vår dramatiska litteraturs fattigdom måste H. kräfvat en ännu större uppmärksamhet. På hvarje blad i våra vittra häfder står inskrifven denna Svenskens öfvermåga *) att skapa lefvande, bestämda, åskådliga bilder: att utföra en handling i klara och kraftiga drag, att, med ett ord, individualisera och objectivisera i stort och med självständighet. En folkdramatik — sådan som Italiens, Spaniens, Frankrikes, Tysklands, Englands, till och med Danmarks — har Sverige icke haft. De lyckligaste försöken på sednare tider äro H:s skådespel och ett par af Envallningar; men att de blifvit utan efterföljd, är starkaste beviset derpå, att ett enstaka snille litet eller intet förmår, att det i folklynnnet saknar sympathier. Dessutom äro begärens svaga i karaktersmålning; och H., med all sin kraft, originalitet, gediegena qvickhet och fyndighet i både dialog och situationer, har dock ej skapat en enda karakter, som

*) Jfr. Rydquist i Skandia VII. 284.

förblifvit typ: ett enda motstycke till de lefvande gestalterna i Molières och Holbergs rika gallerier, dessa lyckligt träffade personligheter, hvilka af fantasien godkännas lika villigt, som ett godkändt mynt går man och man emellan. De enda drag af theatraliska folktyper, med mera sjelfständigt lif, måste sökas hos Bellman och Hallman *), i deras Mollberg, Fredman, Nasenblom m. fl., ehuru inskränkt inom ett enda national-lyte — dryckenskapen —, och i rent objectift hänseende svagt bildade.

Hos Hammarsköld är H. en af de lyckliga, hvarpå allt det beröm hopas, som stundom orättvist beröfvas andra. Likväl bekänner han, att den elegiska djuphet, som utgjorde innersta kärnan af Bellmans bacchantiska poesi, lika litet röjes hos H., som den sjelfständiga komiska mångsidighet hvilken gör Holberg så underbart stor. Han anser dock brist på öfning såsom egentliga orsaken till denna underlägsenhet, och nämner honom på ett annat ställe "fullt värdig att stå vid sidan af den store Holberg." Ojemförligheten i snille hos desse män angifves i Litt. För. T. 1854 sid. 280 sålunda: Holbergs komik går på djupet, Hallmans på ytan. Den förre har starka blixtar af komisk eld, den sednare håller sig mera till lifvets yttre former, än de eviga dragen ur själen och hjertat. Man kan dra på munnen åt Hallman, någongång hjertligt skratta; men af Holberg har man en evinnerlig fröjd. Vi vilja ej nedsätta Hs värde; men han kunde nöja sig med mindre, än att förliknas vid Holberg, och att lofsjungas, då Molière förskjutes."

I Critik öfver Critiker yttrar Thorild, att allt hvad som hos H. egentligen är parodi eller eftergyckling af något ömt och ädelt, är falskt och gjordt endast för vitterhetens Tölpar, för hvilka ingenting skönt någonsin var heligt; men allt som är sann burlesk eller märkeliga karakterer och öden ur den låga verlden, är mästerligt och af stort snille. Parodier är således ett orätt namn på Hs dramer. Denne glade Anakreontiska gubbe, denne patriark för det lustiga har förtjent en vida bättre ära. Han har pat sitt slag, den vilda bacchiska glädjen, som hos oss en alldeles egen och original ton, och hvars Pindarus är rätt sagdt, att Bellman är. Han har gifvit oss, icke Parodier, som släpa sig lågt och ömkeligen i spåren af stora snillen; utan mästerstycken i det burleska och i poesien, en lefvande dramatisk verld, Hogarths taflor.

*) A. st. sid. 215.

H. skref flera parodier, såsom *Skeppar Rolf öfver Gyllenborgs Birger Jarl*. Gyllenborg, som ej hade sinne för det komiska, klagade hos Gustaf III, som kanhända mera värderade parodien än originalet. Han pålade H. som straff att äfven parodiera Thetis och Pelée. I *Corpral Ölbom* parodierade han Creutz' *Zephis*, hvarestefter Creutz yttrade, att han hellre ville hafva skrivit parodien än sjelfva elegien. Som prof kan anföras hans parodi af *Acis och Galatea*.

Dygden uti alla tider
 Lika klara strålar sprider,
 Fast af olycksmoln hon lider
 Och blir sällan rätt belönt:
 Men hvad hon på jorden saknar
 I odödligheten vaknar
 Utaf äran dubbelt krönt.

Denna stroph lyder så i *Casper och Dorothea*:

Bränvinsnäsan alla tider
 Lik rubinen, strålar sprider,
 Stundom dock af blånad lider
 Och blir aldrig rätt belönt.
 Posito: hon börjar gäsa,
 Blir hon en odödlig näsa
 Med små andra näsor krönt.

Det underjordiska Bränneriet är ett af H:s berömdare stycken, der han uppenbarar en "väldig komisk kraft." Hans flesta skådespel äro dock så råa och plumpa, i synnerhet *Bousaronerna*, att blott *Tillfället gör tjuften* kan fortfara att gifvas på K. Stora Theatern. Armsfelt gällde länge såsom författare till detta skaldeestycke. Det berättas, att han hemtat ut H. till Drottningholm och två dagar innestängt honom. Ett honorarium på 100 R:dr utlofvades, då stycket var färdigt, men Armsfelt lät ej höra af sig. En vaccher dag berättar H. förhållandet för Kellgren, hvilken i anledning deraf skref satiren "Till en förnäm herre, som skrivit ett theaterstycke." ("Tillf. gör tjuften" trycktes två gånger 1785; icke 1786, såsom Hammarsköld skriver). Mot honom har "Sterbhuskamereraren Mulpus" orätt blifvit tillrädd Hallman och införd bland hans skrifter. Att den till Rexél bevisas af annonsen om dess uppförande på Nya Svenska Theatern 1788 i StockholmsPosten N:o 3 s. 4., och bestyrkes ytterligare genom StockholmsPosten 1790 N:o 10. Jfr. Soudéns uppl. af Rexél sid. 23.

H:s förtjenst är, att han skildrade det svenska folklif och tecknade med trohet. Han är äfven den första rent svenska lustspelsdiktare, som ej stod på lånad grund. Hans

exempel följdes af Rexél, Envallsson, Lannerstjerna m. fl., hvilka voro på väg att skapa en svensk dramatik.

H. plägade på morgonquisten gå in till en apothekare på Kungsholmen, som han kallade Nasenblom för den stora karbunkelnäsan. Hos denne, som då var bekant för sitt goda bränvin, togs morgonsupen. Sedan vandrade han omkring till boklådorna för att höra försäljningen af hans förlager. I lyckligt fall bjöd han sina vänner. Fick ej H. penningar, så kom touren till de andra. Om aftnarne träffades de på Hummelgårdstheatern, der fritt tillträde gafs för honom och Rexél såsom författare af de gifna piécerne. I Mars 1781 var Rexél bysatt, då han skref en sorts dagbok eller schola captivitatis, der antecknad är, att bröderna Bellman och Hallman då tillsammans besökt honom.

Skrifter: Se Stiernstolpes och Bonniers upplagor, den förra tryckt i Stockh. 1820. 8:o, den sednare, Stockh. 1838. 24:o. Här saknas: Sorgetal, då Gudinnan Coffea flygtade ur Svea land d. 31 Juli 1794; hållet vid K. Djurgårds Helsobrunnen i en talrik samling af bägge könen, samma dag. Stockh. 1794. 8:o — La deservatrice eller Rymmerskan (med anledning af Fru Möllers rymning. Jfr. Kraus bref Febr. 1782). Tryckt 1786, men indragen och ej kommen i bokhandeln. — Tal öfver Sackenström, hållet i P. B. på källaren Kejsarkronan Nov. 1774 (otryckt). — Ansökan att blifva Spögubbe i Fröjas tempel (otryckt). — Prolog till Casper och Dorothea.

(Källor: Hammaraköld. — Stiernstolpes företal till H:s Skrifter. — Biographi i Bonniers upplaga).

— a — ö —

HALLSTRÖM, CARL ERIK.

Är född i Lofta Prostgård i Östergöthland d. 3 Oct. 1786. Fadr. Mag. *Henning Hallström* var ContractsProst och Kyrkoh. derstädes. Modren hette *Elisab. Margaretha Stenhammar*. Blef Stud. i Upsala 1803. Phil. Magister Ultimus 1809. Prestvigd 1817. Kyrkoh. i Ed och Eds Capell, Linköpings Stift s. å. Prost 1819. ContractsProst 1823. Vice Präses vid Prestmötet i Linköping 1831. Uppförd i andra rummet på Visby Stifts Biskopsförslag 1838. Discont Revisor 1826. Riksdagsman vid alla Riksdagar sedan 1823, och vid de tre sista Ledamot af ConstitutionsUtskottet. — Ogift.

Förf. till skildringar ur det inre af dagens historia bedömer H. sålunda: "Söker man klarhet i omdömet, oväld i viljan, sjelfständighet i karakteren: hos Hallström finnas dessa egenskaper förenade, och han äger dessutom det lyckliga oberoende i ekonomiskt hänseende, hvarpå opinionen nu

för tiden fäster så mycket afseende hos dem, som uppträda på den offentliga skådebanan. Detta oberoende är ock af största vikt, då det, såsom hos H., är paradt med det moraliska oberoendet, från hvilket dock det finansiella rätt ofta befinnes afsöndradt. KonstitutionsUtskottet har aldrig ägt någon Ledamot, der mera på sitt ställe, än han."

(Källa: Linköpings StiftsMatr. — Skildringar ur det inre af Dagens historia. De Närvande).

HAMBRAEUS, JONAS se bokstafvens slut.

HAMILTON, HUGO JOHAN, GUSTAF DAVID, ADOLPH LUDVIG och GUSTAF WATHIER.

Få enskilda ätter ha haft så många märkvärdiga medlemmar som den Hamiltonska, få varit utbreddare på jorden. Den är ock gammal. En genealog yttrar, att bland världens äldste Grefvar träffas *Hugo*, Henrik Is, Franska Konungens son och R. Philips broder, hvilken vann segrarnes ära under Hertig Gottfrids af Bouillon banér i Palæstina. Den förste man känner af tillnamnet är Sir *William de Hambleton* eller *Hambleton co. Bucks*, af hvars säteri han blifvit egare, tredje sonen af Robert af Leicester, hvilken härstammade från Earl of Mellent i Normandie, gift med Elisabeth, dotter af Hugo den store, Earl af Vermandois, och såsom nyss nämndes, son af R. Henrik af Frankrike. Hans son *Robert Bossu* var Chief justiciary of England och hade redan valspråket: *Through*. Ätten synes först i Sverige, sedan *James Duke of Hamilton* 1629 sändts såsom Master of Horse att traktera med Konungen af Sverige, för uppsättande af 6000 man mot Kejsaren. Den blomstrar ännu i Storbritannien och förde 1825 *Alexander Hamilton X* (född 1767), följande titlar: Duke of Hamilton in Scotland (sedan 1645), Duke of Brandon i Suffolk and Baron Dutton co. Chester (sedan 1711), Duke of Chatelherault in France (sedan 1552); Marquess of Douglas, Clydesdale (sedan 1633) and Hamilton co. Lanark (sedan 1599); Earl of Angus (sedan 1589), Arran (sedan 1503) and Lanark (sedan 1639); Lord Macanshire, Polmout (sedan 1639), Abernethy and Aberbrothock (sedan 1606) in Scotland; Keeper of Holyrood House; Lord-Lieutenant co. Lanark. I Engelska Öfverhuset finnas blott 27 äldre nummer, tillkomna mellan 1037 och 1103. Esomoftast dör en Peer-gren af ätten t. ex. 1570, 1675, 1670, 1680, 1798, och

likväl synes ingen fara, att ätten utgår. Der finnas Baronets of Great Britain, Baronets of Scotland, Earles of Haddington etc. etc. *).

Till Sverige anlände i Drott. Christinas tid, en *Hugo Hamilton till Dersers*, hvilken här baroniserades under N:o 30 och befordrades till Öfverste. År 1649 var han med sitt regimente förlagd i Greifswald och brevexlade flitigt med Svenska v. Gen. Guverneuren i Leipzig. Han återvände sedan 1662 till Irland, der han dog som Kungligt Råd. En Öfverste *Ludvig Hamilton* dog här, men barnlös. Sednare ankom en *Malcolm Hamilton* (f. 1633, † 1699), hvilken baroniserades under N:o 99, medförande en broder (påstås ha varit en hans oäkta son, som han uppgaf såsom broder, för att få honom ansedd som legitim) *Hugo Hamilton*, hvilken tillika med honom baroniserades 1689. M. upphann blott General-Majors beställning och vardt Landshöfd. öfver Vester-Norrland. Hans son HUGO JOHAN var redan 1700 Öfverste-Lieutenant vid Lif-Dragonerne, fick Öfverste titel 1702, blef Gen. Major och Chef för Östgötha Cavalleri 1708. Fången vid Pultava 1709. Under fångenskapen vistades han först i Moskau, och sedan i Kasan. Hemkom 1722, och utnämndes till General af Cavalleriet, och återfick sitt förra Regimente, som han först 1747 lemnade. Blef Fältmarskalk 1734, och afled d. 9 Jan. 1748 på sin egendom Tuna i Östergöthland. Han var gift först med *Eva Falkenberg* och sedan med *Anna Fleming*.

Malcolms broder *Hugo* blef sist General-Fält-Tygmästare, och afled 1724. Hans äldre son GUSTAF DAVID född d. 9 Febr. 1699, var Öfv.-Lieutenant i Fransk tjenst, då han 1741 blef Öfverste för ett värfvad Infanteri-Regimente. Blef General-Major 1747, C. S. O. 1748, Grefve d. 21 Nov. 1751, General-Lieuten. 1753, General en Chef i Pommeren och General af Infanteriet 1758. Erhöll afsked d. 23 Nov. s. å. Fick Fältmarskalks n. h. o. v. 1763. R. af Seraph. O. 1769. En af Rikets Herrar d. 27 Dec. 1778. Afled allmänt älskad och saknad på sin egendom Barsebäck i Skåne d. 29 Dec. 1788. Gift med *Jacobina Henrietta*, dotter af Assessoren i Wismarske Tribunalet *Jakob Henrik Hildebrand* och von Rhede.

*) Se Debrett's Pearage of Engl. Scotl. and Ireland 1806; Burtons Lives of Dukes of Hamilton 1674. A Catalogue of the royal and Noble Authors of England, Scotl. and Ireland by the late Horatio Walpole (1788) Earl of Oxford. London 1806.

Bekant både såsom talare, infallssägare*) och krigare under frihetstiden. I spetsen för 17,000 man inbröt han 1737 i Preussen; för att börja det i hugkommelse föga hugneliga sjuårakriget, rörande hvilket han sjelf lemnat en berättelse i Sv. Mercur. 1737=61. — Hans yngre broder Carl Otto (född 1704, död 1770) var Riks-Råd, Riks-Canzli-Råd, Ridd. af Danska Elefant-orden, och Hollsteinska St. Annæ Orden.

Grefve Gustaf David hade en son ADOLF LUDVIG, (född d. 1 Jan. 1747, död d. 10 Oct. 1802), hvars namn förtjenar att ihågkommas. Hans lefnadsöden äro oss föga bekanta, vore säkerligen ej så märkvärdiga. Sedan han dragit sig undan från K. Gustaf III:s hof, der han tjenstgjorde som Kammarherre, köpte han en egendom vid Kinnekulles fot, för att, som han lär svarat K. Gustaf, "*gods tillika mista, om K. ville taga från honom lif och ära.*" Der författade han memoirer öfver sin tid, hvilka Landshöfding G. W. Hamilton tillät H. Exc. Grefve De la Gardie med egen hand afskrifva. Ehuru det kan komma att länge dröja, innan dessa memoirer bli allmänhetens egendom, vilja vi meddela någon kännedom deraf, som ställningen tyckes kunna medgifva. Arbetet intituleras här: *Anteckningar rörande Sverige af Adolf Hamilton*, och är första Afdelningen: *Anecdoter rörande tidehvarfvet ifrån år 1718 till 1751*, hvilken börjar: "Det är i synnerhet i regeringsmål och uti rikens öden, händelsernas ursprung måste uppsökas i föregående tidehvarf. Detta nödgär mig att gå tillbakas i våra häfder för att gifva något ljus åt sednare tids skiften, som bragt slutligen Sverige uti ett upplyst tidehvarf att sjelfvilligt antaga bojor**), då det öfriga af Europa är sysselsatt att sönderbryta dem en gammal häfd ålagt dess fleste stater.

Carl XII. skuten . . ."

och slutar (vid d. 15 Juni 1800): — "lika missnöjde, och

*) Konung Adolf Fredrik var snål i smätt, — större affärer förstod han sig ej på. En tiggare kom en gång, då Konungen blott hann hos sig ducater. K. vägde en dylik i handen, och frågade H. om han ej hade löspenningar att låna Konungen. H. svarade: Nej, men E. M. behagade lemna mig en af ducaterne; Tiggaren torde kunna ge tillbaka. — Då K. A. Fr. en gång gifvit honom en dosa, som H. sjelf svarfvat, sökte Drottningen göra H. uppmärksam på äran af en dylik gifva. H. invände: Om jag hade valet, ville jag hellre att Konungen vore Guldmed än Svarfvare.

**) Troligen skrifvit omkring 1801.

det ej utan allt skäl, med alla contrahenterne vid denna riksdag; med Konungen som valt elaka rådgifvare, med Jacobinerne, som föranledt honom dertill, och med Patrioterne, som för sent trott honom derom, slutligen med den lagliga men i de flestes tanke föga gagnliga plundring, som utgjorde resultatet af deras gemensamma felsteg." Förf. förer en skarp men ärlig penna, åtminstone på det sättet ärlig, som partiväsen kan medgifva. Ännu behöfde ej Aristokraten som "Patriot", hyckla principer, som han sjelf brännmärkte som "Jacobinska", lika modigt, som han bestred despotismens. Om man ock ser ett *framskridande* deri, att Aristokraten nödgas blanda sig med "Jacobinerne", när han vill motsätta sig "despotismen", så bör man ej skygga tillbaka för de "patrioter", som lefde i en tid, då de ej kände sig behöfva ett slikt nedstigande, när de ville kämpa mot maktens innehafvare. Den harm, som ofta glöder i den stolte ättlingen af Konungar och Korstågsriddare ger stilen en uddighet och teckningen en liflighet, hvori en sjelfmästare i den historiska stilen funnit erinringar om Tacitus *). Harmen kan ej upptäckas vara enskild. Den synes vara den ärlige — låt vara — partimannens vid åsynen af små människors tillställningar, och fosterlandsvännens, sådana han i sin ställning och tid kunde vara det, vid betraktande af allt, som i hans tanka och ur hans vue skulle skada fäderneslandet. Han var dock moderat Aristokrat. I andra afdeln. *Tidehvarfvet ifrån år 1751 till år 1771* heter det: — — "Adeln, som vid en af de förflutne Riksdagarne afsagt sig den betydliga rättigheten af votum decisivum, då två stånd voro emot två, hade likväl genom den öfvervigande födslens fördom gifver, ett anseende som nalkades nära aristokrati, men denna, tempererad af de ofrälse Ståndens constitutionella rättigheter och Hofvets representativa makt, kunde likväl svårligen utbrista till de ytterligheter, som göra ett tygellös Aristokrati till det förhatligaste af alla regeringssätt. Några silhouetter må meddelas: "K. Ad. Fr. var till det ytterst en välskapad Herre, medelmåttigt lång och undersättsig, med vackra, håret kastanjevärgadt, ansigtet fylligt, näsan krom och ej lång, snarare behaglig, ögonen blå, ej lifliga, men i det lyfte en godhet, som utgjorde hans karakter. Hans gärningar i sig sjelf lemnade, hans hemseder, hans manér, fä

*) Se De la G. Arch. IV. p. 239.

ibland försagde, buro tecken deraf. En hans gunstling påstod att han såg nådig ut till och med på ryggen; glädlynt, uppriktigt, hade denne prins alla egenskaper som tillhöra en fromsint, alla de travers, som åtfölja ett inskränkt vett; ett menlöst verktyg i sin gemäls händer."

Drott. L. U.: "despotismens princip nästan framlyste i hennes yttre; liten, välväxt, starkt cendrée, hade stora mörkblå ögon, oftast bistra, ibland milda, alltid tolkande hennes själs brinnande och oroliga rörelser. . . . Vid äldre åren blef hyn brouillerad, tänderna skämda, andan stark, men munnen vacker, löjet behagligt, näsan liten, väl proportionerad, merändels alltid förd i vädret; för häftig att ej vara upprigtig uppdagade hon ofta dymedelst förslager, hon bort dölja, stortänkt, frikostig, älskande pragt, anständig, höflig, qvick, vän af sina vänner, var hennes umgänge angenämt, hennes kunskaper vidsträckta men ej städade, hennes ärelystnad utan gränsor." *Grefve Tessin*: "lätt yta, men ovanlig djupsinnighet, full med qvickhet, med de grannaste kunskaper; en hvar som lemnade honom var lika nöjd med sig sjelf, som med Grefven; nöjd att beundras af samtiden, äfven med äfventyr att minnet ej opåtaladt kunde granskas af efterverlden." *Derpå* tvenne målände anekdoter. Vid en sollennitet i Wien fann han sig omöjligen kunna utan ruin anskaffa mer lysande equipager än andra Ambassadörer. Upptänkte dock att på den svenske draga folkets största uppmärksamhet. Före hans vagn gick en man som bland folket utkastade ett par 1000 gyllen. Ingen såg på vagnen, alla buro Svenskens ära högst. — Då han som Ambassadör å Kon. Adolf Fredriks vägnar vigdes med Lovisa Ulrika väckte hans kostbara klädning allas uppmärksamhet. På hemlig befallning öfverspillde en Page honom med vin. Han aflägsnar sig, inkommer om några ögonblick, än präktigare, till Berlinarnes stora förundran. — Öfverste *Gref Axel Fersen*: "förenade med alla de egenskaper, som tillhöra en partichef, hög börd, egendom, imponerande utseende, behaglig gestalt, angenämt väsende, ståndaktighet i karakteren, då han ej ville dyka, mer ordning än svassande vett, mycket kunskaper, den vältalighet som erfordras för att tros om än djupare insigter, den äregirighet, som kan lämpa sig efter händelserna, äfven då han ej styrt dem sjelf, trofast på eget val ej lidit, vinningslysten, utan vänskap, sjelfdyrkare. En sådan man kunde vara Hofvets skräck men ej stöd." Öfverste *Sinclair* . . . "var den som handhafde

hofvets jemte sina egna intressen. Ur de slugaste och mest brinnande ögon lyste hela dess sinnesbeskaffenhet, tilltagssn i sina förslag, bitter i sitt hat, djup i sin hämnd, så klar-synt i ändamålet som vidsträckt i medlen, utan ära, utan lära, var han bland de få privilegierade varelser, som mer styras än styras af ödet. Gemensamma parti-intressen förente honom med Grefve A. Fersen, men det var Pompej och Cæsar, med samma ärelystnad på mindre fält. — Grefve C. Scheffer förente med det mest välmenta hjerta en oförlätlig tillgifvenhet för yta, för grannlåt, för glitter. Kände intet annat än Frankrike, talte om intet annat än Frankrike.” — Till bevis huru hans kärlek för theatern verkat tidigt på den Prins, hvars Guvernör han var, anföras några högst märkliga anecdoter. Skilldringen af Kon. Gustaf III. torde i vitt synpunkt vara den utmärktaste; ehuru man dervid måste beklaga, att partihat kan uppväxa i karakterer med sann moralisk hållning: — —” Man kan svårigen af denna Prins göra en teckning utan att tro sig afskillra tvenne personer. Högdragen men onekligen den höfligaste vid sitt hof, rädd af naturen med courage i förståndet, utan religion men full af vantro.”

Afskrifvaren (verket utgör 516 pagg. in fol.) har i noter vederlaggt en mängd af partisinnet eller ogrundade rykten föranledda misstag. Dylika noter synas ock böra åtfölja när arbetet en gång utgifves. Och utgifvas bör det; det är af vigt att känna hvad äfven ”Patrioterne” tänkte, kände och dömde. Och här är en ärlig partiman, en man för öfrigt, som med stor människokännedom och snillrik framställningsförmåga sett hvad han bedömmar och aftecknar — en face.

För att väcka framtidens uppmärksamhet på dessa memoirer är denna artikel skriven, liksom *Beylon* skildrades i detta Lexicon Litt. B., för att väcka uppmärksamheten på de ypperlige memoirerne af *G. Ehrensvärd* och derigenom en gång framkalla dem i dagsljuset *).

—N.

*) Som om denne Ehrensvärd ej nämnts något Litt. E. p. 199 o. följ. fast man torde kunna dömma om mannens värde af hvad som anförts Litt. B. p. 224—231, må jemte Memoireförfattaren *Adolph Hamiltons* namn anföras det af *Gustaf Ehrensvärd*. Denne Friherre föddes d. 20 Jan. 1746, var Kon. Gustaf III:s tjänstgörande Kammarherre, sedan dess Envoyé E. O. och Min. Plen. hos Herrar General-Staterne och sist i samma egenskap accrediterad vid Berlinska hofvet, der han afled d. 24 Febr. 1783. Commendeur af Nordst. O. d. 1 Sept. 1782. Bror till Frih. *Carl August Ehrensvärd*, hvilken

GUSTAF WATHIER, son af föregående, föddes på Danbyholm d. 5 Juli 1783. Blef Student i Upsala 1798. Auscultant i Svea Hofrätt 1801. Erhöll Håradshöfdings n. h. o. v. 1805. Blef Assessor i Svea Hofrätt 1808. Constituerad Revisions-Secreterare s. å. Stats-Secreterare för Kammar-Expedition (vid 25 års ålder) d. 12 Juni 1809. R. N. O. s. å. Justitie-Råd s. å. C. N. O. 1818. Juris utr. Doctor i Upsala s. å. Landshöfding i Östergöthland och Ståthållare på Linköpings Slott 1826. Ordförande i Revisionerne öfver Stats-, Banco- och Riksgälds-verken 1830 och 1833. Afled d. 8 Dec. 1833, högt aktad både som medborgare och embetsman. Grefven ansågs vid slutet af sin lefnad vara designerad efterträdare åt Grefve Rosenblad, såsom Justitie Stats-Minister.

Gift 1. med Fröken *M. H. von Strokirch*, och 2. Grefvinnan *H. C. B. Hamilton*. Efterlemnade 3 söner och 3 döttrar, af hvilka Sonen *Henning Ludvig Hugo* född 1814 är Lieutenant vid Topographiska Corpsen och Secreterare i Krigsvetenskaps-Akademien.

(Källor: Genelli Biog. Lex. — De la Gardiska Archivet. — Stjernmans Matr. och och Höfd. Minne. — Enes, Kon. Carl XII:s krigare. — Minnesord vid Grefve G. W. Hamiltons graf 1835.)

HAMMARBERG, GUSTAF. — HENRIK.

1. HAMMARBERG, GUSTAF.

Föddes i Stockholm d. 17 Aug. 1653. Fadren var *Sam. Hammarinus*, Kyrkoh. i Clara. Sedan han som Canzlist åtföljt

dog 1808 i Paris såsom Svenska Konungens-Minister. G. Ehrensvärd tecknas af en ännu qvarlevande vän: "Vår fosterlandskärlek, sträng redlighet, kanske derigenom och sträng domare, grundliga kunskaper, skarpsinnigt vett, djup känsla för sanning och rätt, samt pillitlig vänskap gjorde att Frih. G. Ehrensvärd värderades af sina samtida och skall en gång lika värderas af en efterverld, som får läsa hans anteckningar. Om de fleste, som omgäfvö Konung Gustaf III, och oft Ehrensvärds egenskaper, hade sannolikt denne Furstes stora och ovanliga talenter erhållit en längre och lyckligare utveckling." Ehrensvärd hade vistats vid hovet i 10 år, förrän han började föra sin Journal. Då vår Memoire-litteratur, sådan som skrifterna af Hamilton, Ehrensvärd, Förf. af de berömda skildringarne af Varnens och frihetstiden i Sk. Samf. Handl. m. fl., fallt uppvägar mycket berömdt i den utländska memoirlitteraturen och mycket likaledes berömdt i vår tryckta historiska litteratur, må det förlåtas en vän af Svenska Litteraturen att ha på dessa tvenne förlätnare fäst uppmärksamhet.

en Ambassade till England, Holland och Cöln, och derpå blifvit Notarius i Gen.-Commerce-Collegium, utnämndes han 1677 till Secreterare i Götha Hofrätt. Adlades 1683, och blef Öfver-Jägmästare i Småland 1684. Änjo Secreterare 1685 och åter Öfver-Jägmästare 1686. Öfver-Jägmästare i Östergöthland, Småland och Skåne 1697 (enl. Stjernman). Erhöll afsked med Hof-Jägmästare fullmakt 1714. Afsled på Wiredaholm d. 23 Juli 1731.

Gift 1. med *Brita Arvidsson*, dotter af Rådmanen och Kyrkoföreståndaren i Götheborg: *Henrik Arvidsson*. 2. med *Margaretha Pernilla Göransdotter Bilde* från Danmark, från hvilken han blef skild.

Under den tid H. var Secreterare i Götha Hofrätt, hade Hofrätten vid behandlingen af ett mål ådragit sig Konung Carl XI:tes missnöje, som genom ett skarpt bref lät förhålla Hofrätten dess förseelse. H. författade den förklaring, hvilken som svar skulle till Konungen afgå, men vid underskriften gjorde några af Hofrättens Ledamöter en och annan ändring eller tillsats med deras egen hand, och befallte Secreteraren att omskrifva och contrasignera denna expedition, med dessa tillsatser. Konungen var i Skåne, i fält mot de Danske, då skrifvelsen ankom. De deri brukade ordalagen misshagade honom, och Sekreteraren H. fick befallning, att inom 24 timmar inställa sig. Detta skedde, och Konungen åskade af honom upplysning huruvida flere och färre af Hofrättens Ledamöter tagit del i svaret. H. uppvisade sitt concept, med deri ändrade ställen, och uppgaf på Konungens befallning, hvilka de Ledamöter varit, som hade gjort dessa ändringar. Dessa anklagades inför Justitie-Revision, der actoratet på Konungens befallning fördes af H., och utgången blef, att de dömdes tjensten förlustige*).

Om H. berättas föröfrigt, att han varit en hurtig, ädelsinnad och vänfast man. Hans hufvudbanér förvaras i Wireda kyrka i Småland, och har till inskrift: "Sic transit gloria mundi."

(Källor: Gezelii Lex. IV. s. 216. — Stjernmans Matr. s. 766. — Odenrans, Götha Hofrätts Hist. s. 155.)

*) Enligt Biografien i Gezelii Lex. blef H. belönad med adelskap och blef dessutom General-Adjutant hos Konungen, i hvilket embete han under Danska kriget skulle hafva gjort tjenst. Denna uppgift är förmodeligen oriktig, dels emedan H:s efterträdare i Hofrätten blef utnämnd 1685, dels emedan Assessorerne Gyllengrip, Queckfelt och Humble afsattes d. 23 Maj 1683. Danska kriget var redan 1679 slutadt. H. blef ej heller adlad förrän år 1685.

2. HENRIK.

Son af föregående. Föddes på Wiredaholm 1683. Inskrefs som Auscultant i Götha Hofrätt 1707, och blef sedan känd af Grefve Magnus Stenbock, som antog honom till sin Sekreterare. I slaget vid Helsingborg tjänstgjorde han som Grefvens Adjutant, och skickades sedan af honom till Stockholm, för att inför Arfprinsessan och Senaten lemna både skriftliga och muntliga underrättelser om förloppet af denna action, och Svenskarnes dervid vundne seger.

Stenbock sökte ofta förmå H. att blifva militär, men han kunde ej öfvervinna hans böjelse för Civilståndet. Icke destomindre påfann Grefven slutligen ett sätt, att vinna sitt ändamål, hvilket H. ej kunde förekomma. Regiments-Quartermästaretjensten vid Lif-Regimentet till häst blef ledig, och utan att rådfråga H. bifogade Stenbock, jemte sin skrifvelse om fälttågets utgång, ett särskilt bref till Prinsessan, deri han begärte att fullmakt på den lediga beställningen skulle för H. utfärdas. När H. skulle begifva sig åter till Skåne, och gjorde sin afskedsuppvaktning, lmnade Prinsessan honom fullmagten, och lyckönskade honom i nådiga ordalag. H. emottog sin oväntade fullmakt, men förbehöll sig att få komma tillbaka i något civilt embete, så snart riket erhöillit fred, hvilket äfven lofvades honom*). H. befordrades sedan till Ryttmästare 1710, vid Lifregimentet 1716, och vid norra Skånska Cavalleriet 1718.

Efter Drottning Ulrica Eleonoras uppstigande på thronen påminte H. om det honom gifna löftet, och blef Häradshöfding i Luggude, Onsjö och Rönnebergs Härad med Lagmans fullmakt 1719. Lagman i Upland 1737. Vice President i Götha Hofrätt 1739. R. S. O. 1748. Var af Rådet föreslagen till President i Götha Hofrätt efter Presid. Cederholm 1750, men Konungen utnämnde Hof-Canzlern Nolcken, och benådade H. med Justitie-Canzlerns n. h. o. v., samt utnämnde honom i stället följ. året till President i Svea Hofrätt. Erhöll afsked 1753, och afled på Wiredaholm d. 23 Jan. 1768.

Gift 1710 med *Abela Juliana Silfversköld* † 1728, dotter af Professor *Nils S.* och dess senare Fru *Sigrid Gripenflycht*. Ägde med henne 3 söner och 7 döttrar.

*) Vid afskedstagandet af Prinsessan, erhöill han äfven en Guldmedaille om 50 ducater.

H. hörde till mösspartiet. Vid 1739 års riksdag inlemnade han en försvarsskrift för de Riks-Råder, som vid denna riksdag licentierades. Hans egen sväger, den bekante Öfverste Lagercranz, besvarade densamma med en ny skrift, som innehöll nya gravamina mot Råden. Några dagar derefter uppväckte H. ett starkt oväsande på riddarhuset. Borgarståndet hade disputerat i tvenne dagar om Rådens afsättning, då Plomgren gick upp på Riddarhuset och tillsade Grefve Lewenhaupt och Palmstjerna, att allt hopp vore ute om enighet i Ståndet, om ej Adeln komme med en stark deputation. Detta togs då som oundvikligt, och anmältes tillika med förslag, huru man skulle förmå Presterskapet till ändring (emedan äfven detta stånd ej ville samtycka till Rådens licentierande så hastigt), hvarvid en del hastade fram till skranket, erbjödo sig till Deputerade, och begärte att Lewenhaupt skulle anföra deputationen. Hammarberg begärte då ljud, gjorde föreställningar, och påstod att vöring skulle ske; gingo de ändå, skulle han afgå med en lika mot-deputation. Detta retade ännu mera och en del började ropa: *pro patria et libertate*, emot dem som oss hindra vilja i vår frihet! m. m. Några drogo värjan, och ett blodbad syntes förestå, då General Wrangel ropade: "Håll bröder, lät mig veta om J viljen bataillera eller deliberera? förr skolen J få hugga mig i stycken, än jag låter påtruga mig något m. m." Lewenhaupt sökte ock lugna sina vänner, men förgäfvat, då ändtligen Landtmarskalken ankom och efter långt bultande med klubban fick tysta öväsendet.

H. var en lärd och vitter man, i synnerhet stark Wolffian. Intagen af *Αποκαταστάσις παντων* författade han till dess försvar en systematisk afhandling under titel: "Guds kärleksseger eller eviga nådes beslut, att genom den andre Adam förlossa, och till sin fordna härlighet återställa allt hvad genom den förste Adam blifvit förloradt." Manuscriptet har förvarats, och finnes kanske ännu, inom familjen.

Skrifter: Diss. de collisione testium. Gryph. 1706. — Sinne-bilder vid Dr. Ulrica Eleonoras hyllning. Sthm. 1719. Patent. — Hjeltars hårda öde, betraktadt då den Stormäktigste Svea och Götha Konung Carl den Tolfte jordefärd blef med ansenlig Kongl. pragt och ståt firad i Stockholm d. 26. Febr. 1719 af en dess utlifstiden hafde höfvidsman. Sthm. 1719. 1 ark Svensk vers 4:to (anon.). — Den beständiga Herdinnan uti en Comodia under tvenne öpningar, på Svenska rim framställd. Sthm. 1744. 4:to. (anon.).

(Källor: Genesii Lex. IV. — Odenorans: Götha Hofrätta Presidenter &c. — Histor. Upplisan. om tillståndet i Sverige under Kon. Fredric I:sta.)

HAMMARSKÖLD, PEDER MICHELSON. — LORENZO.

1. HAMMARSKÖLD, PEDER MICHELSON

Enligt släktens egna traditioner skall denne dess stamfader varit född i byn Hammarsebo, socknen Målilla, i Ralmare län, samt i ungdomen varit vallhjon åt en smed. Men af sin hushonde illa behandlad rymde han, tog tjänst i Sigismunds armee som trosspojke, och följde med honom till Pålen. Med honom kom han såsom ryttare tillbaka till Sverige, gjorde Hertig Carls troppar åtskillig skada, samt inföll i hans läger vid Linköping och gjorde mycket byte, men blef slutligen fången vid Stångebro. Då Hertig Carl mönstrat fångarne och ordningen kom till Peder Michelson, skall Hertigen hafva yttrat sig: Så har jag då ändteligen fått dig fast, din gamle skälm. Hvar till Peder Michelson svarat: Jag förtjenar icke att kallas en skälm. Min Kung, den jag svurit trohetsed, har jag tjent som en ärlig karl. Om jag svurit Eders Kongl. Höghet densamma, skulle jag lika ärligt hafva tjent honom. — Detta oförskräckta och öppna svar skall så hafva behagat Hertigen, att han benådade Peder Michelson, och undgick han således att dela lika öde med de öfrige tillfångatagne Svenskarne.

Denna berättelse öfverensstämmer dock icke med tryckta skrifter. Ty enligt v. Dalin (III. s. 432) skall Peder Michelson haft en vida förnämligare börd, i det att hans fader, *Michel Pederson*, 1598 varit Ståthållare på Stegeborgs slott. Enligt Stjernmans Höfd. minne (s. 257), skulle åter Michel först varit Slottsfogde på Ralmare slott, blifvit 1603 Ståthållare dersammastädes, sedermera Ståthållare på Stegeborg, och slutligen 1608 Ståthållare på Leckö slott.

Om sonen känner man föröfrigt ingenting förrän år 1607, då han blef Ryttmästare. Derom berättar Hallenberg (Kon. Gustaf Ad. Hist. I. 150) följande: "Ofrälse Officerare och Ämbetsmän fingo också sätesgårdar, såsom då Peder Michelson år 1607, förordnades till Ryttmästare öfver tvänne Smålands Ryttaresfanor, öfver hvilka Johan Abel och Sven Some förut varit Ryttmästare; fick han i ärlig förläning 30 Kronohemman, 2 Torp och 2 Öar, och deribland Wireboda ett Kronohemman i Misterhult socken till Sätessgård, med Allö och Foglö derunder, ehuru han ej förrän tre år derefter blef Adelsman. Dessa gårdar, som räntade 172 dal. 7 öre och 15 penningar, ägde han skattefria, så länge han brukades i kronans tjänst, och skulle deraf hålla fem hästar

och karlar med full rustning, till hvilkas underhållande han dessutom fick Misterhults och Frödinge Kyrkotionde i Tunna län."

S. å. d. 8 Sept. erhöll han befallning, att med 30 Rytare afgå till slottet Salis, till förstärkande af dess besättning. Likväl är ovisst om han verkligen dit gått öfver, emedan han redan följ. år d. 28 Dec. fick ordres, att med sina ryttere infinna sig på en mönstring, som Konungen ville hålla i Jönköping. D. 31 Mars 1609 beordrades han å nyo förskaffa sitt folk dugliga hästar, med hvilka han d. 8 Dec. anbefalltes, att nästa ljusmessetid förfoga sig till Korsberg i Östra Härad vid den mönstring, som Öfverste Nils Stjernsköld skulle företaga.

År 1610 blef han adlad, då han antog namnet *Hammar-sköld*, och skref sig till *Broarp*, eller *Broddetorp*; annars erhöll han till donation Wirebo och Misterhults sätergårdar, hvilka ännu äro i släktens ägo. S. å. befordrades han till Öfverste, men erhöll i April följ. år ett kongligt bannebrief, derföre att han låg stilla på sina gårdar och icke följde med sitt folk. Detta klander var dock oförskyldt, emedan, enligt en annotation i Palmsk. Saml., "Peder Michelson var så sönderhuggen och sönderskuten uti krig, att han på sistone intet kunde mata sig sjelf — hade genom lifvet fått 7 skått."

Vid Danska krigets utbrott blef H. förordnad till Ståthållare i Kalmar, men olyckligtvis ändrade Konungen snart sitt beslut, och öfverlemnade försvaret af denna viktiga fästning åt Christer Somme, som snart förrädiskt uppgaf den åt Danskarne. Desse gingo nu under Konungens eget befäl d. 8 Aug. öfver till Öland och tvungo Ståthållaren Jöns Ulfsparre att uppgifva Borkholm, d. 10 s. m. Men sedan Kronprinsen Gustaf Adolf d. 9 Oct. intagit ön och slottet, satte han d. 11 s. m. H. till Ståthållare deröfver. "I synnerheett skall han hafue opseende medh att icke något Förräderij skeer här på landett, Uthan der han förnimmer någon, dett vare sigh Befhåle eller gemeene, af Ryttere eller knechter eller och af Almogen, *som ähn någott Juthe Smeett hade*, heller här efther hafue ville, Då skall han hafue machtt derefter medh störste flijtt ransake, lathe lagföre och döme der öfuer, och sedhen efther Domen lathe föllie straffet. Rådhe och förmane förthenskuill först både krigzfolckett som här på Landett blifuer, så väll som menige Almoge, att de *vachte sigh häreffter för Juthens söte och bedrägelige tunga*, så väll som och för dett straff som der af föllie vill."

Denna varning var icke förgäfvad, ty på ett i Novemb. hållet ting öfverbevisades flere af allmogen, att hafva begifvit sig öfver till Kalmar, och erbjudit Konungen att med deras bistånd intaga ön. Också försökte Danskarne i Febr. tvänne sådane anfall, men blefvo af H. manligen tillbakadrifne. Pingstdagen, den 31 Maj, gingo dock Danskarne under Rantzou och Amiral Godske Lindenow å nyo öfver till ön och anföllo den på fem särskilda ställen. H. mötte dem vid Edholmen, men måste, förjagad af deras kanoner, snart vika: lika liten framgång hade han dagen derpå, då han åter försökte motstånd, och måste icke utan stor missölycka kasta sig in i Borkholms fästning, som Danskarne nu begynte beskjuta. Då vallarne af skjutningen voro sprängde och fienden lagade sig att storma och redan begynte upprepa stormategarna, anhöll besättningen, att H. ville spara sitt och deras lif till fäderneslandets vidare tjänst och dagtinga. Han efterkom deras önskan, men Danskarne fordrade såsom villkor, att H. till dem skulle utlevereras. Manskapet började då samfaldt från fästningen ropa, att de hellre ville tända eld på krutkammaren och spränga sig i luften, eller mangrant låta nedsabla sig, i följd hvaraf Danskarne lito beqväma sig att afstå från sitt företag, hvarefter dagtingan d. 11 Juni gick för sig *), H. rättfärdigade sig öfver denna af nödvändigheten påbjudna åtgärd i ett bref till Konungen, som tyckes hafva gillat hans skäl, emedan han fortfar att omfatta honom med sin nåd. Ty då Öland efter Knärodske freden återkom under Sverige, tyckes styrelsen deröfver ånyo blifvit H. uppdragen. Ett annat prof på monarkens ynnest var följande. Då genom Konungens bref **) till fru Görvells (Gyllenstjernas) arfvingar, alla hennes under Kronan förverkade gods, dem återskänktes, gjordes genom ett nytt bref af d. 9 Febr. 1614 den inskränknigen, att de af samma gods, som voro ärftligen gifne åt Peder Michelson icke skulle honom fräntagas, förrän alla arfvingarne tillstådes kommo, och det för Kronan blef lägligt, att gifva honom andra gods i vederlag.

När Konungen 1622 reste öfver till Lifland, anbefalltes H. att hafva ett vaksamt öga öfver allmogen, att stilla och afstyra all oro, som bland densamma möjligen kunde uppkomma, samt i fall fiender hotade med infall, tillse, att allmogen, hvar så omtränger, skulle vara vederrede

*) Hallenberg, Hist. II. sid. 434 o. f. **) Dens., III. 109.

med deres byssor och värior till landzvern." Dock befalltes han i Oct. s. å. öfverlemna Borkholm till Ståthållaren i Kalmar Ivar Chr. Ulfsparre. År 1627 erhöll H. till belöning för sin trohet fyra gårdar på Öland. Den 12 Oct. 1628 fick han befallning, att förfoga sig till nämnde ö, samt tillsadcs i ett bref af Pfalzgr. Johan Casimir af d. 21 Mars, att förekomma det anfall, hvarmed Danskarne den tiden hotade ön.

Något mera är om hans lefnad ej bekant. Han dog d. 12 April 1642 på säteriet Tuna och ligger begravnen i sockenkyrkan af samma namn. Han var gift 1. med *Beata*, dotter af Kongl. Secreteraren *Eric Matthsson Körning* till Almby; 2. med *Per Månsson Stjernas* till Höreda dotter. Med den senare ägde han sju barn, af hvilka märkas: 1. *Peter* f. 1616, Capit. Lieutenant 1646, 1648 General-Adjutant, 16... Öfverste, 1661 Landshöfd. öfver Landskrona m. m., samt slutligen 1667 Landshöfd. i Kalmare Län. Gift med *Elis. von der Linde*, hvars fader var Kammar-Råd. Deras dotter *Vendela*, ett fruntimmer af ovanliga egenskaper, stiftade 1711 Hammarsköldska stipendiet i Upsala. 2. *Arvid*, f. 1626, † 1678, gift med *Anna Dorothea Patkull*, är hela den lefvande Hammarsköldska släktens stamfader.

(Källor: Stjernans Matrikel och Höfd. Minne. — Dalins och Hallenbergs Hist., afst. — E. M. Fant, Vita Michaëlis Hammarsköld. Upsal. 1807.)

2. HAMMARSKÖLD, LORENZO.

Född d. 7 April 1787 på Tuna sätesgård i nejden af Wimmerby. Föräldrarna voro Kammarherren, R. S. O. *Carl Gustaf H.* och *Cath. Mariana Breitholtz*. Sedan hans kunskaper blifvit grundlagde genom flere enskilde lärare, blef han 1801 vid 16 års ålder Student i Upsala. Philos. Candidat 1803 samt disputerade pro Gr. 1806, men måste vid den derpå följande promotionen stå tillbaka för äldre kamrater, som erhållit ett större antal betyg. Först sex år sednare infann han sig åter vid Akademien och tog Magister-kransen 1812.

Mellertid hade H. efter sitt nyssnämnda missöde begifvit sig till Stockholm, och d. 4 Sept. 1806 såsom E. O. Amanuens låtit inskrifva sig vid Kongl. Bibliotheket. Der blef han 1811 befordrad till förste Amanuens, samt erhöll 1826 Kongl. Bibliothekarie n. h. o. v. Han var derjemte Notarie i Kongl. Boktryckeri-Societeten. Var sedan 1818

Ledam. i Kongl. Vet.- och Vitterh.-Samhället i Göteborg, samt sedan 181 . af Sv. Bibelsällskapet.

År 1809 ingick han äktenskap med Fröken *Johanna Charlotta Gyllenpalm*. Detta tidiga äktenskap blef dock ganska lyckligt. H. hade ärfvt en förmögenhet af omkring 10,000 R:dr, hvilken han till en del nedlade i ett litet stenhus; inkomsterne deraf, i förening med hans lilla lön, hans arfvode som Notarie i Boktryckeri-Societeten jemte de visserligen obetydliga honorarier han erhöll för sina skrifter voro, under hans förståndiga makas förvaltning, under hvilken kassan stod, fullt ut tillräckliga för familjens behof. Under denna tid var detta hus säte för den treffligaste huslighet, en mötesplats för vänner, för resande och utlänningar af enahanda litterära tänkesätt. Den stilla lycka, som den alltid glade, alltid liflige hufvudfader bland sina böcker, sina barn och sina vänner, länge njöt, undergick en betydlig förändring, då han, emot sin makas och sina vänners råd, eller rättare dem ovetande, först sjelf anlade ett eget boktryckeri, det han sedan sålde åt en, vid namn Imnelius. H. inträdde derigenom i en verksamhetskrets, hvaruti han icke förstod att röra sig, gjorde tid efter annan betydliga förluster samt förlorade slutligen en stor del af sin förmögenhet, då den nya köparen kom på obestånd. Detta sökte han ersätta genom förökade litterära ansträngningar, men som han aldrig kunde lära konsten, att draga en tillbörlig ekonomisk vinst af sina skrifter, skulle äfven denna inkomstkälla blifvit otillräcklig, om icke hans hustrus sparsamhet och kloka hushållning ersatt bristen.

H. började sin författarbana ganska tidigt. Hans första försök, en uppsats (i Linköpingsbladet 1804) öfver den nyare Tyska Litteraturen, är så till vida märkvärdigt, att det först vände svenska allmänhetens uppmärksamhet på de då för oss nästan obekanta stora namnen Tieck och Novalis. Ett poem, Skaldens öde, honom ovetande öfversänt till Franzén, blef 1805 infördt i Åbo Tidning. Under sitt vistande i Upsala var H. den verksamaste i ett der af likartade vänner stiftadt Vitterhetssällskap kalladt *Musis Amici*. Hans poetiska ådra öppnades först genom en barndomskärlek: föremålet för denna obesvarade låga var ett fruntimmer af utmärkta egenskaper, Fröken Eleonora Rääf, som kort derefter gaf sin hand åt hans äldre broder, Kammarjunkaren Åke H. Sina poetiska förstlingar utgaf han redan innan han lemnade Universitetet: dessa och hvad vidare

diktkonsten ingaf honom, utgafs 1813 i en ny samling, och sedan dess emottog han blott sällan några "besök" från "skaldmön." Undertiden hade hans penna äfven på andra fält varit i en nästan oupphörlig verksamhet. Aesthetik, kritik, literatur-historia, voro, jemte Bibliognosi, de ämnen, som mest intresserade honom, och de, uti hvilka han var mest bevandrad. Dels genom egna arbeten, dels såsom flitig deltagare i Polyphem, samt i sina Upsaliska vänners tidskrifter Phosphoros, Sv. LiteraturTidning och Poetisk Kalendar, var han en af de verksamaste i den länge så kallade Nya Skolan. Under de sednare åren vände sig hans hug företrädesvis till Philosophien och dess historia.

Såsom författare ägde H. stora och sällsynta förtjenster. Hans studier voro mångsidige, vidt utbredda och omfattade nästan alla den humanistiska litteraturens fält. Hans bemödanden deruti understöddes af ett ovanligt lyckligt minne, hvilket dock, då han alltför mycket derpå förlitade sig, förledde honom till åtskilliga factiska fel och misstag. Der-till kom, att han, alltför begärlig att hastigt insamla kunskapernas resultater, nog flyktigt hade gjort sig bekant med deras elementer, hvilket på hans forskningar hade ett ofta menligt inflytande. Om man således kunde påstå, att mycket var honom obekant, hvarom en försvarlig djekne icke bör vara okunnig, så visste han deremot i det speciella, särdeles i lärdomshistorien, mer än de flesta andra. Hans conversation var ständigt kryddad af de mest interessanta anekdoter och de pikantaste uppgifter, hvilka dock icke alltid voro strängt öfverensstämmande med verkliga förhållandet, ehuru den berättande sjelf icke syntas tvifla derpå. Hans kritik var således ofta förhastad; oak-tadt han trodde sig med strängaste oväld föra rättvisans våg, lät hans öfvertygelse alltför lätt besticka sig af personliga inflytelser, och blef derföre ofta orättvis både i tadel och beröm, som å båda sidor öfverdrefvos. Så hyste han t. ex. mot Leopold, hvilken han knapt ens ville erkänna för ett godt hufvud, än mindre för ett snille, en djupt inrotad fördom, hvilken icke på minsta sätt kunde minskas genom hans vänners muntliga och skriftliga inkast, ty den tanka H. engång fattat, vidblef han envist, och lät icke lätt öfverbevisa sig, än mindre af timliga considerationer förmå sig att vika en hårsman från hvad han engång erkänt för rätt och sannt.

De, som bedömde denne granskares personliga karakter efter den stränga, stundom bittra ton, som rädde i hans recensioner och kritiker, kunde icke annat än anse honom för en sträf, bitter, surmulen menniska. Likväl var H. motsatsen af allt detta. Han var icke blott i sitt hus, och mot sina bekanta den älskvärdaste make, den huldaste fader, den trofastaste vän, utan äfven emot främmande, hjälpsam, välvillig, tjenstaktig, ända till öfverdrift. Ordet nej till en, som i något hänseende behöfde hans bistånd, öfversteg vanligen hans förmåga, och hans maka och hans vänner måste ständigt hålla hans godtrogenhet under ett slags bevakning, för att hindra den blifva missbrukad, hvilket dock icke alltid kunde förekommas. Den hårdhet, som alltför ofta uttalade sig i hans skriftliga omdömen, härledde sig dels från den brådska, hvarmed han skref, dels ifrån stilistisk oförmåga att finna de rätta uttrycken, och därför teeknade han vanligen endast med tvenne färgor, svart och hvitt, utan att mycket göra bruk af det oändliga antalet af mellanfärgorna. Det hände, att då hans vänner gjorde honom uppmärksam på skärpan af hans tadel, och han nu omläste sitt yttrande, han sjelf blef deraf öfverraskad, och klagade att hans penna nedskrifvit omdömen, som han egentligen icke så menat. För öfrigt var hans kritiska syn och hans æsthetiska takt ömsom högst skarp och fin, ömsom åter så slö, att han icke såg eller begrep det aldrig förklaraste. Denna ojemnhet, äfvensom felaktighet i uppgifter, öfverdrift i tadel och beröm, påkalla varsamhet vid bruket af hans skrifter, men å andra sidan finner läsaren af hans skrifter sig belönad med skatter af en vidsträckt beläsenhet och öfverraskad af många fina och träffande omdömen.

Genom sin ständiga polemik, och sättet hvarpå han förde den, hade H. samlat öfver sig mycken ovilja, hvilken dock sällan störde hans goda lynne. Om H. var onödigtvis stridslysten och stundom nog ensidig och bitter, så belönade honom hans litterära motståndare därför med ett hat, som sträckte sig äfven utom literaturen, hvarvid Statsrådet Adlerbeth, den godsinnte Landshöfding Rosenstein, ehuru ett föremål för H:s öfverdrifnaste tadel, och den ädle Excell. Fleming hörde till de få bland den såkallade Gamla Skolan, som deruti icke deltog. Det var H:s nöje att spela dem små puts, och bland dessa var följande ett af dem, som mest fagnade honom. År 1820 täflade han om priset i VitterhetsAkademien: han visste ganska väl, att han icke skulle

erhålla det, ifall det blef bekant, att han vore författaren. Han iakttog alltså den strängaste tystlåtenhet om sin afsigt, använde en ovanlig sorgfällighet på stilen, och vann verkligen priset. Akademiens bestörtning, när han legitimerade sig som författare, var icke ringa, men Akademien hämnade sig derigenom, att den, under en förevändning, uteslöt skriften, som hör till de bästa af H:s skrifter, från sina Handlingar.

Till sitt utseende var H. lång och mager, hans ställning lutande, hans röst stammande, hans uttryck öppet, ädelt och vänligt, såsom också Fogelberg framställt hans drag på en stor medaillon. Begåfvad med ett gladt lynne och en stark helsa gjorde han sig hopp på en lång lifslängd, och stundom hörde man honom skämtande yttra, att han ämnade öfverlefva alla sina literära vänner och skriva deras biographier. Men under en resa, som han sommaren 1827 företog till sina släktingar i födelsebygden, ådrog han sig en förkylning, som efter en häftig feber slutade hans verksamma lefnad d. 15 Oct. s. å. Af fyra barn, som öfverlefde honom dogo få år efter honom sönerne *Carl Ulrik Agathon* (Phil. Mag. 1833, † i cholera 1834) och *Lars Mårten Plotin*, (sjöman), samt dottren *Mariana Elis Charlotta* (gift med Lieuten., nu Capit. vid Svea artill. Stårk), den ena kort efter den andra. Endast den yngste *Per Arvid Hilarion*, Underofficer, lefver ännu.

Skrifter: a) Dissert.: *Fragmentum Hermesianactis suethice reditum*. P. 1—3. Ups. 1813. — b) Poetiska arbeten: Öfversättningar och Imitationer efter äldre o. nyare Skalder. Stockh. 1806. — Försök öfver konsten att öfversätta poemer. Imitation efter Horatii Ep. till Pisonerne. Stockh. 1807. — Öfers. af Iliad. 22 Rhaps. Belönt med det mindre Priset af K. Vet. o. Vit. Samh. i Götth. 1809. — KärleksQväden. Ups. 1811. — *Prins Gustaf. K. Erik XIV:s Son. Tragedi*. Stregn. 1812. — *Poetiska Studier*. Stockh. 1813. — Åtskilliga nyare Skaldestycken i Atterboms Poetiska Kal. och i Opoetisk Kal. 1821. — *Reinhold Fuchs*, d. ä. en skön och lustig Dikt m. m. Från Plattyskan öfversatt på svensk vers. Ny förb. Uppl. Stockh. 1827. — *Sagor och Noveller: Svenska Folksagor*, samlade och utg. af H. och I. s. (Imnelius). Stockh. 1819. — *Hellvin och Ellvin eller Kärleksprofvet*. Stockh. 1817. — *Sju Timmar på Fittja*. En liten Samling af Noveller. Sv. Originaler. Stockh. 1821. — *Literär-Historiska och Kritiska Arbeten. Öfersigt af Poesiens Historia*. Af Fr. Ast. Öfers. 1810. — *Försök till en Kritik öfver Fr. Schiller*. Stockh. 1808. — *Kritiska Bref rörande Canc.Råd. C. G. af Leopolds Saml. Skrifter*. Christianst. 1810. — *Utkast till de Bildande Konsternas Historia i Föreläs.* Stockh. 1817. — *Svenska Vitterheten, Historiskt-Kritiska Anmärkn.* Stockh.

1818, 19; ny uppl. bearbetad af P. A. Söndén. Stockh. 1833. — Stridsfrågan i vår Litteratur. Framställd till hvarje bildad Patriots begrundning. Stockh. 1819. — Bref till en Vän, om Poemet Axel af Es. Tegné. Stockh. 1822. — Erik Joh. Stagnelius. Ett kors på hans graf. Stockh. 1823. — e) Bibliograph. Skrifter: Sv. BoktryckningsHistorien. Journal utan kritik. Häft. 1—12. Strengnäs 1810. — Förteckn. på de i Sverige från äldre till närv. tider utkomne Scholæ och Undervisn.-Böcker. Till följ. af K. Uppfostr. Com. anmodan uppsatt. Stockh. 1817. — Repertorium för Sv. Bokhandeln, Stockh. 1823 m. m. — f) Polit. och Historiske Arbeten; Sammandragen Berättelse om Danmarks krigsförhållande till Sverige. Stockh. 1815. — Skandinavien och Carl XIV Johan. Läs. för Sv. medborgare. Förra D. Stockh. 1823. — Grevesmöhliana. Häft. 1—3. Stockh. 1815. — Återskall af Hr Grevesmöhlens Tredje Basunstöt. Stockh. 1815. — Samlingar till Judarnes Historia. Dedicerade till Hr C. A. Grevesmöhlen. Stockh. 1815. — Venturinis Hist. om den Spansk-Portug. Thronförändringen. 1-2. Stockh. 1817. — g) Philosoph. Skrifter: Bref öfver Plotins philos. Lärobyggnad. Stockh. 1814. — Histor. Anteckn. rör. fortgången och utvecklingen af det Philosoph. Studium i Sverige från de äldre till de nyare tider. Stockh. 1824 (Belönt med K. Vitt. Hist. och Antiqu. Akad. högsta pris). — Grunddragen af Philosophiens Historia från de äldsta till de närv. tider. Afdeln. 1—3. Stockh. 1825—27. — Strödda Afhandl. öfver Aennen inom Philosophiens gebiet. Mariefred 1827. — h) Virgili Opera. Med Sv. Anmärkn. Stockh. 1808, 10. — Phædri Fabulæ med sv. Anmärkn. Stockh. 1813. — Första grunderna af Grekiska Språkläran. Stockh. 1818. — Lärobok i Logik och allmän Grammatik. Stockh. 1827. — i) Tidskrifter: Läsning i Hvarjehanda. Häft. 1 och 2. Skara 1810. — Lyceum. Häft. 1 och 2. Stockh. 1810, 11 (i förening med B. C. H. Höijer, J. Berzelius och C. A. Agardh). — Sv. Församlings-Tidn. (i förening med A. A. Afzelius m. m.)

(Källor: Minnen af L. Hammarcköld. Stockh. 1827. (inneh. Tal vid begrafn. af J. J. Hedén, samt Nekrolog af P. A. Söndén). — Lefvernes Beskr. i Sv. Pantheon, Häft. 10, af J. Ekelund. — Hammarckölds Sv. Vitterh. Hjärt. 3:a Uppl.)

HARFVEFELDT, ERIK.

Föddes i Atmars Socken af Medelpad den 24 Febr. 1835. Hans uppfostran börjades under ganska torftiga omständigheter, hvilka ännu mera försämrades genom fadrens, stebåtsmannen *Olof Ströms*, död på återfåget ur Rysk ägenskap 1790, och skulle för alltid hafva beröfvat vetenskaperna en grundlig idkare, om icke ett ovanligt minne och en lätt fattningsgåfva tidigt ådragit sig en ung prestas, Ahlners, uppmärksamhet, hvilken snart hade tillfälle, vid enskilt lemnad handledning, öfvertyga sig om hans taliga anlag och brinnande håg för studier. På Ahlners

förord upptogs han äfven 1798 i församlingens Pastors, Doctor Dillners hus, hvarest han någon tid med dennes söner åtnjöt en gemensam undervisning. Det understöd, som H. oafbrutet erhöll, dels af denne för sin välgörenhet allmänt älskade man, dels på hans framställning genom sammanskott af sockneboarne, beredde honom möjligheten att begagna läroverket i Hernösand, hvarifrån han 1807 afgick till Universitetet i Upsala, dertill ytterligare iståndsatt genom det inom Hernösands stift brukliga så kallade viaticum. Här togo hans studier snart en bestämd riktning, och ehuru philosophien, samt så väl de classiska som moderna språken räknade honom bland sina ifrigaste idkare, ägde dock de mathematiska vetenskaperna nog retelse, att företrädesvis tillvinna sig hans verksamhet. Den rastlösa håg, hvarmed han häråt egnade sig, belönades snart af Professorerne Nordmarks, Svanbergs och Bredmans uppmuntrande bevägenhet, samt förskaffade honom, 1811, plats såsom Amanuens vid Observatorium i Upsala. På den förstnämdes recommendation antogs han äfven åtskilliga gånger till lärare i enskilda hus, men såg sig häraf alltför mycket hämmad i sin längtan att uteslutande tillfredsställa eget kunskapsbegär och nödgades snart lemna dessa befattningar.

Nu började han att, genom enskilda lectioner i matematiken, biträda andra studerande, men de obetydliga tillgångar, hvilka han härigenom förskaffade sig, voro, oaktadt den yttersta sparsamhet, ändock otillräckliga för hans dagliga, inskränkta behof, och han skulle hafva nödgats lemna Universitetet, om icke några kamrater, af hvilka han alltid särdeles vänskapsfullt omfattades, med honom delat sina visserligen ej öfverflödiga tillgångar, samt derigenom gjort det möjligt för honom, att fortsätta sina studier och att slutligen anmäla sig till 1818 års Magister-Promotion. Vid detta tillfälle erhöll H. ett nytt prof på kamraters välvilja, då Promotionens ultimus Honorarius, hvilken vanligtvis äger att besörja dervid nödiga anordningar och fördenskill befrias från promotions-umgälder, afsade sig denna rättighet, i följe hvaraf H., den tredje i ordningen, inträdde i dennes ställe såsom gratialist.

De utmärkta lärdomsprof, hvilka han redan ådagalagt, väckte vederbörandes synnerliga önskan, att vid Universitetet fästa en så insigtsfull man; han kunde dock icke, oaktadt förnyade uppmaningar, förmås att författa och utgifva det för erhållande af en Docentur föreskrifna specimen, u-

han lämnade Upsala 2:ne år efter promotionen, för att begifva sig till hufvudstaden. Huruvida detta beslut i någon mån härledde sig från ett öfverdrifvet misstroende till egen författare-förmåga, eller andra förhållanden härtill voro vållande, är svårt att afgöra; utan misstag synes man dock kunna påstå, att H:s litterära verksamhet bestått i en hög grad af receptivitet, utan att vara åtföljd af en motsvarande productivitet.

Efter att i Stockholm någon tid hafva biträdt i en enkelt uppfostringsanstalt, hvarunder han utan framgång anmält sig såsom sökande till ett collegat vid en lärdomsskola, öppnade sig för honom snart en passande verkningskrets, sedan han genom en Universitetsvän blifvit föreställd äfvarande Generalen m. m. Friherre von Cardell, som nu var sysselsatt med organiserandet af Artilleri-läroverket vid Marieberg. General Cardell, sjelf en grundlig matematiker, kunde ej undgå att hos H. upptäcka de egenskaper, som gjorde honom passande för den lärareplats i matematiken, som skulle tillsättas vid det nya läroverket, samt erböd honom densamma, hvilken äfven af honom antogs, i följe dvaraf han utnämndes till Professor derstädes 1818.

Den elementar-cours i matematik och mekanik, som han lär, egentligen till begagnande vid föreläsningarne, utarbetade, undvek han äfven nu länge att af trycket utgifva; endast General Cardells uttryckliga befallning var i stånd att häfva alla betänkligheter. Om denna lärobok icke alldeles skulle kunna frikännas från brister, så bör man dock iakttaga, att den är den första fullständigare cours i matematik, som vi äga på modersmålet, samt att författaren derigenom betydligt afhjelpat ett kämbart behof af handbok i dessa ämnen, och således förvärfvat sig obestridda anspråk på den studerande ungdomens tacksamhet. Också kallade honom Vetenskaps-Akademien af denna anledning till dess ledamot 1820; i Krigs Vetenskaps-Akademien blef han redan 1824 invald.

Utom sitt eget arbete, utgaf äfven H. en öfversättning af Legendres Trigonometri, samt af samma författares förtäfliga Geometri, och ökade derigenom sina förtjenster om de exakta vetenskapernas studier inom Fäderneslandet.

H. hade oafbrutet ägt en ovanligt stark helsa, hvilken han aldrig trodde sig behöfva skona; den började derför under de sista åren, tidigt nog för hans ålder, blifva ganska vacklande, af hvilken hufvudsakliga anledning ett biträ-

da vid de honom äliggande föreläsningarne blef nödigt. Slutligen skildé han sig nästan helt och hållet från det Läroverk, hvars förste lärare i matematik han varit, ett förtroende som han nära 16 år uppfyllt med framgång, ända till dess böjelsen för starka drycker alltför mycket öfverväldigade honom. Han dog straxt derefter i Stockholm den 18 Jan. 1834. Ogift.

Skrifter: *Elementar-cours i Mathematiken. 4 Delar. Stockh. 1824.* — *Geometriens Elementer af Legendre. Öfs. Stockh. 1825.* — *Plan och Spherisk Trigonometrie af Legendre. Öfs. Stockh. 1826.* (Källa: Biographie i K. Vet. Ak. Handl. 1834. — Särsk. meddelande).

HARTMAN, CARL JOHAN.

År född i Gefle d. 14 April 1790. Fadr. Glasmästaren Joh. H. dog straxt före hans födelse. Blef Student i Upsala 1811, och företog 1813 med understöd af VetenskapsAk. en naturalhistorisk resa till Jemtland och den tillstötande delen af Norrige. Blef Medic. Cand. 1820. Med. Lic. 1821. Pensionär i FältläkareCorpsen s. å. Läkare vid Invalidinrättningen å Ulriksdal 1822. Chir. Magister och SundhetsCollegii Medlem s. å. Prom. Med. Doctor i Upsala s. å. Lemnade befattningen vid Ulriksdal 1826 och var praktiserande Läkare i och omkring Sigtuna till 1828, då han blef ProvincialLäkare i Eskilstuna. Erhöll transport till dylik befattning i Gefleborgs Län 1833. — Led. af Patriot. Sällsk. 1822, af K. VetenskapsAkad. 1838.

Gift 1823 med *Carolina Christina Stjernsten*, dotter af BruksInspektoren på Leufsta C. Stjernsten. Åger med henne flera barn.

Bland H:s skrifter har hans *Flora* väckt största uppmärksamhet. Första och andra upplagorne möttes med skarpa kritiker af tvenne bland våra störste Botanici, hvilka synas hafva haft en fördelagtig verkan på den tredje upplagan.

Skrifter: *Beskr. på Åreskutfjället i Jemtland. (Vet. Ak. Handl. 1814).* — *Physiograph. Observationer under en resa genom vestliga delarne af Gestríkland, Helsingland och Jemtland (Ib. 1818).* — *Handbok i Skandinavien's Flora, innefattande Sveriges och Norriges Vexter, till och med Mossorna; med inledning, afhandlande grunderna för Botanikens studium. Stockh. 1820. 3:dje Upl. i 2 Band 1838.* — *M. Mordant de Launay, Handledning i den finare Trädgårdsskötseln, för blifvande Trädgårdsmästare och älskare af denna konst, med ett kort tillägg om några finare trädgårdsvexters odling. Öfs. Stockh. 1824.* — *Kort Sundhetslära, bifogad J. G. Hoffmans Populära Naturkunnighet. Öfs. Stockh. 1828.* — *Husläkaren, eller allmänna och enskildta föreskrifter i Sundhetsläran*

samt Sjukdomslära, eller kort anvisning att känna och riktigt behandla de flesta i Sverige förekommande inre och yttre sjukdomar. etc. Stockh. 1828. 2 Upl. 1830. — Rön i Läk.Sällsk. Handl.

(Källa: Sacklén's LäkareHist.)

HARTMAN, GABRIEL ISRAEL.

Född d. 28 Jan. 1776 på Åland, der Fadren, *Israel Ferdinand*, var CapellansAdjunct, sedermera Capellan. Modren var bondedotter. Sonen blef 1793 Student i Åbo; 1798 Ph. Mag.; 1802 Docens i Theor. Philosophien och E. O. Aman. vid Biblioth.; 1804 Andre Sekret. i Finska Hus-hålln. Sällskapet; 1805 Ord. Bibl. Amanuens och 1807 Bibliothekarie. Dog d. 1 Mars 1809.

Ehuru H. tidigt bortgick, hann han förvärfva betydligt anseende dels såsom Lärare vid Universitetet dels genom utgifna skrifter. Mest bekant är hans Läröbok i Geographien, hvilken genom sin lifliga, lefvande, åskådliga, lekande, någongång jollrande framställning, hvarigenom den fördelaktigt utmärkte sig framför alla andra hittills på samma språk utkomna geographiska undervisningsarbeten, vann insteg icke blott i Finlands, utan äfven i ganska många af Sveriges läroverk. I de sednare upplagorna har dock den politiska geographien undergått betydlig förändring, och till en del ordagrannat blifvit aftryckt ur Prof. Palmblads Geogr. Läröbok, 2:a Coursen. — Äfven såsom populär författare verkade H., i det han några år förestod utgifvandet af Åbo Tidningar. — Han idkade jemväl skaldekonst, hvilken dock gick under i reflexion. — I den lärda verlden är H. mest bekant såsom tänkare. Vid Åbo Universitet hade genom Porthans auctoritet den Kritiska Philosophien blifvit utestängd. Något annat gjorde sig icke heller gällande, och intresset för speculativa forskningar var der temligen matt, då H., full af ungdomlig entusiasm, begåfvad med en ovanligt lätt och flytande talegåfva samt mycken klarhet och tydlighet i framställningen, uppträdde såsom lärare i tal i skrift. Hans åsichter voro sjelfständiga, och hans bemödanden äsyftade intet mindre än att grunda ett alldeles nytt System. Han fixerade det vanliga Medvetandets ståndpunkt såsom den högsta, eller fast och hvilande, och stadnade således inom gränssorna af en förut gängse populär filosofi, som han consequentare, men derjemte ensidigare utförde, och tillika schematiskt uppställde. "Allt (lärde han) som i och genom ett rent Medvetande är gifvet, det är, är

visst." Föreställningen är riktig då hon "föreställer objekterna, sådana de i sig sjelfva äro." — Hammarsköld har sökt visa att H. i anseende till hufvudpunkterna i sin metafysik står i skuld hos Höijer, men "af fåfanga att vilja gälla för en autqdidakt, och af ett missförstådt begär att synas originell icke erkänt sin förbindelse, ja till och med affekterat, att icke ens nämna den man, som helt och hållet bestämt riktningen af hans filosofierande." — Döden afbröt fortsättningen af H:s verk, hvilket sedermera af en hans lärjunge, Sederholm, blifvit, uti en i Moskwa utgifven filosofisk tidskrift, åtminstone till en del, öfversatt på tyska och vidare kommenterat.

Gift med *Charl. Sophia Aminoff*. Efterlemnade 2 Söner och 2 Döttrar.

Skrifter: Dissert. de differentia notionum instrumentalium et realium. Åbo 1802. — Lärobok i Geographien. — Kunskapslära. Ett försök till Framställning af Vetenskapen om Kunskapernas grunder, lynne och värde. Åbo 1808, i 2 delar.

(Källor: Tengströms Chronol. Anteckn. — Hammarsköld Hist. rör. Phil. Stud. i Sverige, sid. 476 o. f.)

HARTMANSDORFF, JAKOB AUGUST VON.

Är född d. 12 Mars 1792. Son af Capitainen *J. B. von Hartmansdorff* och *Fredrika Grönhagen*. Student i Upsala 1806. Efter undergången Cancelli- och Hofrätts-examina E. O. Cancellist i KrigsExped. 1809. Cancellist vid Fredscongressen i Jönköping s. å. Copist i Pommerska Exped. 1810. Åtföljde chefen för denna exp. Frih. Wetterstedt under fälttåget i Tyskland 1813—14. Protoc. Sekr. 1814. Föredragande af Pommerska ärender och militära befordringsmål hos Kronprinsen i dess högqvarter i Tyskland s. å. Cancellist vid den Commission, som med Norriska Storthinget afhandlade villkoren för Sveriges och Norriges förening s. å. R. af Kejs. Ryska St. Annæ O. 2 Cl. 1815. Afgick såsom Sekreterare med Gen. Lieut. Frih. Gust. Boye till Pommern, då detta land öfverlemnades till Preussiska regeringen s. å. Härold vid SvärdsOrden s. å. R. af Preuss. Johanniter O. 1816. Sekreterare hos RiksStåthållaren i Norrige s. å. Exped. Sekret. i K. Maj:ts Cancelli s. å. Erhöll CancelliRåds n. h. o. v. 1818. R. N. O. 1819. Fullmäktig i RiksgäldsContoret 1823. RiddarhusKamererare 1826. BancoFullmäktig 1828—31. StatsSekreterare för EcclesiastikExped. d. 23 April 1831. Erhöll afsked från

Riddarh.KamrerareEmb. 1833. C. N: O. 1836. Tillf. Hof-Canceller någon tid 1836 och 1837. Ånyo Tillf. Hof-Canceller d. 9 Mars 1838. På begäran entledigad d. 2 Nov. s. å. Vice Landshöfding i Calmar samma dag, till d. 28 Mars 1840.

Led. af K. VetenskapsAk. 1830, af Samfund. för utgifv. af Handlingar i Skandinav. Hist. 1832, och af VetenskapsSällsk. i Trondhiem. — Ledamot i Comitén för reglerande af Rikets embeten och tjänster, jemte förbättradt arbetssätt 1821, af Comitén till öfverseende af Rikets allmänna undervisningsverk 1826, samt af Directionen öfver nya Elementarskolan i Stockholm 1827.

Gift 1828 med *Beata Maria Ehrencrona*, dotter af Häradshöfdingen i Wermland *Samuel Gammal E.* och *Clara Elisabeth Flach.*

Skrifter: Förslag till inrättningen af Sveriges Statsförvaltning. 1:sta Del. Stockh. 1823; 2:dra Del. Ups. s. å. — Smärre afhandlingar i Svea och andra Tidskrifter.

(Källor: Stenkalas Matrikel öfver Linköpings Stift 1836. — Convers. Lex. der Gegenwart.)

H A S S E L, HENRIK.

Föddes i Jomala på Åland d. 12 Nov. 1700. Fadr. *Henrik Hassel* blef slutligen Kyrkoh. i Karis i Nyland. Modren hette *Magdalena Forsman*. Fadren, då ännu Commisiter i Jomala, måste 1714 fly till Sverige undan Ryssarnes härjningar, och satte sonen på Strengnäs Gymnasium, hvarifrån han 1718 kom till Upsala. Derifrån begaf han sig 1726 till Åbo, och blef s. å. Prom. Phil. Magister, sedan han inom en vecka försvarat tvenne redan i Upsala tryckte disputationer, och emellan deras ventilerande tagit Candidat-examen. Han förvärfvade snart så stort anseende, att han 1728 uppfördes på förslag till Linguarum Orient. Professionen, men fick på egen begäran, och Consistorii förord s. å. fullmägt att vara Eloquentiæ Professor i Åbo. 1734 sökte han en Theologisk profession, och ansågs fullkomligen skicklig dertill, men någon betänklighet yppades emedan svågern A. Bergius förut var Theol. Prof., hvarföre han afstod från denna sin önskan. Sedan uppfördes han 1737 på förslag till en Assessorstjänst i Åbo Hofrätt, den han dock till lycka för universitetet ej erhöll. Fick 1773 CancelliRåds titel. Erhöll tjänstledighet 1775 och afled d. 18 Aug. 1776.

Gift 1729 med *Catharina Meurman*, dotter af Banco-Commissarien *Joh. Meurman*. Hon dog 1760. H. ägde med henne två söner och fyra döttrar, af hvilka *Johanna Magdalena* blef gift med ÅrkeBiskop Mennander och *Anna Sara* med Biskop Krogius i Borgå. — Andra gången gifte H. sig med *Christina Margaretha Paléen*, dotter af Håradshöfd. Abr. Paléen och enka efter Professor Greg. Stenman. Hon öfverlefde honom, och deras 13-åriga äktenskap var barnlöst.

Först med H. kom Romerska litteraturen till ett sjelfständigare anseende vid Åbo universitet. Huru den förut ansågs bevisar Prof. Pihlmans flyttning från *Linguarum* till *Eloquentiæ Professionen*, hvilken af Bisk. Gezelius understöddes af det märkvärdiga skälet "att P. måtte vinna mer ledighet för sina befattningar i DomCapitlet och i sitt präbendepastorat." *Linguarum Professionen* ansågs vigtigare, men endast för Bibliska exegetiken. H. var som akademisk lärare särdeles utmärkt, och förvärfvade sig i sammanhang dermed äfven ett personligt yttre anseende, hvilket gynnsamt för hans litterära inflytelse, hade en reel grund i den åt hans profession då mera tillärkända betydnenhet. I sitt föredrag eftersträfvade han en populär form, samt tillika så kallad pragmatism. Att han isynnerhet arbetat i denna riktning tyckes jemväl ämnena för hans disputationer utvisa. I sina offentliga föreläsningar förklarade han de sednare åren oafbrutet Cicero om Pligterna. Han medverkade äfven till slutligt utrotande af den scholastiska philosophien, hvilken före Universitets restauration icke hade kunnat besegras. Han skall äfven motarbetat ensidigheterna af Wolfiska philosophien, hvilken gynnades af Professor Mesterton. H. hade tilllegnat sig en mångsidig litterär bildning, som ditills vid Åbo Universitet var högst sällsynt. Med lärdomen förenade han äfven en vältalighet, som förhöjde hans akademiska föredrag. Ofta och varmt skall han erinrat om Romerska litteraturens nära förvandtskap med den Grekiska hvari han sjelf skall ägt en ovanlig insigt.

Hans efterträdare den namnkunnige Porthan höll öfver honom ett latinskt äminnelsetal, hvilket på dottersonens, ÖfverIntendenten Fredenheims bekostnad trycktes, med typographyisk, samt till och med artistisk elegans.

Skrifter: *Oratio de meritis Gustavianæ familiæ in Patriam. Åbo 1746. — 17 Programmer. — 133 Disputationer.*

(Källor: Tengström ÅboAkad. Procancelorer &c. — Radloffs Beskr. öfver Åland. — Porthan, *Oratio funebria* 1778.)

HASSELGREN, HARALD.

Var född 1676 i Lexberg vid Mariestad, der fadren af samma namn som sist blef Prost i Alingsås då var Rector Scholæ. Hans moder hette *Anna Engelbrechtsdotter*. Blef Student i Upsala 1696. Här studerade han med största flit, men lade sig i synnerhet på de Orientaliska språken. Han var sedan i flera år tillsammans med en omvänd Jude från Krakau Rabbi Moses Ben Aaron, eller som han efter antagandet af Christna religionen kallades, Johan Kemper, en man med alldeles ovanliga insigter i Österländska litteraturen. Med honom öfvade sig H. i Hebreiskan, Chaldeiskan, Rabbiniska och Thalmudiska skrifterna, så att han ej allenast lärde att förstå dem, utan ock kunde både tala och skrifa Hebreiska och Rabbiniska språken. Han utarbetade äfven 1707 en latinsk öfversättning af "Rabbi Saadia Gaonis Commentarius in Prophetiam Danielis." Det var sålunda med fullkomlig rättvisa som han 1708 befordrades till Linguarum Græcæ et Orientalium Professor i Greifswald. Han fick dock ej länge qvarblifva vid detta embete, ty när fienden år 1711 inföll i Pommern, nödgades han liksom många andra begifva sig tillbaka till Sverige, hvarest han i 18 års tid uppehöll sig utan beställning, oagtadt han 1724 erhöll R. Maj:ts föreskrift, att vid de inhemska akademierne blifva föreslagen. En annan hade af en sådan motgång kunnat blifva missnöjd och nedslagen, men H. tänkte endast på sina Rabbiner, till hvilkas läsande den längsta tid syntes honom kort. Ändtligen blef han 1726 Ryrkoherde i Brod-detorp i Skara Stift, och erhöll 1730 Prostfullmägt. Han afled 1755. Han var en gudfruktig, stilla och alfvarsam man, läste ständigt, och ägde en vidsträckt lärdom. På hans arbetsamhet skulle man funnit stora bevis i en vidlyftig commentarius öfver Jobs bok, och i dylika öfver Propheterna Hezekiel och Daniel, om ej en våld, som öfvergick prestgården, lagt allt i aska jemte större delen af hans vackra bibliothek.

Gift med *Gunnilla Brun*. Hans frieri lærer skett på ett ganska eget och ovanligt sätt, i följd af hans stora kärlek för det Österländska.

(Källor: Nya Svenska Bibl. T. 1. St. 1. s. 62. — Geselii Lex.).

HASSELQUIST, FREDRIK.

Var född d. 3 Jan. 1722 i Törnevala nära Linköping. Fadren, *Anders H.*, som derstädes var Commminister, dog i

sonens späda år och efterlemnade intet, så att enkan, *Maria Helena Pontin*, Biskop Pontins sondotter, som för öfrigt var sinnessvag, måste inlösas till fribröd i Wadstena hospital. Morbrodern, Prosten Pontin, emottog då den värnlöse gossen, och lät honom studera jemte sina egna söner i Linköping, men i sitt 15de år äfven beröfvad detta stöd, måste han genom barnundervisning förvärfva sitt uppehälle.

År 1741 ankommen till Upsala Akademi, blef H. der snart af Linnés föreläsningar lockad till studium af botaniken. Kämpande med armodet, måste han dock efter två års vistande åter öfvergifva akademien och söka sig condition på landet. Efter sin återkomst hugnades han 1746 med ett Kongligt Stipendium, utgaf 1747 sin "artigt utarbetade" profskrift "*de Viribus Plantarum*," undergick Medic. Candidat- och Lic.-Examina, och blef 1751 prom. *Medicinæ Doctor*.

H. befann sig denna dag i Kairo. Han hade nemligen hört Linné i sina föreläsningar beklaga, att det Heliga Landet vore ett af dem, hvars *NaturalHistoria* var mest obekant, ehuru densamma dock var så nödvändig till upplysning af den Hel. Skrift. Från detta ögonblick uppstod hos ynglingen den fasta föresatsen, att blifva den, som skulle sprida ljus öfver dessa ämnen, och ett halft år derefter infann han sig hos sin lärare, tillkännagaf sitt beslut och begärde dess hjälp och befordran. L. blef deröfver ganska bestört, och gjorde flera invändningar, hämtade dels från ynglingens utblottade ställning, dels från hans svaga bröst, som redan haft anstöt af blodstörtning. Men då han hos denna fann saken vara afgjord, beslöt han på allt sätt understödja honom. Landsmännen sammansköto åt honom något pennningar, och alla Faculteterna tilldelade honom hvartdera sitt *Stipendium Regium*, men den Medicinska tvenne. Dertill kommo också sammanskott dels ifrån stiftets presterskap, dels ifrån enskilda i Stockholm och Götheborg, så att slutligen den unge mannen såg utväg för sig öppnad att kunna antråda den så länge efterlängtrade resan.

Sedan H. dertill i tvenne år förberedt sig, ifrigt studerat resebeskrifningar öfver Österlandet jemte dess språk, och tillika mer och mer fullkommat sig i *naturalhistorien*, steg han d. 7 Aug. 1749 ombord på ett det Levantiska Compagniets skepp, der han erhöll fri resa, samt ankom d. 26 Nov. till Smirna. Der fann han i *GeneralConsula An-*

ders Rydelius en landsman, släkting och gynnare. Hos honom dröjde han öfver vintern och våren; sysselsättande sig med medicinska och naturhistoriska rön, af hvilka han till sina gynnare i Sverige hemsände åtskilliga, t. ex. till Archiater Rosén om Läkarkonstens tillstånd i Levanten, till Archiat. Bäck om Aleppiska Märket, en besynnerlig hem-sjuka, m. fl.

Sedan vår resande i Mars 1750 företagit sig en utflykt till Magnesia och berget Sipylus, och derifrån var återkommen till Smirna, lemnade han i Maj Mindre Asien och reste till Alexandria samt sedan till Rosette, Aegyptens trädgård. Många naturföremål, som andre resande förut blott flyktigt beskrifvit, blefvo af honom på ett vetenskapligt sätt utredde. Så t. ex. beskref han den ohyggliga men nyttiga falcken (Ardea, de gamles Ibis), som Försynen förordnat att hålla Aegypten rent och fritt från den ohyra, som annars i ett så hett och fuktigt land efter öfversvämningarne skulle förgifta luften, och hvilken derföre af landets gamla invånare åtnjöt gudomlig dyrkan och efter sin död blef balsamerad; odlan Gecko, som utdunstar gift mellan sina finger och förgiftar allt, som hon endast vidrör; den lilla kräftan, som springer i tusental ur hafvet, fortare än något annat djur; rättade åtskilliga begrepp man hyste om Krokodilen och Chamaleonten; anställde åtskilliga rön om Dadelpalmens och Sykomorens befruktning; utforskade sättet af salmiakens beredning; observerade nogare än hittills någon annan Nilens stigande och fall. Frukterna af dessa och mångfaldiga andra undersökningar hemsände han till fäderneslandet, och stod i ständigt lärd brefvexling med de utmärktaste naturforskare. Mer och mer blef derigenom hans namn känt och berömdt. Medicinska Faculteten i Upsala föreslog honom i första rummet till den 1751 lediga Medicinska adjuncturen, hvartill han äfven utnämndes. K. Vetensk. Soc. i Upsala kallade honom till sin Ledamot 1750 och K. Vet. Akad. i Stockholm 1751.

Sedan H. besett Pyramiderna, dem han dock fann vida mindre beundransvärda än byggnadssättet af ett Myrlejons boning, lemnade han i Mars 1751 Kairo, och reste öfver Damiat till Jaffa och Palästina. Detta land erböd i rikt mått ämnen för en så uppmärksam naturforskares vettgirighet. Han blef den första som beskref Israels Barns åkerböns (Selav); upplyste att Araherne ännu i dag äta gräshoppor, såsom Johannis Döparen, så att Skriftens uttolkare

hädanefter icke behöfde göra denna Johannis spis till en frukt eller till en fågel; upplyste, att det än icke kommit ur bruk att äta stekta ax såsom i Ruths och i Apostlarnes tid; framställde sina tankar om Spina Christi, undersökt Sodoms äpplen, och upplyste med ett ord en mängd naturföremål hvarigenom åtskilliga ställen i Bibeln vunno ett oförmodadt ljus.

Med en rik skatt af naturalier steg H. om bord i Sidon, besökte under vägen Cypern och återkom till Smirna i Aug. 1751. Härifrån ämnade han besöka det för en botanist så lockande Libanon; men den orm, som länge gnagit hans bröst, vaknade nu åter och gaf sig tillkänna genom andtappa, hosta och blodstörtningar. Förgäfves begaf han sig ut på landet för att undergå mjölkeuren. Långsamt afstynande, utlocknade hans lifs lampa d. 9 Febr. 1752, i byn Bodga, utanför Smirna, sedan den blott brunnit i 30 år. Ehuru hans vänner ytterligare sammanskjutit 7000 daler Rpm:t, var H. dock vid sin död skyldig en dubbelt så stor summa, och vid hans död skyndade kreditörerne att taga hans rika samlingar i besittning. På Archiater Bäckes framställning lät dock Dr. Lovisa Ulrika af egne medel igenlösa dem. "Året derpå, skriver Linné, ankommo till Lustslottet Drottningholm alla dessa skatter bergade och väl bevarade, då jag också hade den nåden, att straxt blifva ditkallad, som hissade vid beskådandet utaf så många oerhörda saker på engång." Öfver dessa Natoliens, Aegyptens och Palästinas Örter, Fiskar, Fåglar, Djur, Insecter, Koraller, Stenarter, Droguer uppsatte den store mästaren beskrifningar och riktade med dess uthyten sina skrifter. Af Örterna erhöll han tripletterna och dessa gäfvo honom ämne till hans dissertation: Flora Palästinae. Han utgaf äfven H:s Resa, hvartill manuscriptet lyckligen äfven räddades: ett arbete, som ännu i sitt slag anses för classiskt.

Skrifter: Rön i Acta Upsal. 1750: om *Mimosa Lebbeck*; *Cervus CameloPardalis*; *Mus Jaculus*; *Turdus solitarius*; *Fulica atra*; *Coluber vipera*; *C. cornutus*; *Anguis Ceraastes*; *Lacerta Scincus*; i Vet. Akad. Handl. 1750: Aleppiska Hemajukan; Bergfalken; Salmiaks-tillredningen; Gräshopps åtande i Arabien; Bergsrättan. — Fredr. Hasselquists Resa till Heliga Landet, Förrättad från år 1749 till 1752, med Beskrifn., Rön, Anmärkn. öfver de märkvärdigaste naturalier, på Hennes K. Maj:ts befallning utg. af Carl Linnæus. Stockh. 1757.

(Källor: Linnés föreläsning till nyssnämnda Resa. — Åminn. Tal i K. Vet. Akad. 1756 af Abr. Bäck. — *Gesellii Lex.* — Sv. Merc. 1757; sid. 515).

HASTFEHR, JAKOB JOHAN.

Föddes d. 11 Dec. 1647 i Revel. Föräldrarne voro Manrichtern *Evald Jakobsson H.* och *Emerentia Veronica von Mengden*. Släkten härstammar från en gammal Tysk ätt, som först nedsatt sig i Danmark, der en af vår Grefves förfäder var Riksråd, och derifrån kommit till Estland. Den unge H. trädde 1666 i krigstjänst såsom Musketerare vid ett af GarnisonsRegimenterna i Riga, hvarest han tjente ett helt år. Följ. året begaf han sig till Stockholm, och antogs till Hofjunkare hos den unge Konungen. Han ledsnade dock vid hoflednaden, och antog tjänst vid amiralitetet, och var 1669 Lieutenant, då han uppå ett örlogsskepp commenderades till Portugal. Efter återkomsten blef han 1671 Fänrik vid LifGardet; genomgick på fyra år Lieutenants- och Capitaines-graderne och blef Major i början af år 1676. Under tiden antogs han af K. Carl till dess Kammarherre kort förrän Konungen blef myndig, och vann snart sin herres hela förtroende. Han var äfven egentligen anställaren till den präktiga karusell, som 1672 i Stockholm anställdes till firande af Konungens inträde af Riksstyrelsen och FörmyndareRegeringens upphörande.

Under det påföljande Danska kriget commenderade han ofta hela Regimentet; och blef Öfv. Lieutenant efter slaget vid Lund 1676, samt Öfverste vid LifGardet efter slaget vid Landscrona 1677. Friherre d. 23 Mars 1678.

Vid Riksdagen 1680 var H. en af dem, som mest verkade för enväldsregeringens införande. Blef 1683 General-Lieutenant och 1686 Guvernör öfver Staden Riga, samt d. 20 Jan. 1687 Kongl. Råd och GeneralGuvernör öfver Lifland. Här handhafde han Reductionsverket på det strängaste, och respekterade hvarken privilegier eller andra öfverenskomelser. Det hat som han sålunda ådrog Carl den elfte, och som under sonens regering tilltog, var lika så mycket orsaken till Sveriges förlust af de sköna Östersjöprovinserna, som Carls den tolfte's olyckor och Peters segrar.

H. upphöjdes i Grefligt stånd d. 10 Dec. 1687, och skref sig Grefve till Gripemborg, Friherre till Kostfehr &c. Blef Fältmarskalk och Cancellor för Dorpts Akademi 1690. Han dog i sin lyckas höjd, endast 48 år gammal, den 24 December 1695, utan manliga arfvingar. Liket fördes till Sverige och begrofs i Stora Wingåkers kyrka i Södermanland, hvarest en präktig gravvård är öfver honom upprättad med många latinska inscriptioner till hans lof.

Uti Danska Ministern Stockfleths bref till sin konung (Fryxells Handl. 2:dra Del.) omnämnes H. på flera ställen, men ingalunda till sin fördel. Så t. ex. omtalas uti ett bref dat. d. 16 Juli 1687, huruledes en slags galenskap påkommit soldaterna vid garnizonen i Riga, att hänga sig, "helst siden, at Hatsferd er bleven Gen.Gouverneur i Riga, som sigis at have allehaande methode at forvende dennem baade klæde oc føde. Han holdis for en mand aff saare gemæne conditioner, corruptibel oc interessé." — — Uti ett annat bref af d. 21 April 1688 nämner han att Bjelke hos Konungen anhållit att få bevista fälttåget i Ungern, men att man tviflade på Konungens bifall, emedan han var den enda, att lita på, ifall något ofredligt skulle påkomma, helst sedan Ascheberg ej mera för sin ålder, och sjuklighet ville göra tjenst, och fortfar: "Den, som næst disse bemelte vill eragress, er Hatsferd; Mens de Sidingste dömmes, at han vel næppe er heller bliwer suffisant for at værdigenss føre oc agere højere person, end som hans egen person er, oc den, er næsten aff nederste orden oc uti sletteste lauguet."

Gift 1674 med *Sigrid Gyllenstjerna*, enka efter Riksrådet och Ambassadeuren Frih. *Göran Fleming*, samt dotter af Kammarherren Frih. *Johan Johansson Gyllenstjerna*, och *Christina Gyllenhorn*. Detta giftermål torde ansenligen bidragit till hans lycka, emedan Frih. Gör. Flemings brorson, Kongl. Rådet Clas Fleming var H:s stora gynnare, och egentligen den, som först framdrog honom.

(Källor: Handlingar till upplysning i Svenska Krigshist. 2:dra stycket. — Gyllenstjernas allmänna Tidsn. 1788 2:dra delen N:o 88. — Stjernmans Adel. Matr. s. 12. — Fryxells Handl. II. — Sver. Rikes Rättslängd).

HAZELIUS, JOHAN AUGUST.

Född i Stockholm d. 18 April 1797. Föräldrarna voro Handelsmannen *Johan Hazelius* *) och *Lovisa Keyser*.

Blef 1810 antagen till Cadett vid KrigsAkademien, hvarifrån han 1814 utexaminerades, och befördrades till UnderLieutenant vid Fältmätnings-Brigaden af Ingenieur-Corps.

*) Namnet är af Hassela Socken i Helsingland, Annex till Bergsjö församling, der, under loppet af fyra släktleder, från 1672 till 1816, fader och son af detta namn, oafbrutet efter hvarandra varit Prester, den förste Commminister, de tre sednare Kyrkoherdar, och hvilka i denna ort efterlemnade ett för patriarchaliska seder aktadt och hårt minne, Den andre Kyrkoherden var fader åt Johan Hazelius.

ten. Bevistade det korta fälttåget i Norrige s. å., tjänstgörande vid Fältmarskalken Grefve Essens Stab. Den Corps, vid hvilken han ingick, var gynnande för hans håg till studier, i synnerhet som han de första åtta åren var lön-lös, och således mindre i tjänstgöring, hvarigenom han ägde tillfälle att mera fritt egna sig åt boklig sysselsättning, så väl i sitt yrke, som i litterär riktning i allmänhet. Flera somrar tjänstgjorde han likväl vid de Topografiska uppmätningarna i flera af Rikets landskap, nemligen Skåne, Östergöthland, Upland, Westmanland, Westergöthland, Ångermanland, Westerbotten och Norrbotten. År 1821 befordrad till Lieutenant i Corpsen. Kallad till Led. af Krigs-Vetenskaps-Akademien 1823, med anledning af en derstädes belönt pris-skrift: om officerares bildning. År 1829 befordrad till Capitaine i Corpsen. S. å. förordnad att förestå föreläsningarna i Strategi och Taktik vid Ingenieur-Corpsens läroverk, hvarmed han fortfor tvenne år, till dess denna undervisning förenades med den å Marieberg. S. å. vann pris i Krigs-Vet. Akad. för en skrift: Om Topografiska Teckningskonsten. År 1830 förordnad till Lärare i Taktik, Strategi och Krigs-Historia vid det Högre MilitärLäroverket å Marieberg, hvilken befattning han ännu innehafver. S. å. utnämnd till Ordonnance-Officer hos H. K. H. Kronprinsen. År 1831 inrättade han i Stockholm en Läroanstalt för unge officerares bildande, för att afhjelpa behovet derå, enär utom KrigsAkademien inga sådana inrättningar då funnos, samt för att derigenom, i någon mån, förbereda möjligheten af en allmän författning för bestämda kunskapsfordringar, så väl i humaniora som i krigskonsten, af alla dem som antagas till officerare, hvilken länge saknade, för arméns bildning viktiga författning 1835 utkom. Denna Läroanstalt fortfar ännu. År 1835 erhöll han nådigt uppdrag att utarbета lämpliga Läroböcker för arméns officerares behof i alla krigskonstens delar, hvarutaf tvenne eller de i Artilleri och Befästningskonst äro utgifne. Befordrad 1836 till Major i Arméen. S. å. kallad till Ledamot i första classen af Krigs-Vet.-Akad. med anledning af ett vunnet Akademiens högsta pris för en skrift: Om Stående Härer och folkbeväpning. År 1838 R. S. O. Företog i slutet af 1839 en utländsk resa på Statens bekostnad för att bese främmande länders militair-inrättningen och besöka nyare tiders ryktbaraste slagfält.

Jemte sin litterära riktning åt krigs-yrket har han de sednare åren äfven, ehuru anonymt, uppträdt som politisk

skriftställare, emot den hos publicisterne i allmänhet, och äfven hos andre Författare rådande åsigten att Konungens rådgifvare voré Ministrar, i Engelsk och Fransysk mening, hvilken theori han anser stridande mot Svenska grundlagens både anda och uttryckliga ord. Hans skrifter i dessa frågor hafva genom det lifliga framställnings-sättet tillvunnit sig uppmärksamhet.

Gift 1825 med *Lovisa Svanberg*, dotter af Lands-fiskalen i Ångermanland *Lorenz S. Eger* 4 barn, två söner och två döttrar.

Skrifter: a) Afhandlingar införde i K. Krigs-Vet.-Akad. Handlingar 1824: om Officerares bildande, prisskrift; 1828: Om Krigens moraliska inflytelse; 1830: Tankar om den Topografiska Tecknings-konsten, pris-skrift; 1831: Om Svenska Höjd-bestäm-melser; 1832: Berättelse om Fältmättnings-Corpsen och dess arbeten från 1811 till 1832 års slut; 1833 och 1834 flera uppsatser med signaturen J. A. H., under hvilka år han, såsom Ledamot af Akademien Redaktions-utskott, hade betydlig del i redactionen; 1834: Årsberättelse i Topografien för åren 1832 och 1833; 1835: Granskning af Riksdagsmannens And. Danielssons Förslag till en förändrad organisation af Sveriges försvar; en skrift som förut var införd i en följd af numror i Sveriges Stats-Tidning Dec. 1834 och Jan. 1835; 1837: Om Stående Härar och Folkbeväpning, skrift som vunnit högsta priset. — b) Några ord om Central-försvaret, infördt (anon.) i Tidningen Journalen d. 21 Maj 1828. — d) I Tidskriften Svea XIV. 1831: Kritiska blickar öfver Fysiska Geografiens vetenskapliga uppställning, ett försök att vederlägga theorien för Höjdernas sammanhang på jorden, såsom Geografisk indelningsgrund. — c) Läröbok i Artilleriet för Linie-Officerare. Stockh. 1833. — En af Dagens Frågor, eller Huruvida en Minister-styrelse, sådan som den i Frankrike och England, är öfverensstämmande med Svenskt folklynnne och Svensk grundlag? Stockh. 1835, (anon.) samt: Ytterligare om Minister-styrelser. Stockh. 1836 (anon.): båda skrifterna förut införda i en följd af numror i Sveriges Stats-Tidning 1835. — Några Samhålls-frågor, utkast (anon.); en följd af Artiklar i Sveriges Stats-Tidning 1836. — Läröbok i Befästningskonsten, anbefald till Officers-examen för Artilleri- Kavalleri- och Infanteri-Officerare. Stockh. 1836. — Föreläsningar öfver Krigskonsten 1:a Delen: Krigs-organisation och Grunderna för de trenne Vapnens strid. 1839. — f) Åtskilliga Recensioner och mindre uppsatser i diverse Tidningar.

(Källor: Convers. Lex. der Gegenwart. — Särskilda Meddelanden).

HEDBORN, SAMUEL JOHAN.

Född den 14 Oct. 1783 i Heda socken, i nejden af Wadstena. Fadren, *Jöns Kölberg*, var Soldat. Modren hette *Ingeborg Johansdotter*. Af medellöshet hade Sonen, som i början kallade sig *Hedenvall*, sent börjat sina studi-

te; och sedan han beträdd denna bana måste han förtjena ett bröd genom conditionerande. Af dessa conditioner synes den, som han lemnade kort före sin afresa till Akademien, hos Landshöfdingen Schmitterlöw på det vackra Östorp, haft mesta inflytandet på H:s bildning: dock mindre Patronen själf, ehuru äfven han var poet, och hedrade, då han var vid godt lynne, den poetiske Gymnasisten med titeln af "mon confrère d'Apollon," än hans Bibliothek, den sköna naturen, — i en af dessa lunder hade Kellgren, såsom ägaren med stolthet erinrade sig, diktat sin *Lydia* — samt kanske allra mest hans talentfulla och fänt bildade Friherrinna. I följd af tidspillande sysselsättningar kunde H. först sent blifva Student, hvilket skedde vårterminen 1806, och knapt hade detta skett, förrän han åter måste öfverlämna Upsala, ånyo genom undervisning skaffa sig medel till fullbordandet af den presterliga cours, åt hvilken han redan tidigt hade egnat sig. Detta mål vanns den 19 April 1809, då han blef prestvigd, hvarefter han blef PastorsAdjunct i Östergöthland. Efter ungefär ett års förlopp återkom H. till Upsala, för att der söka läkares hjälp för en genom stillastående åsamkad sjukdom och dermed åtföljande melancholi. Dessa anfall påkommo honom periodiskt; den ena stunden åktade han de vackraste poemer; den andra utgjorde han som sina lustiga historier, som understöddes af den lyckligaste mimik, själen i de gladaste samqväm; den tredje öfverlemnade han sig åt de mörkaste fantasier. Dels genom omgifningen med likstämnda vänner, — — han vistades denna tid i Boktryckarne Stenhammars och Palmblads hus, der Atterbom också bodde; — dels genom små resor under mellanterminerna skingrades dock småningom dessa lidanden, som mera tycktes vara psychiska än physiska; dock pågicko flera år, innan patienten själf förklarade sig för tillräckligt återställd. Mellertid hade hans Psalmer, som först trycktes i Phosphoros och sedermera, särskildt och fullständigare, utkommo i Stockholm, ådragit sig fleres, i synnerhet då varande Ryrkoherden, sedermera Erke-Biskopen af Wallins uppmärksamhet; denne utverkade för honom en föreläsare-plats i Svea Lifgardes Skola i Stockholm 1813. År 1814. Rgl. HofPredikant 1815. Samma år blef han af Proverendi, bland hvilka hans vänner Atterbom, Palmblad, Erjesson m. fl. voro, kallad att predika vid Promotionen, och Svenska Akademien tilldelade honom Lundbladiska priset.

Slutligen 1820 utnämnd till Kyrkoherde i Askeryd. — Gift med *Henrietta Eleonora*, dotter af Capitainen Carl J. *Gyllenram*, och enka efter hans företrädare, Kyrkoh. *Luthander*; har med henne flere barn.

Skrifter: Skaldestycken i *Elegant-Tidning*, *Phosphoros*, *Poet. Kalender*, samt tidskriften *För Religionens Vänner*, hvilken sednare utgafs af A. A. *Afzelius*. — *Psalmer*, 1:a och 2:a Saml. Stockh. 1812, 13. (Af dessa äro åtskilliga såsom N:o 3, 69 m. fl. intagna i nya Sv. *Psalmboken*). — *Predikan* vid Phil. Magist. Promot. i Upsala 1813. — *AminnelseTal* öfver Erkeb. m. m. Dr *Jak. Ax. Lindblom* i Stockh. Prest-Sällskap 1819. — *Parentation* öfver Contr.Prosten Kyrkoh. O. *Nordvall* vid Prestmötet i Linköping 1825. — *Minne och Poesi*. Med Förf. portrait. Linköp. 1835. (Innehåller Författarens barndoms- och ungdoms-händelser, jemte hans samlade poetiska skrifter).

(Källor: *Hammarölds Sv. Vitt. Hist.* — *Stenkulas Matrikel*. — *Minne och Poesi* (se ofvaf.) — *Särskilda Underrätt.*).

HEDENBORG, JOHAN.

Är född 1787, och likasom den föregående sön af en Grenadier i Heda Socken af Östergöthland. Blef Student i Upsala 1812, och stipendiat i Fältläkarecorpsen 1817. Ifrån denna tid till 1819 tjänstgjorde han som UnderLäkare vid Garnizonssjukhuset i Stockholm och studerade vid Carolinska institutet. I Augusti 1820 följde han Amiral *Wirsén* och Hofmarskalken *Gyllenram* på en utländsk resa genom Danmark, Tyskland och Frankrike. Under vistandet i Montpeiller vintern 1821 besökte han dervarande hospital under Herrar *Delpesche's* och *Broussonets* anförande, och afhöorde tillika de Akademiska föreläsningarne, isynnerhet den berömda Professor *Fages*. Återkommen beordrades han att biträda som Underläkare vid det, för den under Juli och Augusti månader s. å. sammandragna armén, inrättade fältsjukhuset i Norrige. Derpå blef han i Dec. Chirurgie Magister, Medlem af Sundhets Collegium, och Pensionär i Fältläkarecorpsen. Medic. Cand. i Upsala följ. år d. 22 Juni, Med. Licentiat d. 12 Oct. och prom. Med. Doctor d. 11 Nov.

År 1825 anlade han i Stockholm en inrättning af så väl varma som kalla artificiella vatten, liknande *Carlsbaders* och *Marienbader-vatten*, öfver hvilken inrättning Prof. *Berzelius* åtog sig öfverinseendet, och erhöll s. å. *Commerces Collegii privilegium exclusivum*, att under en tid af 10 år i Hufvudstaden samt provincerna Södermanland och Upland bereda och hålla allmänheten tillhanda ofvannämnda artifi-

Stella vatten. Dess embetsrapport till Sundhets-Coll. angående resultaten af denna inrättning är tryckt i Post- och Tidskr. Tidsn. 1824, N:o 102.

En vidsträcktare verkningakrets öppnades för H., då han 1825, åtföljde Ministern Grefve Lövenhjelm till Constantino-pol, i egenskap af Läkare vid Svenska beskickningen i Turket. Han utöfjade medicinen i nämde hufvudstad, och gjorde emellanåt resor så väl omkring densamma, som längre in i Orienten. Han hemsände 1827 till Vetenskapsakad. en betydlig samling af naturalier, bestående hufvudsakligen af fiskar, conchylier, växter och mineralier, samlade omkring Constantinopel. För lemnad sjukvård till de Ryska fångarne, som 1828 ankommo till ön Halkes vid Constantinopel, erhöll han af Kejsaren en rikt briljanterad ring.

År 1830 företog han en resa genom Mindre Asien och Syrien till Egypten, och insände omkring 400 vexter till Akademien i Upsala, äfvensom några Egyptiska antiquiteter såsom vaser och lacrymätärer till Riksmuseum i Stockholm. Han hade äfven för egen del samlat och hemsändt en ganska betydlig mängd antiquiteter, och flera hundrade species af foglar från Egypten, åtskilliga djurskinn, ett anseeligt antal amphibier, fiskar, ormar, sjö- och landsnäckor, Coraller, Geologiska stuffer och mineralier från bergskedjan Thor i Sinai öcken, Turkiska och Arabiska manuscripter, böcker, mynt m. m., hvilka samlingar af regeringen 1833 inlöstes för 6029 R:dr Banco. Återvände 1831 till Constantinopel, och anträdde s. å. hemresan till Sverige, hvarunder han nära tre månader uppehöll sig i Ungern för att göra sig underrättad om den i Ofen och Pesth uthrutna cholerans lynne och behandling, men föll sjelf i svår febersjukdom, under hvilken han blef bestulen på nästan allt hvad han ägde, både i kläder, penningar och pretiosa. Tillfrisknad fortsatte han resan till Stockholm, dit han i Juni 1832 ankom, och blef af Konungen hugnad med en gratification af 1500 R:dr B:co. Efter några månaders hemmavaro begaf han sig åter utrikes; tog landvägen öfver Hamburg till Triest, och fortsatte derifrån resan sjöledes till Alexandria, hvarifrån han 1834 hemsände dyrbara samlingar gjorda i trakten af Alexandria, på Rhodus, vid stränderna af Röda Hafvet, och i steniga Arabien, bestående egentligen af naturprodukter af alla djurrikets klasser och ordningar, med undantag af insekter, till ett antal af 1400 arter, hvarföre han bestämde lösen till 3000 R:dr B:co. Samma år erhöll han Professors

titel, och blef Led: af K. VetenskapsSociet. i Upsala. Vet. Akademien i Stockholm hade året förut tillägnat sig honom. Wasa Orden erhöill han 1830 och Nordstjerne Orden 1837. ConsulatSekreterare i Egypten s. &

År 1835 gjorde H. ett kort besök i Fäderneslandet, men dess hëlsa tillät honom icke, att länge qvadröja derstädes.

Skrifter: Turkiska Nationens seder, bruk och klädedrägter. Stockh. 1840, 2 häften med 4 pl. i kuvert. (Hela verket kommer att bestå af 16 & 18 häften). — Något om Egyptens Geognosi, och om Tertiär-Bildningen på ön Rhodos. (Skandia IX. 2). — Dessutom bref och smärre uppsatser i Allm. Journalen, Post och Inr. Tidn., LäkareSällsk. Handl., och Tidskrift för Läkare och Pharmaceuter m. s.

(Källa: Sacklénas Läkarehist.)

HEDIN, SVEN ANDERS.

Var född på Husaby Styckgjuteribruk i Småland och Skatelöfs Församling d. 19 Aug. 1730. Fadr. var Bruks-Inspektoren derst. *Fredrik H.*, och modren *Helena Aman*. Blef Student i Upsala 1769, och var snart en af Linnés lärjungar. Sedan han undergått Philos. Candidat-examen, och vidare Medic.-Cand- och Licentiat-examina blef han 1775 prom. Medic. Doctor. Gynnad af Archiater Bäck, började han snart practicera i Stockholm, och antogs 1778 till Hof-medicus och Läkare vid Drottninghuset; samt utnämndes 1781 till Assessor i K. Collegium Medicum. Samma år emottog han sjukvården vid Lustslottet Drottningholm, och anträdde i Nov. en utrikes resa. Han besökte Köpenhamn, Hamburg, Altona, Greifswald och Stralsund, och hemkom följ. våren till Stockholm.

Efter aflagdt specimen uppfördes han 1784 i tredje rummet på förslaget till Botaniska Professionen i Upsala, hvilken hans landsman Thunberg erhöill. Förste tjänstgörande Hofmedicus 1783. S. & gjorde han på Konungens befallning, i ett H. Maj:ts eget hemliga ärende, en kort resa till Danmark. Utsedd jemte Assessor Ribben af K. Collegium Medicum, på K. UtredningsCommissionens anmodan, reste han i Aug. 1789 till Carlserona för att såsom Förste Fältläkare häfva inseende öfver sjukhusen och granska kurmetoden, hvarmed han fortfor 5 månader, under hvilken tid han äfven sjelf blef angripen af Fältfebern. Förordnad 1792 till Provincialmedicus i Drottningholms och Svartsjö Län, hvilket embete 1810 indrogs. Erhöll 1798 K. förste Läkemedici n. h. o. v. och blef äfven Intendent vid Medev

Melsobrunn, hvilken syssla han bestridde till 1808. Efterträdde 1799 Lifmedicus Hedenberg uti tillsyn öfver Collegii Medici bibliothek, som genom hans bemödande sattes i sådan ordning, att det vissa dagar i veckan kunde öppnas för allmänheten och de studerande. Hade 1804 förslag till Anatomiska Professionen i Upsala.

År 1807 föreslog han sina landsmän af Smålands Nation, att d. 25 Maj, på hvilken dag Linné 100:år förut föddes, fira en sekularfest till hans ära. Detta förslag vann bifall och understöd, och Hedin sjelf höll på Wexiö Gymnasii sal ett åminnelsetal öfver Linné, hvars bust äfven derstädes uppsattes. I Upsala firades en minnesfest samma och följ. dag.

Blef s. å. R. W. O. Under kriget 1808 och 1809 uppdrogs honom Fältläkare-detaljen vid de för armén på Drottningholm inrättade sjukhus, der han under sin vård äfven hade flere både högre och lägre Ryska fångar, och erhöll derföre 1810 från Ryske Kejsaren St. Annæ O. 2:dra Class *). Förordnades 1813 till MedicinalRåd i K. SundhetsCollegium, och lefde till d. 19 Oct. 1821, sedan Bjerken lyckligen 1815 opererat ett inspäradt bräck, som då hotade att blifva dödligt.

Ledamot af Medicinska Societ. i Köpenhamn 1781, af KrigsmannaSällsk. (nu Krigsvet.Ak.) 1799, af Medic. Societeten i Montpeiller 1802, af K. Vet. Akad. 1804, hvars Präses han var 1818. Heders-Led. af Mineralog. Sällsk. i Jena 1808. Led. af LandthbruksAkad. 1812.

Hedin hade en särdeles förmåga, att med lätthet skriva i flerahanda ämnen; mycket lånades dock ifrån andra, hvilket gaf en snillrik man, som noga kände Hedin, anledning till påståendet, att den riktigaste benämningen på Hedin, vore "compilerator." Hans arbetsamhet och nit hedra emellertid alltid hans minne. Bland hans utgifna skrifter, böra icke förgätas "VetenskapsHandlingar för Läkare och Fältskärer," hvilkas utgifvande han med K. understöd började 1793, i afsigt, att i synnerhet bland läkare i lands-

*) Kejsaren lär hafva skickat en Annæ Ordens decoration i 2:da Classen, och en WladimirsOrdens d:o i 4:de classen, att tillställas Hedin och Bjerken, men utan att bestämma hvilkendera orden hvardera skulle erhålla, utan öfverlemnad afgörandet åt sin minister i Stockholm. Hedin hade fått veta detta, och ställde så till att han fick välja, hvar öfver Bjerken blef så förbittrad, att han ej emottog Wlad.Orden, utan förklarade att han var lika mycket förmär än Hedin, som Annæ O. 2:dra Class var. förmär än Wlad.Ordens fjerde.

orten, sprida underrättelser om de nyaste upptäckterna i vetenskapen, hemtade ur utländska Journaler och böcker, hvilka en stor del af dem ej ägde tillfälle att förskaffa sig.

Gift 1788 med *Lovisa Charlotta Hellman*, Kammarfru vid Hofvet, och dotter af Directeuren och Husgerådsmästaren vid K. Hofvet *And. Hellman*. Sonen *Sven Anders f. 1788*, dog 1834 som CancelliRåd och Exped.Sekr. vid KammarExpeditionen. Hedins porträtt, graveradt af Fr. Akrel, utkom 1796 in 8:o i Stockholm, och blef 1809 måladt i i olja af Prof. Kraft. — H. sjelf efterlemnade en i alfabetisk ordning och på slätt olifantpapper uppklistrad samling af alla porträtter öfver svenska läkare, som han sjelf låtit gravera, eller eljest kunnat öfverkomma, och har under hvarje porträtt antecknat särdeles den anekdotliga delen af deras lifverne.

Skrifter: *Quid Linnæ Patri debeat medicina. Diss. acad. Ups. 1784.* — Minne af Herr Carl v. Linné d. y. på vers, med skuggporträt. Stockh. 1784. — Afhandling om de fördelar, som vinnas derigenom att mödrarne sjelfve gifva di åt sina barn. Stockh. 1786. — Anmärkningar i praktiska delen af Läkarevetenskapen. Stockh. 1787. — Bruket och nyttan af svenska örten *Arnica Montana*. Stockh. 1789. — VetenskapsHandlingar för Läkare och Fältläkare. Tom. I—VII med 28 porträtter, och biographier af berömda Svenska läkare. Stockh. 1793—1806. — Svar på K. Vet. Akad. fråga: om de dödade sjukdomar, som under och efter krigstid till sjöss angripa Svenska besättningar. Stockh. 1794 (belönt). — Handbok för praktiska Läkarevetenskapen. Stockh. 1796. 2 uppl. 1798. — Pharmacopé eller förteckning på de flesta enkla och sammansatta medel, hvilkas bruk i Handboken för pract. läkarevetensk. är tillkännagifvit. Stockh. 1796. — VetenskapsJournal för Läkare och Fältläkare. T. 1—2 med 4 porträtter och biografier. Stockh. 1800, 1801. — Kopporna kunna utrotas, eller Vaccination till sina lyckligaste följder. Stockh. 1802 m. illum. tabb. — Utkast till en handbok för Brunnsgäster, jemte beskrifn. öfver de mest godkända Mineral-brunnar och Badinrättningar i Sverige. Första afd. om Medevi. Stockh. 1803 med karta. — Diss. acad. sistens obss. circa vulnera ex combustione eorumque variam curandi methodum, adjectis positionibus quibusdam Physiologici, Anatomici & Chirurgici argumenti. Ups. 1804. — Afhandl. om hären på menniskokroppen, jemte undersökning om det är likgiltigt för helan, att efter behag afklippa och afrika dem. Stockh. 1804. — Supplement till Handboken f. prakt. läkarevetensk., rörande epidemiska och smittosamma sjukdomar i allmänhet, och särdeles de pestilentialiska. 1 Styck. Stockh. 1808. — Några viktiga fysiska, moraliska och politiska skäl, till bättre författningar, rörande vården om de fattiga kvinnor, som utom ägtenskapet föda barn, och rör. sättet att de första månaderna uppföda dessa vårbädda barn. Stockh. 1806. — Minne af v. Linné, fader och son. Afdeln. 1, 2. Stockh. 1806 m. portr. och grav. — Om smittkoppor och förvaringsmedel deremot, med koler. gravyrer, föreställande de sitta

och oäkta vacciner. Stockh. 1808. Patent. — Åminn. Tal i K. Vet. Akad.: öfver Prof. Joh. Gust. Acrel. Stockh. 1808; öfver Lifmed. Joh. G. Wahlbom. Stockh. 1809; öfver Assessor And. L. Santhesson. Stockh. 1810. 2:a uppl. 183.; öfver Prov. Med. Pehr Gust. Tengmalm. Stockh. 1814. 2:a uppl. 183.; öfver Förste Lifmed. P. af Bjerkén. Stockh. 1819. — Samlingar i bland. ämnen för läkarevetenskapen, och naturforskningen. 1:sta B. m. porträtter och biografier. Stockh. 1810; 2 B:s 1:sta häfte. Stockh. 1812. — Handbok för Vaccinatörer och Vaccin-föreståndare. Stockh. 1813. — Kort skildring af Läkarevetenskapens förhållande i vårt fäderne-land under 3 förflutne tidehvarf; tal vid det tillfälle då Konungen täcktes i nåder skänka sitt porträtt i lifsstorlek, att uppsätas i K. SundhetsCollegii Sessionsrum. Stockh. 1817. — Omsjukdomsförhållandet i Svartsjö län, under förflutna 40 år. Pres. tal i Vet.Ak. Stockh. 1819. — Smärre uppsatser i K. Vet.Akad. Handlingar, i K. Krigs-Vet.Akad. dito; i K. Landtbruks-Akad. Annaler; i Läkaren och Naturforskaren, Inrikes Tidn., Stockholms Posten, Journ. för Litt. och Theatern, samt uti second Rapport de la commission de Vaccine à la Société de Medicine à Paris. — Dessutom åtskilligt såsom Anonym.

(Källor: Sacklén's Läkarehist. — Stockh. Posten 1821 N:o 253. — K. Vetenskaps-Akad. Handl. 1823).

HEDRÉN, JOHAN JAKOB.

År född d. 4 Mars 1773. Fadren *Anders Hedrén* var då SockenAdjunkt i Högsäters Pastorat på Dalsland, men blef slutligen Theol. Doctor, Prost och Kyrkoh. i Öhr af Carlstads Stift, och afled 1819. Modren hette *Brita Christina Wermelin*. Blef Student i Upsala 1793. Fadren hade dittills varit hans och hans bröders handledare, och följde nu sina söner Johan Jakob och Magnus till Upsala. Här aflade han en examen philosophicum præcursorium, tog Theologiæ Candidatexamen och disputerade pro candidatura. Sönerna disputerade äfven pro exercitio, och vid disputationssacterna opponerade fadren och sönerna på hvarandra. Den yngre sonen *Magnus* blef Medic. Doctor Primus 1806 och afled som Lazarettsläkare i Wexjö 1815.

Joh. Jak. H. blef 1797 Phil. Magister. Præsiderade s. å. och utnämndes äfven s. å. till Oeconomix Practicæ Docens. Uppfördes på förslag till Oecon. Practicæ Professionen 1802. Oecon. Pract. Adjunct s. å. Sedan han i Carlstad undergått Prest- och Pastoral-examina, prestvigdes han i Stockholms Storkyrka 1803, kallad att i embetet biträda Ryrkoherden i St. Jacobs Förs. Doctor Lehnberg. Blef Notarie i HofConsistorium 1803. Ordinarie R. Hof-Pred. och Reg.Pastor vid Svea LifGarde 1807. Pastor vid Borgerska-

pets Enkhus 1808. Theol. Doctor 1809, då äfven hans far erhöill samma värdighet. Kyrkoh. i St. Jacobs och Johannis Församlingar i Stockholm 1810. Fullmäktig i Riksgäldskontoret 1811—30. Tjenstförrättande K. Öfver-Hofpred. 1813. Led. af Evangelii-Boks-Comitén 1815. Led. af Ecclesiastik-Beredningen s. å. L. N. O. 1816. K. ÖfverHofpredikant och Präses i Hof-Consistorium 1818. Led. af Tryckfrihets-Comitén 1818. Deputerad till Konungens kröning i Norrige 1818. Ordförande i Comitén till öfverseende och granskning af Kyrkolagen och Eccles.-Författningar 1824. R. R. Carl d. XIII:s O. 1826. Sedan han vid Biskopavalen i Wexiö Stift 1824, i Strengnäs Stift 1828 och i Skara Stift s. å. i rösteantal varit närmast de tre föreslagna, uppfördes han liktidigt 1829 med nästan enhälligt kallelse i första rummet på Calmar och Carlstads Stifts Biskopsförslag. Endast 3 röster felades honom vid det senare. Han utnämndes derpå d. 24 Juli s. å. till Biskop i Carlstads Stift, till hvilket han genom födseln hörde. Blef C. N. O. 1832 och befordrades d. 21 Dec. 1833 till Biskop i Linköpings Stift, till hvilket embete han i andra rummet var föreslagen. Biskop H. har bevisat Riksdagarne 1812, 1817, 1823, 1828—30, 1834 och 1840, den sista såsom Präteståndets vice Talman.

Ledamot af Patriot. Sällsk. 1806, af Sällsk. pro Patria 1810, af LandtbruksAk. 1812, af Krigsvet.Ak. 1815, af VetenskapsSällsk. i Tronhiem 1818; Corresp. af Samf. för utgifv. af handl. i Skandinav. Hist. 1830; Led. af Nord. OldskriftsSällsk. i Köpenhamn 1834. Dessutom Led. af flere bland Rikets Hushålls-Sällskaper. Deltog i Stiftandet af Wermlands Provincialbank, i hvars direction han var Ledamot till sin flyttning till Linköping, och är nu en af Directeurerne för Östgötha Banken.

Gift 1811 med *Ottoliana Sophia Öhnqvist*, dotter af Brukspatronen Erik Öhnqvist och Sara Swartz. Hon afled 1839.

Skrifter: Plan till en ÅkerbruksSchola af C. G. Rafn. Öfs. Stockh. 1800. — Afhandling om Potäter af Kirkpatrick. Öfs. Ups. 1800. — Odlingen af fodervexter af F. C. Medicus. Öfs. Stockh. 1801. — Monsas Trägård's Cateches, Öfs. Stockh. 1802. — Memoria Professoris M. B. Malmstedt, Holmiz 1803. — Nöd- och Hjelpe-bok för Bondeståndet af Becker. Öfs. Stockh. 1804. — Afhandl. om potäter. Öfs. Stockh. 1808. — K. Gustaf 3:djes hist. af P. Ludv. Posselt. Öfs. Link. 1810. 2:a Uppl. Stockh. 1819. — Predikningar. 2 Delar. Stockh. 1821—25. 1 Del. 2 Uppl. 1832. — Berr. om St. Jacobs kyrka ifrån dess första grundläggning &c. Stockh.

1816. — Dito om St. Jacobs Kyrkoskola. Stockh. 1817. — Tal vid Sv. Bibelsällsk. allm. sammankomst 1823. — Pred. vid Riksdagens slut 1830. — Handl. rör. Prestmötet i Carlstad 1831. — Liktal: öfver Tracteur Sim. P. Wallberg 1810; Kamer. Jac. Gille 1811; H. Exc. Gr. S. af Ugglas och Canzlirådet J. E. Noréen 1812; Rector C. Pousette 1813; Hofpred. P. J. Renström 1814; Hoffröken Silfversparre 1815; Landshöfdingen Ramsay 1816; H. Exc. Gr. Fab. Fersen och Pastor Prim. Doct. Drysen 1818; Boktryck. A. Gadelius 1819; Gen. Major Gr. A. Lantingshausen, Kyrkoh. L. P. Widing och Waktmäst. C. Enbom 1820; Presid. Frih. E. af Wetterstedt; Sidenfabrikör E. Lundgren och Kammarherren Gr. C. H. Posse 1823; Hofintend. F. M. Piper och Presid. W. Bennet 1824; Justitierådet C. Zier-vogel, Fru C. C. Hellström och K. Biblioth. J. Björkegren 1828; Lagmanen Georgii och Medicinalrådet C. B. Rutström 1826; Hofpred. J. Hall, BagareÄldern. A. Wennberg, Capit. C. Stolpe, K. Biblioth. L. Hammarshöld och Grosshandl. C. A. Grewes-mühl 1827; Hofmarskalk. J. Jennings och Capit. N. G. Burts 1828; Prinsessan Sophia Albertina, Hofmarsk. Frih. P. A. Foch och HofSecret. P. Arrhenius 1829; v. Presid. Frödelius och Friherrinnan Mannerheim 1830. — Åtskilliga strödda predikningar, Riksdagsmemorialer m. m.

(Källor: HofCler. Hist. III. — Carlstads StifteMatr. 1816. — Stenkula, Linkö-pinga dito 1835. — Matr. öfver Eccl. Tjenstemännen i Stockholm 1827).

HEGARDT, MARTIN.

Föddes d. 2 Febr. 1685 i Malmö, hvarest hans fader *Peter H.* var Rådman och Handlande, gift med *Margareta Faxe*. Blef Student i Lund 1702, och i Rostock 1705. Blef der Magister 1706, och reste till Greifswald 1708, hvarest han blef Theol. Baccalaureus. Han ämnade nu be-söka de Sachsiska Universiteterna, men den underrättelse han fick om sin faders sjukliga tillstånd, föranlät honom, att, efter ett års vistande i Greifswald, resa hem till Mal-mö. Vid hemkomsten uppfördes han af Consist. Academicum i Lund på förslag till den efter Prof. Winslow lediga Extraord. Professionen i Historia Ecclesiastica och Chrono-logia Sacra. Om hösten 1709 for han till London, och bodde i tre år hos den namnkunnige Edzardus, af hvilken han vid afresan fick det betyg, att han genomgått alla den Hebräiska grundtextens böcker med de Rabbinske Commen-tariernes jemförande, och derjemte förskaffat sig en tillräck-lig kunskap i de äldre Orientaliska språken: Chaldaiskan, Syriskan, Arabiskan och Persiskan.

Hittills hade Svenskar och Danskar utgjort en gemen-sam församling i London, men efter Danskarnes inbrott i Skåne, ville Svenskarne skilja sig från dem, och upprätta

en egen församling. H. antog kallelsen att blifva deras själasörjare, och invigdes 1710 i Prestaembetet af ofvannämde Edzardus. Efter ett par månader fick han veta att Senaten d. 24 Maj hade utnämmt honom till den E. O. Professionen efter Winslow, och att Konungen stadfäst utnämningen d. 3 Oct., men som både han sjelf och församlingen önskade hans qvarblifvande i London, fick han Konungens tillåtelse att qvarstadna, till dess Consistorium fann nödigt att hemkalla honom. Detta skedde 1712, men innan återkomsten till fäderneslandet besökte han åtskilliga främmande orter, och uppehöll sig längre och kortare tider i Oxford, Cambridge, Amsterdam, Leyden, Utrecht, Hamburg, Rostock och Greifswald, vid hvilken sistnämde Akademi han efter undergången examen och försvarad gradualdisp. d. 11 Oct. 1714 promoverades till Theol. Doctor. Hemkommen introducerades han d. 16 Nov. i sin Profession, och hade kort derpå den nåden, att i sin gård få emottaga R. Carl d. XII:te, som der bodde under sitt nära tvååriga vistande i Lund. Utnämndes till Tredje Theol. Professor och Kyrkoh. i Wallkärra och Stångby 1716. Prost öfver Torna Contract s. å.

Han rönt ett nytt vedermäle af Konungens nåd, då hans äldsta Son d. 12 Aug. 1717 upphöjdes i adeligt stånd under namn af *von Hegardt*, och då en annan son kort derpå föddes stod Konungen sjelf fadder. Doct. H. blef sedan Andre Theol. Prof. och Kyrkoh. i Upåkra och Flackarp, samt Prost i Bara Contract 1718, samt Förste Theol. Prof. och DomProst 1728. Promoverade 1723 Kyrkoh. Joh. Fr. Frank i Carlscrona Tyska Församl. till Theol. Doctor. Präsiderade vid Prestmötet 1722, samt var Akademiens Rector 1719 och 1727. Afled d. 4 April 1732.

Gift 1714 med *Liboria von Corswanten*, dotter af ÖfverDirecteuren vid Pommerska Landtcassan och Borgmäst. i Greifswald Christopher von C., samt enka efter Prof. Joh. Philip Palthenius. Hon afled 1754. H. ägde med henne 4 Söner och 1 dotter. Äldste Sonen *Peter Fredrik von Hegardt* (f. 1716, död 1780), var Friherre, StatsSekreterare och C. N. O., och slöt sjelf sin adliga ätt.

Skrifter: Diss. indicans Viadicias Librorum Symbolicorum a Novatorum corruptelis. Lund 1728. — SynodalDisp. — Programmer.

(Källor: Ståhl, Biogr. Underr. om Professorer i Lund s. 99. — Döbeln och Lindfors, Hist. Acad. Lund. — Genesii Lex. I. — Stjeramans Matr. s. 1149. — Läkpröd. af Papke. — Parentation af D. Nehrman).

HEIDENSTAM, PETER von.

Var född d. 11 Aug. 1708 i Staden Heide, i norra Ditmarsen. Fadren *Hans Peters* var Grosshandlare derstädes. Modren hette *Christina Woss*. Släkten är från Södra Ditmarsen och räknar till stamfader *Hennies Peters*, som i 14:de seklet nedsatt sig i Büsemwurth, och berättas i *Withs Hist. om Ditmarsen* hafva varit en utländning, som haft en nyckel med tre månar i sitt vapen, och varit den femte af adeln i berörde landskap. Hans efterkommande skola sedan utspriddt sig i begge delarne af Ditmarsen, och derstädes beklädt höga embeten.

Peter Peters blef vid 17 års ålder Student i Kiel, hvarifrån han 1726 begaf sig till Köpenhamn. Blef 1729 Medic. Licentiat i Kiel, och företog derpå en vidsträckt resa till England, Spanien och Afrikanska kusten. Efter återkomsten fortsatte han sina studier i Halle, och sedan 2 år i Berlin, under utmärkta lärare. År 1733 blef han Läkare i Neustadt i Holland, och promoverades 1736 i Frankfurt an der Oder till Medic. Doctor, samt blef 1737 Stads-Hospitals- och Garnizons-Medicus i Neustadt. I fullmagten kallades han Petersén, hvilket namn han, i anledning deraf, sedan behöll. Han erhöll 1743 befallning att följa Kronprinsen Adolf Fredrik till Sverige, och erhöll af honom 1744 fullmakt att vara Medic. Professor och Stadsmedicus i Kiel. Härifrån återkallades han till Sverige 1747, och förordnades till Kronprinsens Lifmedicus. Blef Konungens Archiater 1752 och adlades 1770. Dog d. 8 Jan. 1783 af andtappa, och ligger begravnen i Tyska Kyrkan i Stockholm. Han var en aktningvärd, förfaren och lärd Läkare. Hans porträtt, graveradt 1795, åtföljer Hedins Vetenskaps-Handl. för Läkare och Fältskärer 2:a Tomens 2:a häfte.

Gift 1. 1738 med *Christina Magdalena Johanna Weber*, † 1760, dotter af Prosten i Altern Kremp i Holstein-Wagrien *Christian W.* Med henne hade han 6 söner och 2 döttrar. — 2. 1761 med *Christina Groen* † 1769, dotter af Grosshandlaren i Stockholm *Werner G.*, med hvilken han ägde 2 söner och 2 döttrar.

skrifter: *Diss. inauguralis.* — Beskr. af Kongl. RescApotheket. Stockh. 1766. — Samma bok på Tyska. Eutin 1767.

Af hans söner märkas: a. GERNARD JOHAN BALTZAR, f. 1746. Blef E. O. Cancelli-Junkare 1771. Andre Sekret. i Presidents-Contoret 1773. Commiss.-Sekret. i Constantinopel

1774. Hofjunkare 1780. Chargé d'affaires s. å. Minister-Resident 1782. R. N. O. 1788. Han afslöt med Porten en allians- och subsidii-tractat emot Ryssland, i synnerhet märkvärdig derföre, att det var den enda gång Porten samtyckt att utbetala subsidier. Freden i Verelä hindrade dess fullgörande, och H. utsattes för förolämpningar å Turkarnes sida, hvilka föranlät honom att begära rapell, som äfven 1791 beviljades honom. Han afled d. 22 Maj 1803. Hans yngre son *Carl Peter* f. 1793, hade varit Ryttmästare i Fransk tjenst och Öfverste i Persisk tjenst, och var R. af Begge Siciliernes O., och af Pers. Mirza-O., då han 1818 blef Capitaine i Svenska General-Staben. Attacherad vid Svenska Beskickningen i Constantinopel s. å. Capitaine vid Hallands Bataljon 1822. Major i Armeen 1828. R. S. O. 1832. General-Consul och Chargé d'affaires i Grekland 1832. Kammarherre 1833. Öfv.Lieuten. i armeen 1836. Stor-Commendeur af Grek. Frälsare-O. s. å. Afslöt en Handels- och Sjöfarts-Tractat med Grekland i Athén 4 Dec. s. å., och en additionel tractat 7 Aug. 1837. Tillika General-Consul hos Joniske Öarnes Republik 1838. Författare till Resa i Persien af en svensk officer, Sthm 1828; samt till: *L'Orpheline d'Argos*, *episode de la révolution grecque*; *Elmas ou le Guebre Persan*; och *Le Tertre de Smirne*, hvilka vunnit bifall i Frankrike. — Brodern *Gustaf*, f. 1783, är Lieut. och Faktmästare i Upsala.

b. ERNST JOHAN. F. i Kiel d. 17 April 1743. Sedan han hemma hos fadren erhållit undervisning af skickliga läkare, sändes han 1758 till Upsala, der han studerade under Sam. Aurivillius och Sidrén, och blef 1772 Medic. Doctor, samt var Primus vid promotionen. Utsågs 1773 af Collegium Med. till en af dem, som skulle hafva sjukvården vid de betydliga Epidemier, som då härjade i åtskilliga provinser. Var sedan någon tid Fattigläkare i Stockholm, och idkade derjemte enskild praktik med utmärkt förtroende. Blef Konungens Förste Lif-Medicus och vice Præses i Collegium Medicum 1782, hvilket sistnämde embete han bibehöll, sedan han 1787 på begäran erhållit entledigande från det förstnämnda. Archiater och Præses i Collegium Medicum 1793. R. N. O. 1802. Ledamot af Medicinska Societeten i Montpellier s. å. Redan lång tid förut rörd af nervslag och lam, afsomnade han i Stockholm d. 17 Aug. 1803, saknad och högagtad för sina grundliga kunskaper, bepröfvade erfarenhet, och goda hjertas egenskaper. Under hans Ordförandetid förenades Collegium med Chirurgiska Societeten.

Hans porträtt måladt i olja finnes i Sundhets Collegii Bibliotek, och åtföljer graveradt Öste Tomen 1 h. af Hedins Vetenskapshandlingar för läkare och fältskärer. — Ogift.

Skrifter: Diss. de morbis exanthematicis; ut effectus certarum intemperatum. Præs. S. Aurivillius. Ups. 1768. — De Hæmorrhagia ex Plethora. Præs. C. a Linné. Ups. 1779.

(Källor: Sacklids Läk. Hist. — Rhebinders Matr. 1781. — Hedins Vet. Handl. — Meddelade Underättelser).

HELIN, JOHAN.

Föddes i Stockholm d. 25 Juli 1679. Föräldrarna voro handlanden derstädes *Lars Johansson* och *Catharina Larsdotter*, borgaredotter från Gefle. Väl uppfostrad i föräldrarnas hus sändes han redan i yngre åren till Upsala Universitet, hvarest han gjorde så vackra framsteg, att han blef känd för en af de qvickaste och skickligaste bland ungdomen. Ett hedrande prof af sina insigter visade han 1702, då han utgaf sin disputation "De civitate Romana" under J. Bellmans præsidium. Följande året lemnade han Universitetet för att bese främmande länder. Han tog vägen öfver Danmark till Kiel, der han d. 31 Oct. inskrefs såsom Akademisk medborgare hos den bekante Orientalisten Opitius, som då var Prorektor. Sedan han ungefär ett halft års väl använd tid här vistats, begaf han sig på väg åt Hamburg, dit han anlände d. 4 April 1704 och reste derifrån i slutet af samma månad öfver Brehmen till Holland och Spanska Nederländerna. Till Amsterdam ankom han d. 4 Maj. Derpå besöktes Leyden, Delft och Rotterdam, hvarest han skyadade till Paris. "Till denna vetenskapernas och tillika släktens hufvudstad" anlände han d. 3 Oct. Sedan han besatt Frankrike, eldades hågen till fortsatta vandringar. Italien, "med alla dess urkunder," blef ett mål för den vetgiriges nyfikenhet. Öfver Marseille begaf han sig till detta land 1705. På återresan uppehöll han sig någon tid i Leipzig 1707 under Carl XII:s vistande derstädes. Efter att fyra år hafva vistats i främmande land, återkom han samma år till fäderneslandet. I Maj månad 1708 lemnades honom Camelli Collegii tillstånd att få uti Riks-Archivet uppvakta och om de derstädes förvarade acter och rikshandlingar göra sig underrättad. För att visa sig värdig ett sådant förtroende företog han sig att göra ett fullständigt utdrag af den vidlyftiga K. Ministrarnas brevexling i Regensburg från 1680

till 1704. Detta arbete skaffade honom då varande Sekreteraren i Riks-Archivet El. Palmskiölds vänskap och förtroende. År 1709 yppade sig en ledighet i Riks-Archivet efter Aetnarien derstädes Olof Benzelius, som blifvit Sekreterare i Svea Hofrätt. Palmskiöld, som bäst kunde döma om archivariska förtjenster, föreslog nu Helin d. 14 Dec. hos Cancelli-Collegium, hvars göromål R. Rådet och Cancelli-Rådet A. B. Horn då ensam bestridde, emedan alla de öfriga ledamöterna voro med döden afgångne, att vid den lediga Actuarie-sylsans interims-bestridande få komma uti välförtjent åttanka. Gref Horn uppkallade Palmskiöld för att inhemta dess utlåtelse och öfverlemnade till honom utnämmandet af den, som han ansåge tjenligast. Palmskiöld föreslog nu straxt H., hvilket bifölls. (Jfr. Cancelli-Collegii Extractum protocolli af d. 14 Dec. 1709). H. tillträdde genast sitt nya kall och fick d. 5 Oct. 1710 Carl XII:s confirmationsfullmakt derå *). År 1711 blef han förordnad att bevista en besvärlig Post-rätt, hvilket uppdrag han till vederbörandes goda behag utförde. År 1713 och de derpå följande var Sverige uti en våldlig belägenhet. Ryssarne härjade på rikets gränso, och hufvudstaden var icke utan fara. För att förvara Riks-Archivet, "Riksens förnämsta skatt" (såsom man den tiden ansåg det), beslöts, att handlingarna skulle uti pack-kistor och lårar inläggas och föras till Örebro. Denna anstalt fordrade all tysthet och försigtighet; och för att vinna detta ändamål föregaf man, att fragten vore ammunition och munderingspersedlar. H. blef utsedd till skattens beledsagare. Under vägen tog fartyget läck på Hjel-maren, så att det med möda blef bergadt. Det lyckades A. Drake att med fara för sitt lif rädda denna dyrbara riksegendom **). H. måste sedan med all omtanka och försigtighet vid framkomsten låta upptaga, vårda och torka dessa vigtiga handlingar. De till Canc. Collegium tid efter annan härom afgifna underrättelser upplysa bäst förloppet häraf.

Riks-Archivet var nu i Örebro. "Denna ovärderliga rikets egendom" fordrade tillsyn. Icke allenast för detta ändamål utan ock för att afhemta nödiga handlingar till 1714 års Riksdag, blef H. åter sänd till Örebro. Sedan Carl XII återkommit till fäderneslandet och fått underrättelse om Archivets angelägenheter, befallte han genom bref från Ystad d. 10 Febr. 1716 Archivets återförande till Stockholm. Nu

*) Gagnerus uppgifver orätt, att Senaten utfärdat denna fullmakt.

**) Jfr. Drakes biographi i detta lexicon.

gick åter H. företaga en sjöresa för detta ändamål och sedan ensam bringa Archivet i ordning, emedan Palmakiöld dels vistades på landet och dels af sjukdom hindrades från verksamhet.

Åren 1717 och 1718 fick han åter förordnande att bistå tre nio långsamma och besvärliga Post-rätter. Härpå följde åter nya arbeten. Efter Konungens död skulle ständerna 1719 sammankallas. En ny regeringsform skulle uppsättas. Bondeståndet skulle hafva sin Secreterare, och H., som bäst kände rikshandlingarna, blef dertill utsedd. Han förrättade denna syssla med heder, men utan den minsta vedergällning eller arvode. Men det var ej nog, att H. förde protocollet och expeditionerna hos bondeståndet, utan han måste äfven derjemte hos Kongl. Maj:t föredraga detta stånds enskilda besvär, deröfver uppsätta och expediera utslag och resolutioner samt contrasignera dem. Under allt detta afsonnar Secreteraren i Riks-Archivet El. Palmakiöld den 7 Apr. 1719. Ingen hade varit värdigare att intaga denna plats än H., som bäst kände Riks-Archivet och "nog svettat sig derstädes." Han gick dock miste om sysslan. "Som adelsmän alltid trängt sig fram till några embeten, hvilka äro af någon betydighet; så skedde nu äfven här." Registratören v. Schantz, ehuru mycket yngre, blef föredragen.

År 1725 afled Secreteraren och Antiquarien Peringskiöld. H. sökte då att blifva hans efterträdare och fick derpå fullmakt d. 3 Apr. s. å. H. fick nu äntligen en inkomst att bygga på, ehuru ej heller nu fulla lönen lemnades: Den gamle Assessor Keder i Antiquitets-Archivet hade tillbud att blifva Sekreterare derstädes; men afsade sig för sin höga ålder denna tjänst; dock förbehöll han sig att deremot årligen af Sekreterarens lön få tillgodonjuta 300 daler silfvermynt. (Jfr. Kongl. Brevet till Canc. Collegium af d. 3 Apr. 1725). Denna förknappning måste H. vidkännas uti fulla 10 år till 1733, då Keder afsomnade. Ibland de första göromål, som nu mötte H., var den inventering, som skulle anställas vid Antiqu. Archivet; sedan han förut af ansvarande Hof-Cancelleren Baron I. v. Düben var i embetet beställd. S. å. d. 19 Nov. begärde Rikens Ständers Conseil, genom skrifvelse till Cancelli-Collegium, att "en behörig inventering måtte ske öfver alla de kopparstick som höra till verket Suecia Antiqua et Hodierna, samt alla hundtar och packor huru mycket de innehålla" m. m. Till denna inventerings bistånd utnämnde Canc. Collegium Schantz

och Helin. Inventeringen gick för sig i början af år 1726. Knappt var denna förrättning väl slutad, förr än H. måste s. å. öfvervara inventeringen och extradtionen af de Estländska och Lifländska acter, hvilka utlevererades till de då i Sverige varande Ryska deputerade commissarier. Öfver dessa acter förfärdigades vidlyftiga register, som ingåfvos i Cane. Collegium och nu finnas i Riks-Archivet.

Under 1726 och 1727 *) års riksdag fick H. i uppdrag att föredraga och expediera borgerskapets enskilda beväär. Detta uppdrag tyckes hafva åsamkat H. göromål äfven långt efter riksdagens slut, såsom synes af G. Benzelstiernas bref till sin bror af d. 29 Apr. 1730 (Jfr. deras *Brefvexling* sid. 47): "H. har nu på några veckor måst hålla sig inne för en opasslighet skull, och är skada att han är så sjuklig, ty fast jag ej vet huruvida han lärer sjelf något sammanskrifva, då han en gång slipper Borgerskapets sista Riksdags Besvär, deruti han är referens, så är han dock alldeles ej så svartsjuk om nödige efterrättelser utur sitt Collegio, som några hans Antecessorer, utan meddelar den gernat dem som det åstunda." År 1729 kallades H. till ledamot af Vetenskaps-Societeten i Upsala, samt 1733 af Petersburgska Akademien **).

Ehuru H. var en grundlärd man, sammanskref han aldrig något arbete, fastän han dertill ofta uppmånades. Han hade dock stora förtjenster om Antiqu. Archivet, emedan han bragt i bättre skick och ordning dess manuscripter, böcker och handlingar. Han ordnade äfven det Romerska Medaille-Cabinett, som Riksrådet Grefve Jak. Cronstedt hade samlat. Det är ock troligt, att han lagt band vid andra

*) Gagnerus skrifver orätt 1728 "i sitt utkast, hvilket här af mig blifvit anseeligen förökt," skrifver Gahm, som sjelf gissar 1723 eller 1727. Det sednare årets riktighet upphöjes nu öfver allt tvifvel genom jämförelsen med Benz. *Brefvexling* sid. 47.

**) Hårom skrifver G. Benzelstierna (1. st. sid. 190): "Hvad Hr Bajjer omnämner uti sitt bref till min bror om den hedern de göra mig, att blifva där Academicien, det har jag betänkannde vid att antaga och är ej hugad därtill, så väl för misotankar skull i framtiden, in hac morum corruptione, där de lätteligen kunna dichten en hop saker på årligt folk, som de nu hafva begynt sedan 1726, som och att man, i fall jag til äfventyrs något utgifver, ej kan delamina tankar emellan tvenne Nationer, som omöjiligen kunna i allt tala väl om hvarandra, häst då deras Academic i framtiden kan komma at bestå af infödde Ryssar, i det stället at de nu nästan alle äro Extranei. Secreter Helin har fått samma tillbud, men ämnar ursäktas sig a valetudine." Rara temporum felicitas — — — !

upplagan af Brenners Thesaurus, ehuru mesta förtjensten dervid tillkommer Keder. Enligt Benzeltjernas bref har H. öfverkommit Konung Waldemars i Danmark Jordebok öfver Skåne och Halland, den han jemväl skickat E. Benzelius (Brefvexling sidd. 36, 40). En genealogi öfver Ekasläkten har H. låtit uppsätta (a. st. sid. 104). En annotation af H. om Ericus Olai kan läsas a. st. sidd. 224, 5. Slutligen upplyses a. st. sid. 271 huru H. "är kommen på en speculation angående Ulphilæ uppläggande."

Sedan H. i 40 års tjenstgjort, inlemnade han d. 16 April 1750 ansökan om afsked hos Konungen, hvilken utan remiss kom till Canc. Collegium, som genom underdånigt beledsagande af d. 27 April 1750 yttrar, att H. bestridt sin tjenst med all den nit och trohet, som af en redlig och samvetsöm undersåte, och med den skicklighet, som af en grundlig lärdom och derpå sedermera byggd erfarenhet väntas kan. Detta loford upplästes i Rådet d. 29 Maj, hvarpå afsked beviljades med halfva lönens bibehållande. H. lefde nu i ro till sin död d. 16 Febr. 1753. Han efterträddes af C. R. Berch, som förut i några år varit hans vicarie *). Efter berättelse har Berch gifvit 1000 dukater för sysslan.

H. var gift med *Eva Ljung*, dotter af Prosten Doctor Er. Ljung i Vingåker. De hade nio barn, hvaraf blott 3 döttrar kommo till högre ålder. Enkan dog först 1776 i små omständigheter.

H. var af medelmåttig växt, hade ett manligt utseende och var "ordentligt fet." Han var i alla sina göromål jemn och allvarsam, redlig och regelbunden samt egde många fördelaktiga sinnesförmåner. Ibland dem bör man i synnerhet räkna ett oförliknligt minne. Prof derpå visade han, då han såsom Actuarius vid Riks-Archivet kunde utan långt betänkanke, på tillfrågan, ibland en otrolig mängd af handlingar gifva fullkomlig upplysning uti förefallande ämnen, och noga utmärka handlingarnas både rum och innehåll, den och den taken, och det äfven för långa tider tillbaka. "Si sådana egenskaper bör en Archivarius verkligen ega", säger Gahn och tillägger till yttermera visso: "Att så i sanning varit, behagade Herr Cantzli-Rådet, Riks-Antiquarien och Riddaren af Kongl. Nordstj., Välborne Herr Carl R. Berch mig i dag d. 24 Maj 1774 kl. ½ 9 f. m. med egen mun berättä."

*) Jfr. Berchs biographi i detta lexicon.

Sedan 1730 och till slutet af sin lefnad förde H. en lård brefvexling med många vitttra Herrar, såsom Hist. Prof. Scarin i Åbo, Prof. Baijer i Petersburg, Etatsrådet Gram i Köpenhamn, Prof. Hermansson i Upsala, Erik Benzeliuss d. y., Jur. Prof. D. Nehrman Ehrenstråle i Lund, Riksrådet Baron S. Åkerhielm, Biskop Serenius, Lagerbring, Canc. Rådet M. v. Celse m. fl. Under sina resor förde H. en dagbok, hvori han noga upptecknade de märkvärdigheter, som han besåg. Denna dagbok har alldeles förkommit. Han ville icke vidare uppskrifva det, som hans goda minne kunde hafva förvarat, utan klagade, såsom dess enka berättade för Gagnerus, som oftast deröfver, att han för sina resor och öfriga tjänster icke blifvit väl belönad; hvarföre han tillade, att den som har lust att se det han sett, kunde nu själf resa ut och det äfven bese.

(Källor? Gahms Samlingar *). — Brefväxling mellan E. Benzeliuss och G. Benzeliuss, utg. af Lidén).

— A — Ö —

HELMFELDT, SIMON GRUNDEL.

Föddes i Stockholm 1617. Fadren, *Jacob Grundel*, var Borgmästare, och modren hette *Elis Döpkens*. Såsom Hofjunkare följde H. Fältmarskalken Torstenson till Tyskland; tjente först vid Fortificationen, blef sedan 1644 Major vid artilleriet; utnämndes s. å. till GeneralAdjutant vid Infanteriet; 1645 till Öfverste-Lieutenant vid Lifregtet; adlad 1646; s. å. General-Quarttermästare vid Svenska armeen i Tyskland, och derjemte Öfverste för ett Dragonregiment; Öfver-Commendant i flera eröfrade Brehmiska fästningar; år 1649 Öfverste öfver allt Sveriges, så inländska, som utländska artilleri; 1650 Krigs-Råd; gjorde under Carl X Gustafs Polska krig tjänst såsom General-Major vid Infanteriet; skickades 1656 till Riga, för att der öfvertaga befälet; blef 1659 General-Lieutenant och General-Gouverneur öfver Ingermanland och Kexholms län; kallades derifrån till Rikstygmästarevärdigheten år 1665; förenade dermed öfverbefälet öfver militien och garnisonerna i hela Finland, då ett fredsbrott med Ryssland befarades; var såsom Caput Lega-

* Gahm berättar själf, att Gagnerus "lagt grundvalen" till Hells biographi, men tillägger: "den har af mig blifvit nästan alldeles förbättrad."

onis närvarande vid afslutandet af traktaten i Moskwa 1686. Fältmarskalk och General-Gouverneur öfver Narva och Ingermanland år 1688; RiksRåd 1673, Friherre 1674; stude-
rade i slaget vid Landskrona d. 14 Julii 1677.

Hans första fru var *Marg. v. Truchses*, med hvilken han trädde i äktenskap år 1647. Efter hennes död gifte han sig år 1655 med *Marg. Hedvig v. Parr*.

H. saknade ej vetenskapliga studier; något som började höra till undantagen bland de krigare, som Trettioåriga kriget, särdeles under de sednare perioderna, uppammade, då tillflödet för många var den enda skolan. Till sitt 17:de år begagnade han enskild undervisning, och hade särdeles i sinnet gjort goda framsteg. Han anställdes sedan såsom Page vid den Legation, i spetsen för hvilken RiksRådet Johan Skytte år 1634 afgick till England. Året derpå kom han tillbaka till fäderneslandet, der han stannade kvar två år, och förberedde sin framtids bildning genom hvarjehanda "loflige exercitia". År 1637 följde han Residenten Spiring Silfverkrön, som i diplomatisk väg begaf sig till Holland. H. tjänstgjorde 3 år i Legationens Cancellie; och sattes i tillfälle att om Holländska republikens "stat, politie och styrka" inhämta grundliga insigter. Åt kriget var likväl hans håg vänd; och det var på detta fält han skulle skörda oförvissneliga lagrar. Han uppehöll sig ett år i Utrecht, för att der studera fortification; begaf sig sedan till fäderneslandet, och följde Torstenson till arméen, som stod i Lüneburger-landet. H. tjänstgjorde vid fortificationen under dåvarande General-Övartermästaren Marderfeldt; och var verksam med approchers och batteriers förfärdigande vid de belägringar som Torstenson företog, och hvilka kröntes med framgång. Först föll Stora Glogau; sedan lefvererades slaget vid Schweidnitz; och derefter belägrades och eröfrades orterna Oppeln, Olenütz, Eydenberg, Neustad, Brieg och Sitor. Vid alla dessa anlidades H. såsom Ingenieur. Han utmärkte sig i det stora slaget vid Breitenfeld d. 23 Oct. 1642, och för sin ärofullt pröfvade skicklighet och visade hjeltomod erhöill H. befäl öfver ett compaignie vid Lifregtiet. Sina krigiska förtjenster hade H. att tacka för hvarje befordran, som han erhöill. Utanför Friedberg hade han fått en svår blessur år 1643. En oafbruten verksamhet under det Svenska arméen låg i fält mot Gallas år 1644 rättvisade utnämningen till Major vid Artilleriet. Sedan skedde uppbrott till Schlesien; derifrån till Mark Brandenburg, Sachsen Lauen-

burg och vidare till Holstein och Jutland. H. användes vid belägringen af Christianspriis. Fästningen måste gifva sig.

Sedan fick H. uppdrag att gå till Holland, och påskynda ankomsten af de 22 betingade örlogsskepp, som Kronan i Sverige derifrån väntade. Men motvind hindrade honom att löpa ut från Femern. Fienden satte sig i besittning af båda ön och af det fartyg, som till Holland skulle öfverföra H. Sjelf blef han Danskarnes fånge; men efter 12 månader utvexlad.

Sedan H. vändt tillbaka till Svenska arméen, gjorde han General-Adjutants tjänst både på marschen till Magdeburg, då Svenskarne förföljde Gallas; och äfven i det sedan (år 1645) följande, stora slaget vid Jankowitz. Merendel var det en vunnen batalj, eller en lyckad eröfring, hvar H. hade del i äran, som beredde hans stigande. Efter nys nämde slag blef han Öfverste-Lieutenant vid Lifregtet, vanligen kalladt det gamla blå. Det anseende för tapperhet som detta vunnit, befastades ytterligare under en chef med H. duglighet och mannamod. Hans förmåga sattes på prof både vid belägringar och på bataljdagar. Vi hänvisa till mer förteckningen, och tillägga endast att kriget erböd många tillfällen att utmärka sig, och behovet af dugliga personer för de högre platserna gjorde, att man uppsökte dem. H. var mycket värderad af sina förmän; och det med skäl. En svår blessur, som han fått af en musketskula utanför Rheinfam Leck, kunde ej afhålla honom från att bivista belägringen af Augsburg, då han outtröttligt fullgjorde alla sina åligganden. Fältmarskalken Carl Gustaf Wrangel ansåg det för H:s helsa oumgångligt att han på en mera lugn plats blef i tillfälle att vårda sin hälsa. Han förordnade H. till Commendant i Leipzig; men innan H. tillträdde denna beställning, hade det lyckats att taga ut ur axeln den kula som försvårat såret; och ehuru hans försvagade krafter behöfva hvilat, hörsammade likväl H. kallelsen att komma till arméender han saknades. Han bidrog betydligt till eröfringen af Schweinfurt. Helsan tarvade hvilat; och han blef utnämnd till Öfver-Commendant i Stade och öfriga Brehmiska fästningar. Det var på resan dit, han i Leipzig trädde första gången i äktenskap.

Länge fick ej H. stanna qvar i staden. Königsmark behöfde hans biträde, för att bemäktiga sig Fecht. Orten eröfrades; och sedan tilläts H. att i 2 år fortsätta en lugn verksamhet i Stade, dit han emedlertid åter begifvit sig.

Det vackraste bladet i H:s minneskrans är försvaret af Riga, af en Rysk här, som man uppskattat till icke mindre än 40,000 man under Czaren Alexii befäl, belägrade nämnda stad. Finnerligen delar H. med Magn. Gabr. De la Gardie hedren att hafva åt Sverige räddat en af dess viktigaste gränsorter. Men ett försvar med en så underlägsen styrka som garnisonen och borgerskapet tillsammans utgjorde, är tillräckligt för att skänka mera än ett namn en lysande plats i fosterlandets häfder. De la Gardie var högte befälhafvaren, såsom Lieutenant du Roi; men otvifvelaktigt har H:s krigserfarenhet gjort honom på denna plats lika ovärderlig, som han det förut varit genom sina insigter som Ingenieur-Officer för en Wrangel och Königsmark. Så snart H. anlände till Riga, lät han upplaga bristfälligheterna på bastioner, grävar, vallar och murar. Med 5000 man försvarade De la Gardie och H. staden mot den öfverlägsna Ryska hären, som med betydliga förluste, (icke mindre än 14,000 man omkommo), samt efter två månader nödgades upphäfva belägringen, och i stor oordning draga sig tillbaka, sedan den dels sprängt, dels nedgräft alla stycken af gröfre kaliber. De minnesvärda detaljerna af belägringshistorien kunna läsas i Suppl. till detta Lexicon, sidd. 52—58. Medan belägringen ännu fortfor hände det H., då han på den så kallade badstugurundeln tog i ögonsigte fiendens batterier och approcher, att ett brädstycke, som en lavett spillrat, i förbifarten stötte mot hans hufvud, och bräckte hufvudskålen. Ehuru patient uppbörde han dock icke att taga kännedom om alla de anstalter som träffades för stadens försvar; och han bibehöll ännu ledningen deraf. Då fienden dragit bort, lät H. planera alla Ryssarnes befästningsverk, för att de ej af dem skulle kunna betjena sig ännu en gång. Derjemte satte han Riga i försvarsstånd, och försåg staden med tillförsel, som skulle kunna vara tillräcklig äfven för en längre fortsatt belägring. Det sken, som fienden gaf sig af benägenhet för fredsförhandlingar, afsåg endast att insöfva Rigaboarnes varsamhet, på en tid, då Czaren förbundit sig med Polen mot Sverige. Troligen önskade Ryssarne att genom öfverrumpling taga Riga; helst sedan intet farligt motstånd tycktes kunna befäras från en stad, der farliga pestartade sjukdomar bortryckte många människor. I H:s hus dogo 21 personer, och bland dem förlorade han tre söner. Oförtruten och vaksam förblef han som förr; skickade kunskapare, för att recognoscera Ryska gränsen och underrätta honom, i fall något an-

kriget mot Danskarne; och ehuru Carl XI var närvarande, kan man anse Veteranen Helmsfeldt för den egentlige öfverbefälhafvaren. Svenska vapnen segrade vid Halmstad, vid Lund och vid Landskrona. Midt under heta striden d. 14 Juli 1677, då bataljen lefvererades vid sistnämnde stad, blef H. dödligen sårad i bröstet, och dog kort derefter. Han hade då 36 år fört svärdet för sitt fadernesland, och modigt trotsat fiendens eld.

En tradition förmäler om en dödsanang, som H. skulle haft före slaget, och hvaraf han gaf Carl XI del, som förgäfvades bad Fältmarskalken ej blottställa sin person. Om en hed mellan Tirup och Rönneberga, der slaget egentligen lär hafva stått, har vidskepelsen hvarjehanda underbart att berättat; och allmogon tror sig stundom nattetid der se krigare vandra fram och tillbaka.

H. donerade till Upsala Akademi 17,000 R:dr såsom fond för stipendier åt unga hoppgifvande studerande. Mot de fattiga visade han sig välgörande. Han läste gerna, när tiden det medgaf, och sökte sin tillfredsställelse i andliga skrifter. Underhafvande behandlade han, såsom hvar och en förtjente. Han förstod, när stränghet, eller mildhet var på sin plats. Sitt husfolk bemötte han med en godhet, som förvärfvade honom deras tillgifvenhet. Hans jemna lynne rubbades hvarken af medgång, eller motgång. Alla sina sju barn öfverlefde han sjelf. Till och med sin sista öfverlevande sons bortgång bar han med sinnesstyrka och ndergifvenhet för Försynens vilja. Denne son var vid tolf års ålder ett under i lärdom, och dog såsom Assessor i Wismarska tribunalet 23 år gammal, 3 år före fadren. För öfrigt var H. i umgänget vänlig, nedlåtande, skild från högdragenhet och fiärd. Likväl gaf han ej efter för den högre adelns öfverdrifna anspråk på det företräde, som skulle tillkomma börden framför tjensten. Unga Grefvar på en lägre plats inom arméen ville i processioner gå framom gamla Fältmarskalkar, som tillhörde de lägre classerna på Riddarhuset. En ung Douglas tog sig deraf förevändning att bjuda ut H., men denne yttrade till dem som öfverbragte honom utmaningen: "qu'ils devoient obliger cet enfant à demeurer en repos; que pour lui, il s'étoit si souvent battu contre les ennemis de l'état, que les mains pleines de darillons n'avoient plus de démangeaison." Danska Ministern i Stockholm låter på flera än ett ställe förmärka att H. ansågs af-

ej till Pyrmont, utan i stället till Hamburg, der han skötte sin halsa. H. och äfven andra Svenskar som vistades på Strikes ort, begärde af Danmark och dess allierade pass för hemresan till fäderneslandet. Men detta afslögs; och många utämplingar å Danska sidan förchades, för att bemäktiga sig H. Hans värd hade blifvit bestucken, för att lemna honom i deras händer. Men samvetet slog värden, och han bekände allt för sin gäst. Då ansåg denne sig ej längre säker i sitt logis, utan sökte en tillflykt i Residenten Graffenthals hus; men Danskarnes utskickade kringrände huset, för att verkställa det uppdrag de fått att taga honom antingen lefvande eller död. Flera förnåma vänner gäfvö H. skriftligen del deraf. Han smög sig försigtigt undan, och blef upptagen i ett annat hus, der han lyckades att så länge hålla sig förborgad, till dess några farkoster med 200 man ombord, utskickade af R.R. och Fältmarskalken Henrik Horn, hunnit ligga till utanför Hamburg, för att afhämta honom. Han anlände lyckligen till Buxtehude, och derifrån till Stade. Ingen utsigt öppnade sig för en återfärd till fäderneslandet, utan så vida det lyckades att komma öfver till England, då sjölägenhet derifrån till Sverige sedan torde erbjuda sig. Flera gånger hade H. betingat sig en plats på Engelska fartyg; men Danskarne kommo det alltjemt på spåren, och resan inställdes. Omsider lyckades det H. att obemärkt stiga ombord på en Engelsk jakt, som kommit, för att afhämta en Fransk Ambassadeur till England. Farkosten sväfvade i stor fara för en våldsam storm, som upprörde hafvet. En hel månad nödgades farkosten hålla sjön; och blef sedan väderdrifven till Danska kusten, der den utanför Glückstadt i 15 dagar måste ligga för ankar. Commendanten i denna stad, som förnummit, att H. var ombord på fartyget, sparade hvarken löften eller hotelser, för att få honom i sina händer. Men emedlertid blåste upp en gynnande vind; jackten lyfte ankar, och nyårsafton den 31 Dec. 1675 lopp den in i Londons hamn.

Under sitt vistande i denna stad blef H. föreställd Carl II och dennes broder Hertigen af York (sedan Jacob II); och flera gånger sedan hade H. hos dem företråde, då han, så mycket det på honom berodde, sökte "styrka Engelska Konungen till en god förtrolighet med Sverige och dess Konung." Konungen lemnade H. för öfverfarten till Sverige ett Engelskt örlogsfartyg, på hvilket han till Götheborg anlände i April 1676. Sedan hade H. högsta ledningen af

Adjutant i Krigs-Coll. 1802. Led. af Artilleri-Comitén s. å. Gen.-Adjutant af flygeln och Öfv. Lieut. i arméen d. 9 Dec. s. å. Öfv. Lieut. vid Götha artilleri s. dag. Led. af K. Vetensk.-Akad. 1804. Gen.-Adj. och Öfverste i Artilleriet, samt Inspecteur för artilleriet 1805. Uppgaf 1806 modeller till nya husarsablar, pistoler för Cavalleriet, samt gevär för infanteri och jägare. Adlad d. 6 Febr. 1807. General-Fält-Tygmästare och Chef för allt artilleri 4 Maj s. å. C. S. O. 1811. Erhöll afsked ur rikets tjenst 1815. Gen.-Major i Preussisk tjenst 1816. Erhöll afsked med Gen.-Lieutenants n. h. o. v. samt titel af Excellence 1826.

General H. var en af våra utmärktaste artilleri-officerare. Hans afsked ur Svenska tjensten härledde sig till en stor del af Cardells afundsjuka, som i honom såg en farlig medtäflare. H. lefver nu i Berlin och har sedan många år sysselsatt sig med ett stort verk öfver Vitruvius.

Gift 1803, i Weimar, med Hoffröken hos regerande Hertiginnan *Anna Amalia von Imhoff*, dotter af Majoren i Engelsk tjenst Baron *Christ. Adam Carl von Imhoff* till Mörlach och Hohenstein, och *Lovisa Constantia Sophia von Schardt*, Hertigl. Weimarska Förste Hofmarskalken och Geh.-Rådet Frih. v. Schards dotter; f. 1776 d. 1831, i Tyska vitterheten namnkunnig för sina poetiska arbeten.

(Källor: Rothliebs Matr. — Convers. Lex. d. neuesten Zeit. — Rosenhanes An-teckningar.)

HERMANSSON, JOHAN. — MATTHIAS

1. HERMANSSON, JOHAN.

Född i Stockholm d. 23 Sept. 1679. Föräldrarne voro Hof-Vaxfabrikören *Herman Hermansson* och *Christina Hans-dotter*. Sedan sannen först erhållit enskild undervisning och derefter tillbragt 2:ne år i Stockholms Storskola, hvarest han redan då röjde prof af ovanliga natursgåfvor, blef han, vid 15 års ålder, Student i Upsala den 1 Sept. 1694. Der egnade han sig hufvudsakligen åt lagkunskapen, hvartill han kraftigt uppmuntrades af Juris Prof. Carl Lundius, hos hvilken han bodde i 2:ne år och äfven njöt fri kost. Utan att hafva tagit Magistergraden, förordnades H. 1707 till Juris Adjunct derst., och sedan han följ. år hållit ett latinskt tal å heroisk vers på Carl XII:s födelsedag, kom han i följ. Aug. i fråga vid tillsättandet af den då lediga Poëseos Professionen, äfvensom han 1712 blef uppförd å förslag till

Moralium Professionen; dock lyckades det honom ingendera
 ningen att vinna befordran. Mellertid hade han 1710 blif-
 vet antagen af General-Lieut. och dåvarande Öfver-Ståth. i
 Stockholm Frih. Burensköld till handledare för dess söner;
 Å pesten samma år härjade hufvudstaden, följde han sin
 Patron och dess familj till Skåne, till hvars General-gou-
 verneur Friherren kort derefter blef utnämnd. Då Juris
 Naturæ et Moraliu Professionen i Lund blifvit ledig, anmälde
 han sig som sökande, och erhöill Konungens fullmakt d. 21
 Apr. 1715. Sedan han der knappt tvenne år, med mycket
 affall, innehaft detta embete, utnämndes han till Eloqu. et
 Polit. Prof. Skytteanus i Upsala 1717 efter den berömda
 Prof. Uppmarck; någon tid förut hade han blifvit hedrad med
 sagmans värdighet. Sin nya besattning förestod H. med lika
 mycket beröm, och gjorde sig af alla älskad genom ett värdigt
 och vänligt uppförande. Han var Inspector för Stockholms
 och Smålands Nationer samt Promotor i Phil. Facult. 1728.
 Hans utseende var behagligt; i umgänget var han glad, ofta
 skämtsam. Musik älskade han mycket och ägde deruti goda
 insigter. Fäderneslandet räknade honom bland de störste
 samtida vältalare på latin, så på vers som prosa. För myc-
 ken arbetsamhet undergräfvade hans annars starka helsa, så
 att han blott upphann en ålder af 57 år, då han afled d.
 9 Febr. 1737. Barnen blefvo 1738 adlade. — Gift 1715
 med *Marg. Steuch*, dotter af Biskopen i Lund, sedermera
 Erkeb. Dr M. Steuchius. Barn: 1. *Matthias* se nedanf.; 2.
Anna Christina, f. 1718 † 1782, gift med Archiat. Prof.
 Nils Rosén v. Rosenstein; 3. *Elsa Maria*, f. 1719 † 1794,
 gift med slutligen Biskopen i Strengnäs, Dr J. Serenius; 4.
Elisabeth Margaretha, f. 1721 † 1773, gift med sist Bi-
 skopen i Hernösand Dr O. Kiörning; 5. *Ulrika*, f. 1724 †
 1798, gift med Med. Prof. i Lund, Dr Eberhard Rosenblad;
 6. *Johan*, f. 1726 † 1793, General-Major, General-Quarter-
 mäst. o. Direct. vid Fortificat., C. S. O., Led. af R. Vet.
 Akad., gift med fröken Chr. Charl. Gyllenkrok; och 7. *Jöns*,
 f. 1734 † 1785, Öfv. Lieut. vid K. Lif-Regt:et, R. S. O.;
 gift med fröken Ulr. Appelbom.

Skrifter: *Oratio metrica in Natalem R. Caroli XII.* Ups. 1708.
 — Latinska Parentationer öfver Protok.-Skr. M. Steuchius (hans
 Sväger) 1714; Math, Prof. Joh. Wallerius 1718; RiksR. o. Fält-
 marsk. Gr. N. Gyllenstjerna 1721; K. Rådet o. Fältmarsk. Gr. C.
 G. Rehnsköld 1722; Akad. Räntmäst. N. Rømmel 1726 och Theol.
 Prof. Dr J. Palmrot 1727. — Presiderat för 7 Disp. i Lund och
 308 i Upsala.

(Källor: Freadins ÅminnelseTal Ups. 1737. — Von Döbeln och Lindfors Hist.
 Acad. Lund. — Wählberg de Pott. Lat. — Stjernmanns Matv. — Genellii Biogr.
 Lex. — Sahl, Biograph. Underrätt.)

2. HERMANSSON, MATTHIAS VON.

Son af den föregående. Född i Lund d. 13 Maj 1716. Sedan han inhämtat den bildning, hvartill han, såsom Professors-son, ägde ett så godt tillfälle, lät han 1734 inskriva sig i R. Cancelliet och åtföljde Frih. v. Nolcken 1736 på dess beskickning till Ryska Hofvet, för att försäkra om en vänskap, som man i Sverige just höll på att bryta. Dessätt, hvarpå den unge Ambassad-Sekreteraren fullgjorde sin skyldigheter, förvärfvade honom i den grad sin förmans aktning, att denne vid hemkomsten yttrade till Styrelsens hufvudmän: "Jag förtror eder en man, som naturen bestämdt fört vidsträckt värf och höga embeten. Han har ej tidens ålder, men han har snillets; frukten ej att upplyfta honom i Rikets tjänst; öfverallt der den mesta förmåga äskas, är han eders nödig." Sålunda förordad, blef han mot slutet af år 1741 sänd till Svenska arméen, dels för att gå Gr. Lewenhaupt's ministeriella ärender tillhanda, dels ock att såsom Commissions-Sekreterare vara tillstädes vid det fredsslut, hvartill man förmodade Ryssland skulle vara benäget, men hvilket först följande år, under helt andra omständigheter, än man å Svenska sidan påräknat, kom till stånd, i Åbo. Vid detta fredsslut var H. Andre Sekreteraren. Såsom Förste Sekreterare åtföljde han 1744 den Ambassad, som året derpå afslöt en defensif-traktat med Ryska Hofvet.

Några år förut hade han sökt Landssekreteraretjensten i Upsala, men fick derpå afslag. Försynen hade ämnat honom till mera lysande öden. År 1747 blef han Sekreterare i R. Cancelli-Collegium, 1753 först E. O. och sedan Ordinarie Cancelli-Råd. Vid 1756 års Riksdag utgaf han en Riksdagstidning, den första, som blifvit utgifven. Den var rigtad emot Hofvet, och särdeles hvass i den bekanta juvelsaken. Hofvets ovilja emot honom ökades derigenom, att han var en ibland dem, som understödde samma parti, att förklara krig mot Drottningens broder, Konungen i Preussen. Genom partiets medverkan blef han 1759 Statssekreterare för Utrikes Ärenderna. Vidare 1761 R. N. O. Såsom äldste Statssekreterare förde han protokollet på Rikssalen, då Kronprinsen Gustaf, vid inträdet i Rådkammaren, aflade tro- och huldhetsed. På den heta dagen å Riddarhuset d. 18 Aug. 1761 talte H. "bäst för Pechlin, ehuru han förklarade, att han icke vore, eller någonsin varit, bland hans adhärenter." Upphöjdes 1762 i Friherrligt stånd samt blef 1766 Sekre-

ware vid R. M. O. Men när 1765 Mösspartiet segrade, blef H. i Nov. aflägsnad ur ministären och i stället förflyttad till President i Kammar-Revisionen, samt 1767 till President i Kammar-Collegium. I följd af den derefter åter följande reactionen blef han 1769 Riks-Råd, 1770 Ridd. o. C. af R. M. O., 1771 Grefve. I anledning af den tvist som vid 1772 års Riksdag yppade sig om den Konungaförsäkran, som Hans Maj:t före kröningen skulle underskrifva, och hvarvid segren tillföll de ofrälse stånden, som ville ännu ytterligare inskränka konungamakten, nedlade han Rådsemetet, d. 12 Maj, hvilket han dock genast, sedan Revolutionen närligen var fullbordad, d. 22 Aug. på Konungens begäran återtog. Till den nya Regeringsformen hade H. författat en plan, Gr. C. Scheffer en annan och Konungen själf en tredje. (Ristells Anek. s. 99). Sedermera åtnjöt han ofärdiga prof. af sin monarchs ynnest och själfva Lovisa Ulrika såg honom med blida ögon. År 1777 blef han befälhafvande med bibehållande af Rådsemetet förä presidium i Kammar-Collegium. Då Svenska Akademien instiftades, var han en ibland de tretton, som Konungen själf utnämnde till Ledamöter. Han tog ånyo afsked från Rådsemet. d. 16 Maj och afled d. 25 Juli 1789. Efterträddes i Sv. Akademien af Lehnberg.

Grefve H. erkändes af sin samtid såsom en högst duglig embetsman på de flere skilda banor han beträdde. I sina politiska tänkesätt var han stadig, och då han i medlet af sin bana ådrog sig hofvets missgunst, och mot slutet deraf öfverhopades af dess nådebevisningar, var det icke han, utan omständigheterna som förändrat sig. Sjelf arbetsam, driftig, var han sträng förman emot maktligheten, slurfvet och odugligheten; deremot "kände sig all förtjenst sympatiskt dragen till H., och räknade, tillbakasatt och förföljd, på stödet af hans förord." Då han icke kunde hjälpa, mildrade han afslaget genom vänlighet och deltagande. Men samma man, som endast tycktes vara skapad för göromål och endast tycktes lefva för sin pligt, spridde lif i hvarje sällskapskrets, i hvilken han inträdde. "Allt omkring honom lefde och log. Hans skämt, alltid öfverraskande, var eget i tankan, som i ljudet och åtbörden." Långe "härmades i dessa kretsar af saknaden hans glädje, upprepades hans vänlighet. Hans värtalighet lyste på Riksdagarna, vid Rådsbordet, hvilkas vigtigare beslut ofta af honom uppsattes. I allmänna ärenden var han en af de första, som införde ett

förbättrad, från den förra pedantiska vidlöftigheten och oklarheten skildt språk, hvilket, enligt Lehnbergs omdöme, "höll medelvägen mellan Tessins prydda, och Höpkens djupare stil." Det var "dessa snillegåfvor, förvarade i Rikets handlingar," som gaf honom plats i Svenska Akademien, men i Vitterhetens Historia intager han knappt en rad. Den Kunglige Stiftaren tilldelade honom, då han utnämnde honom bland desse Tretton, vitsordet, "att förena i en hög ålder det mest glättiga sinne och det prydligaste skriftsätt med styrelsen af ett Rikets Verk, som fordrar mera arbetsamhet, mera noggrannhet än snille, och som oftast kunde förqväfa det." Hans munterhet följde honom ända till den sena åldern, och "den sörjande vänskapen, som på hans sista plåghödd spådde sin förlust, fann honom leende mot smärtorna".

Gift: 1. 1747 med *Maria Elis.* dotter af Canc.-Rådet Joh. Chr. *Bahr*; 2. 1776 med *Ulrika Fredr.*, dotter af Kammarherren Frih. Lars Fr. *Cedercreutz*. Hans son blef Ofv.-Lieut. och dennes Son, *Carl*, har genom gifte blifvit ägare af det stora fideicommisset Färna och Bockhammar.

Grefve H:s allmänt erkända arbetsamhet var så mycket aktningvärdare, som den hade att kämpa med en ända till oformlighet gränsande fettma. Han sjelf plågade ofta skänta deröfver. En gång hade han, i granskapet af en högvakt fallit omkull, och som han, liksom torndyfveln, när han en gång kom på ryggen, icke utan andras biträde kunde komma på fötter igen, ropade han på skiltvakten för att hjälpa sig upp. Denne kom, men när han redan till hälften upprestat honom, fick han se crachanen, släppte honom då, och började ropa "i gevär," då hela högvakten kom utspringande och trummade, för att göra honneur. Förgäfves skrek Riks-Rådet, att de denna gång kunde spara sig detta besvär utan hellre komma och lyfta honom ur smutsen: men vakten, döf för hans rop, fortfor med sitt obarmhertiga trummande, och lät honom ligga, ända till dess sista hvirfveln vederbörligen var utslagen. — En annan gång hade H. i Upsala ätit middag hos Konungen, och gick hem den korta vägen till fots. Han blef omringad af en flock närgångne Studenter, som förmodade att han hörde till Konungens suite, utan att dock känna hans höga rang. Bestörte öfver den vidunderliga figuren, som kom framrullande slottsbacken utföre, tungt pustande, stödd af tvenne betjenter, öfverhopade de honom med speglosor, och frågade honom

And annat, om han icke vore Kungens gödgalt, hvarpå H. svarade: "J tagen miste, M. H.; jag är Akademiens nyss utnämnde dansmästare!" — hvarefter följde ett allmänt hörande. — Hans första fru lærer haft något anlag för galanterier, så att förhållandet mellan de båda makarna var måttligt ömt. Då, efter hennes död, en af enklingens vänner kom till honom och slog upp en särdeles pathetisk sorge-ration, svarade den sörjande med mycket lugn: "allt hvad jag kan svara er, min vän, på er vackra condoléance är det, att sådana personer, hvarom nu är fråga, äro mycket svåra att ha, och mycket svåra att mista."

(Källor: Rehbinders Matrikel. — Lehnbergs Åm. Tat i Sv. Akad. Handl. Del. 3. — Skand. Sällsk. Haudl. XIII. 315. XV. 179. — Crusenstolpe 1780, 1778 och 1802. Sid. 185. — Särskilda meddelanden.)

HERMELIN, OLOF. — SAMUEL GUSTAF.

1. HERMELIN, OLOF.

Född 1658 i Philipstad, der fadren *Nils Månsson* var borgmästare; modren hette *Anna Skragge*. Sedan han genomgått Carlstads läroverk inskrefs han 1677 som Student vid Upsala akademi under sitt mödernamn, hvilket han sedermera utbytte emot *Hermelin*, hvilket egentligen var ett öknamn, som hans skolkamrater plägade gifva honom, för hans rickhets och gesvindthets skull. Återkommen 1687 från en utländsk resa, som han företagit såsom handledare för Riks-Amiralen Grefve G. O. Stenbocks söner; blef han inskrifven i Riks-Archivet och någon tid derefter Sekreterare hos R. R. och Drotset M. G. De la Gardie. Någon grad af han icke, men blef icke dessmindre 1689 Eloqu. Prof. samt 1691 Juris Rom. Suet. et Prof. vid Akademien i Dorpt, som sedan förlades till Perna. 1699 utnämndes han till Kongl. Sekreterare och Historiograph efter Lagerlöf, då han utom många andra arbeten, åtog sig att fortsätta Grefve Dahlbergs berömda *Suecia antiqua et hodierna*. Ar 1700 kallades han af Grefve Piper till armeen, och erhöi i uppdrag att vederlägga de många förklenliga manifestcr, som af Sverren och hans bundsförvandter emot Sverige utspriddes. Detta uppdrag fullgjorde han så till sin herres nöje, att han blef adlad 1701, och kallades året derpå till höggvarvare i Lifland, såsom Sekreterare vid utrikes expeditionen af Kongl. Fält-Cancelliet. Fortsättningen af *Suecia ant. et mod.* måste han då öfverlemna åt Bengt Högwall, till hvil-

ken, genom ett Kongl. Bref, dat. Bielwitz d. 22 Mars 1702, alla för verkets fortgång nödiga acter och skrifter skulle inlemnas.

H. blef sedermera använd vid mångfaldiga tillfällen, då hans statsinsigter, eller hans skickliga penna eller hans talgäffa voro af nöden. Så bevistade han 1702 öfverläggnin-garne med Polska Sändebuden; besvarade 1703 i Warschau på Konungens vägnar de främmande Ministrarnes compli-menter samt Persiska sändebudets andragande. Utvexlade s. å. förbundstraktaten med Konungen i Preussen och underhandlade med de Polska Confödererade. Lemnade 1705 muntligt svar å Kejs. Ministerns propositioner; avslutade jemte Gr. Piper Alt-Ranstadtska freden 1706, samt besva-rade å Konungens vägnar de Polske Magnaternas tacksägelse för denna fred, hvarjemte han tillika med Gr. Wellingk skickades till Kon. Stanislaus, att lyckönska honom till Kon. Augusts afsägelse af Polska kronan till dennes förmån. Alla dessa på latin hållna tal blefvo sedan tryckta. I Novemb. 1707 besvarade han å sin Herres vägnar Turkiska Sändebu-dets och i Mars 1709 Hetmannen Mazeppas andraganden.

Sedan H. ankom till lägret, började han hålla en Dag-bok öfver krigshändelserna, hvilken Dr Nordberg sedermera begagnat i sin Historia öfver Carl XII. 1708 befordrades han till Cancelli-Råd och Sekreterare af Staten; följ. år skickades han jemte Gr. Wellingk att lyckönska Kon. Sta-nislaus öfver freden i Alt-Ranstadt. För öfrigt åtföljde han mestadels Konungen och arméen, till dess han i slaget vid Pultava blef fången, hvarefter han aldrig mer återkom. Om hans derefter följande öde har man tvenne skiljaktiga berättelser. "När" — förtäljer Landshöfd. Tilas — "Czaren, som redan länge var förgrymmad öfver bitterheten i H:s politi-ska skrifter och lofvat att löna honom, i fall han någonsin finge honom i sitt våld, fick se H:s namn på rapport-listan öfver fångarne, befallte han straxt, att denne skulle föras inför honom, då han med mycken vrede förebrädde honom hvad han skrivit, och lät under marquisen till sitt eget tält nedsabla honom. Samma dag, som slaget begynte, skall H., som annars var oförsagd och behjertad, visat sig mycket nedslagen och förvirrad, såsom hade han haft en aning om den förestående olyckan. — Han förstörde också då segren började luta åt fiendens sida fält-cancelliet, på det att det icke skulle falla i Ryssarnes händer." Dremot berättar Nordberg, att en Tysk öfverste, som varit i Czarens

hast med dyr ed (1713) försäkrat en Doctor i Rostock, vilken sedermera omförmält detta för en resande Svensk, att H. ännu lefde vid slutet af år 1712, samt att han hölls i ett kloster nära Astrakhan, der han icke fick umgås med andra än munkarne och icke nyttja penna, bläck och papper, och hvarest hans enda tidsfördrif bestod i läsning af *Novum Test. pure græcum*. "Hvad som styrker mig att tro denna berättelse, fortfar Nordberg, är det, att Stats-Sekreteraren H. alltid bar på sig en duodesupplaga af denna heliga bok på urspråket." Också bestyrker Miller, att H. åren 1712 var uppförd på tillförlitliga till Ryska styrelsen afgående fänglistor, men på den fängsella, som Fältmarsk. Br. Rehnsköld 1718 ingaf till Krigs-Collegium finnes hans namn icke upptaget.

H. kallas "en hedersman med förträffliga egenskaper," och en af samtidens vittraste män. Hans, år 1689 utgifna svenska öfversättning af Sylv. du Fours fransyska Sederbok för sitt rena och lediga språk såsom ett mästestycke. Han skref äfven Svensk vers. Också skattade han monålet ganska högt och ingaf Kon. Carl samma smak, så och denne ogerna såg utländska ord inmängde i Svenska skrifter. Svenska skaldekonsten ägde han få sina likar, älskande den högt, "ut inter medios armorum strepitus maximamque otiorum molem Musis tamen vacaverit." Under titel af *catompolis Suionum* författade han epigrammer öfver de svenska städerna i Ausonli manér, dem Stjernman kallar "gladiga," och hvilket loford icke synes vara öfverdrifvet, är att dömma af poemet öfver Philipstad, hvilket han uttryckt i sin Matrikel. Ett annat latinskt poem är meddelat af Nemeitz.

I Dorpt begynte han ett verk, under titel *Heroës Sueciæ, seu Vitæ Excell. Virorum, quorum consiliis armisque res publica crevit*, hvilket han ville införa i skolorna, för att hans jemte Corn. Nepos. Skref äfven *Epistolæ Heroïdum medicarum rhythmis vernaculis*, och ämnade utgifva en samling af Svenska Poeters arbeten. Nemeitz säger, att "sein Stylus zu schreiben dem Seculo aureo ziemlich nahe kam."

Gift 1) 1689 med *Helena Brehmsköld*, hvars fader var kassare vid Roppar-Compagniet i stora Sjötullen; och 2) 1700 med *Marg. Åkerhjelm*, hvars fader dog som Stats-Sekreterare, enka efter Kongl. Sekret. Elias Obrecht. — Den yngre grenen utstodknade med Majoren, R. S. O. Joh. G. H.

† 1797 i Brunswig. Yngste sonen var *Carl H.*, f. 1707, 1747 Riks-Råd, 1760 R. N. O., 1761 Stats-Sekret., 1763 Riks-Råd, C. N. O., 1766 Friherre, 1767 Cancellers öfver Åbo Akad.; nedlade Riks-Rådsemetet 1769, inkallades ånyo 1771 och 1772, men vägrade båda gångerna, † 1789. Hans son, *Samuel Gustaf*, se nedanf. (Tvenne *Hermeliner*, *Nils* och *Carl Johan*, båda Lifdrabanter, dömdes af 1736 års Commission till böter, för att hafva hjelpt Drabantens Silfverhjälm på flykten).

Skrifter: Sylv. du Fours Sedebok. Öfvers. Stålm. 1683. — 11 Disput. varii arg. Dorpt 1691—96. — Oratio ad bonos et cordatos Reip. Civés. s. l. 1703. — Åtskilliga Latiniska och politiska Skrifter, som anföras i Schyllbergs Delic. Succ. Poet., Stjeramas Centur. Anonym., Ups. Akad. Bibl. Cat., i Nova Liter. Maris Balt. o. fl. Manuscriptet till hans Hecatompolis Svionum ägdes af Stjerma man, som ämnade utgifva det, hvilket dock icke verkställdes. agk

(Källor: Nordbergs Carl XII:s Hist. Föret. s. xxviii. — N. Literaria Maris 1698 o. 1699. — Stjeramas och Bekhinders Matr. — Stjeramas Cent. An. Alla Wahlbergs Poet. Lat. — Holmia Lit. Auct. — Gadebusch, Livl. Bibl. Th. Amb. Möllers Russ. Gesch. Th. IX. sid. 381. — Nemeits, Vernunft. Gedancken. Th. 1. s. 168 o. f. — Fernow, Beskrifn. öfv. Wermaland, p. 757, 790. — Gesellii B. abu. Del. I. o. IV. — Ennes, Carl XII. Krigare. D. I. sid. 677. — Floderi Hand. Carl XII:s Hist. Del. II. sid. 196. — Skand. Sällsk. Handl. VII. 306. m. 389, 309.) Dag-
pera
des
är

2. HERMELIN, SAMUEL GUSTAF.

Sonson till den föregående, och son af Riks-Rådet Frih. *Carl H.* Han föddes d. 4 April 1744. I följd af en vårdad uppfostran kunde ynglingen redan vid 16 års ålder genomgå de akademiska lärdomsproffen i Upsala. Han undergick med beröm först den Juridiska och derefter Bergs-examen. Började derpå sin tjenstemanna-bana såsom Auscultant i Bergs-Collegium. Straxt begagnades han i flera maktpåliggande befattningar med utmärkt bifall. Ifrån denna tidpunkt till 1769 års Riksdag delades hans, tidigt för Fäderneslandets bästa, egnade verksamhet, mellan pligten att hålla Bergs-Ting i Hedemora och i Öster- och Vester-Bergslagens Bergmästaredöme; mellan resor inom egna och Noriges Bergslager på undersökningar och upptäckter, hvar öfver han till Bergs-Collegium lemnade upplysande berättelser jemte ritningar; mellan anställda försök af smältprocesser i Falun, der han, likasom i förvaltningen af Adelfors guldverk, hvar öfver han ägde styrelsen, införde flera vigtiga förbättringar.

Under sistnämde års Riksdag ådagalade han, ehuru ännu helt ung, en Romersk själ, såvida ej en Svensk dermed vore jämförlig. Det är känt att Friherrens far, var en lika aktad, som verksam Ledamot i Rådet den tiden, Under detta Riksmöte, märkvärdigt för de olika åsikter, hvilka då i utbrott röjde sig och den oförsägdhet, hvarmed dessa uttrycktes, sattes den unga Friherren på hårdt prof. Den sonliga och medborgerliga pligten kom i strid; men han tvekade icke länge emellan den önnare känslan och sin mötvägarande öfvertygelse: utslaget eller rättare hans votum som Riksdagsman utföll till fosterlandets fördel, likväl med den grannlagenhet i sättet, att hvarken den sonliga värnaden blef åsidosatt eller den faderliga kärleken minskad.

Det var detta förhållande som fäste Rikets Ständers uppmärksamhet på den unge ädlingen. Det var på deras förord, som han, följ. år, blef utnämnd till Bergmästare, med honom uppdragen vård och tillsyn öfver Rikets ädlare Bergverk samt Silfveranledningarne och Malmletarena inom fäderneslandet.

1774 befordrades han till Assessor i Berge-Collegium och 1781 till Berge-Råd, ifrån hvilket embete han 1818 tog afsked. Ej förr än 1810 utnämndes han till R. N. O. — Emellertid hade H. blifvit kallad till medlem i Kongl. Vet. Akad., Patriot. Sällsk. och flere utländska Lärda Samfund.

Begäret att utvidga sina kunskaper bestämde honom till en utrikes resa, hvarunder han i synnerhet ville besöka andra länders bergverk och inhämta upplysningar, till fosterlandets båtnad, om dessas drift och uppfinningar. 1782 erhöill han tre års tjänstledighet och af Statens medel ett reseunderstöd, som fylldes af egna medel, hos honom alltid tillgängliga för det allmänna bästa, ett föremål för hvilket han städse, liksom nu, under en mångårig och kostsam resa, gjorde de största upoffringar.

Han reste genom Holstein, Tyskland, Nederländerna och Frankrike; och gick i Rochefort om bord till Norra Amerika. Ehuru oroad och förföljd af kapare, hvarunder han delade krigarens faror, landsteg han omsider lyckligen i Norra Carolina.

Utom ett diplomatiskt uppdrag var resans ändamål hit, enligt den Kongl. instructionen, hufvudsakligt att utforska och bedömma det inäytande på Svenska handeln, särdeles järnhandeln, som Nordamerikanska Staternas förmedlade sjelfständighet kunde medföra. Friherren vistades i denna fria

och till allt menskligt stort sig utvecklande Veridsdel i nära tre år. Äfven der hedrade han Svenska namnet genom sina dygder och kunskaper. Han kallades der till medlem i tvenne lärda samfund.

Han återvände till fäderneslandet öfver England och hemförde rik vetenskaplig erfarenhet och mångdubblad skicklighet, hvartill sistnämnde lands utvidgade och redan då högt drifna industriella verksamhet lemnade ej ringa bidrag.

Hvad han inhämtat använde han genast till fäderneslandets gagn. Färlu grufvas förut obegagnade grufvevatten och varphögar blefvo första föremålet derför. Inom ganska kort tid såg man Färlu Victriol-, Svafvel- och Svafvelblomme-verk jemte Ockra och Rödfärg af honom frambragte. Men de återgåfvo åt anläggaren ej ens räntan för hans betydliga contanta utgifter, ehuru samma inrättningar för de påföljande ägarne varit och ännu äro ganska lönande. H. glädde sig likväl mer åt sakens framgång än han sörgde öfver sin personliga förlust. Det allmännas bästa utgjorde hans högsta syfte och tillfredsställelse.

Bevis derpå äro de företag och uppoffringar, som vidare blefvo föremål för hans hvilolösa verksamhet. Han utsände, på egen bekostnad, Geographer, Naturkunnige, Bergsmän och Tecknare till Sveriges och Finlands särskilda provinser, i ändamål, såsom en utländsk Författare härnäst säger, "att insamla underrättelser, jemföra, pröfva och förbättra" samt att uppgöra Chartor och beskrifningar öfver desamma.

Följderna häraf blefvo, — sedan han med dryg kostnad äfven föranläts införskrifva instrumenter från England, — att denna patriot, efter nära 15-årigt ihärdigt bemödande och oafbrutna uppoffringar, utgaf, till fäderneslandets stora nytta, en nästan komplett Atlas öfver Sverige och Finland, den fullständigaste och bästa som ännu finnes och den första och enda, som, mig veterligt, på enskild bekostnad, i något land, utgifvits. Dessutom utgaf han en mängd af Chartor öfver Grufvor och Malmsfält, äfvensom en betydlig samling af Petrographiska Chartor jemte beskrifningar öfver åtskilliga trakter i Lappmarken och öfver Fjällhöjderna m. m. — Det var i samband med denna verksamhet, som hans uppmärksamhet fästades på Norrbotten, en provins dittills föga känd till sina naturalster och än mindre vårdad.

Hvarken aflägsenheten eller det hårda klimatet, återhöll Friherre Hs patriotiska omtänka att sprida odling,

upplysning om och uppmuntran till industriell verksamhet ända inom snöfjällens grannskap. Han tillhandlade sig till en början Hederfors förfallna sågverk, och sedan Meldersteins nedlagda Bruk. Det förra förbättrade han; det sednare återställde och utvidgade han. Därefter anlade han Selets Bruk med 1800, Svartå med 900, Törefors och Öfverkalix med tillsammans 1800 skeppunds smide. Derjemte lät han odla ödemarker, uttorka otillgängliga kärr och upphryta och anlägga flere miles långa vägar. Dessutom anskaffade han åt denna aflägsna ort bruksarbetare, smeder, maskinistare, handtverkare, kolare och kunnige odlare från de södra, mera kultiverade, provincerna; och lät anlägga ej mindre än 150 nybyggen, hvaraf 79 blefvo genast nybyggda och de öfriga 51 utiynade och alla med frihetsår försedda. Hvad sådana jätteföretag skulle verka till en förut öde landsorts odling och nytta, är lätt insedt. Och endast upptäckten af och den fastade allvarliga uppmärksamheten på Sveriges outtömligaste och rikaste jernmalm i Gellivare skulle gjort Frih. H:s namn såsom Vetenskapsman och Patriot oförgämligt. Men hans värde ökas betydligt af hans fosterländska, allmänt gagnliga uppoffringar, af de odlade landvinningar han tillknydat Sverige inom eget område och utan svärdaegg, och af den vård, uppmuntran och verksamhet, hvarmed han lifvat bergamannayrket och de praktiska vetenskaperna samt deras idkare. Att ej eller statskassan derigenom blifvit lottlös, bevisar den skatt af nära 3000 R:dr, som redan år 1806 utbetaltes ifrån Friherrens anläggningar ensamt inom Norrbotten.

Hans Riksdagsmannaverksamhet slutade icke med 1769; han bistade tvärtom alla Riksmöten till 1818 och hedrades alltid med sitt Stånds odelade förtroende: var t. o. m. medlem och det mer än en gång i det forna, ansedda och mäktiga så kallade Hemliga Utskottet. Ehuru hans kraftiga och tillgöranden och åtgärder inskränktes inom brännpunkten för Riksdagarnes verksamhet, nemligen Utskottet, der han alltid hade en plats, saknas likväl icke i Riksdagsförhandlingarne vederbörligen af hans förmåga och frimodighet att, äfven i plena, tolka fäderneslandets fordringar och sannings språk. Ett sådant är omnämndt från 1769 års Riksdag. Under 1789 års brydsamma och stormiga Riksmöte yttrade han i plena d. 16 Mars: "att han ej kunde ge sitt bifall till säkerhetsakten, emedan han trodde på Guds Försyn och på den, som förbjudit att missbruka sitt namn; och som

Säkerhetsakten vore en förändring och ej någon förklaring af den Regeringsform han besvurit, kunde han icke deruti ingå." I plenum d. 31 samma månad försvarade han ånyo med kraft och mod grundlagens helgd, och ifrاده mot trenne Stånds beslut i detta fall. Likaså i plenum d. 21 April talade han med värma mot den föreslagna bevillningen, som skulle vara ända till nästa Riksdag, hvars sammankallande berodde af Konungens godttfännande, och sade: "att han ansåg den såsom en landsförderlig olycka."

Här ser man sålunda ytterligare ådagalagd, att en god Christen är tillika en god medborgare. En oegennyttigare, redligare, mera uppoffrande har väl sällan funnits än Friherre Hermelin. Också erkände sjelfva hans samtid detsamma. Vid 1800 års Riksdag lemnade hans eget Stånd bevis derpå, då det lät slå en väcker guldmedalj öfver honom med hans bröstbild å ena och å den andra sidan denna välförtjenta inskrift: "*För utvidgad kunskap om Fäderneslandet, förkofrade näringar, befolkade ödemarker. Af medborgare och vänner.*"

Så fick han sjelf erfara, hvad sällan händer, ett rättvist erkännande af sina förtjenster; men också, ej många år derefter, den vanligare, ehuru bittra att allt har en grän och i synnerhet de materiella tillgångarne, som, ehvad de äro stora eller små, ej få anlitas utan den nogaste beräkning. Den hade icke hans känsla, hans begär, hans nit att gagna.

Desantom öfverhopades, men ej öfverraskades, han af oförutsedda, tätt på hvarandra följande, stora olyckor. På engång inträffa de ofördelaktiga conjuncturer för Bergsbruket, enorma missförhållanden emellan sädes- och jernpriser. Skeppsbrott, eldsvåda, vattenöfversvämningar, fiendtliga härjningar — och allt detta kunde icke annat än försäkra Friherrns finansiella obestånd.

Så blef han en martyr för sin patriotism. Så försakade han allt för fäderneslandet och offrade äfven den sista skärfven på dess sköna altare, alltid åsidosättande sina enskilda fördelar. Städså anspråkslös, vänlig, gifmild. Hans svenska sinne, öppet för allt godt, redbart och nyttigt, tålde aldrig fiänd, aldrig lyx i något hänseende. Hans husliga lif var träfnadens och tårflighetens, likasom dygdens och verksamhetens. Också öfvergävo honom ej själslstyrkan och sinneslugnet, förr än deras bräckliga, jordiska omhågnad upphörde att lifvas af den himmelska gästgivan, d. 4 Mars

1820, då Frih. H., efter en långsamt tärande sjukdom, stilla med. Få äro de medborgare, som efterlemnadt ett vackrare minne än han, i allmän och enskild välgörenhet, i uppostringar för odlingar och Bergsbruk, för Konster och Vetenskaper, och framför allt, för sin fädernejords Geographiska och Statistiska kännedom.

Arbeten: Geogr. Chartor öfver Sverige i 4 Afdeln. Stockh. 1797 — 1807 (Norrländ, Finland och Sverige, inalles 38 st.) Chartorna öfver Skåne och Kalmar Län, som vid sistnämnde år fattades, lära icke på H:s förlag blifvit utgifne. — Om kopparslaggens smältande efter Röstning. Stockh. 1766. — Försök till en Mineral-Historia öfver Lappmarken och Vesterbotten med Tabb. Stockh. 1804. — Äminnelse-Tal öfver Frih. Joh. Brauner. Sthm 1776. — 2:ne Tal och 8 Rön i K. V. Akad. Handl.

(Källor: Tal öfver aflidne Riksdagsmän 1833 — Rosenhanes Anteckn. — Bih. till Sv. Lätt. Tidsn. 1839.)

G. M.

HERNQVIST, PETER.

Var född i Skrelunda By af Skara församling d. 8 Maj 1726. Hans föräldrar voro Rusthållaren *Gunnar Jonsson* och *Christina Andersdotter*. Blef Student i Upsala 1750, och undergick de till Philos. graden hörande förberedande examina. Han författade äfven en disputation "de tranquillitate animi", men då den tillämnade Präses Prof. Dahlman vid granskningen visade någon betänklighet, for H. till Greifswald, blef der Phil. Magister, och präsiderade sjelf för sin disputation. Derefter vistades han i Upsala till 1763, under hvilken tid han genom sina kunskaper i botaniken förskaffade sig Linnés vänskap och hade det förtroende, att han fick genomgå correcturerne vid tryckningen af Archiaterns disputationer, då H. corrigerade flera af L. origtigt anförda citationer. Under denna tid hedrades han äfven med tillbud af Grefve Lagerberg på Hjälstads pastorat i Västergöthland, af Biskop Halenius på en Lection i Skara, och af Prof. Låstbom på Oecon. Docenturen. Han försakade dock alla dessa anbud, för nöjet att bilda en discipel, Baron Carl Evert Taube*), hvilken han sedan 1754 haft under sin vård. Ändtligen föreslog Linné honom 1763, att antingen blifva Botanices Professor i Petersburg med 6000 Rubel i lön, eller att re-

*) Baron Taube afled i sina bästa år 1788: såsom OrdensBiskop och Pastor Primarius i Stockholm.

sa till Lyon, för att lära veterinärvetenskapen, och efter hemkomsten upprätta en Skola i densamma. Detta sednare anbud antogs. Han reste derpå, på bekostnad af K. Sundhetscommission, s. å. till Frankrike, i sällskap med Baron Taube, och två Veterinärelever. I Lyon arbetade han flitigt i Bourgelats skola, men ej nöjd med dem som biträdde B. i undervisningen, begärde han att af B. själf få nödiga underrättelser. Bourgelat, af obekant anledning förut missnöjd med HERNQVIST, blef än mera uppretad och förbjöd H. att vidare begagna skolan. Denne återvände genast förloppet till Svenska ministern i Paris, och genomgick emellertid på egen hand den anatomiska delen af Hippiatriken, och läste äfven Bourgelats skrifter, i hvilka han upptäckte några bristfälligheter. Detta kom genom en af hans kamrater till B:s kunskap, och innan ministerns förord hann ankomma, hade han tillvunnit sig B:s bevägenhet, som han sedan oafbrutet bibehöll. Under det han nu som flitigast studerade, ankom den oangenäma underrättelse att Ständerna 1766 indragit hans och hans resekamraters pensioner. H. skaffade respengar åt de sednare, men kvarblef själf ett halft år i Lyon, och reste derefter till Paris. Här afhörde han föreläsningar i Medicin, Chirurgie, Physik och Chemie, arbetade i naturalhistorien, och besökte hospitalerna L'Hotel-Dieu, och La Charité.

Då H. en dag 1767 i trädgården på Lilla Trianon höll på att examinera örterna, bemärktes han af Ludvig den femtonde. Så snart denne fått veta, att H. var en af Linnés lärjungar, lät han kalla honom, och frågade om han ville åtaga sig att efter Linnés system rangera örterna i trädgården, som nu voro ställda efter Tourneforts. H. åtog sig detta, och till belöning erhöles honom, att få survivance på Bourgelats syssla i Lyon, och emellertid en Hippiaters beställning med Lieutenants rang vid ett Regimente, men H. undanbad sig denna nåd, och engagerade sig i stället såsom Adjunct hos Veterinärläkaren LaFosse i Paris, som han biträdde i praktiken, hvarjemte han dissekerade en stor del af de stycken, som i dennes verk i Hippiatriken finnas afritade, och anlade äfven på hans bekostnad en trädgård för officiella växter. På nådig befallning reste han hem 1769, och genast efter ankomsten till Stockholm, befalltes han inkomma med förslag till en Veterinärskolas inrättning, det han äfven gjorde. Brist på medel vållade, att intet kunde uträttas, och H. fick tillsevärdare 1000 Dal. Rmt i årlig pension. Ut-

nåmdes 1772 till Mathes. Lector i Skara. Emot nysenk-
de pension skulle han nu hvart tredje år till allmänhetens
tjänst öfverlemnna tvenne elever i Veterinären, men H. åtog
sig lemna undervisning åt så många som församlingarne ville
underhålla, häste dessutom i samma vetenskap för gymnasi-
sterne, och anlade en botanisk trädgård. Han lyckades äfven
få ett präbendehemman till Gymnasiam, Brögården, utbytt
mot ett pastorat, och anlade der en Veterinärskola, hvartill
han 1776 fick 480 Dal. Små anslagna, till inköp af medi-
camenteer, instrumenter m. m. Erhöll 1778 Professors n. h.
jo. v. och fick 1780 af Medicinalfondens 83 Rdr 46 sk. till
lön för en Adjunct. Understödd äfven af enskilda donatio-
ner ierättade han på Brögården ett ordentligt Lazarett för
sjuka hästar, uppförde dessutom en tjenlig byggnad till bo-
ningorum, apothek och laboratorium, och sparde ingen mö-
da eller kostnad för inrättningens utvidgning och förbättring.
Sedan 1802 den olyckan drabbat honom att byggnaden med
deri befästa samlingar upphrann, uppsatte han på egen
bekostnad en vida större, hvilken han jemte en betydlig
penningesumma och annan fast egendom *) donerade till in-
rättningen. Denne driftige och patriotiske man afled d. 18
Decemher 1808. Hans porträtt, måladt af Kraft och gra-
veradt af Berndes, åtföljer L. Tidens Åremiane öfver honom,
uppläst på Prestmötet i Skara 1816, och tryckt derst. 1818.
Gift 1781 med *Holena Maria Skarin*, död 1782 jemte
en nyfödd son.

Skrifter: Beskr. på en hästsjukdom, på franska Farcin, på sven-
ska Ynk. (Vet. Akad. Handl. 1768). — Bref till Archiater Bäck
om boskapsjukan (Inr. Tids. 1770. N:o 81.) — Diss. Bot. Ge-
nera Tournefortii stile reformato et botanico sistens. P. A. Lund
1771. — Utförlig afhandling öfver Roten hos hästar. Sthm.
1773. — Nödig underrättelse om åderlätning på hästar. Sthm.
1773. — Svar på Secret. J. Lannérs frågor rörande 1:o Kors nytt-
jande till dragare, 2:o kreaturens födande inom hus hela året och
3:o Elgars intämjande m. m. Sthm 1773. — Svar på Secret. Lan-
nérs ekonomiska frågor. Sthm 1773. — Yttrande om botemedel
emot boskapsjukan 1773. (Utfärdad som allmän kungörelse i lan-
det.) — Underr. för en arrendator el. landthushållare rörande bo-
skaps-medicin. Sthm 1773. 2 Uppl. 1779. 3 Uppl. 1788. —
Beskr. om Fårkoppar. Sthm 1774. — Anatomia Hippiatrica el.
Häst-Anatomien. Skara 1778. — Om Hästhefvens beståndsdelar,

*) Han skänkte tvenne tomter med trädgårdar till inrättning af
ett mindre lazarett för de med venerisk smitta behäftade. — För 8
af de mest behöfvande elever disponerade han äfven underhåll för läs-
terminen, och skänkte sin boksamling till Skara Gymnasibibliothek.

Jemte det bästa och nyttigaste skoningssätt af Ch. Fr. Weber. *Öfv.* och tillökt. *Sthm* 1781. Yttre kännetecken på en väl eller illa skapad Häst-kropp, samt bästa sättet att sko en häst. *Skara* 1793. — Kort geuväg till naturaliernas kännedom. *Skara* 1798.

(Källor: Sockläns Läk. Hist. — Tidans Årenämne. — Skars Stifts-Matr. 1798.)

HERWEGHR, DANIEL

Föddes d. 28 Apr. 1720 i nedra Ullerö församling i Vernaland, på en gård tillhörig dess fader Magister *Gustaf Herweghr*, Lector i Carlstad, samt Prost och Kyrkoherde i Hammarö Präbende-Pastorat. Modren hette *Sara Elis. Tilas*, dotter af Assessorn i Reductions-Collegium Magister Daniel Tilas samt syster till Öfv. Lieut. Olof Tilas, som blef adlad. Biskop Herweghr och Landshöfdingen Frih. Daniel Tilas voro således kusiner. På fädernet härtammade han från England. Adam och Jacob Hervey ankommo derifrån i början af 1600-talet. Adam stannade i Philipstad, och var farfar der till Lector H. Släkten skref sig förut Herwech, men Lectorn förändrade namnet till Herweghr. Han dog redan 1721, och modren fick således ensam draga försorg om sonens undervisning. Hon flyttade 1751 till Dalarna, och blef sedan omgift med Brukspatron Steph. Svards på Enkullen i Grangårde socken. Den unge H. fick till informator en Östgöthe vid namn Axel Lindblom, sluteligen Th. Doctor och Prost i Odensvi af Linköpings stift, samt fader till Årke-Biskop Lindblom. Med denne informator sändes han 1734 till Upsala, och inskrefs i Westmanlands och Dahla Nation. Utan egna medel måste han från 1738 taga sig fram genom att undervisa andra, och fick derigenom tillfälle att fortfarande besöka Akademien, der han 1746 blef prom. Phil. Magister. Sedan han 1748 präsiderat, blef han 1749 Collega i Fahlun, men emottog s. å. ett vicariat i Vesterås. Vice Gymn. Adjunct s. å. Ordin. Gymn. Adj. 1750. Vicar. Græcæ Linguae Lector 1752. Prestvigd 1753. Ordin. Lector 1758. Vice Theol. Lector 1760. Domprost i Vesterås 1765. Theol. Doctor vid jubelfesten i Lund 1768. Pastor Primarius vid Storkyrkoförsaml. i Stockholm 1770. Denna utnämning anmärktes vid 1771 års Riksdag, och i fall ej revolutionen mellankommit hade förmodligen H. fått återgå till sin förra syssla. Storkyrkoförs., som enligt privilegier uppför tre på förslaget, af hvilka Konungen utnämner en, hade i första rummet uppfört Domprosten Wählin i Lund.

Denne hade i ett enskildt bref till Biskop Jör. Schröder förmått valet förklarad sig liknöjd att komma i åtanke vid förslagens uppsättande, men churu han ej efteråt afsagt sig förslaget, eller hos regeringen framställt sin önskan att ej blifva utnämnd, togs nämnde bref till en förevändning, att förklara W. böra utgå af förslaget, och Herweghr, som var den fjerdre i röstetalet, i dess ställe böra ingå, hvarpå denne utnämndes. H. sjelf skrifver derom: "Hvad oväsande deraf förorsakades vid 1771 års Riksdag, får efterverlden dömma oaväldigare om. Han gick på sin Konungs befallning oförskräckt åstad, vann vänskap och kärlek af större delen i församlingen, men rönt vedervilja och förföljelse af några".

Af Carlstads Stift uppförd i andra rummet på förslaget efter Jör. Schröder, (hans företrädare i Storkyrkoförs.) utnämndes han till Biskop derstädes d. 22 Nov. 1773. Blef Ledamot af K. Uppfostrings-Commissionen 1774, och af Bibel-Commissionen 1773. Var äfven Led. af Patriot. Sällsk. och Musikaliska Akademien. Bevistade Riksdagarne 1769, 1771, 1778 och 1786, och var tvenne gånger 1773 och 1786 uppförd på Erkebiskops förslag.

I yngre åren visade Biskopen en stor fallenhet för mekaniken, och vid Enkulls hytta funnos länge lemningar efter en af honom inrättad masugn i smått, i hvilken han tillverkat tackjern, och vid hvilken anstalt han sjelf haft närmaste handläggningen. I musiken var han mer än dilettant, och var mycket bevandrad i vitterheten. Som Lector hade han ett utmärkt anseende såsom lärare. Han var äfven en stor predikant, och utmärkte sig i Bibelcommissionen som en god philolog. Till Vesterås stifts historia hade han stora samlingar, af hvilka en betydlig del skingrades efter hans död. Af det behållna har Hr Prosten Munckell i Ihrsta begagnat sig för den högst dyrbara samling han eger i samma ämne.

Biskop H. blef under en visitation angripen af rötfeber, och dog efter några dagar på Forsbacka bruk på Dalsland pastorat d. 28 Sept. 1787. Han var gift med *Hedvig Johanna*, dotter af Öfv. Lieut. Peter von *Unge* och Catharina Salmon. Enda barnet *Sara Catharina* var gift med Kongl. Sekret. Johan von Engeström, och afled 1782.

Bkrifter: *De Genesi Linguae Suecane* P. I. Ups. 1748. — *Natura et indoles syllabarum Hebraeorum*. Vesterås 1748. — *Aminum*—Tal öfver Bisk. Kalsenius. V:ås 1751 4:o, sedan omtr. 8:o. — *Expositiones textuum Sacrorum in Diebus penitentialibus*. V:ås 1752—53. Utg. tillika med Lect. Schedvins. — Tal vid K. Adolph Fredrics och Dr. Lovisa Ulricas kröning 1751. — Prof af Grækers forda

vitterhet genom öfversättningar af Lucianus. V:ås 1761. — Åminn. Tal öfver Domprosten Jac. Svedelius. V:ås 1768. — Tal vid Frö Christ. Hülphers's född Westdahl begrafn. V:ås 1768. — Sermon vid Rådman Abr. Hülphers dito. V:ås 1771. — Bisk. Rudbeckii lefverne. (Lisköp. Bibl. Handl. 2 Del. 1794). — Flere lefvernebeskr. i Gjörwells period. skrifter, såsom öfver Prosten Gabr. Holstenius, och Prosten Petr. J. Helsingus i Fahlun.

(Källor: Eccl. Saml. 5:te Hefken. — Vesterås Stifts-Tidn. 1788. — Riksd.-Tidn. 1771. — Meddelade underrättelser.)

HESSELIUS ANDERS D. Ä., ANDERS D. Y., JOHAN.

1. HESSELIUS, ANDERS. D. Ä.

Föddes 1677 i Stora Schedvi socken i Dalarne. Fadren *Anders H.* blef sist Pastor i Folkärna. Modren *Maria Bergin* var Prostdotter från Norrberke. Blef Student i Upsala 1691 och prom. Phil. Magister 1707. Fick 1711 helt oförmodadt fullmägt, att vara Predikant vid Svenska församlingarne i Norra Amerika, och erhöill tillsammans med sin tillförordnade medhjelpare Abr. Lidenius (sist Prost i Umeå), 2000 daler smt i respennigar. Han prestvigdes derpå, och begaf sig i Oct. på resan. Efter en svår storm kom han till Harwich i England, der han fick undergå 40 dagars quarantine, och utstod flera olägenheter, i anledning af skeppscapitainens, som var presbyterian, förvällande. I Dec. kom han till London, och afreste till Amerika d. 11 Febr. 1712 försedd med respass af Engelska hofvet, och recommendationer från Biskopen i London, Americanska Guverneuren Sir William Penn, som då vistades i London, och Svenska residenten Carl Gyllenborg. I April anlände han till Carolina, och d. 1 Maj såg han Christins kyrka i Pennsylvanien. Hän skötte han sitt embete som en rättskaffens lärare, och trättade sig mestadels efter Svenska kyrkoordningen, med afseende på ortens och folkets beskaffenhet. Hvar enda vecka vandrade han omkring på apostlarnes vis, lärande gamla och unga. Efter egen anteckning har han i Pennsylvaniens kyrkor hållit 680 Svenska, och 66 Engelska Högmässa-predikningar, utom Ottesånga- och Likpredikningar, af hvilka de förva utgöra nästan ett lika antal. Ofta fick han på en dag hålla 3 à 4 predikningar dels i Svenska dels i Engelska Kyrkan. Af quäkare, negrer och mulattar omvände han 28 fullvuxna personer till Christna Kyrkan, och hade årligen den glädjen att se Holländske och Skottske Presbyterianer öfvergå till Evangeliska Kyrkan. Blef

Prost öfver Svenska församlingarne i America 1719. Fick 1720 af Engelska vice Biskopen i östra Maryland Dr Wilkison anbud att i denna provins emottaga en anseelig församling, men han ville ej lemna sin gamla församling. Engelska Societeten för Evangelii spridande på främmande orter kallade honom att jemte de svenske förestå de vacanta engelska församlingarne i Pennsylvanien mot 40 pund sterling årlig lön, då han skulle hålla 20 engelska predikningar om året, hvilken kallelse han äfven emottog. Men vann der så-lant förtroende, att han 1722 under en visitation i Mary-land förmådde 18 personer af en sekt kallad "Labadists", att låta döpa sig och öfvergå till engelska kyrkan; och bland dem var en matrona, som till dopet framställde 5 döttrar. Slutet af året fick H. anbud af Wilkinson jemte landets regare och gouverneur Lord Baltimore att emottaga en af de största församlingarne i America, men samma dag ankom bisk. Svedbergs bref med tillstyrkan att snart komma hem. Han gjorde sig derföre resfärdig, höll afskedspredikningar, och gaf sig till sjös d. 8 Oct. 1723. Efter en faslig storm, ivarunder han led en obotlig skada på böcker, kläder, va-ror, och i synnerhet sin Naturalie-samling, som dels bort-togs af böljerna, dels alldeles förskämdes, anlände han till London d. 29 Nov. och fick der i 7 månader vänta på till-fälle, att komma öfver till Sverige. Han var nästan utblot-tad på pennningar, då den förenämnda Societeten gaf honom 50 pund till respengar. Men innan han lemnade London förlorade han äfven sin hustru, efterlemnande 4 små barn, det yngsta 8 veckor. På femte dagen efter dödsfallet må-ste han resa, och man kan föreställa sig hans ångslan för de små barnen; men en rash och ömsint engelsk hustru erböd sig, att följa till Sverige och sköta barnen under resan.

Efter ankomsten till Stockholm uppvagtade han Deras Majestäter i närvaro af samtliga Råden, hvilka alla bety-gade honom sitt nöje öfver hans ingifne Berättelse om Sven-ska Kyrkans tillstånd i America. I följd af R. Maj:ts bref af d. 22 Dec. 1724, erhöit han d. 27 Jan. 1725 fullmägt på Gagnefs pastorat i Dalarne, hvilket han skötte till sin död, som inträffade d. 23 Dec. 1733.

Gift 1713 i America med *Sara Wallrave*, död 1723, med hvilken han hade 4 barn. Andra gången gifte han sig 1723 med *Britta Lagerbeck*, som skänkte honom 4 söner och en dotter.

Bkrift: Ber. om Svenska Kyrkans nuvarande tillstånd i America Norrköp. 1728. 4:o.

(Källa: Genslitt Lex. IV.)

2. HESSELIUS, ANDERS d. y.

Son af den föregående. Född i America, och kallades derför *Americanus*. Han var Engelsk språkmästare i Upsala, och dog 17 . . . Han var en af våra flitigaste vittne författare på 1740-talet. I sällskap med Ol. Celsius (sist Biskop i Lund) började han att utgifva en satirisk-moralisk veckoskrift på vers "det Svenska Nitet", och utgaf sedermera på egen hand ett annat rimmadt dagblad "den Svenska Samlingen." Vidare utgaf han en stor mängd politiska poemes i anledning af dagens händelser, under pseudonymen *Agantyr Heidriksson Vinlandsfarare*. Det längsta är Sagan om Hildurs och Frodes gyllene tid och sälla frihetsår, der Dr. Ulrica Eleonora menas med Herdinnan Hildur, och Konung Fredrik med Herden Frode. Det hela går således ut på en compliment, och är i poetiskt afseende af föga värde. Dock är dictionen icke utan en viss liflighet.

H. skref äfven tvenne theaterstycken: "Vänskap och trohet i döden, eller den Indianska princessan Zaletta", och "Erik den nionde eller helige." Om det förre säger Hammar-sköld: "Denna högst oredigt plananlagda historia är äfven utförd med en diction, så platt, rå, vårdlös, långsträckt samt utan lif och anda, att endast den fastaste föresats kan göra en genomläsning af stycket möjlig." Eken den nionde "uppenbarar visserligen icke något djupt dramatiskt snille; men den är åtminstone lika väl och naturligt anlagd, som vissa i sednare tider högt berömda skådespel." Dictionen i denna tragedi är "alldeles lika med den i Princessan Zaletta, blott rikligare späckad med moraliska och politiska hvardagssentenser, hvilka de uppträdande personerna i tid och otid framkrysta." På sina ställen söker han äfven gifva dialogen mer poetisk lyftning "genom anbringande af ofta vanpassande liknelser och vidtöfvande hyperboler, ur hvilken töckensky han dock snart nedfaller i sin vanliga prosaiska platthet." Någon målning af tiden finnes naturligtvis icke. En af personerne yttrar sig t. ex.

Jag fick mig i en tub: med honom kunde jag
Med stor förundran se det mer än grymma slag.

Denna tragedi gjorde imellertid lycka på sin tid, framför densamma läsas tvenne gratulationverser af A. L. och C. H. Wahlman. Den sednare slutar sålunda:

Låt afand kräklea fritt på eder fria penna,
Hvem slipper oklapt tro! för denna styggen fram?
Hvar rättsints mening är och blifver ändå denna:
Hesselius skrifver braf, den annat säger, skam!

"Till trots af denna hotelse" — tillägger Hammaraköld —
haste jag dock förklara mig vara en, som säger annat."
Tragedien "Torilla eller Regner och Svanhvita" till-
håves af några Hesselius, (t. ex. i Ups. Bibl. Cat.) ehuru
Rådet Er. Wrangel vanligtvis anses för dess författare.

Skrifter: Erick den Nionde eller Helige, fordom Konung i Upsala.
Tragoedia i 3 öppningar. Sthm. 1739. — Svea Gyllene och Järne
Tid. Oration i Ups. 1759. — De i krig och frid namnkunnige
Svenska Konungar. Orat. på Riddarhuset 1740. — Vänskap och
Frohet i döden, eller den Indianska Princessan Zaletta. Tragoedia
i 3 öppningar. Sthm. 1740. — De Tolf Caroler. Oration 1748.
Uppsläp. — Thet Svenska nitet. N:o 1—32. Sthm. 1738.
Omfr. 1741. — Then Svenska Sanningen. Sthm. 1739, 40. —
Saga om Hildurs och Frodes gyllene tid, och sälla frihets Åhr,
frangifven af Angantyr Heidricksson Winlandsfarare. Sthm.
1758. — Parentation öfver Riks-Rådet Arvid Horn*). — Frö-
den Oge och Starkotter. Tragedie. (Sv. Merc. 1738.) — Saul
och Jonathan, Tragedi, var enligt Hesselii egen anteckning d. 29
Aug. 1742 under pressen. — I Sv. Merc. uppräknas flera smärre
poetiska skrifter. Slutligen tillägges: "Förf. har till närvarande
utgivit 499 Bröllops- och Gräfskrifter, och lägger man här-
till alla de större och smärre gratulationer på Svenska och Engel-
ska versar, såsom vid Böcker och Disputationer, som flutit ur
hans penna, så stiga de fast till ett dylikt antal."

Utläff: Hammaraköld. Sv. Vitterheten. — Sv. Mercurius 1755. s. 363.)

3. HESSELIUS, JOHAN.

Bror till Anders Hesselius d. ä., född i Fahlun 1687.
Blevade först theologie, men valde vid 22 års ålder me-
nemen till sitt lefnadsyrke. Sedan han under Professor L.
berg i Upsala disputerat 1714, ntnämde han 1715 till
Principal-Medicus i Westergöthland, der han bodde i många
åros sin morbror Biskop Svedberg i Skara. I sällskap
med sin kusin Eman. Svedenborg reste han 1721 utrikes, och
i Harderwyk i Holland Promov. Medic. Doctor d. 4

*) På den vann han öfver 1000 dal. kmt, dels genom Öfv. Gr.
Horns frikostighet, dels genom ett vad att på 2 dygn hafva
stördig och approberad. En dylik öfver Riks-R. De la Gardie,
sedan den var hållen och till trycket lemnad, bortstulden af hans

Oct. s. å. I Leiden dröjde han någon tid, och hörde Boerhave, Gravesand och Albinus, och reste sedan genom Tyskland och Österrike. Blef 1728 Prov.-Medicus i Norike och Wermaland, 1733, Assessor i Collegium Medicum och 1743 Ledamot af Vetenskaps-Akademien. Afled på sin gård Ahlqvittern i Wermaland d. 10 April 1752, i dess 68:te år.

Gift med . . . Kåhre, som snart dog. Enda sonen *Jakob* han, Exped.-Secret. i Justitie-Revisjonen, dog 1800, lika gammal som fadren.

Hesselius var liten till växten, men utrustad med stora naturgåfvor. Som läkare begagnade han gerna hjälpmedel af de örter, på hvilka vårt land har lättaste tillgång. Hans största nöje var att göra nya försök och upptäckter uti växtriket. I Vetenskaps-Akademien Dagbok 1747 läsa hans försök och tankar om brännässlan, såsom tjenlig till vinterfoder. Han gjorde äfven rön, huru bonnull kan samlas af våra Svenska Jolsterträn. Af kärnan i Solblommans stjelkar tillredde han en fin svart rittfärg; af renmossan försökte han att tillreda bröd, som kan göras temligen välsmakande. Han påfann ett sätt att genom anseining bringa enbusken till bättre växt, och sedan deraf få det vackraste virke. Han samlade alla slags leror, jord, kalk, sand och stenar, och anställde dermed försök. Han upptäckte äfven den vackra hvita och rödspräckliga marmor, som finnes vid Hjelmarens stränder. Genom brodern fick han från America ett anseeligt förråd af ormar, ödlor, och flere förut okända djur, som han sedermera lemnade till Riks-Rådet Grefve Carl Gyllenborg, hvilken skänkte dem till Upsala Akademien Natural-Cabinett, hvarest de förvaras under namn af Amphibia Gyllenborgiana. Hans förtjenster ihogkommos af Rikets Ständer som vid 1747 års riksdag tilldelade honom en belöning.

Skrifter: Diss. grad. de Morbis Navigantium. Harderv. 1721. — Berätt. och anmärkn. om ett slags torf, som i elden gifver en krist hvit aska. (Vet.-Akad. Handl. 1748. 5 qu.) — Berätt. om en sjukdom, uti hvilken patienten ej kunde svälja neder någon tan och flytande spis, men väl annan hård och stadig mat. (Ib. 1748. 5 qu.) — Brännässlans tjenlighet till vinterföda för boskap. (Vet.-Akad. Dagbok 1747).

(Källor: Socklins Läk.-Hist. — Geselli Lex. IV. — Åminn.-Tal i Vet.-Akad. 1760 af J. M. Mörk. — Rosenhagens Anteckn.)

**BIOGRAPHISKT
LEXICON**

ÖFVER

WANNKUNNIGE SVENSKA MÄN.

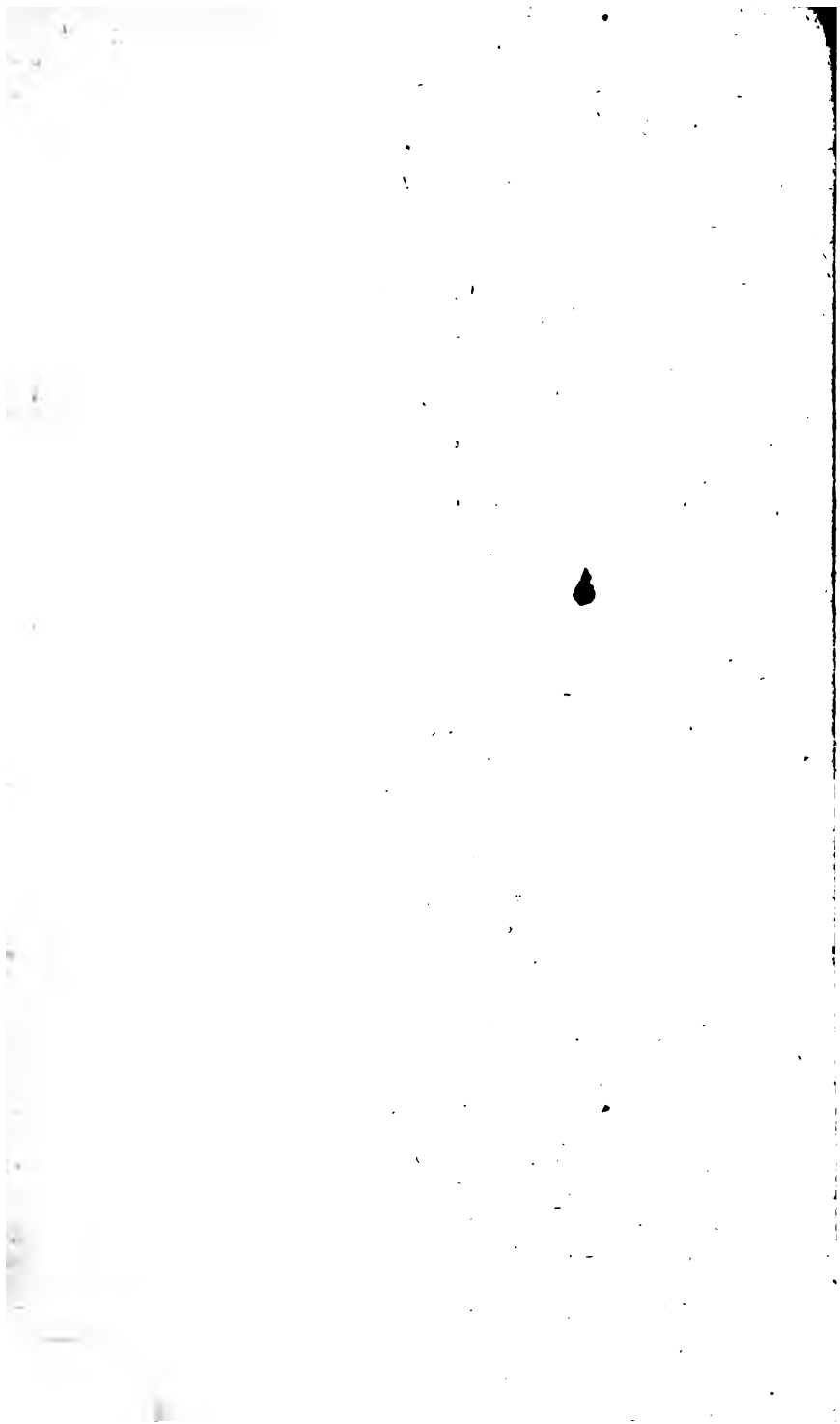
SJETTE BANDET.

ANDRA HÄFTET.

 psala

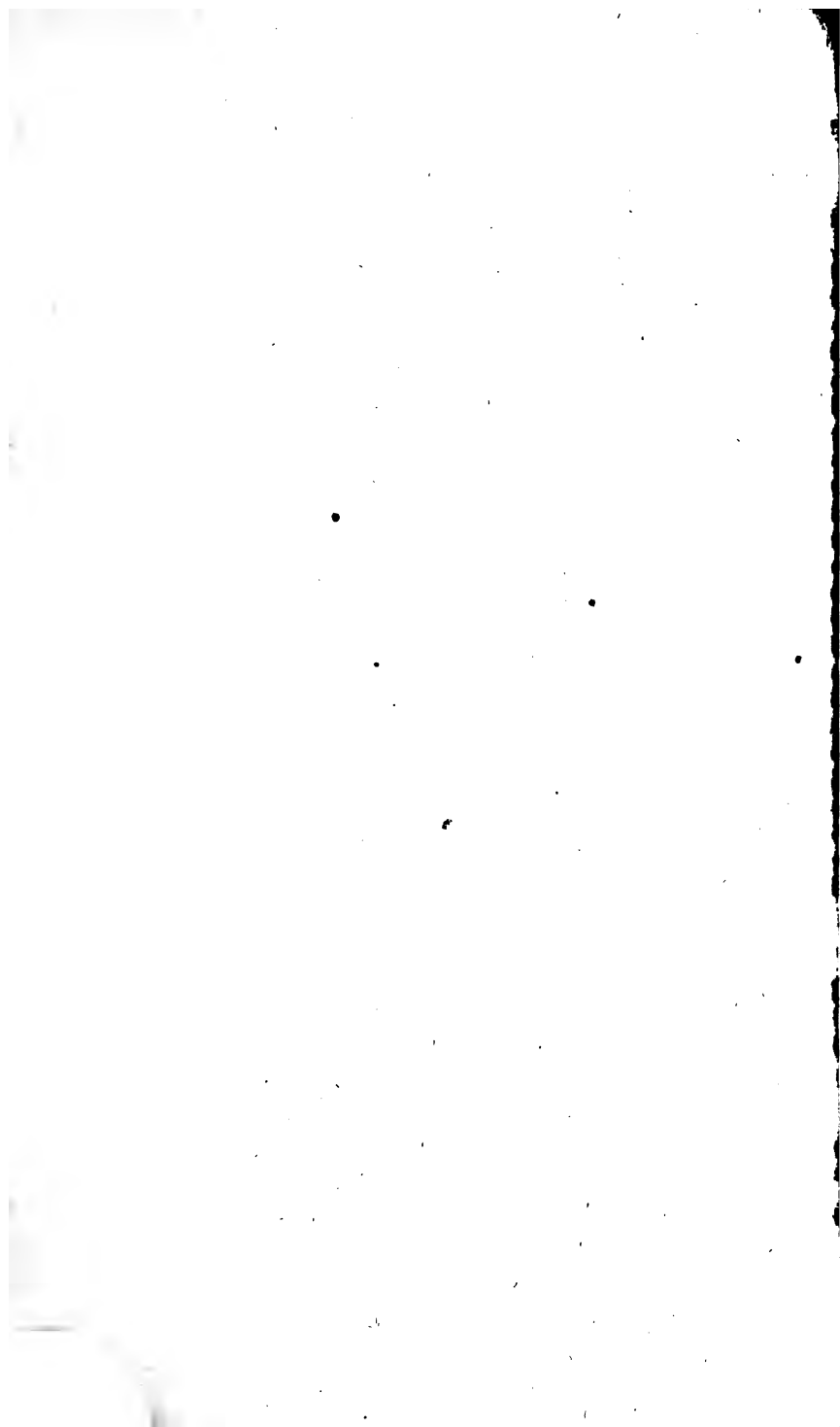
WAHLSTRÖM & LÅSTBOM.

1840.

Innehåll.

Hessenstein, Hedvig Utrica von, och hennes barn. —
Hesslén, Nils. — Heurlin, Samuel. — Heurlin, Christopher
Isak. — Hildebrand, Bror Emil. — Hill, Carl Johan. —
Hilleström, Pehr. — Hising, Michael. — Hisinger, Vilhelm
af. — Hjelm, Peter Jakob. — Hjerta, Lars Johan. — Hjør-
ter, Olof. — Hjortsberg, Lars. — Hjärne, Thomas. —
Hjärne, Urban. — Hjärne, Gustaf Adolph. — Hof, Johan.
— Hof, Sven. — Hoffman, Jonas. — Hoffvenius, Petrus.
— Hoffberg, Carl Fredrik. — Hofverberg, Johan. — Holm,
Petrus. — Holmbergsson, Johan d. ä. — Holmbergsson, Jo-
han d. y. — Hollstenius, Gabriel. — Horn, Clas Christer-
sson. — Horn, Gustaf Christersson. — Horn, Bengt —
Horn, Gustaf Adolph. — Horn, Fredrik. — Horn, Clas
Fredrik d. ä. — Horn, Clas Fredrik d. y. — Horn, Hen-
rik Classon. — Horn, Carl Henriksson. — Horn, Evert. —
Horn, Gustaf Carlsson. — Horn, Henrik Henriksson. —
Horn, Arvid Bernhard.

HESSENSTEIN, HEDVIG ULRICA VON och hennes barn.

HEDVIG ULRICA TAUBE, Grefvinna HESSENSTEIN, dotter af Riksrådet, ÖfverAmiralen och Ridd. af Seraph.O. Grefve *Edvard Didrik Taube* och *Christina Maria Falkenberg*, föddes d. 30 Oct. 1714. Hon kom tidigt till hofvet, och hennes skönhet gjorde snart det intryck på Konung Fredrik, att han beslöt att ega henne. Fröken gjorde svårigheter vid Konungens förslager hvaraf hans passion ännu mera äggades, och han lät slutligen i hemlighet viga sig med henne. Detta förblef emellertid en hemlighet till dess fröken 1733 födde en dotter. Nationen, som högeligen älskade Drottningen, ansåg detta tvegifte såsom en styggelse, och trodde att det skulle bringa elände och olycka öfver landet. Saken förekom på Riksdagen 1739 och Presteståndet skickade deputationer till fröken, för att föreställa henne sitt brottsliga uppförande *). Drottningens förtrytelse hade väl småningom lugnat sig, men folkets harm var så stor, att fröken år 1740 ej var rätt säker med sina begge söner, hvilka derföre skickades till Hessen, och hon sjelf begaf sig till en gård i Södermanland. Skiljsmessen kostade mycket på Konungen; han förföll i svärmodighet, och folkets harm förvandlades nu i medlidande. Fröken Taube återkom, de skamliga rykten**), som gingo om henne, upphörde, och hon lefde i ro till sin död d. 11 Febr. 1744. Hon upphöjdes d. 2 Febr 1743 af Kejsar Carl d. VII:de till Riks-Grefvinna. Hennes plats hos Konungen intogs snart af fröken *Catharina Ebba Horn*, efter Konungens död gift med Grefve Ulrik Barch, som slutligen blef Riksråd och C. S. O. Konungen egde med Grefvinnan Taube fyra barn.

1. ANONYMA född och död 1733.

2. FREDRIK VILHELM VON HESSENSTEIN, Herre till Schmoll, Hohenfelde, Todendorff, Clamp och Vogelstorf i Holstein. F. d. 10 Mars 1733. Utnämndes 1741 tillika med sin bror till Romersk RiksGrefve af Hessenstein (en borg i Hessen Cassel),

*) Jfr Riksdagshistoriska Anteckningen, 3:dje delen.

En Prest, Biskop Kalsenius, som vigt Konungen och fröken Taube, ville ur bibeln bevisa att månggifte ej var förbjudet, utan endast stridde mot kyrkoordningen.

**) I en satirisk pamflett "Erligs bref till sin vän Polybill" beskylldes hon för förtroligt umgänge med en köpman i Stockholm.

af Konungen i Polen och Churfursten i Saxon; Fredrik August, under dess Riks-vicariat. Svensk Grefve d. 29 Mars 1742. Öfverste för Östgötha Infanteri 1746. C. S. O. 1748. R. o. C. af R. M. O. 1755. GeneralMajor 1756. General-Lieut. 1759. General 1770. Gen.Lieut. i Fransk tjenst och Storkors af Orden pour les merites militaires 1771. Romersk RiksFurste 1772. En af Rikets Herrar och FältMarskalk 1773. RiksRåd och Gen.Gouverneur i Pommern 1776. Svensk Furste d. 28 April 1785. Nedlade Gen.Gouverneurs-Embetet 1791. Tog afsked ur krigstjensten s. å. Erhöll predikatet "Durchlaucht" d. 21 Maj 1799. Död d. 27 Juli 1808. Ogift.

I kriget med Preussen visade Fursten prof på mod och duglighet som anförare, och skickliga militairer utmärkte honom, såsom en General, under hvilken de gerna skulle vilja tjena. Till sin politiska tro tillhörde han mösspartiet, och troddes vid 1772 års Riksdag hafva varit bestämd till Riksföreståndare, ifall planen att bemäktiga sig Konungens person, lyckats. Vid Revolutionen tillbjöds honom af Konungen befälet i hufvudstaden, hvilket han nekade att emottaga, hvarpå han arresterades, men försattes i frihet, mot sitt hedersord att ej handla mot Konungen. Han bemöttes alltid af K. Gustaf d. 3:dje med den största agtning, och sedan han hade upphöjts i furstligt stånd, tillades honom titeln af "Vår Älskelige Käre Frände" framföre de öfriga titlarne. Då emellan honom och Konungen tvist uppstått om Ekolsunds gods, gick Konungen själf upp i Hofrätten, och förde sin talan. Egendomen tilldömdes Konungen.

3. CARL EDVARD VON HESSENSTEIN, Grefve till Tynnelsö, var född 1737, blef Romersk RiksGrefve 1741. Svensk Grefve 1742. Öfverste i Hessisk tjenst 1745. Öfverste för GarnizonsRegimentet i Götheborg 1747. R. S. O. 1748. Gen.Major 1759. R. o. C. af R. M. O. 1762. Gen.Lieut. 1765. Död i Paris 2 April 1769. Ogift.

4. HEDVIG AMALIA VON HESSENSTEIN född 1744, död 1752.

(Källor: Rosenhanes Konungalängd. — Stövers Öfversigt af frihetstiden. — Ristell. Anecd. om Gustaf d. III:s hof. — Geijers Teckn. af Frihetstiden. — Riksd. Hist. Anteckningar.)

HESSLÉN, NILS.

Biskop Hesselén hade utgått ur bondekojan. Han föddes d. 2 Sept. 1728 i Hårslycke i Visseltofta socken och

V. Göinge härad. Fadren *Måns Sunesson* var Häradsdomare (d. v. s. den äldste bland nämndemännen *). En Norsk Student hade ankommit till bonden och der börjat undervisa sonen, som 1740 intogs i Christianstads skola. Student i Lund 1745. Magister 1751. Derefter informator i 15 år i Biskop Dr J. Engeströms hus; undertiden Docens i Theol. Facult. 1755, bestridde föreläsningarne i Naturalhistorien, blef Collega vid Lunds Trivialskola 1757, Philos. Adj. 1760; Theol. Adj. 1763, prest 1764 med Husie till präbende. Th. Dr 1769. Häradsprost 1770. Præsiderade vid prestmötet 1773. Stod på 3:dje rummet på Biskopsförslaget i Lunds stift 1777 med 175 röster och på andra rummet 1794 med 211 röster. Bevistade jubelfesten 1793 i Upsala såsom stiftets deputerade. Domprost i Lund 1794. Vid Biskopsvalet 1803 innehade han 1:sta rummet å förslaget med 199 röster. Utnämndes 1805, installerades af Erkebiskop Lindblom. Danske Biskopen Fr. Münter, som var vid acten närvarande, öfversatte Lindbloms tal på tyska och utgaf det i Köpenhamn s. år. H. blef L. N. O. 1807, Com-mendeur 1809. Dog 1811. Var från 1779 gift med en dotter af Biskop Engeström, således svåger till Ministern för Utr. Ärenderna Gr. v. Engeström. Thomæus yttrar i Kyrkohäfderna: "Bisk. Hesselén är blott känd för sina satiriska infall, för öfrigt utan vikt för Christi Kyrka, och sam-made anseelig förmögenhet, hvaraf en del efter hans död utslogs till ett stipendium"). Vid hans död förkunnades enat. Tegnér sjöng en vacker minnessång, som saknas i den af Biskopen besörjda upplagan af Smärre Dikter. Det åter:

Ej på bördens tomma slump och flården,
På dig sjelf dip lycka stödde sig.
Utur kojan steg du fram för världen.
Dina anor räknar du från dig.

*) Dess moder Sara Månsdotter ville också gifta sig, 64 år gammal, med en 22-årig dräng sedan sonen redan var Theol. Doctor. Prosten Lind i Öusby skulle, å sonens vägnar, afstyra det, men gumman svarade: "Paulus var lärare än Theol. Doctorer. Han lärde att det var bättre giftas än brinna." Sonen tog då gumman till sig, och helsade hvarje morgon med barnslig handkyssning på henne, klädd i sin gamla Göingska dräkt, i hvilka gästers närvaro som helst.

**) Fonden för stipendiet utgöres af 1333 R:dr 16 sk. B:co, och fonden för en fattigskola i Lund af en lika summa. Enligt hans uttårade vilja gjordes anslagen af enkefru Biskopinnan, hvilken dog 1822, lemnande efter sig ett både vördadt och älskadt minne.

Mognad visket låg i hvad du sade,
Sjelf i glädjens ton den låg ändå;
Ty ditt skämt, likt biet, hade
Icke honung blott, men gadd också.

Mången träffad narr med blygsel vände
Hem ifrån dig, andrande med åkål,
Att den lugne vise kände
All hans galenskap så väl.

Den snillrike Norberg firade äfven hans minne. Man bör tro att Talaren ej blott uttryckte conveniensens omdöme utan sitt eget, han, som vid samma tid uppträdde i anledning af thronförändringen med sitt välbekanta: *Miserer an gratuler? fortunam imperatoriam plangam an extollam?* Talaren anför: "Hesslens beröm föregick befordringen och ryktet öfverträffade icke. Han blef som aldrig upphöjd till viktigare platser. Man kunde ej blott räkna ådrorne i ansigtet; der bodde ett rådigt förstånd. Han vill ha dag, ej blixt att belysa sina tankar. Lika i rätt, lägre i djerfhet, mera försonande de stridande, än stridande sjelf. Han var mer än han syntes. Syntes dock andra större än sig sjelf." — "Sed panegyris hæc, non historia". Hans efterträdare Biskop Faxe dömmar i Likpredikan med vännens värma: "Han innehade den vishet, som förmår allt, ser allt, som genomtränger alla andar, huru förståndiga, rena och skarpa de äro."

Af den opartiske måste medgifvas, att H. bland Biskopar af en lägre ordning intager den ej ringaste platsen. Han blef prælats tvifvelsutan i kraft af 1756 års tjenstreglemente och det inflytande detta än i dag utöfvar på Svenskarnes opinioner. Af en nära 80-årig kunde ej väntas en kraftig Biskopsstyrelse, och om stiftets presterskap till och med den tiden nedsjönk under hvad det varit förut och folket ej skördade något gagn af att en man ur folkets eget sköte vardt Biskop, så bör man ej blott ihågkomma, att H. var gammal, utan ock minnas, att den 80-årige Biskop H. efterträddes som Domprost af den 90-årige Lemchen, hvilken först vid 70 års ålder hann att blifva förste Theol. Adjunct och vid 73 års ålder äntligen upphann Professorsbefordran o. s. v. Den inbillade äran att vara Academicus gjorde att då ännu sällan en Adjunct eller Professor sökte befordran vid landtpastorater (när så skedde, var det beklagligtvis ofta en utmärkt vetenskapsman, som var i vägen för gynnade mindre dugliga), hvarigenom Consistorierna blefvo ett

slags gubbbhus. De svåra följderna deraf i det allmänna få ej läggas på enstaka personer. Det hade sin grund i dåvarande tidsandan.

Skrifter: Dissertationer o. d. af mindre utmärkelse. Se Lidéns Catal. Disp.

(Källor: Ståhls Biographiska Underrättelser samt andra der uppräknade Källor; derjemte Catal. Manusc. Biblioth. Lund.)

— N

HEURLIN, SAMUEL. — CHRISTOPHER ISAAK.

1. HEURLIN, SAMUEL.

Heurlinska prestsläkten är från Drott. Christinas tid. Då utgick *Gunnar Persson* från en bondestuga *Höreda* i Berga socken, och dog såsom Kyrkoherde i Hvetlanda. Hans begge söner *Petrus* och *Casten Heurlin* dogo som Comministrar. *Petrus* såg tre sina söner bli prester. *Isaak* och *Nils* dogo som Kyrkoherdar, *Enevald Heurlin* som Comminister. Denne hade varit riksdagsfullmäktig för Comministrarne vid någon af frihetstidens riksdagar. Hans son *Johan* var länge Rector Scholæ i Wexiö, sist pastor i Wernamo. *Isaak H.* blef som Comminister i Blädinge gift med den äldsta af 7 döttrarne af de Prosten *Sam. Wiesel* i Wieslanda, svärfader åt 7 pastorer i sitt stift, förut ett välbevaradt minne inom stiftet, numer, genom "S. Ödmanns Hågkomster," ett af de Svenska minnen. Både *Samuel Heurlin* och *Samuel Ödmann* buro sin morfaders namn.

Isaak Heurlin och *Anna Dorothea Wiesel* hade flera barn, utom den äldste och märkvärdigaste sonen. *Elias*, Matheseos Lector, Led. af Wasa Orden, dog i Wexiö 1825; *Brita Margareta* blef gift med Lieut. vid Amiralitetet *Cederschöld*; *Christina* med Kyrkoh. *G. Åkermark* i Pjetteryd; *Helena Cath.* med sin faders efterträdare Prosten *E. P. Hyltenius*, samt *Maria Elisabeth* med Prosten *Wetterling* i Sjöås. Sonen *Peter* hade ett sorgligt romantiskt öde. Han var född den 1 Jan. 1753. Som barn visade han utmärkta tallegåfvor. En julotta skulle han som liten gosse efter tidens sed "messa epistlen framför altaret". Man bad honom ej bli rädd. Han lofvade, om möjligt vore; men tvekade. Messandet utfördes dock med frimodighet. Man berömde, men gossen undanbad sig berömmet. "Kyrkan var ju ljus och full af folk." Han hade trott, att han skulle gå upp om natten i mörk och tom kyrka, och hade begrepp om

räddsla för tomhet och mörker, men ej för människor och ljus. Om hans sednare öden har Prosten E. P. Hyltenius antecknat: Föräldrarne, fastän fattige, sökte dock att väl uppfostra sina barn och underhöllo sin son P. i Wexjö lärdomsskola, till dess han sjelf kunde bidraga till sitt understöd och blef antagen som informator för en discipel vid namn Laurén. En afton då P. varit ute och förmodligen råkat mindre välartadt sällskap samt inkom, enligt berättelse, något rusig, och fann att discipeln icke iakttagit hvad honom varit ålagdt, blef han upprörd och stötte sin discipel uti en i spisen glödande koleld, hvarest hans kläder och jemväl kroppen blefvo något brända. Förhållandet angafs. Läkare till den skadade eftersändes. Consistorium Ecclesiasticum blef hållet, hvarvid den fattige och ömsinte fadrens intercession om sonens skolestiska bestraffning ej blef hörd, utan enligt någons högre stämma bland Consistorii ledamöter, resolveradt, att saken skulle lemnas åt verldslig domstol. Han dömdes der till fästningsstraff. Efter frigifningen från Landskrona ansökte han förgäfvast att bli Student i Lund, men fick engagement i ett Collegium i Stockholm. Då tillgång till ett tjänsteaccord, vid en ledighet, till hvilken han efter tour var närmast berättigad, saknades, begaf han sig till sjös, under förbehåll att efter återkomsten få sin tour åtnjuta. På fästningen vid Goda Hoppsudden träffades en Svensk som Commandant, då P. H. passerade detta ställe och derifrån skref 2:ne bref; stannade omsider på ön Java, hvarifrån han efter några år skref till sin fader, att han förvärfvat sig stora rikedomar och ernade genom Ryssland passera landvägen samt efter ett års förlopp återkomma och uppsöka sina föräldrar i deras armod. Några år derefter såg man i tidningarna, att ett stort antal Europeer hade med en karavan gått från Java, hvilka medhaft anseliga rikedomar, men att nämnde karavan af röfvere blifvit anfallen, egodelarne tagne, männen afkläde och skurne under fötterne samt släppte i den heta sanden, hvarest alla förlorade lifvet, utom en enda, som återflydde till Java och föranledde att röfvarne kunde af d. v. regering efterspanas.

Isaak Heurlins minne förtjenar att jemte den lärdeste sonens förvaras. I *Theol. Quartalskrift* 1836, 3 o. 4 k. anføres, huru svärfadren Samuel Wiesel, idealiserad i Odmanns Hågkomster, som själasörjare öfverträffades af sin måg, hvilken fann många äldre personer i pastoratet, hvilka ej lärt att läsa innantill. Han omfattade sitt embete med stort

allvar. Husförhören blefvo mangranna och allvarsamma. Folkskolor omtalades ej då. Han måste sjelf vara sin församlings ambulatoriske skolmästare. Osedligheten hade också hunnit en ej ringa höjd, till och med religionsförakt visade sig bland allmogen. Men under ls. Heurlins allvarliga pastoralvård fick allt ett bättre skick. Och väl, som han förestod sin församling, förestod han också sitt hus. Förf. till denna uppsats har ej känt en ädlare människa än hans dotter, Prosten Hyltenii maka.

Äldste sonen SAMUEL var född i Norra Ware d. 26 Febr. 1744. Han fick genom den skicklige Lect. Hjelm redan på Gymnasium lust för mathematiska studier. Blef Student i Lund 1762, först sedan han i 5 år begagnat undervisningen å Wexiö Gymnasium. Magister 1766. Hans mathematiska kunskaper hade redan väckt det uppseende, att han utan särskildt aflagdt prof sjelfva promotionsåret utnämndes till Mathem. Docens, och ej fulla två år derefter, sedan han utgifvit "Formulæ generales pro solidis platoniciis", förordnades att förestå Physices & Astronomiæ Professionen, hvilken befattning han nu fortfor att bestrida i 3 år, hvarefter han förordnades att förestå Chemiska Professionen. Utgaf en Diss. "de Syngenesia 1771. Han hade nu äfven tillfälle att som informator bilda den man, hvilken snart sagdt togs från studentkamraren till JustitieCanzler, för att inom kort bli rikets högste embetsman — RiksDrotzet Greffe C. A. Wachtmeister. Den träget studerande vetenskapsmannen sökte derunder sitt nöje i musiken. Han spelte så väl fiol och fortepiano som orgel och flöjt, med en den tiden sällspord skicklighet. I minnetalet öfver honom yttrar Lector H. Lindgren: "Tonkonsten var dock för honom ej en betydninglös lek, utan snarare djupt allvar; den syntes blott som en annan, lättare scala till den höga stjernsången, som de mathematiska kalkylerna. Musikens vetenskapliga grunder kände han noga och i tonernas mathematiska förhållande betraktade han både ifrigt och länge;" anmärkande i anledning deraf, huru poetiska och mathematiska naturer öfverensstämma i ett gemensamt, ehuru olika formsinne, och huru tonkonsten ytterst hvilar, om än omedvetet, på mathematiska lagar. "Också låter den grekiske mythen, som ännu innehåller vetandets poetiska enhet, Urania ej blott betrakta utan äfven besjunga stjernornas lopp."

1771 företog H. en utländsk vetenskaplig resa. Han be-
f sig till Köpenhamn, der honom meddelades Venia Do-

cendi, hvilken han två gånger om dagen begagnade på Etats-Rådet Horrebows auditorium. Han invaldes ock i hufvudstadens Musikaliska Sällskap. Besökte derefter flera Tyska Universiteter och helsades af deras lärdeste män med aktning. I Paris presenterade De la Lande, Europas d. v. störste astronom, den svenske Docenten inför VetenskapsAkademien. Början af denna resa försvårades genom att H. bestals, så att förlusten af respengarne tvingade till en ändrad restour; den slöts genom skeppsbrott, hvarvid H. kastades in på Norska kusten. Utnämndes nu 1774, efter en berömd disputation "De Aqua" till Math. & Phys. Adjunct. Han hade redan före sin utländska resa utarbetat, i förening med flere författare, Eulers plan: "de methodo compendiosa inveniendi numeros primos et compositorum factores minimos," intagen i Comment. Petropolitan. 1770. Han utgaf nu åtskilliga afhandlingar "de actione Electricitatis in corpora organica" Lund 1776; "de principiis harmoniæ Musicæ" Lund 1777; "Om Ny och Nedanets verkningar" i Physiogr. Sällsk. Handl.; "Anmärkningar vid Ståhlsvärds theori om jordvalars styrka" Lund 1778, öfs. på Tyska af Prof. Geuss och trycka i Giessen i Böhms "Magasin des Ingenieurs; "De methodo Euleriana numeros primos & compositorum factores minimos in tabulas redigendi" samt "De differentia inter Clima solaris & vera", Lund 1780. Det hör i Consistoriernas historia ej lemnas obemärkt, att H. vid denna tid (1776) förbigicks vid Mathemathiska Lectionens besättande i Wexjö och förgäfvdes inför thronen öfverklagade Consistorii åtgärd. H. anblickade derföre ett fält, der Svenska folket ännu har någon valrätt qvar. Han prestvigdes 1777 och uppdrogs att 1779 bestrida första Theol. Professionens föreläsningar. 1780 förestod han Mathematiska Professionen. Och detta "Universitet i sammandrag", denne man, hvilken måhända kunnat bestrida halfva Universitetets föreläsningar, lät man 1780 bönderna i Åsheda belöna med Åsheda Consistoriella pastorat. Han fick — Professors afsked. Det lär varit Theologiæ Professors. Han blef gift med Anna Elisabeth Osterman 1782. Nuv. Biskop Christopher Isaak (se nedanf.) var hans enda son. Sedermera gifte H. sig med Chr. El. Colliander, med hvilken han ej hade några barn. Han dog 1831.

1785 innehade H. Domprostförslaget i Wexjö jemte den omkring 30-årige O. Wallquist, blef utnämnd, men vid justeringen ändrade sig Konungen och nämnde Wallquist.

Denne Wallquist kom sedan att som Biskop utnämna Heurlin till Prost. Man synes då sparsamt ha begagnat den utmärkelsen. 1793 var Heurlin Präses å prestmötet i Wexjö, vid hvilket tillfälle han utgaf en lärd dissertation "De Persona et naturis Jesu Christi." 1794 vardt han Contracts-Prost i Uppvidinge samt blef 1800 Th. Doctor. Utgaf sedermera blott "Anmärkningar vid de nya tabellformulären" samt "Upplysningar vid formuläret för de nya folkmängdstabellerna på landet (Wexjö StiftsTidn. 1802, 1803). Se här litteraturens skörd i Åsheda af den, som vid ett Universitet säkerligen vunnit ett Europeiskt namn och gifvit oss skrifter kanske jemnförliga med en Eulers och Kästners. Då sådant kunnat hända den man, hvars discipel var Riks Drotz, är det sannerligen ej under, om "den vensterhändta" slumpen allena styr för den svenska lärdomens angelägenheter. 1817 blef H. JubelMagister i Lund. 1826 "hittade" Svenska Nordstjernan en verkliga lärd.

Han kom sjuklig, ja hektisk till sitt pastorat och lefde der sedan i nära 55 år. Åshedas höga och sunda läge, jemte H:s eget rationella lefnadssätt, tillräknas förtjensten deraf. H. och hans tvenne närmaste företrädare hade innehaft pastoratet i 150 år. Om den styrka han egde kan man döma af följande anekdot. Någon tid före hans död läto de förtärda lifskrafterne honom försjunka i en slags dvala, hvarvid de kringstående, som trodde honom hafva inslurnat i dödens djupa sömn, efter gråt och klagan började tala med den emellertid hemkomna sonen om begrafningsdagen; äfven som om andra ämnen, hvarvid Halleyska kometen, som då blifvit synlig, kom att nämnas med något högre röst af sonen. Den kära rösten väckte då den nära 92-åriga döende till medvetande och han började beskrifva denna komets bana med en liflighet, som erinrade om den akademiske läraren i hans styrkas dagar.

Om hans religiösa sinnesstämning yttrar Lector L. "Ju mer glädjens ur jorden uppvällade källor för den gamle grumlades och uttorkades, desto klarare och rikare flödade religionens himmelska. Om han fordom som vetenskapsman mest beundrat Guds uppenbarelse i naturen, fästade sig nu hans själ allt fastare vid det största och tröstrikaste af alla under, Försoningens. Dagligen lät han sin värdige medhjelpare eller sina i hans hus grånade tjenare föreläsa ur kärnrika andliga skrifter och Arndts Sanna Christendom, som tröstat och undervisat så många, hugsvalade äfven honom

till och med under sista dagen af hans lefnad." Han dog d. 11 Dec. 1835. Biskop Tegnér jordfäste honom och slöt sitt tal med verser, hvarur som sluttanke här må anföras:

I högre rymder hämtar nu den gamle,
Som på parnassen förr, sin jubelkrans;
Men vi som här ännu bland grafvar samle,
O att vi en gång till vår jordfärd samle
Ett namn så kärt, så vörtnadsvärdt som Hans!

Skrifter: Utom ofvan anförde, äfven: Bidrag till Petropolitanska Vetensk. Akad. Handl. — Physiographiska Sällsk i Lund handl. samt Utdrag ur en Journal, som blifvit hållen öfver utr. resorne i Danmark, Tyskland, Frankrike och Holland 1771—73 af Sam. Heurlin. Finnes i handskrift på Universitetets Bibliothek i Lund.

(Källor: S. Heurlins lefnad, berättad af Nils Lindgren. Wexjö 1886. (Bihang till Wexjö Stiftstidning 1886). — Theol. Qvartalskr. Lund 1886. 3:dje och 4:de h. — Wexjö Stiftsmatrikel. — Catalogus Manuscriptorum Bibl. Acad. Lund. Sect. II. p. 1. P. Wieselgren, Lund 1880.)

— N.

2. HEURLIN, CHRISTOPHER ISAAC.

Son af den föregående. Föddes i Åsheda d. 23 Oct. 1786. Blef 1804 Student i Lund och Magister 1808, vid hvilket tillfälle de promoverade hade kungliga gäster (några af den då exilerande Bourboniska familjen). Programmet vid detta tillfälle af Prof. A. Lidbeck förtjenar ihågkommas. Det var program till en ny tid, der humanistisk bildning begärde rang jemte — snart nog framom — classisk lärdom. Derur föll nog en och annan gnista ner i de unge, lagerkransades sinnen. Promotorn försäkrade, att all uppfostrans mål vore, att väcka aningen om det högre ursprunget i ynglingens själ och uppblåsa det gudomligas gnista till flamma. Dervid borde ynglingen ställas på medellinien mellan de himmelska och jordiska, så att han kunde utbilda de krafter han eger för beggadera. Derföre fordrades både förmåga a sanningens och skönhetens uppfattning. Detta nedsatte e lärdomen, utan upplyftade. — H. valde först den classiska vitterhetens fält i den inskränkta begränsning, det egde och ännu eger vid våra Universiteter. Men en kallelse till Eloqu. Rom. Docens (1809) af Prof. J. Lundblad vittnar att han tillegnat sig den Ciceronianska dictionen. Och troligen har ingen varit ledamot af Sveriges regering, som talat en mera flytande latin sedan Axel Oxenstjerna inkallad. Akademiskt lärde män i sitt Canzli, af hvilka flera sedan fingo plats vid Rådsbordet. Matematiken låg likväl H. när

are, än den Ciceronianska phraseologien, som då i Lund kallades classisk philologi. Ty den mathematiska vetenskapen var ett fädernearf. 1810 kallades han till Mathematum Docens. Hans disputation för förra Docenturen "*De Causis Proporum*" utkom 1809 i Lund och för den sednare Docenturen "*De Equilibriis Fluidorum*" utgafs 1811 på nämnde ställe. Den tiden respeciterade några ännu den Akademiska lagen: *Quotannis semel disputabit . . nisi aliud diligentiae specimen edere malit*. Bland dessa var H., som 1812 utgaf en dissertation: "*De radicibus extrahentis e Binomiis*" (Lund 1812) och samma år "en beskrifning om Åsheda socken" (Lund 1812). Han blef derefter Adjunct i Ekonomien 1813. Som året förut utnämningen af en 27-årig Professor i den vetenskap, hvori H. befordrats till Adjunct, ej gaf honom något utsigt om befordran på den beträdda banan, vände han, som beklagligtvis så mycket ämne till vetenskapsman, strax sin båg från Akademien. Sedan han 1813 presiderat för prest- och pastoral-examen, blef han 1815 GymnasiiAdjunct och Bibliothekarie i Wexjö. ConsistoriiNotarie 1816 och Philos. Lector s. å.

H:s återkomst till Wexjö som Gymnasii lärare inverkade mycket på såväl lärare som lärjungar. Utgången ur fostbrödralag med en Tegnér, en Agardh o. d. förde han med sig en ny tid. Äfven de som ej gillade allt det nya i denna tid, tillgifne en äldre tids både principer och seder, erkände dock det snillrika i ideerna, det syndiga i deras för svar, liksom det alldeles ovanligt klara och flytande språket, vare sig svenskt eller romerskt, som H. talade. Vid Jubelfesten 1817 var H. en bland Oratorerna. Hans föreläsningar å Gymnasium voro ovanliga. Ej som vetenskap kunde filosofien här komma i fråga att behandlas; men den filosofiens *liber memorialis*, som ansågs tillhöra Gymnasiiundervisningen, torde ingen inpreglat så som han. H. hänförde således ej blott sina jemnåriga, bland hvilka han blef ett caput ceteris majus; äfven ungdomen var mäktig att fatta det ovanliga hos Philosophiæ Lectorn, och mången gnista torde väckts ur sin sten genom stålet i denne lärares snille. Han tillät sokratismen i undervisning något lyfta upp hufvudet och vxlade med en och annan yngling meningar under föreläsningar om både filosofiens och lifvets högsta problem, der den oförmodade lärarens fråga stundom framkallade svar, som inneburo ett betyiflande å lärjungens sida. Och detta var H. mäktig att tillåta och bibehöll ändå genom

snillets öfverlägsenhet hättre sin respect än alla de andre lärarne.

H. skattade vigten af den gymnastiska undervisningen högt, och han hade på förnära håll sett "den Akademiska friheten" för att ej göra det. Det är karakteristiskt och må derföre anföras, att då en nyss blifven student skref till Lectorn rörande en Gymnasists önskan, att från en lägre class på Gymnasium afgå till Akademien, Lectorn utan alla maktspråk grundligt och utförligt utvecklade skälen för sitt afstyrkande . . . "Gymnasisten återkommer från Akademien ofta uslare än han rest, och Consistorium af considerationer — af nåd — och af brist sätter kappan på honom. Han kommer än sämre till pastoralexamen, der samma medömkan verkas. Hvad är orsaken till lärdomens aftagande bland preteståndet? Böra icke de orsaker, som vållat det, undanrödjas? Finnes nu knappt någon, åtminstone skickligare magister, som vill gå den egentliga prestvägen? Hvilka blifva då de egentlige arbetarne i vingården? Hvad aktning skall Ståndet då kunna ega och behålla? Och hvilka följder för religionen? Jag har en bedröflig erfarenhet i detta fall och jag önskar kraftiga steg till återupplifvande af den förfallna lärdomen och anseendet. Jag tror att om Gymnasium och Akademien verka i harmoni, det goda ändamålet skall vinnas. Då skola skickliga Magistrar åter ingå till arbete inom församlingen, då skall tilloppet af sökande till hvarje ledighet förminska, då skola intriger, köp och recorder så småningom kunna upphöra. Men skall något godt uträttas, då må allsinga undantag göras . . . Förvandla våra Akademier från bildningsanstalter för blifvande Embetsmän till det högre de borde vara, upplifva der en sann anda och jag tillåter gerna hvem som helst att resa dit."

Detta kan nu betraktas som ett program, mera autentiskt än något som skrives för att vara det. Och under närvarande ställning är nationen berättigad att känna dessa principer.

1822 befordrades Lector H. till Tolgs pastorat, blä 1824 vicarierande och 1825 ord. HäradsProst.

Första gången H. ådrog sig Sveriges uppmärksamhet var, då han af sitt Stifts Presterskap kallades till den märkvärdiga revisionen af Stats-Banco- och Riksgäldsverken 1827. Man hade 1818 funnit det alltför "menlöst", att i ett constitutionellt land sakna en opposition. Man sökte fraställa en sådan 1823, om och någon menlöshet uppen-

harade sig äfven på den sidan, i brist af motsatta principer i stort mellan dem, hvilka händelsen satt vid styret och dem, hvilka händelsen satt utanför. Allvarsammast uppträdde den efter riksdagen följande revisionen. Den dittills obekanta Kyrkoherden från Tolg i Småland måste aflägga sitt tiocinium jemte H. E. Gr. G. Adlersparre, under dennes brytning med Frih. C. H. Anckarsvärd, Frih. Henning Wrangel, den högt uppburne Kammarherren J. v. Seth, de gamle bepröfvade medborgsmännen J. G. Gyllenkrok och C. D. af Uhr, att ej nämna den djuptänkande P. Thyselius och högt talande Anders Danielsson m. fl. Det säger mycket, att H. här afgjorde sitt rykte, ett rykte, som lyftat honom sedan så högt.

Vid följande Riksdagen 1828 kallades H. till Riksdagsman, blef under densamma 1829 utnämnd till Domprost i Wexiö, en beställning som innehafts af en Bælter, en Cronander, en Wallquist, en Sjögren och derigenom synes tillhöra utmärktare egenskaper. 1830 blef H. Ledamot af Nordst. Orden och 1831 Th. Doctor. Vid Riksdagen 1834 var han åter sitt Stifts Fullmäktig. Presiderade vid prestmötet i Wexiö 1836, då theser utgäfvos.

Prof på det verksamma sätt, hvarpå H. uppfyllde sina pligter som Consistorial, behöfva ej anföras. De kunna lätt spåras i de af S. G. Mellin utgifne "Wexiö Dom-Capitels Circularbref 1788—1838", Wexiö 1837, 1838, der den sist anförda anordningen bestämmer *Bergspredikningarne i Wexiö Domkyrka ända till år 1918*, då Bergspredikandet tillkommer pastor i Hemmesjö. Snart kallades den verksamme mannen till en plats, der utrymme gafs för hans kraft. Han blef 1838 t. f. StatsSecreterare i K. EcclesiastikExped. och Biskop öfver Gottlands Stift. Bland andra prof på sin Konungs stora förtroende, har Bisk. H. invalts bland dem, som å Sveriges sida sammanträdt, för att med Committerade från Norige öfverlägga rörande åtskilliga förmenta brister i föreningsfördraget mellan Sverige och Norige.

H. är gift med en dotter af Rådman *S. Lilliewalch* i Lund, hvilken hade haft Thorild till informator i sina yngre år. Äldste Sonen *Samuel* är studerande i Lund.

Skrifter: Utom de anförde Disputationerne och Theserne, har Biskop H. utgifvit Programmer vid Historiar. Lect. Mag. L. D. Theolanders inställande i Embetet 1824 och vid Gymnasii Rectoratets nedläggande samma år.

(Källor: Wexiö Stifts Matrikel, 1815.)

HILDEBRAND, BROR EML.

Född den 22 Febr. 1806 på Flerohopps jernbruk i Calmar Län. Fadren Bergs-Mechanicus. Student i Lund 1820. Philos. Mag. 1826. Inskrifven såsom Student i Upsala 1827. Gjorde s. å. under sommaren en resa till fots öfver hela Öland. Docens i Numismatiken vid Lunds Universitet d. 26 Febr. 1830. Tillbragte sommaren s. å. i Köpenhamn för Antiquariska och Numismatiska studier. Deltog i stiftandet af Lyceum i Lund 1831 och underviste der till 1832 års slut i Historia, Geografi och Svensk Grammatik. Hade, på Histor. Professorns uppdrag, vården om Akad. Historiska Museum åren 1830—32, under hvilken tid de viktigaste delarne af Samlingarne ordnades. Kallad genom K. Maj:ts nådiga Förordnande af d. 7 Nov. 1832, sedermera förnyadt den 23 Jan. 1836 och den 5 Mars 1837, att biträda med ordnandet och beskrifvandet af Kongl. Myntkabinettet i Stockholm. Andre Amanuens i K. Vitt. Hist. o. Antiqv. Akad. d. 2 Apr. 1833. Amanuens i K. Samfundet för utgifvande af Handskr. rör. Skandin. Hist. s. å. E. ord. Cancellist i K. Riks-Archivet d. 13 Maj s. å. T. f. Garde des médailles i Rikets Ständers Bank från början af år 1836. Efter Cancell. Rådet Liljegrens bortgång, utnämnd d. 30 Juni 1837 till RiksAntiquarie och K. M:ts Garde des médailles samt ständ. Sekreterare i K. Vitt. Hist. och Antiqv. Akademien. S. å. anställd såsom Amanuens vid den Historiska afdelningen inom K. RiksArchivet, genom Hr Landshöfdingens m. m. Järtas disposition af RiksArchivarie lönen, under den tid Hr Landshöfdingen öfvertagit Chefskapet öfver nämnde verk. Företog år 1839 på egen bekostnad en resa för vetenskapliga ändamål öfver Köpenhamn genom Preussen, Sachsen, Bayern, Württemberg, Baden och de viktigaste städerna vid Rhen, till Düsseldorf samt derifrån genom Westphalen och Hannover öfver Hamburg, Schwerin och Lübeck tillbaka.

Ledamot af det K. Nordiske Oldskrifts Selskab i Köpenhamn 1831; af Physiograph. Sällsk. i Lund 1832; af K. Patriot. Sällsk. i Stockholm 1834; af K. Vitt. Hist. och Antiqv. Akad. 1837; af K. Samf. för utgifvande af handskrifter rör. Skand. Historia 1838; Corresp. Led. af der Thüringisch-Sachs. Verein zur Erforschung des vaterländ. Alterthumes i Halle 1839.

Skrifter: Numismata Anglo-Saxonica Musei Reg. Acad. Lundensis ordinata & descripta. Part. I—III, Lundæ 1829. — Upplysningar

till Sveriges Mynthistoria. Afb. 1—5. Lund 1831, 32. — Underrättelse om Fynd i Svensk jord, införd i Nordisk Tidskrift för Oldkyndighet, Köpenh. 1832, sedermera omtryckt på Svenska, ibid. — Gamla Geografien i Sammandrag, tryckt som bihang till Hartmans Lärobok i Geografien. Lund 1833 (sedermera flera gånger omtryckt). — Kronologiskt Register öfver de 20 första delarne af Handlingar rör. Skandinaviens Historia, jemte Förteckning på åtföljande Facsimilia. Stockh. 1838. — Förklaring öfver Ingeborgs Armring (till en af Canc. Råd. Liljegren uppgjord ritning) i Bihang till Frithiofs Saga, utg. af G. Stephens. Stockh. 1839, (på Engelska i Densammes öfversättning af Frithiofs Saga). — Dessutom besörit utgifningen af A. A. von Stiernmans Svea och Götha HöfdingaMinne 2:dra Delen (förut otryckt) Stockh. 1835; 1:sta Delen, ibid. 1836; likaledes af Handlingar rör. Skandin. Hist., nästan hela 19:de och alla de följ. hittills utkomna delarne; samt K. Vitt. Hist. och Antiqv. Akad:s Handl. 14 och 15 delarne. — Deltagit i utgifningen af Svenskt Diplomatarium, 2 Bandets 2 Del, samt öfvertagit förlagsrätten till fortsättningen af detta arbete.

HILL, CARL JOHAN.

Är född d. 12 Jan. 1793 i Molilja Socken, i norra delen af Calmar Län. Fadren var Gästgifvaren *Daniel Jönsson Rudelius* och Modren *Maria Jansdotter*. Vid 10 års ålder intogs han i en skola på landet, och blef 1809 Gymnast i Linköping. Han infann sig ej vid årsexamen 1811, och dömdes därför af sine lärare, att ännu ett år qvarblifva på den plats han innehade å auditorium. Häröfver yttrade han skriftligen sitt missnöje i måhända mindre valda uttryck, och tillkännagaf att han ej så onyttigt ville förspilla tiden, hvilket väckte lärarnes förtörnelse. Han var nu villadig om han skulle fortfarande beträda sin en gång började bana, men återvann sina lärares ynnest och kom till Lund 1812, försedd med hedrande betyg. Phil. Magister med andra hedersrummet 1817. Han började nu studera Läkarekonsten, och vicarierade ett halft år som BataljonsLäkare vid Skånska Husar Regtiet, men lemnade snart detta studium. Uppfördes 1819 på förslag till Physices Adjuncturen. Blef Physices Docens s. å. Astronomiæ Observator 1821. vicar. Physices Professor 1821, 1824, 1826 och 1827. Physices Professor vid Technologiska Institutet i Stockholm 1827, och Mathematum Professor i Lund 1830. Akademien Rector 1834. Led. af Physiograph. Sällskapet i Lund 1821.

Skrifter: Kort Logarithm-Tabell, att bruka vid allehanda-practisk räkning, i stället för Slidingrule. Sthm 1828. 2 Uppl. s. å. —

Allmän Proportionslära, el. Euclidis femte Bok, bearbetad här såsom förberedelse till Algebrans-studerande, och såsom vetenskaplig grundläggning till allmän storhetslära. Lund 1833. — Afhandlingar i Schweiggers Neue Journal für Chemie. — Disputationer. (Källor: Lunds Acad. Professorer. — Stenkula Matr. öfver Linköp. Stift 1836.)

HILLESTRÖM, PEHR.

Denne berömde Konstnär föddes d. 18 Nov. 1733 i Wäddö Prestgård i Roslagen. Fadren *Pehr Hilleström* hade varit krigsfånge i Siberien, och efter hemkomsten blifvit placerad som Lieutenant på Uplands Regte. Han blef sedan utnämnd till Capitaine vid Jemtlands Regte, men hans knappa vilkor tilläto ej så lång flyttning; var gift med *Charlotta Green*, hvars fader var Inspector vid Avesta Kopparverk.

Den unge H. undervisades af sin fader, som egde goda studier till sitt 10:de år, då han kom till Stockholm. Här blefvo Hofmålaren Taravall, och Lieut. Rehn (slutl. Hofintendent) hans lärare i teckning. I färgblandning undervisades han af Landskapsmålaren Korn. Sedan satte Öfver-Intendenten Bar. Hårleman honom 1743 i lära hos en Fransman vid namn Darie, att lära Hautelisse-väfnaden vid Kgl. Slottet. Efter denne mästars död 1753 fullbordade H. den af honom påbörjade himmelen i K. Maj:ts audiencerum, och förfärdigade ensam den omkring himmelen hängande kappan så skickligt, att föga skillnad kunde märkas, hvarföre han af SecretaUtskottet vid Riksdagen 1756 tillades samma arfvode som Darie njutit, neml. 600 daler silfvermynt; samt erhöill en särskild discretion af 300 daler Silfverm. för ett porträtt af ÖfverIntend. Hårleman i Hautelisseväfnad.

Understödd af K. SlottsbyggnadsDeputationen och ManufacturContoret, reste H. 1757 till Paris. Här öfvade han sig halftannat år i målning hos den berömde Franska Målaren Bouchet, och besökte flitigt Målare- och Bildhuggare-Akademien. Han reste från Paris genom Nederländerna och Holland, och hemkom efter 2 års frånvaro 1759. Efter denna tid lefde han i Stockholm, och sysselsatte sig mest med att måla Scener ur Operor, och Porträtter. Bland hans stycken var äfven en tafla föreställande Stockholms Stads Borgerskaps mönstring på Adolph Fredriks torg 1791. En criticus af detta stycke i Stockh. Posten s. å. jemför honom med Wouverman och Rugendas.

componerade och grupperade väl, hans teckning var god, trycket sant, de liflösa föremålen alltid återgifna med en öfverträfflig natursanning, och coloriten behaglig. Till växten var H. medelmåttigt stor, och något fetlagd; till sin personlighet högst älskansvärd. Han var under sin 83-åriga ålder mycket arbetsam, och afled 1816, såsom Direktör i Akademien för de Fria Konsterna, hvars Ledamot han var sedan 1774.

Gift 1759 med *Ulrica Lode*, död 1779, dotter af Rytmästaren i Harmånger och Jättendahl i Helsingland *Carl L.* Ägde med henne 2 söner och 1 dotter. Sonen *Carl Peter*, lärare för teckning vid Carlberg, visade mycken fallenhet för konsten, men vårdslösade sin talang, och uppfyllde icke de förhoppningar han ingaf i yngre åren.

(Källor: Bojes MålarLex. — Gahns Samlingar på Ups. Bibl.)

HISING, MICHAEL.

Ätten härstammar från *Olof Hising*, bondeson från ön Hisingen i Bohus Län, hvilken i K. Erik d. XIV:des tid steg sig upp från soldat, först till Lieutenant vid amiralitetet, sedermera till vice Amiral, och blef sist Kongl. Maj:ts befälhållningsman öfver Ulfunds Län och Gård. *Michael H.* föddes i Köping d. 22 April 1687, der Fadr. *Carl Hising* var Borgmästare, hvars förfäder äfven i flera led beklädt samma syssla. Helt ung engagerade han sig i handelsyrket, och nedsatte sig först i Köping såsom Borgare, men flyttade 1713 till Stockholm. Med en obetydlig summa började han en rörelse, men blef snart en mycket förmögen man, och köpte sig Bruksegendomar. Han inrättade flere hamnar- och manufaktur-verk både i Sverige och Finland. Var Stockholms Råds fullmäktig vid Riksdagen 1734. Blef ock fullmäktig för det omkring samma tid inrättade Kongl. KopparContoret, och K. ConvoyCommissariatet m. fl. inrättningar. Han afled d. 4 Oct. 1756. Han var en man, som ej slöste bort sina medel, och brydde sig föga om att lysa, men mot behöfvande var han gifmild, och lemnade ett aktadt och välsigadt minne.

Gift med *Margaretha Frodbom*, död 1761. Sonen *Jonas* f. 1727, död 1790, BergsRåd och R. W. O., adlades 1770 under namn af *Hisinger*. Han var en högst driftig man, och har mycket bidragit till flere grufvors och malm- och träcks upparbetande, samt till många nyttiga inrättningar i

Nyland. En annan son *Vilhelm*, var ägare af Skinskatteberg och Baggå Bruk i Vestmanland. Dess Son *Vilhelm* (se nedan) adopterades 1784 på sin farbroders adeliga nummer tillika med sin fars kusin *Carl*, f. 1758, död 1805 som vice President i Wasa Hofrätt och R. N. O. Ätten har Finland under Ryska väldet blifvit upphöjd i Friherrligt stånd.

(Källor: Sv. Mercurius, Aug. 1757. — Åminn. Tal öfver M. Hising af P. O. H. — Gezelii Lex. IV. — Rehbinders Adel. Matr. 1781 och 1784. — Åbo Tidn. 1790 N:o 83.)

HISINGER, VILHELM.

Son af Brukspatronen *Vilh. Hising* till Skinskatteberg och Baggå och *Barbro Catharina Fabrin*. Är född d. 2 Dec. 1766. Sedan han studerat vid Akademien i Upsala engagerade han sig 1786 i Bergs Collegium, men nedsatte sig snart på landet, hvarest han drifver en vidsträckt bruksrelse. R. N. O. 1825. Led. af K. Vetensk. Akad. d. 2 Febr. 1804, af Landtbruks Akad. 1828, af Vetensk. Societ. i Upsala 1832, samt af flera utländska lärda samfund.

Gift 1788 med *Anna M. Taube*, dotter af Öfverste och R. af Sv. O. Friherre *Carl Taube*, och *Margaretha Charlotta Bergensköld*.

Hisinger har hufvudsakligen egnat sig åt det Geologiska studium, hvarom en mängd af dess skrifter vittna. Även i Mineralogie och Botanik hafva flere upptäckter blifvit gjorda af honom, som bevittna att han med kärlek äfven omfattat det speciella studiet af dessa vetenskaper. Sin dyrbara mineralogiska och geognostiska samlingar har han med varm hand donerat till Kongl. Vet. Akademien i Stockholm. Det dyrbaraste verk Hr H. utgifvit är "*Lethæa Scandinavica*", som, ehuru måhända den skarpare kritiken kan hafva ett och annat att anmärka mot vissa specialiteter, likväl märker sig fördelaktigt derigenom, att man häri har på ett ställe samladt det mesta forskningen hittills uppdagad om organismen, hvaraf våra yngre bergslager innehålla så många och märkvärdiga former. Figurerna äro till större del förträffliga, och länge torde detta verk blifva ett kärt värdmeccum för den svenske Geologen. H. har årligen företagit en eller mindre vidsträckt resor; i synnerhet i geologiskt hänseende, inom Skandinavien i snart sagdt alla riktningar.

Skrifter: Samling till en Minerographie öfver Sverige Del. I. Stockholm 1790. — Samling till Mineralogisk Geographie öfver Sverige. Stockholm 1808. — 2:dra uppl. öfs. på Tyska af K. A. Blöde, under titel

Versuch einer mineralog. Geographie von Schweden. Freib. 1819. — 3:dje Uppl.: Versuch . . . Schweden; umgearb. u. verm. aus d. Handschriften, von Wöhler. Leipz. 1826. — Afhandlingar i Physik, Chemie och Mineralogie. (utg. i förening med Frih. Berzelius o. fl.) 1—6 h. Sthm 1806—18. — Anteckningar i Physik och Geognosi under resor i Sverige och Norige. 7 häften. Ups. o. Sthm 1819—59. — Geognostisk Karta öfver medlersta och södra Sverige; med upplysningar. — Lethæa Svecica seu Petrificata Sveciæ, iconibus et characteribus illustrata; med 2 supplementer. Sthm 1837—40. — Esquisse d'un Tableau des petrifications de la Suède distribuées en ordre systematique. Sthm 1829. Ed. 2:d ib. 1831. — Profiler och Tabeller öfver de förnämsta Bergshöjder, Sjöars och Strömmars höjd öfver hafsytan i Sverige och Norige, jemte gränssorna för några trädslags uppstigande och snögränsen. Sthm 1827. Ny upplaga med titel Tabeller öfver de förnämsta Bergshöjder, etc. . . . Sednare uppl. ib. 1829. (Äfven under titel: "Tabeller öfver höjdmätningar i Sverige och Norige"). — Särsk. Aftryck derur: "Profiler öfver de förnämsta Bergshöjder". — På Franska 1831.) — Cerium, en ny metall etc. Sthm. 1804. — Tableau de la Vegetation de Snöhätten sur le Dovrefield et ses Environs. — Borrningsförsök omkring Höganäs. — Beskrifning öfver Skinskattebergs Socken i Vestmanland. — Förteckning på växterna i Skinskattebergs Socken. — Porla Källa. Sthm 1815. — I Vet. Akad. Handl. 1797: Minerographiska Anmär öfver en del af Skaraborgs Län. — 1798: Minerogr. Anmär öfver Gottland. — 1802: dito dito öfver Öland. — 1804: dito dito öfver flötserna i Rättvik och närgräns. socknar. — 1811: Undersökning af Cerin. — 1813: Försök att bestämma syrehalten i ceroxidul och ceroxid. — 1821: Undersökning af en kalkgranat ifr. Lindbo. — 1823: Unders. af s. k. Tremolit från Gjellebäk i Norige. — 1825: Underrättelse om lager af petrificatförände kalksten på Humlenäs i Calmar län. — 1826: Gottland, geognostiskt beskrifvet.

(Källor: Rosenhanes Anteckn. till K. Vet. Akad. Hist. — Behänders Adel. Mær. 1794. — Samlade underrättelser.)

HJELM, PETER JAKOB.

Son af ContractsProsten och Ryrkoherden i Götteryd i Vexjö Stift Erik Hjelm och dess sednare fru Cecilia Giren. Föddes den 2 Oct. 1746. Blef Stud. i Upsala 1763; underade der i 11 år och disputerade 1774 för Philosophi-graden, men blef ej Magister. Antogs till Masmästeri-messsven 1772, och till Auscultant i BergsColl. 1774. Blef Proberare vid Kongl. Myntet 1782. MyntGuardien och förståndare vid BergsCollegii Chemiska Laboratorium 1794. Med i Stockholm d. 7 Oct. 1813.

Led. af K. Vetensk. Akad. 1784. Dess Præses första quartet 1787, och andra qvart. 1795.

H. ägde ett förträffligt lynne, och var som embetsman skick och arbetsam. Om hans vetenskapliga bemödanden

vittna dess i K. Vet. Akad. Handlingar anförda 24 rön, hvaribland hans upptäckt af Molybden-Metallen synnerligen förtjenar att ihågkommas.

Skrifter: Herr Torbern Bergmans Afhandling om blåsröret. Öfs. från Latin. Sthm 1781. — Försök till Hist. om Borgerligt samhälle af Ad. Ferguson. Öfs. Sthm 1790. — Anledning till allmänt utspridande af handlag som fordras att till life söka återbringa sådane människor, som synas vara döde m. m. Sthm 1791. — Smärre Afhandlingar i allm. hushålln. af D. Hume. Öfs. Sthm 1791. — Anvisning till bästa sättet, att tillverka saltpeter. Sthm 1799. — Fördelagtigaste sättet att anlägga saltpeterlador etc. Sthm 1799. Afhandling om Indigos tillverkning af Veideörten. Sthm 1801. — Konsten att tillverka Pottaska. Sthm 1802. — Ber. om Elfdals Porfyrverk. Sthm 1802. — I K. Vet. Ak. Handl.:r. Om Folkmängden i Upsala Stift 1749—75. (1776); Försök på Trädsorters krympning i kolningshetta. (1780); Om beståndsdelarne i Sten och Träkol. (1781); Undersökn. huruvida kalkjord ingår i socker. (1783); Försök att af Brunsten erhålla Magnesium (1788); Tilläggning om stålets natur och grundämnen (1787); Smältglas tjenligt vid Bly- och Skjärstensproffen (s. å.); Om ett salt ur körbärssaft (1788); Försök med Molybdena och reduction af dess jord med 7 fortsättningar (1788—92); Om myckenheten af Eldluft hos Brunsten (1789); Om nyttan af Molybdena (1793); Att rena Bly från inblandning af guld och silver (1794); Undersökn. af källvatten från Almby i Södermanland (1796); Om konsten att hårda koppar (1797); Minerograph. Anteckningar om porfyrbergen i Elfdals Socken (1805); Bih. till Hr Berndes afhandling om Tegelbränning (s. å.) — Tal om Metoden i Kemien och dess visshet. Vid inträdet i Akad. 1784. — Dito om hvarjehanda ämnens nyttigare användande. Vid præsidiu nedläggande 1787. — Åminn. Tal i K. Vet. Ak. öfver Hr Torbern Bergman 1786. — Ett rön i Patriot. Sällsk. Journal.

(Källor: Rosenhanes Anteckn. — K. Vet. Ak. Handl. 1813. s. 280.)

HJERTA, LARS JOHAN.

F. i Upsala d. 23 Januarii 1801. Fadren *C. D. Hjerta*, först *Chemiæ Adjunct*, sedan *Räntmästare* vid Upsala Akademie. Sonen, efter enskild information af n. v. Theol. Prof. Domprosten Dr Thorssander, tog Studentexamen 1814 och blef promoverad till Phil. Mag. 1821; hvarefter han s. å. i December tog Juris Candidatexamen. Engagerades derpå i K. Bergs Collegium, der han hufvudsakligen tjenstgjorde till 1825, då han blef ord. Notarie; hade 1828 förslag till Assessorstjenst, förrättade s. å. Bergmästaretjensten i Vermland i 4 månader, och bestridde Secreteraretjensten i Bergs Collegium för det mesta under åren 1826, 1827 och 1828. Derjemte under de första åren kortare tider tjenstgjort vid

Protocollet i HofRätten, CommerceCollegium och hos JustitiäCancelleren; samt vid 1823 års Riksdag såsom Cancellist och vid 1828—30 årens Riksdag såsom Notarie hos Ridd. och Adeln. Vid samma Riksmöte började H., i bolag med dåvar. Assessoren i Svea HofRätt Crusenstolpe, en Riksdagstidning, hvilken var den första sedan år 1809, som ända till Riksdagens slut fortfarit att meddela hufvudinhållet af ständernas öfverläggningar och beslut. Någre förmente, att denna tidning var redigerad i en viss oppositionsanda, hvad Riddarhusets debatter beträffade, hvarest båda redaktörerne voro ledamöter, ehuru redan under den senare hälften af Riksdagens lopp en viss köld dem emellan inträffade, i anledning af Crusenstolpes närmande till hofvet, som då hufvudsakligen hade honom att tacka för genomdrifvandet af en förhöjning på 70,000 R:dr årligen å militäranslagen. Efter Riksdagens upphörande i Mars 1830, förordnades H. att förrätta Bergsdomhafvande-sysslan i Vestmanland och Dalarne för då pågående tingstur. Under Riksdagen hade den boktryckare, på hvars officin Riksdagstidningen trycktes, afslidit och tryckeriet skulle säljas. H. inköpte det då, och började derefter att egna sig åt boktryckare- och förläggaryrket; hvarefter han d. 6 Dec. 1830 begynte utgifvandet af det ännu fortfarande och allmänt kända *Aftonbladet i Stockholm*, samt har under de sedermera påföljande 10 åren med undantag af ett par månaders bortovaro somrarna 1835 och 1837 ständigt förestått tidningen såsom hufvudredaktör, samt under de första 2 ½ åren, tills den blef indragen, jemväl såsom ansvarig utgivare. Af denna tidning tryckes för närvarande 5500 exemplar dagligen, hvaraf 2000 afsättas i hufvudstaden och något öfver 3000 till landsorten. H. har äfven i Sverige varit den förste, som begagnat ångmaskin till drifvande af sitt boktryckeri, med hvilket nyligen äfven en stilgjuteri- och en stereotyp-anstalt blifvit förenade.

Såsom Ledamot af Riddarhuset vid 1834—35 årens riksdag yttrade H. sig i enlighet med den åsigt han såsom publicist förfaktat för ett modererat tullsystem, och föreslog, att såsom medel för tillvägabringande af en rättvis näringalagstiftning samt till undanrödjande af det förnämsta nu anförda hindret mot näringsfriheten, att borgerskapets nuvarande bördor måtte delas af alla innevånarne som bo i stad, utan undantag efter gällande taxeringsgrunder, och deremot hvilken som helst få idka borgerlig näring emot åtagande af deremot svarande borgerlig tunga. I samma riktning har äfven H. uppträdt vid nuvarande Riksdag.

(Källor: Convers.Lex. der Gegenwart. — Särskilde Underrättelser.)

HJORTER, OLOF.

Född i Jemtland 1696. Föräldrarna voro Auditeur Per Hjorter och Margareta Gestrin. Morfadren, Ryrkoherden Pehr Gestrin, gjorde sig ett nöje af att själf uppfostra piloten, hvars ovanliga anlag redan ganska tidigt röjde sig. Så råkade han; ännu icke fullt åtta år gammal, att en vacker vintermorgon d. 13 Dec. 1703, kasta sin blick uppåt himlen, hvarest han fann månen hafva ett ovanligt och mörkt utseende. Häpen deröfver sprang gossen in till Morfadern, och bad honom komma ut och se huru illa det stod till med månen, hvilken, enligt hans mening, vore i fara att förgås. Morfadren fann straxt, att denna himmelskropp var förmörkad, bad gossen lugna sig, emedan månen snart skulle komma sig före igen, slog upp Almanackan och visade honom, att förmörkelsen vore riktigt förbehådd. Denna händelse gjorde ett djupt intryck på gossen; från denna stund tröttnade han icke att läsa almanackan, hvilken han ansåg som en skatt af all möjlig vishet, icke heller att beskåda månen, från hvilken sysselsättning han ofta endast med våld kunde slitas. Redan nu började han själf att med tillhjälp af en timsten, anställa små observationer, som vittnade om mycken sinnrikhet, och tidigt lärde han känna de märkvärdigaste stjernorna.

Ankommen till Hernösands Gymnasium, sedan han genomgått Frösö Skola, var det för vår unga Astronom en icke ringa njutning, att i Mathematum Lectorn Touscher finna en man, som kunde bibringa honom grundligare begrepp om stjernkunskapen, samt lära honom att göra almanackor, hvarvid han dock saknade den förnämsta konsten, den att kunna uträkna förmörkelser. Detta, hvilket icke kunde ske utan instrumenter och tabeller, hoppades han lära i Upsala; der blef han också bekant med Professor Elvius, hvilken, såsom almanackornas förfärdigare, han ända från barndomen vördad såsom en nästan gudomlig mästare. Elvius upptäckte snart sin lärjunges gry, och gaf honom i sina studier all möjlig hjälp och biträde. Olyckligtvis dog dock 1714 hans morfader, som hittills mestadels underhållit honom, och H. måste nu skiljas från Akademien och antaga condition hos De Geer på Schyllbergs bruk i Nerike, under hvilken tid han lade grund till den sedermera utmärkte Öfverintend. Baron Hårlemans kunskap i matematiken. Mellertid inträffade d. 22 Apr. 1715 en total solförmörkelse, hvilken icke, så

som sådan, blifvit utsatt i almanackan, och hvaröfver hela riket kom i en stor bestörtning. Astronomerne sköto skulden på sine Taflors opålitlighet, och som H. ansåg denna missträknung såsom en vanära för vetenskapen, gaf han ett högtidligt löfte, att sjelf utarbета fullkomligare sol- och måntabeller, och skred också genast till verket, med tillhjälp af de ofullkomlige subsidier, som stodo honom till båds, i det han lade Mercators Taflor till grund. Snart fann han dock, att han för detta ändamål sjelf behöfde göra observationer. Inga andra instrumenter ägde han likväl än ett ur och en liten tub; mest nödvändig var en kvadrant; i brist derpå uppfann han ett enkelt men sinnrikt sätt att finna middagslinien, hvilken han beskrefvit i 1739 års Astronomiske Kalender. Redan 1722 hade han samlat ämne till ett helt astronomiskt verk, hvilket han under titel af *Astronomia atlantica* ämnade utgifva. Under denna tid stod han i breffvexling med utländske lärde, och nämnes af Helmstädtiska Professorn Frobesius uti dess år 1723 utgifne bok om Norrskenet. Hans förnämsta umgänge var med Kyrkoherden i Hammar Dan. Tiselius, som i sin beskrifning af Vettern erkänner sig af sin astronomiske vän haft god nytta.

År 1722 kom han till Stockholm för att låta trycka sin bok. Först ansåg han sig dock böra se sig om nogare i böcker, hvad redan i hans vetenskap blifvit tillgjordt, och syselsatte sig dagligen i K. Bibliotheket eller bland Presid. Drakes och Archiater Bromells rika boksamlingar. Der fann han La Hires Astronomiska Taflor, som, ehuru redan 20 år gamla, dock voro honom nya, och erkände, att dessa voro i vissa delar noggrannare än hans egna, ehuru långt ifrån fullkomligheten. H. insåg nu att hans verk icke utan en genomgående omarbetning kunde tryckas, och för att så mycket bättre deruti vinna framgång, önskade han att komma utrikes. Den åtrå uppfylldes också 1723, då han, antagen till Informator hos De Geer på Finspång, fick medfölja till Holland, samt i fyra år vistas i Utrecht, der han med vänskap omfattades af den store Muschenbroek och ofta biträdde honom vid observationer på det nyligen der byggda observatorium.

Medan H. 1726 i Amsterdam väntade på sjölägenhet till fäderneslandet, gaf han med stort bifall åtskilliga unga sjömän undervisning i sjömanskonsten. Man gjorde honom de fördelaktigaste anbud, om han der ville qvarstanna, men han älskade fäderneslandet dertill förmycket, och trodde att man hemma kunde lika väl om ej bättre behöfva hans in-

sigter, än i Holland. I detta hopp fann han sig dock vid återkomsten alldeles sviken. Han var glömd och okänd af alla, som kunde värdera hans kunskaper. Han måste då återvända till sitt gamla yrke, enskild barnundervisning, och ehuru han med mycken vänskap bemöttes af sin patron, Presid. Friherre Gjerta, visade sig, ännu efter fem år ingen utsigt till en sjelfständig ställning, så att han med allvar började göra sig färdig att segla tillbaka till Holland. Vid denna tid gjorde han af en händelse bekantskap med GeneralMajoren Grefve Axel Gabr. Oxenstjerna, som icke allenast älskade stjernkunskapen, utan äfven med egna rön rigtade den, och bød honom 1732 ut till Tidön, der ett litet observatorium fanns. Grefven lärde nu riktigt känna den unge mannens ovanliga duglighet, och blef från denna stund hans aldrig tröttnande gynnare och välgörare.

Af honom understödd begaf sig H. till Upsala, der dess tjänst var så mycket behöfligare, som Astron. Professorn, den berömda Celsius kort förut begifvit sig utrikes. Utan ansökning blef H. utnämnd till Docens, och gjorde följande dagen, d. 20 Nov. sitt inträde, förmedelst observation — den noggrannaste som hittills i fäderneslandet blifvit anställd — på en stor månförmörkelse. Följande år, 1733 d. 9 Maj, tillstundade en solförmörkelse, som uti ingen del af den bebodda delen mer än Sverige skulle bli total, och hvars like i det öfriga Europa på 83 år icke skulle återkomma. Som det alltså för vetenskapen var af vikt, att öfver detta phenomen erhålla talrika och noggranna observationer, skref H. en enkel underrättelse om sättet att dervid bete sig, hvilken lilla skrift, tryckt på VetenskapsSocietetens bekostnad, kring hela riket utspriddes. Verkan deraf blef den, att mer än 140 observationer insändes, af hvilka 60 prövades värdige att i Sällskapets Handlingar intagas (1735). Sverige blef sålunda det enda land, hvarest Halleys önskan i detta hänseende blef uppfylld, och både Astronomien och Svenska Geographien hämtade deraf god rättelse.

H. samlade omkring sig ett stort antal lärjungar, som ofta följde honom på hans nattliga vandringar till stjernornas iakttagande, ty ett observatorium fanns ännu icke i Upsala. Efterhand förskaffade han sig allt bättre och bättre instrumenter, och med största lust biträdde han Vet. Akad. att förfärdiga allmanackor, för hvilken sysselsättning han behöll hela sin barndoms kärlek. År 1739 och följ. åren reste han omkring rikets medlersta landskaper, för att upp-

haga de förnämsta orters rätta polhöjd, som finnas intagne i Paggots Svenska Geographiens Historia, och på hvilka landtmäteri Contoret grundade sina ehartor. Efter Celsii återkomst biträdde han denne man i alla hans lärda sysselsättningar och åtog sig vanligtvis de svåraste räkningarne. Begge, förenade med hvarandra både genom svågerlag och samma vetenskapliga böjelser, lefde med hvarandra i den fullkomligaste enighet. Begge anställde gemensamt observationer på den komet, som 1744 ådrog sig lärdes och olärdes uppmärksamhet; H., understödd af en ovanligt god syn, var den förste i Europa, som blef den varse, och utgaf, efter Celsii död, deras gemensamma iakttagelser, som i noggrannhet öfverträffade sjelfva Eulers. Gemensamt upptäckte de Magnetnålens sammanhang med Norrskenet och H. anställde på magneten ensam öfver 10,000 observationer. På sitt ungdomsarbete, Sol- och Måntabellerna, arbetade han hela sitt lif, men tyckte alltid att det behöfde ännu sorgfälligare granskning i följd af nya rön. Celsius yttrade ofta den önskan, att genom noggranna iakttagelser af stjernornas och månans parallaxer, samtidigt anställde i Upsala och på Goda Hopps Udden, hvilka orter ligga ungefär under samma meridian, kunna bidraga till styrmanskunskapens förbättrande, och H. erböd sig med nöje att för detta ändamål segla af till Afrika. Men detta förslag, som sedermera utfördes af Fransyska Vetenskaps Akademien, afbröts af Celsii död, hvarefter hans vän sex år derefter följde honom d. 23 Apr. 1730, (icke 1731, såsom hos Gezelius). Först 1746 hade han blifvit befordrad till Observator.

H. var sedan 1738 Ledamot af K. Vet. Societ. i Upsala och sedan 1744 af K. Vet. Akad. i Stockholm. Till Observatorium i Upsala skänkte han med sin hustrus och svärmors samtycke alla bland sin egen och sin svågers Prof. Celsii boksamling till Mathematiken och Physiken hörande böcker, till ett antal af inemot 1500 volumer jemte alla dem begge tillhöriga instrumenter, samt dessutom till detta bibliotheks förkofran 6000 daler kpm:t, hvilken summa han sjelf erhållit såsom en föräring af sin gynnare Grefve Oxenstierna i glädje öfver dess utnämmande till Observator. Böcker och instrumenter hade varit hans enda behof: han lefde indraget och umgicks blott med några få, men var i dessas sällskap munter. Han ägde ett oförlikneligt minne, så att ännu på sina gamla dagar kunde han utantill på grundspråket ordagrannt uppläsa några af Davids längre Psalmer, hvilka han läst i sin ungdom.

Gift 1746 med Sara Märta Celsia, dotter af Math. Prof. Nils Celsius.

Skrifter: Almanackor för åren 1734—48, tryckte i Upsala, Sthm, Vesterås, Carlskrona. — Astron. Kalender för år 1749. Stockh. 1748. — Sjökalender för år 1749. Sthm 1748. — Metercol. Observerat. sedan 1740, införde i K. Vet. Akad. Handl. — 3 Rön i Acta Soc. Ups. 1734—37.

(Källor: Åminn. Tal af P. Vargentin, i K. Vet. Akad. 1751. — Gezel. Lex. — Ronchans Anteckn. till Vet. Akad. Hist.)

HJORTSBERG, LARS

Son af Slottsstenhuggaren Lars H. och Maria Lovisa Schytzer, född i Stockholm den 22 Nov. 1772. Föräldrarnes knappa omständigheter hindrade dem att sända Sonen (den fjerde af sju syskon) till något af de allmänna Läroverken, men han undervisades hemma af sin fader uti de nödvändigaste kunskaper såsom: Historie, Geographie, Arithmetik, Mathematik, Latin och Fransyska språken. Sedan han med innerlig lust för Theatern spelt några smärre barnroller, erhöill han, som uppmuntran, år 1778 vid Kronprinsen Gustaf Adolfs födelse, en liten lön af Theater-cassan. Af framlidne Kammarherren Frih. Barnekow, som var fadrens vän, och den tiden TheaterDirecteur, blef han för att få handledning i de delar som tillhöra theaternyrket år 1782 satt i pension hos dåvarande Concertmästaren Müller och dess fru, der han inhämtade undervisning i Musik, Tyska och Franska språken. Sedan han år 1786 blifvit engagerad vid K. Franska Theatern njöt han den lyckan att af den bekante Monvel i två år emottaga lectioner i declamation och mimik. Då K. Gustaf III år 1788 sjelf öfvertog den af K. Biblioth. Ristell inrättade Svenska Dramatiska Theatern, hvarvid han äfven var anställd, hade han den lyckan att af Konungen närmare känt tillvinna sig hans nåd, och upptogs i hans enskildta tjenst som Garçon bleu (ett slags ofråls-pager eller kammarbetjening), fick tillika uppseendet öfver Bibliotheket på Haga och förrättade Lectorstjensten; var H. Majt följaktig under 1790 års krig i Finland, 1791 på dess resa till Aachen och Spaa, samt vid Riksdagen i Gefle år 1792, och lemnade Konungens person ej förr än vid dess olyckliga död.

Under allt detta fortfor H. oafbrutet med Theatertjensten; blef år 1799 Ordningsman vid Dramatiska Theatern; 1810 Styresman vid Theatrarne; hugnades år 1811 med

Konungens öppna bref på HofSecretäreré n. h. o. v.; lemnade denna tjänst år 1812, och återtog år 1816 Ordningssamskapet för Dramatiska Scenen, från hvilket han år 1828 begärde och erhöill afsked, samt fortsatte sin tjänst som acteur till 1834 då han vid Theaterens nya organisation utnämndes till Andre Departementschef och Ledamot af R. Directionen. Erhöill på begäran år 1836 afsked från sistnämnde befattning, och hugnades med Nådig fullmakt på HofIntendents n. h. o. v.

Gift år 1795 med *Sophia Catharina*, dotter af Fouriren vid R. Hofstallet *Johanne Baptista Dosmo* från Capod'istria och *Christina Sundberg* från Sundsvall. Fader för sjutton barn, af hvilka tio nu lefva.

(Källor: Särskilda meddelanden.)

HJÄRNE, THOMAS. — URBAN. — GUSTAF ADOLPH.

1—2. H J Ä R N E, THOMAS och URBAN.

Urban H. nedstammade, enligt egen och samtida genealogers öfvertygelse från Konung *Hiarno*, hvilken vann Danska kronan genom sin drapa öfver R. Frode den fredgode. Derpå förlorade han både krona och lif, men hans ätt, som räddade sig med flykten, gaf sig under Norska Konungen *Amunds* beskydd. Ännu i 14:de seklet höll sig Hjärne-ätten i anseende i Norige. Riddaren *Jon Hjärne* var 1340 Noriges Rikes Råd hos R. Håkan, räknande sin ätt från gamla fylkiskungar i Hördaland. Orkaöja-Jarlarne ansågos också såsom uppvexta af samma ätt, äfvenså R. Sverker d. äs Drottning.

Riddaren *Jon Hjärne* inkom sedan till Sverige 1370, hitsänd af R. Håkan att befria dess fader, *Magnus Smek*, ur dess fangelse; blef sedermera Svea Rikes Råd, och gift med *Christina Oxenstjerna*, en förnäm enka. Sonen *Sune* *), gift omkr. 1390 med *Cathar. Banér*, hade sonen *Ebbe*, en väpnare 1430, hvars son *Jon* lefde 1450. Dennes son *Måns*

*) Denna och följande uppgifter skilja sig från de båda Ättartal, som läsas i RikaRåd. G. A. Hjärnes Sjelfbiographi. Enligt det sednare, som blifvit öfversedt af Dalin, hette Jons son *Svante* eller *Sigrid*, g. m. *Philippa*, Knut Boson Grips dotter 1406. Dennes son hette *Nils*, omkr. 1426; hans son *Svante Jenis* till Åckerö; dennes son åter var *Måns Jenisson* Riddare, omkr. 1488 Dennes söner voro *Jön* och *Erik*, som i texten omtalas.

Ridd. gift med Agneta Fleming lefde 1485 och blef som Slottsläfvén halshuggen i Stockholms blodbad 1520. Om hans son *Jon* nämner RimChrönikan:

Han antwårdade Calmare, en fulltro man,
Jon Mansson swa hette han.

Dennes broder *Erik* till Konungssunda, Fröbol och Tomta, stupade som en R. Gustaf I:s Höfvitsman i ryska kriget 1553. Dennes son, *Jonas*, föddes 1554; faderlös vid ett års ålder, samt moderlös, föll han i egennyttiga Förmyndares händer. Vid R. Johan III:s stränga vapensyn, kunde han derfor ej prestera full rusttjänst, hvarföre han blef skild från sina adliga förmåner. Dertill lærer dock den omständigheten bidragit, att han varit bland dem, som arbetat på att frälsa R. Erik XIV ur sitt grymma fängelse. Som den fordnä ädlingen egde folkets förtroende, blef han Nämndeman och äfven Länsman, den tid folket valde länsmannen sjelf. 1603 uppräknas *Jone* i *Frödebol* bland nämnden i en lagmansdom.

Ätten hade nu hunnit från Kung åtminstone från Råd till Bonde; nu återstod samma ätts uppstigande från Bonde till Råd.

Bonden *Jon*, gift med *Catharina Hatt*, dog 1617. Sonen *Erland*, född 1596, studerade i Upsala och blef Magister; Ryrkoherde i Sqvoritz i Ingermanland 1624; derefter i Kattilo, så Präpositus i Nyenskans, der Petersburg sedan anlades. Han förestod både Svenska, Finska och Ty-ska församlingarne till sin död 1654, efter en svår förkylning, ådragen då han med ett uppdrag måst besöka Dr. Christina i Stockholm. Hans ridderliga sinne uppenbarade sig äfven deri, att han aldrig ville veta af de annars allmänt bruklige skriftpengarne, en slags luthersk aflat. Hans hustru hette *Christ. Schmidt*.

Jons andre son *Torsten* blef Capellan, men hans barn åter bönder, hvilkas ättlingar innehade Fröbol ännu på 1770-talet. Den tredje sonen *Bengt* blef bonde. Hans ätt lefde vid nyssnämnde tid ännu i Vermland.

Ryrkoh. *Erland H:s* tal från dödslägrät anføres i *Urban Hiärnes Defens. Paracelsi Prædromus* p. 16. Han hade då förespätt åtskilligt rörande både ätt och Nyens stad. Hans första hustru gaf honom sonen *Erland H.*, hvilken dog 1688 som BancoSecreterare i Stockholm; hans andra hustru, hvar morfars far stupat som Sachsisk Öfverste 1547, gaf honom 3 söner, *Urban*, *Thomas* och *Henrik*. Den sednare dog som

CapitainLieutenant vid Artilleriet. En dotter blef gift med Klopstock.

THOMAS H. studerade vid Akademien i Dorpt. Han var en lärdd man och har fått ett namn i Svenska Vitterhetens lifder. Utgaf "Lyckans yppersta skatt", Sthm 1664. Öfversatte på Svenska "De la Serres tankar om Evigheten". Ännu märkvärdigare har han blifvit genom "Thomæ Hiärn's Esth-, Lyf- und Lettlaendische Geschichte", hvilken efter originalhandskriften blifvit utgifven i 1:sta B:t af Dr "C. E. Napierskys Monumenta Livoniae Antiquæ. Riga, Dorpat und Leipzig 1835.

J. Schefferus anför i sin Svec. litter. att den redan var lagd under pressen 1680 och Landsh. D. Tilas påstod, att originalet förvarades på R. Bibl. i Stockholm omkring 1770. I Mitau utkom den första delen 1794; men då den återstående för tryckningen gjorda afskriften kom att förloras, blef hela verket om intet. 100 ex. hade sändts till Leipzig, hvilka der lära maculerats. De öfrige, som blefvo kvar i Mitau, blefvo det säkert. Man fann således nu nödigt att utgifva begge delarne. Dr Napiersky har utgifvit Hiärnes historia ordagrann utom att blott i de 7 första böckerna interpuncteringens oreda bibehållits. Vid Mitauska upplagan följer ett företal, der det uppgifves, att Th. H. var Svenska Regeringens "Ritterschafts Secretär" på Ösel. Arndt har kallat honom Esth- Lif- och Lett-ländningarnes Livius. Utg. fann detta förmycket sagdt. Han vore ingen historieförskrifvare i högre mening, men ej heller blott en samlare, utan han vore, noga tagen, en mästerlig Chronist. Han berättar med samvetsgrann trohet och bevisar med urkunder; ehuru utförlig, dock ej vidtsväfvande; hans stil är ej skön, men på många ställen kraftfull och för en infödd Svensk på hans tid temligen correct. Han har afskrifvit åtskilliga originaldocumenter i R. Canzler Oxenstjernas Archiv på Fiholm och låtit afteckna en mängd sigiller af Härmästare, Erkebiskopar och Comthurer, ehuru illa. "Thomæ Hiärn's Collectanea, betreffend die Liefländischen Historien und was zu deren Erklärung nöthig. Aus vielen Autoren, die man nicht leichtlich bekommen kann zusammen getragen A:o 1670—75", utgöra 2:ne delar in fol. och förvaras i Riddarhus-arkivet i Riga. En Richard v. d. Hardt har samlat många af dessa urkunder till Th. H. Stockholm. På en bland dessa liggande sedel träffas årtalet 1699. Man berömmar detta verk, "som ett rikhaltigt magazin af sällsynta förråder, som

måste blifva häfdatecknare ganska välkomna." Hupel har begagnat dem i "Neue Nordischen Miscellaneen". — Den af Napiersky utgifna historien utgör en qvart af 56 ark fin.stil. Utg:s obekantskap med Svenska historien har bringat åtskilliga felaktiga läsarter i den sist tryckta editionen, hvilken förf. haft tillfälle lära känna. Se De la Gard. Arch. XI. p. 243 f.

Th. Hjärne lefde ännu 1679 och dog någon tid derefter ogift, enligt Tilas. Men af v. d. Hardts anteckning vill synas, som om han lefde ännu och samlade urkunder 1699.

URBAN HJÄRNE, Erlands son, den namnkunnigaste i denna släkt, föddes i Sqvoritz prestgård d. 20 Dec. 1641. Han förrådde tidigt anlag för teckning, afritande 6 år gammal med krita sin faders gäster, fick derföre aga, men afskräcktes ej. Vid 12:te året var han i Nyens skola den utmärktaste, oaktadt fullväxta karlar sutto der sub ferula. Reste jemte Thomas till Dorpts Akademi 1655. Olaus Wexiönus var då Decanus. Vid Nyenskans occupering af Ryssarne 1656 flydde Urban på ett fartyg och kom till Narva, der han åter intogs i skolan. Kom derefter med 3 mark kpmynt till Stockholm under grasserande pest 1657. Sökte så komma till Strengnäs Gymnasium, dit han vandrade till fots från Gripsholm, hvarthän han ankommit på en Drottningens jakt. Den släktingen, som skaffat honom denna sjölägenhet, hade skänkt honom en Carolin. Här uppsökte han den Lector, som var årets Rector. Denne, som hette Tra-næus, intog honom i sitt hus och på Gymnasium. Med sin ritkunskap började han nu förtjena sig till böcker och kläder. Han fick också Vingåkers socken på sockenfördelningen. Blef Student i Upsala 1658 och fick condition i Stockholm hos en borgare, hvilken var Grefve Pipers svärfar. Han blef bekant med Bromelius och derigenom införd på Naturvettenskapernas fält. Nu hemkom såsom AmbassadSecreterare Erland Hjärne från Ryssland, der hela Legationen, anford af Gust. Bjelke, hållits fången i tre år. Brodren införde Urban hos LegationsMedicus Dr Wattrang, som sedan blef Præses Collegii Medici och Archiater. Nu var ynglingens vettenskapliga bana bestämd. På Stockholms apotheker studerade han Pharmakologien. Brodren Thomas hjälpte honom ock, så att han åter 1661 kunde besöka Upsala och afhöra O. Rudbecks föreläsningar. Hans ritkonst kom honom åter väl till pass. Han blef också en bland de 60 Studenter, somingo fritt vivre på det nyss inrättade

Communitetet, och började fundera att i Upsala ihrätta en theater och uppföra comedier. Liksom brodern Thomas hade han anlag för poesien. Redan i sina föräldras hus såg han comedier uppföras af Terentio och agerade sjelf i dessa. Föll alltså på det förslaget — enligt hans af Tilas afskrifne "memoirer" — "att divertera ungdomen i Upsala med slika öfningar och förskaffa sig tillstånd att uppå slottet uti den bästa salen upprätta en theater, hvartill Prof. Olof Rudbeck d. ä., som var en älskare af allt hvad qvickt och artigt var, med all allvare och flit bidrog och halp." H. målade sjelf decorationer och utvalde sig bland den studerande ungdomen de skickligaste ämnen han kunde finna till acteurer, samt uppförde så åtskilliga svenska comedier, hvarigenom han blef väl ansedd både i Upsala, der på 30 år inga comedier uppförts, och i Stockholm. Han öfversatte somliga comedier och författade somliga, skref dessutom åtskilliga visor och andra skaldestycken. *Johan* och *Sam. Columbus*, så vackra namn i vår Svenska vitterhets annaler, voro bland de till poetisk hug väckte ynglingarne. De följde honom till Fahlun, för att se grufvan 1663, der H. fick lust för Bergsvettenskap och Chemie. 1666 besökte den 11-årige Konungen Upsala Universitet. Då uppdrog O. Rudbeck H. att sätta sin theater åter i ordning. Apothekarens söner i Upsala Jacob och Anders Wolimhaus, den förra sedermera Gref *Jac. Gyllenborg*, den andre Gref *And. Leijonstedt*, begge med namn i vår vitterhets annaler, kommo nu till Hs theatertrupp; *Sam. Columbus*, *Tureson*, *Burman*, *Plantin* m. fl. hörde till densamma. H. skref nu sjelf den första pjecen: "en Tragœdia om Drottn. Rosimunda och de Longobarders Konung Alboino, föreställd på Upsala slott i Konungens närvaro 1663 d. 15 Aug." Konungen talade ett halft år före sin död med H. om det nöje, detta skådespel gaf honom. Gref Cl. Tott hade härvid lånat honom några ballettkläder, som varit brukade i Drottn. Christinas hof.

H. blef, i anledning af denna bekantskap och Dr Du-rietz förord, Lifmedicus hos Grefven, när denne afgick som GeneralGouverneur till Riga, der han ock skötte Garnisons-sjukhuset. Öfversten för Artilleriet derst. Stahl beslöt söka varma baden i Aachen, och bad Grefven att få taga H. med sig. Grefven, som var mycket sjuklig, medgaf det endast af det patriotiska skälet, att H. måtte sedan desto bättre kunna uppsöka mineralvatten i det af mineralier och metaller så uppfyllda Sverige. De kommo midsommaren 1667

till Stade, der fältherren Wrangel var Gen.Gouverneur, vidare till Aachen, Spaa, Amsterdam, Haag o. s. v. Stahl mätte väl, H. illa af baden, så att St. hemkom och måste lemna H. sjuk i Leyden. H. återkom först efter en tid och fick vid Polska konungavalet 1669 medfölja Grefve Tott som AmbassadMedicus. Reste derefter till England och blef medlem af Kongl. Societeten derstädes, med hvilken han sedan förde en liflig correspondence, i synnerhet med Woodward och hvaraf spår finnas i Philosoph. Transact. (t. ex. Vol. II. p. 225); lärde här gravera, etsa i koppar m. m. Han tog hemvägen öfver Paris, der han först måste lära språket, "som var honom helt obekant" — efter så lång vistelse bland ambassadeurer! — Tog Med. Doctorsgraden i Angers. Träffade i ett kloster Fontrevault en Abbedissa, som var naturlig dotter af K. Henrik IV. I staden Richelieu besågs Cardinalens rum i slottet, der H. fann blott tre contréfais, K. Gustaf II Adolphi, Ax. Oxenstjernas och Richelieus eget. H. blef sedan i Paris nära tre år, underhållen af vexlar från Grefve Tott. Han bevistade som tidast Medicorum conferencer hos Bourdelot, Denis m. fl., hvaraf man finner att Bourdelot hade anseende hos läkarne i Paris. I Bourdelots conferencer började Du Vermoys då göra demonstrationer, han, som sedan blef så märkvärdig. 1672 ankom Grefve Tott sjelf till Paris såsom Ambassadeur. Förut hade Grefve Gustaf De la Gardie som Envoyé E. O. kommit till Paris och såsom en vettgirig herre besett märkvärdigheter, dervid H. fick medfölja. De besökte Cassini om nätterne, för att se i hans Speculô Astronomico. I främmande Ambassadeurers sällskap träffade H. åtskillige utmärkte läkare under resan. Han ihågkom Dr. Brown från England och Dr. Helvetius från Haag.

Efter sin återkomst och Grefve Totts död, under det H. som bäst, hade uppdrag att skaffa honom en maka, blef H. på R.R. Bar. Gripenhjelm's förord E. O. Assessor i Bergs Collegium 1673.

1676 hade han lyckan, att kunna åtminstone för 80 års tid, släcka trolldomsraseriet, hvilket nu "gick som en våldeld öfver allt Sveriget." Han var en af de sex verldslige som insattes i denna Commission. Med stark spiritus under näsan på de bortförde skaffade han dem straxt åter ur Baskulla. Detta kom honom att klart inse, det alltsammans var lättfärdighet. I början ville de öfrige Committerade anse honom som en kättare, men då vittnena och de anklagade

blott hvar för sig förhörde, uppdagade äfven flera af de sörige skalkheter. Tio gossar vorp lättare att få till reson än en flicka. Det hade blifvit en ordentlig födkrok för dylika, att låta använda sig som vittnen mot personer för delaktighet i trolldomsväsendet.

H. hade i Cöln drömt, att han såg sin blifvande hustru. Han fixerade henne starkt och hade bilden qvar. En gång fick han se en flicka lik den drömbilden på gatan, följde henne tills han fick se hvar hon ingick, skaffade sig der bekantskap och friade. Det var en systerdotter till Archit. och Rådm. Nicodem. Tessins fru. Brölloppet med *Maria Svan*, så kallad efter modren Endis Svan, som varit olyckligt gift med en officer Utter, stod d. 2 Nov. 1676.

1677 skickade R.R. Gustaf Soop tvenne bouteljer Medevivatten till H. Han fann det vara mineral och begaf sig dit 1678. Nu beslöt R.R. Soop att der anlägga en helsobrunn. Det skedde på Jacobi dag, hvilken derföre ännu 1770 firades årligen som en högtidsdag vid Medevi. Ett stort buller blef. Man log åt sjelfva ideen, att en surbrunn kunde finnas i kalla norden. Men lame och halte, lytte och blinde kommo och begåfvo sig förbättrade derifrån, och sedan Enkedrottningen kommit bland brunnsgästerne, blef den på modet. H. var sjelf Brunnsläkare 1679—1682. Då hans afundsmän nu icke kunde neka att Sverige hade mineralvatten, kastade de sig på motsatt håll, påstående sig ha bättre vatten öfverallt, t. ex. på Södermalm och i Ösmo socken vid Hållnäs. H. begaf sig åter till Tyskland, att i grund studera deras helsobrunnar och utgaf vid hemkomsten "Den lilla vattenprofvaren". Då erkändes att Medevi var den bästa surbrunnen.

Konungen uppdrog nu H. att förestå det upprättade Laboratorium Chemicum, på RiksSkattmäst. Bjelkes och KammarPresid. C. Flemings förslag. Dessa herrar voro sjelfve kännare af Chemien. Detta väckte det uppseende, att den berömda Chemisten i Paris Guil. Homberg derföre ankom till Stockholm, för att se det med egna ögon och lära känna Hjärne. (Se Hist. de l'acad. des Sciences 1715. p. 86. Fontenell's Eloges T. IV. p. 306. Sv. Biblioth. 1 St. p. 50.)

H. kallades 1684 till R. Lifmedicus, och reste 1685 till Norrland och Lappland, att studera fjällarnes natur. Borrichius i Köpenhamn hade omtalat för honom Jemtlands tågstensbrott. Bergmästaren Fagg, Proberaren Carelberg

m. fl. medföljde. De besågo grufvan i Grengsbo grufberg, som Past. Henr. Zynthius i Alfta upptog i K. Carl IX:s tid och i många år fortsatt; besökte Rörås kopparverk i Norrige m. m. Förde nu som alltid under sina resor utförliga journaler. 1686 måste H. följa Presid. i Bergs Coll. Grefve Fab. Wrede till Sala Silfververk och Stora Ropparberget, hvilka begge derefter åter sattes i god gång. För att nu animera Konungen för bergsväsendet skref H. sin "Berglykta", en underrättelse om bergsväsendet, hvaraf ett vackert exemplar lemnades Konungen i handskrift. CancelliRådet Berch hade 1755 träffat denna skrift hos en privat, men skaffat den till Dr. Lovisa Ulrikas Bibliothek. En medalj slogs ock genom Hjärnes bedrifvande öfver Konungens bergsresa.

1689 återgafs och confirmerades Hjärnes fordna adelskap. 1690 dog hans första hustru, med hvilken han haft 9 barn. 1692 gifte han sig med *Cathar. Elis.*, dotter af HofCanzlern Joh. *Bergenhjelm*, dotterdotter af Erkeb. L. Stigzelius. Honom erhöles nu en Profession i Medicinen i Upsala. Han föreslog L. Roberg i stället. Blef 1696 Archiater, lemnandé Assessorsembetet i Bergs Coll. Han skötte K. Carl XI på sin dödsbädd; då K. upprepade ofta sin befallning, att varda öppnad efter sin död. När Konungen en gång frågade H. hvad han trodde det var, som så grufveligen plågade honom, svarade H. med sitt vanliga fria språk: "jo, det äro de många fattiga enkors och faderlösa barns suckar och tårar, som för reductionens skull götos, hvilka nu plåga E. M." Konungen frågade då, om H. mente att han gjort orätt med reductionen. H. svarade: "ja visst E. M. är derutinnan för hårdt förfarit." Derpå suckade Konungen och sade: "Gud förlåte då dem, som inbillat mig sådant, och gifvit mig dertill anledning."

På K. Carl XII:s Eriksgata 1698 var H. följaktig. Hjärnes auctoritet gällde mycket, då husbehofsbränningen, som i K. Carl XI:s sednare tid mångenstädes hunnit en fruktansvärd höjd, 1698 utrotades. Redan i "Surbrunnsboken", upplagd 1679, fästade han uppmärksamheten på vådan af denna handtering. Han yttrade sig ock mot rödt vin, för hvilket ting hans gamla rimmade dietiska regel varnar så väl som för horor och nya Doctorer *).

*) Man har glömt dessa Hjärnes Testamenten; deremot har traditionen tillaggt honom (stundom anføres här af lärde folk högt olärdt, i stället för H., Arch. v. Linné, oaktadt dennes så ifrågnitslskan mot allt supande) att hafva försvarat rus, nb. måttligt fö-

1702 blef H. åter enkling, sedan hans andra hustru gifvit honom 7 barn. Han gifte sig nu 1703 med *Elisabeth Söderström*, som fick emottaga 11 styfbarn. Hon var dotter af Biskop Carl Carlsson, dotterdotter af Erkebisk. O. Wehilius, enka efter Hofpred. och Prosten i Hedemora Bekehus. Hon blef 1737 svagsint, dog 1759, 82 år gammal, sedan hon öfverlevvat alla sina tretton styfbarn och fem af sina egna nio barn. Vid detta giftermåls ingående var dock mannen redan 62 år.

1715 förordnade R. Carl XII H. till v. President i BergsCollegium. 1716 ville han gå ur riket af något missnöje, som förde honom in i det politiska, så att han efter Konungens död var en af de verksamaste arbetarne på souverainitetens afskaffande, varande H. och gamle Lagman Gyllencreutz, den liberale oratorn 1680 mot souverainiteten, de siste Censorerne af regeringsformen, innan projecterne 1719 och 1720 gingo upp till Ständerna. H. var lifligt emot spirans lemmande i Fredriks hand, fast han öfverlätt från Holsteinska husets interesse att befrämja Ulrika Leonoras val. Anhöll derefter om dimission från sina embeten, som han fick med Landshöfdings karakter, h. o. v.; byggde sin graf vid Bromma kyrka; hade med sig till Sverige 3 mark kopparmynt och lemnade efter sig 20,000 R:dr emte 3 stenhus vid St. Jacobs Kyrka. Afsomnade 1724 d. 2 Mars 83 år gammal. Man har af honom åtskilliga porträtter, ett stucket i koppar af Brenner, och 2:ne skåde-tegnningar äro slagne öfver honom.

Genom sina 25 barn blef han stamfader för en talrik afkomma. Hans sista maka dog 118 år efter sin mans födelse. Hos alla barnen fanns något poetiskt och någon konst-

afkommande och att Hippokrates citerats af honom såsom af samma mening. Hvad Hjärne vidkommer, skulle Tilas, som hopsamlat äfven uppriga anekdoter, visst tagit vara på denna, (så motstridande hans eget exempel), om den då redan funnits till. Den torde således få rägas för en sednare tids product, då läkare började behöfva slika svar. Hvad Hippokrates vidkommer, gälla inga traditioner. I hans lärlära föreslås vomeringar, då man mår illa af hvad man förtärt, eller man (i brist på vomitif) kunde nyttja svart vin. Om något rusarickande, utom ett slikt ända till vomering, har Förf. ej der kunnat uppspana någonting. Annars läres (i lat. öfversättn.): "Potu utendum leviores . . . utendum potibus aquosioribus. Potu inter edendum utendum esse efficiente, per diem vero minime bibendum, nisi necessaria aliqua siccitate corpus utatur. Vomitibus, nisi si qua reletio contingat, utendum non est. Utendum potibus mollibus . . . nimis mollibus inter cibos." Följe man här Hippokrates!

kärlek, hvarför han plägade säga, att han ej erkände andra för äkta, än dem, som hade dessa egenskaper. Dottren *Sephia* blef gift med v. Lagm. Adlerheim, *Maria* med Öfv. Olof Tilas, far till Landsh. D. Tilas, förf. till Hjärneättens minne, hvars son var skalden O. Tilas; *Brigitta* med Rykoh. Mag. S. Elfving; *Hedvig* med Med. Profess. i Åbo I. Elfving; *Charlotta* med CapitaineMechan. Birg. Elfving; *Johanna Christ.* 1) med Capit. Cederström, 2) med Gener. Majoren G. R. Palmstruch; sönerne *Johan*, *Carl Urban*, *Erland Fredrik*, *Christian Henrik*, *Olof Samuel*, *Ulric Leonard* samt *Gustaf Adolph* voro alla värdiga sin fader. *Carl Urban Hjärne* är känd som politisk författare. Har utgivit "Tal om Endrättighet," vid Riksdagen 1740. "Om fihetens rätta bruk vid ett Konungaval", vid Riksdagen 1741 m. fl. Bergr. *E. F. Hjärne* upptog sin faders position i frågan om "brännvinet", då Linné sträfvade och för en lyckades att utrota det ur Sverige, sändande till Gjörvell uppsatsen från striden 1697, hvilken då kröntes med en 20-årig frid från denna folkfiende. Gjörvell aftryckte dessa uppsatser i sina periodiska skrifter, hvarigenom säkerligen också det stillestånd bereddes som vanns 1756—1761. *Erlan Fredr. Hjärne* var också en af sin tids Psalmsångare, jemte Gjörvell, Tessin m. fl. hvilkas sånger begagnades, då den första samlingen kallad "Sions Sånger" tillkom. *Olof Samuel* reste som Hofjunkare till Frankrike och England i Drott. *Ulrica Eleonoras* bekostnad. Dog 1744. *Ulrik Leonard* dog som ProvincialMedicus i Westerbotten i Skellefteå 1788.

Urban Hjärne var i litteraturen ungefär hvad R. C. XII under samma tid var i historien. Likväl gagnade H. fädernesland mer genom sina vettenskapliga vidunderligheter än R. Carl genom sina heroiska. Utom Hjärnes excentricitet för att inflytta bergsvetenskap till det land naturen gifvit sin största rikedom just i berg, torde det ej blifvit möjligt väcka nationens lifaktighet i detta hänseende. Så dervid, som vid sina Surbrunnars försvar, behöfde H. använda mycket, som ser ut som ett "puffande". Men rådde han för att nationen var trögare än han? I hans hoflefnad råder sig hvad man kan kalla fjesk, användt likväl för väcka de höges uppmärksamhet på det nationalviktiga. Men rådde han för, att man ej hade öronen så högt uppe, att de kunde höra den rakt ståendes tal? Derföre brast ej sjelfständighet och frihetskärlek, när dessa kunde uträtta någonting.

odt genom att tråda fram rakt på saken. Han höll literaturen uppe under K. Carl XII:s tid, då ett interregnum deri syntes inträda, och var den siste i Sverige, hos hvilken Naturvetenskapen ännu var mythisk. Han hade ett stort namn i sin tid. I Act. Litt. Svec. Vol. I. förklarades han ha varit "en man, ojemnförlig genom erfarenheten inom sin konst, den främste i äran för mångsidig lärdom och för skrifter som gifvit ökadtt ljus åt medicinen och faderneslandets Naturalhistoria, åt metallurgi och mineralväsensdet, åt filosofien och ekonomien, ja åt Svenska språkets genius och Svenska poesien". Han var Sveriges Paracelsus, med mindre excentricitet, så väl i det som utgör begges skugga, som begges glans. Efter hans död upplöste sig det vetenskapliga och det poetiska elementet i mera söndrade former i tiden, till beggaderas gagn. Det är dock ett stort skådespel att se — den siste Skalden i naturvetenskaperna.

Man måste förvånas öfver H:s förmåga och verksamhet, när man ger akt på allt hvad han medhann. Han hade också öfver sin dörr med stora bokstäfver skrivit (ehuru på latin):

Vänner äro tjufvar, som stjåla tid, och värre än andra tjufvar, helst de ej kunna återställa det borttagna.

Han hade en med vax öfverdragen tafla vid sin säng om nätterna, i hvilken han kunde i mörkret nedskrifva de åder, som derunder vaknade hos honom, så att de ej sedan måtte förgätas.

Och likväl var han, då han sjelf fick bestämma tiden, den gladaste sällsamsman, fri från allt bokdam i tankarne så väl som på rocken. Efterverlden bör emellertid ej förakta den, som väckte bergsvetenskapen till lif; som framkallade de inhemska helsokällorna, främst Medevi; som bidrog för lång tid att tillstoppa den svenska sjukdomskällan ännuvinet; som bidrog till den inhemska vitterhetens snarare uppkomst; som verksamt nitälskade för enväldets afstämmande och grundlagars stiftande, af hvilka Sverige dock dockligen haft oräkneligt gagn och som uppfunnit läkemedel, vilka efter mer än ett sekel äga folkets förtroende och göra hans namn kärt och allmänt upprepadt.

Skrifter: *Delineatio mortis in funere Pauli Kepleri*, på svensk heroisk vers. Ups. 1664 fol. — *Respond. pro Exercit. III artis Medic. parva D. Petr. Hofvenii*. Ups. 1668. 8:o. — *De obstructione Lactorum vasorum & glandularum Mesenterii*. Dissert. inaug. pro summis in Med. honoribus Andegavi a. 1670. 4:o. Dedicerad till Grefve Cl. Tott och åtföljd af 4 kopparstick, etsade af H. På

titelbladet har han ock stuckit en artig vignett. En gosse, klifver med mycket besvär upp i ett palmträd att plocka frukt, med devis: *perfer & obdura*, samt omskrift: *dulcia non meruit qui non gustavit amara*. — *Tractatus de acidulis Medeviensibus in Ostrogothia repertis*. Kort underrättelse om Surbrunnarne vid Medevi. Linköping 1679. 12:o 2:ne uppl. — Utförlig berättelse om the nyss uppfundne Surbrunnar vid Medevij i Östergötland, huru the bäst skola brukas m. m. Stockh. 1680. 8:o. — Den lilla Vattenprofvaren, hvarigenom rätta Surbrunnar igenkännas. Stockh. 1683. 8:o. Se Act. Erud. Lips. An. 1684 p. 79. *Journal des Scavans* Tom. XVI. — Programm (på latin) till parentations hållande på Riddarhuset i Stockh. af Olof Wingius öfver Archiat. Gust. Lohreman 1694 d. 2 Nov. fol. — En kort anledning till åtskillige Malm- och Bergarters, Mineraliers, Vexters och Jordslags samt flere sällsamma tings efterspörjande och angifvande. Stockh. 1694. 4:o. Öfversatt på Tyska. Sthm. 1694. 8:o. Tryckt sedan i Wolfenb. 1734. fol. i F. E. Brückmanns Erst. Supplem. — Om Vedsparande; med ägg. på åtskillige ugnar (anon.). Sthm. 1696. 8:o. — Grundelig underrättelse huru mineralvattnet vid Medevi i O.G. bäst skall brukas och på hvad sätt diäten skall hållas. Sthm. 1702. 4:o. Nyköp. 1760. 12:o. — Then korta anledningen till åtskillige Malm- och Bergarters, Mineraliers och Jordslags etc. efterspörjande och angifvande, m. m. 1:sta flocken om vatten. Sthm 1702. 4:o. 2:dra fl. om jord och landskap i gemen. Sthm 1706. 4:o. — *Actorum Laboratorii Stockholmensis parascève* eller förberedelse . . . Holmiz 1706. 4:o (anon.). — *Orthographia Svecana* eller den rätta svenska bokstafningen. Sthm 1706. 4:o (anon.). Har blott utkommit t. o. m. pag. 182, utan titelblad. Lär lemnats i detta ofullbordade skick, i följd deraf att Kongl. Cancelli-Coll. imponerade silentium vid stafningstråtan mellan Bisk. Svedberg och Hjärne. Gubbarne blefvo sedan goda vänner igen. — Kort anledning till Hålsobrunnars och Mineralvattens uppletande, bepröfvande och brukande till konungarikets i Norige inbyggare ställt. Sthm 1707. 12:o. Nyköp. 1760. Utkom både på Tyska och Latin tillika. Sthm 1707. — *Defensionis Paracelsicæ Prodromus* eller kort föremål af then utförligare försvarsskrift för then stora philosophus Theutonicus Theophr. Paracelsus. Sthm. 1709. 4:o. i anledning af Doctor M. G. Blocks skarpa skrift: *Öfver falska Astrologiska och Enthusiastiska Prognostiker och Spådomar*, Linköp. 1708, hvilken torde mera afse Philosophus Svecicus än Theutonicus. — *Acta et Tentamina Chymica in Reg. Laboratorio Stockholm. elaborata & demonstrata in decades divisa*; deraf hann ej utkomma mer än *Parascève & manufactio ad elementa et principia Chymica rite investiganda: accedit parascèves capitis quinti appendix de calore & ignibus*. Holmiz 1712. 4:o. Ännu upplagd sub tit. *Actorum Chemicorum Holmensionum P. I. Act. P. II. c. annott.* Ed. J. Gottsch. Vallerius. Holmiz 1753. 8:o. P. II. *Tentaminum Chemicorum Tomus Secundus nunc primum in lucem editum, cum adnotationibus J. G. Vallerii*, är ett opus posthumum, som Prof. Vallerius bragte i ljuset. P. I. är ny edition af hvad som utkom 1712. — *Xylebalsamus artificialis* eller Balsam, hvarigenom allahanda trävärke kan förvaras. Sthm 1713. 8:o. — *De insolitis & mirabilibus Phœnomenis & Siphonibus, quæ circa lacum Gothiæ Wetter accidunt, ad Illustr. Societatem anglicanam*. —

Beskrifning af en resa 1685 genom Uppland, Gestrrike- och Helsingeland till Herjedalen, Norrige etc. Sthm 1762. (Gjörvells Nya Sv. Bibl. B. I. st. 11, 12.) — Bland efterlemnade handskrifter må anföras: *Pharmacia libera Medicinæ cultoribus restituta.* — *De Podagra fixa et arthritica, item calculo Rhenum & Vesicæ.* — *Decades 'II Actorum Laboratorii Holmensis:* enligt v. Stjernman. Vallerius anför att decas 2:da ej blifvit utarbetad. — Försvarskrift för Paykull, der H. högt declamerar mot Paikulls behandling, under det K. Carl XII ännu var hans enväldige Konung. — Bergslykta, förmedelst hvilken man sig uti den mörka Bergverkshandteringen själf leda och lysa kan, vid H. K. Maj:ts hemkomst ur Bergslagen upptänd 1687. I Dedicat. till Konungen utlofvas framdeles en klärlysande Bergfakla. Den skrift som finnes till under detta namn, upptagande en hop smälteprocesser, är dock ej af Hjärne. Bergslyktan uppgifves i Gezelii Biogr. Lex. såsom utg. i Sthm. 1694. Säkerligen en förblandning med den då utgifna korta Anledn. till Malm- och Bergarters . . . (Hvad likhet dessa skrifter ega är ej uppgifvit af dem som sett beggadera). — *Pœmata Svecica* i 3 böcker. 1:sta boken *Flamma Juvénilis.* 2:dra b, *Sylvæ Poetica.* 3:dje b. *Stratonica.* Se Schefferi *Sveciæ litterata* p. 238, 239 och J. Molleri *Hypomn.* till samma skrift p. 429. Se vidare *Acta Erud. Lips., Ephemerides Erud. Gallor., Ephem. Acad. Natur. Curiosor., Nova Litteraria Maris Balthici.*

Källor: v. Stjernmans *Gen. Matr.* — Bergii *Tal om Sthm för 300 år sedan.* — Holm. Litt. — Gezelii *Biogr. Lex.* — *Catal. Bibl. Ups.* — Hjärnektens *Minne, författadt af Landshöfd. Tillas.* Ej komplett. Sjelfva originalet förvaras på Låberöd. Dervid äro flera af Hs egenh. recepter häftade. — *Sv. Vitterhetens Historia af Hammarsköld.* — Sveriges Sköna Litt. af Wisselgren. — *Monumenta Livoniæ Antiq.* 1 B. — Thoms Hjärne's *Ehst- Lyf- und Lettland. Gesch.* — *Sacklens Läk.Hist.)*

— N.

3. H J Ä R N E GUSTAF ADOLPH.

Den föregående yngste son, f. i Stockholm d. 3 Nov. 1715. En af faddrarna var Hertigen af Holstein Gottorp, personligen närvarande. Efter att hafva njutit enskild undervisning till 1730, ingick han s. å. i KrigsCollegium. Men böjelse ledde honom in på den krigiska banan, och sedan han dertill, ehuru med möda, erhållit sin moders tillstånd, blef han 1732 Constapel vid artilleriet och året derpå UnderLieutenant. År 1738 befordrad till Lieutenant, afreste han till Stralsund, der han fann lefnadssättet otrefligt och garnizonstjensten besvärlig. Hemkommen 1739 på permission, förälskade han sig i fröken *Anna Maria Ehrensvärd*, en syster till den sedermera så namakunnige Aug. Ehrensvärd, förlofvade sig, gifte sig och tog sin hustru ut med sig till Tyskland. Då Finska kriget utbröt, gjorde H. ansökning, att som volontär få bevista fälttåget, hvilket dock blef afslaget, men blef i stället RegimentsQvartermästare 1743

med tjenstgöring i Stockholm, s. å. Capitaine på Gottland, dit han afreste, sedan han nyss förut varit åskådare af blodbadet bland Dal-allmogen utanför Stockholms portar.

I Wisby fann H. stor fattigdom och handeln ofördelaktig, i det utländningarne erhöillo öns produkter, bräder, bjälkar, tjära och kalk, för ett ringa pris. De flesta linåre de sig med fiskeri. I Slitö beundrade han den förträffliga hamnen, och tyckte, att den bättre än Carlskrona egnade sig till station för rikets örlogsflotta. Straxt derefter erhöill han ordres, att med 108 gemene och befäl marschera till Carlshamn och vidare till de Skånska fästningarna, i anseende till ett befaradt anfall från Danmark. Vid Wassmo lösa gård gjorde under marschen denna commendering honneur för den från Carlskrona ankommande nyvalde Thronföljaren. H. med en del af sitt manskap tågade vidare till Landskrona, der fästningen och de öfriga försvarsanstalterna befunnos i ganska dåligt skick. Sedan i början af nästa årsämjan med Danmark blifvit återställd, begaf han sig tillbaka först till Stockholm, och sedan med sin hustru till Gottland.

Vid 1746 års riksdag blef H. Bänkman, Ledamot i Tull- och allmänna BesvärsDeputationen samt i en Comité, som utarbetade förslag till en PensionsCassas inrättning, samt skaffade sig transport till Stockholms Artilleri 1747. Vid Artilleri-PensionsCassans inrättande blef han vald till Directeur. S. å. Major vid Finska Artilleriet, samt kort derefter (Mars 1748) utom förslaget förordnad till Öfverste-Lieut. vid Björneborgs Reg:te. Under en del af sin tjenstgöring i Finland hade han commando vid fästningsbyggnaden å Sveaborg. När, vid 1751 års riksdag, en mängd adeliga officerare, oaktadt Kongl. Maj:ts bref, "att, ehuru K. M. ej vill hindra någon, som vore sinnad att bevista riksdagen, det dock skulle anses med besynnerligt välbehag om en del ville blifva qvar", strömmade till hufvudstaden, begaf sig äfven H. dit, samt blef der Ledamot i Sekreta Utskottet, och dess defensionsutskott; samt erhöill Svärdsorden. Vid återkomsten till Finland 1752, fann H. sin chef, Öfverste Dellwig, emot sig förbittrad, i anledning af ett utaf H., Öfversten oåtsporadt, under riksdagen ingifvet memoria angående förökandet af officerarnes antal vid Stabscompagnierna. Då K. Adolph Fredrik samma sommar besökte Finland, och en del af Regimentet för honom paraderade vid Wittis, begagnade Öfversten tillfället att inlemnna en klagoskrift mot H., hvil-

Det sedermera gaf anledning till en vidlöftig rättegång, som slutligen slutades 1757 genom ett slags förlikning. Året derpå dog Öfversten, i det han sjuk och sängliggande, i anledning af en på hans boställe uppkommen eldsvåda, blef upad ut genom fönstret under en kall vinternatt, vid hvilket olyckliga tillfälle fem barn blefvo innebrände.

Mellertid hade H. bevistat den bullersamma riksdagen 1755, då han åter blef Ledamot i Sekreta Utskottets Statsdeputation och i den stora Sekreta Deputationen, som hade att afgöra de stridigheter, som uppkommit mellan Konungen och Rådet angående rätta förståndet af grundlagarne. Var äfven Ledamot i en Beredningsdeputation angående Finlands upphjelpande, samt förde presidium i en Deputation angående Storskiften i Åbo och Björneborgs län. Angående folketets stämning under rättegången i anledning af den bekanta sammansvärjningen till konungamaktens utvidgande skriffer han i sin Dagbok, att ända ifrån d. 22 Juni. 1756 då anslaget upptäcktes, tills den 23 och 26 Juli, då de politiske förbrytarne blefvo aflifvade, "vakade större delen af ständerna och patrullerades till häst och fot, i anseende till befärad osäkerhet af pöbeln. Jag var under hela denna tiden hvar natt på artillerigården, hvarest större delen af det i Stockholm varande ArtilleriReg:tet var församladt, och hade nödiga kanoner laddade till hands."

Efter Dellwigs död erhöill Hastfer regimentet, men H., som var den andra på förslaget, blef utnämnd till Öfverste i arméen, 1758. S. å. förordnad till Vice Landshöfding i Västmanlands län. Under denna tid hade han i flera år haft insyn i öfver fästningsbyggnaden å Sveaborg.

1760 utnämnd till Ledamot i GeneralkrigsRätten, öfverste han till Stockholm. Angående de intriger, som vid denna riksdag spunnos, och hans eget utnämmande till Riksdagen, meddelar han följande skillring, hvilken förtjenar helt och hållet meddelas. "De såkallade Hattar hade vid den dåliga riksdag en deciderad pluralitet. Men regeringen, som bestod af samma slags folk, hade sedan Ständerne skildes åt, varit tämmelig tilltagsne. De hade utom Ständers vettskap förjat krig med Konungen i Preussen, hvarförutan de på obilligt sätt, gått ifrån de dem af Riksens Ständer lemnade föreskrifter, hvilket allt uppväckt ett stort missnöje i deras eget parti, så att större delen äfven af dem, kommo sammans i det fasta uppsåt, att ställa dem till ansvar, och sätta Rådsmyndigheten inom vederbörliga skrankor."

"Ett sådant allmänt missnöje kunde icke vara Riksen Råd obekant, i anseende hvartill RiksRådet Wrede som vid sista Riksdag nedlagt Rådsemetet, och således icke hade delaktighet i hvad som sedermera skedd, blef efterskrefven, och åtog sig vid dess ankomst till Stockholm, att planera ställningen till Riksdagen. Denna hade associerat sig några unga herrar, mestadelen af Rådets närmaste släktingar, vilka hade i commission att öfvertala de ankommande att Rådet i allt gjort rätt, och borde souteneras, hvarjemte de hade in Commissis, att bruka de för enfaldigt och egennyttigt folk mest gällande viktiga skäl."

"En emellan Riksdagarne etablerad Commission gjorde den uppmärksamhet, att ingen visste hvem han kunde förtro sig till. Nyss efter min ankomst råkade jag en gammal bekant, som frågade hvad jag tänkte om då varande ställning, hvartill jag svarade, det jag ännu vore så nykommen, att jag ännu icke kände omständigheterna vidare, än att jag hade funnit 2:ne slags folk af Hattpartiet: hvaraf en del klandrade Rådets göromål, detta vore ännu för tidigt, innan man vid Riksdagen fått närmare känna och skärskåda alla omständigheter: Andra åter, som påstodo att Rådet gjort rätt i allt, och efter min tanke gjorde dessa senare ännu mera skada, ty när de ankommande Riksdagsmän rest hemifrån till större delen missnöjde, så följde deraf, att de snarare fattade förtroende till de förra, än de senare."

"Sedan jag de första dagarna efter min ankomst, uppvaktat Öfverheten som då var på Drottningholm, och gjort visit hos samtelige Riksen Råd, tog jag det beslut att leva så indragen som möjligt var; den enda för hvilken jag i förtroende kunde yppa mina tankar, var min Svåger ÖfversteLieutenant Ehrensvärd och ÖfversteLieutenant Boije: Vi öfverlade om närvarande omständigheter, och som Öfverste Pechlin ägde den förras, och Presidenten Höpken den senares förtroende, så blef detta sällskapet igenom dem ökt, och kommo vi hvar afton tillsammans, att rådgöra om de säkraste utvägar, till bidragande af en lycklig Riksdag."

"Vårt samhälle blef sedermera tillökt igenom HofrättsRådet Rappe, dess bror ÖfversteLieutenanten, Ryttmästaren Jennings och Borgmästar Schau."

"Under våra öfverläggningar fanns rådeligast, att intet attackera Rådet i anseende till kriget, så vida det skulle influera på den allmänna ställningen i Europa, och Sverige genom sådant steg mista alla sina Allierade och Vänner;

men att igenom Secreta Deputation noga låta skärskåda Riksdagsprotocollen, och på sådant sätt skaffa publiken satisfaction. Att till den ändan, hvarken till Ledamöter i denna Deputation eller till Secreta Utskottet borde tagas någon af Riksrådens närmaste anhöriga, på det sådant ej skulle uppretta Allmänheten, och Mössornes parti derigenom ökas: hvilas afsigter voro obekante och misstänkta. Hvarken Riksrådet Wrede eller de öfrige dess commissionärer skulle lyttjas, i anseende dertill att de så oförsigtigt yttrat sin öfvelse för Rådet."

"Två dagar förr än Riksdagen blästes ut, ökade missnöjet sig öfver Rådet på ett synbart sätt, af följande händelse. Vid Arméen, som då commenderades af Öfverståthållaren von Lantingshausen, hade några som voro Capita af Ridderskapet och Adeln begärt tillstånd att resa till Riksdagen, men när det blef dem nekat, begärde de Interimsafsked, i det hopp att vid deras hitkomst till Riksdagen, skulle question om deras rättighet att bevista Riksdag bli företagen, och de återfå sina sysslor. Men Rådet, så snart de blef anmäld, oakadt sådant skedde under Ständernas församlande, confirmerade deras afskeden. Man fann sådant önska tilltagset, att Riksens Råd påtog sig att decidera om Riksdagsmannarättigheter, när Ständer sjelfva samlades, hvilka det tillkom att förklara den Lagquestion. Man började då offentligen yttra missnöje öfver Rådets uppförande, så att detta som flera tillfällen, och man fruktade då icke mer för Commission, sedan Riksdagen inom tvenne dagar skulle blisas ut."

"Emedlertid hade operationerne af vårt samhälle, bragt Rikerna så långt, att Riksrådet Wrede ej mera hade att befatta sig med Riksdagen. Deremot åtog Presidenten Höpken och ÖfversteLieutenant Boije sig att handhafva dess Commission. Vi continuerade våra sammankomster, och kommo öfverens att GeneralLieutenanten Gref Fersen, mera i anseende till den brist som var på ämnen än attachement för dess person, till Landtmarskalk, och förenade oss om Riksmän och Electorer."

"Riksdagen blef utbläst, GeneralLieutenant Fersen valdes till Landtmarskalk, men dagen förr än Bänkmansvalet skulle ske, märktes att Öfverste Pechlin gjort helt andra operationer än dem vi varit ense om. Detta gjorde den första oenighet emellan honom och de öfriga, men ÖfversteLieutenant Ehrensvärd och jag voro ännu vänner med dem

å ömse sidor, i anseende dertill att vi icke voro öfvertygade, att han gjort det af elakt uppsåt. Innan Bänkmansvalet gick för sig, anmodade han mig att göra dess fred med de Herrar han var brouillerad. Jag öfvertalte därför ÖfversteLieutenant Boije att resa till honom, då de förlikte sig, och förente sig om Electorerne, hvarom han gaf paroll att intet skilja sig, igenom några ensidiga anläggningar."

"Jag blef Bänkman, men lotten föll på ingen mer af vårt samhälle, än HofrättsRådet Rappe. När Bänkmännerna trädte ner i Secreta Utskottsrummet, så märktes att Pechlin ej hållit dess sist gifna paroll, hvarför Rappen ville öfvertala mig att sluta honom ur Electorslistan, och som han sedermera blef utnämnd igenom en enda rösts pluralité, så tyckte Rappen sig hafva skäl att förebrå mig det, hvartill jag svarade, att emellan Pechlins och mitt uppförande vid detta tillfället, varit den åtskillnad, att jag varit ordhållen, men han icke, och en sådan advantage hade jag förlorat, om jag manquerat mitt löfte att gifva honom mitt votum."

"Följande dagen gjorde Pechlin mig besök, och sökte ursäktade dess förhållande, samt bad mig åter göra sin fred med de öfriga. Men då jag föreställte honom omöjligheten häraf, och att de af honom gjorde steg utmärkte tydligen att han ville ensam disponera hela Riksdagen, anmodade han mig att innan aftonen gifva sig svar om den sökte förlikning vore möjlig, hvarpå jag lofvade honom det, och sedan jag med de öfriga varit tillsammans, gjorde jag honom med ÖfversteLieutenant Ehrensvärd visit kl. 12 om natten, och berättade honom att det vore en omöjlighet att få honom med dem förlikt. Han frågade hvad vi i anseende till honom ärnade göra, då jag föreställde honom, att det vore oskäligt om vi skulle öfvergifva de vänner som hållit paroll, och ensam följa hans öden, som hade manquerat: han sade sig då vara nödsakad att gå sin egen väg, och från den dagen hade vi med hvarannan ingen vidare öfverläggning."

"Han hade emedlertid ställt sig in med Mössorne, och sedan han blef utsluten ifrån Secreta Utskottet, började han med agera uppenbarligen, och ökte deras parti igenom sina vänner, så att de vid alla voteringar hade öfverhanden. De casserade Electorerne, och RådsElectorer, som vid alla Riksdagar af dem blifvit valde, måste denna gången å nyo väljas af Bänkmän. Stora Deputation skulle väljas af RådsElectorerne, och man var i begrepp att draga till den stora Deputation alla de saker som efter Regeringslagarne borde

höra till Secreta Utskottet m. m. Så att det började få anseende till hvälfning i hela regeringssättet."

"Under det detta påstod kom GeneralLieutenant Ehrensvärd hem ifrån Pommern. Vi råktes d. 1 December på Westberga, der jag gaf honom idé om vårt närvarande tillstånd, och hela förloppet af hvad som passerat, och försäkrade att dess ankomst gaf mig det hopp, att sakerna kunde komma i annat skick."

"Sedan Gref Fersen var vald till Landtmarskalk öktes våra sammankomster så väl med honom, som några andra personer som han tagit med sig. Secreta Deputation blef skapad mest af Rådets vänner, hvaröfver jag ej underlät att låta Presid. Höpken och ÖfversteLieut. Boije förstå, att sådane steg skulle bidra att öka de missnöjdes antal som ock hände."

"När General Ehrensvärd varit hemma några dagar, lernade han sin bror och mig en helsning af Landtmarskalken, att vi icke behöfde vara tillstädes vid öfverläggningarne, så vida vi genom honom kunde få veta allt hvad der afgjordes. Jag var dermed icke missnöjd, sedan jag var öfvertygad, att allt drefs af egna afsigter, och ingen gick längre än dess interesse tillstodde honom. Efter den dagen blandade jag mig icke mer med Riksdagsaffairer, vidare än att jag bevistade plena, Secreta Utskottet och Defensions Deputation, i hvilken jag några månader var Ordförande. Denna Riksdag var jag fullmäktig för Friherre von der Pahlens familia."

"Emedlertid ändrade hela ställningen sig småningom efter Gen.Lieut. Ehrensvärds ankomst. Pechlin kom i förtroende med honom och Landtmarskalken, samt blef vald till Ledamot i Secreta Utskottet. Höpken och Boijen, som succederat RiksRådet Wrede, casserades. De på sin sida beskylldes mig för delaktighet deruti, som jag dock icke hade någon del. Med ett ord, alla de som vid Riksdagens början varit tillsammans, förklarade mig ovänskap, så att jag icke hade liaison med någon, utom ÖfversteLieut. Ehrensvärd, som undergick lika öde med mig."

"Det var en besynnerlig omständighet. Jag förlorade alla vänner, ehuru väl ingen hade skäl att reprochera mig något. Landtmarskalken viste vid alla tillfällen att han hade en sort aversion för mig. Pechlin var piquerad för det som oss emellan händt vid början af Riksdagen, och förut är berättadt. Orsaken till den kallsinnighet Höpken och Boijen hade för mig är nyss förut sagt: Och de af partiet

som icke visste af dessa anecdoter, blefvo af afund mina vänner, när jag den 4 December blef uppförd på förslag till ett ledigt Riksrådsembete."

"Min föresats är icke att beskrifva alla denna Riksdags vändningar, vidare än de kunna angå mig, och derför inskränker jag följande berättelse endast till det som kan angå Rådsvalet."

"Vid Riksdagens början voro 2:ne vacancer i Rådet, till hvilka besättande ett Civilt och ett Militärförslag blef upprättat. På militärförslaget uppfördes Amiralen Gref Erik Sparre, Gen.Lieut. Gref Liewen och jag, men som Sparre afsade, så sattes vice Amiralen Lagerbjelke i dess ställe. Häraf utnämnde Kongl. Maj:t Gref Liewen till dess och Rikssens Råd."

"I Januari månad blef förslag till ett ledigt Rådsembete efter Gref Henning Gyllenborg uppsatt, hvarpå vice Amiralen Lagerbjelke, Generallieutenanten Gref Horn och jag uppfördes, då Hans Kongl. Maj:t den 19 Januari utnämde Gref Horn."

"I Februari månad misste R.Råd. Palmstjerna och Schaffer Rikssens Ständers förtroende och blefvo endtledigade ifrån deras Rådsemeten, då äfven RiksRådet Höpken begärde och erhöU dess afsked. Förslagen till dessa 3:ne således ledigblefne Rådsemeten, blef den 7 Mars inrättade, hvaribland var ett militärförslag, på hvilket jag blef uppförd i första rummet, Öfverste Rudbeck i det andra, och ÖfverAdjut. Baron Douvall i 3:e rummet. De Civile förslagen blefvo först uppgifne till stånden, och då börjades votering om personerne, dermed gick så långt ut på tiden, att det militaire förslaget ej kom till Ståndens bepröfvande förr än i Maj månad, då votering skedde hos Stånden om ÖfverAdjut. Baron Douvall, som blef utvoterad hos Ridderkapet och Adeln. Om Öfverste Rudbeck blef äfven votering som hos Adeln blef qvarstående, men utvoterad af de andra 2:ne Stånden, hvaremot Douvall blef af 2:ne Stånd bibehållen. Deraf uppkom i anseende till Douvall den lagquestion hos Rikssens Ständer, huruvida till Rådsväl fordras nnanimité, eller om Ståndens pluralité kunna fastställa förslagen, då det senare blef fastställt, och Douvall således qvarstående, men i 3:e rummet blef d. 11 Juli GeneralMajor Adlerfeldt på förslag uppförd."

"Det var mig alldeles lika mycket att bli utnämnd eller ej, så att det var mig alldeles omöjligt att säga hvilket jag

heltre skulle åstunda, och på det allmänheten kunde finna det, höll jag mig ifrån hofvet hela den tiden som detta förslaget var oafgjordt. Landtmarskalken arbetade på allt upp-
tänkligt sätt för GeneralMajor Adlerfeldt som var en af dess vänner, deremot underlät icke Douvall och dess svärfar Bergmästar Rjerrman, som var BorgarStåndets Talman, att göra sitt till att få den sistnämde utnämnd: det säges att penningar blifvit utdelte i Stånden att få Rudbeck utvoterad och Douvall bibehållen, samt att nog lysande offerter skedd hofvet. Men som det blef bekant att Hans Majestät yttrat sig vilja utnämna mig, så togs den utväg att låta förslaget ligga; således hörde man ej talas något härom förr än mot slutet af September månad, då PresteStåndet, utan att mig ännu är bekant, hvad dertill varit driffjädern, påminde hos Ridderskapet och Adeln om detta förslags presenterande, och som inga skäl till dess längre liggande kunde förebäras, så blef det den 7 October hos Hans Kongl Maj:t presenteradt, då jag till Riksråd blef utnämnd."

"Så snart jag blifvit utnämnd var jag uppe och tackade Hans Kongl. Maj:t. Eftermiddagen hade jag visiter af Rikssens Råd, Landtmarskalken, Franska Ambassadeuren, inrikes Ministrar och Embetsmän. Mot aftonen var jag uppe hos Hennes Maj:t Drottningen, samt följande dagen hos Kronprinsen, Prinsarne och Prinsessan. Den 11 October kl. 12 intog jag säte i Rådet, som skedde med följande ceremoni."

"StatsSecreteraren von Düben mötte mig i förmaket och tillställde mig Kongl. Maj:ts Kallelsebrief, i den första rådsalen blef jag af Riksrådet Gref Törnflycht emottagen, som förde mig in i Rådet fram till Kongl. Maj:ts stol, då jag till Hans Kongl. Maj:t adresserade följande tal:"

"Eders Kongl. Maj:ts Höghet och Rikets hästa, skall vara de endaste ögnamärken i alla minna underdåniga rådslag."

"Deruppå kysste jag Hans Kongl. Maj:ts hand, och intog mitt säte i Rådkammaren."

"Vid mitt inträde i Rådet voro följande Svea Rikes Råd: 1. Gref Rosen. 2. Gref Wrangel. 3. Gref Ekeblad, CancelliPresident. 4. Baron von Seth. 5. Baron Löwenhjelm. 6. Baron Scheffer. 7. Baron Hamilton, CancelliRåd. 8. Baron Lagerberg. 9. Baron Flemming. 10. Gref Liewen. 11. Baron Friesendorff. 12. Gref Horn. 13. Baron Rudenschöld. 14. Gref Törnflycht, det 15:de stället var då ännu vacant efter Riksrådet von Höpken."

"I December månad intogo Gref Bonde och Gref Bjelke deras säten i Rådet, så att Riksens Råds antal då var 17 och Gref Bjelke innehade lön på extra stat."

År 1762 utnämndes RiksRådet H. till Friherre, och med slutet af s. å. till C. S. O. Då dubbningsen den 22 April följ. år skulle ske, underkastade sig H., "för att icke bort skänka något af den värdighet som bör åtfölja RiksRådsembetet, dagen förut, Rådets ompröfvande, huruvida jag kunde vara närvarande i Capitlet, och så väl der som i procession inta mitt ställe som en af de yngsta Commendeurer, eller om jag borde afhålla mig derifrån samt alla dylika ceremonier. Riksens Råd som funno betänkligt att stadga något i denna question, häst deras utslag antingen skulle vara stridande emot Regeringsformen, eller Ordens-statuterna vidtogo det Expedient att hos Konungen i underdånighet anhålla, det Kongl. Maj:t ville hålla Capitel efter dubbningsen i sitt Cabinett, hvarigenom procession till Riddarsalen kunde undvikas hvilket Hans Maj:t i nåder biföll. I följd af hvad således vid detta tillfället föreföll, blef jag frånvarande d. 28 April då Riddardagen firades. Detta blef af de öfriga Commendeurer ganska illa ansedt, som deputerade Öfverståthållaren Lantingshausen att deröfver i Seraphimer-OrdensCapitlet anföra besvär att jag af förakt för Orden afhöll mig derifrån, men då han anmälde detta till Ordens-Cancelleren Gref Ekeblad, föreställde han honom, att det vore tjenligast innehålla dermed så vida ingen kunde veta om jag var hindrad af sjukdom, således stannade det af för den gången."

"Emedlertid blefvo 3:ne Blå Band lediga innan Ordens-Capitlet d. 21 Nov. skulle hållas. På Gen. Grefve Fersens anhållan hade Hans K. Maj:t lofvat ett af dem till bemälda Grefves Svåger, ÖfverStåthållaren von Lantingshausen, och som RiksRåderne Baron Rudenschöld och Gref Törnflycht ännu icke hade dessa band, så syntes deraf följa att jag för denna gången icke skulle bli utnämnd. Och ehuruval det till Lantingshausen gifna löftet icke blef mig bekant förr än efteråt, så ansåg jag icke dess mindre för ovisst, om jag skulle bli utnämnd eller ej. Emedlertid som jag önskade att Rådet skulle afgöra, huru Riksens Råd som vore Commendeurer skulle sig förhålla vid processioner och dylika tillfällen, påminnte jag Cancelli-Presidenten och Ordens-Cancelleren Gref Ekeblad derom, då jag derjemte yttrade mig, det jag allt framgent torde förblifva i lika omständighet, emedan jag

Besatt mig att aldrig emottaga SeraphimerOrden, så framt Hans Maj:t vid detta tillfället nämde någon utom Rådet, hvartill jag sade mig äga så mycket mera skäl, som sådant ännu icke händt något RiksRåd allt sedan Orden blef inrättad, att det icke vore i anseende till min person utan till ämbetet som det ömmade mig, att jag deraf ville visa prof, när Rådet deciderat question, då jag icke ville undandraga ett infinna mig vid alla Riddardagar, och behålla det gula bandet, ehuru mycken höjelse jag hade att gifva det tillbäta. Men sedan han sagt mig de betänkligheter som voro för Rådet att afgöra denna fråga, kom jag med honom öfverens, att jag några dagar skulle hålla mig inne för opasslighet, det jag ock gjorde. Emedlertid gjordes åtskilliga föreställningar å ömse sidor. Riksens Rådet ville gerna att alla 3 banden skulle bortgifvas inom Rådet, och General Fersen arbetade för sin sväger, hvartill kom, att Konungen hade svårt vid att ändra det löfte han gifvit. Saken var ännu icke deciderad några minuter förr än procession skulle ske: men Deras Excellencer Ekeblad och Scheffer öfvertalte ÖfverStåthållaren att gå in till Hans Kongl. Maj:t och anhålla det Konungen ville vid annat tillfälle ha honom i minne, och denna gången icke gå förbi någon af Riksens Råd. Hvaruppå H. K. Maj:t i Capitlet utnämde mig jemte de 2:ne förenämde Riksens Råd till Riddare af SeraphimerOrden."

Vi meddela åter ur hans Dagbok följande reflexioner: "Man började sommaren 1764 att i Rådet tala om Riksdag, i anseende till den förlägenhet af penningebrist, hvaruti statsverket sig befant. Sedan man flera resor företagit detta ämnet blef d. 2 September till öfverläggning utsatt, hvaruti beslöts att sammankalla Riksens Ständer i Stockholm till nästkommande Jannari."

"Denna extraordinarie Riksdag hade väl kunnat uppskjutas till den af Riksens Ständer sjelfva utsatte termin, om man velat uppskjuta med utbetalning af sådana behof som hade kunnat tåla uppskof, så att penningebristen icke så mycket var orsaken dertill, som ett uppkommet project, att förena begge partierna, samt rätta det som kunde vara felaktigt i sjelfva grundlagarne; det var nog liknelse att detta kunde lyckas, ehuru jag så väl som RiksRådet Fleming ofta föreställde våra vänner det äfventyr man torde kasta sig uti, i fall det misslyckades, och utgången viste, att vi icke hade orätt."

"Sedan Sverige slöt en separatfred med Preussen, ket icke instämde med de med Frankrike ingångna fördelser, började denna makt att visa nog svårigheter vid quidens afslutande, angående de inestående subsidier, åberopande att Sverige icke hållit det antal troppar i Tyskland som igenom tractaten var stipuleradt; häruti hade Frankrike icke så alldeles orätt, ehuru vi sökte bevisa tillkom. Här om blef negocieradt allt ifrån fredsslutet, men i närhet hela denna sommar, och åtskilliga af Frankrikes propositioner förkastades. Omsidet föredrogs i Rådet Frankrike sluteligen i ett för allt ville utbetala på 8 millioner Livres, hvilket anbud af pluraliteten i Rådet antaget."

Så snart detta blef kunnigt, blefvo Mössorne ej alla så förbittrade att den projecterade föreningen emellan parterna blef afbruten, utan man började utsprida åtskilliga ogodade rykten om Regeringen, att derigenom uppelda sin till det förestående Riksdagsmannaval: hvarvid äfven användes med penningar, som en viss makt i grannskapet förrådade, som så lyckades, att nästan alla de 3 Ständerna väljas, bestodo af de ifrigaste Mössor i nation."

"Mina omständigheter hade så försämrat sig, under tiden jag innehaft RiksRådsembetet, att jag detta år i månad nödgades sälja bort Åda gård till gälds betalning hvartill den likväl på långt när icke förslog."

Vid 1765 års Riksdag kom det länge gäsande kriget mellan de båda partierna till fullt utbrott. Den första vudattaquen var Sekreta Utskottets anmärkningar emot det angående liquiden med Frankrike om Subsidierne, hvilken skrift d. 17 Juli uppsändes och d. 22 af Rådet besvarad. Derefter skrifver H.: "Den 30 i samma månad hade jag visit af en af mina Cousins Majoren Baron C. Cederström, som var mycket i förtroende hos det rådande partiet, och berättade mig att alla de herrar Riksens Råd som tillstyrkt Subsidierne emottagande skulle mista Riksen Ständers förtroende, och följaktligen deras innehafvande Rådsembeten, men om jag i min ytterligare förklaring öfver den remarque som af Utskottet vidare skulle utfärdas ville skilja mig från de öfriga och då straxt begära att få nedlägga RiksRådsembetet, så skulle mig afsked jemte pensjon lemnas. Jag svarade, det jag ansåg detta för ett icke nog värdigt steg, och såg dessutom ingen säkerhet deruti att man skulle hålla det man lofvade; jag skulle således omjag

Jag denna proposition, handla emot min öfvertygelse, och ådraga mig allmänhetens förakt. Jag hade dessutom ett hopp att tiderna kunde ändra sig framdeles, och att så-
mma ständer kunde komma tillsammans, som efterfrågade
varföre man tagit af oss förtroendet, och då de funno att
de hade skedd våld, så vore den minsta skyldighet att icke
låt mig lida nöd, men om jag på det nu föreslagna sätt
förde min enskilda fred så hade jag efter ordspråket satt
mig mellan 2:ne stolar."

"Samma dag eftermiddagen kl. 7 kom samma man igen,
och sade sig fått af Landtmarskalken i commission att för-
klara mig om dess beständiga vänskap och tillgifvenhet, i
anledning hvaraf han lät mig vetå, att Rådet ännu vidare
kunne komma att höras öfver Subsidiärendet: att dess råd
vore, det jag i min förklaring ville skilja mig ifrån de öf-
liga Rikens Råd, och låta förstå det jag nu efteråt fann
att jag misstagit mig i mitt tillstyrkande. Jag bad honom
berätta Landtmarskalken, det ingen vore bättre underrättad
än han, hur litet rådsvärdigheten förblindade mig, han tor-
de ännu kunna erinra sig, hvad oss emellan passerat innan
han kom dit, när jag anmodade honom att hos H. M. före-
komma mitt utnämmande: att jag dessutom äfven vid denna
Riksdags början låtit honom förstå, det jag vore sinnad att
nedlägga embetet, när mina underdåniga rådslag vore af
Rikens Ständer öfversedde; således vore det icke möjligt
att hågen för att vid detta embetet blifva bibehållen, kunde
öfvermå mig att glömma bort mig sjelf, och begå en så ne-
dig gerning, att erkänna mig felaktig, då jag höll före att
jag icke gjort annat än öfvertygelse och skyldighet kraft.
Jag bad att Landtmarskalken ville sätta sig i mitt ställe,
och så dömma hur vida det kunde vara honom möjligt att
göra ett dylikt steg, och att man ej borde proponera sina
önskaner sådant som man ej skulle vilja göra sjelf. Utom allt
detta försäkrade jag, det jag ansåg qvarblifvandet i Rådet
för det värsta onda som kunde hända mig, och att min fulla
föresats varit, att nedlägga mitt embete, när mina rådslag
blifvit öfversedde. Ett embete som hittills varit mig tungt,
men efter denna riksdag blefve odrägligt. Ville Rikets Stän-
der tillägga mig pension, som under det jag i så dyra tider
innehafte detta embete förtärt allt det jag och min hustru
eget, och nu näppeligen hade tillgång till så mycket att mi-
na kreditorer kunde få sin betalning, när allt det blefve
försåldt som jag egde, så skulle jag anse för en lycka, att

i stillhet få tillbringa min öfriga lifstid: hvar om icke och i fall Rikets St. behagade fråntaga mig embetet, jemte förtroendet, så vore jag likväl icke utan all resource, ty Pensionscassan kunde ej undgå att till mig betala Öfverstepension, hvartill jag egde rättighet innan jag kom i Rådet. Med dessa 1700 D:lr Smt kunde jag i någon landsort arrendera en gård, och föda mig med hustru och barn så godt jag kunde. En sådan lefnad skulle jag tillbringa med långt mera nöje och sinneslugn, än om jag qvarblef i Rådet. Slutligen tackade jag Landtmarskalken för dess vänskapsbetygelser, hvaraf han i synnerhet kunde visa prof, om han bidrog till pensions erhållande, antingen det vore afgjort att jag tillika med mina embetsbröder skulle mista Rikets Ständers förtroende, eller om jag blefve erkänd att hafva gjort rätt, och finge sedermera tillfälle att sjelf begära få nedlägga mitt embete."

"Följande dagen d. 31 Juli hade jag besök af Kammarherren Rudbeck som sade sig vara committerad af Landtmarskalken, att göra dess ursäkt att han ej varit hos mig, och tillika försäkra om dess vänskap och tillgifvenhet, som föranlät honom att använda all flit och bemödande, att jag skulle bli kvar i Rådet. Jag svarade det sådant ankom på sättet, och i fall Riks. St. ansåg subsidiesaken af den beskaffenhet att jag derföre borde tilltalas, så vore jag nöjdare att undergå lika öde med mina embetsbröder. Jag itererade då äfven min åstundan att gå ur Rådet, och att jag ansåg en anständig pension för långt lyckligare än sitta kvar."

"Den 1 Aug. berättade Gref Ekeblad mig det han dagen förut erhållit säker kunskap, det han och R.R. Scheffer skulle denna förmiddag uppkallas i stora Deputation att mundtl. förhöras i den der anhängige vexelsaken; detta beslut hade likväl blifvit uppskjutet till följande dagen, emedan en ledamot i samma deputation begärt att det skulle ligga på bordet till andra dagen; i anseende dertill anmodades jag, så väl af R.R. Ekeblad som Scheffer, att eftermiddagen vara tillstädes vid en öfverläggning, som sedermera kl. 5 hölls hos Gref Fersen, hvarvid inga flera voro närvarande än begge förenämde R.R., StatsSecret. Hermansson, Gen. Ehrensvärd och Öfversten Baron Scheffer. Man rådgjorde der hvad som borde vidtagas, i anseende till den af det rådande partiet gjorda proposition, att dessa begge R.R. skulle sjelfva begära att få nedlägga sina embeten, då all vidare recherche skulle upphöra; man kunde der ej stadga sina tankar här-

innan, utan höll man för bäst, att proponera något uppkall till dess dessa 2:ne R.R. fått rådrum att rådgöra med sina vänner, men då jag följande dagen kom upp i Rådet, berättade dessa 2:ne R.R. att de varit nödsakade taga ett beslut att nedlägga deras embeten, och att ultimatermin vore dem förelagd till kl. 11 samma förmiddag, eljest skulle de då bli uppkallade i stora deputation, hvarjemte även det beslut blifvit taget, att de af R.R. som hade del i subsidiisaken skulle samma dag uppkallas till muntligt förhör i Secr. Utsk., men allt detta skulle stanna af i fall deras afskedssuppliquer innan kl. 11 vore till R.R. Gref Horn förvar lefvererade. Sådant skedde, och Landtmarskalken som den utsatte timman upp i Presidentscontoret, och hade med sig Öfverste Durietz; hvaräst dessa suppliquer blefvo honom till genomläsande tillställde, och sedan förseglade R.R. Horn tillställde att förvara till nästpåföljande måndag, då de skulle H. M. i sittande Råd föredragas."

"Den 4 var jag på Ulriksdal, der Drottningen och Kronprinsen voro mer nådiga än vanligt. Landtmarskalken berättade der de försäkringar som han igenom Kammarherren Lindbeck låtit göra mig, hvarjemte han tillade att ingenting skulle hända R.R. Liewen, Rudenschöld och mig."

"Den 5 öfverlemnade R.R. Ekeblad och Scheffer till R. M. deras underdåniga anhållan om tillstånd att nedlägga sina Rådsembeten, hvarpå de afträdde, då suppliquerne uppstades, hvarpå H. M. genom nådigt yttrande remitterade måttet till Rikets St. samt rekommenderade dem till vanlig Rådspension. Samtliga R.R. aflade deras underdåniga tacksägelse för H. M:s vid detta tillfället betygade nåd, vid hvilket tillfälle R.R. Löwenhjelm förde ordet. Dessa 2:ne Herrar Rikens Råd utbekommo några dagar derefter sina afskeden."

Efter åtskillig skriftvexling stadnade Sekreta Utskottet den meningen, att R.Råden Rosen, Seth, Hamilton och Fleming, jemte Ekeblad och Scheffer, som förut tagit afsked, skulle mista embetet, men som de trenne yngre, Liewen, Rudenschöld och Hjärne "hade hvarken haft del i hela den kedja af olyckliga rådslag, som land och folk träffat, eller i sin början beredt de saker, vid hvilkas slut de sedermera med de andre handen lagt," så ville Utskottet förhållandet Riks. Ständers eget ompröfvande underställa. Resultatet blef, att äfven Rudenschöld skulle afgå, men Liewen och Hjärne erhålla en skrapa, som var författad "i ganska

hårda ordalag." I stället för de 6 afskedade Riksråden invaldes d. 10 Sept. Landshöfd. De Geer, Statssekr. Hermelin, Landsh. Grefve Gyllenstjerna, Hofmarsk. Frih. Reuterholm, Öfversten Baron Funck och StatsCommiss. von Wallwijk. Då H. efter julen på permission reste bort, samt tog afsked af Konungen, berättade H. M., att Landtmarskalken varit hos honom dagen förut och beklagat sig deröfver, att H. M. öfvergifvit deras parti, hvarpå Konungen hade svarat, att de öfvergifvit honom och icke han dem; att de ingenting gjort hela denna riksdag för riket, utan endast utöfvat förföljelser och hämd, och så länge de deruti ville fortsara, så vore hans föresats, att alltid vara dem emot."

Rudenschölds afsked, i hvilken H. "förlorade den förtrognaste vän han haft i Rådet" gick honom ömt till hjertat. Konungen gaf de begge öfrige tadlade fastän bibehållne Riksråden, Liewen och H., upprättelse, då han i Sept. 1766 utnämde just dem, att resa Kronprinsessan Sophia Magd. till mötes i Helsingborg och å Konungens vägnar lyckönska henne till sin ankomst till riket. Sekreta Utskottet sjelft förordnade honom under hans frånvaro att hafva inseende öfver Trollhätte slussbyggnad; äfven blef han detta år Led. i Lazarettens Direction.

"Den 4 Nov. s. å." (berättar H. vidare) "gjorde General Grefve Fersen mig besök, och berättade mig, att hans Maj:t uppdragit honom att låta mig veta, det Kongl. Maj:t vore sinnad att utnämna min hustru till Hofmästerinna hos Kronprinsessan, och derjemte lemna henne tillstånd att i anseende till dess sjuklighet få bo i sitt hus, samt allenast göra tjänst så ofta hennes helsa det tillät, men på det Kronprinsessan ej skulle sakna dagligt sällskap, skulle Fru Palmfeldt flytta upp på slottet, och äfven få fullmakt som Hofmästerinna: han sade sig fått befallning att häröfver inhämta så väl mitt som min hustrus yttrande, och straxt lemna Kongl. Maj:t deraf del. Jag gaf till svar att alla tillfällen voro mig angenäma, då jag hade tillfälle att efterkomma K. M. befallningar. Detta svar blef så nådigt upptaget, att både H. K. M. och Drottningen samma dag tackade mig derföre, hvilket äfven Kronprinsen dagen efter gjorde. Den 8 November ankom Kongl. Maj:ts Bref som var dateradt d. 4 och vid couren hos Kronprinsessan den 13 gjorde min hustru första gången sin fonction."

"Följande året 1767 hade, fortfar H., medan jag var borta (d. 3 Aug.—31 Oct.), de närvarande Rikssens Råd

adgat vixelcoursen till 42 sk. per R:dr som för detta år enligt Riksens Ständers förordnande borde vara 66 sk. Den för allmänheten och hela riket så betydande omständighet, hade då redan börjat visa sin verkan, igenom åtskilliga betydande bankrutter, manufakturers undergång m. m. Men synnerhet hade bergslagen deraf den drygaste kännning, som skulle sälja sina tillverkningar efter 42 sk. cours, då likväl ackjern, kål m. m. blifvit inköpt efter 66 sk., och således i tredjedel högre. Dagsverken hade ock i proportion varit mycket dyra, så väl som alla åtlige varor. Dessa så betydande omständigheter föranlät Hans Maj:t att igenom ett afgifvet dictamen äska Riksens Ständers sammankallande, men som Rådet innan min återkomst till Stockholm utsett i Beredning af RiksRåderne Grefve Löwenhjelm, Baron Friesendorff, Baron Hermelin, Baron Funck och Herr von Wallwijk, att uppgifva botemedel till förekommande af Bergslagens undergång, så blef med deliberation öfver R. M. dictamen uppskjutit, till dess förenämde Herrar Riksens Råd kommit med deras betänkande."

"Den 9 Februari ingaf Kongl. Maj:t å nyo ett dictamen och äskade att deliberation öfver Ständernas sammankallande skulle utan vidare tidsutdrägt företagas, hvarupå saken, sedan förenämde deputerades betänkande var föredraget, företogs d. 16, då samtelige Riksens Råd afstyrkte Riksdagen i flera afseenden skadlig för Riket. Jag var den enda som höll den vid sakernas närvarande ställning för ooundvikelig, i anseende till de i mitt voto upptagne omständigheter."

Af Lunds Akademi blef H. d. 7 Maj 1768 utvald till cenceller, och af R. M. utnämnd d. 22 Maj.

Emedan H. var den enda, som icke satt sig emot den Riksdagens sammankallande, så blef han också den enda, som vid det i Norrköping 1769 samlade Riksmötet undgick anmärkning, då deremot de sednast tillsatta RiksRåden utrotades och de förut afsatta ånyo inkallades i Rådskammaren.

Med H:s återkomst till Stockholm från Norrköpings Riksdag upphör hans Dagbok, hvilken vi hittills följt. Hans önsjande öden kunna vi blott summariskt uppgifva. H. utnämndes till Grefve 1770. I anledning af den förut i Gr. Hermanssons biographi omtalade tvisten, tog han afsked ur Rådet d. 20 Mars 1772, men inkallades derefter straxt efter Revolutionen, d. 22 Aug. Vid öfverläggningarne i Rådet

1788 angående troppars öfversändande till Finland i anledning af Ryssarnes (förmenta) fredsbrott, voro H. jemte R.R. Öfv.Ståth. Frih. C. Sparre de enda, som förklarade sig den emot. Vid krigets utbrott blef H. Ordförande i Utrednings-Commissionen. Följande år tog han afsked d. 12 Maj, men lefde ända till d. 13 Apr. 1805, så att han således upphunnit en ålder af nära 90 år.

Grefvinnan H. berättas hafva erhållit en så inskränkt uppfostran, att hon ej en gång förstod Fransyskan; såsom Hofmästarinna befann hon sig derföre ofta i en pinsam förlägenhet, så ofta hon blef tilltalad af främmande ministrar, och sökte då hjälpa sig med ett antaget sken af tankspriddhet. Vanligtvis hade hon vid sin sida sin dotter, som då måste underhålla conversationen. Men som den unga fröken icke alltid var af samma tanke som den gamla frun, hade äfven hon sina distractioner och inlät sig i så varma samtal, att man flera gånger måste påkalla hennes biträde, innan hon kom sin moder till hjälp. (Ristells Anek. 1. 43).

(Källor: G. A. Hjarnes LefvernesBeskrifning, börjad att sammansättas och upptecknas d. 28 Aug. 1737, i Msspt, med ovanlig vackra pictur och försedd med teckningar och stamträd; vapen och andra ornamenter. — Heml. Handl. 1838. Del II, sid. 181.)

HOF, JOHAN. — SVEN.

1. H O F, JOHAN.

Son af Prosten och Kyrkoherden i Hofva *Sven Corylander* och hans första hustru *Ingrid Andersdotter*. Såväl vid Skara Gymnasium, som vid Akademien i Upsala kallade sonen sig Corylander, men benämndes af sina landsmän ständigt Hoof eller Hof efter sin födelseort, och antog derföre med fadrens samtycke detta namn *). Han var länge i Riksrådet Edm. Gripenhjelm's hus, först som informator och sedan som Sekreterare. Han förvärfvade sig en grundlig insigt i vetenskaperne, och försökte sig äfven som Latinsk poët. I Gripenhjelm's hus väntade han på någon befordran, helst till civil tjenst, då fadren skref till honom att Fogläs pastorat i Skara Stift var ledigt, och att han dertill borde anmäla sig, 'proponerade äfven giftermål med den afledne

*) Han bör ej förblandas med Johan Hof d. y., som var son af Prosten Sven Corylander i dess sednare gifte. Han dog 1739 som Prost och Kyrkoherde i Lefvene.

Pastorns dotter, hvilket jemte hans höge gynnares förord borde göra vägen lätt. Sonen tog fadrens råd i närmare övervägande, och beslöt att följa det.

Vid ansökningen till förslaget gjordes ingen svårighet, men i stället för prest- och kyrkoherdeförhör i Domcapitlet blades honom, eller ock erbjöd han sig, att genom offentlig disputation vid Gymnasium, visa prof på sin theologiska kunskap. Till den ändan sammanskref han några theser, hvilka han till Biskopens och Domcapitlets öfverseende och gillande aflemnade. En bland dem lydde sålunda: "Resurrectionem Christi non pertinere ad opus redemptorium, multa mihi videntur argumenta evincere." Denna thes ansågs af Biskop Omænus och Domcapitlet såsom stridande mot Lutherska läran, och förkastades alldeles med förmaning till Hof att ändra och återkalla en så kättersk mening. Då H. ville med många skäl bevisa satsens likformighet med Guds ord och våra symboliska böcker, sökte Biskopen och capitlet icke allenast att hindra hans ansökan, utan berättade saken i skrifvelse till RiksDrotsen Grefve Pehr Brahe, som var den förnämste ledamoten af Foglås församling, med anhållan om hans utlåtande. Intagen af DomCapitlets föreställning svarade Grefven att "han hade en afsky för en sådana lära, samt att Hof icke borde komma i åtanka vid det af honom begärde pastoratet, om han icke den förmenta kätterska läran sig alldeles afsade." Som Hof märkte att Domcapitlet ville hindra hans befordran i Stiftet, anhöll han hos Theologiska Faculteten i Upsala om dess yttrande öfver hans sats. Faculteten skall dock ej velat afgifva något bestämt yttrande, som man trodde af fruktan för Biskoparne, vilka man förnummit anse satsen för irrig. Men Theologiska Faculteten i Wittenberg, samt åtskilliga andra Theologer i Tyskland och Sverige, lemnade H. sitt intygande, att de ansågo hans mening om Christi uppståndelse för renlärig. Dessutom sammanletade han ur de bästa Lutherske Theologers skrifter allt hvad som kunde tjena att bestyrka hans mening.

Ej allenast hela Foglås församling, med undantag af RiksDrotsen, arbetade för H., utan äfven RiksCanzlern Gref Magn. Gabr. De la Gardie, och Erkebiskop Joh. Bazius lemnade honom och gillade hans sats "quatenus redemptio recte accipitur, pro sola satisfactione, in passione & morte soluta." På detta sätt kraftigt understödd ingaf han till Domcapitlet sin omständliga förklaring och skref äfven till Riks-

drotsen, för att betaga honom alla vidriga tankar angående sitt uppförande och sin lärosats. Saken blef icke destomindre andragen hos Konungen; förmodligen genom Riksdrotsen, och i anledning häraf utfärdade Konungen till Domcapitlet ett mycket allvarsamt bref, hvarjemte ett nästan lika lydande samma dag afgick till alla de öfrige Biskopar och Domcapitel i Riket. Allt detta oagadt blef ej slut i saken; utan den föredrogs vid 1680 års Riksdag hos Presteståndet eller det så kallade Consistorium Regni. H. blef nu af de församlade Biskoparne förhörd, den bestridda lärosatsen med ofvannämde inskränkning gillad och han sjelf såsom en grundligen lärd man af Ståndet hos Konungen till nådig befordran recommenderad, hvarefter Konungen förordnade honom till Kyrkoherde i Foglås. Han prestvigdes derpå i Storkyrkan af Erkebiskopen, och när Domprosten Laurentinus, som var Riksdagsman, inställde sig för att biträda vid acten, bortvistes han af Erkebiskopen med dessa ord: "Huru vill det passa sig, att J, genom händers påläggande, skolen välsigna den, som J utropat för en kättare? Han skall ordentligen blifva prestvigd utan eder tillhjelp." Han tillträdde derpå pastoratet, men då han ännu rönt någon afvoghet af Domcapitlet, aflät Konungen ett strängt bref till detsamma af d. 2 Dec. 1682 och förordnade tillika deruti H. att vara Prost öfver åtskilliga närgränsande församlingar. Han lefde sedan i fred, älskad af sina åhörare och vördad af Stiftets Presterskap till sin död d. 21 April 1709.

H. var en särdeles lycklig Latinsk poet, och har skrivit flera carmina. Var Orator vid Prestmötet 1686 och Präses 1687. Uppfördes 1701 på förslag till Biskop i Skara.

Gift med *Beata Kempe*, dotter af företrädaren Christopher Kempe och sondotter af Biskopen i Skara, Johan Kempe.

Skrifter: Likpred. öfver Major Lars Phil. Ehrensteen. Sthm 1701. — IX Latinska Carmina. (se Knös p. 128.)

(Källor: Genesii Lex. I och IV. — Nya Sv. Bibl. T. 3. s. 231. — Sv. Marc. Juni 1764. — Knös Hist. Poët. Vestrog. Latin. P. VI. p. 129.)

2. H O F, SVEN.

Var född i Skara d. 18 Jan. 1703. Son af Prosten i Lefvene Mag. *Johan Hof* d. y. och *Christina Wallwik*. Stud. i Upsala 1721. Phil. Magister 1731. Under Domprosten

Calssii handledning studerade han Botanik med den flit, att hans herbarium redan 1728 bestod af 700 örter. Följande året begynte han i Falun sin mineralie-samling, som han sedan årligen ökade. Hans insigter förskaffade honom ej allenast de bästa conditioner såsom hos RiksRådet Grefve Gustaf Bonde, utan äfven 1737 förslag till Physices Professionen i Åbo, för hvilken han i Upsala utgaf en disputation. Rangerade och ökade R.R. Tessins mineralsamling, och då 1738 rådplägingar höllos hos Presid. Grefve Fred. Gyllenborg om en VetenskapsAkademies inrättande, tog Hof mycken del i desamma. Blef Correspondent af VetenskapsSocieteten i Upsala s. å. GymnasiiAdjunct och vice ConsistoriiNotarie i Skara s. å. DomkyrkoSyssloman 1739. ConsistoriiNotarie 1740. Rector Scholæ 1742. Matheseos Lector 1746. Eloqu. & Poeseos Lector 1750. Under denna tid undervisade han årligen 10 till 20 af de utmärktare gymnasisterne särskildt och för intet, informerade i botaniken, satte de musikaliska öfningarne i stånd och uppbygde ett Bibliothekshus af sten. Han yrkade äfven anläggandet af en botanisk trädgård och af ett bättre skolhus. Han erhöll på begäran afsked från Lectorssysslan med Professors n. h. o. v. 1757, och flyttade till sin gård Ulfängen i Värings Socken, der han afled d. 25 Aug. 1786.

Gift 1740 med *Sara Forslind*, dotter af Rådmannen Olof F. och Brita Dahlstedt. Hon afled kort före mannen. En enda son dog straxt efter födseln.

Hof har utgifvit flera lärda arbeten, och efterlemnade åtskilliga i handskrift. Han var stark i Latinska språket och criticus i sitt modersmål, till hvars tjänst ett par af hans arbeten äro utgifna. Sin boksamling af omkring 600 Voll. testamenterade han till Gymnasiibiblioteket i Skara. Äfven har han skänkt 1000 daler silf:mt till stipendium vid Skara Gymnasium. — Histor. Lectorn Mag. Per Luth parenterade 1788 öfver H. på Skara Gymnasium.

Skrifter: Diss. de metamorphosi telluris. Ups. 1737. — Memoria Gymnasii Scarensis. Scaræ 1747. — Svenska språkets rätta skriftsätt. Sthm. 1753. — Parentation på Latin öfver ÖfverHofspredikanten Doct. Lars Noring. Skara 1758. — Anmärkningar öfver 2 skrifter om svenska skrif- och stafningssättet. Sthm. 1760. — Förklaring öfver besynnerliga ord i Sv. Psalmboken. Sthm 1768. — En Landtmans tankar öfver orsakerna till den höga Vexelcoursen &c. Sthm 1768. (Anon.) — Grunderna till Svea Rikes presterskaps ståndsrättighet. Sthm 1772. (Anon.) — Dialectus Vestrogothica. Sthm. 1773. — Fundamenta Grammaticæ Latinæ Philosophica. Sthm 1782. — Afskedatal i Skara Domcapitel 1758.

188 HOFFMAN, Jonas och HOFFVENIUS Petrus.

— Kort och trogen underrättelse för en ung Student huru han sig i lefverne och studier skicka bör. — I Handskrift: Oration vid kröningen 1751. — *Oryctophylacium Bromelianum*. — *Calligraphia*. — *Lithographia Vestrogothica*. — *Disqu. de natura & origine Lapidum figuratorum*. — Den svenska Skaldekonsten med sina bevis förestäld, och med tjenliga exempel förklarad. (skänkt till Skara Gymn. Bibl.) — En större Latinsk Grammatica.

(Källor: Svenska Mercurius 1758. — Göteborgs Allihanda 1786. N:o 79. — Uppfostr. Sällsk. Tids. 1786. p. 567, 658. — Skara Stiftstidsn. 1795. N:o 42. — Ups. Acad. Bibl. Catalog.)

HOFFMAN, JONAS.

Föddes 1728 enl. Gahm, 1731 enl. Boye. Kom 1745 till Hofmålaren Pasch för att lära första principerna af Målarekonsten. Hade hos honom "den lyckan att under flera års vistande, till vederbörandes nöje blifva employerad så väl vid de Målningar som förfärdigades vid Kongl. Slottet, som ock vid kongsgårdarne." Tilldelades 1755 af SlottsbyggnadsDeputationen ett årligt Resestipendium, hvarmed han s. å. begaf sig till Paris. Här frequenterade han Målare- och Bildhuggare-Akademien, som för hans flit hedrade honom med 2:ne medaljer. År 1760 reste han till Italien, och vistades i synnerhet i Rom för att studera antiken, och de herrliga målningar, som der finnas. Återkom till Paris 1767, och blef af ÖfverIntendenten Bar. Adelcrantz 1770 hemkallad till fäderneslandet. Blef Kongl. Hof-Historiemålare, och Professor för teckningen vid MålareAkad. i Stockholm. Han afled 1780. Efter hans död har man gjort rättvisa åt hans förtjenster. Till hans bästa arbeten räknas altartaflan i Clara Kyrka i Stockholm, föreställande Christi nedtagande från korset.

Under vistandet i Italien blef han Ledamot af Konst-Akademierne i Florenz och Bologna, 1769 Agreé af Målare- och BildhuggareAkademien i Paris och 1770 Ledamot af Svenska Målare- och BildhuggareAkademien.

(Källor: Gahms Samlingar på Upsala Akad. Bibl. — Boyes MålareLexicon.)

HOFFVENIUS, PETRUS.

Var född 1630 d. 14 Mars i Axnäs i Södermanland. Fadren var RegtsPastorn *Eric H.*; Modren *Ebba Larsdotter*. Början till sina studier lade han uti Strengnäs skola; när fadren sedermera flyttades till Kyrkoherde i Björklinge för-

ning i Upland, fortsatte han dem i Upsala Cathedral-skola. Som Student vannlade han sig i början synnerligen i de döda språken och philosophien, hvilken senare han på ett alldeles nytt sätt hörde afhandlas af Professor Stenius. Cartesii satser intogo honom; han följde sedermera alltid denna nya philosophie, och blef sjelf till slut förföljd af densamma. Hos Professor Stenius fick han äfven hängslor för medicin, hvilken han ock, ehuru han länge vägrade, slutligen utvalde till sin hufvudsak. Sedan han disputerat pro gradu Philos. beslöt han, att efter vanligt bruk göra en utländsk resa, för honom såsom medicus, nu så mycket nödgare, som i Upsala saknades många tillfällen att inhämta utmärcklige kunskaper i den vetenskapens vidd. Till underlöd härvid undfick han 2 års Kongl. stipendium, och hedrades af Medicinska Faculteten med det intyg att "han var af en notabel progress i Studio Medicinæ och gaf en god opem och expectationem om sig." Medici reste då för tiden mest till de Holländska Akademier: H. tog samma tour, neml. till Leyden, hvarest han i 2 års tid med flit studerade anatomen och de öfrige medicinens delar, disputerade 1660 samt blef derpå Doctor och reste hem igen.

Året derpå (1661) var Prof. Frank nödsakad för sin höga ålder och sjuklighet anhålla om tjensfrihet: H. nyss hemkommen blef föreslagen till dess efterträdare; fick genast Kongl. fullmakt och introduction i April månad s. å. Olof Rudbeck, fadren, hade åref förut efterträtt Stenius, och således var nu Medicinska Faculteten bestående af 2 unga, unga och driftiga Professorer. Vid tillträddandet af sin systema började Doct. H. att behandla både Medicin och Physik på ett helt annat sätt, än hittills varit öfligt: han ville att de skulle på ett mera redigt men mindre barbariskt sätt föreställas ungdomen, än igenom de bruklige syllogismer. Till en början utgaf han derföre uti disputationer ett kort utkast till Physiologien och Pathologien, under titel af "Exercitationes artis Medicinalis," hvaraf 3 st. utkommo. Bärefter hvar och en bifogade han några theser, gemenligen anstötliga för den tidens skolastiske filosofher. Ibland annat påstod han deri, att ingen borde kallas Physicus, som ej hade kunskap i Chemi, Botanik och Anatomi; att icke allenast medicinen utan ock alla andra vetenskaper lärdes mest utan logica artificialis, och mycket lättare, än igenom de vanlige syllogismer: att materia var res extensa in longum, latum et profundum: att vacuum ej gafs i naturen m. m.

Häraf ådrog han sig i förstone blott mycken uppmärksamhet och skarpa disputationer-acter, hvilka sednare han dock med heder uthöll. Men när han kort derefter kom fram med ett nytt akademiskt arbete, som skulle gifva Ramus och de anhängare sista stöten, uppväcktes emot honom ett grufvligt oväder. Han hade sammanskrifvit en disputation under titel: "Parecbasis", etc., hvilken skrift var full med ny Cartesianisk filosofi; således tillräcklig nog för att bli förbuden, samt skaffa sin auctor förföljare, såsom en nyhet krämare och kättare både i filosofi och theologi. Skedde ock: Consistorium, på vissas och isynnerhet theologernas begäran, förböd dess utgifvande: H. ställdes till ansvar för hvad han skrifvit, och man formerade en fullkomlig action emot honom i Consistorium. Klagopunkterna voro följande: först hade han i disputation nämnt sin fordom utländske läromästare, som var calvinist, med det tillägget *in aylos*, hvilket man påstod, skulle vara att canonisera honom, hvilket ingen af den secten någonsin gör åt de lutherska: sedermera, att han aldrig nämner anima rationalis, uti på alla ställen mens, spiritus &c., tvert emot hvad de renlige theologi bruka. Vidare hade han påstått att essentiell materiæ består i actuali extensione, longitudine et latitudine, hvadan Calvinii efterföljare draga i tvifvelsmål Christi kroppes närvaro i nattvarden; med mycket mera dylikt, som bevisar, huru man härdrager saker. Vid första förhöret i Consistorium utbad sig H. få skrifteligen försvara sig mot dessa klagopunkter; hvarföre han ock begärde dem skrifteligen uppsatte: men hans embetsbroder, Prof. Rudbeck, en hetsigare temperament, kunde alldeles icke dölja sin hargn över Theologernas förfarande. Han tog derföre till ord och föreställde, "huru otjenligt slikt förhållande var;" tillade äfven, "att om på det sättet en Facultet eller Professor blir handterad, må ingen ärlig karl skriva något publict till nytta: och jag," sade han till slut, "jag vore väl gale om jag det gjorde, ty jag erkänner ingen att censurera mitt arbete, förr än han visar sig i de saker, som naturen angår mera kunna än jag."

Om fortsättningen af denna disput, hvilken utförligt kan läsas i Acrells Tal, vilje vi blott anföra följande. Theologerna yrkade, att Doctor Stigzelius borde skriva till Cancellaren och begära en föreskrift, att när hädanefter en Medicin Professor ville skriva en physisk disputation, skulle den (oaktadt att physiken då hörde till Medicinska faculteten),

först visas och godkännas af Philos. Faculteten. H., som var af ett mera saktmodigt lynne, erhöi sig att hålla inne med disputationen "på det han icke må de goda herrar vilare besvåra," men Rudbeck förfäktade vidare hans sak. Sedan omsider ett stillestånd i denna tvist inträffat i Consistorium, upptogs saken af Presterskapet vid den då församlade riksdagen. Öfvertygade att denna farliga visdomslära i sin linda borde förqvåvas, afsände de andlige herrarne en Deputation till Riks- och Akad.Cancelleren Gr. M. G. de la Gardie, med anhållan att dess lärande måtte förbjudas vid Akademien. Denne begaf sig genast (i Aug. 1665) till Upsala, och lät sammankalla Consistorium, då Stigzelius kämpade för orthodoxien och Rudbeck för Cartesianismen och den vetenskapliga toleransen. Cancelleren fällde ett utslag, som var det bästa som i sådana tvister kunde gifvas, i det han öfverlemnade den nya philosophiens värde till framtidens afgörande, och förmanade vederbörande att å ena sidan se på Akademiens bästa, och å den andra å tranquillitas ecclesiæ, hvilket också vore "ett pretieust verk," hvarefter saken tyckes hafva afstadnat.

Sedan H. erhållit lugn, begynte han utarbete en cours i Physiken, hvilken han ock tid efter annan capitelvis utgaf såsom disputationer att af ungdomen försvaras. Desse disputationer, 17 till antalet, lät han sedermera 1678 å nyo upplägga under titel af "Synopsis Physica, hvilken icke allnast tjente honom sjelf att följa vid dess Physiska föreläsningar, utan ock ännu långt in på 1700-talet är bleven nyttjad såsom en god skolbok för ungdomen vid de lägre läroverken. I alla medicinens delar har Prof. H. varit en väl förfaren och lärd man: tillika en mycket tillitad practicus inom och utom Upsala. Hans anatomiske insigter voro anseelige: Thomas Bartholinus, som i anseende till sin disput med Rudbeck förmodligen ej var god på svenske medici i Upsala, måste likväl gifva H. det vitsord, att han var "inter Prosectores Europæ clarissimos, exterorum ad se studia allicientes." Han skall ock, under sitt vistande i Holland, sjelf hafva förfärdigat ett artificiellt och mycket konstigt sceleton af jern och ståltråd, uppå hvilket alla blod- och vattenrör i människans kropp kunde visas, i naturens ordning och med naturliga färgor. Dess oinskränkta förtroende för Cartesii system om själens hemvist, lærer dock stundom bragt denne upplyste man i någon synvilla. Således skriver han sjelf, att han, vid ett tillfälle då den namnkunnige

anatomisten van Horn i Leyden öppnat ett lefvande djur hjerna, tillika varit närvarande, och med egna ögon sett huruledes själens residens, glandula pinealis, likasom en spindel i centro af sin väf, rört och vändt sig beständigt. Vid sin Profession var Prof. H. en flitig och trogen lärare, och var under hans tid och Rudbecks yngre år medicinen mycket flor i Upsala. Både publikt och privat läste han anatomi, chirurgi, physiologi, pathologi och praxis, i hvilken senare han äfven handledde ungdomen vid sjuksängerna. I cathedern var han en käck disputator, försvarandes sina nya satser med fullkomlig styrka, skonte ej heller de andre Professorer, när de hade något fram, som han ej gillade. Med sin embetsbroder Prof. Rudbeck lefde han i mycken samdrägtighet och vänskap, såsom ses af Cartesianske disputer: och Rudbeck, som eljest var nog egenkär och storrådig emot andra, gjorde honom ej gerna emot. Ibland H:s förtrognaste var äfven Prof. Gartman: de råkades ofta hos hvar annan vid ett glas öl och en pipa tobak, af hvilken sednare krydda han tillstod sig göra ett öfverflödigt bruk, som skämt dess hälsa. Till sitt temperament var han sangvinisk, lät äfven ofta derföre öppna ådern. Hade föröfrigt en jemn och god hälsa, utom till slutet af sin lefnad, då han fick kännning af podager. Han sjuknade påsktiden 1682 i en feber, hvilken, med elaka efterföljder drog ut ända till den 23 Maj s. å. då han afled, 52 år gammal, högeligen saknad af Akademien, af vänner och af ungdomen; som älskade honom. Sin tidiga död tillskref han själf, att han så tidigt och ofta öppnade ådern, att han rökt så mycket tobak, och äntligen nimia venus. Han efterlemnade en icke obetydlig förmögenhet. Professor Wolff parenterade öfver honom.

H. var till utseendet en lagom lång, sätter man, af vacker och manlig växt, friskt ansigte och starkt målföre. Bar efter tidens sätt sina egna gula hår. Var gift med Prosten i Börstil Jacob Lenæi dotter *Anna Lenæa*; "ett fagert och friskt qvinfolk," som Roberg uttrycker sig. Som Student förlofvade han sig med henne innan han reste ut, lärar och af svärfadren haft något understöd till resan. I sitt äktenskap hade han 8 barn, af hvilka 5 efterlefde honom, nemligen en Son, som någon tid var Cäpellan i Upsala samt sedermera RegtsPrest vid gardet: och 4 döttrar. En af dessa, *Annika*, var en skönhet på sin tid. När begge Drottningarna, nemligen K. Carl XI:s moder och gemål voro 1689 i Upsala och benådade Landsh. Gyllenborg med ett

besök på dess sätesgård Jella en half mil från Upsala, anställdes till deras nöje ett lustspel, hvaruti den vackra Anika jemte andra Professorsdöttrar agerade nympher i skogslunden, klädda som gudinnor; andra Upsala stads jungfrur i sör klädda som herdinnor, och herdar voro Professorerne Sjödning och Schvede samt åtskillige Studenter. Allt aflopp till de höga gästernas nöje. En annan dotter *Margaretha* var gift med Superintendenten Doct. Kolmodin.

Skrifter: 18 Medic. och Physiska Diss. 1662—79. — Synopsis Physica. Sthm 1678; ny uppl. 1698.

(Källor: Holm Progr. d. 29 Juni 1682. — Schefferi Sv. Litt. — Moller. Hypomn. — Bergii Tal om Sthm. — Gez. Lex. — Acrells Tal om Läk. Vetensk. 1796 sid. 108 o. f. — Sacklóns Läk. Hist.)

HOFFBERG, CARL FREDRIK.

Son af Guld- och Silfverarbetaren *Nils H.* Född i Stockholm 1729. Stud. i Upsala 1744. Utgick som FältLazarettmedicus till Pommern 1758. Prom. Medic. Doctor i Upsala 1760. Reste 1762 efter krigets slut till Frankrike och Holland; återkom följande året till Stockholm, och blef 1765 R. HofMedicus. Denna tjänst, ehuru endast i 10 års tid förenad med 100 R:dr lön, bestridde han till 1788, då han vid krigets början måste lemna densamma, emedan hans halsa och öfriga omständigheter ej tillåto honom, att göra tjänst vid den hofstat, som följde Konungen till Finland. Uppfördes 1790 i första rummet på förslag till Historiæ Naturalis Professor i Stockholm. Afled d. 27 Dec. s. å. Han var en stilla, arbetsam och förtjent läkare, och är bekant för sin Flora, hvilken sett tre upplagor. Hans skuggporträtt med biographi åtföljer andra Tomens 4:de häfte af Medic.Rådet Hedins Vetenskapshandlingar för Läkare och Fältskärer.

Gift 1769 med *Dorothea Elis. Sauer*, död 1808.

Skrifter: Tal om Djurrikets prakt, hållet för Stockholms Nation i Upsala 1753. — Diss. acad. de Cervo Rheno. Præs. C. a. Linné. Ups. 1754. — Anvisning till Naturens kännedom. Första delen om Växtriket. Sthm. 1768. 2 uppl. 1784. 3 uppl. förökt med dubbelt register af Medic.Rådet Hagströmer 1793. — I Vet. Akad. Handl. Om Mandrogoræ nytta i Medicin. 1763. Om oxegallans nytta i fallande sjukdom. 1765. Beskr. om ett ormbett 1778. — I Handskrift efterlemnadt ett verk om djurriket, och början till öfversättning på svenska af Linnés *Amœnitates academice*.

(Källor: Sacklóns Låkerhist. I. s. 369. — Hedins Vetensk. Handl.)

HOFVERBERG, JOHAN.

Föddes d. 21 Oct. 1632 i Bergs prestgård i Jemtland der hans fader *Johan Sigvardi H.* var Kyrkoherde. Modren *Christina Hansdotter*. Efter erhållen undervisning i Hernäs sand blef han Student i Upsala 1672, der han flera år fortsatte sina studier. Kallades af Öfverste Drake till Predikan vid Adelsfanan och prestvigdes i Linköping 1677 af Biskop Terserus, hvarefter han tjenstgjorde vid arméen i Skåne som då hade sin plats nära Landskrona vid Rönneberga blagar. Der blef han tillfångatagen af Dansk krigsfolk som öfverförde honom till Köpenhamn, hvarest han besvärades af hunger och köld, uppehölls flere månader. Af Amiral Sjöblad återfördes han till Götheborg och förordnades 1678 till RegtsPastor vid Skånska CavalleriRegtet; kallades 1680 till StadsComminister i Malmö, hvarmed Kyrkoherdeembetet vid Bjereshög och Oxie församlingar förenades 1682. Följ. År d. 23 April uppdrogs honom af Biskop Hahn ContractsProtebeställningen i Bara Härad. Några år derefter kom han i åtanka att befordras till Kyrkoherde i Landskrona af följande anledning.

Sedan Contr.Prosten J. Wigman derst. affidit 1684, hade stadens borgerskap under åberopande af privilegiet kallat till hans efterträdare StadsComministern på stället Nils Delphin, men detta ansågs af GeneralGouvern. m. m. Gr. Ascheberg och Biskop Hahn vara obehörigt, sedan Stads-pastoraterné å orten blifvit förklarade regale. Den förstnämnde gjorde i öfverensstämmelse med Biskopen 1684 underd. anmälan härom till K. M:t, med förslag att Kyrkoherden i Regn. Henr. Hagman kunde transporteras till Landskrona, och StadsComministern Delphin till Regn. Om honom yttrar Gr. Ascheberg: "Efter han är något intrigent och vedervärdig, har man tyckt bäst vara, att förflytta honom på landet i Herr Henricks ställe, på det att oenighet, kiff och träta, jalousie dem emellan kunde betagas, så kunde ock igenom detta tillfälle den förre Kyrkoherdens Wigman enka, som uti ett uselt och eländigt tillstånd genom mannens död är råkad, i det att hon tillika med större delen af hennes släkt från Helsingland hit neder kort för mannens död blef dragen, blifva conserverad, genom den person som åter mester Nils (Delphin) succedera lærer." Af lika innehåll skref Biskop Hahn till CanzliRådet Lindschöld. I bref till Biskopen d. 3 Dec. biföll K. M:t detta förslag. Men

är ifrågasvarande transport blef bekant för Kyrkoherden Hagman, begärde han att få kvarblifva i Regn. Gen.Gouv. bekräftade Kyrkoherden Hagmans afsägelse från Landskrona och föreslog i stället till kyrkoherde derst. Prosten Hofverberg. Genom bref till Biskopen d. 4 Aug. 1685 förordnades han, att eftertråda Wigman så väl i staden med dertill hörande Asmundtorp och Tofta annexförsamlingar, som i Prostembetet öfver Rönnebergs och Harjagers Härader, hvaremot han åter skulle afstå prosteriet öfver Bara Härad till Stads-Comministern i Malmö W. Laurenberg. Den 2 Dec. s. å. anbefallde Consistorium Hofverberg att profspredika i Landskrona, hvarefter han d. 18 Jan. 1686 erhöi Biskopens fullmakt på offtanämnde kyrkoherdelägenhet och Contractsprosteri. Han var Inspector öfver stadens skola, som genom de långvariga krigsoroligheterna hade kommit på obestånd. För dess upphjelpande använde han oafbruten verksamhet och nit. Vid skollärares tillsättande var han mån om att hos Biskopen anmäla de skickligaste. 1687 begärde han af Consistorium bestämda föreskrifter för Docentes och Discipulas hvarefter de borde sig rätta. Lönerne vid Collegaterna voro ringa. På hans tillstyrkan indrog Consistorium Ecclesiast. det ena Collegatet och delade thy åtföljande lön emellan de 2:ne öfrige Collégerne. En längre tid gaf han kost åt 10 à 11 af skolpersonalen hvarje vecka. I ett memorial af d. 1 Sept. 1693, innefattande 12 punkter rörande skolans förbättring, föreslog han ibland annat, att Docentes borde gå i kyrkan med svarta kappor, som tillförne skedd var, och icke med käppar efter det synes något omanerligt och oanständigt.

1690 uppfördes han på förslag till AmiralitetsSuperintendent i Carlskrona och blef 1692 d. 25 Nov. Phil. Mag. i Lund, sedan han redan 1683 disputerat pro gradu under Prof. C. Papkes præsidio. Kallades 1696 till Kyrkoherde vid svenska förs. i Malmö, och förordnades tillika till Prost öfver Oxie Härad. I Malmö utöfvade Prosten H. inspectionen öfver dervarande skola med lika drift som förut vid undervisningsverket i Landskrona: å förstnämnde ställe var det likväl icke kommit i det förfall som å det sistnämnde. Ordningar timade dock. 1699 förmärktes, att under 3:ne år skolbeneficierna icke blifvit af skolföreståndaren utdelte. Detta anmältes i Consistorium till vinnande af rättelse. 1706 besvårade H. sig i Consistorium öfver den hårda medfart, som vederfarits skolungdomen. En hörare (Collega) hade

grymt behandlat en skolgosse. "Det ser svårt ut", yttrar sig H., "att gossen skall blifvit så osynlig, att ingen fått ögonstigte på honom. Jag fasar härvid, när jag tänker att sätta mina barn i skolan, och det icke allenast i anseende till denna omilda medfart utan ock till det min son Salomon för ett år sedan vederfarits, som med en färla blef så slagen, att hans hand var uppsvullen en hel månad, hvilket han icke torde, af fruktan för hårdare medfart, för oss uppenbara, utan lemnade oss i den tankan, att han fått något annat ondt i handen, till dess andre djeknar kommo och berättade, huru härmed aflupit. Höraren är död, derföre vill jag icke nämna honom. Sådant passerar väl ofta, thy hafva de ingen försyn så att handtera mina barn, som likväl, i högv. Hr Biskopens absence, efter skolordningen bör på dem hafva inspection; hvad hafva då arma fader- och moderlösa barn som intet försvar ega att förvänta?" Derefter uppgifves förslag huru bestraffningar i Rectors och Confectors närvaro böra verkställas. Följ. året gifver han sin önskan tillkänna, att Consistorium ville förse de nedre classerne med nya Docenter, att ungdomen måtte åter komma till verklig information och något lindrigare medfart, än skedd är.

Under Danska arméens framfart i Skåne krigsåren 1700 och 1710, då communicationen orterna emellan var hämmad, skall han förrättat prestvigning i Malmö *). Biskop Steuchius vistades i Stockholm flere månader nyssnämnde år. Hans själavärd i Malmö var öm och verksam. 1712 utgaf han af trycket till sine åhörars tjenst en uppbyggelsekrift. Såsom fullmäktig för Stiftets Presterskap bevistade han Riksdagarne 1686, 1689 och 1693. Vid dessa Riksdagar utverkade han, jemte de öfrige Stiftets tillstådesvarande ombud hos K. M:t flere viktiga Resolutioner rörande svenska Biblars utdelande i socknarne, Kyrkoväsendet, Skollärares löner och förbättring af Presterskapets genom krigsoroligheterna förminskade eller förlorade rättigheter. Vid prestmötet i Lund 1703 försvarade han sin af trycket på 3½ ark utgifne Synodaldisputation. 1728 d. 24 Febr. afled hans hustru, och d. 28 Mars s. å. lemnade han sjelf det timliga; begrofs i Malmö d. 3 Maj, då likpredikan hölls af Theol. Prof., sedermera Erkebisk. Dr Jak. Benzelius. Den tillgifvenhet, hvarmed han af stadsförsamlingen var omfattad,

*) Prosten Elmgrens Biogr. anteckn. MSc.

utmärktes äfven vid hans bortgång genom den kallelse hans son Johannes, som då var Kyrkoherde vid Barsebecks och Hosterups församlingar, erhöll, att efterträda fadren, hvilket tillbud likväl icke antogs.

Gift 1680 med *Rachel Peträa*, dotter af Contr.Prosten, Kyrkoherden i Sunne i Hernösands Stift Joh. O. *Petræus* och Cath. Månsdotter. I sitt 47 års äktenskap hade detta par 9 söner och 7 döttrar. Flere dogo i späda åren, några af pesten som grasserade i Malmö 1712. Fadren öfverlefdes af 1. sonen *Johannes*, som 1713 kallades till Kyrkoh. vid Barsebecks och Hosterups förs. Efter honom, som afled 1763, hafva 3 af samma namn derstädes varit Kyrkoherdar, son efter fader. 2. *Salomon*, Commminister i Malmö. 3. *Zacharias*, Tygskrifvare i Götheborg. 4. *Abraham*, Tygskrifvare i Marstrand. 5. *Isaak*, reste utrikes. 6. *Gabriel*, Borgmästare i Kongelf; samt af 4 döttrar, som alla blefvo gifta med prestmän.

Skrifter: Likpred. öf. Prostinnan A. Hellman. f. Rubenia i Christianstad 1690. — Disp. Theol. in Aug. confessionis Art. XIII de usu Sacramentorum. Lundæ 1703. — Nyckeln till Trösteskolan, den förnämde Malmögiska församlingen offererat. Lund 1712.

(Källor: Handskrifne Anteckn. och Handl. i Lunds DomCapitels Archiv.)

H O L M, PETRUS.

Föddes i Ullångers socken i Ångermanland d. 1 Juli 1634. Var son af Capitaine *Anders H.* och *Elsa Larsdotter*. Blef Student i Greifswald 1651, fortsatte sedan sina studier i Upsala. Kallades 1664 till Docens, och kort derpå till Theol. Adj. 1667 till Lingu. Orient. Prof. i Lund, och var närvarande vid Universitetets invigning. Erhöll 1671 församlingarne Onsby och Håstad. Då i anledning af Danska arméens infall i Skåne Akademien för tillfället upplöstes, begaf sig H. till Upsala, och förordnades 1676 till att der vara Theol. Prof. honorarius med Hagby och Ramsta till præbende. Efter Brunneri död 1679, Ord. Theol. Prof. och Kyrkoh. i Danmark. Dog d. 30 Juni 1688. Gift 1) 1666 med *Barbara Hedräa*, och 2) med *Anna Göransdotter Folcker*. Med första hustrun hade H. två söner som öfverlefde honom. I en tid, då Cathedern nästan uteslutande tog i anspråk samtidens lärdom, och då den dialektiska skickligheten, klädd i latinsk retorik, ansågs för gradmätaren på litterär förtjenst, hade H. med utmärkt heder två gånger disputerat i

Upsala, men tog ej den Akademiska graden. Han besökt äfven flera Tyska Universiteter. I Jena stannade H. qvar ett år, och disputerade under Professor Gerhard junior. Äfven sammanskref han der sin bok om Turkiska religionen. Han för sedan till Frankrike, vistades länge i Paris; men hindrades af krigsöroligheterna att besöka England. Tog i stället öfver Nederländerna och Danmark återvägen till fäderneslandet, dit han anlände efter tre års bortovaro. Han berömmes såsom en grundlärd Theolog, en fridsam Consistorialis, en kraftfull Rector, och förfärdigt såsom en oegennyttig och för ungdomens framsteg outträttligt verksam lärare.

Skrifter: Theologiæ Muhammedanæ brevis Consideratio. Jenæ 1664. — 24 Theol. Diss. Lund. 1669—78. — Diss. synodalis de Poenitentia. Ups. 1681. — Meditat. in Textus Publ. Supplicationum an. 1683—88. ibid. — Textum quorund. Script. S. vulgo Tings-Texter Disposit. homileticæ. Sthm s. a.

(Källor: Lundii Progr. — Gesellii Lex. — Ståhl, Lunds Prof. o. a. der uppräknade källor.)

C—M.

HOLMBERGSSON, JOHAN. Fäder och Son.

1. HOLMBERGSSON, JOHAN d. ä.

Föddes i Hernösand d. 24 Juni 1764, der fadren Olof Holmberg då var Comminister, men 4 år derefter blef Ryrkoherde i Resele, ett i Ångermanland till Åsele Lappmark gränsande pastorat. Att H. fick tillbringa 6 ½ år i det mindrē flärdbesmittade Resele, var en ibland de Försynens välgärningar, hvarför han ansåg sig aldrig kunna hembära nog värdiga tackoffer. Mellan 4:de och 11:te åren är sinnet mest öppet för fördomarne omkring en menniska, och lyckligast derföre när dessa äro så få som möjligt. En huld moder, *Christina Berlin*, hade också allsinga stadsfördomar, hvarför desse sedan aldrig rätt kunnat framstå i någon intagande skepmad för hennes son, oaktadt han måst förläsa nästan all sin tid i städer. Mot de landtliga fördomarne hade studierna tillräckliga vapen. På sitt 11:te år försändes gossen åter till Hernösand, för att genomgå skola och gymnasium. Den tiden sträfvade ännu ej någon lärare att lysa med förvånande framsteg hos eleverne på bekostnad af de första elementerne. Okända voro väl ock de konstiga undervisningsmethoderna, men desto allvarligare fullföljdes de vanliga. De yngre scholares njöto mot en ringa betalning

privat undervisning, ej hos Collegerne, utan hos äldre scho-larer och gymnasister. Troligen led ej samhällsorganis-men af den derigenom så tidigt inpreglade subordinationss-andan, hvilken lärde den mindre kunskapen och erfarenheten att frivilligt undergifva sig den större, och hvarvid intet af-seende kunde fästas vid rikdom och börd.

Från andra classen på gymnasium afgick H. med Rectors testimonium till Upsala Akademi 1781. Redan då var Stu-dentexamen längesedan nedfallen till en snart sagdt tom for-malitet. Fröet dertill låg i Constitutionerne, som anvist till en mindre allvarlig och offentlig examen för nobiles. För att göra detta mannamån mindre i ögonen fallande, hölls all studentexamen enskildt, hänvist till Decanus. Denne, som enligt tidsanda och praxis borde fröjdas, då en nobilis ville hedra Akademien med sin närvaro, öfver de ringaste insig-ter, kunde med rättskänsla svårligen afvisa en ignobilis med större, om de förofrigt voro aldrig så underhaltiga. Detta andseende för adel behöll sig länge. Ännu i sistledne de-cennium *) hände sig i Upsala, att en informator med adliga disciplar anmälde sig och dem på samma gång till student-examen utan att upplysa, att han var informatorn. De unga grefvarneingo ett högre betyg, ehuru informatorn hade den utmärkte Gymnasiikunskap, att han vid en snart infallande promotion ernådde första hedersrummet. År 1788 promo-verades H. bland 75 Candidater till Philos. Magister, således i följd af nådig dispens 80 procent öfver det lagliga anta-let. Redan hade dispensernas vanlighet gjort den hithörande lagbestämmelsen till en antiquitet. Då en del af de be-tränsade på eftermiddagen tågade fram på gatan med lagrar-ne kring sina ungdomliga lockar förbi det hus, der Thorild syntes i fönstret, utropade han: "de 75 filosofherne?" H. blef nu förordnad till Akademibokhållare, föreslogs af Con-sistorium, men förbigicks af AcademiCancellern, som dere-mot 1790 utnämnde honom till Docens i Jurisprudentia ec-cles. H. hade redan vunnit uppmärksamhet vid en disputa-tionsöfning af en ung ädling, som bevisadès af R. Gustaf III, dervid ädlingen försvarade och H. som opponent med styrka angrep de i theserna antydda fördelar af adel och dess privilegier. Detta bör anmärkas när man ser, att den unge mannen det oaktadt någon tid derefter intogs bland de Akademiske lärarne och dertill i Juridiska faculteten. Do-

*) Denna biographi är författad 1839.

centuriarrättningen hade nu 4 år förut fått det hårda slag som ligger i 1786 Kgl. bref, hvilket tillerkände de 8 äldste Docenterne tjänstårsberäkning och det in duplo i afseende på befordran i prestvägen. Den förmenta afsigten var väl, att härigenom lärdt folk skulle uppmuntras att söka pastorat och presteståndet derigenom vinna en större aktning. H. upphörde aldrig att beklaga denna missräkning under det han sjelf undvek frestelsen att för feta pastorat öfvergifva äfven lönlösa Akademiska tjänster.

Vi nämnde, att H. blifvit Docens i Jurisprud. ecclesiast. Att kyrkolagfarenheten skulle blifva den gren af Jurisprud. œconom., hvori han skulle docera, visste han ej förrän han läste det af Decanus på svarta tafian uppslagna docentpatentet. Under sina tvååriga studier till Jur. Cand.-examen hade han ej sett sig om i den grenen. Efteråt har han väl trott sig se en fint med sin syftning på de motiver, den klarsynta Prof. G. Flygare torde anat hos den som vändt H:s tankar åt lagfarenheten; men det kan ock förklaras af hans känedom deraf, att H. under sin Philos. curs något sysselsatt sig med Theologi. Emedlertid voro H:s begrepp i Theologien sådana, att om det stått i hans val, han visst icke förbehållit sig kyrkolagfarenhet till undervisningsämne. Den möta problemers, hvilkas upplösning (om denna eljest för menskligt förstånd är möjlig, sedan Kyrkan ej mera är ett synbarligen från staten afskildt samfund) den nu nära 80-åriga juristen anser sig lika litet vuxen som den 30-åriga Docenten. Så mycket tror han sig dock nu se, att en utredning och närmare bestämning af dessa problemers vore ett värdigt ämne för en snillrik och derjemte andligt upplyst man. På rationalismens, socinianismens eller papismens vägar kunna knutar väl afhuggas men ej upplösas.

Emedlertid jagade kyrkolagfarenheten H. till Stockholm der han såsom uppvaktande i Svea Hofrätt sökte vinna någon färdighet i lagens tillämpning. Denna Hofrätt hade på den tiden några äfven i vetenskapligt afseende aktningvärdiga män. Isynnerhet var den sedermera till v. President utnämnde Zellén en lika djup theoreticus som skarpsinnig practicus. För H. var väl den tidens stilus curiæ i början vidrig, men fastän han efter hand vande sig dervid, är det dock ej i det afseendet, som han alltid ansett handläggningen vid de praktiska verken såsom ett oeftergifligt villkor för lyckliga framsteg i teorien. Men utan denna handläggning kan sjelfva teorien komma att i flera stycken bli origtigt

stöm det att en theoreticus behöfver, då han någongång i praxis måste vara verksam, hafva genom öfning förvärfvat den presence d'esprit och vara i besittning af hvad man kan kalla juridiska handgrepp och formulärer, hvarförutan hans praxis blifver otymplig och långsam. Men likavisst ansåg H. ock, att praxis utan understöd af en redig teori ganska vist urartar till ett chaos, der godtycket öfverflyglar lagens håde bokstaf och anda.

1792 antogs H. under bibehållande af Docenturen till e. o. Notarie vid Criminalprotocollet i Hofrätten och efter kort vistande vid Köpenhamns Universitet befordrades han 1794 till v. Notarie, i hvilken egenskap han derefter i 8 år tjenstgjorde. 1799 återkom H. till Upsala, der han tvenne särskildta terminer uppdrogs att bestrida Jurisprud. œcon. & Comm. Professorns embete. Upsala hade då redan två professioner i Juridiska faculteten. I Lund fanns då ej mer än en, som fick namn af Juris patriæ, hvarom må märkas, att Nehrman i sin tid utgifvit en Akademisk afhandling (troligen författad af Respondenten Bring, sedan Lagerbring), deri man på nog svaga skäl ville visa, att romerska lagarnas kändedom vore för Svenska lagfarne öfverflödigt. För icke längesedan har Lund äfven ansetts behöfva 2ne lärostolar i positiv lagfarenhet, af hvilka den ena har namn af allmän och den andra af ekonomisk och Cameral-lagfarenhet, hvori dock liksom i Upsalas Juris œcon. & Comm. lærer inbegripas all speciell lagfarenhet, den må heta kyrko-närings-handels- och sjöfarts, bergverks-militär-fattigvårds-, korteligen, allt hvad till politi och allmän hushållning hör. Jus publicum har ock fordom haft en särskildt lönt lärare, som efter 1772 års regimentsförändring fanns öfverflödigt.

Under sin lönlösa anställning vid Akademien uppehöll sig H. genom privat undervisning. Der, vid befordringar till civila embeten, i allmänhet ej förmärkes, att utmärktare kunskaper företrädesvis efterfrågas, der saknas merändels ock hos de fleste studerande den inre driffjedern till sådana kunskapers förvärfvande, hvarföre en Docent eller Adjunct i Juridik, som ej har jus examinandi, ej kan påräkna åhörare af sina collegier, så nödvändig än privatundervisning i lagfarenheten synes, om alla dess delar skulle rätt utredas. Då H. således ej tillika förestod examineringsembetet, besvärades han ej synnerligen med juristers undervisning, hvarföre tiden måste användas på pensionärer. När 1805 och 1806 begge de Upsaliska Juris professionerne blifvit lediga,

anmälte sig H. till begge bland de sökande och aflade för hvardera särskildt specimen, men blef vid begge förbigången. Först var H. uppförd på förslag till Juris æcon. & comm. professionen, men anciennitetsprincipen var till förmån för en annan som blef utnämnd. När derefter Juris patriæ professionen skulle tillsättas, hvilken H. ock sökt, hade under ansöknings- och specimenstiden något timat som förde med sig den verkan, att H., ehuru bland de sökande den äldste och af Consistorium visst icke misskänd, blef vid sjelfva förslagens upprättande förbigången. Omständigheterna vid denna i sig sjelf obetydliga tilldragelse äro af historisk art och visa en så märkbar contrast mot hvad opinionen nu mera fördrar och oftast vinner, att det torde vara ursäktligt, om den här något omständligare förtäljes.

På ett Generalsboställe, hvarunder kringliggande hemmansegare voro skyldiga att hvar för sig årligen göra ett dagsverke, hade desse i lång tid varit vane att efter kallelse fullgöra detta på en och samma dag, då de ock alltid afslogo en viss äng. Nu hade disponenten af bostället afhyst flera torp och med ängen förenat de förut till torpen hörande egor. Efter vanan kallades derefter de dagsverkskyldige och anvistes på den nu utvidgade ängen, der de ock tidigt begynte arbetet, men då dagen närmade sig till till slut, insågo de omöjligheten att medhinna ängens afslående. Efter någon öfverläggning beslöto de, att till dagens slut arbeta så ifrigt möjligt var, men att derefter gå sin väg. Som detta ej öfverensstämde med disponentens uträkning, lejde han folk att för betalning afslå det återstående och ingaf räkning derpå till Landshöfdingeembetet med begäran om utmätning hos bönderna för räknings belopp. Detta bifölls, men utslaget blef af KammarCollegium upphäfvat och bönderne frikände såsom de der riktigt fullgjort dagsverket. Häröfver besvarade sig disponenten hos Konungen. Bönderne, till hvilkas förklaring besvären voro utställda, vände sig nu till H. om författande af den underd. förklaringen. För att i rättan tid komma fram, skulle den inom få stunder vara på posten inlemnad. Tidens korthet som nödgade H. att skriva utan concept och knappt medgaf honom att genomläsa det skrifna, orsakade, att några uddar torde blifvit väl hvassa, helst H:s rättsinnighet tillika ej kunde undgå att uppvärmas af sökandens hotande och obilliga anspråk, jemte dess förespeglingar om sådana företräden, som borde minska böndernas förhoppning om seger på högre

att Uddarne voro egentligen tvenne. Först var yttradt, att dagsverken in natura voro ett ibland de svårare onera, men att om det finge bero af den dagsverksberättigade, att efter godtycke bestämma dagsarbetets quantum, skulle de dagsverkskyldige kunna komma i en ställning liknande Orientens slafvar. Och slutet, hvilket lydde: "Allernådigste Konung! Vi hafva vid E. Maj:ts hof inga slägtingar, som kunna framställa vår sak på dess vackraste sida; men vi hafva i E. Maj:ts landsfaderliga hjerta en försvarare mot all usurpation och allt förtryck." Detta uppläst inför den under Konungens vistande i Pommern tillförordnade Regeringen fanns så missförmåligt, att, fastän H:s principaler kunna sin sak, författaren till förklaringen blef dömd till böter och förlust af rättighet att föra andras talan.

Ett så menligt utslag väckte hos Consistorium i Upsala en panisk förfäran. H. uteslöt denna gång från sjelfva förslaget, hvaröfver all klagan syntes onyttig. Tvenne Juris adjuncturer voro ock lediga, hvartill faculteten upprättade förslag. Dess nyss tillsatte ledamöter, som ej deltagit i förra uteslutningen, dristade föreslå H. till den först lediga adjuncturen. Han förbigicks och en yngre utnämndes; men de dristade åter uppsätta honom på förslaget till den andre, emell. i Jurisprud. oecon. & comm. och emot både deras och sin förmodan vardt han af AkademieCancellern Gr. Axel v. Versen utnämnd år 1807. Man synes sedan ansett att denna rättvisa var en inconsequens mot en ärelös och då man kunde sig ej kunna gå framåt, gick man tillbaka. Samme man, som deltagit i det för H. menliga beslutet, hade utan att H. derom vågat anhålla, hos Konungen utverkat upphäffande af samma beslut i nådeväg. Denna omsorg om inconsequens hedrar; liksom den ger bidrag till d. v. styrelses karakteristik. H:s tankar voro dock nu aflägsnade från all vidare befordran i embetsväg. Men som en af H:s företrädare i adjuncturen Barchæus *) stiftad anordning med riksd. innehöll, att ett icke obetydligt stipendium borde tilldelas en AkademieAdjunct, som trenne gånger varit på Pro-

*) Prof. A. Barchæus, född 1738, död som Juris Adj. i Upsala 1806 sedan han 2:ne gånger stått på förslag till Jur. Oecon. & Comm. Professionen, hade förordnat, att af hans qvarlätenskap skulle afsättas ett capital, som 1828 utgjorde 1300 R:dr, hvaraf inbörset borde tilldelas en af anförde kvalitet. Prof. Aurivillius har 1828 börjat utgifva utdrag ur dess journaler. Han deltog i v. Linnés strid mot brännvinet 1769.

fessorsförelag uppförd, men af Konungen förbigången, omgick H. med den föresats, att endast för förslags vinnande vid passande ledighet anmäla sig såsom sökande till professionen. Snart blef ock en sådan ledighet genom Juris patrii Prof. i Lund bortgång. Den söktes, men med så litet hopp, att det ej ens ansågs löna mödan att ikläda sig en uppvaktningsdrägt. Förslaget vanns och 1:sta rummet på detsamma. Deröfver klagade en medsökande. Afgörandet förorsakade ett uppskof, hvarigenom H. var obehindrad att till slutet af 1809—10 års Riksdag i Stockholm fortfara med sin tjänstgöring i Lagutskottet, till hvars Secreterare han blifvit uttagen, kort efter det han till Lunds Consistorium ingifvit sin ansökan.

Efter revolutionen 1809 visade sig flera krafter verka samma för att genomföra reformer i sådant, som rörde samhällets inre förhållanden. Inom Lagutskottet var vid Riksdagen i Stockholm 1809—10 och i Örebro 1810 mycket verksamhet, hvarvid dess Secreterare visade sig outtröttlig och belöntes till en början af ett rättvist bifall. Sjelf fann han sig dock missbelåten med åtskilligt äfven af det som andra ej funnit klandervärdt; och då Red. begärde bidrag till hans biographi för detta Lexicon, medgaf han det blott och bart för att dervid få tillfälle inför efterverlden förklara sig rörande det i sin verksamhet, hvarmed han sjelf funnit sig missbelåten och derigenom möjligen väcka andra uppmärksamhet på afhjelpandet af hvad som kan anses fördrå ett afhjelpande. Härifland må nämnas från den tid, han var Secreterare i nämnde Lagutskott:

4:o. Att då äktenskapsskillnadsgrunder blefvo utsträckt utöfver det utrymme de dittills haft i vår Lagbok, den gamla bestämmelsen likväl bibehölls, att DomCapitlet skulle vara verkställare af den borgerliga skillnadsdomen. I dylika ärender borde det borgerliga förfarandet förblifva inom sin krets, utan att deri inblanda det som efter kyrkans idé hör till henne och hennes representanters omsorg. Så var det i Nya Test:s första århundraden. De ochristnas gamla grundsatser om äktenskapsskillnad qvarstodo i de borgerliga lagarne, bibehållna ifrån hednisk tid; men de christa samfundet kunde ej vidkännas sådana medlemmar som på andra grunder än de nytestamentiskt bibliske tillåto sig att öfvergifva sin äkta maka. Man må derföre, utan att vara papist, medgifva, att Kyrkans representanter icke böra så seculariseras, att de såsom sådana anbefallas verkställa hvad, i strid

ett Nytestamentiskt Bibliska läror, den borgerliga lagen sett sig böra tillåta. H. har således förklarat, att ofvannämnda moment i detta lagförslag innehar "ett utmärkt rum" så hans ändock nog stora skuldregister.

2:o. Lagen om inskränkning i frihet att göra fideicommisser blef otydlig just genom en skarpsinnig Utskottsledamots och Secreterarens gemensamma bemödande att göra den tydlig. Detta förnummo de först sedan denna lag utkom och lärde deraf inse, att äfven enskilda lagförslag ej borde till sanction företagas, innan lagförslagets författare varit i tillfälle pröfva, huruvida deras godkända mening blifvit uttryckt utan fara att missförstås.

3:o. I ett memorial hade en litterat riksdagsman yttrat om lagförklaring, att om efter det en borgenärs ansökan om ett skuldebrefs intecknande blifvit af inteckningsrätten utställd till gäldenärens förklaring den sistnämnde kommer i sessionstillstånd före den dag då han bort till förklaringsgifvande infinna sig, inteckningen då bort anses kraftlös. En sådan mening hade i en ryktbar concurs blifvit följd af Rådskammaren 1780 och finnes godkänd af vår oförliklige Calonius i dess afhandling "de hypotheca" vid 9 §., varföre den ock i början af H. länge försvarades i enskilda konferenser med den förutnämnde Utskottsledamoten. Men vid eftersinnande deraf, att här icke var fråga om en lagförändring, utan blott om en tolkning af den lag som ännu hade rum, såg H. sig tvungen att utan afseende på så lydande auctoriteter antaga den motsatta mening, att den melankomna cessionen icke kunde i och för sig sjelf förminska den sökta inteckningens verkan till den intecknade fordrans säkerhet och förmånsrätt, men väl föranleda dertill, att rättlige borgenärerne borde lemnas tillfälle att andraga, om på någon annan grund inteckningen skulle kunna anses afslös. Denna mening antogs ock af Utskottet och i Riksstånden, men blef i H. Domstolen bestridd af några ledamöter, hvilka ej långt förut i ett också ryktbart concurs till dömt efter samma princip som Riksens Råd 1780 följt på vår Calonius ej underkänt. De öfrige af denne domstols ledamöter gillade deremot Utskottets och Ständernas mening, hvilken dissensus sedan i Statsrådet bevekta Konungen att till nästa Riksdag uppskjuta den sista handläggningen. Uppskofvet blef ej långvarigt. Innan årets slut blefvo sorglig anledning Riks. Ständer kallade till ny Riksdag i Febro, der från Konungen ankom en proposition, som med

gillande af Ständernas på Stockholms Riksdag yttrade tolkning derjemte innehöll några nya bestämmelser, som syntes nödvändiga. Propositionen blef nu, med en obetydlig förändring i afseende på de nya bestämmelserna, af Utskottet och Ständerna antagen och vann Konungens sanction. Härvid har H. sedermera funnit emot denna sin åtgärd följande att påminna: En i en äldre gällande lag införd ny bestämmelse är, oaktadt detta sammanhang, för sig sjelf en ny lag, som derföre ej bör få ikläda sig retroactif verkan på sådant som före den nya bestämmelsens promulgation förelupet. Af samma orsak vore det ordentligast, att i en lagtolkningsproposition ingenting infördes, som, om än nödigt och nyttigt, likväl ej redan innefattades i den lag som förklaringen angår: eller borde åtminstone i en slutclausul erinras, att de nya bestämmelserna endast vore användbara på facta, som före de förras promulgation komme att ega rum. Det var ett fel, att detta ej hos Utskottet blef af H. erinradt. Han vill dock hoppas, att något särdeles orätt härigenom ej kommer att ega rum. Och nu mera kan ej gerna fråga uppstå om de nya bestämmelsernas användande på äldre facta. Äfven hade det varit väl, om i premisserna till utskottets betänkande de grunder blifvit anförda, som tala för en lagförändring; och hvilka så väl Calonius, som Riksens Råd påtänkt. Den förändring, som på de grunderna skulle påföras, sträcker sig dock längre än till det hvarom nu fråga är väckt. Dessa grunder skulle visat nödvändigheten att återställa hypothekeinstitutet till den renhet och enkelhet som egde rum före 1730, då genom K. F. af d. 41 Nov. den nya bestämmelse infördes, att ett skuldebrefs intecknade kunde, oaktadt gäldenärens bestridande förklaras, för borgenären medföra lika säkerhet som om intecknandet med hans bifall skett. Härigenom blef nemnligen en redlig gäldenärsafskuret att genom uppenbarande af sin ovisshet om förmåga att betala all sin skuld, låta alla creditorer få njuta lika rätt. Detta hade Lagutskottets Secreteraren bort erinra, men så långt sträckte sig då ej hans insigt i detta ärende. Så vidt H. ännu hunnit göra sig bekant med andra nationers hypothekslagar, vet han ej, att, utom Sverige, hypotheksrätt kan vinnas genom en utan gäldenärens bifall verkställd anteckning i hypothekeboken (= inteckningsprotocollet). I hänsigt till lagförändring hade ock bort erinras, att det i 1730 års Kgl Förordn. och derifrån i 1736 års lag inflytt uttryck: "varde inteckning beviljad", i det sammanhang det

af dessa ställen står, vore oegentligt och förvillande. Utan tvifvel var detta uttryck äfven medverkande till den stridighet som i tolkningsvägen visat sig. Detta insåg väl H. redan då, men som det behöfde understödjas af historiskt-philologiska grunder, ansåg H ej lämpligt att för sådane gran- skare, som en Riksdag erbjuder, framlägga dem. Detta för- sigande var dock mindre riktigt. Den ohöjda sanningen hade kunnat förekomma en del origtigheter, som sedermera vid domstolar visat sig *).

4:o. Tvenne å Stockholms Riksdag genomdrifna lagar hafva utseendet af att för kvinnokönet vara fördelaktiga, men äro oftare skadliga. Deruti var dock Lagutskottet o- skyldigt. Den ene, hvarigenom mö skulle af Konungen kun- na förklaras myndig, bestreds af Utskottet helt och hållet såsom endast förmånlig för Chevaliers d'industrie. Den an- dra om qvinnas äktenskap, som under högtidligt löfte der- om blifvit häfdat, var blott i det hänseendet föranledt af Utskottet, att detta tillstyrkt afskaffandet af den svältkur, som 1753 års Förordn. anbefallt till befrämjande af vigsel för sådana, som af domaren blifvit förklarade för äkta ma- nar, jemte det att 10 §. 3 kap. G. B. borde alldeles bort- tas såsom borgerlig lag, hvilket dock ej skulle hindrat, att i Kyrkolagen i detta ärende stadgar, för Prester och Domecapitel kunnat der qvarstå.

5:o. På Örebro Riksdag förekom fråga om hvad som vore att iakttaga i afseende på betänkliga folkskockningar

*) Se vidare i detta ämne Calonii biographi i detta Lexicon N:o 163 af J. H.—n. Vid Calonii biographi förgäts en anekdot, som tygentt kan anföras. I H. Domstolen, då C. der hade sätte och stäm- ma, förekom en gång ett såkalladt majestätsbrott af en bonddräng, som ansåg att M. B. C. V. 1 §. var stiftad för att skydda samhället, hade ej finna sig vid dess tillämpning mot en drängs råhet och skil- sig både från dem som fordrade halshuggning och dem som for- drade en nåd med spöslitning. Han fann nemligen, att nämnde lag- ställe afsäge tal, der orden således hade sin rot i personens politiska karaktär och stode i sammanhang med någon plan; men vore med de stränga straffbestämmelser allsintet passande att tillämpa på tomt och grefft prat. Som lagen ej upptagit löst prat så, om det ändå ett straff borde anses, fann C. det endast kunna härledas från Missg. I: 1, dock så, att brott mot Konungen räknades blott till halfta för brott mot dylika, föröfvade mot Gud; ännu äfven nåd med spö för upprörande och opassande som straff för ett oförståndigt uttryck af en olärd person. Ett R.R. erinrade dervid att spö för en dräng vore så betänkligt straff, hvarvid C. anmärkte: de svida likväl li- ka på drängens som Excellensens rygg. Den tiden hade sådana li- terale som Calonius. En quis consevimus agriss!

skingrande med härsnakt. Anledningen dertill var väl hågkomsten af den folkskockning, hvarvid Grefve Fersen sommarens förut blifvit offer för en länge genom rykten förberedd förbittring. Den som då förvaldade polismakten i Stockholm betedde sig dervid otillbörligen eftergifvande för den hotande och pockande folkmängden, ända derhän, att han, i stället att med eftertryck anbefalla skingring, lät befalla sig att sätta den förföljde i förvar uti stadshäktet, utan att anstalt fogades mot häktets uppbrytande, hvilket bort förutses och verkligen af den vilda massan företogs, då den ock utan hinder nedgjorde honom som var mål för deras förbittring. Efteråt blef det för de sansade mer och mer tydligt, att både upploppet och sjelfva det dåliga beteendet af polismakten varit föranstaltade af personer, för hvilkas politiska inflytande Fersen syntes kunna blifva hinderlig *). Dermed öfverensstämmer, att sedan Fersen var dödad, men folkmassan, som nu fått begrepp om sig som en makt, dels icke fann för godt att sjelfmant åtskiljas, dels på eftermiddagen mer och mer tillvexte, polismakten nu fann passande, att låta krigsmakten använda sina medel, hvarigenom skockningen ock snart upphörde. Att lif spilldes genom de mi-

*) Den som vill utreda en gång denna sphinx i vår nyare historia, bör på v. Engeströmska biblioteket efterfråga, när en gång dest Manuscriptsamlingar bli tillgängliga, "Collectanea om von Fersens mord." Förf. af denna biographi har i H. Ex. L. v. Engeströms hand sett denna samling, då den inlades i ett skåp, som derefter blef försegladt, kort förrän H. E. afreste från Sverige. Deribland befann sig allt, som d. v. JustitieCanc. W. af Klinteberg hann samla i detta hänseende, då honom särskilt uppdragits undersökningen här om, sedan d. v. ÖfverStåth. A. F. Skjöldebrand afsagt sig all befattning dermed. Äfven har Förf. här af både sett och läst och uppränt alla de polisrapporter, som föranledde Skj. att undandra sig all befattning med den undersökningen. Uppbränningen skedde på Förf:s eget förslag och bifölls gerna af H. E. Skj. Som de innehöllo obevist bebyggningar af anonyma personer (några papper voro dock gulkantade), syntes de mer kunna skada än gagna. Som bevis för den allmänna opinionen, hvilket delas af förklararen i texten här ofvan, hvars egna uttryck derom biographiens förf. ordagrant bibehållit, voro de öfverflödige; aldremest, om ödet ej förstör de officiella documenterne, hvilka H. E. v. Engeström ville åt efterverlden förvara, ur den grandsats Kon. G. II Ad. anför i sitt historiska fragment. Polisrapporterna voro af den s. k. "högre polisen", som den tiden var bruklig, men hvilka af Skj. ej mera mottogos, då han, som utnämndes efter v. Fersens mord, af dem som sändes honom följ. dagarna lärt känna deras karakter. De inlemnade hade emellertid blifvit kastade i en låda, der de händelsevis nära 20 år derefter funnos.

Märiska åtgärderna, blef sedan omtaladt och som vid sådana tillfällen mången, i löfliga ärender stadd, tillfälligtvis kan komma, att vid anfaller finnas i hopen, är det ganska trofött, att äfven sådana kunnat af militären misshandlas. Med afseende härpå insågs af de sansade, som ingalunda voro delaktige i förmiddagens å ena sidan våldsamma och å den andra sidan orimligt svaga beteende, att samhället vore i behof af skydd mot dylika våldsamma uppträden, men att detta skydd icke borde bero af en lätt retad militärs af lagar ohejdade passioner. Man önskade derföre en sådan lag som den i Paris 1792 sanctionerade Martiallagen eller den Engelska Riot-acten. Genom bref från en sådan sansad oväldig och ännu högt aktad och vördnadsvärd man blef H. ammodåd, att från Stockholm nedresa till Örebro, för att återigen tienstgöra i Lagutskottet, hvars föremål isynnerhet skulle blifva föreslåendet af en Martiallag. Intet uppdrag hade emellertid funnits svårare, och H. tänkte så länge på sammanjemkandet af både samhällets och den enskildtes o-lagvunne samhällsmedlemmens oeftergifliga rätt till skydd, att han ännu efter 3 veckor, upptagna tillika af mycket annat arbete, ej kunnat bli färdig med ett utlåtande, som han tilltrrodde sig att för Utskottet framlägga. Detta uppskof gaf anledning för vissa personer, att under sken af interesse för det rätta göra sig underrättade om H:s åsigt och huruvida hans premisser skulle blifva af det innehåll, att äfven ofvannämnde förmiddags beteende skulle kunna synas ursäktligt på grund af då varande saknad af en Martiallag. Ja, en af de utskickade var nog enfaldig, att härvid erinra om den nyligen för H. utfärdade fullmakten (till Juridiska Professionen i Lund, hvarom mera nedanför) och den tacksamhet en sådan nådebevisning fordrade af honom. Men då han ej förstod sig på sådan tacksamhet, togs hans dröjsmål till skäl för den anstalt, att ett af någon annan författadt lagförslag skulle blifva Utskottet förelaggt. I förväg fick dock H. underrättelse om det främmande betänkandets innehåll, hvars på en gång grymma, orediga och syftesvidriga innehåll satte hans, af mycket arbete och synnerligen af begrundningen rörande "den rätta medelvägen", på hvilken en Martiallag skulle ställas, mycket förlamade lifsandar i en ovanlig verksamhet, hvarigenom ett betänkande blef i hast färdigt, som, om än ofullkomligt, der han ej ens i staden kunde öfverkomma Riot-acten, hvilken han nu önskat läsa på

ett grundligare sätt än förut, likväl var sådant, att en discussion deröfver kunnat ega rum och leda till något resultat (detta ger anledning att besinna en ej ringa olägenhet af Riksdagars hållande, der ej större biblioteker finnas, hvilken olägenhet stundom kan blifva af ganska menligt inflytande). Öfverläggningen i Utskottet blef väl så ansedd som om det främmande betänkandet hade af pluraliteten d. s. af 3 Stånd blifvit godkändt. Men genom det sätt, hvarpå Bondeståndet röstade, var denna pluralitet nog problematisk, då för öfrigt Presteståndet ogillade betänkandet och en Ledamot i Borgarståndet ingifvit en särskildt mening, som, i det närmaste öfverensstämmande med hvad H. aftonen förut uppsatt, var i uppenbar strid med det som ansågs af pluraliteten bifallet. Det har sedermera för H. blifvit sannolikt, att det efter denna företeelse hade kunnat stå i H:s makt att utverka en rimligare expedition till Stånden; men den lifaktighet, som dagen före föredragandet var honom förlänad, var en öfverspänning, hvarefter följde en sådan afmattning, att han måste låta sig nöja med några partiella förändringar i stället för att påyrka en total; och så förblef expeditionen i alla fall så chaotisk, att den i och för sig sjelf skulle kunnat betaga Riksständen allt hopp att på den Riksdagen kunna med denna angelägenhet komma till något önskligt resultat. Likväl lära i alla 4 Stånden anmärkningar ingifvits i något när lika anda med hvad H. under den nämnda ansträngningen producerat. Men hvarföre desamme ej föranledde till återremiss, är svårt att veta. Förmodas kan det dock, att de som voro intresserade i att de sanna grundsatserne ej skulle väcka för stor uppmärksamhet, väl äfven haft utväg att hindra återremissen. Saken kom således att sakna vidare handläggning, en utgång som H. ansåg nödvändig och troligen tillräcklig för att låta honom rätt inse, huru all mensklig själskraft är opålitlig, äfven den som stundom prisats. Att vederbörande här ej ville afvakta den tid, då detta för H. nya ämne hunnit inom honom mogna till något redigt slut, hade emedlertid gjort honom missmodig till den grad, att han till en början lät göra sig till en contrasigneringsmaskin och öfvertalas till en jemnkning, hvaraf uppkom en inconsequent produkt. Den grämselse, som härigenom uppkom hos Lagutskottets Secreterare, torde ock laggt grund till den nerfeber, hvori han ej långt efter Riksdagen insjuknade och hvarigenom han blef hindrad från att nedresa till Lund intill nästa September månads slut. En

uppsats om de tillgöranden i Lagutskottet, med hvilka H. funnit skäl att vara missbelåten, och hvilken här nästan ordagrant följts, slutas härvid: "Lund var emedlertid den ort, der ett klarare ljus i det ena nödvändiga skulle för mig uppgå; och utan tvifvel behöfdes all denna tuktan för att från *oppdeltet i de mörkaste ljus* lossa de fjäll som skulle hindra uppfattandet af sanningens rena ljus". Red. nedskrifver dessa ord för framtida lagstiftare, som förstå den lärdom som ligger i dem. Måtte de som kunna ha inflytande på samhällsärendena alltid med djupt allvar uppfatta sitt kall!

Under den tid H. tjänstgjorde vid Riksdagarne blef han i Upsala promoverad till Juris Utr. Doctor och nämnd till Juris Professor i Lund. Helt oförmodadt hade han fått en vink ifrån den om Carolinska Universitetets uppblomstring nitiske AkademiCancellaren, att möta dennes benägenhet att göra Upsalienserns bekantakap. "Uppvaktningsdräkten" ikläd-des. Grefve v. Engeström gaf ej allenast hopp om den hopplöst sökta professionen, utan försäkrade ock om sådana lönevillkor, som, tills löntur inföll, kunde svara emot H:s inkomster i Upsala.

Nära sitt 50:de år innehade nu H. en profession utan ord. lön men med framtida löntur, jemte skyldighet att meddela den högsta vetenskapliga undervisning i hela positiva lagfarenheten — ett fält som vore öfvernog för 10 flitiga arbetare. Ett omdöme huru han fyllt sin plats har han undanbedt sig, så länge han lefver, så vida det skall utfalla till en herömmelse, hvilken han skyr; således måste det här alldeles saknas. Hans eget yttrande är: "Ej under, att Sverige ligger under i dessa vetenskapsgrenar, då man pålägger en enda man ett så vidsträckt fält att odla, jemte det att man uppdrager honom att undervisa och examinera ett halft rikets juris studiosi." Ändtligen efter 30 år gafs honom en medhjelpare, men för att kunna få denne, måste H. till honom afstå just det, hvari han sjelf egentligen arbetat. H. "qvarstår under en ändå för tung börda med den önskan, att någon måtte innan han dör visa sig, åt hvilken detta stora fält kan rimligtvis anförtras, sjelf bäst både kännande och erkännande, att det öfvergått hans krafter."

Som Consistorial har han gjort sig allmänt aktad för allvar och rättvisa, samt derigenom undgått att räknas till något parti, under det ingen kan räkna alla som funnits kring Consistoriibordet i hans tid. I företalet till "Lidbecks skrifter", Lund 1850, införes ett hans yttrande i fråga om

en Billardinrättning i Lund 1811, som här må ingå: Prof. H. "hade ofta hört billardspelare och dagdrifvare betyda det samma; önskade den närvarande billarden bort, men fann det enda hjälpmedlet deri, att tonen hos de flesta studerande blefve vänd på allvarsamma yrken, så att spelare bland dem bemöttes med hån; visste, att en dylik ton hos ungdomen bildas af den ton i världen, som sätter män med utmärkta kunskaper och skicklighet på viktiga platser i samhället; att deraf uppkommo bland ungdomen de bästa grannskare på ungdomen; att alla medel mot spel vore förgäfvade, så länge inga användes mot spelare. Blefve återfrågan om hus för goda gymnastiska öfningar och god musik, samt att dessa fullkomnade kunde bli tillgängliga äfven för fattigare studerande på lämpliga hvilostunder, då skulle Professorn instämma med Prof. Lidbeck, emedan endast dessa nöjen gifva åt kropp och sinne den styrka och liflighet, samt medföra den förädling, som med förra åldrars kraft, mod och arbetsamhet kan förenas."

Att H. under sina tröttnande embetspligter kunnat som Författare blifva hvad Sverige behöft och naturen utrustat honom till, vore högst obilligt att begära. Han har dock äfven såsom sådan sökt gagna. Hans juridiska bildning har ett grundligt filosofiskt underlag. Sin första filosofiska bildning fick han genom studium af Lockes skrifter, och trogen dennes filosofiska system, började han uttänka en grundläggning för sin juridik. Han ville antyda denna i en disputation, men då han uppdrog grundlinierna för denna inför en Professor, lemnade Professorn honom en då nyss utkommen skrift af Kant och bad honom läsa den först. Disputationen blef sedan ej skrifven. H. fann i Kant säkrare grunder och synnerligen gaf studium af Fichtes *Grundlage des Naturrechts* en "Anstoss" — att nyttja en Fichtes term — åt hans juridik till ren speculation. Han skref sin *Gradualdisputation* under Prof. Boethii præsidium 1788. 1) "de fundamentis & adminiculis jurisprudentiæ legisprætorie" som han dock sjelf ansåg för ett omoget verk. Då han som Docens förestod *Juris œcon.* professionen, fann han sig att öfversätta och utgifva Sartorii *Handbuch*: 2) "Sartorii Handbok för Statshushållningen efter Adam Smiths grunder", Ups. 1800. I Upsala är den i Lund okända förskrift, att en privat examen hos *Juris œcon.* Prof. skall regå admission till filosofisk *Candidatexamen*. H. förde, då han förestod nämnde profession, att denne Sart

bearbetning af Smiths klassiska arbete studerades af philos.
 Candidaterne. 1803 utgafs: 3) "in jus gentium prolegome-
 na, resp. Beckman, hvilken disputation Förf. sedermera för-
 klarat vara af intet värde. Såsom specimen för Juris patriæ
 & rom. professionen utgafs och försvarades utan præses i
 nedre katedern 4) "De jure in re per contractus adquiren-
 do" part. I. Ups. 1806. Utan att nämna detta arbete har
 den, som författat LagCommitteens förslag till Handelsbalk,
 upptagit några yttranden deri, för att på sitt sätt dem ve-
 derlägga. Huru han deri lyckats må sakkunnige dömma;
 men säkert är, att han dervid öck stridt emot kämpar som
 han sjelf uppställt emot sig och alltsammans vittnar, att han
 nog lösligen genomläst det lilla arbetet. Som specimen för
 Juris œcon. & comm. professionen i Upsala utgaf och för-
 svarade H., innan ännu den förfärliga resolutionen visat sig:
 5) "Förklaringar öfver Handelsbalken" 1:sta stycket resp.
 Österberg. Ups. 1806, hvilket arbete gillats af kännare och
 har Förf. dermed ej ännu funnit sig missnöjd. Endast i en
 not har han orätt förklarat grunden till en särskildt Kongl.
 Förordning. Efter sin flyttning till Lund har H. utgifvit 6)
 "De connubiis inter cognatos & affines prohibitis" resp. C.
 J. Schlyter. Lund 1815. Han har sjelf författat "en 7) re-
 cension" af denna nära 5 ark starka dissertats, införd i det i
 Christianstad utkommande Juridiska Archivet Band. 2, sid.
 329 följ., deri några origtigheter äro rättade och en troligen
 rigtigare grund uppgifven till äktenskapshindren för skyld-
 och svägerskapsförhållanden. I nämnda Archiv 2:a Bandet
 har H. dessutom författat: 8) "Hvad förstås med hustrus jord
 och hus i staden" uti II Kap. 1 §. G.B. (B. 2 o. följ.) 9) "Ut-
 redning af II Kap. 2 §. J.B." 10) "Anmärkningar rörande testa-
 mentsvittnens obehedigade underskrift". Det der influtna yt-
 trande, att lagen om arfsrätt i följd af testamente vore, att
 huse för ett undantag från hæreditas ab intestato, anser H.
 en mera för mindre riktigt. Utan tvifvel var ägarens rätt
 att antingen donera sin egendom eller utnämna sin efterträ-
 dare den ursprungliga regeln; men de egentligen så kallade
 lagar, gifna endast för de fall, då ägaren dödt utan att
 tryckligen hafva utnämnat sin efterträdare. 11) "Ett i Con-
 st. Acad. afgifvet betänkande, om huru en väl bildad em-
 personal skall uppkomma", har utan Förf:s medvetande
 utgifvit tryckt i dagbladet Gefion; men grofva tryckfel, till
 del härrörande från ett ocollationerad mscr., nödsakade
 af att låta det införas i den då i Sthm utkommande Ec-

clesiastikTidningen, deri dock ett tryckfel bör anmärkas (dalar för daler). 12) "Strödda anmärkningar öfver Lagens rätta förstånd och tillämpning såsom bilagor till offentliga föreläsningar" tr. i Lund 1825. Som denna skrift väntar sin författares noggrannare justering, har den ännu ej egentl. lemnats i allmänhetens händer. 13) "Program på latin vid Juris utriusque Doctorspromotionen i Lund 1820: Om Svenska och Romerska lagens likhet i frågan om periculum rei venditæ, ante traditionem, och denna frågas oberoende af den om sakrättens öfvergång genom blotta köpslutet" — den enda Juris Doctorspromotion, som på grund af præsterade prof af juridisk lärdom egt rum vid Lunds Akademi från dess stiftelse till närvarande tid, då H., utan att inbjuda några stjernbeklädde, promoverade tvenne Doctorer H. S. Collin och C. J. Schlyter, hvilka, enligt deras promotors omdöme, "mer hedrade hatten än hatten dem".

Vederbörande och icke vederbörande ha klagat deröfver, att H. ej bildat en skola af lärjungar, hvarur efterträdare kunde väljas. Så klagade ock de vise i Stockholm öfver Calonius. Att dana någon till lerd, synes ungefärligen vara detsamma som att exercera någon till fältherre. H. kunde väl hänvisa till de nyssnämnde 2:ne Doctorerne och svara som elephanten svarade räfhonan i fabeln; men han anser sig ej ha danat desse män. De ha danat sig sjelfve. H. har ej gjort mer för att visa dem vägen, än han gjort för andra elever. Men att ej flere än desse sjelfständigt gått fram, då likväl anlag och snille funnits hos ej så få, dertill är väl rätta orsaken, att höga vederbörande, till och med vid akademiska tjensters tillsättande, icke alltid visa, att grundlig lärdom ligger dem om hjertat, hvaraf de lofvande ynglingarne hogfällas och hellre ingå på banor, der, om de mista en befordran, en mängd dylika kunna anses stå dem åter. Då de män, hvilka gjort sitt namn odödligt genom det utomordentliga sätt, hvarpå de utgifvit och den ene ännu fortfar att utgifva "Sveriges gamle lagar", ansett för en ära att kalla sig Hs lärjungar, må här nämnas på hvad sätt Sveriges juridik fick denna laghistoriska rigtning. H. läste en dag i Stjernhjelmiska editionen af Vestgötha lagen, att ett skäl för giftoman att vägra brudgumen sin brud vid den tid då han begärde vigsel, vore, om Brud varder in-nebränd. Skälet syntes nog fullgiltigt, men H. tviflade, att de gamle så tanklöst lagstiftade. Anande ett tryckfel, uppgår han på Rgl. Bibliotheket (han vistades då i Stockholm),

Er pergamentsboken i hand och läser, att frågan var om
 brudvadens (brudklädselns) innebränning. Han insåg nu
 nödvändigheten af en alldeles ny revision af de gamle lagar-
 ne och började, för att sjelf lägga hand vid detta arbete,
 att afskrifva Vestgöthlagen efter den Codex han hade i
 hand, hvilken afskrifning snart fullbordades. En af hans lär-
 jungar, nu Histor. Prof. E. S. Bring, utgaf först under titel:
 "Codex juris Vestrogothici", Lund 1812—22, nämnde afskrif-
 ta mscr. med latinsk öfversättning. Under tiden hade stu-
 dum af Hugo fört både H. och hans samtida jurister i Sve-
 ge till full klarhet i frågan om Laghistoriens utomordent-
 ligen vikt. Lärjungar uppstodo, som i frågan gingo framom
 de läraren och medlärjungar, och utgifningen af "Sveriges
 gamla lagar" blef en ljuspunkt i R. Carl XIV Johans histo-
 ria. Doctor H. S. Collin har redan bortgått och då ej på
 vederbörligt ställe i detta lexicon hans minne åtminstone
 med anförande af hans namn bevarats för dem, som länge
 borde komma att i Svensk Biographi nöja sig med detta le-
 xicon, må några uppgifter här inflyta.

Hans Samuel Collin föddes i Önestad af Christianstads
 län den 2 Jan. 1791, der fadren var Kyrkoherde och tillika
 ContracsProst. Genomgick Wexjö Gymnasium. År 1802
 blef han Student i Lund, disputerade under Lindfors och
 Torberg samt blef Magister 1811. Hans disputation för do-
 ktoratur i Kamerallagfarenheten — en afhandling "om stats-
 komsterne", Lund 1816, utgafs snart tillika med fotsätt-
 ningen som en särskildt skrift och vann mycken uppmärk-
 samhet. Utnämningen följde samma år. Blef följande året
 juris utriusque Candidat och derpå e. o. Adjunct i Jurid.
 cult. s. å. Utnämnd till juris æcon. & comm. Adjunct i
 Upsala 1820, blef han s. å. J. U. Licent. och promoverad
 till U. Doctor i Lund. Utgaf i Upsala 1822: "Om grannars
 skyldighet enligt Sveriges lag att med hvarandra deltaga vid
 lagsels upprättande och underhållande afd. 1. I Svea 6:te
 lifvet har han skrifvit: "om förberedelserna till corpus juris
 Westrogothorum antiqui, sedan han gemensamt med J. U. Do-
 ctor C. J. Schlyter erhållit Kongl. Maj:ts nådiga förordnan-
 ne att utgifva Sveriges gamla lagar. Under Collins listid
 utgafvos Vestgöthlagen och Östgöthlagen. År 1829 utgaf
 han: "vederläggning af de i frågan om realisationen gångba-
 rade falska begrepp och inrotade fördomar", hvilken skrift ha-
 de, enl. en competent domares intygande, ett afgörande in-
 ståndande på frågans utgång, ehuru C. ej fick öfverlefva sin

seger. Hans tidiga bortgång d. 30 Mars 1833 kan ej nog beklagas. Vi hänvisa till Doctor Schlyters minnesord i den-
nes företal till Uplandslagen.

Sist torde ej med tystnad böra förbigås, att Prof. H. under det sednare 4:dedels seklet med en utmärkt grundlighet studerat den theologiska vetenskapen, drifven dertill, ej af speculation på pastorat (dylika plåga af profana vetenskapsmän emottagas utan dylika studier), men af det hjertats inre kraf, utom hvilket det vore önskligt att theologiskt studium aldrig företoges. Det torde vara sällsamt, att se Jurister läsa sitt gamla och nya Testamente på grundspråket, ehuru en Jurist säkerligen finner der lika mycket att lära som statsmannen Axel Oxenstierna erkände sig funnit der. Man har äfven sett Grekiska kyrkofäder uppslagna på Hs bord bland lagförfattarne. Den utmärkta grundlighet, redighet, ljus, lif och sanning, som han funnit i framlidne Prosten Schartaus skrifter bevekta honom att nitälska för deras utgifvande, hvarigenom H. gagnat Svenska folket mer än de någonsin kunna förstå, som ej förstå hvad som är folkets högsta behof.

Två gånger har H. varit gift. 1) med *Justina Sophia Ulfberg*, dotter af en Commminister i Upland, med hvilken han haft en dotter, nu gift med landtbrukaren C. J. Nerman, 2) 1802 gifte han sig med *Marg. Maria Strindberg*, enka*) efter en Handlande Arenberg i Stockholm, med hvilken H. hade sonen *Johan*, se nedanf., och en dotter som redan är enka efter Pharmaciæ institutets stiftare och præfect Johan Otto Zenius. Fru H. dog 1838. Det må nämnas, att hennes morfar Major Åkerfelt hade en egendom på samma ställe der nu Petersburg är beläget, hvilken Åkerfelt med sin fru under lifsfaror öfvergåfvo efter slaget vid Pultava, utan att de eller deras arfvingar juridiskt afhändt sig äganderätten till den jordrymd, der den stora staden nu befinnes.

H. blef Riddare af K. N. O. år 1829, Porträtter finnas af honom i Lund. Flera af Johan Holmbergsson, sonen.

Skrifter: 1 lat. program, 4 lat. och 1 svensk dissert. 1 öfversätta. 4 afhandl. i Jurid. Arch. m. m. Se dessutom ofvanföre.

(Källor: Ståhle Biograph. Underr. Chisd 1834. — Lidhacks samlade skrifter, företalet, Lund 1830. — Särskilda meddelanden.)

*) En Hs styfdotter blef gift med Professorn L. N. O. Dr A. O. Lindfors.

2. HOLMBERGSSON, JOHAN d. y.

Artisten *Johan Holmbergsson*, son af Juristen H., född i Upsala d. 14 Juli 1804 och död i Lund d. 16 Jan. 1838 var en af de originellaste karakterer, en biograph kan få att framställa. Troligen har ingen i vår tid lefvat så utom vår tid som han, af alla, som ändå kunnat sägas tillhöra de bildade folkclasserna. Han var derföre en gåta för de flesta, en slags syn för alla, men ingaf ingen rädsla, utan ålåkades äfven af dem, som ej förstodo detta phenomen.

Han lefde dock i trenne verldar, fast icke i den verld, der hopen ensamt lefver. Han var således en gåta, som kunde lösas.

Lättast var att förstå, det han lefde i Svenska minnets verld, och egentligen var han der samtidig med de krönte Wasarne. Han hade läst sig tillbaka till den tiden så helt, att hvarken Lundblad lefde, tänkte och talte så med Cicero eller Norberg med Tacitus, som Johan Holmbergsson med Gustaf Wasa och hans närmaste ättlingar. Hans historiska kunskap slöt med Carl XII, men dittills lefde han med och läste ej om hvad som tilldragit sig. Det gick hardt nära eller intill det öfverdrifna. Han måste ha hatt, stöflor och rock, lika Carl XII:s och en staf i handen, lik sjelfva Veledas. I slik dräkt mätte han väl och när den aflades, var det honom som det var Simson, när dennes hår var afklippt. Han skref alldeles samma språk som de gamle Wasakonungarne och det af ren nödvändighet. Han kunde ej skriva något annat. Om någon berättade för honom, huru de slogos på fältet, upprepade han som berättare för en tredje, huru de drabbade i marken. Archaismerna voro hos honom ej ens medvetna. I de högst utförliga anteckningar, hvilka han förde på sina Almanachors interfoliering med en handstil så fin, att aldrig någon torde skrifvit en finare, träffar man ett opus posthumum af 16:de seklets karakter. Man finner att han läser en Ludvig Rasmussen, en Gris, en Werving, en Widikindi med samma fromhetskänsla som Bibelns konunga- och chrönikeböcker. Då han der med hjertats rörelse läst om en vacker bedrift, lade han boken samman, såg den händelsen med ett inre öga och började sin teckning. "1824 d. 1 Nov. slöt jag Gustaf I:s historia med många tårar. Började så rita scener ur Gustaf I:s historia." Han var en förklaring på legenden, om de män, som insomnat under Augusti och uppvaknade i Constantini tid!

Också borde man lätt förstå att han lefde helt i sin konst. Tidigt gaf naturen tillkänna, hvad uppdrag ynglingen fått af alla goda gåfvors gifvare. "År 1817 d. 20 Oct begynte jag rita." Längre fram heter det: "D. . . ritade jag kärleken, utan att veta huru tiden gick och om e. m. ble jag innerligen glad, att det lyckats mig" *). Andra studier ville ej fort. "1822 d. 2. Jan. begynte jag läsa kyrkohistorien, då jag somnade och slog nacken mot väggen." Han öfvervägande anlag bröto sig fram öfver alla hinder. "1823 d. 16 Nov. slutade jag mitt kungastycke (Carl XII) och fick laudatur af många" (bland andra af Prof. Pramberg, som läste Osteologi för den unga eleven, och Akad. Ritmäst. Arvidson, som ville i början ej tro att det var egen composition). Han kom 1823 till Stockholm och blef elev vid de fria konsternas Akademi. Det första försök, med hvilket han framträdde inför allmänheten, var "Teckningar till Axel, romant af Tegnér", hvilka utgäfvos på uppmuntran af H. K. H. Kronprinsen och H. E. Hr Grefve A. F. Sköldebrand i början af år 1824. Artisten var här så inne med "de gamle Carolinerne", att det hela förlorade derpå. Qvinnan i Holmbergssons compositioner är föga utmärkt. Men hjeltarne voro hans folk. Det samma visar sig i hans sednare komponerade plancher till "Frithiofs saga". Snart blef han allmänt värderad och eftersökt. Beundran var honom dock temligen likgiltig: talade någon om hans geni, var det honom föga mer smickrande, än om man sagt: du har ljust hår. Han arbetade oförtrutet äfven der hans skapande snille ej hade sin verkningsbana, t. ex. såsom porträttör, ja i allmänhet der det ej rörde sig inom våra fornminnen. Då man på Lunds gator såg denna långa, gängliga gestalt med sin Carl XII:s dräkt och långa staf med möda uppbära på svaga ben den förverxta kroppshyggan, anade man ej der att han skulle blifva eller redan var omfattad med en ovanlig kärlek i blomman af det svenska societetslifvet. Och likväl förstods och älskades han i hof och salong, såväl som i sal och hydda. H. M:t Drottningen hörde, att hans tillgångar nekade honom uppkomma till Stockholm och köpte straxt en af hans större taflor, för att bereda honom tillfälle att

*) Vid utgåendet, för att njuta sin tillfredsställelse i naturens sköte, fann han en full prest i rännstenen mellan biskops- och Consistoriihuset och kor, som helt idylliskt ingingo till en köpman — deras egare — i hans bod. Anteckningarne innehålla högst märklige tidsafspieglingar.

afslutta sin konstbildning. Hans hufvudarbete "72 Scener i Svenska historien", der Gustaf I:s historia synnerligen är herrligad, värderades högt af H. K. H. Kronprinsen, som till sina Artisten, att H. K. H. önskade att ha fått lära sig Svenska historien med sådane förklaringar vid sidan. Man beröfvar, att Prof. Forsell, som öfvertagit graveringen och utgifningen, ville i dem snart skänka ett efterlängtadt nöje till ej blott H:s utan också konstens och historiens vänner. Af sina lärare, Professorerne Sandberg, Westin, Forsell m. m. hugnades H. med både undervisning och uppmantran, och Majorantz och Maj. Anckarsvärd och Prof. Grafström m. fl. älskade varmt för hans återkomst till Akademien i Stockholm, då han qvarblifvit i Land. På Skånes herresäten var H. en af de käraste gäster från Carolinas lund och många tår af hans säkra smak och rika snille förvaras i deras museer. Häfdaforskarnes älskade honom varmt och han rördes djupt af en Geijers och Fryxells kärlek. Vi sakna en förteckning på hans konsstycken. De äro visst alla upptagna i hans i De la Gardieska bibliotheket på Löberöd förvarade almanachor, men dechiffreringen deraf är ej lätt.

Och denna i forntid och konst så lefvande man lefde ännu ett högre lif, förmedlande, öfverstrålade hans lif i ett fosterlands minnen och sin tids konst. Det var den Christliga trons lif. Det står här ej anmärkt därför att det bör så vara. Det var en gudsfruktan på rent allvar. Hans barnaenfald i lifvet hade sin grund i den upprigtigaste barnaenfald i tro. Vid en lycka kunde han behöfva flera timmar, innesluten i sin kammare, "för att tacka och lofva Herren". Vid en nöd bad han så trofullt och erfor bönhörselsen stundom på ett sätt, att vi måste erkänna det vara förklarligt af förnuftsgrunder. Hans andakts språk var lika archaistiskt som — hans andakt.

— N.

HOLLSTENIUS, GABRIEL.

Föddes d. 21 Mars 1598 i Kallmora by af Norbergs socken i Vestmanland. Fadren *Hollsten Andersson* var en rik bergsman; modren hette *Sigrid Andersdotter*. Som Gabriel i sina spädaste år visade en stor lust för studier, så sändes han till Vesterås skola, der han snart inhemtade de första lärdomsgrunderna. Knappt 14 år gammal fick han följa sin äldre broder Mag. Erik Hollstenius på en utländsk

resa, som 1611 anträdde till Tyskland, men då de kommo på redde utanför Stralsund råkade de i Danska kapares händer. De handterades illa. Allt hvad de ägde framtogs dem, och de fördes till Köpenhamn, der de sattes i fängelse. Derifrån flyttades de efter 9 veckor till Kallundborg, och blefvo hårdt fängslade. De uthärdade här i 23 veckor, men lössläpptes sedan emot 50 R:dr lösen, hvar på resan fortsattes till Helmstad. Här studerade Gabriel under sin brors handledning till 1613 då de återvände hem. Följ. året företogs en ny resa. De stannade nu i Wittenberg. Efter ett år for Erik hem, men den yngre brodern kvarstannade för att fortsätta sina studier, och gjorde utmärkta framsteg. Ett bevis på hans ovanliga minne och lättthet att fatta är, att han på en månads tid lärde tala italienska så väl, att han ej kunde skiljas från en infödd italienare. H. vistades utrikes i tio år, och genomreste Tyskland, Fränrike och Italien. I Halle blef han Phil. Magister.

Återkom till fäderneslandet 1625 och blef straxt Extra ordinarius vid Vesterås Gymnasium. Ordin. Græcæ L. Lector 1627. Följde s. å. Biskop J. Rudbeckius på en visitationsresa i Estland, Ingermanland och Liffland. Vid ett prestmöte som hölls i Revel d. 10 Aug. præsiderade H. Det Esthniska presterskapet, som var ganska okunnigt, fick nu höra något som gick öfver deras begrepp, då Biskopens notarier Christoph. Schilling, och Joannes Elai Terserus gingo fram och opponerade på grekiska. Efter visitationens slut sändes H. till Preussen, att för Konungen berätta förloppet. Han hade dock rest innan H. hann fram.

Efter Johannes Ol. Dalecarlus (Stjernhök) blef han 1630 Ethices et Politices Lector i Vesterås. Prestvigdes 1632 och blef s. å. Theol. Lector samt Pastor i Skerikes Præb. Præsiderade vid prestmötet i Vesterås 1633. Kallades 1635 af Fältherren Grefve Jac. De la Gardie "att draga i fält och vara General-Inspector öfver de andra krigsprester". Biskopen tillstyrkte honom att emottaga denna kallelse, men han försakade dock densamma. 1636 blef han Prost i Munktorps Contract, och utnämndes 1638 efter kallelse af församlingen till Pastor i Vesterås *) och Prost i Vesterås Contract. Stiftets fullmäktig på Riksdagarne 1639, 1642 m. fl.

*) Sedan K. Carl IX 1604 upphäft Domprostsysslan, fanns nu endast en Pastor i staden, som länge ej hette Domprost, utan endast Pastor & Præpositus.

Præses in synodo pastorum 1643. Hade flesta rösterna till Biskopsembetet i Vesterås 1647.

Biskop Herweghr, som skrifvit Holstenii lefverne, infördt i Gjørwells Biogr. SveoGoth., yttrar sig om honom: "Prosten H. var en af de störste män, som Stiftet kan framvisa. Han hade en vidlöftig lärdom, så i vetenskaperna, som i språken. Älskade poésien och var sjelf mästare deruti. Talade och skref i de flesta Europ. cultiverade språk. Grekiskan var likasom hans modersmål och Ebreisken var, efter tidens framsteg, honom väl bekant. Straxt efter sin hemkomst 1625 inrättade han i Vesterås ett särskildt Collegium Græcum, som af DomCapitlet confirmerades och fick sina stadgar. Deruti intogos 12 à 14 ynglingar, som i språket gjorde utmärkta framsteg". — H. inrättade af egna medel andra Capellanssysslan i Vesterås.

En bland H:s förtroligaste vänner var Professorn vid Revels Gymnasium Thimotheus Polus. Då han 1642 afled, upptog H. hans son Thomas och vårdade honom som eget barn. Denne blef slutligen Grefve och StatsRåd, sedan han äfven haft det förtroende att vara informator för Kon. Carl den tolfte.

H. afled i sina bästa år d. 5 Juli 1649. Han blef 1630 gift med Prosten i Köping Mag. Petr. Rudbeckii dotter *Margaretha*. Hon var en otrogen hustru, och ingick efter hans död i ett vanhederligt gifte. De hade flere barn, som alla dogo unga, utom dottren Brita, som blef gift med Prosten i Mora And. Vallenius.

Skrifter: Disputatio de Sophisticis Elenchis habita. Halæ Saxonum. Denna är utgifven på Grekiska, men öfversättning deraf på Latin är gjord af Lectorn Mag. Andreas Dalekarlus och ånyo ventilerad på Vesterås Gymnasium. — Disputatio Græca de fortitudine, habita et impressa Arosiæ 1625. — Tabula de accentibus apud Græcos M. Michaëlis Boskii. Arosiæ 1626. — Epigramma illustri ac generoso Domino Johanni Schyppen. Arosiæ 1626. — *Ταμύριον τῆς τογατικής περιτύλξεως* ad Phil. Glaumium. Arosiæ 1626. — *Θόρυπος περιτύλξεως* in obitum Reginæ Regis Caroli Noni viduæ. Arosiæ. 1626. — *Μέλισσα* Rev. D. D. Joh. Rudbeckio Episc. Aros. in Ingriam tendenti. Arosiæ 1626. — In nuptiis Johan. Kyhle et Vendelæ Schütte. Arosiæ 1626. — *Ἡ περὶ τῆς ἀνδρίας διάλεξις κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην, εἰς τὴν ἐξέτασιν &c.* Disputatio pure Græca. Arosiæ 1627. 4:o pagg. 6. — *Ἑορταίον* Livonicum D. D. Rudbeckio visitatori Livoniæ. Arosiæ 1628. — In fun. Petri Rudbeckii P. & Pr. Coping. 1629. — Natatus Leandri in obitum Olai Moreti Prof. Upsal. qui Anno 1628 in aquis exspiravit. — Epigrammata Sacra in diem toti Christianismo sacrum videlicet 7 Sept. 1631, qui ob victoriam in campo Lipsiensi fuit notabilia. — Cardialgia Svecorum perpetua in obitum Gustavi Adolphi 1634. Holmiæ. — Epigram-

ma in concion. Jubil. D. D. Joh. Rudbeckii. Aros. 1637. — Epigrammata VII. Græca, Latina, Italica et Germanica, memoriam Petri Kenicii Archi-Episc. Upsal. consecrata et Joh. Rudbeckii Concioni in funus ejus adjecta. Aros. 1637. 4:o. — Laudes Jesuitarum, quas oratione ligata in eorum Memoriam ob præstita sibi officia conscripsit Grajus Hilstenobiel Hyperboreus. Dorp. 1640. — Epigrammata in concion. fratris Erici Holstenii de mendicis, paupertate &c. Aros. 1640. — Epigrammata III. In fun. Fratris Erici Holstenii. Aros. 1642. — Propositiones de cruce et præcibus Ecclesiar. Aros. 1643. 4:o. — Carmina Hebræa, Græca, Latina, Germanica, Svetica, Italica, a Lectoribus Gymnasii Arosiensis in obitum Episcopi Joh. Rudbeckii; bifogade till Jac. Guthræi Likpredikan; desse tros vara författade af Dompr. Hollstenius.

(Källor: Vestén, HofCler. Hist. I. s. 580. — Gesellii Lex. I. — Gjörrwells Biog. SveaGoth. — Meddelade underrättelser af Herr Frsten Munckzell i Hrata.)

HORN. De förnämsta af denna Ätt.

a) Den äldre Linien: till *Aminne*.

Svenske stamfadren för denne ätt, af hvilken sjutton beklädt Riksrådsemetet, är *Sigmund de Horne*, som skall hafva härstammat från Brabant eller sannolikare från Nedra Tyskland, och nedsatt sig på Öland. Han dog på Aegidii dag 1541, enligt påskriften på dess och dess sons graf i Persnäs (Högbj?) kyrka. Från denna ö flyttade sedan dess efterkommande till Finland och togo till stamgods *Aminne* i Haliko socken.

Clas Henrikson, Sigmunds efterkommande i sjette led, var 1455 Härads höfd. i Haliko härad, 1487—1517 Lagman i södra Finland, 1499 Riksråd, underskref 1512 Malmö Recess; gift med *Christina Frille*. Med hans båda söner delade sig släkten i tvenne grenar. Den äldre *Christer*, (se nedan), skref sig till *Aminne*; den yngre, *Henrik*, som var en utmärkt fältherre, till *Kankas* och *Happaniemi*.

1. HORN, CLAS CHRISTERSSON.

Nyssnämde *Christer Classon*, fader till vår *Clas*, var 1517 Höfvitsman och Fogde på Åbo slott, och gift med *Ingeborg Siggesdotter*, en syster till Riksmarsken *Lars Siggeson Sparre*. Sonen uppfostrades således förmodligen i hofvet. I historien igenfinner man hans namn för första gången vid Vesterås Riksdag 1544, hvilken han bevistade i åttio och tjuu år gammal. Kort derpå blef han Härads höfding i Raseborgs län; och några år derefter, 1552, gifte han sig med RiksR. *Jak. Krummes* och fru *Anna Hoge* skilda dotter *Christina*.

Tvenne år derefter beträdde han den krigiska bana, der så många lagrar väntade honom. Då nemligen Ryssarne härjande inbröto i Finland, ingick han i krigsståndet, och åtföljde såsom Öfverste den tappre Jakob Bagge, på hans djerfva tåg till Ryssland. Någon tid derefter (1555) utnämndes han till "Öfverste för Knektarne", på samma gång som hans farbror Henrik och den kække Nils Boje till Genäs blefvo befälhafvare öfver det till Finlands försvar sammandragna krigsfolket. Clas Christersson gjorde året derpå ett inbrott i Ryssland, och då Konungen ej långt derefter kom till Finland, utnämndes han till Fältöfverste för Infanteriet, under hvilket embete han bidrog till Viborgs försvar, under det denna stad belägrades af 150,000 Ryssar. Hans dervid visade mandom förskaffade honom Ståthållarskapet öfver detta län och vigtiga gränsfästning, hvarjemte honom och farbrodern samt Bagge uppdrögos att arbeta på freden, som också träffades d. 2 April 1557.

Ryssarne vände då sina vapen mot Lifland, hvars Härmästare Kettler af K. Gustaf uppmanades, att "hålla sig tappert emot den allmänna christenhetens fiende." Borgrarne i Reval utrustade då kapare mot Ryssarne, och borttog skepp ända under svenska vallen. Clas Christersson borttog dessa kapare, och öfvertalte Konungen att sända en flotta till att freda dessa farvatten.

Vid denna tid hade Härmästaren Kettler anropat Sveriges bistånd emot Ryssarne; men den gamle Konungen, som föredrog fredslugnet framför osäkra besittningar, ville icke på inga villkor inlåta sig i dessa underhandlingar, så vida icke sjelfva Reval med Tyaka Kejsarens tillstånd till Sverige öfverläts, hvartill Lifländarne omöjligen kunde samtycka. Arskonungen Erik, som var af annan tanke, skref till Clas Chr., att erbjuda Härmästaren penningar i pant mot slott och andra orter, hvarifrån dock denne afstyrkte honom då detta var emot Konungens vilja. Den hjälplöse Kettler må då gifva sig under Polens beskydd, mer emedan Sigismund August sjelf var för vanmäktig att skydda landet emot Ryssarne, så skickade Lifländarne, kort efter K. Gustafs död, en bud till K. Erik med enträgna böner, om antingen förled, fredsmedling eller penningar, hvarjemte Reval å egna sig begärde hjälp från Sverige, hvilket lofvades (1561), på villkor, att staden skulle gifva sig under K. Eriks lydighet. Då detta anbud af borgrarne antogs, inryckte Clas

Chr. i Estland och tog större delen af landet i besittning, hvarjemte han gjorde ett härjande infall i Liffland *).

Emedlertid hade Clas Chr. vid kröningen d. 29 Juni 1561 frånvarande blifvit utnämnd till Friherre. Någon förläning medföljde väl icke, men han fick dock samma dato ett särskildt gåfvobref å åtskilliga gårdar i Roslagen och Finland, och blef nu utnämnd till Öfverstemarskalk. Han intog Pernau med storm, Padis fästning, och, genom den tappre Mornay, slottet Wittensten, Hapsal med flere orter. Men öfverfallen af Danmark, måste Konungen kalla till sig den segrande härföraren, hvilken nu intog ett rum i Rådet (1563), och sedan nedsändes mot Smäländska gränsen, der en armée samlade sig, öfver hvilken Erik sjelf tog öfverbefalet. Halmstad stormades af Clas Christersson och Mornay, men utan framgång, emedan artilleri felades. Svenska hären måste då draga sig tillbaka inom Svenska gränsen. Då Danskarne tågade efter, stod ett blodigt slag vid Fjälgränne, i hvilket man å ömse sidor tillskref sig segern. I början af följande året (1564) ryckte Svenska Fältmarskalken emot Bohus på isen. Oakadt denna var 6. kvarter tjock, sjönk dock en del af artilleriet, som fördes af Fälttygmästaren Clas Fleming, och deribland den grofva mörsaren Skäggan, om hvilken man hade sagt: när Skäggan kommer att gnägga, så resa sig murar och väggar. Med de få kanoner, som Clas Chr. sjelf medhade och under den stränga vintern, hvar af mycket folk ihjälfröso, kunde intet emot fästningen uträttas, utan Svenskarne måste med förlust upphäfva belägringen. K. Erik, deröfver otålig, skref ett bannebref till den tappre krigaren, hvari han bland annat yttrade, att han förhållit sig "obeskedligen," men uppdrog kort derefter Calmare befastande åt sin "käre her Clas", och skickade honom sedan frampå sommaren till Vestergöthland, att dela befalet med Mornay, "icke af misstroende, utan efter her Clas är en förfaren man."

*) I ett bref af d. 8 Mars 1562 till Fältherren klagar dock Konungen, att han låg stilla i Refle, emedan mycket folk för honom dött öfver vintern. I anledning deraf förebrår Konungen honom, att medan man för Tyskarne "haffuer faunedit rådh och loceret them i kosteligh herbergh, bettalett för them och lathedt them haffude theri härligheet", så hade man låtit Svenskarne "ligge uth i frosth och köldh och fryse sig förderffuet, liike, som andre beester och oaktelighe creatur." Äfven året derpå förebrådde han fältherren, att man mer litade på Tyskar än Svenskar, churu dessa enligt K. Eriks öfvertygelse äro "like dugeligitt folck". Adlersparre Hist. Saml. II. sid. 8 o. f.

Emedlertid hade, sedan den gamle Amiral Jakob Bagge blifvit fången, oenighet uppkommit emellan de i hans ställe förordnade Amiralerna Clas Fleming, Nils Grip och Peder Banér, så att flottan, sedan den likväl borttagit en hop danska köpmansskepp, började rygga för Danskarne och lät dem landstiga på Öland. I denna förlägenhet sändes Clas Chr. jemte Jöran Persson till flottan för att undersöka förhållandet. Undersökningen blef kort: Fleming måste lemna Amiralstafven åt Clas Christersson, flottan gick till segels och sammandrabbade kort derefter med den Danska vid klippön Jungfrun, norrut i Kalmar sund. Slaget varade tvenne dagar, och slutade med förlust för Danskarne, hvilka seglade tillbaka, och denna sommar icke mer visade sig i de Svenska farvattnen.

K. Erik, som under dessa dagar befunnit sig på Öland, i spetsen för en tropp "blanka ryttare", för att möta fienden, i fall slaget utfallit olyckligt för Sverige och Danskarne försökt landstiga, kallade nu Clas Chr. till sig, hvarefter Svenskarne inryckte i Blekingen, och intogo Lyckeby och Rönneby, der ett omenskligt blodbad anställdes, i början af Sept. Clas Chr. blef nu afskickad på ett härjtåg vidare inåt Danska landet; han brände Sölvitsborg, brandskattade Åhus, härjade Halland, hvarefter hans här med ömnigt byte samt 500 fångar, utan att han på något ställe hade funnit ett allvarsamt motstånd, återvände till Vestergöthland. Dermed slutades detta års fälttåg.

Redan tidigt året derpå (1565) företog den verksamme krigaren i spetsen för en betydlig här ett infall i Halland, hvarunder Laholm och Engelholm uppbrändes, och Danska hären måste fly öfver sundet. På våren utlopp den ståtligaste flotta, som Sverige hittills någonsin utrustat, bestående af femtio örlogsskepp, och öfver denna tog Clas Chr. befälet. Han jagade och förföljde Danska och Lübska flottorne i sundet, lade sig utanföre Lübeck vid Travemünde, förskräckte Köpenhamn, tog tull af 250 Holländska skepp, och vann fem sjödrabbningar, i hvilka å fiendens sida tvenne Amiraler blefvo skutne i sank och en tagen till fånga, hvarefter han i Juli med ett rikt byte och många fångar återvände till Dalarö och höll ett segrande intåg i Stockholm. Danska fångarne blefvo uppförde till slottet under musik af en säckpipa, för att vederlägga en Dansk visa, hvaruti stod, att de Danske skulle lära Svenskarne att dansa efter sin

säckpipa. På det att desse skulle vara ökände från andre, skulle deras hår afrakas hvar åttonde dag. R. Erik utfor emot den fängne Danska Amiral Otto Rud i hårda ord, och då denne derpå svarat med ädel frimodighet, rände Konungen emot honom med blottad värja, men hindrades af Clas Chr., som föreställde honom att Otto Rud redeligen uppfyllt sin skyldighet emot sin Konung. I Augusti lopp han åter ut, dref Lübska escadern framför sig, uppbragte flera fartyg, samt återvände icke förr, än begge de fiendtliga flottornero voro aftacklade.

Följande våren, d. 28 April 1566, utlopp Amiral Clas Chr. ånyo med 68 väl utredde skepp. Han gjorde flere prisser, och tog bland annat på en enda dag 200 saltskepp. Sedan han provianterat i egna hamnar, mötte han Danska och Lübska flottan vid Öland, drabbade med den hårdt tillsammans och dref den på flykten, men hindrades af en storm att vidare begagna segern. Danskarne seglade emot Gottland, der omkring 20 skepp och bland dem båda Amiralsskeppen, blefvo drifne på land, och niotusen man, jemte både Danska och Lübska Amiralerne, förgingos.

Efter detta tåg kallades den ounbärlige hjelten, som till allt, då något viktigt skulle ske, måste användas, att taga befälet öfver krigshären till lands, som skulle öfverraska Halmstad. Han mötte Konungen i Vadstena, aftalade med honom krigsplanen, och reste skyndsamt af, men afled på vägen d. 19 Sept. i Åby prestgård i Östergöthland. Han blef begravnen i Upsala Domkyrka bredvid Gustaf La grafchor. Efter denne store härförars bortgång vände krigslyckan R. Erik för alltid ryggen; det mörka lynne, hvars utbrott Clas Chr. ofta hejdat, fick nu mer och mer makt öfver honom, så att han blindt rusade till sin undergång. Redan ofta hade Clas Chr., som icke deltog i stämplingarne mot sin Konung, gifvit honom kraftiga varningar; en gång, då han såg att Erik med förmycket misstroende ansåg somliga redlige män, men deremot förmycket trodde sina gunstlingar, berättas han hafva yttrat sig: "här i landet måste en Konung vara varsam och icke gifva den ena ett märkeligt företräde för den andra; annars följer tadel, missnöje och oro, derföre Gud bevare eder; nådige herre, och oss alle!" — Konungen tyckes hafva värderat dessa ädla tänkesätt. Bland andra utmärkelser, som han tilldelade honom, var äfven S:t Salvators Orden.

Af hans söner märkas:

1. JAKOB, till Mustila, Kammarjunkare hos K. Sigismund. Skickades 1593 af honom från Pälén med ett bref, som innehöll att Hertig Carl skulle förestå regeringen, ifall hans fader redan vore död. I en sednare skrifvelse s. å. yttrade sig Konungen, angående de benådade herrarne, att hans mening i denna sak skulle inhämtas af samma Kammarherre. Att denne framgent egde hans synnerliga förtroende, synes deraf, att han 1598 vid sin ankomst till Kalmar afsände Leski till Stockholm, för att afsätta Hertig Carls befallningshafvande, samt i stället tillförordna Clas Bjelke och Jakob Classon. Likväl yttrade den sednare 1601 suckande till Jakob De la Gardie, då denne såsom fänge blef förd till Pälén, att om han väl vore hemma igen uti sitt fädernealand, ville han hellre der dö än annorstädes, ehuru godt han ock der hafva kunde, hvartill var orsaken att han ett ganska ringa understöd hade hos K. Sigismund, såsom ock för hans skull mist all sin välfärd i Sverige, der han ock hade sin trolofvade jungfru, Christina Bjelke på Geddeholm, som utaf Hertig Carl hade förvärfvat honom lof och tillstånd att komma hem till Sverige igen, men visste icke hvad orsak honom bevekt, att blifva qvar i Pälén, och der uti elände, sorg och bekymmer ända sitt lif." (Werwing K. Joh. III:s Hist.)

2. CHRISTER, Lagman, gift med Cath. Thuresdotter Bjelke. En ganska lärd man och egde ett dyrbart bibliotek (Nettelblad, schwed. Bibl. I. 172). Nämmes först 1592, då han å Hertig Carls vägnar underhandlade med de fängslige RiksRåden. Skickades år 1595 till Ryssarne, för att förnä dem till fred, hvaruti han dock icke lyckades. Efter sin hemkomst var han s. å. med Hertigen i den undersökning denne anställde i Vadstena kloster; inbillande sig att der vore hemliga skatter undangömda, sprang Christer ned i källarna med ett påtändt bloss och letade öfverallt, men förgäfvades. Hittills hade han varit Hertigens man; men då K. Sigismund 1598 kom öfver till riket, öfvergick Chr. å hans sida, och drog han Uplands ryttare till sig i Vesterås, för att dermed understödja konungen. En underrättelse derom skref han på en sedel, som han lade in i ett tälknifsskaf och med en bonde afsände till Konungen, hvilken list blef upptäckt. Han blef derföre anklagad på Linköpings riksdag 1600, hvaröfver han blef så förskräckt, att han föll på knä och bad om nåd, hvilken också blef honom beviljad, sedan

han likväl ännu en tid blifvit hållen i fängsligt förvar och måst åskåda de öfrige Riksrådens afrättning. År 1603 blef han ånyo anklagad för förrädiska stämplingar och ånyo till lifvet benådad, vid hvilket, tillfälle likväl hans morbroder Hogenskild Bjelke miste hufvudet. Hans söner blefvo 1623 introducerade bland friherrarne. Desse vorq:

a. CLAS. Öfverste vid Uplands Infant.regite; 1634 R.R. s. å. KrigsRåd. Söner: 1. *Christer* till Vikhus. Kallad som GeneralMajor och Gouvern. i Riga, till Riksråd 1660; tillika Assessor i Svea Hofrätt 1661. Gouverneur för R. Carl XI 1663; den malitiöse Förf. till Anecd. de Suède yttrar, att han, ehuru ingen dålig menniska, dock dertill saknade alla nödvändiga egenskaper, och var endast i tvenne hänseenden märkvärdig, neml. först för sin förmåga att dricka; och för det andra för sin gunst hos Drottningen. Då De la Gardie ganska väl kände denna ynnest, underlät han icke, att vid öfverläggningen i Senaten om denna vigtiga utnämning påyrka, att man härutinnan borde rätta sig efter Drottningens val, som deruti hade mest att säga; men då hon nämde H., blef Senaten helt bestört och harmsen. Fältmarskalk 1672; GeneralGouv. öfver Liffland och staden Riga 1674; Lagman i Vermland s. å. Tog afsked 1686 och dog på Vik 1692. I anledning deraf, att en Königsmark vid en likprocession hade, såsom Grefve, tagit en högre rang än honom tillkom, hade Christer 1664 en ordvexling med Gr. Dohna, som understöddes af Grefvarne, och hvarvid det, om ej befallning från högre ort mellankommit, hade kommit till envige (Fryxell Handl. I. 126). I sina bref begagnade han sig också af ganska plumpt skämt (De la Gard. Arch. IX. 112). Gift 1. med *Gjörwell Sparre*; 2. med *Anna Elis Wrangel*. — 2. *Bengt* se. N:o 3.

b. MAURITZ till Karkis. F. 159. Var en vild och ohändig sälle. Redan 1616 anklagade honom bönderne i Finland för att hafva utöfvat våldgästning, samt af dem hafva utpressat penningar och öl. (Hallenberg IV. 494.) Trettio år derefter var han inför Åbo Hofrätt, till hvars ledamot han redan 1636 blifvit utnämnd, utan att dock någonsin tilltråda sysslan, instämd för rövveri af en bonde och andra våldsgerningar, men hörsammade icke stämningen. R. M. förlät honom dock, "dels i anseende till hans förnäma härkomst och andre considerationer, endast att han bonden contenterar och ställer till freds. (Lagus Åbo Hofr. Hist.) En

af hans söner *Arvid* till Karkis, Candola och Carona, f. 1631 på Karkis, blef 1646 Page, tjente i fält så i Tyskland som Pälén; blef 1657 Major, 1667 Öfv.Lieut., fick 1678 Öfverste titel, 1681 Lagman öfver södra Finland, 1685 och 1687 vice Landsh. i Nyland och Tavastl., 1692 Landshöfd. i Vesterbotten. Dog s. å. på Carona gård. Gift 1: med *Ingeb. Gyldenär*, 2) 1680 med *Maria Kruse* (Stjernm. Höfd.M. 303 m. fl.). Om hans broder *Gustaf* se under N:o 4.

c. SVANTE till Karkis, herre till Eka och Ribbingshof. F. 1601 *). Orerade i Upsala 1627 öfver Konungens återkomst från Preussen, hvilket tal blef tryckt. Blef 1645 utnämnd till vice Presid. i Åbo Hofrätt, men dog s. å. innan han tillträdde. (Lagus anf. skr.)

d. GUSTAF se N:o 2.

(Källor: Tegels K. Erik XIV:s Hist. — Stjernmans Matr. s. 61. — Berchs Lefnadsbeskr. — Nordins Åreminne i Sv. Akad. — Adlersparre Hist. Saml. Del. II. s. 19 o. f. — Skand. Sällskap. H. IV. 50. XII. 187. — Sv. Pantheon, häft. 2.)

2. HORN, GUSTAF CHRISTERSON.

Den föregående sonson, (Föräldrar se ofvanf.) Föddes d. 6 April 1601 (icke 1610) på Vikhus i Vestmanland. Sedan han i Stockholm njutit undervisning af den bekante Joh. Messenius, sändes han till Upsala, och höll der före sin bortresa en offentlig afskedsoration. Derefter begaf han sig 1621 utomlands på Konungens bekostnad, och besökte Nederländerna, England, Frankrike och Tyskland. Öfverallt studerade han sorgfälligt ländernas statsförfattning och ihre ställning, jemte språken. Då han 1624 uppvaktade Konungen i Landsberg utnämndes han till Drottningens Kammarherre. I denna egenskap användes han vid flera underhandlingar med Franska och Engelska gesandter. I diplomatiska ärender besökte han både Franska hofvet och Churfürsten i Mainz. Förordnades derefter till President i Ulm, men återkallades snart till uppvaktning hos Konungen, som mycket älskade honom. Efter K. Gustaf Adolphs död beledsagade han hans lik till Wolgast; efter återkomsten till Sverige upphöjdes han till Hofmästare eller Hofmarskalk hos den unga Drottningen, som visste att draga fördel af hans insigt i Franska språkets alla finheter. Detta tungomål jemte Engelskan hade H. tillägnat sig så fullkomligt, som

*) Enligt Lagus; men då brodern Gustaf var född d. 6 April 1601, så kunde väl denne svärigen vara född på samma årtal.

hade de varit hans modersmål. År 1638 blef H. RiksRåd, men dog den 14 Juni 1639 på Vikhus, i följd af ett fall från hästen. Tvenne år förut hade han trädtt i äktenskap med *Christina Bosdotter Båth*, "Hennes K. Maj:ts förnämliga Kammarjungfru" d. v. s. Hoffröken.

Skrift: *Disputatio de causis*, præs. O. Laurelio. Ups. 1621.

(Källor: Stjerneans Bibl. SviaGoth. p. 355, 356. — Ol. Laurelii Or. parent. Ups. 1639. — Joh. Mathias Likpred. med person. Sthm 1641. Omtryckt i Nattelblad. Schw. Bibl. I. St. — Gezelii Biogr. Lex. IV.)

C—M.

3. HORN, BENGT.

Den föregåendes brorson. Son af *Clas Christerson* (se sid. 228) med *Sigrid Oxenstjerna*, född på fadrens egen-
dom Vikhus i Vestmanland d. 10 Nov. 1623. På 13:de året reste han med sin äldre broder Christer till Upsala; hvarest de 1638 medföljde deras morbroder Bengt Oxenstjerna, då han begaf sig till sitt GeneralGouvernement öfver Liffland och Ingermanland, till Riga, hvarest de i fyra år qvarblefvo.

Hemkomne 1642, förlorade de kort derefter sin moder, hvarefter de, efter ädlingars sed den tiden, 1643 anträdde en utländsk resa. Fattad af en särdeles längtan till krigsståndet, ehuru hans studier hittills varit rigtade åt den civila vägen, lemnade han 1646 hastigt Rom, och begaf sig till Fältmarsk. Carl Gustaf Wrangels armée, som då nyss förut intagit Bregentz och stod i nejden af Bodensjön. H. befordrades 1647 genast till Capitaine af lifgardet vid det Blå regimentet, nyttjades tvenne gånger i en underhandling med Churfursten af Bäjern angående det Ulmiska stilleståndet, befordrades 1648 till Major vid General Gust. Otto Stenbocks regte, och efter några månaders förlopp till Öfverste Lieut. Efter fredsslutet förlade han sitt kvarter i Lüneburg, marscherade sedan till Stade och tog sitt säte, såsom Commandant, på Ottersberg.

På befallning af Prins Carl Gustaf, den tiden Generallissimus, afgick han som Commandant till Vechte; men knappt dit anländ, fick han Drottningens befallning att återkomma till fäderneslandet, för att med ett regiment afgå till Frankrike och der inträda i tjenst 1650. Men som detta förslag gick om intet, fick han, redan stadd på hemresan, contraorder, och vände om till Vechte. Der qvarblef han till följ. år 1651, då han reste hem att besöka sin sjuke fader,

som afled få dagar efter sonens ankomst. Drottningen utnämde honom innan kort till Öfverste och tillika till Lieutenant vid sitt lifgarde, och några år derefter, 1654, till Gouverneur i Halland.

Vid Polska krigets utbrott, gick han i fält såsom Öfverste för det nyss upprättade Drottningens Lifregte, utmärkte sig i belägringen af Marienburg, och utnämndes i följd deraf, sedan denne fästning gifvit sig, till Commandant derstädes. Derefter fick han 1656 befallning att öfvertaga Gouvernementet i Estland, med GeneralMajors titel. Efter sin ankomst till Revel vidtog Gouverneuren alla möjliga anstalter så till upphjelpande af landets välstånd som till dess försvar. Detta var ingen lätt sak, då landet kort derefter besöktes af pesten, och fienden med en öfverlägsen styrka stod hotande vid gränsorna och belägrade Dorpt. Väl misslyckades hans bemödande, att undsätta denna ort; likväl gjorde han fienden stort afbräck både der utanföre och vid Nyslott. När slutligen Ryssarne blefvo benägne för fred, uppdrogs åt honom och Gustaf Bjelke, att med dem underhandla. Det lyckades dem, att i byn Wallisaer, mot slutet af 1658, till en början afsluta en treårig vapenhvila, under förhoppning att under denna tid kunna åvägabringa en varaktig fred.

Konungen, som derigenom fick fria händer, blef emedlertid så nöjd med dessa bemödanden, att han kort före sin död utnämde H. till RiksRåd (d. 20 Febr. 1660). Denne, som då ännu var frånvarande, begaf sig den 30 Mars till fredsmötet i Kardis, men Ryssarnes anspråk voro så stora, att han om sommaren måste resa hem, för att vidare öfverlägga med Svenska regeringen. Han återkom jultiden, och började åter underhandlingarne; äntligen d. 21 Juni 1661, hade han den hugnaden, att med Knees Proserofski på ön Plyssmünde, få teckna fredsfördraget, hvarigenom Stolbova-freden bekräftades, hvarefter han, i början af 1662, reste till Muskow, då Czaren genom ed och korsets kyssande bekräftade den afslutade freden. Huru dervid tillgick, kan inhämtas af Lönboms Hist. Märkvärd. Del. III. sid. 153—59.

I Maj 1662 anlände RiksRådet till Stockholm och hade med sig de Ryska Legaterne, som å sin sida skulle emottaga den Svenska Regeringens bekräftelse å freden. Derefter återreste han till Estland och fortfor i sina omsorger för landets väl. Såsom ett vedermäle af sitt välbehag med dessa tjänster, förklarade R. Carl XI, sedan han sjelf emotta-

git styrelsen, detta ståthållardöme för ett Generalgouvernement och gaf honom Lagmansdömet öfver Karelen.

År 1674 hemkallades H. för att emottaga Presidentskapet öfver Svea Hofrätt, då han nedlade sitt i 18 år förda Gouverneursembete. Installerad i sin nya befattning, använde han alla krafter till justitiäwesendets upprätthållande, och ställdes 1677 för en kort tid i spetsen för Cancelliet. H. var en bland dem, som tillstyrkte kriget med Brandenburg. S. å. befalltes han att såsom Fältmarskalk afgå till Lifland, för taga befallning öfver den här, som derifrån skulle upp- bryta till Pomerns försvar. I följd af åtskilliga hinder kanske förnämligast af sitt bröllop, som stod d. 11 Oct., kunde dock icke resan anträdas förrän mot slutet af året. Vintern påkom så oförmodadt, att han nödgades falla ankar i Finland, och derifrån landvägen resa till Riga, der han först inträffade d. 27 Jan. 1678. Under denna besvärliga resa hade den gamle mannen åsamlat sig en förkylning, som d. 7 Febr. slutade hans dagar. Följande året blef han jordfäst jemte en nittonårig son, hvilken såsom Lieutenant stupat i en skärmytsling mot Brandenburgerne, hvarefter begge liken fördes till Gottröra kyrka i Upland. Vid begrafningen slogs öfver honom en skådepenning.

H. hade 1666 råkat i rättegång med en Meklenburgisk adelsman, som än kallas Conrad v. Banér, än Cort Benner, som beskyllt honom för att hafva tagit "stickpengar af Moskowiten". Derföre blef denne af Hofrätten dömd till halshuggning, men hade emellertid rymt ur arresten, och blef förklarad fridlös. Danske Gesandten, som inberättade denna händelse för sitt hof, uttrycker sig om Meklenburgaren, att "denne befanns full af intriger och financeri".

Gift 1) 1652 med Hofröken *Marg. Larsdotter Sparre*; 2) 1662 med *Ingeborg Axelsdotter Banér*; 3) 1677 med *Marg. Bjelke*. Sönerne dogo ogifte. — Hans syster Brita var gift med RiksAmiral. Gr. G. Otto Stenbock.

(Källor: Berche LefnadsBeskr. 9 H. s. 29. — Gesellii Lex. IV. — Anecd. de Suède. — Fryxells Handl. I. sid. 144, 346.)

4. HORN, GUSTAF ADOLPH, samt FREDRIK och CLAS.

Förutnämde Assessor *Mauritz H.* hade, bland flere barn, sonen *Gustaf* (s. 229). Dennes son *Christer*, f. 1672 † 1746,

var Öfverste och gift med *Anna Regina Sjöblad*. Af deras barn märkas:

1. GUSTAF ADOLPH, född 1721 † 1793; trädde 1745 i utrikes tjenst: först vid Preussiska arméen, vid hvilken han bevistade slaget vid Sorr; sedan (1747) vid Kejsrerliga arméen i Flandern och såsom Adjutant hos Prinsen af Hessen Cassel; vidare i Franska arméen, såsom GeneralAdjut. hos Marskalken af Sachsen 1748, och blef 1750 Öfverste. R. S. O. 1751, Major vid Östgötha Cavalleri 1752. Öfverste i arméen 1760. Chef för Smålands Cavalleri 1762, för N. Skånska Cavalleriet s. å. Lient. vid Lifdrabanterne 1763. Blef 1770 GeneralMajor samt President i KrigsCollegium; då den yngre brodern 1772 upphöjdes till Grefve, fick han också samma värdighet; 1773 C. S. O. Gerna ville han äfven hafva denne Ordens stora kors; sedan han länge genom sin vän Grefve C. Scheffer anhållit om denna nåd, fick han företräde; han öppnade då samtalet med den frågan om H. M. hade någon anledning att med honom vara missnöjd; och då Konungen derpå svarat ett kort ja, blef han så öfverraskad af svarets lakoniska styrka, att han förlorade alla sina concepter. Ehuru egare af ett stort gods, var han dock genom misshushållning ofta i penningebryderi. Gift med Gr. A. G. *Leyonstedts* enka, *Anna Christina Höjer*. Hans söner voro:
a. *Gustaf*, utmärkte sig i Preussisk tjenst under sjuåriga kriget, gift med en Fröken Odencrantz, hvars fader var Kammarherre och egare till Medevi; dog 1816 som Öfverste.
b. Den för sin skönhet i Gustaf III:s hof namnkunnige *Clas*, slutligen Generallient. En af Rikets Herrar, R. af Seraph. O., † 1823.

2. FREDRIK f. 1725 på Husby gård i Södermanland. Inträdde redan 1740 på den krigiska banan, men som freden i Åbo snart mellankom, reste han till Frankrike, och blef 1743 Lieutenant vid Regt:et Royal Alsace under Princens af Zweibrücken befäl. Han deltog i den heta träffningen vid Oppenheim 1744, då Österrikarne försökte gå öfver Rhen, men blefvo slagne tillbaka. Nästa år ingick han vid Regt:et Royal Suédois, och utmärkte sig vid retraiten från Pfaffenhofen. Den trupp, som H. vid detta tillfälle anförde, och som skulle betäcka flanken, var så utsatt för fiendens eld, att han af sina femtio män blott återförde tre till läget. För denna tapperhet nämndes han till Capitaine framför 30 äldre officerare. Då Fransoserne sedermera måste gå tillbaka öfver Rhen, anförde han en trupp frivillige,

att betäcka arrièregardet. I stället för att med sitt regemente hvila i garnizonstjänst, erhöll H. tillstånd att 1746 deltaga i fälttåget uti Flandern, hvarunder han bevistade belägringen af Namur samt drabbningen vid Raucoux. Under året 1747 var H. sysselsatt att formera ett nytt compagni af Frankrikes egna barn, hvilka han 1748 förenade med sitt regte, hvarefter han under Marskalken af Sachsen tågade till Nederländerna, der Maastricht eröfrades.

Under tiden hade H. hemma vid Lifdrabanterne avancerat till Corporal, samt blef 1749 Öfverste i fransk tjänst och året derpå erhöll han SvärdsOrden. Kort förut hade han, sedan freden var slutad, återvändt till fäderneslandet, men när sjuåriga kriget utbröt, ingick han ånyo i Franska tjänsten. I egenskap af GeneralAdjutant hos Marskalken d'Etrées bevistade han slaget vid Hastenbeck 1757, till hvilken seger H. i sin mån bidrog. Men Sveriges egna vapen voro emedlertid förde öfver Östersjön och fordrade sina söners bistånd, ehuruval Franska Konungen sökte fästa honom i sin tjänst, men då detta icke medgafs, emottog H. Orden pour le merite militaire. Likväl blef icke H. använd i ett krig, der Svenskarne så väl skulle hafva behöft en så tapper och erfaren krigare. I stället deltog han i 1760 års stormiga riksdag; då han under en debatt tillrättavisade Liljehorn, som hade förolämpat Landtmarskalken och hotade med hans afsättning, hade han om natten till d. 10 Dec. med honom en duell, i hvilken begge blefvo blesserade. Under de följande åren befordrades H. till Lieutenant vid Lifdrabanterne, Öfverste för Östgötha cavalleri och 1770 till GeneralMajor och C. S. O. Hans ställning vid Lifdrabanterne öppnade för honom hofvet, och hans monarchiska tänkesätt banade för honom vägen till den nye Thronföljarens förtroende. Han invigdes i 1772 års hemlighet, och när den afgörande dagen kom, fick han i uppdrag, att närmast under Konungen föra befälet öfver de i hufvudstaden samlade troppar. Belöningen för detta biträde blef GeneralLieutnants fullmakt samt Grefvediplom; hvarefter han 1774 utnämndes till Öfverste för Lifregimentet, och slutligen 1778 till General och SeraphimerRiddare.

Emedlertid hade H. förskaffat sig en rik hustru på ett temligen djerft sätt. En afton, d. 23 April 1757*), samlades

*) Reh binder har åtalet 1738. Vi ha dock följt Tessin, 342, som berättar händelsen. Emedan slaget vid Hastenbeck stod den 27

den rike Directeur Plomgren till bords, hemma i sitt hus, med sina vänner Canc.Rådet Ekestubbe, Hofintend. Lundberg och BankoSecreteraren Lundmarck. Då hålen inbars, aflägsnade sig enligt vanligheten dottern i huset. Efter måltiden var hon försvunnen och söktes öfverallt förgäfvcs. Dagen derpå fick man veta, att hon blifvit enleverad, och hade samma qväll kl. 11 gift sig med Corporalen vid Lifdrabanterna Baron Horn. En okänd prest hade förrättat vigseln. Genom detta giftermål kom han i släktskap med den beryktade Baron Pechlin, men blef icke dessmindre kort efter revolution förordnad till Präses i den domstol som skulle dömma öfver honom.

Straxt efter denna revolution, befann sig H. också i en sådan loyal exaltation, att han, liksom Hellichius kallat sig Gustafsschöld, ville utbyta sitt historiska namn mot *Gustafsvän*; men då Konungen icke ville tillåta detta, utbad han sig tillåtelse att i sitt vapen få upptaga Konungens namnchiffer, hvilket beviljades. Någon tid derefter råkade han Konungen på en af Bållhusets maskerader, och tilltalte honom: "Je Vous connais, beau masque! Vous êtes medecin! — "Moi medecin! Vous vous trompez." — Oh que non! Vous avez fait une cure des plus grandes et des plus merveilleuses le 19 d'Août. — "Ah, beau masque! Je m'en souviens à présent. Vous étiez apothecaire alors." — År 1789 var denna vänskap förvandlad till det bittraste hat. Horn blef också vid denna riksdag arresterad. Huru denna brytning uppkommit, är icke så noga bekant. Ristell förmodar att "sedan monarchen uttömt allt, som stod i hans förmåga att gifva och ingenting vidare stod att förvänta, började Grefven bli mindre varm i sin vänskap och småningom öfvergå till de missnöjdes parti. Äfven förmodas han varit missnöjd deröfver, att han måst lemna befälet öfver Lifregimentet åt Hertigen af Södermanland." Denna beskyllning oaktadt skildrar samme man denne Horn såsom "en af de redligaste, hederligaste och ridderligaste karakterer i verlden." Föröfrigt berättas hans syster varit lagligt förmäld med K. Fredrik, men efter brudnatten icke haft något vidare umgänge med den gamle Konungen. Hon hade blifvit erbjuden titeln: Grefvinna af Cassel, men föredrog att bibehålla sitt eget namn. Efter sin kunglige makes död omgifte hon sig

Juli 1787 måste han straxt efter brölloppet hafva utrest till Franka arméen.

med Riksrådet Barck, som från ungdomen varit hennes beundrare. Nämde brytning lärar begynt 1780, då H. tog afsked. I 1792 års Riksdag deltog han ej. Hans sista dagar förbittades af sorgen öfver sin sons olycka, i hvars förräderi han dock lärar varit okunnig. Han dog d. 1 Jan. 1796. Hans senare gifte och son se nedanføre.

(Källor: Rehbinders Matr. — Åminnelse-Tal i Primur-Logen d. 2 Apr. 1796 af J. G. Oxenstjerna. — Tessiniana anf. st. — Crusenstolpe 1780, 1772 o. 1809 s. 176. — Skand. Sällsk. Hand. XV. 116. — Bistells Anekd. om Gustaf III. sid. 125, 148, 192.)

a. Grefve Fredr. Horns enda son var den olycklige CLAS FREDRIK, f. 1763. Af naturen icke utrustad med den styrka och fasthet i karakteren, som annars utmärkte de flesta af detta lysande namn, befordrades dessa anlag för svaghet allt förmycket genom en temmeligen klemmig uppfostran. Han var en vacker, vek, svärmande yngling, personligen älskad af Konungen, gerna sedd i hofvets salar och andra eleganta sällskapskretsar. Sedan ynglingen någontid (såsom det berättas) öfverlemnadt sig åt kärlekens oregelbundna nöjen, förälskade han sig i en vacker, men fattig flicka, *Vilhelmina Linnerhjelm*, i hvars yngre syster fadren, då 'enkling, själf var kär. Men gubben, som fann en sådan förbindelse under dylika omständigheter för sig opassande, gjorde ett offer af sin bøjelse, och gifte sig sedan med en enka (*Ulrika R. v. Flygarell*, enka efter Öfversten, R. S. O. C. G. Strömsköld).

Grefve Clas, ehuru poet, hade förvärfvat kunskaper i matematik och algebra, och hade i följd deraf ingått i fortificationen, samt der avancerat till Major, då han 1783 tog afsked. Den vidrighet, som fadren på sednare tider hyste emot Konungen, meddelade sig åt sonens lätttrörliga själ, och denna känsla fick en ny näring, genom en förmodligen ogrundad underrättelse, som sonen 1789 erhöi, att man ämnade under ett folkupplopp låta massakrera, jemte deltagarne i Anjalaförbundet, de ledamöter af Riddarhuset, som suto fångne på Fredrikshof, bland hvilka fadren också befann sig. Grefve Cl. blef deraf högeligen oroad, ehuru vakt-häfvande Majoren Grefve Sparre lofvade, att afböja den förmenta skändliga planen. Sonen begärde, att få dela sin faders fängelse, men då detta vägrades, yttrade han förbittrad, åt tjänstgörande Kammarherrn, Gr. Wachtmeister: "säg Konungen, att han från denna dag i mig förlorat en lika

trogen undersåte som tjänare." Den förmodade folkresnningen uteblef, men Horn och hans vänner trodde, att orsaken till endast härledde sig från flera Militärers rättskänsla, liksom från det beväpnade motstånd, som bereddades bland en mängd unga adelsmän, hvartill flere af Borgerskapet slöt sig under N. M. Björkmans anförande, en motkraft, som visserligen icke undfallit Liljensparres spejarsblick.

Clas H. lät nu förläda sig att deltaga i sammansvärjningen mot sin Konung, och Hufvudsta, hans egendom, var medelpunkten för dessa mörka ränker. Vid förhöret visade han mycken ånger, och beklagade under tårar, att han "af onda makter" blifvit förledd att afvika från ärans och pligtens väg. Domen lydde: förlust af lif, ära och gods, men tilldrades till ständig landsflykt.

Under namnet *Fredrik Classon* begaf sig den biltoge till Danmark, der han med vänligt deltagande emottogs af ministern v. Bernstorff. Då Engelsmäns flotta 1800 hotade Danska sundet, emottog H. såsom f. d. Ingenieuröficer, ett uppdraget att organisera en landtstorm och öfriga anstalter för kustförsvaret. Men då Gustaf IV Adolph och Axel. Toll, under ett samtal i Helsingborg med Danska Kronprinsen, gjorde Sveriges activa deltagande i kriget bekvämd af Danmarks upprigtiga vänskap, som syntes tvetydig genom det beskydd och det förtroende som visades den landsflyktige H., blef denne för att undanrödja all förevändning för uteblifvandet af grannrikets deltagande i kriget, anslutad, att lemna Danska staterna. Han begaf sig då jemte sin fru till Tyskland, och var bosatt i Lübeck, då denna stad stormades af Fransmännen. Segraren, Marskalken Bernadotte kom då ädelmodigt den olyckliga familjen till hjälp och lät försäkra dem om sitt beskydd. Detta blef beaktat för Napoleon och väckte hans misstankar; H. blef arresterad på Kejsarens befallning, men frigafs snart af Danmark, sedan hans papper blifvit undersökte. Naturaliserad som Dansk undersåte, flyttade H. 1813, med återtaget smeknamn till Köpenhamn, der han afled 1823. Hans Son nämndes nedanför.

Grefve H:s poemer utkommo 1816 i Köpenhamn under titel af "Små Skaldestycken" med porträt, åt hvilka likväl anstoddomarne ej vilja inrymma något särdeles värde. I ett af dessa stycken yttrar han, med hänsyftning på sig sjelf, följande:

Hvi skall den ärligt brottelige
Med Nidingarnes hop förblandas:
När varm af öfvertygelse
Han för den goda saken andas.

(Källor: Särskilda Underrättelser. — Hammarköld, Sv. Vitt. Hist. — Ristell
Anekd. sid. 196. — Arndt, Schwed. Geschichte. s. 137. — Revue encyclop. Tom
XXV. för 1825.)

HORN, CLAS FREDRIK d. y., son af den föregående, född 11 Mars 1791 på Hufvudsta. Lemnad, så tillsägan- de, fader- och moderlös, var han i sin barndom mera ett föremål till medlidande än för omvårdnad. Efter slutade studier i Upsala 1803—07, ingick han i Febr. 1809 såsom andre Adjutant vid Lifregts Husarcorps, bevistade Norrskä fälttåget och åtföljde Vestra arméen till Stockholm. Beför- drades den 9 Maj till Lieutenant. Var större delen af 1814 års campagne i Norge detacherad med en half squadron Husarer på förposterna, och erhöll medaille för tapperhet i fält. Efter conventionen i Moss beordrad att som Adjutant åtfölja dåvar. Amiralen Frih. v. Platen till Christiania, var han närvarande vid föreningsactens afslutande. Utnämndes 1815 till Ryttmästare i Regt:et utan lön; beordrades derefter att förrätta Brigad-adjutants-tjensten hos Chefen för Lif- regtsBrigaden, H. K. H. Kronprinsen, med hvilken förrätt- ning han fortfor till Brigadens upplösning 1817, då han förordnades att tjenstgöra som Adjutant vid 1:a Cavall. In- spectionen, allt utan lön, till dess han d. 5 Febr. 1822 tog afsked och nedsatte sig på landet. Bevistade såsom hufvud- man för Grefveätten N:o 92 Horn 1818, 23, 28, 34 och 40 års Riksdagar, under hvilka han stundom i Landtmar- skalkens frånvaro i Adelsn plena fört klubban; var Ordföran- de 1834 i Oeconomi m. fl. sammansatta Utskott, samt 1840 i StatsUtskottet. Gift 1818 med Friherrinnan Fröken Ebbe Uggla.

(Källor: Särskilda underrättelser.)

b) Den mellersta linien, till *Kankas*.

6. HORN, HENRIK CLASSON.

Denna grens stamfader, var en broder till *Christer Clas- son* till Äminne (se sid. 222) men icke af samma moder; hans moder var fru *Kirstin Frille* till Hapaniemi, hvilket gods han ärfde och tog deraf sin titel. Men sedan skref han sig till *Kankas*, hvilket gods han erhållit med sin fru,

En Arvidsdotter Stålarb. Han var född 1515. Blef 1549 lagman i södra Finland, 1551 Gouvern. öfver hela Finland; 1561 Ridd. vid K. Eriks kröning; 1563 KrigsÖfverste i Lifland; 1565 ÖfverStåth. öfver Revel och Lifland. Var en af K. Eriks trognaste män, som icke deltog i Hertigarnes stämpningar mot honom. Föll också i onåd hos K. Johan, som öfverhöll honom för att hafva utspriddt det ryktet, att Konungen ville afstå Finland till Danmark. Därför mildrades hans landsförvisning från hofvet på hans egna gods. Emedelst blef han redan nästa år 1569 RiksRåd; 1572 Slotts-Öfver på Viborg, och 1574 i Revel, samt 1575 Befälhafvare på dess slott. Försvarade detta med stor mandom under Ryssarnes belägring 1577, då han lät gömma alla brännämnen i källare och hvalf, tillsatte 400 bönder som skulle upptaga och släcka alla af fienden inkastade fyrbällar. I samma år afsked för sin ålderdoms skull, men då det ej var hans önskan, blef han Ståthållare öfver norra Finlands Lagsaga. Nästa nyår företog han ett härjtåg inåt Ingermanland, hvarvid munkar, qvinnor, barn och gubbar intet spades, hvilket K. Johan ogillade; tog ÖfverPalen, som Erik Magnus af Czaren hade i förläning, under Svenskt skydd; afbrände förstaden till Dorpt och tog der mycket gennål. Straxt derefter FältÖfverste i Finland; då 1579 de Svenska härar inträngde i Ryssland, ställde sig Henrik i spetsen för den ena, som framryckte helt nära intill den Novgorod. Mot hösten s. å. företog han sig belägringen af Narva, hvilken dock icke allenast med förlust må upphävas, utan fienden följde ock Svenskarne efter, ännu till nejden af Revel, brännande och sköflande, öfver hvilket allt Konungen mycket harmades. Emedelst blef Henrik 1582 Befälhafvare på Rēxholm och 1583 Lagman öfver Norra Finland. Dog 1595, 82 år gammal. Hade 3 söner: a. *Carl Henrikson* (se nedanf. N:o 7), som skref sig *Kankas*; b. *Arvid*, som skref sig till *Kuriala* och *Hapala*; c. *Ståthåll.* 1575 på Nyslott, 1584 på Hapsal, RiksRåd 1602, Ståthåll. i Österbotten 1605, s. å. FredsCommissarie med Ryssland; hans gren utdog med sonsonen *Erik*, och d. *Jöran*, som skref sig till *Worentaka*.

(Källor: Girs, Joh. III:s Krön. — Riddslängd 4 Afd. o. 8 Afd. Bih. § 8. — Bercht. Lehn. Beskr. II. 21. — Skand. Sällsk. H. III. 31.)

7. HORN, CARL HENRIKSON.

Den förres son. Ingick tidigt i krigstjenst, då hans

första vapenbragd var ett lyckligt utfall, när Ryssarne 1570 belägrade Reval. Året derpå öfverraskade han Jöran Tisenhusen vid byn Ubbagall. 1574 blef han Slottslåfven på Revel, hvilket slott han jemte sin fader manligen försvarade mot Ryssarne 1577. Då 1580 Pontus De la Gardie gjorde ett tåg mot Narva, slog han 100 Strelitzer, som ämnade undsätta Wesenberg. S. å. Fältmarskalk; intog han hela Viken i Estland jemte dess hufvudfästning Hapsal och andra fasta slott. 1584 Ståthåll. i Narva, och andra gången 1585, då han tillika erhöill högsta befalet derstädes. Afslutade jemte flera andra Sändebud 1585 med Ryssarne ett stillestånd; när desse reste tillbaka, sönk lodjan (fartyget) på Narva ström, då 20 personer och bland dem Pontus De la Gardie, omkommo, men de öfrige blefvo räddade. Carl Hson förordnades s. å. till Ståthållare på Åbo slott och till Krigsråd. 1588 Riksråd samt Ståthåll. i Narva och Ivanogrod. Då Ryssarne 1590 åter bröto freden och med stor härmakt belägrade Narva, och redan nedskjutit en del af muren, ingick han med dem en förening, hvarigenom de skulle upphäfva belägringen, men i stället erhålla Ivanogrod och Koporie, hvarest hans bröder Arvid och Jöran voro befälhafvare, samt sluta stillestånd på ett års tid. Men öfver denna dagtingan blef Konungen så förbittrad, att han lät kasta Carl Hson i fängelse och dömma honom från lifvet; men blef, då han redan var utförd till afrättsplatsen, benådad 1591, i följd af K. Sigismunds skriftliga och Hertigarne Carls och Johans muntliga förböner, dock utan att återfå sitt embete. Hans bref ur fängelset och protokollet öfver det i följd deraf anställda förhöret under hans fiende Clas Flemings presidium kunna läsas i Skand. Sällsk. Handl. Del. XV. s. 116 o. f. Vid Upsala möte 1593 klagade han öfver Kyrkoherden i Åbo Mäster Thomas, som fördrifvit sin företrädare, derfore att denne icke velat antaga liturgien. Vid K. Johans begrafning i Upsala 1594 var ock Carl H. tillstädes, och blef då nedskickad jemte Erland Bååt att underhandla med krigsbefalet och bönderne, som knorrade emot Konungen och fordrade Flemings samt Påfliga Legatens förvisning från hofvet. Då detta svar af dem inberättades för Hertigen och Rådet, samt Fleming frågat hvad skäl och bevis emot honom funnes, svarade Carl H. att han sjelf, som alltid förföljt honom och hans fader, kunde detta sjelf af de missnöjde efterfråga. Följ. år blef Carl H. jemte trenne andra herrar skickad till Finland, för att kungöra Fleming

Söderköpings mötes beslut och förmana honom, att detsamma ställa sig till efterrättelse. År 1600 blef han förordnad till Gouverneur i Revel och följde s. å. Hertig Carl till belägringen af Pernow. Året derpå eröfrade han slottet Pebalg och tog dess herre, Woywoden Dembinski, tillfånga. Detta var hans sista krigsbragd, ty han afsomnade s. å. (1604) på fästningen Burtnick. Han kallas "en väl studerad herre" och "mycket förfaren i krigskonsten". — Med sin hustru *Agneta Delwig* till Toal ägde han följande söner:

a. HENRIK till Kankas, Wenden och Hesslö. F. 1578. Blef efter hemkomsten från utrikes resor 1602 Kammarjunkare hos Hertig Carl; 1605 Hofmästare (Gouverneur) för Hertigarne Gustaf Adolph och Carl Philip; 1607 Legat till Nederländerna, och 1610 till Danmark; 1611 RiksRåd; 1612 RiksMaruskalk, samt s. å. Legat vid fredsmötet i Ulfsbäck med Danskarne. 1613 Commissarie vid Congressen i Novgorod och 1616 vid Stolbova-freden; 1618 Lagman i Norrland och straxt derpå i Södra Finland. Död 1618. Gift med *Anna Sneckenborg*, Hertig Magni Hofmästares Jöns Ulfsons dotter till Fyllingerum. (Werwing II. s. 78 samt Persson. vid Dr Rudbeckii Likpredik.) Son: *Henrik*, se N:o 10.

b. CLAS till Ingeritz, Regleholm, Ekeby m. m. Utsändes efter fulländade studier till Tyskland med Hertig Carl IX:s recommendationsbref till åtskilliga furstliga hus. Hos Kurfursten af Sachsen tjente han i tre år dels som Kammarpage, dels som Stallmästare, hvarefter han ännu använde trenne år på utrikes resor. Vid hemkomsten blef han 1605 Hertig Gustaf Adolphi Stallmästare, medföljde 1609 R. Carl på dess Eriksgata, 1611 tillika Ryttmästare, 1612 Riksstallmästare. Gjorde 1614, 15 fälttjänst mot Ryssland. 1616 Hofmarskalk och Ståthåll. öfver Stockholm; 1617 RiksRåd, RiksMaruskalk 1620. Ståthåll. öfver Vesterås med VesterDalarne m. m. 1622; sändes s. å. till Narva att öfverföra Hertig Carl Philips lik; Landshöfd. i Upland 1624. 1630 Lagman öfver Carelen och Ingermanland. Medföljde 1631 Drottningen till Wollgast, då han s. å. blef Presiderande Legat i Stralsund och GeneralGouvern. i VorPommern. Död i Windheim i Franken d. 22 Aug. 1632. (Werwing II. 161.)

c. EVERT, se N:o 8.

d. GUSTAF, se N:o 9.

(Källor: Girs' och Werwings Krönikor, jemte sednare Historieskrifvare.)

8. HORN, EVERT CARLSSON.

Till Kankas, Porkala och Sonnäs, son af RiksRådet och Ridd. Carl Henriksson Horn och Fru Agneta Dellvig (N:o 7). Evert Horn trädde tidigt i krigstjänst, bar Finlands banér vid R. Carl IX:s kröning; var en af de underbefälhafvare som i Ryska kriget tjente under Jakob De la Gardie; utnämndes år 1613 till Ståthållare öfver Narva och Ivanögörod; s. å Fältmarskalk vid Svenska armén i Ryssland; år 1614 Legat vid fredsunderhandlingarne, som utan framgång bemedlades af Engelska Gesandten Johan Merich; stupade utanför Pleskow år 1615. Var gift med *Margareta Finke* till Portala och Autis.

Evert Horn hade fått en vårdad uppfostran; han var grundligt hemma i Latin, Tyska och Fransyska, och ansågs lärd efter sin tids fordringar. Som krigare förvärfvade han sig ett namn. Han var Jacob De la Gardies högra hand, förde alltid befäl öfver förtraffen; och sällan uthärdade fienden hans anfall. Horns namn införlifvades med Ryska kriget, och med alla De la Gardies bedrifter. Nära Stara Russa drabbade H. första gången tillsammans med Ryssarne, och slog på flykten Carnasinsky och hans corps; vann sedan en större seger vid en by mellan Smolensk och Moskau, då fienden förlorade 1400 man. För öfrigt bemäktigade sig segrare 7 kanoner, alla Ryssarnes fanor, och en mängd af trossen. Många städer och byar gingo efter denna seger öfver till det parti, som understöddes af Svenskarne. De la Gardie gaf H. det vitsord, "att ehuru alla som deltagit i striden, förhållit sig som ärliga karlar, var det dock Herr Evert, hvilken gjorde det mesta till saken." Vid Torjok vann H. en seger öfver Zborowsky, åtföljde sedan De la Gardie på tåget till Moskau, alltjemt i spetsen för förtroppen; och så snart en fiende visade sig, så var det H. som dref denne på flykten. 10 starka fästningar i Ryssland hade han år 1609 eröfrat, oberäknadt Rexholm. Medan De la Gardie stannade qvar i Moskau, drog H. till Finland, och hemförde derifrån förstärkning Fältherren till mötes. Vi förbigå här hela det äfventyrliga tåget och alla de faror som gjorde De la Gardies namn lysande, och skänkte hans fältlif i Ryssland ett romantiskt intresse. H. var alltid vid Fältherrens sida, då en fara hotade denne. Vi nämna endast Clusina och Novgorod. Slaget vid Bronitz lefvererades, för att bibehålla Novgorod. Svenskarne vunno seger. Den fara de blottställt

sig för i striden med en i antal dem öfverlägsen fiende, föranledde K. Gustaf II Adolphi's bref till De la Gardie och Horn: "Det är mig mera angeläget om edra personer, än om hela stora Novgorod". Det är redan berättadt, att H. föll utanför Pleskow. Förgäfvess hade man bedt honom ej taga på sig fältherredräkten, som gjorde honom igenkännelig, och blottställde för faran. H. hade alltid trotsat faran; och han undvek henne ej heller denna gång. Han "begrofs under egna segerfanor" och K. Gustaf II Adolph bevisade sjelf begrafningen på herresätet Rankas; han beklagade högeligen förlusten af denne lärde, kloke och tappra krigare. Året derpå flyttades kvarlevorna af Evert Horn till Åbo Domkyrka.

H. var både en tapper och en ädel man. Efter segern öfver Carnasinsky föllo många Ryska fångar och i synnerhet en mängd kvinnor i segrarens händer. H. afskydde det barbari, som inrotat sig i krigen; han skyddade de fångna för hvarje misshandling, och lät dem återvända till sina hemorter. Detta gjorde honom mycket älskad äfven i fiendeland. En annan vacker sida är den vänskap som rådde mellan De la Gardie och Horn. Ingendera afundades den andre. De la Gardie gjorde rättvisa åt Horns förtjenster; och Horn tog De la Gardie i försvar, då illviljan angrep denne.

(Källor: Werwing, Carl IX Hist. — Widekindi och Hallenbergs Gustaf Adolphi's Hist. — Sijeräm. Matr. — Gesellii Lex. p. 77. — Fryxells Berättelser Del. 5 o. 6.)

C—M.

9. HORN, GUSTAF CARLSSON.

Son af Riksrådet *Carl Henriksson* (se N:o 7), född på Orbyhus d. 23 Oct. 1592. Två år gammal miste han sin moder, men uppfostrades under sin moders och sin äldre broder Everts tillsyn. Vid 16 års ålder reste han till Tyskland, hvarest han studerade vid flera Universiteter. Återkommen 1612 till fäderneslandet, begaf han sig i krigstjänst; under sin erfarne broder Everts befäl i Liffland. Reste 1614 till Holland, der han bevisade tvenne fälttåg under den samkunnige Prins Moritz af Oranien, samt besåg äfven Frankrike och Italien. Efter sin hemkomst 1618 utnämndes han till Kammarherre, samt nyttjades i åtskilliga beskickningar, bland andra till Köpenhamn och Berlin; på sednare stället var han tvenne gånger: först 1619, för att utforska kurfurstens benägenhet för det giftermål Konungen med detta hus ville ingå, samt andra gången för att afsluta giftermålscontractet med Prinsessan Maria Eleonora.

Vid återkomsten förordnad till Öfverste för Norrlands Reg:te till fot 1621, begaf han sig till Riga, under hvars belägring han blef illa sårad i högra handen och högra läret. Från Riga tågade han med sitt folk till Liffland och Litthauen; afsändes 1623 till Prins Moritz af Nassau, vid hvilket tillfälle han i Holland värfvade ett regimente Tyska knektar, som han med sig hemförde. År 1624 var han i Calmar, för att förekomma den landstigning, hvarmed Danskarne hotade. S. å. i Stockholm slagen till Riddare och utnämnd till RiksRåd. 1625 utnämnd till Befälhafvare öfver hela Finska Milicen, samt 1628 till Generalfältherre öfver Svenska arméen i Liffland, i hvilket land han med utmärkt tapperhet försvarade sig emot fältherrn Leo Sapieha. Han intog Dorpt, jemte andra fästningar. I slaget vid Wallhof anförde han venstra flygeln.

Efter med Polen 1629 slutadt stillestånd tågade han genom Preussen och förenade sina troppar med Konungen, som då stod utanför Stettin. Då Konungen uppbrot till Meklenburg, öfvertog han befalet öfver de qvarlemnade tropparne, belägrade Colberg, slog den kejserlige Generalen, som ville undsätta fästningen, och intog den. I slaget vid Leipzig anförde han venstra flygeln, under det Konungen sjelf anförde den högra, och behöfde hela sin krigserfarenhet, då Sachsarne hade flytt, och den öfverlägsna fienden kastade sig på honom. Efter detta slag följde han Konungen till Franken, och lemnades qvar, sedan denne framryckt emot Rhen. Han försvarade sig der tappert emot Tilly och intog flera orter, såsom Mergenthal, Heilbrunn samt Bamberg. På sista stället blef han likväl anfallen af Tilly, innan han hunnit upphjelpa fästningsverken. De kejserlige inryckte i staden, och Svenska tropparne råkade i oordning; men H. samlade åtskillige gamla soldater, och anföll med dem fienden med sådan kraft, att allt hans trog och artilleri blef räddadt, hvarigenom förlusten blef draglig.

Vid frågan om öfvergången af Lech afrådde H. anfallet, men föreslog i stället att uppsöka Wallenstein och förstöra hans då redan betydliga makt. Men när Konungen icke des mindre beslöt anfallet, deltog H. i alla krigshändelserna, intog Donauwerth, Augsburg med flere orter. Derifrån afsändes han till svenska arméen som då stod vid Maintz, där han segrade öfverallt, intog Coblenz, hela Trierska landet, hela Baden samt alla fästningar i Elsass samt i Schwabiska och ÖfverRhenska kretsarne.

Efter Konungens död förenades Banérs och H:s arméer i Schwaben, der de motade Båjrnarnes framsteg och vunno åtakilliga större och mindre fördelar. Den sednare belägrade och stormade Costnitz, men misslyckades. Någon tid derefter hade han ett samtal med Hertig Bernhard af Weimar, som ville, att båda med förenad makt skulle bryta in i Böhmen och uppsöka Wallenstein. H. föreslog deremot att falla in i Båjern, hvilket också skedde. Lyckan var honom der gynnsam så att han gjorde stora eröfringar, ända till dess de kejserlige nalkades med en öfverlägsen styrka och tvungo Svenskarne att vika ur landet. Han förenade nu sin här med Hertig Bernhards, hvarefter de tågade till Nördlingen, som belägrades af de kejserlige. Som desse utgjorde 33,000 och Svenskarne blott 23,000 man, afrådde H. drabbningen, hvilken Bernhard åter tillstyrkte. Men då de Tyska officerarne bestormade H. med både föreställningar och förebråelser, gaf han vika för att ej anses för feg. H. gjorde i drabbningen underverk af tapperhet: han anföll samtliga gånger det berg, hvarpå de kejserlige stodo uppstälde: men oordning kom in bland Bernhards folk; hans rytteri störtade sig in bland H:s troppar, just då denne höll på att betäcka hans återtag och tillika vände sina egna troppar. I detta ögonblick kastade sig de kejserlige öfver Svenskarne, som förlorade halfva sin armée jemte 80 kanoner (Aug. 1634). Vid detta tillfälle blef H. sjelf tagen till fånga. Efter slaget utbrast Hertig Bernhard: "jag är den oannlige krigaren, men H. den vise mannen."

Af de kejserlige blef den tappre fången med all aktning bemött, men hans utvexling förvägrad, så att han öfver 7 år måste sitta inspärrad i Ingolstadt och Burghausen, samtadt alla hans svärfaders, Ax. Oxenstjernas, bemödanden. Först på åttonde året blef han utvexlad emot tre Generalspersoner. Under sin återresa 1642 genom Schweiz, Frankrike och Holland åtnjöt den namnkunnige krigaren de utmärktaste hedersbetygelser *). Republiken Venedig sökte genom stora löften förmå honom att öfvertaga befälet öfver

*) Särdeles var entusiasmen stor i Bern. Innan han kom till franska lägret vid Perpignan, skickades emot honom en kunglig vagn med en trupp cavalleri, vid ankomsten uppställdes hela franska armén för honom i parad, och vid afskedet erhöill han dyrbara skänker. Vid ankomsten till Calais, fann han före sig ett engelskt örlogsskepp, som af Engelska Konungen och Parlamentet var utrustadt att föra honom till Wolgast.

dess armée, uti det krig, hvaruti republiken råkat. Men H. afslög detta anbud och återreste till fäderneslandet, som han på tretton år icke hade sett, och som snart återigen blef i behof af hans arm. Han öfvertog, vid Danska krigets utbrott, 1643, överbefälet öfver alla de troppar som samlades i södra delen af riket, i ändamål att inbryta i Skåne. Sedan han tuktat de upproriske tropparne vid Christianstad, föll han in i Halland och intog Helsingborg, Landskrona och Laholm. Derefter tågade han in i Skåne och belägrade Malmö. Men emedan denna stad erhöll en stark förstärkning från Köpenhamn och Danska Konungen till och med själf dit reste öfver för att uppmuntra besättningen, så måste belägringen upphävas och H. draga sig tillbaka till Landskrona. Sedan likväl Danskarne, i följd af Torstensons anfall, dragit större delen af sina troppar från nämde landskap, bröt H. ånyo in i Skåne, intog flera städer och började på nytt belägra Malmö. En svensk flotta ankom under Wrangels och Rynings befäl. Med dem hade H. ett samtal i Skanör, i ändamål att öfvertala dem att anfälla Malmö. Men de ursäktade sig med farvattnets grunda beskaffenhet; många trodde, att denna egenhet var en följd af Drottningens egen befallning, hvilken åter skulle hafva sin grund deruti, att hon ogerna såg, att kriget skulle aflöpa så lyckligt, på det att Oxenstjerna ej derigenom skulle vinna alltför mycken inflytelse. H. företog sig emedlertid stadens inspärande, och var som bäst dermed sysselsatt, då underrättelse ankom om fredens afslutande i Brömsebro 1645. Följande år skickades han till Liffland, för att stilla de oroligheter som Polackarne uppväckt.

När 1647 Torstensson blef Grefve, skall det, enligt Danska Ministern Juels berättelse (*Fryxells Handl. I. 86*), hafva förtrutit H. att han icke erhöll samma värdighet. Men denna heder bevisades honom så år derefter. Han upphöjdes nemligen d. 26 Mars 1651 till Grefve af *Björneborg* och erhöll i Finland en förläning af en mängd kronogods, 357 hemman eller 251½ hela mantal. När hans brorsöner följ. månad upphöjdes till Friherrar af Marienborg (se N:o 10) så erhöll äfven farbrodern expectans derpå jemte Friherretiteln deraf. Året derpå afgick han ånyo till Liffland som GeneralGouverneur, för att sätta landet i försvarstillstånd emot Polen. Efter Gr. Jakob De la Gardies död 1652, blef H. året derpå Riksmarsk, Generalfältherre och President i KrigsCollegium. När Carl X Gustaf anträd regeringen

och kriget ånyo utbräst, blef försvaret i hela riket åt H. öfverlemnadt. Rikssens Ständer hade samlats i Skara och då Fältherrn dit hade begifvit sig, afsonnade han d. 10 Maj 1637. Hans lik begrofs med mycken ståt 1660 i Jakobs Kyrka. Ej mindre än 17 porträtter finnas efter honom. H. var sträng både emot sig och sina underhafvande och derföre mindre älskad af sitt folk; men i följd af den stränga disciplin han höll ansågs han af fienden för den mildaste af Svenska Fältherrarne.

Gift: 1) 1628 med *Christina*, RiksCanc. Axel *Oxenstjernas* äldsta dotter † 1631; 2) 1643 med *Sigrid*, dotter af R.R. Nils Thuresson *Bjelke*, † 1679. Hans söner hade egifte före honom aflidit. Dottren *Eva* blef gift med Gr. Nils *Bjelke*; dottren *Hedvig* 1) med Thure Sparre och 2) med Frih. Liewen.

(Källor: Personal. efter Likpredik. af Dr. Emporagius. Sthm 1660. — Floranders *Encomium militis Horniani*. Ups. 1548. — *Stjernmans Höfd.* Miane p. 478. — *Berchs Catalogue de Portr.* samt *Lefnadsbeskr.* — *Gjörwells Sv. Bibl. Del. II. sid. 233 f.* (inneh. bref till honom, bland andra från Masarin). — *Dens. Hist. Archiv. 5te St. p. 53.* — *Gezelii Lex.* — *Bruselii Sv. Hist. p. 278* samt andre händelsekällor. — *Fryxells Handl. I. 86.*)

10. HORN, HENRIK HENRIKSSON.

Arfherre till Hesslö, Wenden och Ingeritz, f. i Stockholm d. 22 Maj 1618. Hans fader (se under N:o 7) dog knappt 40 år gammal, två dagar efter sonens födelse. Modren *Anna Sneckenborg* till Fyllingerum, gaf innan sorgeåret var förbi sin hand åt R.R., ÖfverStåth. och Amiralen Cl. Fleming till Willnäs, † 1637.

Man känner ingenting om honom förrän han 1643 blef Öfverste för det Kurländska reg:tet, hvilket han 1645 utbytte mot ett Finskt till häst, som förut stod under General Torsten Stålhandske. Hans första kända bedrift var ett dröp, i det att han sistn. år i Skåne ihjalslog kvartermästaren Nieroth. Detta hindrade icke, att han några år derefter, jemte sitt syskonbarn Evert (se N:o 8) 1651 blef benådad med Friherrlig värdighet, med expectans på Marienborg i Liffland, hvilket varit ett commanderi under Tyska Orden, och hyaraf han tog titeln. Kort före sin afsägelse gaf Dr. Christina honom fullmakt att vara GeneralMajor af Cavalleriet.

Vid Polska krigets utbrott 1655 tågade han från Finland till Pommern; under vägen slog han i Pomerellen fyra

11. HORN, ARVID BERNHARD.

Han var född d. 6 Apr. 1684 på Wuorentaka, ett gods hvaruti farfadern efter sin farbroder Arvid (se ofvanf.) ärfst största lotten. Men denna egendom var föga indräktig och barnen många. Derföre kunde modren, som tidigt (1675) blef enka, och bodde på Liesniemi nära Åbo, föga kosta på deras uppfostran och derföre blefvo alla fem sönerne bestämda för krigstjensten. Äfven sedermera befunno de sig under deras första tjenstetid ofta i den bittraste penningeförlägenhet, så att en af dem, *Bengt Johan* skref 1684 — vid 16 år redan militär — att hans kläder voro så lappiga att hans skändes att visa sig, och kunde i sin nakenhet ej ens gå i kyrkan. Deras belägenhet skulle blifvit alldeles förtviflad, om icke, sedan deras moder skickat dem sin sista penning, stundom än deras faster, Grefvinnan De la Gardie f. Forbus, än deras moders svåger, Major Knubbert, kommit dem till hjälp *). Af sina fem söner måste modren se fyra falla för svärd: nemligen *Bengt Johan*, hvilken såsom Capitaine stupade vid Narva, *Gösta*, som sköts vid Belgrad 1697 som Öfverste, *Christer* sedan han förut varit fången i Ryssland, samt *Carl Magnus*. Endast en af sina söner, den käraste, såg den fattiga enkan uppstiga till statens högsta värdighet — eller som han sjelf skref till modren — "blifva tagen från stoffet och satt bland furstar" — samt kanske mer än någon annan af detta namn välsignad med gods och rikedomar.

Arvid Bernhards första steg på tjenstebanan voro dock icke mindre mödosamma än hans bröders. Redan 1682 hade han såsom Volontaire ingått vid Lifgardet. Nästan ett helt år måste han utan lön bära musketen, innan han blef Sergeant, och ännu förgingo två, innan han (1685) befordrades till Fändrik, ty under dessa fredstider gingo befordringarne i krigsståndet ganska långsamt. Under denna tid befann han sig ofta i penningebrist, "helst allt i Stockholm kostade penningar, och intet vore att förtjena". Detta hindrade honom dock icke att kosta sina fyrkar på undervisning i sitt yrke; äfven skref han 1682, att "som fred vore, så vore nu tid att påminna sig sina studier, på det tiden intet måtte löpa fåfängt af".

Den enformiga, svagt lönade vaktgöringen hade dock för den ärelystne ädlingen ingenting retande, hvarföre han

*) De la Gardieska Archivet IX. 107 o. f.

jemte brodern Gösta begärde och erhöll Konungens tillstånd, att ingå i kejserlig tjänst, i hvilken under Ungerska fälttåget tvenne Svenskar, Grefvarne Nils Bjelke och Otto V. Königsmark, redan förut befunno sig. Arvid Bernhard var med i det namnkunniga slaget vid Mohacz (1687), hvaruti Bjelke inlade så mycken ära. Han sjelf vann väl vid detta tillfälle något byte, men ingen befordran; hvarföre han snart öfvergif denna krigstheater och skyndade hem, sedan han uppehållit sig någon tid i Paris och der "öfvat sig i allehanda exercitier" (enligt bref af den 23 Febr. 1688). Under sin frånvaro blef han 1688 af sin Konung utnämnd till Lieutenant vid Gardet, hvarefter han återkom till fäderneslandet.

Hs vistande hemma *) lærer dock varit ganska kort, ty redan 1689 begåfvo sig han och hans bröder, equiperade af fastern, Soph. Jul. Forbus, åter utrikes för att söka främmande tjänst. Konungen i England hade skaffat Arvid Bernhard ett compagni i Öfverste Puthus' regte; i denna egenskap bevistade han fälttåget i Nederländerna 1690—93, under hvilken tid han jemte sina bröder deltog i flera blodiga slagtningar (såsom vid Leuse och Landau), samt vid Namurs belägring, samt tjänstgjorde derunder i tvenne år som GeneralAdjutant hos Fursten af Waldeck och sedan lika länge hos Grefven af Nogell. Någon tid lærer han äfven uppehållit sig i Paris **); han skref derifrån till sin moder, att han vore alldeles olycklig, om hon ej kunde skaffa honom något penningar, ty han vore alldeles utblottad, ehuru han ej använde ett halföre till sitt divertissement. "Syskonen skulle dock ej få veta om, att hon mest lofvat hjälpa honom".

Ehuru de allierade i detta krig icke varit särdeles lyckliga, erhöll dock H. vid afskedet hederliga betyg, så väl af K. i England som af GeneralStaterna. Under tiden hade han 1693 blifvit befordrad till Capitaine vid Gardet, och kort efter hemkomsten utnämndes han till Lieutenant vid Drabanterna, 1696. S. å. gifte han sig med *Anna Beata*, dotter af K. Rådet Edvard *Ehrensten*, och syster till K. Rådet och Canc.Presid. Gyldenstolpes sednare fru.

*) Att han varit hemma mellan Ungerska och Nederländska fälttågen intygas åtminstone af Biographien hos Berch.

**) De la Gard. Arch. sid. 129. Vi misstänke dock, att det bref, som i texten straxt kommer att återopas hör till hans förra vistande i Paris, ty det är knappt troligt, att H., såsom officer i en fientlig mäkts armée, skulle under brinnande krig, uppehållit sig i Frankrike.

Straxt efter Carl XII:s uppstigande på thronen öppnade sig för de raske krigare, som sökte lycka och ära, ett länge saknad tillfälle att vinna detta mål i strider mot rikets egna fiender. Sedan H. 1700 blifvit utnämnd till Capitaine-Lieut. samt GeneralMajor af Cavalleriet, hvartill Friherrebref bifogades, slet han sig lös från sin unga maka och sin späda son, och följde den unge Konungen till Seeland och sedan till Liffland. Emedan Drabanterne omgäfvö Konungens person, så felades för dem icke tillfällen, att vara med i den hetaste elden. Sådana äfvenså farliga som ärorika tillfällen voro slaget vid Narva, öfvergången af Düna, samt slaget vid Clissow (1702); vid de båda sistnämnda träffningarne blef H. sårad; vid Düna hade Drabanterne och H. i spetsen för dem särdeles utmärkt sig, och ehuru blesserad af en kula i benet, fortfor han dock att deltaga i striden och lät icke förbinda sig förrän slagtningen var slutad och segern vunnen.

Vid denna tid tyckes Carl XII hafva upptäckt den diplomatiska skicklighet, som slumrade hos den unge krigaren; hvarföre han, sedan han förut (1704) utnämnt H. till GeneralLieutenant, men med bibehållande af befälet öfver Drabanterne, skickade honom såsom Ministre plenipot. till ConfoederationsRiksdagen i Warschau s. å., för att genomdrifva K. Augusts afsättande och Stanislai val. Till utförandet af detta verk bidrog dock utan tvifvel mindre H:s diplomatiska konst än den segerande Svenska arméens grannskap till valriksdagen. H. blef sedermera hufvudman för den legation, som qvarstadnade hos den nye Konungen, och hade i uppdrag, att, på grund af det Oliviska fördraget, afsluta ett förbund med Republiken. Carl drog emedlertid till Lemberg och qvarlemnade endast en styrka af 480 soldater till hofvets och hufvudstadens betäckning.

K. August beslöt då, att begagna sig af tillfället, öfverraska Warschau, samt om möjligt taga sin medtäflare till fånga; i denna afsigt ryckte han hastigt emot staden med en stark tropp cavalleri. H. rådde då Stanislaus att sätta sig i spetsen för det manskap, som fanns till hands och djerft taga emot fienden, innan denne hunnit förena sig med General Brand. Men Furst Lubomirski var deremot af den meningen att man i stället borde vända sig mot den sednare; detta råd blef följdt, och utfördes med den långsamhet, att Sachsarne fingo tillfälle att undkomma om natten och förena sig med K. August, hvars armée derigenom växte till 20,000 man. Han nalkades då hufvudstaden, som

besköts med glödande kulor, sedan likväl Stanislaus begifvit sig bort. H. med sina få Svenskar måste då draga sig till det gamla, obefästade slottet, och uthärdade belägringen i fem dagar; på den sjette nödgades han gifva sig, då han och besättningen blefvo krigsfångar (26 Sept. 1704).

Af segraren bemöttes fångarne med all aktning; H. fick ej allenast tillstånd att behålla sin värja, utan äfven att på parole få resa till Konungen för att underrätta honom om sakens olyckliga utgång. Vid mötet med K. Carl berättas H., långt ifrån att befara förebräelser, tvertom med frimodighet hafva förebrätt Konungens hans oförsigtighet, att hafva lemnat honom med ett så ringa antal troppar emot en så öfverlägsen fiende. Den enväldige Konungen afhörde med tålmod generalens fria språk och öfverlemnade åt honom att föranstalta utväxlingen af sig och de andre fångarne, hvilket också, sedan han kommit till Dresden, det honom avvista stället, äfven innan kort gick för sig (Mars 1705).

Kort derefter (d. 30 Apr.) ingick H. nytt gifte med *Inga*, dotter af CommerceRådet Olof *Törnflycht*, och enka efter vice Presid. Peter *Broméen*. K. Carl XII berättar denna nyhet för sin syster med följande ord: "För 14 daghar sedan hafve wij haft bröllop här medh Arwed Horn och Grefw Pipers Svägerska. Konghen af Pählen var här medh på brölloppet medh sin dråningh och hans moder, och sedan reste dhe härifrån igän, men brudgummen stogh sigh illa: han var mycket siuk på brölloppet, så at han knapt kunde stå uti brudstolen, så at han ligger och ännu siuk utaf Resan, men han begynner läll nu att bättras" *).

Längre fram på året återtogs Warschau af Svenskarne, hvarefter Stanislaus dit återvände, och hos honom infann sig snart H. för att afsluta de afbrutna underhandlingarne om förbundet. Vid kröningen, d. 24 Sept., ledsagade han Drottningen till Kyrkan och gaf dagen derpå hofvet en stor festin. Emedlertid hade K. August från Ryssland erhållit nya förstärkningar, och Carl XII gaf sjelf sin konglige vän den varningen att vara betänkt på sin egen och sin familjs säkerhet. H. följde då Stanislai gemål, moder och prinsessorne till Stettin, hvilken fästning åt dem uppläts till säkerhetsort, kom sedan tillbaka, och bragte ändteligen förbundet till stånd, som i det närmaste blef sådant som Carl XII:s vilja dicerat det (d. 18 Nov.).

*) Skand. Sällskap. Handl. XVIII. sid. 218.

Efter denna tid begynner en ny epoch i H:s lefnad. Vid årets slut fick han befallning att återvända till Sverige *), sedan han blifvit utnämnd till R. Råd, CancelliRåd och Cancellor öfver Akademien i Pernaui, samt året derpå till Grefve, samt Gouverneur för den unga Hertigen af Holstein. Vid inträdet i Cancelliet fann han en förman i sin sväger, Grefve Gyldenstolpe. Ingen af hans tjänster var besvärlig, ty Carl XII afgjorde de flesta och viktigaste regeringsärenden i sitt fältcancelli, så att Senaten och det egentliga Cancelliet hade föga sysselsättning, och ofta under sessionerna, intet hade annat att göra, än läsa Tyska och Holländska tidningarne. H. roade sig den tiden att på sin speljakt fara omkring i Mälarn och fylla dess stränder med dånande kanonader, för att sålunda för sig sjelf återkalla minnet af fältlivets buller. Men hans svägers föreställningar förmådde honom snart att afstå från dessa förströelser och i stället använda sin ledighet till inhämtandet af nyttiga, för sitt nya embete behöfliga kunskaper, Jakten blef aftacklad: ifrån denna tid träffades Rådsherren endast på sitt embetsrum eller i sitt cabinet, omgifven af böcker och documenter. Han tog till sig en Major Prytz, som skrifvit ett Svenskt Jus Publicum, tog hans undervisning och köpte hans förträffliga samlingar af Svenska handlingar. Följden af dessa bemödanden var också den, att då Grefve Gyldenstolpe 1710 afled, ansågs H. skicklig nog att blifva hans efterträdare.

Sedan R. Carl lidit olyckan vid Pultava, och i Turkiet försvann ur Europas åsyn, började sällsamma rykten utspida sig bland nationen och mången misströstad, att Konungen någonsin mera skulle återkomma till fäderneslandet. Hela allmänheten fästade sina blickar vid den man, som förnade hofmannens fina bildning med utmärkt embetsmannaduglighet, krigarens ära med borgerliga förtjenster, klokhets med djerfhet, gudsfruktan med lystnad efter världens goda, hvilket allt gaf upphof åt ett rykte, som började utspida sig, att Grefve H., hvars andra fru aflidit 1708, var nog djerf att eftersträfvat Prinsessan Ulrika Eleonoras hand och genom henne kronan. Det berättas, äfven att detta rykte

*) Förmodligen i följd af hans svaga hellsa, ty ännu i början af 1706 var hans hellsa ej återställd, såsom han klagat i bref till sin moder. (De la Gard. Arch. IX. sid. 110.) Sedan 1704 kunde han understöddja henne med penningar; hittills hade han undertecknat sig sin moders "underdånigste tjänare"; såsom RiksRåd åtnöjde han sig att skrifva "ödmjukaste".

kom ända till sjelfva Konungens öron, hvilken dock föraktade det. Emellertid vederlade H. dessa gissningar, i det han 1744 gifte sig med *Margaretha Gyllenstjerna*, dotter af RiksR. och Fältmarsk. Nils G.

Genom detta gifte blef H. måg till en man *) som med stor rikedom förenade stor skicklighet, tilltagsenhet och aristokratiska tänkesätt och således bestämd afvoghet emot det konungsliga enväldet; tänkesätt, som meddelade sig åt mågen, ifall de hos honom icke förut funnos. Från denna tid se vi dem begge i spetsen för ett parti, som ansågs vilja införa förväldet under republikanismens mantel. Vi se båda motarbetare Stenbocks utrustning **), hvaröfver R. Carl i bref förklarade sin ovilja, yttrande, att minst hos Horn, såsom sjelf General, kunde förlåtas den rådlöshet och senfärdighet, hvarmed denna expedition af Senaten bedrefs. Bland annat skrifver R. Carl d. 2 Sept. 1744 till sin Syster från Demotika ***): "Jagh har något sagt åht Liven hvadh han kan säga till rådet af dem sielfva så angår dhet mäst Horn ty iagh känner honom att han är drivsam när han griper sigh an och bör vara bäst van, huru förordningar skola efterleivas och ett och annat värkställas, särdeles vedh Soldatväsendet men iagh har på några åhr funnit minsta ifver hos honom. Han har uthi intet måhl vinlagt sig at uträtta något hvilket iagh utaf hans egna brefv som han til migh skrifvit också märkt, at han allenast vinlägger sigh till att någorlunda vara utan ansvar, utan at vara bekymrat at alt blir till allmänna hästa så värkställt som sigh bör, han har och skrifvit migh till at han i fiol sommars varit mäst hela tiden på landet och äfvenså i sällmar hvilket aldeles intet är tillåteligt särdeles när alt står illa til, så at han särdeles framför alla andra som varit Soldat och har krafter nogh borde vara i dagheligt arbete, dertill medh är han Chanzl. President och bör så mycket mera tagha sig sakerna an och vara stadigt tillstädes utom dhet är han Gouverneur hos Härtigen som han ej eller borde försumma iagh skrifver mon coeur i förtroende allt hvadh som migh infaller ber mon coeur intet ville leds vedh at iagh är så vidlöftigh, mon coeur har skrifvit mig, att Horn väl ville blifva President i Häfträtten, men som iagh än har dhet äfvannämnda mot honom,

*) Se Nils Gyllenstjernas biographi i detta Lexicon.

**) Se samma biographi.

***) Skand. Sällsk. Handl. IV. 287.

så vil jag gärna låta stå President ställe någon tidh vacant til dhess man får se hvem mäst tjänligh dhertill är".

Så mycket mer vaksam var H. för den bekanta planen att ställa Ulrika Eleonora, men med högst inskränkt makt, i spetsen för Regentskapet och derigenom bana henne vägen till thronen. Han ansågs vara det osynliga drifhjulet till stämplingarne vid den utan Konungens samtycke samman kallade riksdagen 1713, och Johan Creutz, som då var Landtmarskalk, blott hans verktyg. H. kom således att arbeta rakt emot den furstes interesse, hvars Gouverneur han var. Hans fiender påstodo till och med *), att han hemligen förmådde Hertigens favoriter, att gifva honom missledande råd, utspridande undertiden, att Svenska Kronan på hans hufvud skulle återföra oss till Erik XIV:s regering, hvilken, i det han lemnade sitt förtroende "till tyranniskt sinnadt patrasch", blef alla medborgarclassers förtryckare. Emedlertid var C. G. Tessin **) fullt öfvertygad, att H. i sitt inre var Holsteinska huset tillgifven. I detta fall skulle han hafva spelt ett dubbelt falskt spel: både mot Konungen jemte Hertigen, och emot Prinsessan. Å andra sidan arbetade Görtz ***) för Hertigens upphöjelse, och lät genom Bassewitz underhandla med Czaren om fred och bistånd till denna plan. Men bådas ränker tillintetgjordes genom Konungens hastiga och oförmodade hemkomst. Görtz var honom redan i Stralsund till mötes, vältrade skulden för sina underhandlingar på sin förre medhjelpare Bassewitz och vann Carls oinskränkta förtroende. Sannolikt talade han också intet godt om sina motståndare; också då H. jemte den unge Hertigen i Lund jultiden 1713 gjorde sin uppvaktning, åtnöjde sig Carl XII, som icke sett Grefven sedan Polska fällttåget att till honom yttra: "Grefve Arvid, ni har blifvit ett hufvud längre, se'n jag såg er sist"; och visade honom föröfrigt mycken köld. Någon annan hämd tog icke K. Carl på sina motståndare, förmodligen derför, att han förmycket föraktade dem. H. förblef i utöfvandet af sitt embete, ehuru utan inflytelse, och åt Gyllenstjerna lemnades till och med ett militäriskt befäl. Då likväl Upsala Akademi 1716 valt honom till Cancellor, och derom under rättat Ronungen, följde ingen Kongl bekräftelse, så länge K. Carl lefde.

*) Skand. Sällsk. Handl. VII. 280.

**) Tessiniana s. 282.

***) Skand. Sällsk. Handl. VII. 234.

**BIOGRAPHISKT
L E X I C O N**

ÖFVER

NAMNKUNNIGE SVENSKA MÄN.

SJETTE BANDET.

TREDJE HÄFTET.

 psala.

WAHLSTRÖM & LÅSTROM.

1840.

På P. M. LINDS förlag.

Innehåll.

Horn, Arvid Bernhard. (Forts.) — Horn, Henning Rudolf. — Horn, Reinhold Henrik. — Hülphers, Abraham Abrahamsson. — Humble, Gustaf Adolph. — Humerus, Bonde. — Hummerhjelm, Alexänder. — Hunterus, Jakob. — Hwasser, Israel. — Hydrén, Lars. — Hylander, Anders. — Hylander, Sven. — Hylteen, Samuel von. — Hylteen, Anders von. — Håkansson, Olof. — Håkansson, Anders af. — Håkansson, Peter. — Hård, Carl Gustaf. — Hård, Johan Ludvig. — Härleman, Carl. — Häffner, Johan Christian Fredrik. — Hällström, Carl Peter. — Höijer, Benjamin Carl Henrik. — Höijer, Joseph Otto. — Höpken, Daniel Niklas von. — Höpken, Anders Johan von. — Höppener, Pehr Johan. — Hörberg, Per.

Ihre, Thomas. — Ihre, Johan. — Isogæus, Simon. — Jansson, Hans. — Jeteur, Thomas. — Jonge, Petrus. — Juslenius, Daniel. — Juusten, Paulus. — Järta, Hans. — Järta, Carl Thomas.

Tillägg: Hambræus, Jonas. — Hård, Carl. — Hästesko, Johan Henrik.

Den egentliga inre styrelsen var nu helt och hållet öfverlåten åt Görtz, hvilket ännu mera ökade H:s förra hat. Emedlertid kunde den sednare ännu för detta ändamål inbeting annat uträtta, än det, att han höll sin ovän från CancelliCollegium, hvaröfver det emellan begge dessa herrar kom till en ordvexling, hvarvid Görtz med mycken hetta uttråde, att Grefve H. för detta sitt förhållande kunde mitta hufvudet, hvarpå denne svarade: det skall endera af oss*).

Spänningen mellan dessa begge fiender, som oaktadt killnaden i deras lynnen och deras politiska syften, voro varandra jemnlige i herrsklystnad och slughet, antog i synnerhet 1718 en förbittrad karakter; sedan det blef bekant, att Konungen umgicks med det förslaget, att afskedta hela det gamla Rådet och upprätta ett nytt, hvarvid Görtz' förnögne vän, Nicod. Tessin, fick uppdrag, att uppsätta en lista på de värdigaste, som dervid kunde komma i fråga. För denna plan hämnades också H. på Tessin flere år derfter. Hämnden mot Görtz kunde förr, och på ett vida rymmare sätt, släckas, då han inställdes inför den commission, som dömdo honom till döden, och hvarvid H. i synnerhet visade sig i Rådet verksam, att vederlägga Gr. Cronhjelm's betänkligheter öfver det rättegångssätt, som vid denna blodsdomstol följdes.

Emedlertid hade H., ehuru han stod i spetsen för ett tredje parti, som hvarken höll med Hofvet eller med Hergen af Holstein, utan ville spela makten i händerna på sig sjelft, i början visat mycken eftergifvenhet vid rådplägningarna i Senaten om Drottningens anspråk på arfsrätt, straxt efter underrättelsen om K. Carl XII:s död, dock endast med förbehåll om hennes afsägelse af souveräniteten. Han skrifte derom i ett bref till GeneralGouvern. Meyerfelt sjelf (se bilagande **): "Vid hvilken quæstion (angående det Kongl. Rådshofvalls publicerande och nämmandet af den Kongl. Person som borde succedera) vi voro något misströstande om oss själve, hvad Vi skulle råda till, för det att Vi voro så få samman; men H. K. H. förmente, att man intet borde gå in på den förra vanligheten, alldenstund det skulle synas, om ville H. K. H. sjelf så väl som Vi derigenom draga H. H:s rätt till successionen i tvifvelsmål, det H. K. H. in-

*) Grefve Lynar Staatsschriften.

**) Skand. Sällsk. Handl. V. 525.

galunda ville af oss eller någon af Rådet förmoda. Vilebt deraf förorsakade att underställa H. R. H:s eget omdöme hvad H. R. H. funne för sig bäst att dervid göra; Och al denstund H. R. H. sjelf blef stadigt vid dess mening, kunde vi ej annars, än oss dermed conformera, besynnen emedan H. R. H. förut gjorde för oss den declaratione att det vore H. R. H:s fullkomliga mening och uppsåt, a föra styrelsen på gamla sättet med sitt Råds råde" o. s. Vid riksdagskallelsen afsade sig väl Prinsessan souveränheten, men förutsatte lagligheten af sin arfsrätt.

Snart började dock detta parti vinna styrka, och Ständerne i Jan. 1719 samlades, framställde H. i ett viktigt tal, Rådets öfvertygelse, att Prinsessan icke hade någon arfsrätt till Kronan, men icke på den rättmätiga grunden, att hon blott var den yngre arfvingen, utan de före att hon förmålt sig utan Ständernas samtycke; dert måste också Drottningen, ehuru ogerna samtycka, hvarest hon utkorades till regerande Drottning. Derigenom synt Hofpartiet och Aristokraterne vara förlikte: den nya Regeringsformen upprättades, uppräntningen dertill var gjord i Jan. 1714 och vidare öfverarbetad 1716; syftningen var rent af aristokratisk och gick ut på att förskaffa Rådet samma makt som det haft under medeltiden. Men vid Reductionen, som besörjdes af Landshöfd. P. Ribbing och De prosten Molin nödgades man, i följd af den sednares föreställningar, göra några få concessioner för de demokratiska sinnade. Emedlertid var sänjan endast skenbar, och uti snart. Anledningar dertill kunde icke saknas. Först hade H. förebrått Drottningen, att hon ofta lemnade sin Godel af Rådets viktigaste angelägenheter; vidare hade hon på begäran af EnkePrinsessan af Oranien, låtit frigifva uppbringadt OstFriesiskt fartyg, samt afskickat befallningar derom genom StatsSekreteraren v. Höpken, som likväl, liget hvad uppgafs, förut sökt Grefve H., för att med honom communicera expeditionen. Detta ansåg denne för ingrepp i Rådets och isynnerhet CancelliPresidentens rättigheter, hvilket föranledde till en muntlig förklaring med Drottningen, Horn och Höpken. Vid detta tillfälle hade låtit ett ord falla om "fruntimmersregering." Uppretad öfver, hade Drottningen utbrustit: "Nå, Gref Horn, skall aldrig komma under tak med er mera;" gick ut, slog hårdt igen dörren efter sig, samt lät sedermera till honom att lemna sin Presidentsbefattning. Saken hänsel

till Ständerne, som togo Drottningens parti, och i en särskild deputation dermed förklarade sin belåtenhet. H. begärde då (d. 20 Maj) sitt afsked, hvartill Drottningen samtyckte, hvilket också af Ständerna "cum magno applausu" godkändes. Vid hyllningen, som skedde dagen derefter, förestådes eden af Grefve Sparre i H:s ställe.

H. nedlade då också sina öfriga beställningar och flyttade ut på landet, och prisade för alla, som besökte honom, det enskilda livets lycksalighet, under det han i tysthet, under afvaktan på bättre tider, arbetade på sina planer. Professorerne i Upsala, som icke förstodo sig på "stora herrars sed, att taga blindt afsked och låta nödgä sig till kvarblifvande," valde till sin Cancellor den nye CancelliPresidenten Cronhjelm.

Hofvet, som vid denna tid, med åsidosättande af alla andra syftemål, endast arbetade för K. Fredriks upphöjelse, hade dock ingenting vunnit på detta Ministerombyte. Den nye CancelliPresidenten befanns ännu mera stel och oböjlig; det var en fullkomligt rättskaffens man och således icke passande för denna tid och detta hof: han satte sig endast emot den Engelska alliansen, som skulle befordra hofvets plan och hade till och med sagt Arfprinsen skarpa sanningar, hvarföre Drottningen lät för en tid förbjuda honom hofvet. Ulrika Eleonora måste således, till vinnande af sina afsigter, göra fred med Horn, och dervid för ögonblicket göra ett offer af sitt hat och (hvad som förmodligen var mindre påkostande) af sin tacksamhet mot Höpken, som vid Horns pålägsnande varit hennes råd och stöd, och nu afskedades. Men H. emottog, till allas förvåning, icke det honom erbjudna CancelliPresidentskapet, (hans högmod fordrade en mera högtidlig återinsättning), och vann derigenom ett ännu större anseende än någonsin. Han kallades i denna tids handlingar "den omistliga mannen." Detta skönjdes tydligast vid Landtmarskalksvallet vid den nya riksdagen 1720, då H. erhöll 219 röster, hvartill förmodligen också Hofpartiets hörde, men hans sedermera så mäktiga motståndare Carl Gyllenborg endast 87. Nu skedde hvad den ärelystne mannen väntade: han blef af Riksens Ständer d. 10 Apr. anmodad, att återtaga sina embeten, hvartill han nu icke mer vägrade, sedan han sålunda erhållit en mera lysande upprättelse, än den honom förut var erbjuden. H. genomdref nu K. Fredriks upphöjelse, men fängslade hans makt genom ett nytt tillägg till Regeringsformen, lät Konungen bekräfta Adelns privile-

gier, hvaremot de tre ofrälse stånden ihärdigt protesterat, och sedan i hast afblåsa riksdagen. Om den då rådande sinnesstämmningen hos de tre ofrälse stånden kan dömmas derutaf, att ingen af dem infann sig vid högtidligheten i Storkyrkan, ehuru man ringde samman öfver en timme, och orgorna, efter syndabekännelsen, gingo en halftimme. Men Adeln valde icke allenast sin kämpe till RiddarhusDirecteur, utan lät äfven slå en medaille öfver honom, hvarpå föreställes ett högt altare, märkt med ett krönt *F* och Hornska stamvapnet vid foten; på ömse sidor stå fyra mindre altaren, med de fyra ståndens särskilda insignier och alla förenade med ett band. Nedanföre ristades: "Åt den oföränderlige mannen, som så väl och troget vårdat fäderneslandets angelägenheter, af Svea Rikes Ridd. och Adel 1720." Denna minnespenning med dess påskrift förekom de ofrälse Stånden nästan som ett slags hån: då derom fråga engång i Hs egen närvaro uppstod, anmärkte han, för att skämta bort saken, att man med uttrycket "den oföränderlige", oförmärkt velat gifva tillkänna, att han var en envis Finne. Förlusten af äran af Cancellariatet öfver Upsala Universitet ersattes 1723, då Åbo Akademi utvalde honom till sin beskyddare.

H. stod nu åter, såsom PremierMinister, (ty detta betydde i sjelfva verket CancelliPresidentskapet den tiden) säkrare än förut vid rodret, som han ännu i aderton år med erfaren och stadig hand styrde. Vid 1720 års Riksdag hade man hört H. yttra: "Nu hafve vi satt gränсор för enväldet; nästa riksdag skola vi sätta gränсор för sjelfsväldet", men det sednare var vida svårare än det förra och lyckades icke. Tvertom såg sig Horn vid denna tidpunkt både i Senaten och vid Riksdagen öfverflyglad af det Holsteinska partiet, och kunde endast hjälpa sig dermed, att han ändrade system och slöt sig närmare intill hofvet (Geijer, sid. 63—65). Om man under den långa tiderymd, då hans erfarna och kraftiga hand förde statsrodret, icke kan frikalla honom från åtskilliga drag af hämd och skoningslös herrsklystnad — såsom Prosten Brenners afrättning 1720, hvilken i bref till Görtz namngifvit H. såsom afvogt sinnad mot K. Carl — den stränga domen öfver Notarien Dahlén och Fältsekreter. Brodzenius, som emedan de 1723 arbetat för konungamakts utvidgande dömdes från lifvet, men benådades med — halsjern och fästning; förföljelserna mot Nicod. Tessin, Cederhjelm och

mannen, som nu ansåg sig öfvergifven af alla, tog harmfull pennan och skref sin afskedsansökning. Det rådande partiet, nöjd med denna seger, tillät den fallne icke blott att få behålla sina titlar och pensioner, utan medgafvo äfven Ständerna, att i skrifvelsen till K. Mit derom, uttrycka sin aktmingsfulla tacksamhet för den gamla och välförtjenta herrn.

Den afdankade Ministern tog afsked af hofvet och från de stridande partiernas tummelplats, och utflyttade till sin egendom Ekebyholm, der han afled d. 17 April 1742, sedan hans sista fru redan tvenne år förut gått ur tiden. Han lefde således tillräckligt länge, för att njuta den sorgliga segern, att se sina motståndare straffade genom fäderneslandets olyckor under ett krig, som de så oeffertänksamt åvägabragt och ännu ovisare utförde.

Grefve H. egde ett ståtligt och myndigt utseende, och detta var nästan den enda utmärkelse, som hans motståndare hos honom erkände. De gjorde gäck af hans gammalmodiga, tarfliga, stränga seder: hans kärlek för freden kallades af dem politisk feghet; hans klokhet hette i deras språk illslughet; hans pietistiska andaktsöfningar och gudsfruktan kallade de hyckleri, och påstodo att han i sin enskilda lefnad var "brutal." Minst orättvis var hans motståndare, Teslin, som tecknar honom sålunda (sid. 38): "Grefve Avid H. hade de flesta egenskaper, som skapa en stor Minister: vackert utseende, lätt talemått, vänlighet, mod, intrycks-kraft, erfarenhet, oförtrutenhet och ett oförliknligt minne. Efterhängsen (ihärdig?) i sina anläggningar, hittig i utvägar, skarpsynt i valet af arbetare: något mer hetsig än en Cancelli-President vara bör: gudfruktigt hjerta, med kanhända för mycket utvärtens sken: aldrig klämtade 10, att han icke uppstod af sin stol i Rådet eller Cancelliet och läste. En gång afviste han från sitt bord en man, såsom den der talade emot Guds ord, i det han påstod att världen gick omkring en stillastående sol. Sådant hindrar ej, att han kan iakrifvas ibland de store män Sverige haft." — Såsom ännu mera oväldigt torde Danska Ministern Lynars intyg få anses. "Le comte de H. a beaucoup de penetration, une grande routine dans les affaires, cette justesse d'esprit qui faut à un Premier Ministre et avec cela de la fermeté et un parfait desintéressement. Naturellement emporté et violent, il a été assez maître de lui-même pour acquérir cette moderation si nécessaire dans un gouvernement republicain. C'est dommage que tant de belles qualités ayent en quelque façon

été ternies par une ambition démesurée et vindication, dont le Baron de Görtz fut la victime. Ses ennemis l'accuserent d'avoir utilement employé le masque de l'hypocrisie pour gagner le Clergé et pour en imposer aux esprits foibles: cependant il a toujours témoigné de la noblesse dans ses sentimens et choisi d'ordinaire les moyens les plus honnêtes pour parvenir à ses fins." — Geijers omdöme (sid. 76) är följande: "Denne Minister egde all den fordna aristokratiens stolthet; hade såsom en af Carl XII:s Generaler, glänst genom det mest ridderliga mod, men i sin ålder dämpat brusande passioner till en lugn och äfven mild yta, som väl anstod hans utmärkta, sköna och värdiga gestalt. Han iakttog med förkärlek strängheten af gamla seder, och imporerade ej mindre på hof än folk genom en värdighet som var honom naturlig, och genom en gudsfruktan och välgörenhet, som gerna gjorde sig offentliga. Han for med penningpåsar i sin vagn för allmosors utdelande: bad, enligt forntida bruk hvar gång det klämtade, och lät hvarken Ministrars eller det mest lysande sällskaps närvaro afhålla sig ifrån att med hela sitt hus på knä göra den vanliga aftonbönen. I Rådet omgaf han sig gerna med ättlingar af de gamla släkterna, Bondar, Bjelkar, Gyllenstjerner, och hade en tradition af gammal senatorisk statsklokhed, lämpad till Sveriges förändrade ställning." Drottning Ulrika Eleonora, som var mycket minnesgod i hat, kunde aldrig förlåta honom, att han afsvungit henne afsägelsen af enväldet; R. Fredrik älskade honom föga mera, ehuru gemensamma interessen tidtals förenade dem båda och ehuru han kallade honom "Alter Vater." I sin egen handskrifne Historia yttrar han sjelf om sitt förhållande till Hofvet: "af hofgunsters utdelande var dock Grefven aldrig i besittning, och hos Dr. Ulrika Eleonora hade han ej heller någon särdeles ynnest: all utvärtens höflighet var förmodligen ett sjelftaget tvång å ena och en oundviklig skyldighet å andra sidan; orsaken lemnar man derhän: torde hända att hon kan igenfinnas under 1713 års riksdag." De rika arfvingarne skänkte honom intet monument: ehuru H. ända till de fyra sista åren före sin död varit fäderneslandets egentliga regent, och ehuru han varit Cancellor för trenne Universiteter, som vid denna tid annars aldrig spårade sina granna latinska fraser, höjde sig på hans stoft ingen loftalares röst. Man böjde nu knä för en annan gudadynasti och de herrskande tålde lika litet som de fallne, sanningens och frihetens språk. H:s minne har först i våra

dagur fannit en oinskränkt beundrare i en af vår tids största och värtaligaste aristokrater. Denna aristokrat är Crusenstolpe — i hans första och ojemnförligt bästa arbete.

Grefve H:s äldsta son med hans första fru dog i barnomsåldern. Med den andra hade han inga arfvingar. Med den tredje egde han flera, af hvilka dock blott trenne öfverlefde honom, neml. 1. *Eva*, gift med RiksRådet Grefve Löwen, 2. *Fredrika*, gift med Lagmannen Grefve Gustaf Stenbock, samt 3. *Adam*, hvilken såsom GeneralLieut., Öfverste för Östgötha Cavall. Reg., R. o. C. af K. M. O., kallades till RiksRåd 1761; Öfverste Marskalk s. å.; valdes af Sekreta Utskottet vid 1765 års riksdag till Canc. President, för att afven genom namnet fira segern af hans faders återvändande system. Men H. afsade sig förtroendet, sägande, att han i all tid följt trumman. Ambass. E. O. till Danmark 1766, entledigad från sina embeten 1769, återkallad till sin rådsstol d. 30 Juli 1771; gick för andra gången ur Rådet d. 22 Aug. 1772, men samma dag åter inkallad och fick tillika kallelsebref att vara RiksStallmästare. Död den 24 Jan. 1778. — Dess son *Gustaf* var GeneralMajor, C. S. O.

(Källor: Stjernmans Matr.; Sv. RiksCanc. o. Landtmärk. — Behbinders Landtm. och Cancell. Hist. — Genslii B. Lex. Del I. o. IV. — Berchs Lefnadsbeskr. 3:de Fl. — Lefnadsbeskr. i Sv. Pantheon 7 o. 8 Häft. — Skandin. Sällsk. Handl. och Teseiniana förut anf. st. — Sverige under Ulrika Eleon. och Fredrik I. — Geijers Teckn. af Frihetstiden sid. 37, 38, 50, 56, 63, 64, 70, 76. — Crusenstolpe, Politiska Asigter. Stockholm 1838. — De la Gardieska Archivet Häft. IX.)

d. Den tyska linien: af *Rantzien*.

Denna gren härstammar från distriktet Wolgast i Pomern, och leder sin börd från en *Michael H.* omkr. 1515, som haft många söner, af hvilka en, *Lorenz*, kommit till Sverige och varit fader till *Siegmund*, de äldre svenska Hornarnes stamfader. En *Carl Gustaf Baltzarsson* var i Carl XII:s tid Öfverste för Bremiske hästregtet och var gift med RiksR. Behering Rosenhanes dotter. Hans begge söner, hvilka 1719 blefvo Friherrar, voro: a. *Bengt*, Öfverste + 1737 barnlös; b. *Gustaf Jakob*, 1731 Kammarherre, 1744 Hofmarskalk, 1751 R. N. O. Gift 1750 med *Eva Marg. Gyllenstjerna* till Björkesund. Halshuggen 1756 såsom delaktig i sammansvärningen till konungamaktens utvidgande. I Skandin. Sällsk. Handl. XIII s. 285 fälles om honom följande omdöme: "en man af föga sinnesstyrka, små revolutions-moyener, men lade sig för vida ut af tillgifvenhet för hofvet." (Se öfrigt Stjernmans Matr. s. 164.)

12. HORN, HENNING RUDOLF.

Son af *Baltzar Henningsson H.* till Rantzien, Oldenburg och Clotzan och *Magd. Sophia v. Redens*, således förmodligen en broder till ofvannämde Öfverste Carl Gustaf Baltzarson. Hans namn igenfinnes i historien först 1704, då han var GeneralMajor af Infanteriet, ÖfverCommendant öfver alla fästningar i Ingermanland och i denna egenskap upphöjd till Friherre. År 1704 försvarade han Narva med största tapperhet, men måste dock gifva sig med 8 svenska Öfverstar, 2 ÖfversteLieut., 5 Majorer och 2000 man, hvilka alla blefvo krigsfångar. H. blef af Ryssarne illa handterad och slagen. Han måste åse, huru Ryssarne öppnade hans kort förut af lidna hustrus graf, borttogo kopparkistan, bortförde liket på en kärra, samt kastade det i strömmen. När Czaren sjelf kom till staden, blef H. kastad i ett styggt underjordiskt fängelse och i 12 dagar bespisad med vatten och bröd. Der- efter fördes han till Moskwa och blef der inspärrad i ett lika ohyggligt fängelse bland de gröfsta missgerningsmän. År 1707 blef han utvexlad, och efter återkomsten straxt till GeneralFälttygmästare utnämnd. RiksRåd 1719. Grefve s. å. Deltog icke i den tidens intriger. Död i Stockholm d. 9 Maj 1730 och begrafven i Mariæ kyrka. Gift med K. Rådet, Fältmarsk. och GeneralGouv. Gr. Jöran *Sperlings* dotter *Helena*. Egde med henne 1 son och 5 döttrar, som jemte honom sjelf blefvo tagna till fångne, och efter fadrens befrielse qvarhöllos i fångenskap ända till 1721, inom hvilken tid alla döttrarna blefvo gifta med svenska officerare.

(Källor: Norbergs Carl XII:s Hist. — Stjernerans Matr. — Geneli B. Lex. IV. — Kanoz I. 78.)

13. HORN, REINHOLD HENRIK.

Äfven af denna gren. Son af Capit. *Christopher Henrik H.* och *Christ. Fitinghof*, var född i Finland 1673, tjente 1691 — 96 i Nederländerna, sedermera i Finland och Polen samt mot Danskarne i Stenbocks armée. till dess han i slaget vid Gadebusch blesserades 1712, vid hvilken tid han hade avancerat till InterimsÖfverste vid Helsinges Regte; s. å. Vice Landshöfd. i VesterNorrland; 1717 GeneralMajor och Öfverste för Helsinglands Regte, hvarefter han följ. år medföljde den armée, som från Jemtland ryckte in i Norge, och var en ibland de få, som blefvo räddade vid det olyck-

hga återfåget. Dög 1723, och var gift med *Sophia Bern-*
des. (Se vidare Stjernmans Höfd. Minne II. 292).

HÜLPHERS, ABRAHAM ABRAHAMSSON.

Föddes i Vesterås den 27 Nov. 1734. Fadr. *Abraham H.* var Rådman derstädes. Modren *Christina Westdahl*. Blef Handlande i Vesterås, och erhöU 1763 af Kongl Maj:t Directeurs titel med Assessors rang. Gjorde på egen bekostnad i flera år resor inom fäderneslandet, och vistades äfven någon tid i Danmark och Ryssland. Han har inlagt stora fortjenster om fäderneslandet genom sina topographiska arbeten, hvilka, i följd af sin noggrannhet och mängden af der samlade underrättelser, ännu i dag behålla ett högt värde. Mindre lycklig var han som poet. Han har som sådan utgivit en stor mängd Bröllops- Gratulations- och andra tillfällighetsstycken, hvilka sakna alltslags värde.

Vesterås GymnasiiBibliothek har H. att tacka för en ganska dyrbar samling böcker, manuscripter och ströskrifter. Den bestod vid H:s död af öfver 1500 Volumer. Till bevis på dyrbarheten af denna gåfva kan anföras, att strö- och ströskrifter rörande rättegångsmål, prejudicemål, oekonomi, politik o. d. innefattade 168 volumer; Likpredikningar in fol. 91 voll.; Strödda predikningar 66 voll.; Catechetiska samlingar 62 voll.; Tidningar emellan 1 och 200 voll.; en disputationssamling af 11,000 stycken, hvaribland en särdeles komplett samling af äldre sällsynta; vidare en stor samling af genealogier m. m. Dessa samlingar hafva en särskild plats på Bibliotheket och kallas "Hülpherska samlingarne." De hafva sedan blifvit ytterligare ökade af sonen, af Prof. J. H. Schröder m. fl. som veta att uppskatta sådana samlingars värde. Sina samlingar till beskrifningar öfver svenska städer skänkte H. till Patriotiska sällskapet.

Af Patriotiska och Uppfostringsällskaperna kallades han till Ledamot. Afled i Vesterås 1797. Var gift med *Anna Christina Grave*, dotter af Brukspatron Sebastian Grave (se detta Lex. V. s. 186) och Anna Christina Chenon. Sonen *Abraham*, död 1840, var Bergmästare i Öster- och Vester-Dalarne.

Skrifter: Dagbok öfver en Resa igenom Stora Kopparbergs Höfdingedöme och Dalarne. Vesterås 1762. — Attartal öfver Svenska släkten Wallvik. Ib. 1765. — Svea Konunga Längd på en tid af 1600 år, i ett skaldetal. Ib. 1767. — Tal på K. Adolph Fre-

dricks namnsdag, med histor. anmärkn. om Sjötra hälla-brunn. Ib. 1770. — Förteckn. på i Sverige upptagne Mineral-brunnar. Ib. 1770. — Samlingar till en beskrifning öfver Norrland. 1 Saml. Medelpad. Ib. 1771; 2 Saml. Jemtland. Ib. 1773; 3 Saml. Herjedalen. Ib. 1777; 4 Saml. Ångermanland. Ib. 1780; 5 Saml. Vesterbotten. Ib. 1789. — Tal på K. Gustaf III:s namnsdag. Ib. 1779. — Historisk Afhandling om Musik och Instrumenter, särdeles om Orgelverks-inrättningen, jemte beskr. öfver orgverken i Sverige. Ib. 1773. — Samling till korta beskrifn. öfver Svenska städer. 1 Saml. Vestmanlands städer. Ib. 1778; 2 Saml. Södermanlands dito. Ib. 1783; 3 Saml. Vesterbottens dito. Ib. 1797. — Tal på Dr. Sophia Magdalenas namnsdag. Ib. 1779. — Saml. till en beskrifn. öfver Norrland och Gefleborgs Län. 1 Afd. om Gestrikland. Ib. 1793. — Div. tillfällighetsverser.

(Källor: Åttartal öfver släkten Wallwik sid. 43. — Vesterås Stiftstidn. 1798 No 1. — Protocoller vid Prostmötet i Vesterås 1787. — Allm. Tids. 1788 No 18. — Upsala Bibl. Cat. — Hammaraköld, Sv. Vitt. Hist.)

HUMBLE, GUSTAF ADOLF.

Föddes i Jönköping den 20 Febr. 1674. Hans föräldrar voro *Peter H.* Assessor i Götha Hofrätt, och *Elisabeth Brunsberg*. Sattes först i Visingsö Skola, och sändes till Upsala knappt 13 år gammal. Här vann han mycken välvilja hos dåvar. Professorn, sedermera StatsSekreteraren, Olof Hermelin, som tog honom under sin enskildta vård och information, och, då han blifvit flyttad till Professor i Dorpt, tog den unge H. med sig. I Dorpt blef denne 1694 Phil. Magister. Straxt derefter reste han till Stockholm och uppvaktade K. Carl XI den 14 Nov. kl. 6 på morgonen, då Konungen talte allena med honom om hvarjehanda omständigheter som rörde Akademien. Konungen tycktes hafva varit nöjd med honom, emedan han anslog 300 dal. s. m. i årligt resestipendium åt H. i tre års tid, och gaf honom instruction om hvad han borde anmärka under sitt vistande vid utländska akademier. Han besökte nu Rostock, Berlin, Wittemberg, Halle och Leipzig; och gjorde bekantskap med Fecht, Stark, Spener, Franke m. fl. ryktbare theologer.

Då H. återkom till Jönköping, och var nära sina föräldrars hus, mötte han en likprocession. På tillfrågan om hvilken som begrofs, erhöll han den oförmodade och sorgliga upplysning, att det var hans egen fader, som bars till grafven. Eftersom en kort tid begaf han sig till Prosten Tajarden i Munktorp, hos hvilken han uppehöll sig från 1698 till 1700. Som Strömsholms lustslott låg nära Munktorp, fick H. tillfälle att flere gånger uppvakta Enkedrottningen,

som mycket uppehöll sig på detta slott, hvilket lade grunden till hans lycka, då han endast 26 år gammal 1700 utnämndes till Ryrköherde i Eskilstuna, Kloster och Fors församlingar i Södermanland. Han blef derpå prestvigd, och förordnad till Prost öfver Vester Rekarne Contract s. å. Presiderade vid Prestmötet i Strengnäs 1707. Kallades 1709 till Hofpredikant hos Enkedrottningen. Präses i HofConsistorium 1711. Theol.Doctor vid kröningen 1719. AmiralitetsSuperintendent i Carlscrena s. å. Biskop i Vexjö 1730. Bevistade Riksdagarne 1731, 1754 och 1758.

H. hade ett behagligt utseende, och muntert umgängesätt. Han var en af sin tids värtaligaste predikanter, och utarbetade med mycken flit äfven de predikningar, som han höll i sina landsförsamlingar. Han sade alltid: "Våra predikningar böra vara bättre än våra vanliga tal, och att man i predikstolen bör tala med den ordavärd och flit, som höfvas Guds orakel." (Gahms Saml.) Han vårdade sig mycket om undervisningsverket i stiftet, och yttrade ofta att "Gymnasium och Skolan voro de ställen, hvarest en Biskop bör mest visa sig, mest arbeta" (Gahm). Han ifrade strängt mot pietisterna såsom tidens "nylingar".

Orsaken till hans död lär varit förskräckelsen öfver Vexjö Domkyrkas brand den 29 Maj 1740, som upprörde hans gamla giktplågor. Han skref härom till Drottning Ulrika Eleonora, hos hvilken han stod i mycken nåd, och med hvilken han brukade brevexla: "H. K. May:t täckes ej med onåde upptaga, thet jag på så lång tid min undersåttliga plikt eftersatt och med skrifvande icke upvaktat. Sex månader hafver jag varit sängliggande och innevarande i min Cammare. Orsaken därtill har varit: Sedan fotsjukan stadade feck jag en flygande gickt i hela min kropp, som mina lemmar med otrolig värk tillsatte, hafvande nu de svåraste känningar däraf." Hälsan blef nu alltmera vacklande, och mot slutet af 1741 tilltogo bräckligheterna betydligt, och slutade hans lif d. 29 Nov. s. å.

Man har äfven som dödsorsak anført harm och förtret öfver en af Auditeuren Gustaf Lund Olofsson 1739 i Hamburg utgifven och till H. dedicerad bok, kallad: "Et uti Guds dyra ord och sunda förnuftet väl grundat betänkanke öfver frågan: om kallelsen till thet heliga prediko-embetet, som sker per genetivum, antingen med prästehusens conserverande, eller andra qvins-personers ächtande, bör hållas för gudomlig och således med godt samvete i vår Evangelii-

ska kyrka tolas kan." Boken var full af otidiga och satiriska höfligheter. I dedicationen kallas H. Vexjö Stifts Hierarch och Biskop, och tillönskas den "nåd och frid och välsignelse, af Gudi, som en Biskopssysslas redeliga vård och ovelldoge skötsel med sig förer."

Gift 1. med *Christina*, dotter af Commendanten på Frösö Skans *N. Lundberg*, samt enka efter Prosten Moritz i Eskilstuna. 2 med *Christina Ehrenlund*, dotter af företrädaren Biskop *David Lund*. Med sina fruar hade han tre söner och tre döttrar. Hs porträtt är graveradt af Bergqvist in 4:o.

Skrifter: 2 Disp. — Prestmötespredikan i Strengnäs 1704. Ib. 1708. — Likpred. öfver Pastorn vid LifGardet A. Vestermans fru Inga Lysing. Sthm 1706; öfver Kyrkoherden i Riddarholmen Ol. Haldin. Ib. 1713; öfver Riksrådet Grefve Hans Wachtmeister, Ib. 1714; öfver Presid. i Götha Hofrätt G. Posses fru, Ib. 1717; öfver Bisk. J. Gezelius, Ib. 1718; öfver Biskop Dav. Lund 1729; öfver Prosten P. Floderus i Skatelöf 1741. — Predikan på 5:dje sönd. i Adventet 1710. Sthm 1711 (rätta titeln är: Det af Danmark oakylidigt angrepna Sverige). Anledningen till ämnets afhandlande var Danska krigsförklaringen. Se vidare Westén II. sid. 265). — Novator *Ανατολ* eller om några Nygirigas oordentliga Privata Conventieler m. m. Sthm 1728. — Beträktelser öfver alla Sön- och Högtidsdagsevangeliier. Sthm 1748.

(Källor: Westén, HofCler. Hist. II. s. 253 o. f. — Gezelii Lex. — Stricker Heml. Bibl. — Thomsen, Skandin. Kyrkohäfter II. — Aurelius, Södermanlands Herdaminne. — Rhyzelii Episcopose. — Likpred. af Bisk. Omander.)

HUMERUS, BONDE.

Domprosten *Bonde Humerus* var i sin tid en ansedd man och behöll länge ett aktadt minne. Hans fader var ej, enligt Gezelius, Gästgivare, utan Kyrkoherde i Lekaryd nära Vexjö. Bonde var hans 8:de barn. Vid dennes födelse skref fadren i sin dagbok d. 25 Febr. 1659 en hjertlig bön, att denne son måtte bli en sann Christen (Bönen är afskrifven af Gahm), och bönen ansågs hörd, då man talade vid den aktade theologens graf, der han af Professor Skyttean. i Upsala Joh. Hermansson liknades vid en Ambrosius i orthodoxy, en Chrysostomus i värtalighet samt en Basilius i ostrafflighet och nit. Han begagnade Vexjö undervisningsverk i 14 år, och kom efter fadrens död (1672) till Calmar Gymnasium 1677, derifrån han afgick till Upsala Akademi 1680, med intyg af Colleg. Gymnasticum om vitæ innocentia, insignes in studiis profectus och att vara divinitus

ingenit dotibus præditus. Han vann vid Akademien Prof. Spoles synnerliga hägn och studerade jemte matematik orientalspråken med synnerlig framgång, dessa under Prof. Peringer Liljeblad. Begåfvad med Trolleska stipendium, begaf sig den 10-årige studenten och 31-årige mannen 1690 på utländsk resa, detta husbehof för dåvarande bildningen; då, enligt Gahms anmärkning, hvarje Prost vid ölkannan kunde trolera om — hus och gator i utländska Universitetsstäder. Han talte syriska och vann aktningsfull uppmärksamhet af Struvius, Schubart, som straxt promoverade honom i Jena, Schmidt, Vegelius, Müller, Beckmann m. fl. Han innehade andra rummet (ultimus) vid promotionen, der en ord. Eloqu. Profess. i Königsberg innehade primatet. Hans gradualdisertation var en curiositet: "Stemma Sveonum in cælo heraldicum (91 pagg.) Derefter begaf han sig till Gustaf Adolphi valplats, der han gret ymniga tårar. Till bevis på det förtroende han vann bland Tysklands theologer behöfver blott anföras, att theologen Mayer i Hamburg sände sin son till Lund, att der studera under Humeri uppsigt. Längst uppehöll H. sig i Wittenberg, derifrån han dock for för att besöka Spener. Äfven besökte han Wien, der han disputerade med Judarne i deras synagoga. R. Rådet Gr. Gylden stolpe, som lärt känna den "alltid fromme, dygdige och kyske" unge mannen, enligt ett samtida omdöme, förordnade honom, efter återkomsten till fäderneslandet 1695, till Profess. E. O. och Bibliothekarie i Lund (1696) samt Präpositus för d. v. Communitet, eller inspector öfver Convictorium och Stipendiaterna. Det måtte varit en nedslående känsla för H. som gjort sig hemmastadd med Universitets-Bibliothekerne i flera tyska stater, att finna ett fosterländskt UniversitetsBibliothek i det skick som nu det Lundensiska, oaktadt företrädaren blifvit adlad för sina förtjenster (Z. Hulth, adl. Lilliensträhle). Enligt Hs memorialer af 1697 fann han taket i det gamla till Akad. hus inredda Winstrupiska palatset så illa conditioneradt, att man med händerna utan ringaste möda kunde upptaga bräderna, så att den, som ringgick på vinden hade föga besvärligare tillgång åt Bibl. än den som fått nycklarne sig anförtrodde. Dessutom hade flera hundra öfver 40 års tid legat obruklige och oinbundne, ingen verifcerad katalog fanns, enligt den som fanns kunde väl $\frac{1}{4}$ förkomma utan att någon kunde derå göra anmärkning; väggarne voro remnade och sönderspruckna; af de penningar, som vore anslagne till Bibliotheket

hade ingen enda kommit till Bibels nytta; en stor del böcker voro af takdropp alla redo förderfvade; efter det så fallna regn hade de Medicinska böckerna blifvit så våta, att man kunde pressa vatten af hvartenda blad; som Rector lagt sin säd på vinden deroftan, hade en mängd ohyra dragits dit, som sednast uppätit Missa Chrysostomi. Utom 152 förkomne böcker voro 1000 oinbundne, ur somliga voro tractater bortskurne, somliga voro så sönderrefne, maskstungne, sönderskurne, brände, uppruttnade eller af ohyra takdropp, regn och urvader förderfvade, hvarom för mycket heten ej kunde specificeras. De böcker, som funnits i kyrkumuren, voro till en del uppfåtte och uppruttnade der. Här om upprepade han sina betänkanden den ena månaden efter den andra, men mötte blott ovilja och förföljelse. Ännu den 28 Maj 1700 synes allt vara lika ohulpet, då han ingaf sin "exemption från allt det ansvar, som på sådant kan följa." Han utdrog i det längsta med att derom besvara Cancellern, väl vetande, att Hans Exellens så olideligen af Consistorii trötter och klagomål är blefven fatiguerad." Likväl visade sig Consistorium i H:s tid långt förbättradt emot hvad det var 1669, då Ledamöterna i Amplissimum Cons. beslöt att sins emellan fördela de 500 Dal samt, hvilka R. Majt ned-sändt till grundläggande af ett Bibliothek. De kunde sedan, förmente de, hålla sig böcker sjelfve. Men som Ränmästaren ej fick såsom illiteratus del af rofvet, anklagade han de höglärde herrarne.

1699 gifte sig H. med Bisk. Matth. Steuchii dotter och blef 1702 Matheseos Professor efter Riddermark, L.L.O.O. Professor 1712, 2:de Theol. Prof. 1716, då R. Carl XII bevistade hans inauguration, 1:ste Th. Prof. och Domprost 1718, Th. Dir vid kröningen 1719, var Akad. Rector 1719 och 1713, valdes såsom Præbendeinnehafvare till Häradsprost först i Torna, sedan i Bara samt dog d. 7 Aug. 1727. Då der ringdes för hans begrafning, hade den unge Linnæus hunnit till Lunds stadsport och det första svar han fick på sin första fråga, blef att den döde var stadens Prost — den ende, till hvilken hans fader kunnat recommendera honom, och som var Linnæernas släktinge och alla fattiga ynglingars stöd. Detta gjorde ett så djupt intryck på den liflige Linné, att han ej ens vid Med. Drs promotioner i Upsala tillät klockringning, såsom honom en plåga att höra.

II. var en christligt from man. Han hade Luthers tanke om skrift och tal i religiöst hänseende, skref ej utan an-

såg bättre vara att uppbränna hvad som var skrifvet och som så lätt blott blef stridsämne, hvaremot talet, det lefvande, brinnande, kärlekständande talet skattades af honom högt och Gud hade ock gifvit honom den egodelen. Han talade med lif och kraft, i kathedrer som i kyrka. Hans hus beskrefs som en Patriarchs. Det var, säger Biographen, som en landkyrka, ehuru det andra i staden i anseende. Andakt och fromhet låg på allas anleten, som solljuset på det daggfriska gräset. Det var tyst af tankar, ej af tanklöshet. Sitt 24-åriga äktenskap med Anna Steuch ansåg han blott som en bröllopsdag. Blott mot dem, som bugade och smickrade, styfnade och röt gubben. Staden välsignade honom som en välgörare och hör så göra ännu. Jemte testamente till fattigvården, anslog han ock 16,000 dal. kmt till ett stipend. Humero-Steuchianum, som alltjemt sedan gagnat studerande från Wexjö stift.

H. deltog i riksdagen 1719, då det nya statsskicket grundlades, som på nationens utveckling hade större inflytande än alla våra epoker af strider och triumfer. Han insattes i BancoUtskottet vid politikern Molins sida, der Conr. Ribbing och S. Hyllén äfven befunnos. Då Bönderna klagat, att de blott hade mynttecken, men ej fingo mat derför, utan måste svalta — några hade redan sjuknat och fara vore att flera skulle förgås, efter de hade intet att lefva af — föreställde H. huru skadligt det skulle vara, om silfverskiljemyntet nu straxt devalverades, hvilket var adelns vilja (med undantag af Grefve G. Bonde, som ansåg betänkligt, att stryka af bonden både pung och penningar). Emot Borgerskapet försvarede han geistl. hemmans frihet från contribution, deremot begärde han alldeles ej frihet för onera realia (blott personalia), om presten sjelf köpt sig jord. Han var en bland de 10 prester, som skulle deltaga i uppgörande af Regeringsform och Successionsordning samt bland dem, som genomdrefvo Gezelianska Bibelverkets inlösande af kyrkorna genom förskott till tryckningen. Då Upsalas Domprost L. Molin ej ville erkänna formula concordie som en symbolisk bok, blott som en förklaring, ville H. ur kyrkolagen visa, att ingen skillnad der var gjord mellan August. Confessio och af F. C. H. inlemnade ett förslag till mynttecknens afskaffande, hvilka alla biföllo, dermed borgarena ej voro särdeles nöjde, men hvarvid H. anmärkte, att de sjelfve devalverat mynttecknen och satt dem i så lågt värde. Han anförde

också Deputationen från Presteståndet vid riksdagens slut. Hans svärfar var nu Erkebiskop och Ståndets taleman.

Nitälskan för det allmänna visade H. när han 1716 erböd sin spannmål och alla sina hos Räntmästaren innestående penningar samt kistor, för att föra bort Bibliotheket från Lund, då man der väntade Ryssens och Danskens förenade anfall.

Efter hans död hördes från alla håll, huru värderad han var. Likpredikan hölls af Jakob Benzelius, verser skrefvos af "semper poeta" A. Stobæus, der bisättningen en af-ton med poetisk prakt beskrifves, enligt en öfversättning gjord 1823.

Nyss skred tåget ju fram i skymningens heliga timma,
Lyst af facklor i människors hand och stjärnor i Herrans.
Föll så ett eldklot ner, en helsning från himlen, som länge
Rullade af och an uti glans. Man stod som på Thabor.
Nära var ock en Herrans Prophet — på bären. Nu slocknar
Klotet, så slocknade han, och natten oss svepte i skyar.

Lunds Magistrat, Småländska nationen och M. Rydelius klagade ock vid grafven i elegisk tonart. Arved Moller par-
renterade i Lund, svågern J. Hermansson i Upsala; begge-
dera ha värde. Hegardts program börjar dock mindre skick-
ligt med en ordlek: Bonum Homerum dormitasse, doluit
Horatius. Bonum Humerum dormitari nos non solum dole-
mus . . . Men detta var en "manierering" i den tidens smak,
hvaraf nästan alla voro smittade. H:s enka blef 1728 gift
med Jonas Wulfvenstjerna, sist Friherre, KammarRåd och C.
N. O. hvilken dog först 1762. Hon hade dött 1737.

Skrifter: 15 Disputationer. Lund 1697—1721. — Disp. Synod.
de notitia Dei naturali. Lund 1720. — Oracula de conjugio con-
sobrinorum, s. a. (författad af H. på Svenska, efter hans död öf-
versatt på latin och utg. af Gust. Lund).

(Källor: Anförde Parentationer och Likpredikan med personalier. — Gahms Arch.
Smoland. — Geselii B. Lex. I. — v. Döbelns och Lindfors Hist. Acad. Lund. —
Lidbeck's Series Prefector. Bibl. Lund. — Fants Supplem. ad Hist. Litt. Græce in
Svecia. — Nettelblads Mem. Viror. in Svecia Eruditissim. rediviva (der Möllers
— ej Möllers, efter Ståhl, — parentation är aftryckt). — Ståhls Biographisks Un-
derrättelser om Proff. i Lund.)

— N

HUMMERHJELM, ALEXANDER.

Föddes d. 1 Maj 1643 i Östergöthland. Hans fader,
Nils Hummer, var Ryttmästare vid Östgötha Cavalleri. Af
naturen hade han ett hetsigt och oförskräckt lynne, och in-

gick derföre som Ryttare vid Skånska Cavalleriet 1670 och hade avancerat till Furir vid Lifgardet, då han 1673 råkade i slagsmål med Riksstallmästarens Gr. And. Torstensons stalldräng-Mattes Polack Garvolius, hvilkens död tvingade H. att fly ur riket. Han fick dock snart Konungens lejd-bref att till riket återkomma, och erhöll pardon sedan läkarne intygat att G. kunnat blifva vid lif, om han ej genom dryckenskap förvärrat skadan. Blef Lieutenant vid Bergs-Regimentet 1673, med hvilket han följ. året förlades till Landskrona i garnizon. Han utmärkte sig snart då han på våren tog ett fartyg med fisk från Bergen. Han skriver derom i sitt diarium som han förde under krigsåren 1676—79 (tr. i Loenboims Anecd.): "Jag tog honom i en flygande storm, han red för ankar emellan Kiöpenhamn och Barsebäck." Han förde fartyget lyckligen midt igenom Danska skeppen vid Köpenhamn till Landskrona, der den välkomna laddningen fördelades emellan garnisonen i Malmö, Landskrona och Helsingborg.

Sedan Landskrona slott blifvit uppgifvet till Danskarne af Commandanten Lindeberg, öfverfördes en del Svenskar till Seeland, en del till ön Hven. Bland de sednare var H. Här omkom en stor del af hunger; de återstående räddades från samma öde af H., som gaf sig öfver till Helsingör, utgaf sig för Dansk Lieutenant och lyckades som sådan requirera några stora båtlastar med allehanda victualievaror, som han om natten lyckligt öfverförde till Hven. I September fördes fångarne till Riga. Många officerare och soldater dogo, efter H:s påstående af vattnet på ön Hven, som Danskarne förgiftat. H. låg äfven illa sjuk i två månader. Tillfrisknad reste han till Stockholm, och derifrån till arméen i Skåne, förordnades till Ryttmästare vid Öfverste Axel Rehn-skölds Regimente, och skickades isynnerhet "på parti" som det kallades. Detta slags ströftåg voro isynnerhet nödvändiga mot Snapphanarne, dem ock H. med utmärkt skicklighet och lycka visste att "träffa och bringa in." Den 29 Maj 1678 var H. åter ute på parti, då han träffade en annan svensk officer, Ankarspits, som hade stort bagage med sig. Fienden hade vid ett långt vad vid Ringsjön lagt sig i förväg för honom. H. passerade för Dansk officer och kom lyckligen öfver, men när Ankarspits kom i samma vad föll fienden på och brakte honom i confusion i vattnet och togo allt bagage ifrån honom och blef en hop af hans troupe qväste, sedan conjungerade han sig med mig och vi gingo

till Ericsholm och gräsade der våra hästar." Der öfverföllos de af Danske Gen.Majorn Merheim som "gjorde en hop neder, och lätt sedan på Torlösa moo blåsa Victoria och sände en Trompetare tillbakars och lät tacka för god frukost." H. beslöt att hämnas och gick om natten efter fienden. Han gaf sig ut för Dansk och fick snart veta hvart fienden gått. Af en hop bönder, hvilkas boskap blifvit bortröfvad, fick han anvisning på den Danska commenderingen, som bevakade Generalens hästar och boskap. "På dem gick jag och gaf mig ut för Dansk, och att jag hade ordres från Generalen, att Quartermästare Jochum, som hade vacht öfver boskapen, skulle låta bönderne få sin boskap igen. Han öfverrumplade fienden, och lät binda fångarne, men en af dessa kom likväl ut. Han blef väl skjuten af H:s folk, men skottet gjorde allarm; fiendens skildtvakter i södra Möinge kyrktorn begynte klämta, och H. måste draga sig tillbaka. Han "fick temmeligen följja skogen och måste alt krusera med fienden till Tirups gränd, där hade jag en troupe af partiet, som jag kunde sätta mig på, jag fick 12 à 14 fångar; jag måste göra neder en hop som jag intet kunde släppa med mig och hade endast Quartermästaren Jochum med 35 andra fångar hem."

En annan gång hade H. fått kunskap om "att Geddans fru skulle tractera General Wedel och flera Cavaliers på sin gård, straxt vid Danska arméen på Sönre-Åhs, dit jag mig och årnade. Jag fick bort den färska Fisken, som var dem sänd från Kyrkoherden i Riseberga, men en af Wellingkens Regimente rymde från mig och gaf kundskap på mig." Ett danskt parti kom emot honom, men H. rykte emot det "och måst hela Danska partiet blef slagit." Dagen efter kom H. hem "och hade god kunskap." Någon tid derefter var han "på parti åt Helsingborg, och tog då Corporaler och CorporalsTälten till fånga. Jag gaf mig ut för Dansk, tog det vid Falckesta på Rååljung och fick då 100 Rcdr af Konungene. En annan gång vågade han sig om natten inom vakterne i Danska lägret i Båhus och tog en hop fångar af fiendens artilleri samt 30 hästar.

Af Konungen belönades H. i Aug. 1677 med stadfästelse på gods i Vermland och Dalsland under frälse. Adlades d. 8 Juni 1678; erhöill följ. året åter sätesfrihet på tvenne hemman, och utnämndes till Gen.Adjutant vid Norska trouperne. Blef CapitaineLieutenant 1687, Major vid Svenska adelsfanan 1692, Öfv.Lieutenant 1697 och Öfverste för sam-

ma Regte 1701. Med detsamma commenderades han s. å. till Polen. Han utmärkte sig i flera träffningar med Oginsky, mot hvilken han stod vid Schanden för att försvara Sapiehas der belägna gods. Följ. året slog han vid Jesna tolf fanor af Wiesnowiczckis trupper, och eröfrade 10 kanoner. I brist på hästar kunde han endast föra med sig fyra, och skickade derföre Ryttmästar Roxman att recognoscera hvarest Oginskys parti stod. Roxman träffade dem, men kom tillbaka med 20 mans förlust. H. gick då själf utstad med 150 hästar och 100 man till fot. Dem satte han på Vectiner i mening att taga de qvarlemnade kanonerne och gå Memelströmmen uppföre tillbaka. Wiesnowiczcki fick härom kunskap, och ställde sig vid Jesna med 6000 man. Antingen H. visste detta eller icke är ovisst. Han gick öfver strömmen på samma sida som Jesna låg och markerade på med sin vanliga oförvägenhet, men då han gick litet förut till staden Dorfsnicki för att der stanna och vänstera vectinerne, passade W. på. Först lät man endast förtrupperne attackera, hvilka H. straxt dref tillbaka; men när han såg sig om, fann han sig vara kringrand och togs till fånga. Polackarne behandlade H. barbariskt. Sedan han öfverhopad med hugg och slag, spändes han i "Polska Bocken", d. v. s. hans händer sammanbundos, armarne nedkrogos öfver hans knäen, och en käpp trädde under knäen och öfver armarne. Sålunda sammanbunden kastades han i ett gammalt fähus, der några matbitar då och då stuccos honom i munnen. Han skulle helt visst hafva omkommit i detta elände, om ej en jesuit, Pater Berentz, förharmat sig öfver honom och uppehållit hans lif. De Svenskar som han hade med sig, faktade så förtvifladt under befäl af Major Johan Siegroth, Ryttmästarne Blomsköld och Schulman, samt Lieut. Skruf att endast 20 blefvo fängne. Resten stupade.

I Oct. 1703 blef han utvexlad mot en Saxisk Öfverste, och bevistade det öfriga Polska fälttåget. Följ. året blef han GeneralMajor, sedan han förut varit i strid med 1000 Polackar, af hvilka 100 nedergjordes och resten slogos på flykten. Bevistade s. å. slaget vid Punitz. Upphöjdes i Friherrligt stånd d. 8 Juli 1706, och deltog s. å. i det ärofulla slaget vid Frauenstadt. Han var nu kommen till hög ålder, och hans helsa var försvagad, hvarför han efter Polska krigets slut fick tillstånd att återvända till fäderneslandet. Han afled d. 15 Maj 1723.

Gift 1. med *Anna Barbara von Siegroth*, dotter af

BergsÖfversten och GeneralBergsHauptmannen David Fredrik von S. och dess senare fru Anna Elis. Kraill von Bamberg; 2. med *Catharina Margreta Hägerflycht*. Hade med senare frun 3 söner och 3 döttrar. — H:s porträtt finnes i Svenskt Pantheon IV Delen. Sthm 1832.

(Källor: Svenskt Pantheon. IV. sid. 15. — Loebom, Anecd. om namn. Svenske män. I. Band. 3:dra stycket. — Gezelii Lex. IV. — Stjermaas Matr. sid. 140.)

HUNTERUS, JAKOB.

Född i Upland. Son af *Peder Thomasson Honther*, Kronobefallningsman i Olands Härad i Roslagen, och dess sednare hustru *Christina Johansdotter*. Jakob kallade sig så länge han var i Upsala, liksom sina syskon, Hontherus, men förbytte troligen namnet till Hunterus efter sitt affall. Han reste i unga åren från Sverige och blef Magister någorstades i Tyskland. Han besökte äfven Holland och England. Efter all anledning var det i England han afsvor Lutherska läran, och blef Catholik. Från London reste han 1623 till Paris, der han blef bekant med Hugo Grotius. Han vann äfven tillträde hos Kejsrerlige Ministern vid Franska hofvet Rikshofrådet von Wertemann, hvilken han 1628 följde till Wien. Samma år tog Grefve Wratislaus af Furstenberg honom i sin tjänst, och anförtrorde honom sin sons uppfostran.

Emedan H. genom sin religionsförändring förlorat allt hopp om befordran i fäderneslandet, så måste han hos främlingar söka sitt uppehälle. Han lät intet tillfälle gå sig förbi att visa sitt nit och sin ståndaktighet i Catholska läran, och beklagade sig högeligen öfver Svenska lagens stränghet, och öfver de hårdheter, som mot honom utöfvades ej allenast af släkt och vänner, utan ock af Konungen; med hvad skäl lemnas dethän. Ändtligen utnämndes H. till Kejsrerlig Sekreterare vid Riksconventet i Regensburg. Han trodde sig nu hafva segrat öfver lyckan och sina fiender, men glädjen blef ej långvarig. Man föreställde Kejsaren, att det ej vore tjenligt att förtro rikets angelägenheter i en Svensk mans händer, under det Svenska Konungen stod med sin armée i Tyskland. Sysslan blef i anledning häraf H. frångagen. Hans öfriga öden äro obekanta.

H. är i synnerhet känd för sina Latinska bref, tryckte i Wien 1631, en i Sverige ganska sällsynt bok. Brevet äro skrifna med mycken qvickhet och sälta. Större delen äro till Svenskar, såsom Banér, Horn, Gyllenstjerna, Bjelke,

Sálvius, Borastus, Joh. Matthiæ m. fl., hvilkas namn oftare förekomma än *Merici, Casauboni, Fürstenbergs, v. Wertemans m. fl.* utflänningarars.

H:s bröstbild, grav. i koppar in 4:o, föreställer honom med bart hufvud, långt krusadt hår, knäfvellborrar och litet skägg öfver hakan, stor hvit krage, axelskärp och guldkedja öfver axeln.

Skrift: *Epistolæ miscellanæ, ornata sententiarum concinnitate vestitæ, sermonis elegantia gravidæ, et pulchre pleas, facetæ, lepidæ, lautæ. &c. Lege, vide, ride. Viennæ 1651.*

(Källor: *Gezelii Lex. I o. IV. — Sv. Merc. 1757 och 1758.*)

H W A S S E R, ISRAEL.

F. d. 17 Sept. 1790 i Elfkarleby. Son af *Lars Adolph H.*, då Kyrkoherde derstädes, sist Prost i Romfartuna af Vesterås Stift, och *Eva Catharina Björling*. Stud. i Ups. 1804. Medic. Cand. 1810. Med. Lic. 1812. Pensionair i FältläkareCorpsen och LazarettLäkare i Upsala s. å. Prom. Med. Doctor 1813. Bevistade som Sjukhusläkare Svenska arméns fälttåg i Tyskland och Norige 1813—14. Chir. Mag. 1815. Besökte Tyskland s. å. Medicinæ Pract. Professor i Åbo och Led. af Finska Collegium Medicum 1817. Vice Ordför. i Coll. Med. 1824. R. R. R. St. Wlad. O. 4:de Cl. 1826. Erhöll afsked ur Ryska tjensten 1829. Medic. Theor. & Pract. Professor i Upsala 1830. Rector Magnificus v. t. 1833. Philos. Doctor i Helsingfors vid Jubelfesten 1840.

Led. af Kejs. Finska HushållningsSällsk. 1818, af Sv. LäkareSällsk. 1823, af K. Vet. Societ. i Upsala 1851.

Gift 1819 med *Anna Charlotta Wadsberg*, dotter af Med. Doctorn Anders Magnus W.

Skrifter: Disputr. i Åbo och Upsala. — Om Carolinska Institutet. Betraktelse öfver det medicinska uppfostringsverkets närvar. tillstånd af E. R. U. F. Sthm 1829. — Tal vid invigningen af Uplands och Roslags Nations nya samlingsrum. Ups. 1852. — Smärre Skrifter af medicinskt innehåll. 1 Del. Ups. 1859. — Om allianstractaten emellan Sverige och Ryssland 1812. Sthm 1858. — Om Borgå Landtlag och Finlands ställning 1812. (i tidskrift. Mimer) särsk. aftryck. Ups. 1859. — Handlingar rör. väckt fråga om hela medicinska undervisningens förflyttande till hufvudstaden, och Carolinska institutets förvandling till medico-chirurgisk Akademi. Ups. 1840. — I Skandia: Om Universitetsinrättningen, fragmenter (II. 2); om Vaccinationen (VIII. 2). — I Sv. Lit. Föreningens Tidning: åtskilliga Recensioner.

HYDRÉN, LARS.

Föddes d. 2 Febr. 1694. Son af Bonden *Pehr Olofsson* och *Carin Larsdotter* i Brotorp i Flens Socken i Södermanland. Gick i barndomen vall med fadrens kreatur och biträdde honom i förefallande landtmannaarbeten, men hans synbara håg för läsning förmådde föräldrarne, att anmoda Commministern på stället om hans undervisning. Sedan han hos denne inhemtat första grunderna i språken begaf han sig, föräldrarne ovetande, till Strengnäs, försedd endast med litet bröd på fickan. Fadren fann då att sonens böjelser för studier ej kunde hindras, och gaf honom tillstånd att begifva sig till detta lärosäte, men han hann ej långt då han på vägen träffade flera studerande, som flydde för pesten. Efter dess afstادنande 1711 intogs han äntligen på Gymnasium. Sedan han hållit en latinsk oration reste han till Upsala och blef Student i Upsala 1719. Phil. Mag. 1728. Philos. Docens 1729. Eloqu. & Poëseos Lector i Strengnäs 1730. Philos. Adjunct i Upsala 1732. E. O. Philos. Professor 1737. Under denna tid voro hans omständigheter ganska knappa och han måste från bittida på morgnarne till sent på aftnarne gifva privata lectioner. Äntligen blef han Poëseos Professor 1744. Prestvigd 1747. Theol. Doctor 1752. Theol. Professor 1753. Kyrkoh. i Waksala Präbende 1757. ContractsProst s. å. Prim. Theol. Professor och DomProst, samt Kyrkoh. i Upsala Stad 1764. Uppförd på Strengnäs Stifts Biskopsförslag 1763 och 1776, samt på Ärkestiftets ÄrkeBiskopsförslag 1775. L. N. O. 1784. Var 3 gånger Akademiens Rector. Död d. 3 Maj 1789, 95 år 3 mån. gammal.

Gift 1731 med *Regina Ljung*, dotter af Theol. Professorn, Prosten och Kyrkoh. i Stora Vingåker af Strengnäs Stift Doctor Petrus Ljung. Egde med henne 2 söner: *Erik*, Theol. Doctor och Professor, död 1786 före fadren, och *Lars*, Prost och Kyrkoh. i Weckholm, död 1803, samt 7 döttrar.

Hydréns utnämning till Domprostesysslan gaf anledning till en af de besynnerliga rättegångar, som under frihetstiden ofta uppstodo, derigenom att man hos Ständerna kunde öfverklaga Konungens utnämningar, men hvilket blott ett par gånger inträffade i afseende på prestsysslors tillsättande. Vid upprättandet af förslag till Domprosteriet i Upsala efter Doct. Asp, hade Consistorium Academicum i första rummet

uppfört Prof. Hydrén, och i det andra Professorn Doct. Gabr. Mathesius, ehuru den senare var äldre Professor. Konungen utnämde H. Deröfver besvärade sig M. vid Riksdagen 1766, och saken slutades så, att Konungen på Ständernas tillstyrkan resolverade, att en af de Professorer som vid förslaget uppsättande tvärt emot lag och förordningar tillerkänt H., som yngre i tjensten, första rummet, skulle böta 50 daler s.m.t och få allvarlig åtvarning att framdeles för dylika otägligheter taga sig tillvara. Prof. M. skulle till upprättelse för sitt lidande, erhålla fullmakt af samma dato som H. att vara Förste Theol. Prof. och Domprost, och framför honom äga rum och företräde både i Consistorium Acad. och DomCapitlet; men H. skulle bibehållas vid sjelfva lönen och kyrkoherdeembetet i Upsala stad. Mathesius lefde der- efter i sex år.

H. var en lärd och allmänt agtad man. Ännu mot slutet af sin lefnad egde han styrka att förrätta sitt embete. Ännu få dagar före sin död förde han præsidium i DomCapitlet. Först 89 år gammal sökte han tjenstledighet, och nästan intill dödsdagen höll han privata lectioner för dem som skulle prestvigas. Vid 90 års ålder jordfästade han den yngre Linné. K. Gustaf den tredje visade honom mycken uppmärksamhet. I kallelsebrevet att vara Led. af N. O. tillades honom Tromans värdighet, och han erhöll särskildt tillstånd att under Erkebiskopsledigheterna förrätta Prestvigningar, hvilket annars endast tillkommer Biskopar.

Skrifter: Tal i K. Adolf Fredriks och Dr. Lovisa Ulricas närvaro i Ups. 1782. — Likpred. öfver Prosten G. Nordstedt 1787; öfver Bishopinnan Kalsenius 1771. — 33 Disputationer.

(Källor: Likpred. af U. v. Troil. — Knös, Hist. Acad. Ups. 170. — Riksd.Tidn. 1766. N:o 182. — Biogr. Underrättelser om Andel. Comm. m. m. s. 21. — Upsala Stifts Herdamine. — Mact i Upsala DomCapitels archiv.)

HYLANDER, ANDERS. — SVEN.

1. H Y L A N D E R, A N D E R S.

Född d. 23 Febr. 1750 i Tunhems pastorat af Skära Stift, der hans fader *Sven H.* var Commminister. Dennes fader åter var Corporal och bodde i Larfs socken af nämnde stift. Bland tre bröder var *Anders* den yngste. Han förlorade tidigt sin moder och något senare sin fader. Efter dennes död upptogs han som fosterson af Prosten och Kyrkoh. i Tunhem Mag. A. Forssenius (en bröder till Bi-

skopen i Skara D:r And. Forssenius) och fick dels i Tunhem och dels vid Skara läroverk åtnjuta undervisning bredvid sin fosterfars söner. Redan som gosse var han utmärkt för sin fromhet och gudsfruktan. Efterlemnade anteckningar visa med hvad oförtrutenhet han läste sin bibel, deltog i offentlig gudstjänst och öfvade enskilt andakt. År 1771 lemnade han Gymnasium i Skara och blef Student i Upsala; året derefter i Lund, der han år 1775 erhöll den Philosophiska graden. Säsom så mången annan fattig Magister förvärfvade han sig sitt lifsuppehälle genom conditionerande, blef 1776 Docens i Österländska och Grekiska språken och 1782 Adjunct i samma språk, sedan han året förut efter Björnståhls död och under Norbergs frånvaro i dem förstätt professionen. En bättre befordran uteblef länge. Hylander sökte förgäfvat en mängd skol- och gymnasii-lärareställningar, pastorater och akademiska tjänster. Omsider blef han, år 1798, E. O. Professor i Theologiska Faculteten i Lund, sedan han tre år tillförene fått ett af de minsta prebendepastoraten vid detta Universitet, och någon tid derefter (1796) genom specimina förvärfvat sig den Theologiska Doctorsgraden. År 1806 blef han, 56 år gammal, Ord. Theol. Professor i Lund, och afled som sådan den 1 Juli 1830. Tolf år före sin död fick han Nordstjernan och vid 1826 års promotion den Philosophiska jubelkransen. Gift år 1796 med *Hedvig Juliana Troberg*, dotter af Bergfogden vid Andrarums Alunbruk i Skåne Henrik Troberg. Enkan lefver ännu. Detta äktenskap välsignades blott med ett barn, sonen *Sven*, om hvilken mera nedanføre.

Anders H. var en af Lunds Universitets utmärktare lärare och en af Lunds Stifts lyckligare och mest begåfvade prester. Utrustad med ovanligt goda naturanlag, ett redigt och klart omdöme, ett skarpt förstånd, ett ypperligt minne, mycken liflighet och qvickhet, och den ledigaste tunga, var han icke blott lärd för sig, utan kunde ock med sin lärdom gagna andra. I Orientalspråk och Theologi ägde han mycket goda kunskaper. I den sista delen af sin lefnad föredrog han dock helst theologi. Den practiska delen af denna vetenskap hade hos honom företräde, liksom det practiska af religionen för honom var det viktigaste. Till följe deraf var han ock en mycket samvetsgrann och oförtruten församlingslärare. Särskildt förvaltade han med stor ömhet och ifver den enskilda själavården. Hans enskilda fromhet var alltid brinnande, hans tänke- och handlingssätt alltid

adelt, hans välvilja och hjälpsamhet tillgängliga för bekanta och obekanta. I hela sin lefnad iakttog han den största ordentlighet och punktlighet, hvarigenom det som skulle uträttas någon gång länge uppskjöts, ehuru det dock aldrig helt och hållet uteblef. Han var en man af den gamla, goda, egendomliga stammen, hvilken sällan numera skjuter några rätt betydliga grenar. Så många som kände honom, minnas honom med aktning och tillgifvenhet.

Skrifter: Disputationer uppräknade hos Marklin; bland dem äro följande de viktigaste: *Specimen operis cosmographici Ibn el Vardi ex lingua Arabica in latinam conversum. P. I—XXXIX.* Lund 1784—1812. Särskildt utgifvit och med register försedt af aonen Sv. Hylander. Lund 1823. — *De lege et evangelio conjunctim proponendis. P. I—IV.* Lund 1790—6. — *De magistratu civili Disp. synodalis.* Lund 1799. — *Förklaring öfver D:r Luthers lilla cateches 1:sta uppl.* Lund 1812. 2:dra, Lund 1817. 16:o. — *Samling af tal och predikningar hållne vid olika tillfällen. 3 samlingar.* Lund 1791—1804. — *Frågor och svar rörande salighetens grund, medel och ordning. Flera upplagor. (Hylanders så kallade schema).* — *Strödda predikningar, bland dem flera likpredikningar.*

(Källor: Efterlemnade papper, bland dem en mängd egenhändiga anteckningar. — Tal vid Theol. Professora m. m. D:r Hylanders jordfästning af W. Faxe, jemte biographiska anteckningar af H. Reuterdaahl. Lund 1831. — Personlig bekantkap.

H. R.

2. HYLANDER, SVEN.

En förträfflig son af en förträfflig fader, men borttryckt innan han hunnit att uppfylla de många herrliga löften han gifvit. Sven Hylander var född d. 3 December 1797. I föräldrarnes hus åtnjöt han sorgfällig uppfostran och undervisning. Hans fader var hans ende lärare, hvilken dock, upptagen af mångfaldiga andra göromål, icke dagligen eller åtminstone icke stundligen kunde lemna honom den ledning, som för många andra barn anses nödvändig. Han fick således arbeta mycket på egen hand, hvilket utan tvifvel bidrog att gifva honom den grundlighet och säkerhet, som sedermera i hög grad utmärkte honom. Säsom fadren sjelf var stark i gudsfruktan, så öfvades ock sonen deri oförtrutet. I studier gjorde den senare goda framsteg. Han blef Student 1810 och Magister 1817. Från barndomen hade han hufvudsakligen känt sig kallad till de historiska studierna, och var i dem vid sin promotion mer än vanligt hemmastadd. Han fortsatte dem alltjemt och gjorde dem till föremål för hela sin lefnads verksamhet. Han var i den lyckliga belägenhet, att han hvarken behöfde göra dem eller några an-

dra studier till brödstudier. Han studerade fritt och adelt, men derföre icke mindre grundligt och methodiskt. Efter ett aflagdt mycket vackert specimen blef han år 1818 Docens i Historia Literaria vid Universitetet i Lund, och 1820 Extraordinarie Adjunct samt Underprefect vid Universitetets historiska museum och myntsamlingar. Till den senare befattningen var han så mycket skickligare, som han med stor framgång sysselsatte sig icke blott med egentlig historieforskning, utan ock med de historiska hjälpvetenskaperna, archeologi och numismatik. I båda var han väl bevandrad, och genom sin kärlek för båda gjorde han Universitetets samlingar stor nytta. För sina studier företog han sig flera resor både utom och inom fäderneslandet. Han var ofta i Köpenhamn och värderades högt af de utmärktare historieforskarna derstädes, en Münter, en Müller, en Magnussen, en Thomsen, med hvilka han ock förde en liflig och förtrolig brevexling. År 1820 företog H. en resa till Tyskland, Holland och Frankrike. I Paris vistades han omkring ett halft år; i Normandie, som för släktskapens skuld med Norden mycket intresserade honom, omkring 2 månader. Icke blott historiska, äfven artistiska märkvärdigheter drogo hans uppmärksamhet till sig. Han hade goda kunskaper i målningens- och byggnadskonsternas historia. År 1823 och 1824 var han i det medlersta Sverige, i Stockholm, Upsala, Vesterås, Strengnäs, Linköping, öfverallt sysselsatt med historiska forskningar. Ju mera han närmade sig sitt mål, desto rastlösare var hans lopp. Han hade icke tid till annat än studier. Under all denna verksamhet kämpade han med en svag helsa. Hans bröst var angripet och flera gånger hade han varit besvärad af blodspottning. Efter hemkomsten ökades det onda och gjorde slut på hans rena, ädla, vackra lefnad d. 19 April 1825. Af sina många forskningar bragte han nästan ingen till slutt; men den kärlek, det nit, den redlighet, hvarmed han forskade, liksom hans rediga och klara hufvud och hans stora kunskaper förvissade alla att de yppersta resultat deraf kunnat framkomma. Hans död beklagades icke blott af hans föräldrar och närmaste vänner, utan ock af alla som känt honom; ty hvar han kommit hade han gjort sig älskad genom sin milda, anspråkslösa, men tillika redbara, pålitliga och flärdfria karakter, och äktad genom sitt allvar och sin grundlighet. Tegnér sjöng vid hans graf:

Gläd dig, yngling, i din himmel. Ach! all jordens glädje är
Som en hektisk rodnad för minuten,
Öfver lifvets bleka kinder gjuten:
Gläd dig bättre der!

Andas himmelsk sjöluft; bröstet stärkes på den höga sjö;
Ty hvar våg i den Arkipelagen
Är af ljus och ren och blank som dagen,
Och af guld hvar ö.

Läs på himlens fornskrift, ritad på den Högstes mantelbräm.
Se en stjerna der hvar bokstaf brinner,
Och hvar stafvelse ditt öga finner
Är ett solsystem.

Skånska nationen i Lund, hvilken H. i listiden tillhört, anställde, till firande af hans minne, en vacker högtid. I sina dödsstunder hade han åt Lunds Universitets bibliotek skänkt största delen af sina vackra samlingar. Fadren följde sedermera sonens exempel. Bådas boksamlingar tillhöra numera det Universitet som i den ene är en fulländad, i den andre en förtidigt bortgången, men mycket löfvande lärare.

Skrifter: De literarum in Suecia studiis Seculo XV. P. I. Lund 1818. — Catalogus reliquiarum Sanctorum in ecclesia Lundensi. Lund 1820. — Acta, literæ et observationes ad historiam Scandinavicam medii et recentioris ævi. Lund 1823. — I m. s. r. En bearbetning af Erik den Rödes och Heidarvigasagorna. En kritik af de första capitlen af Sturlesons Ynglingasaga m. m. — Det med mycken omsorg utarbetade registret till fadrens upplaga af Ibn el Vardi är nämnt bland fadrens skrifter.

(Källor: Efterlemnade, till en stor del, egenhändiga anteckningar. — Minne af E. O. Akad. Adjuncten Mag. Sven Hylander. Lund 1826 (innehåller program till minnesfesten af Skånska Nationens Inspector Prof. Lidbeck, Minnestal af H. Routerdahl m. m.) — Personlig bekantskap.)

H. R.

HYLTEEN, SAMUEL VON. — ANDERS VON.

1. HYLTEEN, SAMUEL VON.

Son af Assessoren i Svea Hofrätt *Lars Andersson Hyltheen* och *Anna Hammarin*, Föddes 167 . Blef Auscultant i Svea Hofrätt 1691. E. O. Cancellist i Kongl. Cancelliet 1692. Copist 1694. Cancellist i Iurikes Exp. 1697. Registrator 1705. Assessor i Svea Hofrätt 1710, hvilket embete dock aldrig tillträdades. Adlad 1714. Lagman i Skåne och Blekinge 1716. Landshöfding i Christianstad 1719. Friherre s. å. Död d. 8 Maj 1738.

Gift med *Helena König*, dotter af Commissarien *Henrik R.* och *Helena Dauer*.

Han var en redlig och välmenande patriot. Vid Riksdagen 1723 hade han ett samtal af stor vikt med *K. Fredrik*, hvilket han sjelf upptecknat. Det är infördt i *Allm. Tidningarne 1772 N:o 36* o. följ. samt i *Gezelii Lex. IV.* Konungen frågade honom om rätta orsaken till den kallsinighet och vedervilja en stor del af nationen visade honom, och bad *H.* som han ansåg vara en redlig man, att uppgifva orsakerna. Denna svarade också Konungen utan förbehåll, och förhöll honom hofvets intriger till mera maktvinnande, hvilka vållade det bekanta uppträdet i Bondeståndet vid denna riksdag. Konungen påstod sig väl ej haft bekantskap med dessa tillställningar, men *H.* visade honom att hans uppförande stod i strid dermed, samt att allmänna tron var att Konungen vetat utaf allt, och först då uppgifvit förslaget, när omöjligheten af dess utförande var tydlig. "Andra orsaken," sade *H.*, "till nationens missnöje torde vara denna, att sådana förslagsmakare, otidige favoriter och omogne rådgifvare tålas, höras och afskaffas intet"; och påminner äfven att ingen af de tyska prinsar som varit Sveriges Konungar, regerat lyckligt, derföre att de följt utlänningars råd m. m.

1750 blef *H.* ställd under tilltal. *Gust. Benzelius* skrifver härom till sin bror *Eric* d. 6 Febr. "Till Christianstad är under *R.R. Creutzes* præsidium en Commission förordnad, som skall begynnas d. 26 hujus. Och som en vice Landshöfding är förordnad, så fruchtas nog huru det torde aflöpa med Landshöfding *H.*" Den 12 April 1751 skrifver han: "Landshöfdingen i Christianstad, som nu en tid varit i statu oppresso, har orsak att berömma sig af denna riksdagen; ty de hafva med sådant eftertryck antagit sig hans sak, att han straxt blir restituerad till sitt embete, hvarifrån han, för den *Dagströmske* saken skull, blef af den dervarande Commissionen orättfärdigt depossiderad. På *Riddarhuset* afgjordes denne qvästionen med den tillsatts, att de af Commissionen, som samtyckt till hans remotion, skulle ock derföre anklagas, ståendes derhän om de kunna detta förebygga hos de andra Stånden. Den nu varande Commissionen öfver honom, lärer ock häraf få anledning att gå varsamt till väga."

Vid 1719 års riksdag var *H.* Ledamot af det Utskott som uppsatte regeringsformen, val-acten och konungaförsäkran.

ädelt, hans välvilja och hjälpsamhet tillgängliga för bekanta och obekanta. I hela sin lefnad iakttog han den största ordentlighet och punktlighet, hvarigenom det som skulle uträttas någon gång länge uppskjöts, ehuru det dock aldrig helt och hållet uteblef. Han var en man af den gamla, goda, egendommiga stammen, hvilken sällan numera skjuter några rätt betydliga grenar. Så många som kände honom, minnas honom med aktning och tillgifvenhet.

Skrifter: Disputationer uppräknade hos Marklin; bland dem äro följande de viktigaste: *Specimen operis cosmographici Ibn el Vardi ex lingua Arabica in latinam conversum. P. I—XXXIX.* Lund 1784—1812. Särskildt utgifvit och med register försedt af sonen Sv. Hylander. Lund 1823. — *De lege et evangelio conjunctim proponendis. P. I—IV.* Lund 1790—6. — *De magistratu civili Disp. synodalis.* Lund 1799. — *Förklaring öfver Dr: Luthers lilla cateches 1sta uppl.* Lund 1812. 2:da, Lund 1817. 16:o. — *Samling af tal och predikningar hållne vid olika tillfällen. 3 samlingar.* Lund 1791—1804. — *Frågor och svar rörande salighetens grund, medel och ordning.* Flera upplagor. (Hylanders så kallade schema). — *Strödda predikningar, bland dem flera likpredikningar.*

(Källor: Efterlemnade papper, bland dem en mängd egenhändiga anteckningar. — Tal vid Theol. Professora m. m. Dr: Hylanders jordfästning af W. Faxö, jemte biographiska anteckningar af H. Reuterdaahl. Lund 1831. — Personlig bekantskap. H. R.

2. HYLANDER, SVEN.

En förträfflig son af en förträfflig fader, men borttryckt innan han hunnit att uppfylla de många herrliga löften han gifvit. Sven Hylander var född d. 3 December 1797. I föräldrarnes hus åtnjöt han sorgfällig uppfostran och undervisning. Hans fader var hans ende lärare, hvilken dock, upptagen af mångfaldiga andra göromål, icke dagligen eller åtminstone icke stundligen kunde lemna honom den ledning, som för många andra barn anses nödvändig. Han fick således arbeta mycket på egen hand, hvilket utan tvifvel bidrog att gifva honom den grundlighet och säkerhet, som sedermera i hög grad utmärkte honom. Såsom fadren sjelf var stark i gudsfruktan, så öfvades ock sonen deri oförtrutet. I studier gjorde den senare goda framsteg. Han blef Student 1810 och Magister 1817. Från barndomen hade han hufvudsakligen känt sig kallad till de historiska studierna, och var i dem vid sin promotion mer än vanligt hemmastadd. Han fortsatte dem alltjemt och gjorde dem till föremål för hela sin lefnads verksamhet. Han var i den lyckliga belägenhet, att han hvarken behöfde göra dem eller några an-

Hans offentliga lif begynner med 1726 års riksdag, då han första gången af tvenne härader blef kallad till riksdagsman. Han var vid valet icke tillstädes, så att det tyckes, som han icke sjelf eftersträfvat denna utmärkelse. Sedermera bevisade han som hela Blekinges fullmäktig elfva riksdagar, eller alla ända till år 1769, med undantag af den för år 1765. Vid 1734 var han Ståndets vice Talman, och vid de åtta följande dess Talman. Redan vid 1731 års Riksdag, hade han förvärfvat sig det förtroende af sina medbröder i Ståndet, att merendels alla Deputationer, som derifrån till de öfrige Stånden affärdades, anfördes af honom, och vid 1734 års Riksdag förvaltade han, såsom vice Talman, embetet, ty gamle talmannen Lars Andersson från Vestmanland var sällan uppe. Ända till 1765 års Riksdag, hade man icke vetat af någon Talmans omröstning i Bondeståndet, utan så snart Ståndet var samladt, blef H. enhälligt utnämnd, men 1765 flyttades genom Ståndets pluralitet Talmansklubban i andra händer, och H:s medbröder i Ståndet ansågo hans biträde så ringa, att de i Augusti månad 1765 uteslöto honom ifrån säte och stämman för den riksdagen. Skäl härtill hämtades deraf, att han skulle hafva klandrat Ståndets beslut, om åtskillige Herrar Riksens Råds licentierande ifrån deras Rådsembeten, då han sökte föreställa sina medbröder, att stora förändringar uti Kgl Maj:ts rådkammare icke voro nyttiga för Riket, och hvarvid han ville föra Ståndet till minnes de följder, som deraf förut visat sig. H. lemnade Ståndet, "tackandes uti ingifvit memorial detsamma, för den vänskap, han tillförene njutit, under försäkran att han gerna gick ifrån skådeplatsen, lemnade andre rum och åstundade hvila." Då 1769 års Riksdag derefter inföll, tycktes hans ålder förbjuda honom, att taga ytterligare del uti allmänna ärenderna, men ännu behållen vid en, uti sådan ålder, ovanlig kropps- och sinnesstyrka, lät han dock af sina hemmavarande medbröders enträgna begäran öfvertala sig, att blifva riksdagsman; och då hans Stånd hade församlat sig med de öfrige Riksens Ständer i Norrköping, ville äfven detsamma offentligen ådagalägga, att nyss framflutne tidens händelser icke haft den verkan på Ståndets gamla aktning för dess älskade Ledamot och Taleman, att alla känslor deraf skulle vara förlorade. Talmansklubban blef honom derföre å nyo öfverlemnad, och han förvaltade detta för honom så högsta som ärofyllaste förtroendeembete till d. 18 Nov. 1769, då han i Stockholm

Riksdagen blifvit flyttad tillbaka, hastigt med döden af-
 ed, uti en ålder af 74 år och 8 månader, sedan han i 45 år,
 som Riksdagsgäman, haft en så stor och märkvärdig del uti
 riksdagsärenderna. Han jordfästades uti Riddarholms-kyrkan
 den 24 i samma månad, dit hans lik beledsagades af Landt-
 marskalken, samt af Preste- och Borgareståndens Talemän,
 deputerade från samma tremne stånd, och af hela Bonde-
 landet. I anseende till sin nära förbindelse med Grefve
 L. v. Fersen, dåvar. Landtmarskalken, blef han jordfästad
 det grefliga Fersiska grafchoret. Uppgiften att begravnin-
 gen (hvarom se Skand. Sällsk. Handl. XVI. sid. 343 o. f.)
 sätts på allmänna medel är dock icke grundad, emedan arf-
 ingarne bestodo den. Vid detta tillfälle hände den skan-
 dalen, att när processionen vek af åt Riddarholmsbron, möt-
 tes den af en käring, som bar ett får, då en stor, massiv
 officerare ryckte fåret från gumman och kastade det bland
 bönderne. Den afledne hade förut en lång tid varit sjuklig,
 och hade samma höst blifvit kullkörd på gatan.

Olof H. egde ett skarpt förstånd, en genomträngande
 insikning, ett makalöst minne, lätthet, behag och redig-
 het i uttrycket. I enskilda lifvet var han upprigtig, vänfast,
 hjälpsam, skämtande och rik på naturlig qvickhet. Hemma
 visade han sig i sitt ständs enfald och skötte sin hushåll-
 ning och sitt jordbruk; ingen kunde der, i Lösens by, ana,
 att det var samma man, som på riksmötena styrde en sjer-
 dedel af Ständerne. "Han var," yttrar en samtida i Skand.
 Sällsk. Handl. XIII. sid. 314, "det största genie som bott
 under ett gråkolt calott. Utan uppfostran, kunnande näppe
 igen skriva mer än sitt namn, var han ett lumen i con-
 claver, och nästan oemotståndlig i utförandet." Oaktadt
 han 1745 hade hela sitt stånd emot sig, förmådde han icke
 bestomindref genomdrifva på en timma konungavalet, och
 sedermera öfvertala sina ständsbröder att låta beslutet anteck-
 nas i protocollet såsom enhälligt. Vid 1756 års riksdag
 uppstod emot honom ett parti, till hvars kufvande han
 behöfde hela sin slughet. Vid den år 1765 begynnande
 blefvo likväl, såsom vi nämnt, hans motståndare honom
 alltför öfvermåktige. Vid 1769 års riksmöte anade han följ-
 derna af oenigheten och den tilltagande förvirringen, samt
 hördes ofta derföre varna. Äfven Öfverheten fjasade för
 bonden i vadmaalsrocken. Då Dr. Ulrika Eleonora vid 1739
 års riksdags slut yttrade sig vara sinnad, att lemna honom

något vedermåle af sin kungliga nåd, undanbad sig H. det samma för egen del, anhållande i stället att H. R. Maj:t täcktes låta det komma hans fattiga sockenkyrka till godo, hvarefter Drottningen till Lösens kyrka lät förära fyra ståtliga messeskrudar. Likväl glömde han icke vid andra tillfällen sina fördelar, så att han efterlemnade en temligen betydlig förmögenhet. Då K. Fredrik 1743 gjorde en resa genom södra delen af riket, täcktes H. R. M. låta anrätta middag för sig och dess suite uti Hs hus i Lösens by och uppehöll sig der i flere timmar. Konungen pålade Talmannen, som då var enkling, att gifta sig, innan han nästa gång kom till Stockholm. Befallningen åtlöddes, och då han vid 1746 års riksdag hade den nåden uppvakta, lät Hans Maj:t tillstålla H. ett vackert silfverkärl, med befallning att de tillkommande barnen deruti skulle döpas.

Gift 1) 1744 med bondeenkan *Botild Persdotter*, 2) 1746 med *Brigitta Cath.*, dotter af Ryrkoh. Anders *Timell* i Wong, Skara Stift. Af barnen märkas: 1) *Håkan*, född 1742, † som riksdagsgäman på riksdagen i Stockholm 1772; 2) *Anders*, se nedanf.

(Källor: *Martin*, *Svenska Galleriet* 3:a H. med porträtt. — *Skandinav. Sällskaps* Handl. afd. 8.)

2. HÅKANSSON, ANDERS AF.

Son af den föregående, född i Lösens by d. 25 Dec. 1749. Ingick, sedan han slutat sina studier i Lund och Upsala, 1766 i Götha Hofrätt; 1769 Notarie i Bondeståndet samt i Besväradeputationen; 1771 Häradshöfding öfver Blekinge Östra Domsaga; erhöll 1788 Lagmans n. h. o. v.; s. å. Just. Borgmästare i Carlskrona. 1789 Riksdagsfullmäktig för samma stad, samt Led. i Heml. Utskottet, samt i den i Maj s. å. inrättade Allmänna Beredningen. 1790 Ordf. i Förvaltningen af Handels- och Finance-ärenderna, samt Chef för samma Exped. och föredragande i Konungens Conselj, äfvensom Ledamot af Krigs- och Rammars-Conseljerna. 1791 under Konungens resa Ledamot i Regeringen, samt Commisarie vid den på Drottningholm med Ryssland afslutade Vänkapstraktat. Riksdagsman 1792 och Led. i Heml. Utskottet. S. å. R. N. O., och d. 17 Mars under Konungens sjukdom Ledamot af Regeringen. Efter K. Gustaf III:s död entledigad från befattningen med Finance-Exp. och Allmänna Beredningen. Efter Gustaf IV Adolfs uppstigande på thronen

inkallades han ånyo i denna tjänst och erhöll andra förtroendeposter. Blef 1800 åter Riksdagsman och Led. af Hemliga Utskottet, s. å. Landshöfding öfver Bleking, 1801 adlad, 1802 C. N. O., 1809 Friherre, Riksdagsman 1809 och 1812, under hvilken sistnämde Riksdag Led. af Stats- och BevillningsUtskottet. Slutligen d. 26 Nov. 1812 utnämnd till President i Comm. Coll., men knappt hade han tillträtt detta embete, förrän han afled d. 10 April 1813.

Friherre af H. hade ärf sin faders goda hufvud, och genom en god uppfostran utbildat detta snillets fädernärf. i Lagakipning, polisförvaltning, allmän hushållning, handel och näringar, äfvensom i statsärender och diplomatiska värf. Ägde han en allmänt erkänd skicklighet. Han nyttjades så mycket hellre, som han både af böjelse och personliga af-sigter var konungamakten oinkränkt tillgifven. Omständig-heterna ville att han skulle bygga sin uppkomst på enväldet, liksom fadren på mångväldet. Väl var det han, som jemte Armsfelt rådde Konungen att till Gessle sammankalla Ständer-na 1789, i det han förklarade att han ej längre kunde fort-fara i sin befattning med financerne och genomdref också detta förslag, ehuru Taube och Wallquist, liksom Konungen sjelf i början, ansågo denna obehagliga åtgärd onödig; der-emot var H. en af Säkerhetsactens mest nitiske befrämjare, hvilket ådrog honom Adelsn hat: Canc.Rådet Engeström ho-tade honom äfven derföre med dess hämd. När Riksdrotset Wachtmeister förklarade Konungen, att han hellre ville ned-lägga sitt embete än underskrifva detta beslut, blef på hans begäran H. inkallad, som då, fruktande för sitt eget lif, på knä bad Konungen afstå från sitt försök, att förmå Adeln underteckna riksdagsbeslutet; han tillstyrkte i stället att för-sätta ett bifsked med endast tre Ständers beslut, hvilket ock skedde. Då Lagman H. 1791 njöt den för sin underordnade rang ovanliga utmärkelsen, att deltaga i Interims-regeringen, lydde orden, att "Lagman H. vore till de öfriga Ledamöter-nas biträde förordnad, men med rätt, att lika med dem rösta," samt i §. 2.: "Ordningen af sätena blifver sådan att under himmelen sättes för H. R. H. en karmstol; till höger och venster sättas taburetter för Herrar Riksens embeten och de öfriga Ledamöter af Regeringen, och nederst vid bordet ett säte för Lagman H." — Af det föregående sinne vi, att H. under förmyndar-regeringen var i onåd, men att det Kungliga förtroendet i stegradt mått återvände vid den nya Konungens anträde till regeringen. Äfven efter det förän-

drade statskicket egde H. på riksdagarna betydlig inflytelse. Han var oförskräckt och i besittning af en utmärkt talegåfva, hade en ljus blick för ärendernas uppfattning och reda i deras framställning. Hans hufvudfel var en för stor ärelystnad och kanske en för stark känsla af sitt eget värde.

Gift 1771 med *Anna Cath. Fehrman*, hvars fader *Daniel*, var Medailleur. Barnen dogo i späda ålder.

(Källor: Tal öfver P. m. A. af H. d. 27 April 1818 då vapnet kröndes af G. Adlerbeth. Öhm 1818. — Rothliebs Matr. 1807. — Brunelli Sv. Hist. sid. 540, 546, 549. — Cronwallpe 1790, 1793 o. 1809 sid. 177.)

HÅKANSSON, PETER.

Föddes af bondeföräldrar 1792 i Bexheda socken af Wexiö Stift och Jönköpings län. Då han om sommaren 1811 gjorde slätterdagsverke i prestgården, tillkännagaf han för prestmannen, som betraktade hans arbete, sin länge hysta och förgäfvets undertryckta önskan att studera. Adjunkten M. Hesselén, en af Professor E. Fries' botaniska vänner, lofvade att läsa för honom om aftnarne, och fann det snart löna mödan att åt denna undervisning egna all den tid han kunde dertill uppföra. I Sept. begaf ynglingen sig till Wexiö, der Rector Scholæ, den med så lycklig blick begäfvade Lundelius, intog honom i ConRectors klass, dit många först efter 8, minst 4 års skolgång då kunnit. Uppflyttad på Gymnasium 1813, hände det högst ovanliga, att han följande året flyttades från nedersta till högsta afdelningen. Hans utmärkta fallenhet att lära språk, äldre som nyare, väckte hans lärares förundran. Apologisten Cederschöld, nu Prost, förut vid handeln i Göteborg och i tillfälle att tala med utländningar, fann honom, som nyss varit bonddräng, efter ganska kort undervisning med lika smak tala hofvens nya, som Lector Wickelgren erkände honom smakfullt tala deras gamla språk. Det var en vållust att höra honom vid disputationsacter tala latin. 1815 afreste H. till Upsala med utmärkt testimonium, tog Cancelliexamen och ingick i Konungens Cancelli, der han vid sin död 1829 var Cancellist inom K. CancelliStyrelsens expedition. Från 1825 var han Lunds Universitets CancellersSekreterare. Lyckan gynnade honom att komma i tillfälle att utveckla sina ovanliga linguistiska anlag. Han blef informator i den lärde Envoyen Palins hus och gaf undervisning åt H. E. StatsMinistern Gr. L. v. Engeströms då ännu hemmavarande dotter, som sedan

fick sin graf i Hiëres. I begge dessa hus kom han i tillfälle att tala med de bäst talande utländningar. På torde emellertid i sednare tider öfverträffat honom som linguist. Han talade Fransyska, Tyska, Engelska, Spanska, Polska, Italienska, Latin och Nygrekiska, läste dessutom Portugisiska, Holländska, Ryska, Turkiska, Arabiska, Persiska m. fl. Att han talade flera språk som en inföding, ha vi hört de competentaste personer intyga; att han läste andra med snillrikt omdöme och skönhetssinne, kan intygas af en, hvilken som lärjunge hört honom tolka mången litteraturs yppersta skönheter från Th. Moores till Kändis.

För Svenska nationens rättvisande, torde denna korta minnesteckning få ett rum. Att en 19-årig svensk arbetare lemna lian och inom ett decennium väcker uppmärksamhet inom Utrikes StatsMinisterns samfund ej blott för elegansen af sitt sätt att tala främmande språk, utan ännu mer för den dermed öfverensstämmande fina umgängesbildningen, måste vittna fördelaktigt om sjelfva nationens bildbarhet, och öfvertyga de makthafvande, att om dylikt är sållynt, det mera orsakas af bristande odlingstillfällen, än anlag; att således Svenska nationen skall i allt mäta sig med hvarje annan, då våra undervisningsanstalter upphimla deras mål. H:s exempel visar, att man ej behöfver undantränga den klassiska litteraturen, för att skaffa den moderna rum, utan att de trifvas väl tillsamman. Han efterlemnade åtskilliga öfversättningar i handskrift af nyare vitterhet, som vittnade om både snille och smak.

H. var som enskild människa högt älskvärd. Hans arbete hade undergrävt och hans fattigdom nedpressade hans helsokrafter. H:s porträtt finnes på Lunds Bibliothek.

(Källa: Föreläset till Professor A. Lidbeck's skrifter. Lend 1830.)

— N.

HÅRD. De förnämste af denna Ätt.

1. H Å R D, CARL GUSTAF.

Denna ätt härstammar från Jöns till Nässjö, omkr. 1380—90. Hans sonsons son till Segerstad var Höfvitsman på Kalmar. Peder Olofson till Häringe, som blef Riksråd 1528 + 1534, af Liljesparre-ätten, hvars fader var gift med Gunnilla Hård, uppteog Hårdska eller modernevapnet. Sedermåra hafva flere af denna släkt innehaft höga embeten, särdeles vid krigsbefälet. (se Stjernmans Höfd. Minn. m. fl.).

Carl Gustaf var son af Gen.Maj. o. Landshöfd. i Halland *Johan Pedersson H.* och Frih. *Karin Haraldsdotter Ståke*. F. 1674, blef han 1700 Corporal vid Drabanterna, 1704 GeneralAdjutant; 1706 Öfverste för ett Regte Dragoner och Lieut. vid Drabanterna, samt beledsagade 1707 K. Carl XII på resan till Dresden; 1708 Commenderande Officer vid Drabanterna; 1710 GeneralMajor af Cavalleriet samt Capitaine-Lieut. vid Drabanterna; s. & Friherre. 1715 General-Lieut. Vid kalabaliken i Bender fäktade han vid Konungens sida, blef der svårt blesserad och fången, men snart åter utlöst. 1716 Chef för Lifsquadronen; 1717 General af Cavalleriet; s. & Gouverneur i Skåne; 1727 RiksRåd; 1731 Grefve; 1739 entledigad. Död d. 10 Febr. 1742, och begrafven i Fågelås kyrka. Gift med *Anna Louisa*, dotter af Presid. i Wismaraka Tribunalet Frih. *Ludvig Fahlström*.

(Källor: K. Carl XII:s Hist. af Nordberg. — Stjernmans Hist. o. Helt. Menn. — Uggles Riddarlag. — Genelli Lex.).

2. H Å R D, JOHAN LUDVIG.

Sonen *Johan Ludvig* var född omkring 1720. Helt ung anställd som Underofficer vid Lifgardet, begick han, såsom han sjelf erkänner, så många pojkestreck och förde ett så oordentligt lefnadsätt, att han såsom Fändrik vid Nerikes och Wermlands Regte 1738 måste aflägnas från huvudstaden. Under de tre år, som han tillbragte på sitt boställe i landsorten, hade han dock förvärfvat mera stadga, när han återkom vid 1738 års riksdag. Utnämnd 1742 till Lieutenant vid DalRegtet, bevistade han det nu uthrytande finska kriget, och var vittne till den, i alla hänseenden, sällsynta oskicklighet, hvarmed det bedrefs. Aldrig, säger han, hade han sedermera under sin långa militäriska bana bivistat ett fälttåg, hvaruti så många misstag blifvit begångna ("J'ai fait douce campagnes, plus ou moins heureux ou malheureux; mais dans cette longue et pénible carrière, je ne me souviens pas d'avoir jamais vu de campagne, où l'on se soit conduit avec moins de sagesse et où l'on ait fait plus de bévues"). Vid capitulationen i Helsingfors var han äfven med ibland antalet af offren för detta olyckliga sätt att strida, blef inpackad på en galère och förd till Stockholm.

Dit ankommen var H. en åskådare af ränkorna vid thronföljarvalet, af Dalupproret och dess blodiga följder. Fö-

re deras intåg hade han jemte sitt regiments blifvit affärdad dem till mötes, men den framträngande massan befanns så manstark, att militären måste gömma sig undan för bondhopen. Befordrad till Regiments-Quartermästare 1744, var han ibland de troppar, som skickades till Skåne, för att mota Danakarnes befarade infall.

Då detta icke blef af, beslöt han uppsöka ett verkligt krig, och begaf sig derföre till Holland, hvarest han ingick i krigstjänst under Republikens fältherre, fursten af Waldeck, hvars tillgifvenhet han vann genom sin vid flera tillfällen bevisade mandom. Till belöning derföre erhöill han den utmärkelsen, att blifva ÖfversteLieutenant till namnet; men i sjelfva verket Öfverste för ett eget, nytt värfvadt regte. Ehuru tillgifven den afsatte Fursten af Waldeck, blef dock H. af Prinsen af Oranien, som beredt dennes aflägnande, ej allenast utnämnd till Öfverste 1747, utan erhöill äfven följande vinter af honom det uppdraget, att begifva sig till Sverige, för att der för Republiken värfva fyra regimenten.

K. Fredrik hade ingenting emot detta förslag, men Rådet hindrade dess verkställighet, i följd af franska Ambassadeurens föreställningar. Konungen skänkte honom en guldvärja och en svensk öfverste-fullmakt. Mellertid gifte sig Öfversten med en flicka, hvars tillgifvenhet han redan före sin utresa vunnit. Namnet förtiger han; fadren, betecknad med initialen W* (Wachtmeister?), hade varit Amiral. Brudgumens moder blef illa sjuk, i det ögonblick hon skulle stiga i vagnen och fara till brölloppet, och dog kort derefter. Få veckor efter föreningen reste de nygifta till Holstein, hvarest en hans sväger var bosatt, och H. begaf sig till Holländska armeen, som nu låg öfverksam, i följd af den nära förestående freden. Efter dess afslutande reste H. på hösten 1748 till sin unga hustru. En tid derefter reste han, för att ordna sina arfs angelägenheter, öfver till Sverige, bosatte sig på landet och tillbragte der eju år, till dess han, 1755 utnämnd till Lieutenant vid Lifdrabarterne, flyttade till hufvudstaden.

Under den derpå följande rikedagen inlät han sig i den bekanta sammansvärjningen, och då denna blef upptäckt, flydde han, under många faror, först till Danmark, sedan till sin sväger, och derefter till sin förre chef, fursten af Waldeck, af hvilken han blef emottagen som af en fader. I fäderneslandet blef han mellertid dömd från lifvet och ett

pris af 1000 dukater satt på hans hufvud, och sedan man fått spaning om hans vistelse blef han reqlamerad. Icke länge hade han nemligen vistats i denna fristad, förrän fursten af Waldeck emottog en skrifvelse af kejsaren, som i följd af svenske ministerns begäran, anmodade honom att utleverera den svenske statsförrädaren. Fursten räckte H. sjelf brefvet, med förklaring, att han detta oakadt kunde vara viss, att fortfarande finna en säker tillflykt i hans land. Men som fursten var kejsarlig fältmarskalk, ville H. icke genom antagandet af detta adelmödiga anbud skada sin beskyddare, utan begaf sig i stället till Schweitz, der han gjorde bekantskap med Voltaire, som erbjöd honom ett fritt tillträde till sitt bibliotheck; hvarjemte H. förförfigt fann sin vistelse så angenäm, att han beslutade att der bosätta sig.

Denna föresats blef dock förekommen genom ett bref från hans maka, hvaruti hon underrättade honom att regerande hertigen af Holstein, som tillika var Ryska thronföljaren, ville i sina arfländer bereda en fristad åt alla, som deltagit i 1756 års sammansvärjning och undkommit bödelyxan. H. begaf sig då till detta land, och bosatte sig der. Han erfor nu till sin tröst, att egendomen icke blifvit frändömd familjen, samt att dottren uppfostrades på drottningens bekostnad och sonen hos farbrodern.

År 1757 emottog H. konungens i Preussen anbud, att ingå som öfverste i hans tjenst, hvartill han ock var villig, dock med förbehåll att slippa tjena emot sina landsmän. Hans nya regimente var till större delen formeradt af Österrikiska fångar, och dess bestämmelse blef att bidra till Preussiska gränssornas betäckande emot Ryssarne. H. försvarade med tapperhet Driesen, men då Ryska öfvermakten trängde på, rymde 700 af hans regimente, så att H. med återstoden genom skogen måste retirera till Landsberg. Utan att fördjupa oss i krigshändelserna, anmärke vi, att han, någon tid efter det af Preussarne förlorade slaget vid Kunersdorf 1759, blef tagen till fånga af Kossakerna, förd till Ryska höggvarteret, hvarest han blef ganska höfligt bemött, och derifrån till Königsberg, som då var i Ryssarnes händer, samt slutligen till Petersburg. Escorten gick till fots, så att resan dit från Königsberg varade 40 dagar. Stor-Cancelleren Gr. Woronzow sade honom, att Kejsarinnan väl icke ville utleverera honom till svenska Regeringen, men icke heller låta utlösa honom. Tillika lät man forstå att hon ämnade hålla honom i ett evigt fängelse till repre-

salier derföre, att Konungen i Preussen lätit stegla en fången rysk Officerare, som anställt en sammansvärjning i Küstrin, i ändamål att massakrera hela beväring. Dagen derefter blef H. kastad i en släde och förd till fästningen, derest han under sträng bevakning qvarhölls i 26 månader, eller ända till dess Kejsar Peter III uppsteg på thronen. Samma dag ankom Rejsarens befallning om hans befrielse, med tillägg att genast inställa sig hos honom, men H. var så öfverraskad af denna alldeles oförmodade vändning af sitt öde, att han icke hade kraft nog att samma dag hörsamma befallningen.

Kejsaren emottog honom med största välvilja, befallte honom till sitt bord tidt och ofta, och uttryckte utan omsvep sin bekanta beundran för Konungen af Preussen. H. såg äfven den afledna Rejsarinnan Elisabeth på hennes högst praktfulla paradsäng, och nödgades, liksom alla de andre, kyssa likets hand. Derifrån gick han in, för att dricka kaffe, hos den fordna favoriten Grefve Schulow, som bodde i nästa rum, och fann det alldeles utomordentligt praktfullt möbleradt. Samma afton souperade han med Kejsaren, och såg hans maitresse, som var hvarken ful eller vacker. Han bevistade också ofta Rejsarinnans morgon- och afton-societeter och fann henne vanligen ganska nedslagen. Hans anteckningar, liksom de förut varit upplysande för krigshistorien, innehålla nu flera intressanta anekdoter om ställningen vid detta hof, och bekräfta Peter III:s för honom så olyckliga beundran för den preussiska monarken. Sålunda tillbragte H. flera angenäma veckor, ända till dess preussiska ambassadeuren ankom, före hvars inträffande Rejsaren icke ville släppa honom.

Oaktadt Rejsarens synnerliga nåd var dock H. ganska nöjd att få anträda återresan. Konungen i Preussen emottog honom med all bevågenhet, och gaf honom ett nytt befäl. En svår förrättning nödgades han kort derefter emottaga, då han nödgades indrifva krigs-contributioner i Mähren. Efter återkomsten blef han svårt blesserad i armen, hvarefter han fördes till Breslau, hvarest han efter 3 månader blef återställd. När han derefter hunnit tillfriskna, var freden redan så godt som afslutad, 1763.

H. emottog då den oförmodade underrättelsen, att hans regimente skulle införlifvas med de Pommerska och officerarne licentieras. På H:s föreställning erhöles likväl officerarne pensioner, och han sjelf anbefalldes att inställa sig i

Berlin, hvarefter han utnämndes till GeneralMajor 1763, med en pension af 3000 R:dr.

I Sverige blef H. vid 1763 års riksdag benådad, i hvilken underhandling hans vänner understöddes af både Preussiska och Ryska ministern. Han reste öfver följande år, utnämndes till C. S. O. 1766, men kunde icke lyckas att bidraga till det honom anbefallda uppdraget, att närma Sverige till de båda nyssnämnda hofven. Åter ankommen till Berlin, anbefalltes han att vara Prins Henrik följaktig på en resa till Stockholm, hvarest denne önskade se sin syster, Drottningen. Sedan Prinsen vistats flere veckor hos henne, reste han, på Kejsarinnans hjudning, mot slutet af Sept. genom Finland till Petersburg. Det var under detta vistande, som till utseendet helt och hållet uppfylldes af en kedja af de mest lyaande fester, som planen till Polens delning uppgjordes. På återvägen, som anträdde i Februari, besöktes i Mitau den bekante, 80-årige Biron.

Återkommen från denna resa tillbragte H. de följande åren sommarne på en sin landtgård, vintrarne i Berlin eller Potsdam. Då Gustaf III, nyss blefven konung, på återresan från Paris, besökte sin morbroder, blef det H. ålagdt att förbereda hans emottagande. I Maj (ej Mars) 1773 blef H. utnämnd till Preussisk GeneralLieutenant, och 1776 utnämndes han tillika till Gouverneur öfver Spandau. Denna ärofulla post föreföll honom likväl i det afscendet svår, att han ofta måste visitera de fängelser, hvaruti så många olycklige voro inneslutne: dock lyckades det honom att för flere af de minst skyldige utverka benådning. Sistnämde år åtföljde han Prins Henrik på en ny resa till Petersburg. Under vistandet derstädes förlorade Storfursten sin gemål i barnsäng, hvarefter ett nytt giftermål för honom uppgjordes mellan Kejsarinnan och Prins Henrik, i hvars sällskap Storfursten begaf sig till Berlin, der han skulle finna sin utkorade, Prinsessan af Würtemberg. Kort efter sedan Storfursten rest tillbaka från Berlin, afled H.s maka, med hvilken han i 30 år varit gift. H. bevistade äfven det korta och blodiga fälttåg, som alöts genom freden i Teschen. Under detta ådrog han sig en rheumatism, som slog sig på hans blesserade arm och plågade honom mycket. Trött af krigslifvet, begärde han 1780 sitt afsked, nyttjade baden i Aachen och Spaa, som fullkomligen återställde honom och begaf sig till Paris. Året derefter gifte han sig med Grefvinnan N. N. v. Podewills, enka efter ÖfversteLieutnant v.

Bredow. Denna egde ett herrskap i Sachsen, och då H. en dag besökte de derunder lydande byar, öfver hvilka han nu var herre, igenkände han just den, hvaruti han för 22 år sedan blifvit tillfångatagen af Ryssarne.

Med denna händelse slutar hans dagbok. Vi kunna blott tillägga, att han 1786 blef utnämnd till Ridd af Seraph. Orden, samt afled d. 24 Aug 1798. I Skandinav. Sällsk. Handl. XIII. s. 300 fallas, i anledning af hans dödsdom 1786, om honom följande omdöme: "H. ville att konungamakten ensam fick mera styrka. Han var en activ man; men intet ett så stort lumen som det såg ut: önskade nästan en despotism. Orädd i krig och fred och god militär." — Han sjelf påstår dock, att den constitution, som han och de öfrige sammansvarne ämnade gifva landet, säga skilde sig från den, som blef införd 1772.

Enda sonen *Carl Ludvig H.*, f. 1749, död 1803, var Öfverste, R. S. O. och bodde på stamgodset Hjellö i Västergöthland nära Vettern. Dennes son är *Carl Gustaf H.*, f. 1790, f. d. StatsRåd, C. N. O.

(Källor: *Mémoires d'un Gentlehomme Suédois, écrits par lui-même dans sa retraite* Farnäs 1764. Berlin 1768. Ett utdrag är öfversatt på Svenska: Berättelse om Gr. Hårds flägningskap i Ryssland. Söden 1799. — Skand. Sällsk. Handl. tuf. et.)

3. HÅRD, CARL. Se Bandets slut.

HÅRLEMAN, CARL.

Född i Stockholm d. 27 Aug. 1700. Farsfadren, bördig från Oldenburg, var K. Trädgårdsmästare; Fadern *Johan H.* var Hofintendent öfver alla Kongl. Lust- och Trädgårdar. Han blef adlad 1698, och dog 1707. Sonen föddes ett par månader efter sedan föräldrarna återkommit från Frankrike, dit fadren blifvit skickad, att för K. Trädgården upphöpa ett orangeri. Efter fadrens död voro tillgångarna knappa för de talrika barnen. Likväl erhöll sonen Carl en god, ehuru icke lärd, uppfostran, och lärde sig tidigt att umgås med lineal och cirkel. Då han vistades hos sina conssiner, De Geer, på Skyllbergs bruk, fick han tillfälle att inhämta matematikens grunder af Hjorter, sjelf ett snille (se hans Biogr.); teckning lärde han af Lieutenant Torshell; fransyska af sin moder, italienska af Assessor Keder, principerna till architekturen af Borgmästar Adelcrantz. År 1721 reste han till Frankrike, och erhöll der ett premium i Architekt-Akademien; från Paris, der han i 4 år uppehöllit

sig, begaf han sig, efter ett kort besök i Holland, 1725 till Italien och vistades i lång tid i Rom, der han i synnerhet gynnades af Cardinal Alex. Albani. Under detta sitt vistande försummade han intet tillfälle att bese byggnader och inhämta allt hvad som hörde till hans blifvande yrke. I Venedig emottog han 1727 ett bref från Nic. Tessin, med anmodan att skyndsamt hemkomma, för att under dess ledning öfvertaga uppsigten öfver slottsbyggnaden. Året der-efter dog denne hans gynnare; Intendents-sysälan blef då delad: Carl Gustaf Tessin efterträdde fadren såsom Öfver-Intendent, och H. blef Hof-Intendent 1728. Sedan den yngre Tessin inträdt i rådhammaren 1741, blef H. befordrad till Öfverintendent. 1748 R. N. O. och Cérémonie-mästare vid alla K. Maj:ts Ordnar. Derjemte var han Banko-fullmäktig och Riddarhus-Directeur samt sedan 1743 Led. af Vet. Akad. Vid 1746 års riksdag uppfördes han på Riks-Råda-förslag och skulle väl sedermera erhållit purpurn, om han icke densamma sig undanbedt. Under de sednare åren plågad af både sten och podager; nyttjade han förgäflvs Ramlösa flera somrar; var dock icke sängliggande förrän kort före sin död, som inträffade d. 9 Febr. 1753. Gift 1748 med Kammarfröken *Henrika Juliana*, dotter af Riks-Rådet Gr. *Hans Henr. v. Liewen*. Barnlös.

Näst efter den store Nicodemus Tessin är H. Sveriges störste architect. Han har gifvit ritning till ett stort antal slott, allmänna och enskilda palatser, kyrkor, hospitaler, skolor, magaziner, rådhus. Vi beklage att hans loftalare icke, i stället för att utbredda sig i allmänna loford, gifvit oss en förteckning å dessa konstverk, varaktigare än den tomma vältalighetens bubblor. Vi nödgas således inskränka oss till några få uppgifter, som tillfälligtvis blifvit oss bekanta. Sedan den efter Nic. Tessins grundritning kort efter branden 1697 påbörjade byggnaden af Stockholms Kongl. skott fortfarit till omkring 1708, då den i brist på medel nästan alldeles upphörde, blef den 1728, sedan Rikens Ständer vid föregående Riksdag åtagit sig en särskild skatt för detta ändamål, å nya företagen, då insendet emottogs af H., som byggde de tvenne östra flyglarna och förofrigt bragte den stora byggnaden i det skick, att Kongl. Hofvet samma år han afled kunde dit inflytta (Elers Stockholm I. 336). H. gaf äfven ritning till Kalmars Domkyrka, Linne's botaniska Trädgård, Orangeri och Auditorium i Upsala, inredningen af Upsala Slott, till Observatoriet i Stockholm, Up-

sala och Linköpings Domkyrkors torn (det sistnämnda begyntes 1747 och blef färdigt 1758, Svenska Mercur. 1758 sid. 366) m. m. Alla dessa byggnader äro ganska vackra, i den nyare italienska arkitekturens renaste smak; men då H. skulle uppgöra ritningar till tillbyggander af äldre byggnader, begick han det misstaget att icke rätta sig efter den stil, i hvilken de ursprungligen voro uppförde, utan i stället bortskämma det hela derigenom att han utförde sina nybyggnader i samma moderna stil, som den tiden endast gillades. Sålunda äro båda tornen på Domkyrkan i Upsala i sig sjelft ganska vackra, men passa alldeles icke till det äldre massiva, Göthiska byggnadsättet. Men han, liksom de fleste andra, voro den tiden fast öfvertygade, att — såsom hans loftalare uttrycker sig — "Götherne, som velat bana ett nytt och yrt lopp uti en uråldrig och sträng konst, anses än i dag för konstens klåpare" (!). Ett vidare utförande af detta ämne måste vi öfverlåta åt kännare. Kanhända torde desse anmärka, att H:s stil var mera prydlig än storartad. H. var äfven utrikes så känd, att K. i Preussen begärde af honom ritningar för flera hus i Potsdam, och var med dessa så belåten att han gaf honom Orden de la Generosité; äfven Landtgreffen af Hessen Cassel höll i Stockholm en Architect, som studerade under honom. Angående hans tekniska skicklighet begagna vi Tessins ord: "Han förstod grundligen alla de delar, som till en sund arkitektur hörde. Hans utkast ägde de största mästars eld, och hans teckningar de tålmodigaste mäns finhet, nätthet och fullkomlighet. Han visste, att i verkställigheten förena prydnad, styrka och bekvämlighet. Han ägde all nödig kunskap om den angelägna stenpassningen och de vådligaste hvalfbindingar. Han hade utransakat egenskapen af alla byggningsämnen. Han gjorde sjelf kostsamma utrikes resor, införde konstnärer, bibragte dem kännedom om landets tarvör och den tillämpning de nödvändigt äska." — Dessa handtverkare inskaffade han på en 1731 till Frankrike anställd resa; sedermera besökte han 1741 Paris för tredje gången i ändamål att hemföra modeller till husegeråd och inredningar i det K. slottet. Liksom H. fullbordade Nic. Tessins stora byggnad, så tillkom honom äfven den äran, att hafva fullbordat Polhems teckningar till fulländandet af dennes odödliga verk, Trollhättan. Under sina inrikes resor hade han också blifven fästad på allt som kunde lända till näringsrnes och handelslöjdernas förkofran. Dock dömde han

om dessa ämnen temligen flyktigt, och skiljde ej alltid emellan det möjliga och det önskvärda. Hans personliga egenskaper äro sammanfattade i dessa drag: "han förenade förståndets gåfvor med hjertats uppodlade, rena drifter. Eldfångadt begrepp, hurtigt snille, lättordadt uttryck, djup insigt, sällsedd drift, äggande nit, mildt omdöme öfver andra, sträng mot sig sjelf, glad i borgerlig sammanlefnad, höfelig i tal, afmått i ord, ärbär under verdalig vishet, allvarsam i svensk mannaplikt, sjelfklämd under andras förtryck; Gudkär; menniskovän; i alla nöjen anständig och måttelig; arbetsam, idog, uppmuntrande, tjenstaktig; from make, lättjent husbonde; med ett ord dygdig." — Denna teckning contrasterar märkeligen med den karakteristik, som Copisten Gripenstråle meddelade samlaren Gahn, så lydande: "Hs förtjenster vöro stora: men sinnelaget betäckt, hämdgirigt och mindre ädelmodigt. — Att han på sin hustrus inrådande changerade tänkesätt i den politiska vägen, gjorde honom och lefnaden ganska tung till slut; ity alla hans gamla förtrognä vänner, en Lantingshausen, en Palmstjerna, en Klinckowström m. fl. skydde hans sällskap och trodde honom om intet. Slutligen belönt Ekedrottningen med hårda ord och förakt hans beredvillighet att träda på hennes sida, och deraf tog han sig slutligen sin hastiga död." Egentligen berättas han hafva dött "af chagrin öfver några hårda ord Dr. Lovisa Ulrika gaf honom, då vissa decorationer ej voro så hastigt färdiga som hon ville." — På riksdagarne talade han oförkräckt, men var egentligen mindre sjelfständig än ett verktyg åt partierna. Denna hans politiska role begynte med 1738 års riksdag, då han inkom i Sekreta Utskottet. — Af H. har man 2:ne porträtter, och flera medaljer blefvo öfver honom slagne. Han begrofs i Jakobs kyrka, men sedermera fördes liket i en hvalfd graf på Clara kyrkogård, der Höpken lät åt honom uppressa ett monument. Föröfrigt firades hans minne genom åtakilliga tal och grafskrifter i Stockholm, Upsala och Lund.

Skrifter: Dagbok öfver en ifrån Stockholm genom åtakilliga Rikets Landskaper gjord resa år 1749. Sthm 1749. — Bref till Presid. Gr. C. F. Piper om dess vidare resa. Sthm 1751. Fortsättning deraf (ofullbordadt arbete). Sthm 1753. — Tal om utländska resor, vid Presidii nedl. i Vet. Akad. 1746. — 6 Rön i Akad. Handl.

(Källor: Stjörmanens Matrikel. — Åren i K. Vet. Akad. af C. G. Tessin, 1753. öfversatt på tyska af Dähnert. Greifsw. 1753. — Kleins Ståms Mag. 1 Th. s. 71 — 85. — Adelsunge Lex. — Rosenhanses Anteckn. — Lehneds teckning, författad af Berch (otryckt) och af Gahn, jämte flera källor i Gahns Biogr. Saml. T. XVII. Mss. på Ups. Bibl.)

HAEFFNER, JOHAN CHRISTIAN FREDRIK.

Var född d. 2 Mars 1739 i Ober-Schönaun nära Schula i Grefskapet Henneberg (Thüringen). Fadren var då Skolmästare i nämde by, sedan i Klein-Schmalkalden. Sonen begagnade 1769—74 undervisningen på dervarande Lyceum och lärde under tiden orgelspelning och generalbas af ortens orgelnist, den berömda Vierling. Sedan han en tid (1774—75) förestått fadrens syssla, blef han student i Leipzig 1776, och tog undervisning i Aesthetik och Declamation af Clodius och Zollikofer. Dock snart afbrötos hans vetenskapliga studier, i det att han egnade sig åt theatern; han lärar varit anställd vid åtskilliga theatrar, såsom i Frankfurt am Mayn, Hamburg m. fl. Enligt sin egen uppgift skall han i en ung Tysk Prins' suite gjort en längre resa genom södra Tyskland till Ungern och Schweitz. På en köpmans förord begaf han sig till Stockholm och emottog 1780 Orgelnist-sysslan vid Tyska kyrkan och anställdes tillika såsom Sångmästare och Alt-violist vid K. Operan; förestod efter 1787 Capellmästar-tjensten vid åtskilliga tillfällen, och blef 1793 (enligt andra uppgifter först 1799) Ord. Kapellmästare. År 1808 afgick han till Upsala såsom Director Musices med en pension af 400 Rdr Bco från Opera-cassan, blef tillika 1820 vice och 1826 ord. Orgelnist vid Domkyrkan. Sedan 1787 Led. af K. Musik. Akad. i Stockholm och 1818 af K. PsalmComitén. Dog i Upsala den 28 Maj 1853; han hade 2:ne gånger varit gift och efterlemnade en talrik familj.

Såsom dramatisk tonsättare uppträdde H. första gången med musiken till den af Ristell öfversatta "Tragedi-Operan Electra, som först uppfördes på Drottningholm d. 29 Juli 1787 och sedan gafs åtskilliga gånger på stora Operan; snart blef den dock nedlagd, emedan den musikaliska behandlingen lärar förrådt omogenhet och alltför mycket burit spår af en rå och oböjlig kraft. Derefter skref han musiken till Alcides' Inträde i Verlden som också fick föga uppmärksamhet, samt till den af Sparrsköld öfverskade Operan Renaud, som uppfördes på K. Theatern d. 29 Jan. 1801. Musiken till den sistnämnda skall gifva ett gifvet företråde framför de båda äldre: bland dess särskilda partier utmärker man några chörer samt i synnerhet en särdeles lyckad trio. Han sjelf satte mycket värde på en dubbel-march, en för de christnes här, en för Sara-

cenerne, hvilken han ansåg för en konstens triumph och tillika påstod hafva åstadkommit en stor effekt, under det att mindre lärda öron deruti blott uppfattade ett musikaliskt virrvarr. Hs theatralista stil var bildad efter Glucks, hvilken han å denna väg nästan uteslutande beundrade; "sålunda blef recitativet hos honom icke blott ett öfvervägande element, utan ock det ämne, hvarur den lyriska tankegången utvecklade sig i den egentliga sången. Otvifvelaktigt är ock detta närmast öfverensstämmande med begreppet om ett musikaliskt drama, emedan recitativet är handlingens sjelfva uttryck, då deremot arian är liksom betraktelsen deröfver, känslans samlade reflexion. H. sökte ännu strängare än sin mästare utveckla den recitativiska eller declamatoriska beståndsdelen, hvilket hade sin grund i en naturlig egenhet eller rättare brist, ty han declamerade sjelf i musik, alltid riktigt, ofta kraftfullt, och omvexlingen af rhythmer och slutfall, hvarvid hans stora kännedom af harmonien kom honom till hjälp, öppnade för honom stora tillgångar. Men han var ej rik på melodier. En omständighet, hvaruti han med framgång efterföljde sitt stora mönster, var den, att strängt hålla sig till texten. Tonen blef icke, såsom hos mängden af nyare compositeurer, någonting för sig, utan var ordets förhöjda form, färgen till ritningen. Med denna föreställning var det naturligt, att han städe skulle med yttersta noggrannhet iakttaga icke blott ordens materiella tonvigt, utan ock den rhetoriska accenten." Också berömdes han sig att hafva lärt svenska språkets deklamation af Thorild. Utom dessa Skådespel har han författat öfver 20 Prologer vid särskilda högtidliga tillfällen, jemte åtskillig annan tillfällighetsmusik.

I följd af natur och grundsats lät H. sina theatraliska compositioner alltför mycket sakna det lyriska, veka, sångbara elementet, hvilket han sökte ersätta genom det massiva, genom en konstrikt instrumentering och generalbasens resourser. Sedan Kraus dött och Vogler gått bort, ansåg han sig för den ende i Sverige, som rätt förstod sig på fugans behandling och de djupare delarne af harmonie-läran. Detta ersatte dock icke i hans theatercompositioner de egenskaper man med eller utan skäl der saknade; och i en tid, då sjelfva Glucks bästa Operor icke voro rätt populära, var det derföre ej underligt, om hans lärjunges operor, med vida mindre snille och med en måhända för stor öfverdrift af hvad som hos mästaren var eget, icke på repertoiren

länge kunde bibehålla sig. H. själf tillskref kabalen deras fall. Möjligen var också denna en medverkande orsak. Ty H. stod alltid i ett spändt förhållande till sina förmän och kamrater, med undantag af H. Ex. Gr. Sköldebrand samt Kapellmästar Kraus, dem han oinskränkt högaktade, samt Abbé Vogler, hvars musikaliska lärdom och förträffliga choralstil han lät full rättvisa vederfaras, men mot hvars personliga karakter han hade mycket att anmärka *). Särdeles förbittrad var han emot Öfverste Nordforss, såsom TheaterDirect., Frigell, hans medtäflare i Choralmusiken, samt KrigsR. Ahlström, hvilken han påstod hafva tilllegnat sig äran och belöningen för en åt FrimurarOrden af honom själf författad musik. Till sitt lynne var H. i botten en af de ädlaste och mest godsinnade karakterer; men han var lättretlig, häftig, ensidig, envis, miss-tänksam, nyckfull, och i uttrycken skoningslös. Hans naturligen fina känsla stod i en skärande contrast med en yttre råhet; för poesiens äfvensom för architecturens naturliga skönheter egde han en fin, instinktlik känsla, och derföre slöt han sig i sin ungdom till Bellman, Rexel, Lidner, Thorild, om hvilka han ägde mången anekdot att berätta, men gjorde narr af den då rådande förkonstlade smaken i Svenska vitterheten. Allt detta gjorde honom i Stockholm föga omtyckt, och han blef flera än en gång för subordinationsförsöelser dömd till arrest. Man betraktade honom såsom en lärd, grälig pedant, som, ständigt häcklande andra, själf saknade all förmåga, att skriva någonting rätt behagligt och känslofullt. H. tog då en lysande triumph. Han författade en större sångcomposition med beledsagande af orchester till Valerii vackra poem Lydia och Arist, och lät poeten utgifva den för en annans namn. Karsten sjöng själf stycket, beundrande, liksom alla de andra, dess ljufhet och behag, och förebrående H. att icke kunna författa någonting dylikt. Då legitimerade sig H. triumpherande, men blef icke trodd. Man påstod ändock att musiken vore af en annan, sannolikt af Kraus **). Samma beskylldning för plagiat gjorde man den

*) Silunda bör uppgiften i Pantheon XX. s. 8 modifieras.

**) Biographen i Pantheon lemnar oafgjordt huruvida författarskapet tillhörde H. eller ej, men Förf. af denna artikel har hört H. öfver hundrade gånger triumpherande upprepa denna anekdot och återberopa en mängd detaljer, samt är för sin del fullt öfvertygad att han var för ärlig, att i ett sådant fall ljuga.

tjusande melodien till Atterboms Hulda Rosa, hvilken visserligen förut var satt till ett poem af Valerius, men finnes likväl under H:s namn infördt i Musikalisk Tidskrift. I alla så muntliga som skriftliga strider, blef vanligen H. den underlägsne, emedan han icke kunde försvara sig: han förstod blott ett enda språk, tonernas; äfven då han begagnade sig af andras pennor, voro hans utkast eller hans muntliga uppgifter så förvirrade, så uppblandade med främmande ämnen, att det kostade yttersta möda att uppfatta hans egentliga mening — och hälften af hvad han egentligen velat säga, blef ändå osagdt. Förf. af denna artikel, som hjälpt honom med flera uppsatser, så polemiska som vetenskapliga, talar af egen erfarenhet. Deremot var H. fullkomligen på sin plats i Upsala. Visserligen dundrade han äfven der i orchestern och öfverhopade Studenterna i sin hetta med otidigheter. Men man lärde snart känna honom: man behandlade honom såsom ett stort sjelfsvåldigt barn, hvars uttryck man icke frågade efter. Han var upprigtigt älskad, och älskade ungdomen lika varmt tillbaka. Åt en stor mängd gaf han fri undervisning, oaktadt sin fattigdom, som följde honom genom hela lifvet. Han kallade alla Studenter obesedt "du", och dessa kallade honom tillbaka "farbror." Då han 1819 efter sin flyttning för första gången kom till Stockholm blef han på Norrbro omgifven af en massa unga i Upsala bildade embetsmän, som alla kallade honom farbror, hvarföre gubben icke litet förundrade sig. I umgänget var han glad, skämtsam, ehuru icke i den finaste stil, och rik på anekdoter, särdeles af det scandalösa slaget. Spratt och pojkestreck, ofta plumpa men alltid af ett oskyldigt slag, älskade han ännu i ålderdomen. Han var sjelf ganska lätt-trogen och förutsatte detta hos sina åhörare: en skarp gränslinia mellan sanning och dikt uppdrog han aldrig, och tycktes sjelf tro på de flesta af sina dikter. I Biographien till Pantheon berättas, såsom ett bevis på opålitligheten af hans uppgifter, följande samtal; H. började: "Als ich in Wien war..." Vogler: "Da sind Sie ja niemals gewesen!" — H.: "Als ich in Dresden war!..." "Da sind Sie ja auch nicht gewesen." — H.: "Nun denn, zum Teufel, als ich in Hamburg war" . . . och så fortsattes berättelsen. Vi tvifla dock på sanningen af denna anekdot. Förf. har för många gånger hört honom beskrifva och prisa Maria Theresia, Pratern, folkspektaklerna, de stekta dufvorne, och de många vinsorterne, för att kunna betvifla att han varit i Wien, i

hvilket fall han väl icke skulle medgifvit Voglers påstående. Dermot kan Förf. berätta en annan liten historia af samma slag. Såsom ett bevis på skillnaden emellan det verkliga geniet och imitatörer, brukade H. berätta följande. Lehnberg hade engång börjat en långfredagspredikan med dessa ord: "Det klämtar! Det klämtar! Dödsklockan klämtar!" — hvilka ord, framsagde med djup, långsam, högtidlig röst, frambragte den största verkan. Nästa långfredagen uppträdde en ung prestman, hvilken, innan han knappt hunnit uppkomma på predikstolen, for ut med största häftighet: "Det klämtar! Det klämtar!" . . . då församlingen, som tog meningen efter bokstafven, genast rusade på dörren, i förmodan att elden kommit lös. Sedan Förf. många gånger hört H. omtala detta, frågade han honom: Denna historia är så qvick, så rolig, att jag verkligen tror, att farbror sjelf satt ihop dem! hvarpå gubben svarade: jag skall säga dig i förtroende, att så är det också: — och Förf. är ännu i denna stund osäker om, hvilketdera varit rätta förhållandet. — Förf. var H., liksom de fleste konstnärer, sinnlig; han åt gerna godt, drack mycket och saknade ogerna äfven på ålderdomen sitt glas vin vid middagsbordet.

Såsom Musiklärare var H. i Upsala fullkomligt på sin plats. Han nitälskade i synnerhet för declamationen och sången, och hans undervisning var djup, grundlig och skild från det flärdfulla och konstlade. Hans egen röst var gäll och ful, och fiol och klavér spelade han ganska medelmåttigt: orgor voro hans hufvudinstrument. Han skapade i Upsala en ny Studentsång, hvartill likväl den i så många hänseenden förtjente Ödmann dock gjort någon början, och skref melodier till en mängd Studentsånger, hvilka ännu sjungas och äfven spridit sig kring hela landet äfvensom till Finland. Sednast torde bland dessa hans rättvist beundrade melodi till Atterboms "Vikinga säten" förgätas. Dessutom skref han för hvar gång ny musik till de akademiska promotionerna och andra Universitetets fester. I dessa voro arierna kanhända de svagaste partierna; men recitativerna, chörerna och marcherna deremot mer eller mindre lyckade, åtskilliga efter kännares omdöme, förträffliga. Sjelf satte han bland dessa mest värde på den praktfulla choral-chören "Konungars Konung."

Ännu större förtjenster eger H. om svenska Kyrkan. Redan tidigt syftade hans bemödande att rensa kyrkosången från den mängd grannlåter och andra påkta tillsatser, som, införde af okunnigheten eller begäret efter effect inrotat sig

i Svenska församlingen, och att återföra choralen till den renhet den egde vid reformationens början. Sedan han grundligt studerat Luthers och andra äldre kyrko-compositörers skrifter samt skaffat sig en rik samling af flera protestantiska församlingars äldsta choralböcker, utgaf han 1808 en af sig gjord omarbetning af Svenska Choralboken. För denna fann han dock icke gehör: i tio år arbetade han i tal och tryck oafslåtligen för en förbättrad smak, men hans åsigtter vunno utom Upsala föga bifall; slutligen vanns dock detta mål, då Wallin kom i spetsen för Psalm-comitén, och genom Geijer blef gjord uppmärksam på H:s förtjenster. Omarbetad och förbättrad blef hans Choralbok 1819 af K. PsalmComitén gillad och antagen. Hans ekonomiska vinst i detta företag blef dock, i följd af flera okloka anstalter, temligen obetydlig. Hans varmaste önskan var att införa den fyrstämmiga sången, för hvilket mål en hans lärjunge, Hof-Predik. Dillner, med prisvärd omsorg nu arbetar. Också satte H. mest värde på kyrkomusik, och påstod att en af honom i en herrnhutisk kyrka i Tyskland hörd psalm sjungen fyrstämmigt af 2000 röster, var någonting så himmelskt och storartadt, att all annan musik deremot vore ett intet. Näst Luther, som skapat den protestantiska kyrkmusiken, värderade han Händel, Graun, Marcello; af verldslige tonsättare Seb. Bach och Gluck och på längre afstånd Haydn; musikens förfall daterade han från Mozart, hvilken han väl mycket beundrade, men dock ansåg hans smak för alltför flyktig, och påstod mellertid, att denne store man vid slutet af sin bana ombytt grundsatser och ämnade återvända till den stränga stilen, hvartill hans Requiem var en förberedelse. Hos Beethoven värderade han vissa partier, men tadlade det nyckfulla, bizarra, fantastiska, och anmärkte att det fattades honom stil. För Rossini, som vid slutet af hans lefnad hos oss var modern, hyste han ett djupt förakt. Hans omdömen om Svenska compositörer berodde mestadels på arten af hans personliga förhållande till dem, och därför hade de flesta ingen blid domare i honom. Förf. erinrar sig, att han engång kom till H., då han nyss till genomseende emottagit melodien till Geijers Kolargosse, som skulle tryckas i Iduna. På frågan om styckets värde, använde H. sitt favorit-uttryck: "det duger dock icke en gång för schwin." Några dagar derefter yttrade han: "hör du man nu en gång huru Geijers Kolargosse låter." Sedan det vid klaveret var sjunget, tillade han: "det är ju man alldeles förträffligt. Jag har ändå inte ändrat mer än några få noter."

Med samma ifver som H. nitälskade för den rena kyrkosingen, intresserade han sig också för Svenska folkvisornas förbättring. Han trodde sig hafva kommit en för Nordens och Germaniens äldre Nationer gemensam scala på spåren, varom han utvecklat sina tankar i Svea uti en uppsats om den "Gamla Nordiska Sängen." Derföre blef han högeligen förtjust, då han blef anmodad att bearbeta Melodierna till de af Afzelius samlade folkvisorna och utförde detta åliggande på ett sätt som vunnit allmänt bifall. Hans sista sysselsättning bestod i deras fyrstämmiga behandling och utgifvande.

H. grubblade också mycket så öfver den gamla Grekiska som öfver den äldsta Katholska Församlingens Kyrkomusik, hvilken sednare han förmodade blifvit grundad på den förre. Hans tankar derom kunna läsas i den uti Phosphoros införda afhandlingen. Sjelf beklagade han dock, att han brist på språkkännedom och kunskap i matematiken, måste stadna på halfva vägen.

Under en convalescens efter en svår sjukdom, då rörelse var honom anbefalld, började H. att samla insekter, och sedan lust för denna sysselsättning, så att han fortsatte den under de sednaste 40 åren, och utvidgade sin samling med utländska insekter genom köp, skänker och i synnerhet bytte. Denna icke obetydliga, mycket väl ordnade och noggrannt uppställda samling med ett litet dithörande entomologiskt bibliotheck inköptes af H. Maj:it och förärades till Upsala Universitets Museum.

Musik: Åtskilliga Compositioner i Musikal. Tidsfördr. och Poet. Kalender. — Choralbok. Sthm 1808. — Svenska Messan. Upsala 1817. 2:dra Uppl. Örebro 1840. — Zehn lyrische Versuche mit musik. Begleit. Ups. 1819. — Svensk Choralbok af K. Psalms-Comit. gillad och antagen 1819. (1:a Del.) (Stentyck) Sthm 1820. — 2:a Del. Ups. 1824. — Præludier till Melodier i Sv. Choralboken samt Marscher. 1822. — Svenska Sönger med acc. af Forte-Piano (äfven med Tysk titel.) Häft. 1. Ups. o. Leipz. s. å. — Svenska Folkvisor, satta för 4 Mansröster. 1 Häft. Ups. 1832. — Åtsk. mindre, särskildt utg. compositioner. — b. Skrifter: I Phosphoros 1816: Öfver Choralmusiken. — I Svea N:o 1: Anm. öfver den gamla Nordiska Sängen. — I Sv. Lit. Tidn. Recens. o. Uppsatser isynn. med afseende på Choralmusik och Kyrkosång.

(Källor: Ekstrands Matrikel. — Nekrolog af Geijer i Sv. Lit.-Fören. Tidsn. 1833. — Biogr. i Sv. Pantheon. med portr. Häft. 20 — Convers. Lex. d. Gegenwart. — Personlig bekantskap.)

HÄLLSTRÖM, CARL PETER.

Föddes i Ilmola socken af Wasa län i Finland, d. 27 Febr. 1774. Fadren *Carl H.*, var der då PastorsAdjunct, men blef sedan Commminister. Modren var *Anna Rein*. Student i Åbo 1792, Phil. Mag. 1793, undergick derefter examen i Lagfarenheten och ingick i BergsCollegium, der han 1796 blef Auscultant och året derpå Geschworner. Förflyttades 1801 såsom Ingenieur till LandtmäteriContoiret; 1802 PremierIngenieur; några år derefter Capitaine-vid Sjömätningsscorpsern samt 1809 Förmän för Sjö-chart-archivet. Undertiden Ledamot i K. Strömrensningscomiteen, i hvilken egenskap han utförde många gagneliga förrättningar. När denna indrogs, blef H. 1827 Chef för Norra Canaldistrictet, samt 1830 Contoirchef för Expeditionerna. Sedan 1810 Major vid flottan, erhöill han 1826 ÖfversteLieut:s n. h. o. v. R. W. O. 1818. Ledamot af K. Vet. Akad. 1803, af K. Landtbr. Akad. 1812, samt Förvaltare i Räkenskapsafdeln., af K. Krigsvet. Akad., (der i flere år föredragande i Sjökrigsvetenskapen), samt af K. Patriotiska Sällsk., Finska och andra Hushållssällskaper. Död d. 13 Mars 1836 och begravnen på S:t Johannis kyrkogård. Gift: 1) med *Maria Silfverberg*; 2) med *Charl. Waldius*, med hvilken han hade 2:ne honom öfverlevande söner.

H:s förtjenster äro stora och mångfaldiga; hans vidsträckta geographiska, geodetiska och hydrographiska mätningar hafva på engång bidragit till fäderneslandets kändedom och medfört betydlig praktisk nytta. Hans drift och arbetsförmåga voro lika ovanliga, som hans anspråkslöshet. H:s offentliga verksamhetsbana öppnades genom inträdet i patrioten Hermelins hus såsom informator. För dennes stora Chartverk började han 1798 samla materialier och på dess bekostnad anställa mätningar, hvilkas resultatet framlades i den Atlas öfver fäderneslandet, som begyntes 1800 och till 1818 utgjorde ett antal af 22 chartor, hvilkas värde tillräckligt är bekant. I början möttes detta företag af brist på skickliga chart-gravörer; och för att undanröjda detta företog H. år 1803, på Friherre Hermelins bekostnad, en resa öfver Köpenhamn till London, att på sednare stället låta utföra sin ovanligt fina teckning i tvenne chartor, liksom till prof för inhemska gravörer. Från samma resa hemförde han äfven erforderliga instrumenter till astronomiska observationer för orthestämmelserna. Han blef härigenom i-

ståndsatt till utarbetandet af de många upplysande afhandlingar öfver orters polhöjder och lägen, af hvilka skrifter Vet. Akad. Handlingar förvara flere. Utom det stora chartverket har H:s mästartehand prydt och fullständigt många enskilda arbeten; äfvensom flere geologiska och petrographiska chartor öfver särskilda orter af honom blifvit utarbetade. På detta sätt finner man chartteckningar af honom åtfölja Skjöldebrands "Voyage Pittoresque," Sjöborgs "Skånes Beskrifning," Berggrens "Resa i Österlanden," Palmblads "Beskrifning öfver Palæstina", Hisingers "Geologiska Arbeten" m. m. Antalet af chartritningar för sådana ändamål öfverstiger vida det förutgående. Alla dessa arbeten få ett ökad värde genom den skönskrifning, hvarmed H. förmådde gifva rum åt mindre bemärkta orters namn, samt hans ytterst fina och lediga teckning, till utstakande af orternas gränсор.

I egenskap af Kongl. Strömnrensings-comiteens ledamot företog H. nästan lika mångfaldiga förrättningar, som de hvilka ligga till grund för hans ofvan uppräknade arbeten, ofta samtida med dessa. Således finner man honom, ifrån år 1819 till 1831, hafva undersökt och afvägt nästan alla större vattendrag, strömmar och fall, ifrån Linö och Angesö i Norrbotten (till utrönande af möjligheten för båt fart från Gellivari), ända till Blekinges och Skånes flodmynningar och hamnar. Uppräknandet af alla dessa mätningar och afvägningar för kanalers, båt- och flottleders öppnande, sjöars sänkning, strömnrensningar, hamnbyggnader, till och med väganläggningar, — såsom den till Norrige, genom Köla och Skillingemarks socknar i Wermland, — alla försedda med betänkanden öfver plan och kostnad, skulle blifva alltför vidlyftigt i denna minnesteckning. H:s, om ock blott i handskrift inom arkiverna efterlemnade, arbeten i denna väg förblifva alltid oskatthara, både för närvarande och kommande tider.

Under de resor i alla riktningar af landet, som H. i och för dessa förrättningar, ofta genom obanade trakter, måste företaga, skall man icke tro att den beräknande geometern, den idoge tecknaren, den arbetsamme författaren varit kall eller ligkiltig för de naturens behag, som nordens fjällar, fält och floddalar så ymnigt erbjuda vandraren. Nära bekant med landets Flora, besökte H. aldrig någon af lägsnare ort utan att derifrån hemföra dess sällsammare växter, och dessa med en sådan konstfärdighet inlagda, att de

utgöra en prydnad bland Svenska exsiccater i Vet. Akad. botaniska Museum.

Slutligen torde de förrättningar och arbeten, som i egentlig tjensteväg ålegat H., böra i möjligaste fullständighet omnämnas. Dessa äro förnämligast utförda inom Sjömåtnings-corpsen och för Sjö-charte-archivet: såsom sjömåtningen för Gefle och Öregrunds skärgårdar, år 1811; för Östergöthlands 1812; expeditionsförandet vid Sjömåtnings-corpsen under Chefsledigheten 1813; triangelmätning öfver Blekinge kust och skärgård, 1814; hydrographiska undersökningar och mätningar öfver Landsorts skärgård samt SöderTelgeviken, 1815; triangelmätning och chronometer-observationer öfver Mälaren och Hjelmaren, 1816—17; likaledes chronometer-observationer, för att bestämma läget af Bottniska vikens kust, från Gefle till Umeå, 1829; samt från Umeå till Torneå, 1830; hvarvid astronomiska observationer anställdes till bestämmande af Haparandas geographiska läge; chronometer-observationer jemte triangelmätning öfver Gottland, 1832; astronomiska observationer vid Ölands fyr, i samband med Kejsrerliga Ryska chronometer-expeditionen omkring Östersjön, 1833; och, såsom H:s sista förrättning, triangelmätning öfver Calmare län, kust och skärgård, 1833, till ledning för hydrographiska mätningarna öfver desamma.

H:s begge bröder lefva ännu i Finland, hvarest de äro anställda i tjenst. Den ene *Fredrik Adolf* är Major vid StrömmrensingsCorpsen och Ridd. af St. Stan. O. 2:dra Cl., af St. Vlad. O. 4:de Cl., och St. Annæ O. 3 Cl. Den andre *Gustaf Gabriel* f. 1775 är Theol. Doctor, Professor i Physiken vid Universitetet i Helsingfors, Led. af St. Wlad. O. 3:dje, och St. Annæ O. 2:dra Classer, Led. af VetenskapsAkademierna i Stockholm och Petersburg m. fl.

a. Chartor se ofvanföre. b. Skrifter: Förteckning öfver orters geographiska bredd och längd i Vesterbottens Höfdingedöme, som blifvit bestämda genom astronomiska observationer. Sthm 1803, 4:o. — Tal om den tillväxt fäderneslandets geografi vunnit under loppet af de sistförflutna 80 åren, och en öfversigt af geographiska Litteraturens närvarande tillstånd i Sverige, hållet vid Præsidi-nedläggande i K. Vet. Akad. 1812. Sthm. 1813, 8:o. — Förteckna. på orters geographiska bredd och längd i Sverige, bestämda genom astronomiska och chronometriska observationer. Sthm 1818. 4:o. — Underdånigt Betänkande och Förslag, rörande afledandet af öfverflödigt vatten utur sjön Hjelmaren. Sthm 1821. 4:o. — I K. Vet. Akad. Handl.: Geographiska ortbestämningar kring Mälaren, i Norra Sverige, Upland, Nyköpings, Örebro och Sthms Län 1803; i Södermanland, Nerike o. Östergöthl. 1804; i Östergöthl., Små-

land, Öland och Gotthland; samt i Wernmland och vid Norska gränsen, 1807; i Vester göthland och i Finland 1808; i Östergöthland o. Kalmar län 1809; i Kalmar län, Blekinge och Skåne 1811; vidare i Kalmar län och Östergöthland 1813; i Södra delen af Riket 1815. — Biographi öfver BergsRådet Frih. S. G. Hermelin, 1821. — Tillägg till N. Brunerons Anmärkn. ang. vattuminskningen 1823. — I K. Landthruks Akad. Annaler: Tankar om Statistik; 3:ne Yttranden och Betänkanden ang. Hjelmarens sänkning 1819; Utåtande öfver en uppgifven ny måttstock för vätvaror, härl och rymdmätning.

(Källor: Biographi öfver C. P. Hällström i Vet. Akad. Handl. 1836.)

HÄSTESKO, JOHAN HENRIK, se Bandets slut.

HÖIJER, BENJAMIN CARL HENRIK. — JOSEPH OTTO.

1. HÖIJER, BENJAMIN CARL HENRIK.

Var född d. 1 Juni 1767 på Klingsbo i Stora Schedvi i Vesterås Stift. Hans fader, *Henrik H.*, som då var Ba-taillonsPredikant vid Dalregtet, sedermera Prost i Kumla, förlorade sin maka, *Sophia Margaretha de Brenner*, få dagar efter sonens födelse. Vid 11 års ålder skickades han till Vesterås skola, och på Gymnasium utmärktes han af Lector Bergklint såsom en af de mest hoppfulla ynglingar vid lärosätet. Blef 1783 Student i Upsala och tog 1788 philosophiska graden. Sina Disputationer så väl pro Exc. de Gustu in Artibus elegantior., som pro Gr. de difficili Historici munere hade han sjelf författat. Blef 1789 Phil. Pract. Docens efter en utgifven afhandl. i 3 delar: Quid artibus elegantioribus mores debeant, samt vid samma tid inskrifven såsom E. O. Cancellist i K. Canc.Collegium. Inför Westmanl. och Dala Nation höll han 1792 ett åminnelsetal öfver Gustaf III:s död, hvilket af Landskapet på trycket utgafs. År 1798 Phil. theor. et pract. Adjunct.

Men dervid stadnade också för en lång tid hans befordran. H. var medlem, eller egentligen själen i den såkallade Junta, som i Upsala på 1790-talet bildat sig af åtskilliga mer eller mindre utmärkta ynglingar, hvilka, vilseledda af Franska revolutionen, svärmade för frihet och folkrätt. Naturligtvis måste ett politiskt sällskap med en sådan syftning af den dåvarande Regeringen med misstrogn ögon betraktas, och därför gick H. 1799 miste om den philosophiska professionen efter Christiernin, hvartill han annars såsom landets första tänkare och den förste på förslaget var

berättigad, och hvartill han dessutom genom en förträfflig disputation, de Constructione philosophica, som kort derefter omarbetad utkom på Svenska och Tyska, förvärfvat nytt anspråk. Man gaf således hellre denna viktiga syssla åt en enfaldig Gymn. Adjunct från Kalmar, Högmark. Misslynt öfver denna orättvisa reste H. s. å. till Tyskland, samt, efter ett kort vistande hemma, året derpå till Frankrike och andra länder: i Paris uppehöll han sig ett år; i Berlin på hemvägen, ett halft år, hvarefter han hemkom efter något öfver 2:ne års vistelse. Sedermera sökte han ej allenast professioner vid Upsala, Åbo och Greifswald, utan äfven en Lection vid Gymnasium och Rectoratet vid Trivialskolan i Vesterås, men erhöll öfverallt afslag. Likväl ingick han med Olof Kolmodin, då begge sökte Skytteanska professionen, det aftalet, att den som af dem vann befordran skulle till den andra afstå en del af lönen, hvarigenom han åtminstone erhöll någon undsättning. Ändtligen blef den Philosophiska professionen genom Högmarks död 1808 ånyo ledig, och H. erhöll åter första rummet å förslaget; dess tillsättande uppehölls länge hos Regeringen och sannolikt skulle han än en gång blifvit bedragen i sina förhoppningar, om icke Revolutionen d. 13 Mars mellankommit, genom hvilken många af hans fordna Juntakamrater nu kommit till makt och inflytelse, och sålunda erhöll han redan d. 21 Mars den efterlängtnade fullmakten. Året derpå valdes han af sin Nation till Inspector. Då 1811 H. R. H. Kronprinsen för första gången besökte Universitetet, var han Akad. Rector. Längre fick dock lärosätet icke behålla den utmärkte läraren; hans helsa, undergräfd af ungdomsutsväfningar, blef mer och mer vacklande, hvarunder han likväl fortsatte både sina föreläsningar och utgifvandet af Disputationer, som ega ett ganska stort värde. För den sista af dessa presiderade han d. 8 Juni 1812 och d. 13 s. m. var han icke mer. — Han dog ogift.

Originaliteten och skarpsinnigheten af denne tänkares philosophiska forskningar äro alltför mycket kända och erkända, för att här behöfva utvecklas. Vi nämne blott, att hans afhandl. om den Philosf. Constructionen med stora lof ord finnes recenserad i den Philos. Journal, som Schelling den tiden utgaf. Vi uppehålla oss således blott vid hans personlighet. Långa motgångar hade ingifvit H. en viss bitterhet, som föga mildrades, då lyckan upphört att vara honom afvög. Han lefde äfven i de sednare åren ensam och utan umgänge; också var han egoist, stolt, och egenkär,

mera egnad att inge beundran än vänskap och tillgifvenhet. I sina seder utmärkte han sig genom den största elegans, och filosofens klädsel följde noggrannt alla modets omskiiftningar. Hans ansigte var fint bildadt, uttrycksfullt och bar snilletts pregel; men häftiga lidelser och en icke sparad ungdom gäfvö uttrycket för mycken hvasshet och kantighet. Säsom lärare var han i alla hänseenden utmärkt. Hans röst var välljudande och genom dess stora böjlighet kunde han i kathedern göra sitt föredrag högst tydligt, i det han, under de ofta långa meningarne, genom särskilda förändringar i rösten utmärka de särskilda parenteserna. Hans skriftspråk, bestämdt, klart och flärdlöst, är, så på svenska som på latin erkändt som mönstret för afhandlingsstil, ehuru han alltför mycket älskade att i modersmålet upptaga fransyska och latinska ord, istället för att skapa en egen svensk vetenskaplig terminologi. Vid sina föreläsningar nyttjade han blott små lappar, hvaruti tankegången, med få drag och med betydliga abbreviaturer, var angifven; derföre har utgifvandet af hans efterlemnade skrifter funnit så stora svårigheter. Mellertid kunde ingen af hans åhörare förmärka annat än att han begagnade ett till alla delar fullständigt concept; aldrig behöfde han afbryta en mening, aldrig stadna ett ögonblick, för att söka ett ord.

Arbeten: Disput., (jfr ofvanf.). — Programmer. — Fichtes Föreläs. om de Lärdes Bestämmelse. Öfvers. Ups. 1796. — Om den Kritiska Philosophiens uppkomst (belönt af Sv. Akad. med Lundblad-ska priset). — Om ett Pragmatiskt föreställningssätt i Historien, öfversatt i Woltmanns Gesch. u. Politik 1803. Bd. 1. — Afhandl. om den Philosoph. Constructionen. Stockh. 1799 (öfversatt på Tyska af Dr S. P. Leffler och tr. i Hamburg 1801). — Åtskill. Recens. och Uppsatser i Silverstolpes Journaler för Svensk och Utländsk Literatur; — samt i Hammarškölds Lyceum, i hvars redaction han äfven deltog. — De vigtigaste af dessa jemte andra vid hans död otryckta skrifter, utgäfvos af hans bröder under titeln: B. C. H. Höijers Samlade Skrifter. Bd. 1—3. Stockh. 1828—27.

(Källor: Hammaršköld om Philos. Stud. i Sverige. — Vesterås Stifts-Tidn. 1818 N:o 220. — Särskilda Underrätt.)

2. HÖIJER, JOSEPH OTTO.

En halfbroder till den föregående, f. i Kumla socken i Westmanland d. 25 Aug. 1775. Student i Upsala 1790; Phil. Mag. 1800; Lit. Rom. Docens 1800; Lit. Gr. & Orient. Adj. 1802. Sökte jemte G. Knös och J. Tranér Orientaliska

professionen 1813 samt erhöill 2:a rummet. Græc. Litt. Prof. 1815. Parenterade på Svenska öfver EnkeDrott. Sophia Magdalena, samt på Latin öfver Kronprinsens förmälning 1823 och Hertigens af Östergöthland födelse. 1829. Inspector Musices 1823. Inspector för Gottlands Nation 1829. Var 2 gånger Akad. Rector, och 3 gånger Decanus i Phil. Faculteten. Långe besväråd af en plågsam inre sjukdom afled han d. 2 Aug. 1833.

Joseph Otto H. var i umgänget bekant för sitt torroliga lynne och sina lyckliga infällen, men ändock lefde han mest för sig sjelf, i sällskap med sina böcker och sitt klavér, på hvilket han egde en stor färdighet. För öfrigt delade han sin broders svaghet för könet, samt älskade nog mycket spirituosa, hvilket grundlade hans ohelsa. Jemte sin broder, Notarien J. Höijer, ärfde han af den äldre brodern, Philosophen, en stor boksamling och det lilla stenhus som kallas klostret, ehuru belastadt med betydlig skuld. Denna skuld afbetalde han, och, emedan han dog ogift, testamenterade han sin qvarlåtenskap till Upsala Akademi, för att af dess ränta, sedan capitalet hunnit vaxa till ett visat belopp, bestrida lönen åt en egen Adjunct i Grekiska Litteraturen, såsnart den efterlemnade brodern, som till sin död var berättigad till räntans uppbärande, först afidit.

Skrifter: 58. egna Disput. — 3 Progr. — Peloponnesiska krigets Historia af Thukydides. Öfvers. Del. I. Sthm 1831—32 (i Bibl. af Grek. o. Rom. Prosaker i Svensk öfversätn.) — Utgifvit en upplaga af Thacydides, Ups. 1818—24, som innehåller Grek. texten.

(Källor: Ekstrands Matr. — Särskilda uppgifter.)

HÖPKEN, DANIEL NIKLAS VON. — ANDERS JOHAN.

1. HÖPKEN, DANIEL NIKLAS VON.

Ätten lärar ursprungligen härstamma från England, men sedermera flyttat öfver till Tyskland, der den i början bosatte sig i Hessen och sedermera i Bremen. En *Niklas von H.* blef af Kejs. Maximilian II upphöjd i Riksadeligt stånd; en annan af samma släkt, Geheime-, Kammar- och Canc.Rådet (måhända dennes sonson) *Niklas Balzarson*, f. d. Borgmästare i Stade, kom till Sverige, upphöjdes 1649 till Svensk Adelsman och blef sedan RegeringsRåd i Bremen. Hans son *Niklas*, till *Mehlau*, gift med *Anna Marg. v. Greiffencrantz*, var fader till *Daniel Niklas*.

Denne var född i Bremen 1669. Han tjente flere år i R. Cancelliet, var Gr. Nils Gyllenstjerna och Gr. Arvid Horn såsom Secreterare derst. följaktig på den conference, som å Senatens vägnar 1713 hölls i Vadstena med R. Stanislaus, i anledning af Gr. M. Stenbocks utrustning. Blef 1714 StatsSekreterare vid Inrikes och 1719 vid Utrikes Exp.

Mynttecknet *Publica Fides*, hvaraf i början (Mars 1718) slogos för 1 million daler sm:t, härledde sig så till uppfinning, som figur och öfverskrift, från StatsSekret. H., innan Görtz ännu fick handen öfver Sveriges hushållning. I rättgången återopade sig också Görtz på H. såsom förslagets upphofsman. Sedermera blef H. medlem af Upphandlings-commissionen, som styrdes af Grefve von der Nath, hvilken, enligt Rothliebs uppgift i samma process, brukade snäsa H. och andra, då deras tankar voro skiljaktige från hans egna. Ehuru denne man efter K. Carl XII:s död blef fängslad, och ehuru H. sjelf starkt misstänktes att vara Holsteinska huset tillgifven, bibehöll han sig dock icke allenast på sin plats, utan blef äfven 1719 upphöjd till Friherre, samt var den ende, som jemte Gr. Carl Gyllenborg fritt fick umgås med Gr. Osterman, då denne under Åländska fredshandlingen 1719 affärdades till Stockholm, och der nästan som en statsfånge bevakades. Under detta året spelte han en betydande rol. Var då jemte 5 RiksR. och KrigsR. v. Otter beordrad att taga Statsverket om händer, hvarom vidare kan läsas i Ceder-schjölds Riksdagshistoria. Drottningens förtroende till H. var till största delen en följd af hennes ovänskap med Arvid Horn, till hvars entledigande, såsom i dennes biographi är berättadt, H. nitiskt bidragit. Men denna triumph var endast af kort varaktighet. Horn inkom åter snart i Rådet och hans motståndare måste träda tillbaka i skuggan. Likväl egde H. äfven sedermera en betydlig inflytelse, i det att han egentligen var Gyllenborgs ledare, men höll sig sjelf försigtigt bakom. Förmodligen var det för att undantränga denne färliga man ur Cancelliet, som han 1727 utnämndes till President i CommerceCollegium. Han dog d. 6 Apr. 1741 i Stockholm.

Presid. H. var en öfvad och slug man, men kall, djup och inbunden. Han var äfven lärd, så att han under andra förhållanden skulle hafva glänst på litteraturens fält. "Han behöfver icke (yttrar Tessin sid. 78) mitt vittnesbörd om dess allmänt bekanta ogemena capacité, särdeles under dess Sekreteriat vid Utrikes Ärenderna. C'était l'homme du monde qui s'enonçait le plus clairement lorsqu'il vouloit se faire

entendre; mais lorsqu'il ne le vouloit pas, nul abîme n'approchait de son obscurité. Ses intentions pour le bien de l'Etat égalait sa capacité. En lisant un jour le projet d'une Reponse à faire à Mr Finch, Ministre d'Angleterre, le Roi l'interrompit, en disant qu'il n'y comprenait rien. "Tant mieux," repondit Mr. de H., "j'ai assez peiné pour le rendre incomprehensible." I detta omdöme sammanstående Danska Ministern Gr. Lynar, som skillrar honom såsom "un homme fin, souple, qui marche toujours par biais et detours, genie fertile en projets et en ressources, routiné dans les affaires, en qui on ne soupçonnerait pas tant de capacité à l'air de simplicité et d'indifference qu'il affecte." — Länge citerades efter honom en mängd qvicka svar och torr-roliga infall. Bland andra må följande anföras: Det hände sig engång att Rådet var samladt, förrän han uppkom, och Gr. Gyllenborg sade honom att man väntat. "Jag har så många gånger väntat på Deras Excellenser," svarade Sekreteraren, "att jag nu är ganska glad, det de engång äfven gjort mig den äran, att visa mig samma höflighet." — Han var tillika mycket confus, så att han stundom i Rådet kunde uppkomma utan halsduk eller hatt, eller också med en hatt på hufvudet och en annan under armen.

Gift 1) 1708 med *Anna Cath. König*, hvars fader var Commissarie. Hon dog 6 veckor efter brölloppet; 2) 1709 med *Eleonora*, dotter af Landshöfd. i Wiborg Frih. And. *Lindhjelm*. Sonen *Anders Johan*, se nedanf. Sonen *Carl Fredrik*, f. d. President i KammarCollegium, och Kammar-Revisionen, samt R. o. C. af R. M. O., dog 1778. Han skickades jemte E. Carleson (se III Bandet) 1755 som Svensk Minister till Constantinopel.

Skrift: Lettre de Mr N. N. à un de ses amis, sur la conduite présente de la Suède, touchant la commerce de la mer Baltique. Sthm 1714. På svenska utgifven af GeneralMajor Frih. V. G. Coyet.

(Källor: Stjernmans Matr. — Ejusd. Cent. 1. Anon. p. 40. — K. Bibl. Tids. 1769 p. 83. — Gezelii Biogr. Lex. D. IV. — Tessin och Tessiniäns anf. st. — Skand. Sällsk. Handl. VII. 260, 275. — Bistells Anekd. sid. 199 o. f. — Cederschjölde Biskd. Hist.)

2. HÖPKEN, ANDERS JOHAN VON.

Son af den föregående. Föddes d. 11 Apr. 1712. Efter att hafva njutit en sorgfällig uppfostran, ingick han 1729 i R. Cancelliet, hvarefter han 1730 anträdde en resa till England, der han i två och ett halft år uppehöll sig, under

hvilken tid dåvar. Svenska Envoyén, sedermera R.R. Friherre Carl Sparre begagnade hans penna vid uppsättandet af åtskilliga angelägna mål. Han hade emellertid blifvit Secreterare i Hessisk tjänst 1733, hvarefter han fortsatte sina utrikes resor till Nederländerna, Frankrike och Italien. I Marseille antogs han till Ledamot uti Acad. des belles Lettres.

Efter återkomsten till fäderneslandet 1734 fann han det politiska tänkesättet uti brytningstillstånd och den gamle Horns välde vid detta års riksdag utsatt för en häftig storm. Han hade ärft sin faders politiska tänkesätt, och kom genom honom i nära förhållande till Gr. Carl Gyllenborg, som han sedermera plägade kalla sin fosterfader. Hans politiska bana begynte vid 1738 års Riksdag, då han inkom i Sekreta Utskottet, hvilket förtroende han åtnjöt äfven under de tre följ. riksdagarna. Han befordrades 1739 till Cancelli-Junkare, 1741 till Andre Exped.-Sekreterare vid Utr. Ärenderna, 1746 till Hofmarskalk, och blef kort derefter, d. 22 Dec. kallad till Riksråd *); till hvilken befattning han, efter Gyllenborgs död, ansågs oumbärlig så väl i anseende till kedjan af de utrikes sakerna, samt i följd af mångas önskan, att se Gouverneurs-embetet hos den unga Arfprinsen tillfalla honom **). År 1748 utnämndes han till R. o. C. af K. M. O., 1752 till President i Canc.Collegium efter Tessin, och 1760 till Cancellor vid Upsala Akad. samt 1761 till Grefve.

Sedan Tessin lemnat skådeplatsen, kunde H. i sjelfva verket betraktas såsom hufvudman för Hattpartiet, såväl i följd af sin plats såsom Cancelli-President, som i följd af sina personliga egenskaper. Fäderneslandet erkände med enhällig röst hans diplomatiska skicklighet, hans erfarenhet i ärendernas handläggning. Man berättar derom en anekdot, som har en viss likhet med den vi förut efter Tessin anförut om fadren ***): Ryska Ambassadeuren Bestuscheff hade före 1741 års krig begärt ett kategoriskt svar, huruvida Sverige ville bestämma sig för krig eller fred. Då frågan än-

*) Man sade om honom att han steg upp som Sekreterare, åt middag som Hofmarskalk, och gick till sängs som Riksråd.

**) Äreminnet i Sv. Akad., af Gyldenstolpe, sid. 31.

***)) Ristell, från hvilken vi lånat denna anekdot, tillskrifver den också fadren "Statssekreteraren, Grefve Höpken. Men denne, med hvars lynne svaret verkligen mera öfverensstämmer än med sonens allvarsamma, förbehållsamma försigtighet, var aldrig Grefve, och hade då sedan fjorton år tillbaka lemnat Cancelliet, var i stället President i Comm.-Coll. och dog i början af året 1741.

nu var oafgjord i Rådet, och ett svar ändock måste afgifvas, uppsatte H., såsom Statssekreterare(?), ett sådant, som, sedan det blifvit gilladt af Senaten, öfverlämnades till Ambassadeuren. Denne genomläste det flera gånger, men kunde ändock icke förstå meningen, utan skickade efter Sekreteraren för att begära närmare upplysning. H. svarade med största artighet, att han beklagade, det han icke hade befallning att gifva någon ytterligare upplysning än den som redan funnes i det skriftliga yttrandet. "Men jag har studerat er skrift hela två timmar, invände Ambassadeuren, och ändock icke kunnat blifva invigd i Rådets hemlighetsfulla mening." — "Och kan väl Ed. Exc. begära, återtog Sekreteraren, att på tvenne timmars tid kunna utveckla hvad som kostat mig många dagars möda att inveckla." — Mot krigets slut uppsatte H. ett Betänkande emot Svenska och Danska kronornas förening, som väckte mycken uppmärksamhet.

Det var i synnerhet tankens styrka, uttryckets kraft, språkets renhet, som man hos denne statsman beundrade. Men fastän den svenske Tacitus såsom författare tillägnat sig Roms kärnspråk och storartade uttryckssätt, så var dock hans personlighet för ingen del genomträngd af detta den frie Romarens sinnelag: en contrast emellan författaranda och personlig karakter, som H. delade med den store, efter antiken bildade häfdatecknaren men personligt svage statsmannen Johannes von Müller. Likaså fattades det den svenska PremierMinistern mod och beslutsamhet, för att i dessa inre stormar kunna segra eller på ett lysande sätt falla. Han saknade äfven åtskilliga andra egenskaper, som äro oundgängliga från partihöfdingen. Kall, stel, sluten, färdig, var H. tvertom mera fränstötande än vinnande: ehuru i alla hänseenden mera grundlig än både Gyllenborg och Tessin, saknade han den förres djerfhet och ränkspinnande smidighet, den sednares fina belevfvenhet och lysande sätt att vara, och imponerande, med artighet blandade förmåga att uppträda. H. åter stod nära nog ensam och kunde aldrig göra sig till medelpunkt för ett större parti. Meller tid betraktades han den tiden, innan ännu hans svaghet var ställd på prof, såsom hofvets farligaste motståndare.

Detta prof väntade honom 1756 vid öfverläggningarne i Rådet om Sveriges deltagande i sjuåriga kriget. Det partiet, till hvilket H. sjelf hörde, önskade krig, och Rådet, för att minaka sitt ansvar, hade affordrat Cancelliet dess

betänkande, som afgafs d. 6 Dec. Det *) är högst vidlöftigt, framställande med verklig grundlighet skälen för och mot, men hvarvid dock de förra, eller förklaringen af Sveriges garanti af Vestphaliska freden, som Ron. i Preussen ansågs hafva brutit, slutligen behöllo öfverhanden. I följd deraf affärdades Sveriges deklaration derom i Mars 1757 till Regensburg, och communicerades med hofven i Wien, Paris och Petersburg, med hvilka slötos särskilda conventioner. Äfvenledes förstärktes garnizonen i Pomern och vidtoges åtskilliga andra krigiska förberedelser. Men när nu, i följd af Frankrikes enträgna påminnelser att Sverige borde taga en activ del i kriget, och till Tyskland afsända en armée, Rådet äntligen måste fatta ett afgörande beslut, blef, d. 12 Maj, Hans Exc. Canc.-Presid. Baron H. af frossfeber angripen och måste fara hem (sid. 177). (Enligt hans loftalares uppgift **) skall H. dagen förut förklarar sig vilja nedlägga sitt embete, ifrån hvilket beslut han med största möda förändrades afstå. Då öfverläggningarne nästa dag och de följande fortsattes och då de flesta rösterna voro för krig, men endast med förbehåll att Sverige skulle utrusta 16 till 18,000 man, uteblef H. ända till d. 23 Maj, då han uppkom i Senaten och i få ord yttrade, att han af förekomne considerationer icke kunde styrka, att gå vidare än enligt den plan, som uti conventionen af den 21 Mars redan blifvit fastställd, och som innebar ett slags beväpnad neutralitet. R.R. Ehrenpreuss, Wrangel och Löwenhjelm gingo öfver på hans sida. Nästa gång föreslog H. att man först skulle af KrigsCollegium begära upplysning, när Svenska arméen kunde blifva färdig, och sedan detta lemnat till svar, att 7 till 8000 man inom en månad kunde vara marschfärdige och de öfrige 8 till 9000 i Sept. månad, följande öfverläggningen d. 8 Juni, då H. förklarade att "den utrikes conjuncturen syntes väl vara ganska behagelig, attrayante och retande, men att Sveriges tillstånd icke syntes tillåta att densamma nyttja", hvarefter saken ytterligare uppsköts, till dess man af franska Ambassadeuren fått svar, om antalet af 30,000 man och Stettins belägring ännu i år före conditiones sine quibus non för erhållande af subsidierna. Sedan denne derpå svarat jakande, blef saken ytterligare

*) Skand. Sällsk. Handl. VII. 113 o. f.

**) Åreminnet sid. 19.

uppskjuten, emedan fyra RiksRåd voro frånvarande och man i en så viktig sak ville att alla skulle afgifva sin röst. Men när dessa muntligen eller skriftligen yttrat sig, hade åter H. begifvit sig ut på landet; för att nyttja en brunnkur, då Gref Gyllenborg åtog sig att resa ut och inhämta CancelliPresidentens tankar. Svaret blef, att i fall de öfrige RiksRåden röstade för krig, ville H. icke skilja sig från deras mening, men i annat fall vidblefve han sitt förtra yttrande. Detta svar fanns så litet tillfredsställande, att ett bud ånyo måste utskickas till Fogelbro, för att hämta ett bestämdt och skriftligt ultimatum. D. 27 Juni apmålde R.R. Hamilton, som denna gång åtagit sig nämde befattning, att H. Exc. skriftligen yttrat sig vilja göra ett med Rådets pluralitet; dermed var man nöjd, och de bland Rådsherrarne, som hittills yttrat sig för freden, förenade sig nu med de öfrige, och kriget ansågs då af Rådet enhälligt vara beslutadt; hvar efter Löwenhjelm och Lagerberg förmåddes att afstå från sitt föregående påyrkande, att Ständerne först borde sammankallas.

Detta CancelliPresidentens vacklande och tvetydiga beteende nedsatte honom i hans eget partis ögon; Tessin (sid. 182) yttrar: "H. förhöll sig obegripligt," visar derefter hans inconsequens, och slutar: "allt detta oakadt skref han sedermera retande bref till Generalerne." Dessa bref, författade i skarpa, bitande ordalag, finnas äfven tryckta i Skand. Sällsk. Handl. I sin Dagbok skref han ännu mera skarpa yttranden öfver hofpartiets anhängare, Ungern v. Sternberg, Liewen, Stjerneld och Kalling (se Skand. Sällsk. Handl. III. s. 268 o. f.).

Ännu mera förbittrades den delen af nationen som icke bestämdt ville krig genom hans votum den 11 Maj i Rådet, hvaruti han ännu en gång utvecklade skälen för och emot, men hvaraf endast följande utdrag *) kringspiddes i landsorterna: "... Angående rörelse för tropparne, så torde det vara nödigt att minska kärleken till boställen, och skräda ur arméen dem, som tjena för fredens skull och icke för krig; att återföra en förfallen krigsdisciplin; att upprätta arméen på ett sätt, att den ej må likna Jugurthas krigshär, och äntligen, att minska i landet antalet af politici och frondörer, som uppväcka oro bland menigheten, bekymmer för en Regering och mindre anseende för främmande Makter.

*) Åreminnet, sid. 19.

naturen är en långvarig stillhet förderlig och menniskor corrumperas af samma medel." — Den skrift, hvarur detta yttrande var ett utdrag, saknas dock i dagens protocoll, ehuru den der finnes återopad.

H:s öfverdrifna försigtighet kunde dock från honom lika litet som från de öfriga Råden afleda Ständernas ovilja, när de i Oct. månad 1760 samlades. "Ett oväntadt krig, en omättlig penningehvirvel, en odräglig vexelcours, en högt uppdrifven lux och förstörande dyrhet spridde gäsning i alla sinnen. Man svärmade åt alla håll: ändring i Regeringen, Engelska friheten, hämd på Rådet, som nu afven var ett mål för hofpartiets agg." Mot Palmstjerna och Scheffer var förbittringen störst, såsom "de der djerfvast talat mot lag och satt sig emot Ständernas sammankallande." Föga mindre skönades H. och man ville sätta vakt kring hans hus. En af hans djerfvaste motståndare var Pechlin, som frågade med skäl: "huru är det möjligt att riket utom Ständers vettskap fått krig, utan att PremierMinistern det bereder." Denne förekom sin afsättning derigenom att han sjelf (d. 5 Febr. 1761) begärde afsked. Sednare på riksdagen tog dock stämningen en för Hattpartiet och Rådet gynnsammare vändning*). Vid en i Juli anställd votering blef H. åter invald, och erbjöds 10,000 plåtar, antingen han ville blifva qvar eller icke, och d. 11 Aug. på Konungens anmodan, inträdde han ånyo i Rådet, hvarifrån han dock redan d. 12 Nov. afgick. Cancellariatet öfver Upsala Akademi nedlade han 1764 i Kronprinsens händer.

Sedermåra lefde H. i det enskilda lifvets lugn bland sin familj och sina böcker. År 1767 begynte han att författa sin lefvernesbeskrifning; hvaribland förekommer följande anmärkning: "Antingen bör det tillskrifvas klimatets hårdhet eller tidernas beskaffenhet, hvaruti jag här lefvat, att mig infallit den tankan, att jag helst ville dö i Sverige. Man ledsnar snarare här än annorstädes. Konung utan myndighet, Frihet utan säkerhet, kyrka utan religion, Adel utan adliga veder, Prester utan moral, Borgare utan förmögenhet, Bönader herrar. Mina samtida måste bekänna detta vara sanning; jag önskar att efterkommande måtte anse denna beskrifning endast som en satir." (Skand. Sällsk. Handl. III. 266). Efter regeringsättets förändring blef H. 1773 ånyo inkallad i Rådet, hvilket embete, numera icke åtföljdt af några faror,

*) Orsakerna dertill se Geijers Techn. sid. 270 o. f.

H. var en af de märkvärdigaste skriftställare, som under sednare hälften af sistförflutna sekel i Sverige uppträdde, likasom han ganska säkert är en af de djerfvaste *), som i något land funnits, Förf. till "Junii bref" icke ens undantagen.

De förnämsta källorna för H:s biographi finnas uti den s. k. "Höppenerska Samlingen" på R. Bibliotheket i Stockholm, och utgöras i synnerhet utaf "Utdrag af ett bref till Landshöfd. Gr. Frölich d. 12 April 1788" i 4:de bandet af denna samling, samt "Bref till en hög Herre om den uti Svea Hofrätt emot Assess. H. anställde Piskaliska aktion dat. Ekolsund d. 6 Aug. 1774" af StatsSecret. i KrigsExp. C. Wadenstjerna på 2:dra bandet. Då vi, i saknad af andra fullständigare uppgifter, företrädesvis måste följa dessa urkunder, så är det högst angeläget, att läsaren redan på förhand göres uppmärksam på, att dessa begges bref, i synnerhet det förstnämnda, (hvilket ock är det omständligaste; — det andra rörer företrädesvis en speciel fråga) äro i högsta måtto partiska för H. De finnas begge tryckta uti "Strödda Handlingar i synnerhet till Publicitetens Historia i Sverige under de sistförflutne femtio åren. 1 häft. Sthm 1822". Vi hafva dock följt sjelfva handskriften, som ej i dessa "Handlingar" är fullständigt återgifven, och kunna

*) "När H. — bekant för sina oförsynta anfall mot Riksdrotset Wachtmeister, ÖfverStåthållaren Carl Sparre, Svea Hofrätt, Rikets Råd, CancelliCollegium m. fl. — afhandlade Bondekuren m. fl. allmänna frågor, hade han åtminstone den förtjensten, att de satsar han dref, såsom Statsförbättrare, voro hämtade ur Svenska förhållanden, äsyftade endast Svenska, föremål; hyarigenom han lemnat den nya Svenska liberalismens förkämpar långt bakom sig. Men 1770- och 80-talens skräck, Assessor H., är redan så glömd, att få af våra läsare torde erinra sig blotta namnet af denna buse, hvilken, enligt skriftens ord och likars exempel, försvann "som ett surrande väder." (Upplösning är icke Upplysning, 2:a uppl. sid 47). — "H. skref oafbrutet (?) i Gustaf III:s iöfverens och enligt hans uppdrag, för att göra Frihetstiden hatad. Dit syftade hans privilegierade anfall på både statsinrättningar och funktionärer. Alla (?) hans skrifter andas rojalism och en hätsk ovilja mot Senaten och de såkallade aristokraterne. I minna samlingar finnas hans qvittenser för pensionen, ställda till dåvarande hofkanslern baron Sparre." (Vidräkning och Reform sid. 134). Det på sistnämde ställe uppgifna förhållandet egde väl egentligen rum blott under några år på 1770-talet. Under sina sista år, i synnerhet efter 1789, visar sig H. ingalunda såsom någon stark vän af royautéen eller hatare af frihetstiden. Se t. e. hans Politiska Testamente, skrifvet i Mars 1800, i 10:de bandet af Höpp. Samlingen.

derigenom äfven meddela H:s egna aldrig tryckta anmärkningar i brädden vid densamma, hvilka vi införa i noten, med tecknet *H.* bifogadt. Bevågenheten mot *H.* hos det förstnämnda brefvets förf. visas bäst af H:s egna anmärkning vid slutet af detsamma: "Af detta bref har jag sjelf läst 4 särskilda och vittlösa afskrifter, *dem jag corrigerat.* Jag har aldrig kunnat fått veta rätta auctoren; dock tror jag det varit antingen Biuggren eller O. v. Nackrey, *begge mina rätt goda vänner.* Sanningar innehåller detta bref och flere kunde tilläggas; men det lönar ej mödan svedja allt hvad ludet varit. Jag har tagit afskriften för min sons skull, att han en gång må veta orsakerna till mina besynnerliga öden och kunna gifva svar på tal bland sina likar." Om Wadenstiernas bref skrifer *H.*, att det blifvit, "i anledning af Altona Mercurius 1778 N:o 78 sub titulo Stockholm den 6 Maj, skrifvet till Gen. Gouverneuren i Pomern, nb. på Kgl. Majts egen befallning, som och sjelf, efter sin sublimt listiga åstundan, fick deraf veta rätta sammanhanget och proceduren i denna squallerprocessen, hvarefter jag blef nedkallad till Ekolsund, då *H. M.* frågade, om jag visste det Hofrättens utslag till honom inkommit. Hvar till, då jag svarade mig ej vara möjligt veta, hvad underställningsvis blifvit anmaldt, utan väntade utslag efter kallelse med rättighet efter lag, inom föreskrefven tid, underdåniga besvär hos *E. K. Majt* andraga, så frågades mig åter, huru lång tid jag behöfde att författa sådana besvär, hvarå jag svarade högst 3 dagar. *H. M.* förändrade sig deröfver och befallde mig skriva dem färdiga och förseglade honom tillsända; hvartill jag strax fick en afskrift af utslaget genom Hofkamereraren Christiernin. Besvären afsändes inom 48 timmar och återkommo med föreställning att de borde ändras och mildras; men då jag det icke till en bokstaf, mindre till ord och mening, ville begifva, blef han nödsakad kalla mig i Stockholm till privat audiens för att bilägga reconventionsfrågan mot Sparre, hvarvid blef betingadt, att hela Tryckfrihetsacten måtte hvila förseglad hos honom sjelf. Och dervid måste jag låta bero på hans falska löften om befordran och tacksamhet, som med hans regeringsprincip i hemlig förföljelse utbrutit och intill hans — sista ändalykt fortfarit, och hvarigenom jag ändteligen blifvit alldeles ruinerad. Men deremot blef actor, den äreförgätne filouren, Olof Ekman, strax förfordrad till Härads höfding i Vesterbottens norra Lagsaga, för att undkomma käppslångar, hvarmed han allestädes regale-

rades af sina egna släktingar." Vi gå nu att i sammandrag meddela de ofvannämnda urkunderna:

Nu vill jag lemna några anekdoter, som kunna med säker uträkning lägga H:s karakter i öppen dag, sådan som jag känt honom, på begge sidor, alltifrån blodrikadagen 1736, då han sade både Palmstierna och Riksens Ständers commission midt i synen, att människors lif ej äro lika med flugors: och hade han då vågat ett rätt stort försök, om han ej af sin bästa vän blifvit afhållen. Han är dock ej farlig, utan godhertad och högsinnad öfver all möjlighet; vettig och allvarsam; icke hvars mans lämpe att gäckas med, ithy han ock är hård och handfast, hvilket han ock flere gånger visat *et arte et Marte*. Han liknar i allo den tilltagsne Cromwel och den redlige Engelbrecht, har i hög grad begges egenskaper och alla ressourcer hos sig själf utom penningar. Stort vett, oförskräckt mod, stark talegåfva, manlig laconisk skrifart, men bitter med genomträngande förstånd. *Vir cum judicio audax et observantissimus æqui*. Vågar för Guds namns ära, för sanning och rättvisa allt, hvad af en behertad man vågas kan.

Att han hatas och förföljes af samtida medborgare, det gifver en slät karakter på detta tidehvarf; ty ingen är, som icke känner honom för en trofast och dristig talman för allmänna bästa. Alla veta, att han ensam fredade tryckfriheten 1774 med största äfventyr *). Alla känna hans starka reflexioner i dagbladen mot vexelcursens vingelmakare, i allmänna hushållningen och lagskipningen. Han skref "Bondecuren för den sjuka Rikskroppen," "Negotiorum Gestio" och "Tertius Interveniens," som alla uppköptes och förstördes. Ingen kan tvifla att han ju är förf. till den starka skriften mot royala förpaktningen, som är ett chef-d'oeuvre och, som jag vet, renderade honom 500 R:dr.

Många hans memorialer hafva för hinder skull af embetsmän ej kunnat tryckas, men afskrifvas och läsas med begärlighet. Allt vittnar om förstånd och välvilja för det allmänna bästa. Ändock hatas han med så ifrig afund, att ock tidens hyrda eller må ske lagstadde pasquillanter, Odelius och Gjörwell **), budit till att åpa hans skriftsätt i si-

*) Derom vittna tryckta Rättegångshandlingar, som lästes både utom och inom riket, fastän de blefvo förbudne vid 100 R:dr 8:ta vite. H. — Dessa handlingar finnas i Höpp. Saml.

**) Under namnet Thorgny, Anger och Elers utgöra samma sällskap. H.

na pasquiller om Konungen för att störta honom. Men, då detta misslyckades, så måste han äntligen af en påtvingad men skamlös creditor *), den rike procentaren Rosenberg, jagas ur staden, för att icke längre, med sina starka rättgångsskrifter, vanhedra våra despotiska embetsmän, och det är quintessensen, som man chymiserat af all förföljelse.

Hans öden äro värda att veta och eftersinna af dem, som förstå att vörda Guds Försyn om hvar man i denna världens buller och frestelser.

Under dess tjenstetid i Riks-archivet hände honom vid riksdagen 1751, att han en eftermiddag träffade 2me Franska Ambassadeurens skrifvare i expeditjonsrummet, sysselsatte att afskrifva en hop ministerbref: han frågade huru de kommit dit **); men som de ej ville svara, ropade H. Cancelliposterna och vakthållande gardeskarlarna att förvara dörren, och utan vidare complimenters forcerade han med värjan i hand dessa Fransmän att lemna hvad de copierat och körde dem på dörren, men rapporterade sjelf straxt hos Presidenten Gr. Tessin hvad han gjort. Denne befallde honom tiga och kallade honom sedan Cancelliets gårdvar. Men denna hederliga gerning ådrog honom sedan en blodig affär med dessa Fransmän på Djurgården, som dock aflöpp till hans största heder, ty en af dem blef illa blesserad ***).

Det förmädliga öde, han derefter hade för den relation han på Cancelli Collegii befallning å embetes vägnar författade "om Franska subsidie-medlen," näst före riksdagen 1756, och hvilken i hans åsyn af dåvarande Secreteraren Hermansson på Collegii befallning blef kastad i kakelugnen och brann, hade den påföljd, att H. tvertaf tog parti för hofvet och gjorde bland de conjurerade Hattarne mycken och brydsam uppmärksamhet; men de vågade ej att taga något våldsamt steg mot honom. Ty han var dem †) redan en terreur, och när de frågade honom, hvarföre han ej pa-

*) NB. genom Capit. Bauman, i allra bästa välmening, men oförmodligt misstag, hvilket han sökte förbättra med sitt eget uppförande under all sin tid. Men man hjälps ej så lätt som man kan bli förtryckt. H. — På ett annat ställe skrifver han: Alltsedan 1791 har jag haft mitt tarfliga uppehälle hos Bauman, men under hvad af-tal vet jag icke.

**) De voro ditkomne genom Cancellisten Åkersten, som tillställde detta nidingverk på min räkning, att dermed blifva olycklig. H.

***) Det blef berättadt för Adolf Fredrik och han log deråt. H.

†) I synnerhet för Kierrman och Palmstierna, som satte pris på hans lif. H.

trullerade under upprorsransakningen medfide öfriga Cancelliherrarne, svarade han, att han icke kunde soffa tryggare än då Riksbens Råd gingo brandvakt *).

Hvad han äfventyrade af Jesuiten Dartis för ett bref, som han skrivit till Biskop Wallin i Götheborg på Just. Cancelleren A. Fredenstiernas befallning, och som genom Expeditionsherrarna blef utspridt till hundradetals afskrifter, är allmänt bekant **). Dartis, som varit Cancellist i Fredrik I:s Hessiska Cancelli och med H. känd såsom en fattig vän, blef bysatt för några plåtars gäld, hvilket hindrade honom att komma till Götheborg på ett köpmanscontor. H. betalade hans skuld, tog honom med sig i sin egen vagn till Linköping, derifrån han af H:s far försågs med respenningar till Götheborg och fick sin accorderade condition på Lagerströms contor med stora förmåner, så att han vann förmögenhet. Denne bof, vän af Wallin, reste till Stockholm i fullt uppsåt att mörda H. för brefvet och processen som han nu dref mot Biskopen. Han gjorde sig galen, öfverföll folk, men caresserade H. så att han medföljde till hans qvarter på källaren Stjernan, der D. i många personers närvaro stal sig bakpå honom, när han skulle gå hem, ryckte honom värjan från sidan och körde honom flux i bröstet. H. vände sig med styrka, tog D. i strupen och bröt honom värjan ur handen, gick ut och råkade faltskären Ramström, som förband såret, under det H. svimmade af blodförlusten. Till öfvermål på olyckan blef han bestulen på 3000 daler, dem han dock sedermera återfick af tjufvens egen hand på ett besynnerligt sätt.

Man väntade förgäfvcs, att polisen skulle fångsla en sådan menniska. Men, sedan H. tillfrisknat, stal sig Dartis in i hans hus, efter anvisning ***), för att med en knif fullborda sitt mordiska uppsåt; men han blef röjd och H. körde honom med värjan i hand trapporna utföre, der han tumlade och ändteligen kom oskadd undan, hvarpå han förvisades staden på H:s skriftliga påstående, att Magistraten skulle vara honom ansvarig för hvad som vidare kunde hända.

*) Var ett härt öfver, som bevisar att han föraktade hela den katastrofen. H.

**) Det stränga brefvet finnes i Höpp. Saml. B. III. sid. 76 och angår en sämre lillas förnärmande, af Biskopens son, Wallensträle, hvars nya sköldemärke H. bespottar.

***) Af Elers. H.

Vid riksdagen 1762 lades försåt mot honom af vederbörande embetsmän för den beryktade Smedssaken. Gevärsfactorierna voro illa handterade af sina Directeurer, synnerligen Jönköpings factori, som bestod af 14 à 1500 man och redan fört sin process mot Öfverdirecteuren Ehrenpreis och KrigsCollegium. Man hade fängslat deras fullmäktige äldermän *de facto*, och återfört dem med handklöfvar från Stockholm till Jönköping; men de voro nu, genom många svårigheter uppkomna till riksdagen att söka beskydd och rättelse, försedde med hela factoriets riksdagsfullmagter. Men ingen vågade befatta sig med deras besvär, deras fullmäktiges advocat var arresterad och hölls ur vägen: detta visste hela Jönköpings Län och väntade nu deras sista olycka. Men smederna hade fått hemliga instructioner af Hs bror, som var Notarie i Götha Hofrätt, huru de skulle persuadera H. att åtaga sig deras sak. De sökte honom med böner och tårar och adresserade sig till hans fru, som bad honom blott genomläsa deras papper för att se om de hade rätt eller ej; han tog aeten och läste den *de bout en bout*, och under det han läste, skref han anmärkningar. Allt kom i rörelse. Besvären voro så starka, att Konungen sände Öfverste Ramsay att hämta dem. De afskrefvos och ventilerades som för en disputationsact, och vunno allmänt bifall. H. complimenterades och inviterades till Drottningholm, till kavaljerstaffeln, operan och fick tillstånd att besöka Drottningens bibliothek, medaille- och konstkabinett m. m. Men Hattarne och Secreta Utakottet, Defensionsdeputationen och KrigsCollegium kommo *en rage*. H. lät ej skrämma sig, utan libellerade fermt, retorquerade allt hvad de sqvallrade. Ständerna förordnade en Slotts rätt att i Jönköping undersöka detta högmål, som af Landshöfdingen angafs för myteri och uppror, då smederna, på H:s råd, nedlagt allt arbete, intilldess de finge njuta contract, lag- och manufacturprivilegier till godo *). Nu sattes Slotts rätten å bestämd dag, beväpnades med 50 man af Pechlins regimente, och nu skulle smederna sacrificeras. H. reste ned som fullmäktig för hela factoriet. Man hade gjort betydlig anstalt att röja honom undan. Tvenne jägare af Gr. Ehrenswards fricorps voro köpte och lågo i försåt vid Grenna med laddade pistoler att göra processen kort. Tiden var punktuel

*) Detta var en betydlig signal till hela H:s påföljande actioner. Här fick man känna *ex ungue leonem*. H.

utsatt, men — Hs dräng söp sig full, så att han måste ligga öfver ett helt dygn i Nyköping. Jägarne gingo om natten tillbaka till Jönköping, men blefvo tagna af brandvakten såsom beväpnade och förde i arrest. De förhördes följande dagen och bekände att de fått pistolerna af Rustmäst. Björkman vid Arsenalen samt förblefvo uti fängelse tills vidare; ty en piga uti Notarien Höppners qvarter hade genom en dröm positivt sagt timme och stund, när H. skulle komma och beskrifvit hela hans equipage. När det nu hände, emot all förmodan, att han ankom 24 timmar sednare än bestämdt var, så blef ett allmänt upplopp bland folket för att få se den beryktade mannen, som vågat sätta sig i ansvar för smedernas myteri. Och sedan han 2 gånger varit till förhör i Slottsrätten, kommo 2 Rådmän till honom från Magistraten att underrätta honom hvad som passerat med de fängslade jägarne och deras bekännelse: likaledes kom den commenderande officeren Baron Köhler att med H. capitulera, och då allt var ärligt uppdagadt, fingo jägarne rymma och H. gaf dem sjelf respennningar dertill. Några dagar derefter blef domstolen derangerad, genom 4 ledamöters jäfvande, och den militäriska vakten afskildrad genom ordres från Stockholm.

Efter 4 månaders undersökning och öfver 800 personers svaromål, blef ingen af de anklagade smederna brottlig befunnen till myteri, men Öfverdirecteuren Ehrenpreis öfverbevisat att hafva plundrat och ruinerat allt factorifolket under Landshöfdingens och KrigsCollegii protection *).

Under varande ransakning resolverade Rådet i Stockholm att låta arresteras H., som en politice farlig person i afseende på regeringen och inmana honom på Jönköpings slott; men Konungen sjelf ref sönder expeditionen **), då den presenterades honom till underskrift.

H. frälste mer än 300 medborgare från träldomen, och gjorde tillika en ände på Secreta Utskottets ultimater, genom den märkvärdiga protestaten, han skriftligen ingaf till Ständerna, som förvarad finnes sub Sigillis i Riddarhus-Cancelliet.

I Rådssaken, angående Pomerska kriget tilltygade han så Borgmästar Rehnborns apologi för sina principaler, att 3 af dem, Palmstierna, Höpken och Scheffer, måste stiga af

*) Man kallade H. den barmhertige Samaritan. H.

**) Med utlåtelse: "Nu är det man expedieradt." H.

stolarne och plikta för misstag, och apologisten dog af chagrin.

Drottningen kallade H. vid denna riksdag *cheval de bataille*, och Serenius beskref honom i sina bref som en sådan Hannibal Carthaginiensis, att vederbörande måste söka sitt beskydd bakom alla förnåma nattstolar. Landtmarsk. Gr. Fersen sade sjelf i plenum: Den sten jag ej kan stiga öfver, måste jag gå omkring. Han förstod att taga H. på rätta sidan, med välvilja och billighet, som beredde honom till foglig förlikning, hvarmed smederna vunno 75,000 dlr sm:ts ersättning och sina privilegier ostörda. Denna smed-saken har ej kunnat blifva tryckt

Bondeståndet, hvars barn H. så troget försvarat, ville låta öfver honom slå en medaille, hvilket H. ej tillät. De begärde honom offentlig till Just. Cancellor, och det så envist, att man för att slippa H. måste gifva denna höga syssla för första gången åt en ofrälseman, Borgmäst. Sebaldt.

Deremot var Pechlin med flere sysselsatt att mot H. agera en Stjernkammарprocess, complotterade med sig de argaste spioner *) och köpte hans husfolk att göra försök mot hans lif, men allt misslyckades.

Riksdagen 1763 blef han af Landtmarsk. Frih. Rudbeck kallad till Secreterare i Bondeståndet, men hvarföre han ej ville mottaga, må jag förtiga **); han föreslog i sitt ställe Häradehöfd. Kock, som ock antogs, men förbehöll sig sjelf att föra action mot vederbörande, om Ständerna nu ville utrensa roffoglarna, som ruinerat så många tusen medborgares välfärd; men Landtmarsk. ***) capitulerade för penningar och H. gick i detaljen med Nordencrantz om bancosakerna samt utnämndes till ledamot i den urtima Hofrätten öfver bankotjufvarne, hvarvid Präses, Lagman Gyllenadler, ej ville göra tjenst, med utlåtelse, att ingen kunde uträtta något mot den positiva mannen. H. log deråt, undandrog sig sjelf och blef till belöning ombuden att för 12,000 dlr skrifva B. Kjerrmans böneskrift till K. Maj:t, hvarå han svarade, att han i den delen ej kunde på annat sätt tjena Borgmästaren, än att så begå, det han kunde blifva hängd i blått band. Ett betydelsefullt svar, hvarunder sådana anekdoter äro begrafna, som skulle gifva vaxelvinglare-tragedien sitt sanna ljus.

*) Ad. Stålhammar, Klingensstierne.

**) Kunde ej döfheten vara nog utom andra skäl? H.

***) Poltron och Mutin. H.

Om orsaken till den starka folkutflyttningen, synnerligen af handtverkare och sjömän, som föregafs af våra utrikes ministrar och andra private correspondenter, skref H., då detta mål renoverades till kammar-ekonomi-deputationen, ett sådant memorial för deputationsledamoten, Kammarh. Wattring, att sjelfva Vet. Akademien, som ock häröfver hördes, måste bekänna, att den icke vågat skrifva så starka och demotsägliga sanningar. Sjelf kallar H. detta votum sin pièce capitale.

Vid 1769 års riksdag visade han åter genom ett oblygt men grundligt memorial, hvilken svår verkan vexcursens förhastade fall och 1767 års förordning derom hade på riket med hundratals medborgares och hela familjers förderf; hvaraf följde, att SecretaUtskottet fordrade beslut att all liquidation borde ske efter curs, hvilket gaf anledning till Fersens yttrande, att om H:s memorial kommer tryckt bland allmänheten, så blefve det en instruktion för hvar man att cedera bonis och liquidera på Rådets conduite; och alltså blef det inhiberadt.

1772 var H. *conseiller privé* hos Konungen, som sjelf allrabäst förstod att rätt nyttja hans råd för att vinna sitt stora ändamål. Han lofvade erkänsla men höll ingenting, utan tillät tvertom att H. förföljdes. Märkvärdigt är, att han äfven sedermera ofta gaf H. förtroende af sina förhållanden och sina planer, som han ämnade utföra, men af H. ofta motsades såsom omöjliga. H. gick så slugt tillväga, att han af sjelfva actörerna ansågs för konungens fiende, emedan han omöjligen kunde köpas hvarken af Scheffer eller Sprengtporten att ingå i våldsamma anstalter, hvarken för den Skånska eller Finska expeditionen, ehuru man upplade för honom 40,000 plåtar, Riddare- och adels-bref tillika med ett stort Kungsgårdsarrende; men allt fåfängt: han höll sin hufvudprincip ferm, vek hvarken till höger eller venster ultra limites recti et æqui, men påstod att konungen sjelf borde hafva äran att börja revolutionen utan att vänta på Sprengtporten eller göra någon undersåte olycklig, utan strax rangera sig, stiga till häst och under bar himmel, med fingrarne i vädret, sjelf svärja första edén och derpå reglera allt diplomatice, som ock skedde, hvarpå H. d. 20 Aug. uppkallades till konungen helt sent om aftonen. Hvad då aftaltes vet jag ej, om det ej var ombytet af Secreterare i Bondeståndet, som H. ej heller då ville åtaga sig, men i undersökningen om Pechlins tilltagsenhet med fleres,

som voro häktade, rådfördes han, och utsläpptes de alle utom Ruthström, som dog i arresten.

Bland de stora på den tiden hade H. mycken attention men förställd (den han så mäterligen förstod bära, utan att dela sitt förtroende af hvad han gjorde åt någon, och utan att blifva af Scheffers spion, Hofkamerer Christiernin, utgrundad) som sedermera utvecklade sig till hämnd genom förtal, stämplingar och slutligen uppenbara förföljelser, fast utan särdeles verkan till 1774, då frågan om Tryckfriheten satte hela riket i gäsning, och H. spelade en så makalös rol, att den i alla tider skall utmärka honom med heder, så utom som inom riket *).

Anledningen till den betydliga rättegång och fiscaliska action hvarmed H. för denna sak besvärades, var enligt StatsSecret. Wadenstiernas uppgifter följande:

Strax efter revolutionen 1772 formerade sig de allarmade och kufvade Aristokraterna med hela embetsmannaligan på den principen, att genom allt slags tvång utöfva sin mäktiga hämnd emot allmänheten för att göra den nya regeringsformen obehaglig. Grund och styrka dertill var redan både anlagd och vunnen genom §. 8 och 39 R. F. Högst stridigt är, att Råden efter §. 4 äro konungen alla ansvariga för deras råd, men i Justitiärender ega efter §. 8 utvotera Konungen sjelf. När man nu dertill behagade anse Tryckfriheten utan förbehåll efter §. 39 ovillkorligen upphäfven, så var ock embetsmannaväldet alldeles oinskränkt att kunna formera parti efter behag mot både Konungen och folket, som ofelbart skolat i längden slå illa ut, om ej Konungen sjelf i så lycklig stund blifvit tvungen att med den sednare förordningen *) förekomma anläggningen.

I denna belägenhet ältade de hemliga partisanerna mot hvarandra med besynnerlig uppmärksamhet på Konungens minsta göromål, och folket tvangs af penningenöd i alla näringar genom Bankens operationer och vaxelvinglares våld, som allt syntes bereda en ny revolution. Nationen älskade Konungen men ej hans omgifning, der man fruktade aristokrater, hvilka man skyllde för den tanka, att generationen efter 1763* var oduglig, då den fått för mycket vett af tryckfriheten, som derföre måste inskränkas, åtminstone i

*) Denna sak hade sin gudomliga uppenbarelse i en föregående syn af högsta betydelse. H.

**) Precist. H.

anscende till rättegångshandlingar och voterings-protocoller och återställas under CancelliCollegii censur, hvarigenom den fria vägen till Konungens person med kunskap om embetsmäns göromål säkrast kan stängas och folket så oförmärkt humiliéras.

Behjertade män uppträdde och började i Sept. 1773 utgifva sådana skrifter i allmänna hushållningen, som verkade det man ville veta, om tryckfrihet gafs eller ej. Härda skriftvexlingar i dagbladen gäfvu upplysning till embets- och penningemäns oförsonlige förargelse. Desse fordrade råd att sätta tryckfriheten i fråga, i anledning af §. 39 R. F., och man påstod, att den ledde till uppror och myteri. Svea Hofrätt hemställde till K. Mjt, huruvida tryckfriheten kunde vara kompatibel med regeringsättet och den nya regeringsformen. Detta förorsakade allmän uppmärksamhet och man *) började skrifva obehagliga sanningar i dagbladen, till dess H. vågade det allvarsamma steg att direkte hos K. Mjt besvåra sig äfven Hofrättens hemställan, med anhållan om del af deras ingifna handlingar till tryckning. Hs afsigt var att blifva hörd af Konungen sjelf**), så i anseende till saken, som den allmänna gäsningen. D. 24 Apr. ingaf han sin ansökan och från den stunden räknas hans absolut bestämde förföljelseperiod.

I Cancelliet förmodades redan motstånd. Registrator Segercrona svarade sig vara tillsagd att ej emottaga någon skrift, innan han förut uppvist den i K. Nedre Revision. Men H. förhöll Registratorn sin embetsskyldighet efter CancelliCollegii instruktion och bad honom göra sin tjänst så som han det inför K. Mjt ville försvara; men Registr. sade sig dock ej våga mottaga skriften utan förfrågan, gick derpå in i Nedre Revisionen och återkom med nekande svar. H. begärde få detta skriftligt, men Registr. vägrade och bad H. med animosité klaga hos Just. Cancelleren v. Hegardt, om han så behagade; men H. svarade sig i dag göra det, som han trodde Just. Cancelleren sjelf borde göra i anseende till Hofrätten, som dragit en regeringsfråga till Revisionen, såsom ett Justitiæ-ärende, i afsigt förmodligen att få den afgjord per pluritatem votorum i Rådet, utan afseende på att 1766 års förordning gått genom KammarExpedition.

*) Helsingius, Bromell, Höppener, Stålhammar, Göransson. Otryckt anteckning i brädden af handskriften.

**) NB i det förtroende, han då var. Otr. Anteckning i brädden.

han. Derpå lade H. sin skrift på bordet med påminnelse att den vore på stämplat papper och således vid ansvar borde mottagas, och K. M:t i underdånighet föredragas, ty hade upp dupletten med försäkran att han nu ginge att aflemna den i Konungens egna händer, och kunde Reg. utkasta den qvarlemnade, om han vågade.

H. råkade på yttre borggården Bergklint och mötte inom slottet Gjörwell *) som frågade: Hur vill det i dag gå med vår tryckfrihet? Hvarpå H. svarade: Det har ingen fara, såvida det, som sig hör, får komma an på K. M:t sjelf; men som Hofrätten anmält saken på justitia-sidan, för att vinna sin tillställning genom Konungens utvotering **), så har jag i dag vågat begära acten för att blifva hörd och få försvara vår allmänna rätt provocatorie. De läste H:s ansökan med attention, hvarvid G. drog på axlarne och sade: det är heroiskt gjordt, och begärde en afskrift. H. bad honom begära den i Cancelliet och gick till stora trappan för att gå upp till K. M:t sjelf, men blef hindrad af vakten ***), som sade sig hafva ordres att ej släppa honom upp. Vid återgåendet öfver yttre borggården blef han af en Cancellipost återkallad att uppkomma i N. Revisionen, der han åter råkade Segercrona, som då berättade sig hafva fått befallning både att emottaga och gifva bevis öfver skriften. Detta uttog H. och gick genast för att låta skriften dagen derpå tryckt åtfölja tidningarne, och således komma under Konungens egna ögon, ehuru man ock satt sig före det att hindra; ty H. stod ej att öfvertala från det förtroende han hade till Konungens löfte, d. 20 Aug. 1772 vid audiensen i K. M:ts egna rum, att tryckfriheten skulle bibehållas; men som han fann tillställningen äfventyrlig mot Konungen sjelf, så ville han våga allt hvad af en trogen undersåte och ärlig medborgare med skäl och rättvisa kunde vågas. Detta är orsaken hvarföre skriften blef tryckt, som visst ej skett, om H. fått tala med Konungen eller varit säker, att dess ansökan skulle blifva föredragen.

*) En insidiös spion. H. (H. yttrar sig alltid med bitterhet mot G.)

**) Konungen hade enligt 1772 års R. F. i justitiemål blott 2 röster.

***) Genom 3 Riksråds och Just. Cancellierens befallning, som stode i trapporna att hindra uppgången. Bland dessa var Stockenström: de andra kunde jag ej igenkänna för folkmängden skull, som skockat sig att se hur det ville ta lag. H.

Skriften ansågs med förundran och, under frukten och hopp om utgången, med hvarjehanda omdömen. Men hv glädje, då Konungen så märkvärdigt och mäterligt klipp af den tillämnade voteringen och gjorde Achitophels r om intet *).

Man såg här Monarchens stora urakillning och Sve ska **) hjerta, när det gäller, och H. fick sitt förtjenta k ord att ej hafva missräknat sig på Konungens välvilja f folket.

Vederbörande sökte dock med all upptänklig argh göra förordningen onyttig samt tänkte på hämnd. Andt gen, efter långsam öfverläggning, griper man H. an med (fiscalisk action ***) för sin tryckta ansökningskrift och fi besynnerligt tal †), som ÖfverStåth. Sparre skall hos K nungen sjelf anmält ††).

Actionen börjades d. 19 Maj. Dagen derpå supplic rar H. hos R. M:t om del af Rådsprotocollen till sitt för svar i Hofrätten, men utan attention †††). Hofrätten sät ter sig till domare i egen sak, vägrar H. del af Just. Cane missiv till AdvokatFiskalen genom 2 utslag; men H. låte ej skrämma sig: han vägrade deremot fermt att mottag AdvokatFiskalens embetsmemorial, in AdvocatF. dertill blifv egn ögon och veta, om denna v: AdvocatF. dertill blifv genom †*) constitutorial befalld och aucto och communic rar samma stund missivet i afskrift, med actot om kalle Straxt derpå invänder H. i anledning af missivet

*) Genom den utfärdade Tryckfrihetsförordningen af 1774.

**) Falska, ty allt hvad han gjorde var tvunget. H.

**) Nb. med Konungens eget bifall. H.

†) Detta tal var af Gjørwell uppdiktadt och hos ÖfverStåth angifvet att dermed göra mig olycklig för all min tid, och det af arghet, afund och illvilja, efter han visste, att Sparre var afsagde fiende, som utlätit sig att förfölja mig för det jag ej bli hans spion och trappsopare, ty Sparre var Konungens hem fiende. H.

††) För det han i sin ansökan "nyttjat åtskilliga eftertänkl utlätelser", äfvensom samma dag, ansöknungen inlemnades, "utlät sig på ett besynnerligt sätt", enligt ÖfverStåth:ns anmälan. (Jfr skra ten: 1720, 1772, 1809. 2 uppl. sid 154).

†††) Konungen var alltså den förste, som bröt förordningen relatione status. Ty hade jag fått Protocollerna, hade jag precis provocerat Rådsherrarne, det visste han ock att jag skulle begär Riksrätt. Var han rädd före. H.

†*) behörigt. H.

se på ÖfverStåth. Sparre att höras öfver det squaller, som han burit inför R. M:t, att nämna angifvaren och sjelf vara i ansvar som delator. Hofrätten åtskiljer målen, afslår invändningen och frikänner actor att föra talan i den delen. H. förklarar missnöje och begär peremptorie stämning på ÖfverStåth. Den afslås. Begär förklaring och remedium defensionis. Det nekas. H. svarar på actors memorial directe et masculine. Hvarken Hofrätt eller actor bjödo till att vederlägga ett ord, och, utan att göra H. den minsta fråga, anser AdvocatF. förklaringen vara otillräcklig, beröpar sitt memorial och påstår arrest *). H. expostulerar actors påstående särskildt att deröfver vidare efter lag och process sig utlåta och begär säkerhet på actors person, som lösker man och banqueroutespelare, i anseende till reconvention och satisfaction, för dess ohemula tillvitelser. Hofrätten resolverar deröfver intet, men pålägger H. att inkomma med vidare förklaring. H. går upp i Hofrätten och afsäger sig all vidare förklaring såsom onyttig vid denna domstol, begär dom och slutar dermed hela actionen. H. afvaktar Hofrättens utslag i 3 veckor förgäfves, och låter derföre trycka hela actionen med protocoller och handlingar. Detta väckte mycken sensation, och Hofrätten belade den tryckta actionen med sequester samt förbjöd dess vidare tryckning vid 100 d:r smts vite. Detta kallar man agere de facto, med uppenbart förakt både af nation och lag **).

Konungen nödsakades slutligen att kalla H. till privat audiens för att bilägga reconventionsfrågan emot Sparre, och betinga, det hela tryckfrihetsacten måtte hvila förseglad hos honom sjelf. Tillsade H. sin Kongl. nåd, med löfte om befordran, upptog hans äldsta son till Lifdrabant och varnade H. att akta sig för den bittra afunden, med utlåtelse, att han ej hade många vänner i Rådet, hvartill H. blodvarm svarade, att de icke kunde vara hans vänner, som voro R. M:ts hemlige och nationens uppenbara fiender.

*) Genom suggestion af Bergenstråle, som var min värsta fiende. H.

**) Men hade väl detta kunnat ske, om Konungen ej sjelf så velat hafva, för att försöka min contenance och capacité att försvara mig. Och! hvarför undandrog han sig sjelf att dömma i ett mål af så stor betydelse? Sparre försonade sitt squaller med knäfall. Actor fick jurisdiction, men jag löften och grimacer. H.

Brefskrifvaren af 1788 klagar, huru H. strax efter riksdagen 1786, tvungen af förföljelser, måste uppgifva sin egendom till creditorers förnöjande för att njuta säkerhet för sin egen person. Derigenom har han transporterat sin process, men dock ej öfvergifvit sin rätt att fordra ansvar med ersättning för den förlust, skada och kostnad, han lidit genom 34 års rättegång af domhafvande, som med embetsvöld bragt honom i denna förlägenhet och "ännu" undanhålla honom dess egendom genom dom-råneri och tidens utdragande. Att han längesedan bort få sin egendom befaller Konungens högste dom af 1784; men att det ännu ej skett, är Just. Canc:s fel, som i 7 år förföljt honom, trots Konungens egne befallningar. Denne embetsman skyddar Hofrättens felaktiga ledamöter, då de i 20 år uppehållit processen hos sig, nedlagt en flera gånger befalld fiscalisk action mot Rådst-rätten och ändtligen sjelfve dömt emot lag, hvaröfver H. ingifvit tryckta besvär.

I den litterära världen är H. mest bekant för sin "Förteckning på Kgl. Placater" etc., samt sina samlade "Ströskrifter", hvilka utgöra den s. k. Höppenerska Samlingen på K. Biblioteket i Stockholm. Den omfattar 40 starka band in folio samt innehåller många viktiga documenter rörande frihetstiden och den derpå följande perioden till 1804. I synnerhet i 2:dra och 10:de banden finnas uppsatser af H:s egen hand. För öfrigt finnas här samlingar i hvarjehanda ämnen, äfven vitterhet, ehuru företrädesvis i den satiriska genren med hänsyftningar på de politiska tilldragelserne och de personliga celebriteterna. En viktigare upplysning för Svenska vitterhetens historia lemnas i 3:dje bandet sid. 77, der ett poem, kalladt "Presterim", säges bestämdt vara skrifvet af Landtmätaren Kruse 1738. Detta skaldestycke är ordagrant öfverensstämmande med sista hälften af den utaf Hammarsköld, och andra *) efter honom, Stiernhielm tillagnade satiren, hvilken Hammarsköld i sin upplaga af Stiernhielms arbeten upptog under titeln: "Tidens seder." Flera af de historiska skildringarna i denne samling äro tryckta i "Hemliga Handlingar till Gustaf III:s historia." I 10:de bandet af Samlingen finnes ett bref af H. till sin sy-

*) Utom Förf. af denna biographie, som i Sv. Litt. Fören. Tidskrift bevisat, att Stiernhielm ej kunde vara författare till denna satir och sökt vindicera den åt Dalin. En anmärkning i Höppenerska Samlingen a. st. upplyser äfven, att man länge ansett Dalin såsom den sannskildriga författaren.

sterson 1800, der han uppgifver följande förslag till Representationsförändring: "Sveriges Rikes Ständers classification i 4 Stånd är ett groft och betydligt misstag, som i 1720 års R. F. ej träffat sin princip. Hela Svenska samhället i sin originalcharakter indelar sig sjelft egentligen och naturligen efter bokstafven i 3 Riksstånd, hvardera bestående af 2 classer: 1. Näro- och Arbets-ståndet bestående af Odalbönder och Borgare. 2. Embets- och Läro-ståndet, bestående af Civila och Ekklesiastika Embetsmän. 3. Wäbro- och Försvars-ståndet, bestående af Ridderskap och Krigsbefäl. (Härefter förekomma vidlyftiga anmärkningar i ämnet).

Detta Specimen Politicum blef 1779 presenteradt för Gustaf III. och af honom bifallet att i behörig tid försökas, hvilket verkligen skett, om han fått lefva."

Skrifter: (utom de ofvannämnda tryckfrihetskhandlingarna): Förteckning uppå alla Kongl. Placater, Förordningar, Påbud, Resolutioner, Domar och andra Allmänna Handlingar, som ifrån år 1522 till och med 1780 på Kongl. befallning af trycket serskildt utgågne äro. Allmänheten till tjänst framgifne af Johan Pehr Höppener. Stockh. 1784.

(Källor: Böckmans Samling i Riksarkivet. — Höppenerska Samlingen på K. Bibliotheket. — Strödda Handlingar till Publicitetens Historia i Sverige.)

— A — Ö —

HÖRBERG, PER.

Var född den 31 Jan. 1746 i Kronobergs Län, Wirestads socken och gården Öfra Ön. Fadren *Ake H.* var soldat. Sedan sonen hunnit till 10 år, måste han gå vall med boskapen hos främmande, och vissa år, då nöden var alltför stor, vandra omkring med tiggarpåsen; hvilket sedan lyckades honom bättre än mången annan, emedan han kunde spela fiol. Hans håg för bildningskonsten väcktes genom de träsnitt han såg i den tidens Almanachor och Katecheser; men då dessa böcker voro för kostbara för detta hus, måste han, i det han försökte efterbilda dem, rita ur blotta minnet, och emedan papper äfven var en för dyr vara, utförde han sina teckningar på näfver. Smak för bildthuggarkonsten erhöll han genom åskådandet af sockenkyrkans altartafla och andra kyrkoprydnader, och dessa efterapade han, i det att han med tälgnifven skar ut bilder på lind- och furubark. Ännu mer lockades hans sinnen af färgornas prakt, och i brist på sådana nyttjades brunrot, lera, krita och kol; och då någongång skrifpapper kunde

erhållas, bärsafter. Äfven voro, försäkrar han, svampar, tagne på bokestubbbar, ett förträffligt ämne att rita på.

Emellertid insåg H. snart, att han för att hinna till det mål, som ännu dunkelt föresväfvade honom, behöfde främmande hjälp, och vid 14 år begaf han sig ensam till Wexiö, för att gifva sig i lära hos en målare-mästare. Hans örfarna ögon häpnade öfver stadens prakt, men af målaren blef han afvisad. Likväl väcktes dennes uppmärksamhet, då han såg gossen på en ekspån måla en Johannes. Kanske skulle han då fått tillstånd att stadna qvar, om icke denne mästare upptäckt, att han, tvingad af nöden, hade nödgats taga reserve för fadrens nummer, och förrän fadren kunde lösköpa honom, ville mästarn icke emottaga denne lärjunge. Med bedröfvadt hjerta måste den vettgirige gossen vandra hem från detta konstens förlofvade land, och, emedan fadren icke ägde medel att efterkomma hans önskan, än engång taga till vallhornet. Engång, under det han gick i sina tankar, kommo vargar och refvo fären, hvarföre han beslöt att rymma. Sedan han tagit ett halft afsked af sina föräldrar, utan att dock omtala olyckan, vandrade han till Skåne, tog der tjenst, och återkom med förtjenta 2 daler s:mt.

Slutligen, i Febr. 1762, förmådde fadren förskaffa sig de 10 dalar, som erfordrades till sonens lösköpande och, på hvilka hela dennes artistiska framtid berodde, hvarefter H. i Wexiö fick begyuna sina läroår. Ehuru hans mästare var knarrig, förvärfvade han likväl så hans tillgifvenhet, att denne innan han dog 1768, testamenterade honom 50 daler s:mt samt sina gångkläder. Men sonen, som tyckte att detta var vida förmycket, fråntog honom det mästa deraf; hvarefter H. med 20 dlr s:mt samt dessutom 12 dlr, som han förtjent, begaf sig till Götheborg för att bli inskrifven till Gesäll. Men omkostnaderne voro så dyra, att hela denna cassa icke allenast medtogs, utan han blef äfven skyldig målar-embetet 10 daler, och måste med 6 öre på fickan företaga återresan, men hjälpte sig fram genom uppoffringen af sin röda filtmössa, som han på vägen fick sälja för 2 daler.

H. arbetade sedan i Carlshamn och åter i Wexiö, och fick slutligen genom en gynnare Landshöfdingens fullmakt att blifva Härads målare. "Och som han nu slagit ur hågen, att försöka sin lycka i den lystra verlden," ingick han äktenskap d. 26 Dec. 1769 med en tjenstpiga, *Maria Ers-*

dotter, hvilken efter ett fyratiosex-årigt äktenskap öfverleefde honom. Vid sin bosättning ägde han icke en gryta eller vedyxa, utan måste hjälpa sig fram med lån: "men, säger han, efter knappast ett och ett halft års sammanlefnad, ökades så vår förmögenhet, att vi köpte oss vår egen kokgryta. Häraf kan slutas, huru lätt det var för mig, att sätta bo." Emellanåt, då målarearbete fattades, förfärdigade han schatuller, thebord, vagnar och slädar och andra husgerådssaker dem han målade och sedan sålde. En ny lysande epoch började, då H. kunde emot en viss skatt få tillträda ett torp, på hvilket 3 kor kunde försörjas, 1772; sedan flyttade han till ett annat, byggde sig en stuga, målade en skylt, med bilden af en målände gosse, och tecknade derunder: *Pictoris Habitaculum*.

Men emedan familjen växte till, måste han se sig om, efter ett större gårdsbruk, hvilket det också lyckades honom 1783 att erhålla. Omständigheterna voro alltså så tillvida förbättrade, att han från Häradsmålare och Torpare, nu var förvandlad till Häradsmålare och Bonde. Men Häradsmålaren saknade ändock arbete: han erböd sig att måla bänkarna i Fröderyds kyrka och hvitmåla murarne, men som sockenboerne ville hafva sin kyrka så utstyrd "att de hade nöje och heder deraf," så blef "bönhasens" tillbud förkastadt, och en stadsmålare antagen.

Mellertid hade Prosten Nyrén *) i Ruddby på en resa, varit inne i H:s stuga i hans frånvaro, sett hans arbeten, och af hustrun köpt Olof Håkansons porträt. Sedermera gjorde han i bref H. anbudet att resa till sig, och afscopiera Gustavianska familjens porträter. Detta anbud beslöt H. antaga, för att derigenom förtjena penningar till att komma till Stockholm, en lust, som nu åter påkommit honom. Hustrun ville dock icke släppa honom, helst som Prosten i sina åthäfvor förekommit denna nog opålitlig. Hon och barnen kastade sig om hans hals; han pressade dem tigande till sitt bröst, lyftade renseln på ryggen och gick ur den lilla stugan uppför en gångstig åt skogen. Men ännu var detta ljufbittra motstånd ej besegradt: hustrun och den äldste sonen följde honom ett stycke på vägen; gossen höll honom i råckskörten för att draga honom tillbaka, och hon ville ej skiljas från hans hals; en verldsrymd låg, för hen-

*) Hans egentliga biographi, som är temmeligen interessant, har ej långesedan blifvit utgifven i Linköping.

ne mellan Stockholm och Mejensjö. Slutligen bad han dem släppa sig, och sade åt sin maka, med en ton, som till hälften var ömhetens, till hälften otålighetens: "Kära mor! Jag rår inte. Det är mig omöjligt att bli kvar. Gå hem till din gryta, och låt mig gå — dit Försynen kallar mig." De måste då lämna honom: välsignande dem, vände han sig om, tryckte hatten djupt ned i pannan och skyndade uppför den ensliga skogsstigen, sina kommande öden till mötes.

Men när H. ankom till Kuddhy-prosten, hade denne ändrat sina tankar: målarn fick hvarken arbete eller ersättning för resekostnaderne, men likväl en hederlig matsäck af Prostinnsh. Med 4 dalers capital på fickan ankom han till Stockholm; äfven denna lilla penning försvann genom bortlåning till en rumlande vän som var dragon, men ersattes genom ett lån från en Kongl. stalldräng. Han blef införd på Målare-akademien. Vid inträdet i dess antik-sal gick H. genast utan all anvisning till Apollos och Laokoons bildstoder, urskiljande dem genast från dess omgifningar och lyckönskade sig med förtjusning att nu få se dessa konstens mästerstycken, om hvilka han förut efter beskrifning gjort sig ett ofullkomligt begrepp. Han gjorde sedan bekantskap med Tempelman, Pilo, den rika Suther: dessa besågo hans taflor, betalte dem med några riksdaler, hvilket H. ansåg för högst ädelmodigt, gäfvu honom fria middagar vissa dagar i veckan, och tillförsäkrade honom 100 plåtars understöd ur Akademien, hvaraf hälften bestods af Sergel och Pilo, till uppehälle i hufvudstaden; hvilken utomordentliga frikostighet H. icke nog kan prisa, och i följd hvaraf han efter 8 veckors vistande i hufvudstaden kunde återvända till hembygden med en skatt af 30 plåtar på fickan. Men att upptaga den smäländska bondmålaren till Akademiens elev, att der låta honom njuta en längre tids undervisning, och sedermera fullända sin bildning utrikes — derpå tänkte ingen. Denna första delen af H:s lefnadshistoria visar huru det äkta geniet oemotståndligt sjelf bryter sig väg; men en blick på H:s taflor — der bristerna framstå bland skönheterna — visar ock, att snillet vanligen stadnar på halfva vägen, om det icke emottager konstens ledning och får utveckla sig i gynnsamma omgifningar och fritt från tryckande förhållanden. Männe H., om han fått lefva i konstens atmosfär, derföre skulle förlorat det egna och originella, som var honom medfödt?*)

*) Genom detta inkast söker G. A. Silverstolpe försvara den anmärkningen, att man gjorde så litet för att befördra H:s konstutbildning.

Men H. sjelf var öfverlycklig: han kunde till hösten betala sina utlagor, och beställningar började nu också infinna sig. Han målade mest altartaflor, vanligen för en obetydlig penning. Mellertid hade han efter några år tillhandlat sig $\frac{1}{4}$ i Olstorps hemman på Kolmorden, för 8000 daler kmt, hvaraf han sjelf betalte 2000, och resten försköts af Kammarherren Frih. De Geer på Finspång, hvars bekantskap han gjort och åt hvilken han målade åtskilligt, bland annat fresco-målningarne på orangeriet, kanske den första målning af detta slag i Sverige. Dess Fru, Grefvinnan Aurora, skänkte honom utom 2 grytor, 1 stekpanna, 6 tenn-tallrickar; dessutom 1 par dragoxar, en mjölkko och 4 stycken får. Sedermera köpte han sig ännu $\frac{1}{4}$ hemman, Falla, men afstod slutligen hemmanen åt sina söner och lefde på ett litet undantag, der döden hann honom d. 24 Jan. 1819. År 1797 gjorde man honom till Ledamot af de fria konsternas Akademie, gaf honom titel af Hofmålare — hvilken han dock aldrig kunde tåla — och äntligen fick han år 1812 genom dåvarande Kronprinsens föranstaltande en pension å 100 R:dr B:co. På ett berg vid Falla hade han uppbyggt sig en verkstad, en fritt stående temligen rymlig sal, och dit räddade han sig, på mångfalldigt vis förolämpad och med otack bemött, undan beröringen med den jernhårda yttre världen. Han var der ofta hela dagarna instängd; hans tidsfördrif bestod då ej sällan endast deruti, att oaf brutet gå fram och tillbaka, med armarna i kors, öfver bröstet och ögonen, med ett uttryck af smärta ömsom blickande åt höjden, ömsom åt de påminnelser om Konstens herrlighet, som i detta lilla tempel på alla sidor omgäfvö honom *). Under denna period nyttjade han ofta, för att sänka lifvets vedermodor i glömska, ett medel, som tycks erbjuda ett slags befrielse från alla tryckande förhållanden, då det ur sjelfva materien hämtar en spiritus, som (skenbart) uppfriskar den domnade intelligensens egen. Dock aflade han redan en längre tid före sin död denna oart. I stället satt han om qvällarne bland sina barnbarn, för hvilka han spelte polskor, dem han sjelf komponerat. Åtskilliga af hans musikaliska compositioner skola vara utmärkta genom känsla och originalitet. H. skref äfven vers, men besvärades alltför

*) Väggarna i Hörbergs attelier voro betäckta med en mängd copior, i större och mindre dimension, af egna och af andra mästares arbeten.

mycket af uttryckets och rimmets svårigheter. Han målade både med oljefärg, kalkfärg och limfärg; graverade i koppar, trä och papp; öfverförde gamla målningar på ny duk; gjöt teckningar i tenn; skar i horn och ben; modellerade i lera och lät bränna statuer till trädgårdsprydnader. Hans bildhuggerier, vid hvilka han använde de enklaste verktyg, sakna icke konstvärde. Han älskade äfven mekaniken: gjorde till och med fioler, astronomiska instrumenter för eget behof, och grubblade också på perpetuum mobile, ehuru han insåg problemets orimlighet: än spekulerade han öfver theologiska stridigheter, än studerade han constellationerna på stjernhimmeln; än gjorde han schatuller, än statuer; ifrån katechesen till astronomen, ifrån trädskor till perpetuum mobile, fanns slutligen knapt någonting, som ej på ett eller annat vis sysselsatt hans nyfikenhet, eller någon sak, vid hvilken han ej själf försökt att lägga hand. Emellanåt sysselsatte han sig med läsning särdeles af fornnordiska böcker eller nyare skrifter i dessas ande. Att han ej var okunnig om sitt eget värde, kan slutas af detta uttryck till Atterbom, i det han talte om Stockholm: "der finnas många som måla bättre än jag, mycket, mycket bättre. — Men de ha inga ideer, förstår Herrn, jag menar med ideer stora tankar."

Om karakteren af hans konst dömmar samma granskare sålunda: Originell, fri, kraftfull, djerf, outtömlig på uppfinningar, sann och djup i karakteristik — sådan står han framför oss i sina verk, och dertill gjorde honom — Naturen. Stor i sina ideer, rigtade han sitt bemödande hufvudsakligt på det Helas sammanverkan till en stor och levande effekt; genom en snillrik gruppering, genom en riktig fördelning af mäktiga skuggor och dagar, förfelade han ock sällan sin afsigt. I det sublima är han ofta idealisk; den mildare, ljufvare skönheten, den i veka och fina färgskiftningar spelande Gratien var honom deremot oupphinnlig; ännu mer detta högsta uttryck af Själ, der hon, liksom Schelling*) säger om en bekant Madonnabild af Guido Reni, tycks, från alla band befriad, så fullkomligt, att sjelfva formerna bestå nästan blott af genomskinlighet och glans, sväfvä på egna vingar upp till sin förklaring. Betraktar man del för del hans compositioner, så finner man lätt skälen, hvarför han i allmänhet bäst lyckades att framställa

*) Philosophische Schriften, 1 Th. s. 380.

äldre personer, och isynnerhet vackra gubbar nästan öfverträffligt; hans Apostlar, Evangelister, Konungar o. s. v. äro merändels ypperliga; då deremot hans yngre gestalter sällan äga nog ungdom, så att äfven i hans skönare Engelsansigten ofta framskymtar en öfvermognad, som gränsar nära till förvissning. Så är ock den anmärkningen icke obillig, att Christus, som till sin menskliga natur var en man i den friskaste blomman af sina år, på hans taflor ofta ser gammal ut, visserligen mot hans vilja; man kunde tillägga den, att han ej heller alltid förmått befria denna bild från ett visst uttryck af jordiskt lidande, som mindre påminner om en högre trånads vemod, än om förtryck och plåga, öfver hvilka ett gudomligt väsende jemväl i de qvallfullaste ögonblick bibehåller — gudomlighetens herravälde. Hans öfvervägande talent för det Äldriga visar sig ock i hans framställningar af det andra könet: hans flickor, hans yngre qvinnor intressera ej; hans gummor deremot äga oftast, väl icke skönhetens, men dock karakteristikens värde. Qvinlighetens ideal, det huldaste af alla, hade aldrig uppenbarat sig för hans åskådning; man ser det tydligast på de försök han gjort att måla den Heliga Jungfrun; jag tror ej att deribland något enda kan upptäckas, som höjer sig långt öfver medelmåttan. Dertill voro väl skulden hans groteska hvardagsomgifningar. De herdinnor man ser i Norden, äro för ingen del Gessners; hjertat talar mindre än magen, när Psyche mjölkar kor och Amor står i vallmarsräck på logen. Tvifvelsutan närdes, i en så brinnande fantasi, många aningar om en annan qvinlighet och en annan kärlek, dunkla föreställningar om saliga lefnadsförhållanden, hvilka äfven i andra omgångskretsar, än hans ungdoms, så sällan få knytas och njutas. De som känt honom under hans senare år, då han ofta vistades i mera bildade sällskaper, erinra sig att han alltid vid åsynen af vackra fruntimmer tycktes åter blifva yngling, och den tillgifvenhet han betygade dem yttrades med en naivetet, som säkert mångengång var mer ästhetisk än sjelfva föremålet för dessa hyllningar. Man kan ej vara mera älskvärd, än denna gubbe var; när man förstod att sätta honom i godt lynne; och dertill fordrades, med hans hjertlighet och hans få anspråk, ej stor möda; särdeles lyckades det för fruntimmer förträffligt. Men hjertat inspireras längre än konstnärsförmågan; denna kan ej originellt reproducera någon idee, som under den tid af lifvet, då hennes rigtning och om-

fång bestämdes, saknades bland de närande medel som bevingade henne. Dessutom inträffade, för Hörberg, vid dessa slags studier den svårigheten, att hans hustru — som, enligt hans eget uttryck till mig då jag för åtta år sedan tillbragte en dag i hans hus, "ej förstod sig på det ideella" — misstänkte dem för att äga en allvarsammare böjelse till grund, och de små artigheter, som en och annan dame gerna visade den goda vänliga gubben, kostade honom i sin boning mångt obehagligt uppträde; oaktadt han visserligen lika litet någonsin glömde sin ålder, som sina stränga grundsatser af gudsfruktan och dygd.

Hvad man icke får söka i Hörbergs målningar, är den från det största till det minsta fulländade utarbetningen. Det är sannt att denna ofta beror på subtiliteter, i hvilka äfven småsinnet kan excellera, då man icke sällan ser att verkliga mästare lagt på dem vida mindre vikt; men hennes frånvaro i ett konstverk är i alla fall en brist, och en icke liten. Jag vill dermed ej neka, att ju bland hans arbeten flera finnas, der han visat att han jemväl vid de smärre partier, som tillhöra en fullkomligt realiserad form, kunde dröja med kärlek och omhugsan; men oftast lät han sig nöja med att kraftigt uppdraga grundcontourerne af sin idee, och åskådarns inbillning får uppfylla det som saknas. Ett vanligt fenomen hos Nordens konstnärer är en viss omätlig och jemvigtslös förmåga, som hellre fästar sig vid föremålens allmänna begrepp än vid det enskilda i föremålen, och som därför oroligt ilar från ämne till ämne, med en behandling som sällan hinner yttra sig i annat än studier och fragmenter. Men det enskilda i ett föremål, så vidt som det är dess sinliga correspondens med sitt allmänna, är lika heligt och viktigt som begreppet sjelft: ja, det är dess egentliga realitet. Nordens konstnärer äro af naturen mera filosofer än artister; deras fantasi åskådar tingen mindre sinligt än spekulativt. Ett öfverflöd på tanka, som icke tillräckligt närs och fylls af sinliga åskådningar, störta den produktiva driften nödvändigt in i en ilande, fragmentarisk riktning. Hörbergs uppmärksamhet sysselsatte sig, om man så vill, endast med hufvudsaken i hvad han målade; detta kan vara riktigt och berömligt: men om han i sin ungdom erhållit en Leonardo da Vinci's eller en Albrecht Dürers grundliga bildning, så hade denna uteslutande uppmärksamhet ej sträckt sig till ett slags förakt för de många små saker, som dock tillsammans göra att hufvud-

saken ställs framför oss i hela denna gloria af skönhet, hvars närvaro ger oss fullkomlighetens intryck. Till hans hastiga sätt att arbeta bidrog väl ock den omständigheten, att han fick måla så mycket på beställning åt personer (t. ex. föreståndare för landsförsamlingar), som mindre bekymrade sig om arbetets ästhetiska halt, än att det skulle snart och för billigt pris bli färdigt. Hörbergs konstsinne och samvetsgrannhet tilläto honom ej att måla sämre för det, att man föga förstod och dåligt betalade honom; men han såg sig dock nödsakad att vänja sig vid en skyndsamhet, som skaffade bröd i huset åt hans torftiga familj, fastän icke befordrade hans framsteg i Konsten. Sjelf yppade han stundom ett klarsynt missnöje deröfver. Men hvad man än må anmärka mot åtskilliga detaljer i hans målningar; hvad än med skäl må önskas vid hans teckning och colorit: genialisk, naturlig, uttrycksfull och af en stor anda genomträngd, är dock den allmänna karakteren af hans verk. Ju mera obegränsad han kände sig, ju mera gigantiskt han fick taga till sina figurer, och på ju längre afstånd åskådarn måste ställa sig för att hämta total-effekten, ju herrligare äro hans arbeten. Så t. ex. hans ryktbara alfresco-målningar vid Finspång; Titanomachier, Heroer, Amazoner, — sådant var, i Antikens spher (annars icke hans egentliga), det som han förstod: de äro alldeles förtjusande. Portraiter deremot kunde han allsicke måla (åtminstone i senare dagar), utom sitt eget, hvilket han gjorde förträffligt; alla andra blefvo aldrig lika, och det som värre var, alltid fulare än originalen. Naturligtvis trodde han sjelf motsatsen. Hans herrskande tycke för det Colossala förnekar sig ej i hans maner att behandla Christendomens ämnen. Det lekande, det vällustiga, det sireniska låg honom fjerran; mindre det romantiskt elegiska, ehuru han visst ej kan kallas sentimental. Detta sista bryter ofta fram hos honom, men mera såsom en omedveten naturton, än som en sjelfva subjektet tillhörig egenskap. Det är Nordens melancholi: inom sig sluten, fåordig, utvärtes kall, nästan som is; men invärtes gnistrar i rastlös hvirvling ett Ixionshjul af eld, och lavan kokar sjudande i djupet.

Med denna karakteristik sammanstämmer i det hufvudsakligaste den, som G. A. Silverstolpe i Stockh. Posten meddelat, och hvarur vi här låna det väsentligaste: Förtjensten af H:s målningar låg egentligen i compositionen eller hvad man kallar hållningen. Denna var i allmänhet

rik och utmärkt redig. I ställningarne röjes mycken naturlig fintlighet: men deruti röjer man aldrig det sökta, beräknade, theatraliska. Han lade en utmärkt vikt på hufvudhandlingen, och lyckades ofta att i en enda tafla förena flera. Behandlingen af perspectivet, af skuggor och dagrar förstod han mästerligt: deremot var hans colorit icke fullt ren, ehuru flera af hans stycken icke sakna färgharmonii. Sina äldsta taflor sänkte han i ett starkt mörker, och använde hastigt afbrytande dagrar. Sedermera nyttjade han allt bredare ljuspartier. I sina sista arbeten synes han hafva eftersträfvat en renare colorit; men träffade den ej utan på bekostnad af harmonien och hållningen. Hans sätt att esquissera var ledigt, qvickt och fullt af effect. Alla uttryck, som tillhörde ålderdomen, voro honom lätta: sinnesfriden, forskningen, andakten, lidandet, mildheten; äfvenså lyckades han ofta utomordentligt i det dristiga och högtidliga. Ungdomens lifigare känslor, skönhetens behag, allt som hörde till en förfinad bildning voro deremot för hans fattning och hans pensel mer eller mindre främmande. Allra minst kunde han framställa den sköna qvinnan, isynnerhet brista händer och fötter mot granskningens fordringar.

"Hörbergs utseende bar en troget uttrycksfull pregel af hans inre lif. Starkt byggd, något undersätsig, manlig i sin gång, otvungen och värdig i sättet att framställa sig, med en hög panna, klara vänliga ögon, en vekt men bestämdt formad mund, der blott de förlorade tänderna påminde om föråldring, hvita lockar flägtande omkring sametscalotten, utmärkt snyggt klädd, men högst enkelt, ungefär som en förmögnare bonde" — sådan såg Atterbom honom, sommaren 1809, då han besökte honom, och denna skillring öfverensstämmer fullkomligt med den bild, som står qvar i minnet hos denne artikels författare, då han sju år förut såg den märkvärdige mannen måla altartafian i Söderköpings kyrka. På denna tafla, som föreställer Christi födelse, hade han bland de trogne herdarne, äfven, efter sin vana, anbragt församlingens kyrkoherde (Prosten Dr Norberg), men då denna bild, som var af en träffande likhet, väckte allt för stor uppmärksamhet, blef den på dennes begäran något förändrad. En förteckning öfver H:s arbeten är införd i hans Biographi, och bland dessa utgöra Altartafiorne ensamt ett antal af 87.

(Källor: Målaren P. Hörbergs Lefvernesbeskrifning. Författad af Honom sjelf. Med företal och tillägg af Atterbom. Upsala 1817. Med porträt af honom sjelf. — Stockh. Posten 1817 N:o 199 o. f.).

I. J.

I H R E, THOMAS. — I H R E, JOHAN.

1. I H R E, THOMAS.

Thomas Ihre införde först detta aktade namn i Sveriges historia. En skottsk släkt *Eyre* hade nedsatt sig i Wisby, då Gottland ännu hörde till Danmark, och vid öns öfverlemnande till Sveriges konungadöme satt en Nils Ihre i stadens råd. En Parentator öfver Th. Ihre, Lector Törner, fann ett bevis på rådmannens goda börd (*sanguinis conjunctione non dedignatus est*), att Pastor Thomas i Martebo gaf honom sin dotter Elisabeth till maka. Dessas son *Thomas* föddes d. 3 Sept. 1659; hölls i Wisby skola och afsändes till Köpenhamns Universitet 1677, der han blef Philosophiae Baccalaurens. Äfven Rostock besöktes. Redan nu utgaf han i Tyskland sin *Roma in nuce*. Återkom till Upsala 1680, der han 1685 blef Magister, erhållande bland 50 det 3:dje rummet. En ny utländsk resa anträdde till Danmark, Tyskland, Holland och Frankrike, såsom Gouverneur för tvenne ädlingar, som sedan vunno stor namnkunnighet — sedermera Landtmarskalken 1719. Baron P. Ribbing och sedermera R. R. Gr. Claes Ekeblad d. ä. Ihre förordnades vid sin återkomst 1692 till E. O. Theol. Professor i Upsala och följ. året till ord. Th. Prof. i Lund, der han gifte sig 1696 med Bisk. Matth. *Steuchii* dotter, *Brita* *), som dog i pesten 1710. Blef 1711 Andre Theol. Professor och 1717 Domprost i Linköping, der han dog d. 11 Mars 1720.

*) Vid detta bröllopp utkom ett Bröllopsqväde, med en vignetter 2:ne händer fatta i hvarandra och 2:ne dufvor kyssas, kring hvilka läses:

Palma velut palmam seu casta columba columbum,
Sic vere conjux conjugem amore colat.

I. var berömd som snillrik. Bland de qvicka yttranden efterverlden bevarat, må anföas: helseningen till Prof. v. Döbeln, då han framträdde som extra opponent, nyss han åtagit sig en leverans af skor för ett af de svenska regimenten: "*Exue calceos, quia locus sacer est!*" (drag skorna af dina fötter, ty rummet är heligt!) — en lek, som torde bekymrat fromma sinnen, men träffande uttryckte den allmänna oviljan mot en lärard, som bortgaf sin tid till dylika omsorger — för vinningen.

I. var ock en själfständig man. En anekdot må anföras som bevis *). Då K. Carl XII ankommit till Ystad och åter ville beväpna Sverige, rann honom i hägen att få officerare bland Carolinas ungdom på ett märkligt sätt. En officer sändes till Lund, med befallning att examina måtte anställas i hans närvaro af Professorerna, då denne egde rätt värfva alla dem, som vid förhöret mindre väl kunde göra reda för sig i vetenskaperna. Förhörets timma utsattes, Professorerna uppkomma, men ingen student. En delator hade anfört, att Prof. Ihre öfver bordet sagt till Adjuncten vid sitt präbende pastorat, att Studenterna så borde göra och en actor uppträdde mot Ihre. Då Konungen sedan valde Lund till sin vistelseort och fann, att han kunde hå nog af spänningen med aristokratien, nedlades saken och ingen förlorade derpå mer än Lunds fattiga Bibliothekscassa, hvarur något togs att betala actor för redan hafda kostnader.

För lärdom berömmas alla Professorer af parentatorerne; men här fanns ock humanistisk bildning. Han talade, jemte de lärda språken, äfven fransyska, italienska, tyska, engelska och holländska. Han var en angenäm gästvän för den snillrike och lärde Gustaf Bonde, en af de solidaste män, som suttit i Svenska Konungens råd. Som predikant uppbäres han jemte Chrysostomus och Hieronymus. Det innebär åtminstone, att han ej i det hänseendet stod under sitt eget rykte. Han förklarades snarlik Luther, då han visade sig utan peruk.

*) Vål borde Förf. ej drista ur minnet anföra den, då den flygtigt lästes för 10 å 12 år sedan. Men de fleste anekdoter äro ju traditioner från början, således osäkra, och de begagnas ändå i all historisk litteratur. Må man blott kalla dem anekdoter! Förf. har gjort en resa till Lund för att uppsöka documentet, men ej lyckats finna detsamma. Skulle synnerliga misstag irritat sig och documentet längre fram kan öfverkommas, skall rättelse följa i ett sednare häfte.

Med sin första hustru hade han 8 barn, deribland sonen *Matthias*, som vid 7 års ålder talade vacker latin och förstod fransyska och engelska; vid 13 år talade han grekiska och var väl hemmastadd i musiken. Borttrycktes i denna ålder af pesten. Dottren *Catharina*, gift med Biskop *A. O. Rhyzelius*, blef stammoder för Odencrantziska familjen. Märkvärdigast bland alla af Ihre-namnet blef dock det 7:de barnet — *Johan*, hvarom nedan. Med den andra hustrun, fröken *P. C. Bilde*, hade Domprost Ihre inga barn.

Skrifter: In nuce Roma. Rostock 1680, Lond. Goth. 1706, Ups. 1759, Ups. 1780. — 9 Programmer. — Oratio funebris in obitum Baronis C. Ehrensteen, Scanie Blekingique Nomarchæ. 1702. Sammantryckt med Isogæi likpredikan. Stlm 4:o.

(Källor: v. Döbelns och Lindfors: Hist. Ac. Lundens. — Gesellii Biogr. Lex. — Post funera virtus & fama manet viri Th. Ihre . . . testatum voluit J. L. Törner. Liacop. 1720. — Likpred. af Bisk. Torsten Rudeen. Linköp. s. Å. — Minnesvæner af Ulr. Rudenschöld m. Å. — Nettelbladts Memoria Viror. in Suecia Eruditissim. rediviva (aftryck). — Ståhls Biogr. Underr.)

2. I H R E, JOHAN.

Son af den föregående, f. i Lund d. 3 Mars 1707. Den härjande faltsjuka, som efter Danska infallet 1710 utbredde sig i Skåne, borttryckte inom en vecka hans moder och tvenne syskon, så att han jemte en dotter, voro de enda barn, som numera återstodo för den sörjande fadren. Vid Danskarnes förnyade infall 1716 skickades sonen i säkerhet till Carlskrona. När fadren kort derefter befordrades till Domprost i Linköping, fullbordade han, under den lärde fadrens uppsigt, der sin bildning, och hade redan vid 12 år hunnit så långt, att en Homers och Xenophons språk var honom förtroget. Efter fadrens död (1720), begaf han sig till sin morfader, ErkeBiskop Steuch, emottog 1731 vid 23 års ålder lagerkransen, hvilket vid denna tid ansågs såsom någonting alldeles ovanligt tidigt. Redan året förut hade han företagit en resa dels inom fäderneslandet, der han en tid uppehöll sig hos sin morbroder Superintend. D:r Joh. Steuch i Carlstad, sedan hos sin svåger Domprosten D:r A. Rhyzelius i Linköping, dels till främmande länder, neml. Tyskland, Frankrike, Holland, England, Danmark, hvarest han qvarblef i tre år, under hvilken tid han mestadels uppehöll sig i Oxford, London och Paris, hvarunder han flitigt begagnade allt hvad dessa länders lärosäten, bokskatter och förträffliga lärare ägde att erbjuda en vettgirig och förut så väl underbygd yngling.

Efter återkomsten blef han 1734 medlem och Sekreterare af den i Upsala då i frisk ungdomskraft blomstrande VettenskapsSocieteten, och Docens i Phil. Facult. samt utnämndes följ. året till Vice Bibliothekarie. Två år derefter (1737) efterträdde han sin forndne lärare Beronius såsom Poesëos Professor. Detta embete förestod han blott ett år, hvarefter han 1738 befordrades till Skyttiansk Professor, hvilken lärostol han beklädde i 42 år till sin död d. 1 Dec. 1780. Under denna tid hade han varit 4 gånger Rector. och 7 gånger facultetens Decanus, samt Promotor 1752. Vid Vitterh. Akad. instiftande blef han 1754 dess Ledamot. Föröfrigt erhöill han 1736 CancelliRåds n. h. o. v., blef 1737 upphöjd till Adelsman, och utnämnd till R. N. O. 1758. Af BibelCommissionen var han ock Ledamot, och hans befattnings der var egentligen att granska svenska språket.

Såsom Universitets-lärare ägde I. en ganska stor inflytelse. I katedern, liksom i hans skrifter och hans umgänge, röjde sig ett ovanligt förråd af kunskaper, i förening med lätthet, belevfvenhet, qvickhet. Hans uttal var ovanligt spädt och fint. Hans hus stod öppet för de studerande, och många adeliga ynglingar, åt hvilkas bildning han, enligt instructionen för sin sysla, företrädesvis borde egna sina bemödanden, åto vid hans bord. Hans föreläsningar utmärkte sig genom klokhet, reda i språk och tankar samt kryddades genom en lekande liflighet. Samma egenskaper gäfvö lif åt hans disputations-acter och hans personliga umgänge. De lemningar af poenalism, som i Upsala ännu funnos kvar, bemödade han sig att utrota inom de Nationer, Fjerdhundra och Östgötha, hvilkas Inspector han var. Efter honom finnas ännu kvar en mängd infall: t. ex. då han påminnte en springande Curator, att *Curator* ej kommer af *currere* utan af *currare*, hvarpå denne fintligt svarade, sig vara ledsen vid lhres (*ire*). Det var också lhre, som anmodad af en student om en disputation, dertill ej svarade sig hafva tid, utan bad honom i stället vända sig till den alltid färdige Professor Ekerman. När denna enligt sin vana frågade: hvad vill gubbla (gubbe lilla) ha för ett ämne? gaf den blifvande respondenten på lhres dictamen det bekanta svaret: *de rebus omnibus et nonnullis aliis*. Såsom ung student mötte han en vagn, hvori en ung dame åkte, anhöll den, steg upp på fotsteget, begärde en kyss, och erhöill den; — denna dame blef sedan hans maka.

Men samma lättsinniga framfusighet, som skaffade honom en älskvärd maka, förledde honom äfven att blanda sig

i theologien och politiken, hvilket ådrog honom flera faldiga ledsambeter. Orthodoxerne blefvo uppskrämda öfver några fria yttranden, i en af I. år 1742 utgifven latinsk Disputation om förbindelsen mellan den naturliga och uppenbar religionen, deruti Förf. ansågs tillerkänna förnuftet ett för stort fält, och anmälde saken hos Öfverheten, som åtnöjde sig med att förvisa saken till den fria Akademiska discussionen. Nu begynte d. 13 Oct. en disputationssact, som varade från kl. 8 till kl. 3, och hvarvid I. öppnade acten med sin trosbekännelse, emot hvilken en sansad orthodoxi borde ägt föga skäl att vara missbelåten *). I. blef i denna strid den segrande och hans rykte spridde sig ej blott öfver hela Sverige utan äfven till Tyskland. Sedermera uppväcktes tvisten ånyo genom en i Strengnäs 1745 utgifven Synodal-Disputation, och blef dragen under ständernas ompröfning 1747, hvarefter följde ett Kongligt varningsbref, att ej blanda sig i theologiska tvister. Oaktadt Theologernas missbelåtenhet med lhres neologi, var dock denne, åtminstone i sednare åren, sannt religiös, läste ofta andliga böcker, och skref sjelf ett företal till Hofmans öfvers. af Tankar i förnösamheten, hvilket arbete upplefde tre upplagor.

Mera farligt var det oväder, som han ådrog sig genom sina Disputationer: de Tumultu Dalecarlorum, de Victima Publica, de Ratione Status, och de Poena innocentum 1743—45. Den förstnämde skulle väl egentligen handla om Näståget under Sigismund, men syftade egentligen på den sednaste resningen: der skillrades Dalalmogens gamla missnöje med de Storas öfverdåd i landet, och ordades om Regenters och Rådsherrars skyldigheter och felsteg. På ett annat ställe drefs, med afseende på en nyss förefallen eller befarad händelse **), den falska och orättvisa satsen, att en oskyldig medborgare, som utfordrades af en mäktig fiende, under hot att annars ödelägga landet, vore skyldig att öfverlemna sig sjelf eller i annat fall att han af staten kunde utlemnas. Man bör icke förundra sig att dessa skrifter väckte uppse-

*) Disputationens Respondens och Auctor var A. O. Knös, sedan Domprost i Skara, Opponenterna: DomkyrkoAdj., sedan Domprösten Dr. Bälter, Theol. Adj. Halenius och Phil. Adj. Wallerius, af hvilka den förra sedan blef Biskop.

**) Förmodligen menas härmed Tessins utlemnande, hvilket Ryssland, såsom det förmodades, ämnade begära. Detta är så mycket troligare, som Tessin var Präses i CanzliRätten, och lhre under rättgången skref en disput. de Judice in propria causa, hvars utgifvande genom Akad. Canzleren blef hindradt, men likväl afhandlades samma ämne under en annan titel, de Judice status naturalis.

ende och Förf. blef dragen till ansvars, Dec. 1747. Genom CancelliRättens utslag, som föll i Nov. 1750, dömdes Förf. till 700 daler smt. böter, med åtföljande skrapa, som af Tessin sjelf var uppsatt i de lindrigaste uttryck. Detta bekräftades genom Konungens och Rådets dom, till hvilken han väddjat, d. 6 Mars 1751, sedan rättegången varat nära halfsjerde år. Tessin sjelf, som deruti uppfört sig mycket ädelmodigt, yttrar sig derom: (Tessiniana sid. 394): "Då Hr Ihre var under CantzliRätt och i vända för den, i anseende till tid och omständigheter obetänksamt utgifna disputation, de poena innoc., skref han mig ett bref, som nöden mer än upprigtigheten förestafvat, och hvaraf man kan lära kända rätta karakteren af en man, som säkert med fog är bland oss namnkunnig. Af en så skarpsynt och förnuftig man var oförväntadt, att han ett så ömt och retande ämne drifva ville, just då allmänt tal gängse var, att min extradition skulle begäras och då en namnlista kringlopp på åtskilliga i Ryssland proscriberade personer. Hade han gifvit sig till tåls, så hade hans omak kunnat sparas tills nu." Sistnämde yttrande jemte följande uttryck af Nordin gifver dock anledning att förmoda, att I. under dessa i otid väckta "Umtriebe" (hvilka hans menlöse biograph i Pantheon betraktar såsom blott en följd af "hans ädla, på ren humanitet och människokärlek syftande grundsatser") gömde en djupare politisk plan: "Hans politiska vidrigheter . . . äro bekante hos Allmänheten till sina yttre delar: men så mycket mera dolda till sina verkliga grunder och anledningar. Gissningen har icke engång bemödat sig att upptäcka ursprunget, ehuru vissa omständigheter gifva anvisning på det samma. Den dag torde dock komma, då hemligheten förgår och en plan i hela sin vidd djupsinnig och patriotisk uppdragar denna tids oredigt fattade händelser."

Mera lycklig var I. i sitt öfriga politiska skriftställer. Han bidrog mycket att ge de medborgliga begreppen stadga och hållning i sin tid. Han var utan tvifvel sin tids förste publicist och bibehåller ännu en hög rang bland dem, som i vår medborgliga litteratur förtjena detta namn.

Men vi vända oss nu till de sträfvanden, som gjort Ihes namn vida mera frejdadt. Drottning Ulrika Eleonora hade fattat ett särdeles tycke för franska öfversättningen af Steeles Fruntimmers-Bibliothek, och uppdrog öfversättningen först åt Grefve Düben, och efter dennes död kort derpå åt hans sväger ErkeBiskop Steuch, som, sedan han blott öf-

versatt 6 capitel, utbad sig att få lemna detta arbete åt sin systerson, Magister Ihre. Under sysselsättningen dermed skönjde I. bristerna, fattigdomen, osäkerheten i det ännu ouppodlade modersmålet, så väl vid skrifningen, böjningen, som ordens betydelse. Sina tankar derom meddelade han allmänheten i utkast till anmärkningar öfver Svenska Språket, och från denna tid begynte han uppsöka dess rötter i Isländskan och dess förvandtskaper med Moesogötiskan, Anglosachsiskan och andra äldre närskylda tungomål. Han fann vid sina studier af Ulphilas, att mycket undfallit en Stjernhjelm, Benzelius och andra hans föregångare, hvilkas misstag han rättade i en kedja af afhandlingar, hörande till moesogötiska literaturen, och hvarjemte han äfven utgaf en förbättrad upplaga af de stycken af Ulphilanska öfersättningen, som kort förut blifvit upptäckte på Bibliotheket i Wolfenbüttel, samt af Knittel mindre nöjaktigt utgifne och förklarade. Ehuru ifrågavarande Bibelöfersättning i våra dagar på ett ännu fullkomligare sätt blifvit utgifven, så var och förblifver ändock, enligt Angelo Maj's yttrande, I. alltid den största läraren i denna literaturen," och hans upplaga och hans upphandlingar skola utan tvifvel alltid bibehålla ett elassiskt anseende. Samma omdöme gäller äfven om hans *Glossarium Sviogothicum*, i hvilket han utsträckte sina forskningar till nästan alla språk, och skaffade honom Europas yppersta språkforskare till vänner, beundrare och correspondenter. Det är ett arbete af en colossal beläsenhet och forskning, som ännu, med all heder för en Sahlstedts och en Sothbergs bemödanden, står ensamt i vår literatur: man kan säga att svenska språkforskningen i högre mening med detta arbete både börjat och slutat; åtminstone har denna genom den Akademi, åt hvilken den af Instiktaren blifvit uppdragen, icke kommit ett steg längre. Ständerne vid 1756 års Riksdag anslogo 10,000 daler samt till understöd för nämde verks utgifvande och till Författarens belönande, hvarjemte CanzliRåds heder och värdighet honom äfven tilldelades. Han hade lofvat det färdigt till år 1762, men då det ännu 1766 i följd af oberäknade svårigheter var ofullbordadt, ville Ständerna främtaga honom en del af de uppburna medlen, hvilket afböjdes genom ett yttrande af Canzli-Collegium, hvarefter det odödliga arbetet utkom 1769.

Undertiden utgaf I. 1766 ett Svenskt Dialekt-Lexicon, som ännu är det enda allmänt omfattande, ehuru det är både

ofullständigt och okritiskt. Också var det ej ett verk af Förfs egna forskningar och samlings-flit, utan lærer till största delen på det sättet hafva uppkommit, att han lät Studenter från särskilda provinser uppteckna de i sina hemorter gängse ord. — Det af Upsala Akademi påbörjade Latinska och Svenska Lexicon blef ställdt under hans uppsigt. (Han öfversåg ungefär $\frac{2}{3}$ af verket och åtnjöt derföre $\frac{2}{3}$ af de 8000 dal. Kpp:t, som dertill voro anslagne: en ögonsjuka nödgade honom att afstå från dess vidare genomgående). En förbättrande hand lade han jemväl vid det af Bruns i Rom upptäckta men mindre fullkomligt utgifna fragmentet af Livius, äfvensom vid de språk-monumenterna från Göthiska tiden, som Sabbatini funnit i Neapel och sedermera Stats-Rådet Suhm allmängjort. Sistnämde fynd, befriadt från misstag i läsning och försedt med rättelser, meddelade I. i Upsala Vet. Soc. Handl.

Samme fornforskare var också den förste, som lemna- de ett klart begrepp om Eddan. I ett bref till Canc.Rådet Lagerbring visade han, att denna bok icke, såsom man hittills trött, blifvit författad för att tjena till ett compendium i våra gamle förfäders theogoni och mythologi, utan att Sturleson dermed haft till afsigt, att meddela en anvisning till Nordiska skaldskapets yrkande. I samma bref förvisade han Fornjotherska ätten från historien till den fysiska mythologien, såsom representant af naturkrafterne. — Han visade äfven att *Vase*-namnet ej betyder sädeskärfve utan fascin; sökte bevisa att med Quenland ej menas Kajana utan vårt Norrland, att Runorne, dem Rudbeck och Peringschöld ansågo hafva uppkommit straxt efter syndaflo- den, ej hos oss kommit i bruk förr än i 8:te årh. och tro- ligen inkommit från Tyska sjöstäderna, samt att Lappska var Lingua Aboriginum i vårt land.

Ehuru i:s flesta arbeten äro författade på latin och på ett språk, värdigt en Livii griffel, nitälskade han dock för modersmålets begagnande. I en diss. "An scientiæ lingua vernacula tradi possint ac debeant" 1743, vindicerar han modersmålets rätt att höras från svenska kathedrar och blifva de lärdes tungomål. Likväl medgaf han (i ett program 1754, då C. Aurivillius tillträdde Poëseos professionen), att svenska språket ej ännu var moget för en odödlig sång, men anade likväl att en sådan var i antågande. Då Lovisa Ulrika besökte Upsala, uppfann hon ett sätt att få höra lhres gåfvor i katedern, derigenom att hon befällte Disputatione-

acten att på svenska anställas under hans presidium. Grundtanken uppgaf hon sjelf: ett af dessa ämnen lydde sålunda: "Om förhållandet mellan Vettenskaperna (1752). Dessa indelade I. sålunda: I. *Nyttiga*: a. *oumbärliga* t. ex. de moraliska (då Seneca botar min argsinthet); b. *nyttige* (då Galenus botar min frossa); c. *prydliga* t. ex. Skald- och Målare-konsten, Vältaligheten. II. *Onyttige*. a. *ogudaktige*; b. *skamlige*, c. *skadlige* t. ex. spådomskonst, guldmakeri. En af theserna var af följande innehåll: "Af them, som afliciera själen, kunna skalde- och vältalighets-konsterna ej påstå främsta rummet, när the igenom nätta tänke- och talesätt blott roa öronen och förlusta våra sinnen;... men, då de brukas att föra läsaren till vördnad för Skaparen, implanta dygd, utreda sanningar... då få samma vetenskaper strax annan och högre stämpel. De theoretiska äro onekligen af ringare värde än de praktiska." Man finner redan af detta lilla prof, att Sveriges Varro på det æsthetiska fältet icke var ämnad att vinna samma lagrar som i historien och språkforskningen.

Under sådana sysselsättningar gick I. sin förvandling småningom till mötes. En högre plats i samhället skulle med det rykte och de kunskaper han ägde, och den nåd hvaruti han stod så väl hos de båda drottningarna som sedermera hos Gustaf III, troligen stått honom till buds, om han det sjelf åstundat: men han höll sig troget vid sitt ur Martialis lånade valspråk: "Quod sum, esse volo nihilque malo." Ledare för ungdomen, som vördade honom *), öskiljaktig från sina böcker, som ständigt belönade honom med nya upptäckter, tvenne gånger lyckligt gift och omgifven af hoppgifvande barn, ansedd och ärad, glad till lynnet, begåfvad med äodelar, ägde han intet skäl att önska sig en annan ställning i lifvet. En god helsa **) följde honom äfven genom hela lifvet, vid hvars slut han dock beröfvades bruket af sina alltför tråget aulitade ögon. Hans utseende var förmånligt och hans munterhet och skämt förblefvo alltid desamma. Liksom sina förebilder, Varro och

*) Hammarshölds uppgift (s. 360), att Ödmann genom I:s cabaler gick misste om den akademiska lagern, förnekade denne sjelf. De la Gard, Arch. XIII. 43. Förf. af denna artikel har föröfrigt hört Ödmann sjelf uppgifva orsaken, hvarföre han afbröt sina tentamina, vara den, att Professorn i matematiken icke ville gifva honom adprobatur för det derför vanliga pensum.

**) Denna hade varit så stadig, att han under 40 år ej behöft inställa tvenne föreläsningar.

Plinius, sökte han förströelse i landthygdens lugn och verksamhet. På sin landegendom Sandbro 2 mil från Upsala lät han anställa viktiga ekonomiska uppodlingar, och var road att själf lägga hand vid plantering och trädgårdsskötsel.

Gift: 1) med *Sara Charlotta*, dotter af Landshöfd. *Brauner*, 2) med *Charlotta Johanna*, dotter af Öfversten Albr. *Gerner*. Hade i första gifftet döttrar *Margaretha Charlotta*, g. m. Öfversten David Sam. Silfverstolpe, *Brigitta Christina* g. m. Häradshöfding Joh. Pfeiff, och *Hedvig Maria* g. m. Lagmannen Jonas v. Engeström; i senare gifftet 2 söner: *Albrecht* f. 1763 † 1828, Canzliråd, och fader till n. v. Statsrådet m. m. Albrecht Elof Ihre; samt *Elof* f. 1766, † som f. d. Ryttmästare vid LifRegis Dragoncorps och R. S. O.

Skrifter: a. 485 Disputationer dels egna, dels öfversedda. — Af dessa märkas: *Vetustus Catalogus Regum Suio Goth.* 1—3. 1752—53. — *Ulphilas illustratus* 1—6. 1752—55. — *Fragmenta Versionis Ulphilanæ* 1—2. 1763. — *Analecta Ulphilana.* 1—10. 1767—69, omtryckta 1769 i 2 delar. Dessa blefvo sedan af Büsching i Berlin 1773 utgifna under titel: *Scripta, Version. Ulphilanæ et L. Moesogoth. illustrantia, ab Auct. emendata novisque accessionibus aucta.* — *De Mortuis in Hvitavædum.* Runarum, in *Patria Antiquitas.* etc. 1—6. 1766—73. — *Upsalia illustrata.* 1—8. 1769—72. — b. 21 Programmer. — c. Orationer a) *in Tumulum Episc. T. Rudeen. Lincop. 1799, finnes i Likpred., men lär och vara särskildt tryckt, och är förmodl. Ihres äldsta tryckta skrift; — in *Mem. Ol. Rudbeckii* 1741, C. Gyllenborgii 1747; Ol. Celsii 1756; Sam. Troilii 1766; Orat. in *Natales Princ. Fred. Adolphi.* Ups. 1780. — *De futuro Republicæ lit. statu* 1732. Tryckt bland *Acta Promotionis philos.* 1752; samt för 3:dje gången i Orat. de usu *Lexicorum Realium.* 1775. — *Allerundänigste TacksägelseTal till Theras K. K. M. M. efter slutad Disput.-act, then Th. K. M. nådigst bevista täckts i Ups. d. 10 Aug. 1732. — *Lessus in obitum Annæ Tersæ Archiep. M. Steuchii per L. fere annos conjugis. Carm. elegiac. Ups. fol. — d. Öfriga arbeten: *Fruentimmers-Bibliothec* af Rich. Steele. Öfvers. 3 D. Stockh. 1734 o. 1738. — Utkast till Föreläsning öfver Sv. Språket. Ups. 1745. Stockh. 1751. — Bref, inneh. Bihang till ett Tal (af von Stjernman) om Vetenskapers tillstånd i Sverige under Hedendoms och Påfvedöms Tiden. Ups. 1730. — *Svenskt Dialect-Lexicon.* Ups. 1766. — Anmärkn. rör. *Codex Argenteus.* Stockh. 1767 (i Gjörwells K. Bibl. Tidn. D. 2). — *Glossarium Suio Gothicum.* 2 Del. Ups. 1769 fol. — Bref till Sv. Lagerbring rör. then Isländska Edda. 1772. Öfversatt af Schlözer med tillägg och anmärkn. i dess Isländ. Litterat. Göttingen 1773. — På Schlözer Anmärkn. svarade Ihre i Bref till Uno v. Troil i dess Bref om Island 1777. — **Monumentum veteris linguae Ostrogoth.* (i N. Acta R. Soc. Ups. T. V.) — *Livii Hist. Libri XCI Fragmentum cum notis criticis.* Ups. 1774. — *Afhandling om Danske K. Erik Erikssons tillnamn Menved, i Vet. Akad.

Handl. 1777. 3:dje Del. — En latinsk afhandl. till vederläggning af Anmärkn. emot hans arbeten i Moesogöthiskan i 7:de B:t af N. Deutsch. Lit., införd i Schinmeyers Vollst. Gesch. der schwed. Bibel-übersetz. Bd. IV. (mähända Ihres sista arbete). De med * betecknade upptagas ej i Upsala Bibl. Cat.

(Källor: Floderi Parentation. Ups. 1781. — Åminn. Tal af Sotberg i Vitterh. Ak. Handl. 4 Del.; af Nordin i Sv. Akad. Handl. från 1796. 6:te Del. — Svenskt Pantheon. 16 Häft m. s.)

ISOGÆUS, SIMON.

Simon Isogæus, var en af St. Claras märkvärdigare herdar, och dit synes ett blidt öde likväl samla namnkunnigheter af en högre ordning. Från Pastorssalen blicka de också ned på yngre släkter såsom i ett galleri. Der möter Terseri snillrika öga, der ser man Nordbergs vördnads-bjudande carolin-gestalt, der sitter den milde Skalden Franzén jemte den milde talaren Hagberg, der nedblickar på oss den vördade Asplund nära den minnesvärde Hauswolff; der har man Brask, der också Isogæus.

Isogæus föddes d. 8 Dec. 1643 vid Danviken, der Fadren *Peder Rask* var bokhållare. Modren hette *Sara Simonsdotter Nauclera*. Fadren dog i sonens spädate ålder och modren flyttade till sin moder i Enköping. Denna læi mormoder var en dotter af den lärde, krafftfulle Erkebiskopen Olaus Martini, hvilken disputerade så modigt med K. Carl IX. Hon hade fått så lärd uppfostran, att hon nu sjelf kunde lära sin dottersson både "Donatum et Vestibulum." 1650 intogs pilten i Enköpings skola. Men 1652 dog Mormodren och den värlösa enkan måste nu flytta annorstädes. En svåger Olof Rask i Köping öppnade henne sitt hus och der blef hon 1654 åter gift. Sednare mannen, Matth. Isogæus, S. M. Adj. i Skinskatteberg, gaf Simon sitt namn och sände honom 1656 till Köpings skola, der Per Kolbeck var Rector. Afgick 1659 till Westerås skola, der L. Folkern då var rector. På Gymnasium uppflyttades I. 1661, och afgick till Upsala Akad. 1663. Då styfjadren dött 1666, sökte han condition och fick dylik hos Bisk. Terserus 1669. Orerade i Upsala s. å. Emottog en Condition 1672 hos Gen.Gouv. H. Fleming och afreste med sin discipel till Lunds Universitet, hvilket politiken nu böd att upplyfta. Ädlingen med sin lärare bodde hos Profess. Puffendorff, med hvars namn man sökt öka högskolans anseende. I kallades derpå till Hofpredikant hos RiksAmir. G. O. Stenbock 1675. Prest samma år. Disp. pro Gr. och

blef Mag. i Upsala 1676. Blef 1678 Stabspredikant öfver hela den armé, som stod på Norska gränsen och Präses i fält-Consistorium; Regts pastor vid Lifreg. till häst 1679. Medföljde s. å. Gref Nils Bjelke, hvilken såsom Öfverste kallat honom till Regts pastor, på legationen till Frankrike såsom Legationsprest. Vistades i Paris till 1680, då han reste till Oxford öfver London; om det dock skedde, för att i Oxford få en doctrin för souveraineteten, som nu skulle införas i Sverige, känner man icke *). Antecknad är det blott, att han besåg Bibliotheca Bodleyana och bevistade collegier. For hem öfver Holland. Blef 1682 Konungens Hofpredikant, Assess. i HofCons. jemte det han var pastor vid LifRegt:tet. Fick 1692 St. Clara efter M:gr O. Bergius, sedan han 1686 gift sig med Cath. Thun. Han dog 1709 d. 4. Dec. I. är märkvärdig som författare. Han ålitades mycket som talare vid högtidliga tillfällen. Man har efter honom Likpredikningar öfver Frök. Brita Stenbock 1682, öfv. R. R. Th. Bonde och sönerne Ulf och Clas 1683, Öfverste Th. Sparre s. å., Öfverste Amiralen Gr. G. O. Stenbock 1686, HofIntend. J. Lagerstjerna 1689, Lagmanskan Ribbing 1690, Silfvermästaren Brobys hustru Susanna 1691, Drott. Ulrica Eleonora 1693, v. Præsid. B. Gyllenankar 1696, Lagman C. Ehrenstén 1702, Öfverstin. Styltenhjelms f. Ehrensten 1709; han talade dessutom vid Biskoparne Viranii och Papkes invigning i K. Slottskyrkan 1689 ("Pauli minnesskrift för Biskopar"), utgaf predikningar på 1 Böndagen 1684 och Tacksägelsedagen öfver segren vid Narva 1701.

Som författare kom I. i "vidlyftigheter." Först genom ett "Theologiskt betänkande om Liiks hemliga begrafningar," (af Christ. Kortholten). Öfvs. fr. Tyskan. Sthm 1699. Det fick sin censor i K. Carl XII och det var ej lätt för I. att i sin mors morfaders spår anställa med sin konung en lärd skriftvexling, oaktadt Carl IX var både lärare och häftigare än hans dottersons sonson. Från Lais d. 22 Apr. 1701 utsände konungen till Justitie-revisionen en skarp recension öfver i företalet influtne otjenlige ord och expressioner, "hela svenska församlingen till stor förargelse." Tractaten var af I. tillagnad *Svea Rikes Ehrewyrdige Klerkerij*. Han såg i Likpredikningarnes indragning säkerligen något mer än en minskad inkomstkälla. Möjligtvis hade han

*) Se De la Gard. Arch. Del. XIII.

funnit att i denna publicitet efter döden låg något af den makt, som vår tid tillskrifver publiciteten under lifvet. Vål hörde det ej till god ton att säga något nisi bene om de döda; men tystnaden om åtskilliga dygder kunde säga ganska mycket, då framtidens medvetande förklarade dess orsak. Många återhållande krafter på en öfvermodig aristokrati funnos ej i de ofrälse händer. Den som låg i opinionens makt ville en I. ej se förfalla, der ingen tryckfrihet, knappt talfrihet fanns som ersättning. Och annan organism för denna makt fanns ej då i sederne. Aegyptiernes konungar måste ha sin likpredikan före sin begrafning och det hade säkerligen tyglat mången tyrann. Att den siste tyglen på en öfvermakt släppes ur handen utan något motstånd, bör man ej vänta. I. visste, att presterna skulle bevara de sedliga intressena. Han sade öppet sin öfvertygelse, att då man började lossa ceremoniernas band, ordningen väl skulle komma till det som var af större vikt. Visar ej historien, att det vittnesbördet vittnade om psykologisk insigt?

Den andra gången en I:æi skrift "kom illa ut" var efter författarens död. Hofpr. O. Naucerus fortsatte utgifningen af ett arbete af I., under hvars tryckning förf. afled, kalladt *Carla Segersköld sedder och afritader af Simon Isogæus*, Sthm 1714, der 4:de Cap. i 2:dra Delen blef indraget och är ytterst sällsynt. Då det är ett sällsynt prof på sjelfständighet i forskning och opinion under Carl XII:s envælde, torde man böra fästa derå en större uppmärksamhet. Detta Capitels titel är: "Om förbund med ochristna är christligt." Är *omnis quæstio periculosa*, så måste en synnerlig fara ligga i att sätta i fråga ett förbunds christlighet med otrogna, då en enväldig Konung blottställer egen ära och bestånd medelst ett envist tiggande om förbund med Turken mot Czar Petter. I. utvecklar en ogemen lärdom med citationer ur 100:tales skrifter i sin afhandling om förbund, hvilkas både historia och philosophi skärskådas. Förkastar så åtskillige arter af dylika, deribland de förbund, som "Potentaterna göra inbördes till undersåtarnes förtryck och följande undergång." — Dernäst ihågkommes "förbund mellan Christen och hedning mot Christen", hvilke hållas "för betänklige." Att med hedning (t. ex. Persen) sluta förbund mot hedning (t. ex. Turken) anses lofligt. Likväl anføres i frågan om de betänkliga förbundens skäl både för och mot af en mängd författare, der en jakat, en nekat, en distin-

guerat in infinitum. Man måste beundra en pastors stora litteraturkunskap, än mer om han själf egde alla dessa tillgångar*). Troligen har ingen Pastor i Stockholm sedan skrivit ett så lärdt arbete. Historiska exempel framdragas ej oskickligt. Språket är lättläst. v. Stiernman fann detta verk "lectu dignissimum, nam magnæ lectionis & consummata eruditionis est." Vi förena oss med honom och bekänna, att I. lider orätt, om ej vår lärdomshistoria mera bemärker honom än som hittills skett. Han visar sig grundligare hemmastadd i Allmänna Historien än någon annan från sin tid. Capitlet började med pag. 1297 och slutar med p. 1389. Hans beslut är "att en Christen ej utan högst och ytterst nödträngande orsaker kan sluta förbund med ochristne, hjälpa dem eller bruka dem mot sina christliga bröder", och framkallar sist Erkebiskop Fulco i Rheims "att predika ur stoftet det han i lifstiden skref och talte inför konungar och blygdes icke". Der uppdragas de grundliga skälen, att de christne soldaterne, hvilka skola strida tillsammans med hedningar, ej kunna annat än smittas af deras hedniska laster, deras vildhet i plundring m. m. "Tror mig", heter det i den nämnde predikan ur grafven, "på det sättet kommen J, Herre Konung! aldrig till riket, ja Gud, den J retten, skall snart förskingra eder. Härtills har jag haft godt hopp om eder; men nu... måsteu J gå under, om J på sådane rådslag låten anstå. Ty det hade varit bättre att J aldrig varit född, än att J medelst djefvulens beskydd viljen regera och hjälpa dem J för all ting borde bestrida. Hvad, heter det derpå, kunde till sanningen friare och eftertänkligare sägas emot sådane förbunds ogudaktighet? — Isogæi förutsägelse vann allt för mycket sin fullbordan. Den villomening, han företagit sig att hufvudsakligen bekämpa, var att sätta Ratio Status (politik) öfver religionens och morallagens bud. En "hjertevächning" följer, der han synes uppkalla all sin förmåga, att heveka sin konungs hjerta, att lemna både Ryss och Turk och "rätt och rättfärdighet till sin statskonst bruka."

Att I. hade ett hjerta fullt af kärlek till sitt fädernesland visade sig i hans sista sjukdom, då han under yr-

*) Registret på de anförde och säkerligen läste och öfvervägade författarne upptager öfver 4 ark. Äfven här har man ej rätt att se en fåfänga, då han säkerligen med den vördnadsbjudande lärdomsapparaten än lättare hoppades kunna draga sin Konung från sitt eviga irrande i Polens ödemarker åter till fäderneslandet.

sel tyckte sig tala med K. Carl XII, och då, säger Biskop Barchius, hörde man de aldra bevekligaste föreställningar om detta arma lands elände och förmaningar att konungen ville taga sig det an. Än uppglödghades hans rättskänsla och han föreställde sig tala med domare och förmanade dem på det aldra allvarsammaste till rättrådighet, till enkors och faderlösas försvar, till de fattigas hjälp och understöd i dessa svåra och bedröfliga tider.

Som författare vann I. den största uppmärksamheten i listiden genom sin utmärkta likpredikan öfver den utmärkta drottning Ulrica Eleonora d. ä., utgörande 130 pagg. in fol. prydd med kopparstick, utan tvifvel vittnande om Ehrenstrahls snille. Man märker straxt att talarna älskat den fromma Drottningen med ett fullt hjerta, liksom nästan hela hans samtid. Der är värtalighet i sin tids smak; lärdom dessutom ända till affectation — tydligen likväl för att ännu mer hedra Drottningen.

Efter all sannolikhet var det religiösa sinnet väckt hos honom till christligt medvetande och ett christligt lif, nedgjutet i de strängt Lutherska formerna. Under sjukdomen, som härjade honom, uppenbarade sig det inre lifvets väsende och rigtning på ett sätt som är otvetydigt. Han sjöng den kärleksvarma Psälmen: "Jesus är mitt lif och helsa" med klar röst, han uttalade en skön otalighet efter sin Frälsare, som han tyckte fördröja sin ankomst, han räckte sina händer uppåt mot himmelen, liksom han velat sjelf hemta derifrån den hans själ kär hade; han fick en Simeons tillsägelse och sjöng med glad röst: "I morgon kommer jag inför Guds thron!" Och det skedde alltså. Vi kalla dylikt svärmeri. Man kan med lika skäl kalla den för svärmare, som fröjdas på en blomsterkulle eller som skriar af plågor i en sjukdom. Hvad själen erfar är en verklighet — i sitt slag — så väl som hvad kroppen erfar. Om slagen kunna allena olika meningar gifvas. Vi anse det slag för det högsta, som lyfter menniskan ofvan den lägre verlden och ger henne triumfens salighet midt i den utvärtes förströelsen.

Fru Brenner sjöng vid Isogæi graf och liknade honom vid ett pomeransträd.

Bland de många öfrige versificatorerne på svenska och latin märkes N. Celsius. Allt intygar att mannen var mycket för sin samtid och förtjenar således att vara något äfven för sin efterverld.

Skrifter: Oratio de studioso milite. Holmiz 1671 f. — Disp. de Symbolis, Præs. C. Arrhenio, Ups. 1672. 4:o. — De abusu re-

ligionis civilis, præs. P. Aurivillius. Holmæ 1676. 4:o. De i texten anförde likpredikningar, hvaribland må som större anföras: Likpred. öf. Öfv.-Am. G. O. Stenbock. Sthm. 1686, 4:o 24 ark. Svea pust. Himla lust m. m. (vid Drott. Ulrica Eleonoras begrafning 1693) rönter å jorden: frad i himmelen med munnen, pennan och hjertat. Fol. — Theol. Betänkande om Liiks hemliga begrafningar. Öfs. Sthm 1699. — Carla Segersköld m. m. Sedder och afritader af Simon Isogzeus. Utg. af O. Nauclerus. Sthm. 1714 8:o.

(Källor: Gesenius, Scutum Christianorum eller rätta Christnas sköld. — Likpred. öf. S. Isogzeus af N. Barchius. Sthm 1710. — Nordbergs Clara Miane. — Westéns Hofelersciets Hist. — Stiernmans Bibl. Sviogoth. IV. mscr. — Holmids Litt. — Stjernmans Centur. 1. Aanon. p. 28. — Alanders Libror. prohibit. p. 1. — Strickers Hemil. Bibl.

— N.

JANSSON, HANS.

Föddes i Låbyn i Moo socken, Tössbo härad på Dahlsland d. 7 Januari 1792. Föräldrarne voro ett redligt och flitigt, men fattigt bondfolk. Deras äktenskap var välsignadt med icke mindre än 12 barn, till hvilkas försörjande det lilla sjettedels-hemmanet, som utgjorde hela deras egen- dom, ej syntes tillräckligt. Genom flit och omtanka blef gården det likväl, men lemnade intet öfverskott, hvarmed barnens skolgång skulle kunnat bestridas. Dertill fanns ej heller någon skola i socknen och finnes ej ännu, och fadren som sjelf ej kunde skriva och räkna, förmådde således icke heller att ersätta denna brist. Han och hans hustru under- visade dem likväl i hvad de sjelfva kunde, och fadrens hyf- velbänk och modrens spinnrock var deras skola. Sedan da- gens arbete var slutadt, sutto de icke sällan långt in på natten församlade kring den gamle, som lyste dem med an- tända trädstickor — ty lyxartikeln talgljus fanns blott säl- lan i huset — och läste för honom i någon bok. Husets bibliothek bestod endast af bibel och psalmbok, hvilka flitigt anlätades. Stundom lyckades fadren likväl att få låna någon bok af annat innehåll, och försummade aldrig tillfäl- let dertill. Denna lästes med begärlighet och commente- rades af den uppmärksamma kretsen. Alla gossarna lärde sig, efter en öfverkommen förskrift och räknebok, men utan vidare handledning, sjelfve räkna och skriva. På sitt 17:de år valdes Hans till klockare i Moo socken och bestridde denna syssla i 14 år, ända till dess han flyttade till Bräc- ketorp i Hesselskogs socken, hvarest han ännu bor. Med utöfningen af denna befattning förenade han, såsom ganska många klockare på landet, vaccinatorsycket, och erhöj jem-

väl en Sundhetscollegii medalj till belöning för sitt nit om vaccinationen. År 1822 gifte han sig med *Brita Maria*, dotter af Häradsdomaren *Gullick Nilsson* i Packebyn, och emottog det fjerdedels hemman, han för närvarande äger. Det befanns då i ett alldeles förfallet skick, jordbruket vanhäfadt och husen nedruttnade. Dessa sednare måste han ombygga, flyttade bostaden till ett annat och bekvämare ställe och häfdade ägorna med flit och förstånd, så att hemmanet nu har ett dubbelt värde mot hvad det hade när han emottog det. I trots af den oländiga marken har han hvarje år odlat ett halft tunnland, så att han har hopp, det sjelfva gårdens afkastning snart skall kunna föda dess innevånare, något som hittills icke varit fallet, helst sedan deras antal efter hand förökats, ty Hans Janssons hustru har skänkt honom sju barn, alla lefvande och friska till kropp och själ. Han har, utom jordbruket, sysselsatt sig med snickareyrket och sjelf förfärdigat alla sina husgerådssaker; derjemte försummade han likväl icke själens bildning och sina kunskapers utvidgande, och har i detta fall bragt det längre, än de flesta af sitt stånd, samt längre, än man kunnat förmoda, när man besinnar, att han sjelf måst skapa hela sin själs egendom lika som den ekonomiska.

Dessa egenskaper kunde ej undgå att ådraga honom sina omgifningars uppmärksamhet, hvaraf han äfven år 1828 erhöll öfvertygande prof, då den torftige fjerdedels-hemmansegaren, framför många lyckligare lottade, af Tössbo härad valdes till dess representant vid riksdagen. Ovan vid ärendera, initierade han sig snart nog i deras behandling, och ehuru han ej då ännu framstod som någon ibland ljusen och ledarne inom Ståndet, vann han likväl, genom sitt rediga omdöme och sin osvikliga karakter, ett allmänt förtroende, hvilket uppenbarade sig vid nästpåföljande 1834 års riksdag, då han valdes till representant för hela domsagan, som består af Tössbo och Wedbo härader; här utvidgades hans verkningskrets; han stod innan kort vid Anders Danielssons sida, ej sjelf framträngande sig dit, men af sina medbröders enhälliga röst ditställd; ehuru denne genom sin större erfarenhet och mera hänförande kraft ännu behöll och förtjenade främsta rummet. Olik Anders Danielsson, har Hans Jansson ingenting egentligt imponerande i sitt väsende, men icke derföre mindre anseende, emedan hans framställningar hafva detta vänliga, lugna, nästan förbindande, som öfvertyger och ingifver tillit. Lyckligare

än han och Nils Månsson har han äfven förstått hålla sig aflägsnad från Stockholms- och riksdagslivets stundom förefliga inflytande på helsan och väsendet, hvilket tyckes lofva att längre bibehålla honom åt fäderneslandet. Han valdes vid sistnämnda riksdag till en af Ständernas Fullmäktige i Riksgäldskontoret och som sådan kallades han af regeringen till ledamot i Fattigvårds- och Hemmansklyfningscommittéerna. Vid den närvarande, som valt honom till medlem af ConstitutionsUtskottet, der han tillhör den committé, som har sig uppdraget att föreslå förändringar i representationen, tillbjöds honom Talmanskapet för sitt Stånd. En sådan plats är verkligen lockande, dels genom det yttre anseende och det inflytande den gifver, dels genom dess ekonomiska fördelar, ty Talmannen har ett arvode af 400 Rdr Bko i månaden, men denne man, som reser från hufvudstaden och de lysande kretsar, hvartill en sådan värdighet kunnat öppna honom tillträde, för att hemma köra plogen och äta hafrebröd, afslog nämnde plats, emedan han trodde sig mera kunna gagna det allmänna på den enkla representantbänken."

Hans J. har vid innev. års riksdag å nyo blifvit vald till Fullmäktig i Riksgäldskontoret. Hans porträtt åtföljer N:o 22 af Magazin för Nöje och Bildning 1840, hvarifrån ofvanstående biographie är hemtad.

J E D E U R, THOMAS.

F. i Arboga d. 19 Juli 1739. Fadren var Philos. Candid. Rector Scholæ derst. Modren *Magd. Walbvik*, dotter af Prosten och Kyrk. i Folkerna *Nils W.* och *Brita Kyronius*. Tillnamnet ger tillkänna, att han på fädernet härstammade ifrån de så kallade Valloner, hvilka, under R. Carl IX:s regering, inkallades från Frankrike för att upphjelpa Svenska bergverken; af hvilka en, *Karl Jedeur*, — dess farfars farfar, — ägare till Larsbo bruk, i Söderberke, egentligen kan anses som slägtens inhemska stamfader.

Rector J. afled, innan dess son ännu sett dagsljuset, hvarföre äfven sonen, i sin efterlemnade egenhändiga lefnadsteckning *), kallar sig *posthumus natus*, — och modren

*) Dessa underrättelser äro häfvudsakligen hemtade ur en Biographi, den Domprosten i lifstiden författat öfver sig sjelf, på Latin; och finnas till en del, redan införda i ett Nummer af *Westerås StiftsTidn.* år 1817.

lemnades dervid i ganska knappa omständigheter. Men, Arboga stad ägde redan en tillflygtsort för fattiga, faderlösa barn. — Sonen blef derföre, 1747, intagen på dervarande Ahlöfska barnhuset, hvarifrån han, 1753, afgick till Westerås Trivialskola. Flyttades till Gymnasium 1756, der han, jemte andra utmärkta framsteg, med den flit begagnade Gr. Linguae Lectors, sedermera Biskopen Doct. Herveghrs enskildta undervisning, att han, innan läroverket lemnades, höll ett offentligt tal på Grekiska. Stud. 1760. Phil. Mag. 1764 och v. Apologist vid Westerås Triv.-skola. Ordinarie d:o 1765. Prest d. 9 Juni s. å. Notarius Gymnasii och Consist. Amanuens 1770. Gymn. Adjunct s. å. Förestod, ifrån år 1771, Eloq. och Poës. Lectionen. Började 1773 föreläsningar i Logik och Metaphysik; och undervisade derjemte ifrån 1774 i Grek. och Hebr. Litteraturen, samt 1775 i Historien och Moralen. Ord. Philos. Lect. 1779. Förestod tillika, ifrån 1780 första Theol. Lectionen. Prost och Kyrkoh. i Hubbo 1785. Kallad, genom förslag och val, s. å. till Kyrkoherde i By församling; hvilken beställning han dock, i anledning af mellankomne omständigheter, sig undanbad. Andre Theol. Lector 1789. Stiftets fullmäktig vid Jubelfesten i Upsala 1793. Theol. Doctor i Upsala 1800, med andra hedersrummet. Presiderade vid prestmötet i Westerås 1804. Utnämnd Domprost i Westerås d. 9 Nov. 1809. Riksdagsman 1800, 1809, 1810 och 1812. Discont. Revisor 1808. Uppförd i första rummet på Stiftets Biskopsförslag 1808 och 1811. JubelMagister 1815, sjelf vid promotionen närvarande.

Gift 1778 med *Marg. Justina Hellenius*, dotter af Rector Scholæ i Köping *Pehr H.* Af sex barn hafva blott de trenne yngste efterlevvat sin far; nemligen:

ELOF, f. 1783; Student i Upsala 1803; Phil. Mag. 1809; Gymn. Adjunkt i Vesterås 1816; v. Lector 1823. Författat en mängd tillfällighetsverser, dels särskildt tryckte, dels införde i Stockh. Posten och Westerås Tidningar; samlade och med nya förökta utgifne under titel af Vitterhetsförsök. Fahlun 1825, Odeum. Göteborg 183., af hvilka många utmärka sig genom qvickhet och lekande skämt. Dessutom utgifvit: *Oratio Arosiæ habita*, Festo Gymn. Seculari 1824.

Karl, Phil. Mag. Domkyrkosysselman i Westerås. Död 1817. — och

Johan Niklas, Phil. och Chirurg. Magister, Medic. Doctor, AmiralitetsLäkare i Göteborg, R. N. O.

Domprosten *Jedeur* åtnjöt, under sin långa och märkvärdiga lefnad, med förmånerna af en stark själ och en fast byggd kropp, nästan oafbrutet en jemn hälsa. Omsider började dock stundom svindel att infinna sig, som tycktes hota, att hans lifs slut skulle blifva hastigt. Detta inträffade äfven. Med vanlig sinnesstyrka och munterhet bevisade han, dagen före sin död, Consistorii session; aftonen derpå, den 5 Dec. 1815, afled han af ett så häftigt slag, att ingen visste derom, förr än hans berömliga lif var slutadt.

Huru skarpt och genomträngande Domprosten *J:s* snille var, huru det framblixtrade i hans eldiga, men likväl alltid med värdighet och godhet förenade blick, och i hans egna lakoniskt korta, men högst träffande sätt, att, stundom i ett enda ord, sinnrikt uttrycka sig, derom vittnar hans samtid, från hvilka ännu många, fordna lärjungar qvarleva. Huru exemplarisk hans vandel varit; huru ädelt och verksamt hans nit för Guds ära, lärans renhet, fosterlandets gagn och församlingens tillväxt; derom vittna häfderna till senaste åldrar. Också var han ibland de lyckliga, hvilkas förtjenster, äfven under deras listid, njuta rättvisa. Konungens synnerliga nåd, stiftets allmänna förtroende, Westerås och Hubbo församlingars kärlek, alla rättsinnigas agtning följde honom. Under de fyra riksdagar, dem han, såsom presteståndets fullmäktig bevisade, hedrades han i synnerhet med ett nära tillträde till Konungens person. Under ledigheten af Domprosterierna i Linköping och Upsala, tillbjöds honom en nådig åtank; och år 1811 nämndes han till Led. af N. O.

Fem gånger har han, med den studerande Ungdomens allmänna kärlek och tillgifvenhet, förestått Rectors Embetet vid Gymnasium. Flere gånger kallades han af Storkyrkoförsamlingen i Stockholm, att ställas under omröstning till förslag; äfven som åtskilliga andra aflägsnare församlingar tillbjödo honom sin kallelse och sitt förtroende. Men han önskade helst qvarblifva inom den älskade krets, der han allt ifrån sin ungdom verkat, och ville uppoffra, äfven sina sista krafter, åt det stift som sett honom födas. Under den i sednare åren flere resor yppade ledigheten af Biskopsstolen i Westerås, hade han tvenne gånger, genom stiftets allmänna röst, ett rum på förslaget. -- Sträng emot sig sjelf,

mild och fördragsam, utan slathet mot andra, fann den vise i honom en stadgad medbroder i det goda; den vilseförde en kraftig väckelse; den blödige en faders hulda råd och uppmuntringar. Sällskapslifvets nöjen tycktes väl ej för hans manliga själ äga något synnerligt behag. Men han flydde dem icke. Han tillslöt aldrig för dem sitt hus. Mången gång lifvades de af hans eldiga snille; alltid förädlades de i hans umgänge till en Skola för ordning, ett mönster af fordna tidens okonstlade seder.

JONÆ, PETRUS.

Petrus från Ångermanland, (Angermannus), Biskop i Wexiö, född 1559 i Lundeberga gård i Arnäs socken, hvarföre hans son, som ock var Biskop i Wexiö, kallade sig Lundebergius. Undervisades först i Gefle skola, blef Magister i Jena, Rector i Arboga 1588 och Kyrkoherde 1590 På Riksdagen i Söderköping 1595 utnämndes han till Biskop i Wexiö och undertecknade Erkeb. Abr. Angermanni dom vid Riksd. i Jönköp. 1599 d. 9 Febr. (DelaG. Arch. IV. 127). Erböds Skaras biskopsstol 1609, men afböjde denna transport, qvarsittande å Wexiö till sin död d. 11 Sept 1650.

Vi ha anført hans namn för att få tillfälle att meddela ett porträtt af en Biskop från K. Gustaf II Adolphi's dagar. Han bevistade hvarje gudstjenst i domkyrkan, hvarefter han förhörde barn och legofolket hvad de lärt i kyrkan, förrän de fingo gå till middagsbordet. Han hade 12 barn och lärde sina döttrar ("pigobarn") jemte katechesen äfven Söndagsevangeliernes hufvudspråk. Under sina visitationer, hvilka han utförde mycket tråget, förhörde han prästerna i Luthers större och folket i Luthers mindre kateches. Då han en gång såsom mycket sjuk ansågs nära sin dödstund, efterskickade han både borgare och präster, lät Domprost Krokius (sedermera hans efterträdare) ge sig Nattvarden, räknade dervid upp alla concordiebokens beståndsdelar, försäkrande sig efter dessa hafva lefvat och efter dessa vilja dö, tog så själf upp *Te Deum* och sjöng med segerfröjd sin tacksägelse för lifvet och all Guds nåd derunder. Han dog dock först en tid derefter. Under sjukdomen klagade han ej öfver plågorna, men öfver rikets politiska vedermodor och synnerligen öfver det mörker, som från Rom sammandrog sig öfver Evangeliska kyrkan.

Han var mycket arbetsam, utgaf en *Cursus visitationis* Rostock 1603; arbetade ock på en kyrklig psalmbok, hvaraf han insåg behovet; var medlem i Bibelkomitén "såsom maktig i latin," och således ännu genom "Observationes Strenuensis" en Bibeltolkare i vår församling; utgaf 1609 9 st. predikningar, deribland en "om allmosor," en om: "huru stor synd hordomslasten är" — en sanning som så ofta förkunnats af prælaterne i Wexiö (t. ex. Domprostarna Bälter och Sjögren); utgaf i Rostock 1623: "utläggning öfver G. o. N. T:s texter, som then vördige ålderdomen hafver i Sveriges handbok beviljat införas och predikas af thens H. Skrifts probatis auctoribus" m. m.

Han hörde till sin tids skalder. Redan 1589 utgaf han i Jena en *Carmen heroicum in festum S. Michaelis*. Vid sin Domprosts Steno Magni bröllop diktade han en belig brudesång, som säkerligen då innehade en rangplats bland dylika i svenska vitterheten. Den var en imitation, snarare än en öfversättning af en dylik, som "spelats" på en tysk hertigs bröllop. (Så skön lyser den morgonstjern, N:o 131 i G. Psh.). Der kallas Evangelium för hjertats lilium; der klingar den sköna musika och den mäktiga cithara. Ametister och Hyacinther utgöra brudsmycken. Man märker att en poetisk ande går i det hårda språket, som herdegossen David i Sauls tunga rustning.

Han hörde ock till talarne i sin tid. I Likpredikan öfver psalmsångaren, Capit., Canzliskrifvaren, Hofspred. och Kyrkoherden Georg Marci (hvars ätt ännu eger arfsrätt till stamfadrens pastorat) dristar han att räkna till himmelens salighet, att få åskåda *Jungfru Maria* och allä Guds helgon. Det heter i Sv. sk. Litt.: "Här träffas ej, sällan protestantiska legender. De äro oftast värdige denna tid, som lefde, rördes och hade sin varelse i andakt och bön, i tålmod och tro": "Mathesius, den märkliga läraren, var en gång nedtryckt af svärmodighet. Han kom till ett sorgehus, der man uppmuntrade sig med hans egna trösteskrifter. Ack, sade han, jag känner mina ord igen, men jag kan ej nu föra mig dem till tröst i mitt hjerta. Föllo så alla på knä och hädo Gud, och förrän de uppstego, hade mannens hjerta fått tröst och blef således stor glädje bland alla." — Hvilket svalg är ej befastadt mellan ett sådant tidehvarf och virabordens.

Biskop Jonas berömmes synnerligen för sin omsorg att lära känna studenter och sätta dem hvar på sin plats. Efter

pestens grasserande måste han ordinera Studerande directe till pastorer. Hans välgörenhet fick utrymme, då Danskarne 1611 d. 25 Jan. brände både staden och domkyrkan i Wexiö, med allt hvad den sednare egde i skrud och skrifter. Då nu, under hans ledning återuppbyggandet skedde, återställdes dock ej Sigfrids graf eller andra fornlemningar som blifvit ämnen till vidskepelse. Skolhuset deremot uppbyggdes, "så att det i Sverige ej hade sin make." Då de fattige ledo stor nöd, "straxt var hans penna färdig till adel och oadel;" jemte det han sjelf var gifmild.

Skrifter: *Carmen heroicum*. Jena 1589. — *Cursus Visitationis Dioec. Wex. Rost.* 1608. — *Tre Läkiedommar mot pestilientien*, som nu i Wäghsiö Stickt är uptend. Sthm 1602. — Petr. Jonas Ang. svar till D. Petr. Magni præp. Angelst. jemte hans bref Wexionensi Ep: o tillskrifvet. Jena 1600. — Öfs. af G. Maylii predikn. om Påskalammet och Nattv. 1601. — D: o af 3 B. Meineri predikn. 1628. — Utlägg. öf. G. o. N. T. texter m. m. Rostock 1623 (utgör 718 pagg.). — 9 predikn. utg. 1609. — Åtskilliga Likpredikn. — Psalm. N:o 151 i G. Psb.

(Källor: Schæfferi *Svecia Litt.* — Rhyselii *Episcop.* — Sveriges Sköna Litt. D. 1—3. — Gahns Archiv. Smolandicum i Ups. Bibliothek. — DelaG. Archivet.)

— N.

JUSLENIUS, DANIEL.

Föddes i Wirmo af Åbo Stift d. 10 Juni 1676. Fadr. Dan. J. var Kyrkoherde derstädes. Modrens namn var *Barbara Göös*. Han miste tidigt sina föräldrar, och måste i yngre åren träla sig fram under mycken fattigdom. Var begäfvad med ett ovanligt minne, hvarpå som ex. kan anföras, att han på en dag lärde sig Königs theologie utan till. Blef Stud. i Åbo 1691; och antog sedan condition i Ingermanland. Kom tillbaka till Åbo 1696, men nödsakades i brist på uppehälle tvenne somrar segla som Båtsman på en skuta, tillhörig hans äldre bror Borgmästaren i Nystad Henrik Juslenius. Kom sedan åter till Åbo, dispute-rade 1700 de Aboa, och antogs nu till informator hos StatsSekreteraren Sam. Åkerhjelm. Blef vice Akad. Sekreterare 1702. Phil. Magister och Primus vid Promot. 1703. Adjunct i Philos. Faculteten 1705. AkademiSekreterare 1707. Linguarum Prof. 1712. Måste 1715 med hustru och barn fly till Österbotten undan Ryssarnes infall, och derifrån under många mödor och motgångar till Sverige följ. vinter. Blef 1715 Eloquentiæ & Poës. Lector i Westerås. Efter fredsslutet tillträdde han åter sin Profession i Åbo, blef 1727

Tredje och 1728 Andre Theol. Professor. Theol. Doctor. 1752. Erhöll 1754 flesta rösterna till Biskopsembetena både i Åbo och Borgå, och blef efter egen önskan befordrad till det sednare. För andra gången måste han fly till Sverige undan Ryssarne 1742 och utnämndes 1744 till Biskop i Skara. Afled 1752.

Gift 1. 1707 med *Hedvig*, dotter af prosten i Nyen i Ingermanland Anders Lundberg, † 1729. 2. med *Catharina*, dotter af Assessoren i Åbo Hofrätt Jobst Schultz. Sonen *Samuel* blef Philos. Lector i Skara. — Ehuru Ji mannaålder förflöt i en tid på hvilken hans fosterland af tvenne krig härjades, och hvilken således för all slags fredlig verksamhet var förderflig, har han dock förvärfvat sig ovanliga förtjenster. Redan de begge disputationer han som studerande utgaf "Aboa vetus & nova" samt "Vindiciæ Fenorum" voro af betydighet. De hörde till förspelet af en ny litterär period, i hvilken förnämligast naturliga och historiska inhemske ämnen och föremål bearbetades. Äfven ett tredje ungdomsarbete, likaledes utgifvit som disputation: "Ratio in assensum divinæ veritatis revelatæ deducta de Mediatore inter Deum et hominem," tilldrager sig uppmärksamhet, redan blott i följd af yttre underrättelser derom. Såsom försök till förnuftigt begrundande af Christendomens hufvudlära torde det utgjort ett afbrott eller så till sägandes tverstreck i då gängse asketiska, jemte likgiltigt dogmatiska riktning. Att det med alfvar och vördnad för sitt ämne, och så vida sannt rationalistiskt varit utfördt, bevisar sig redan utifrån deraf, att det undgick åtal på en tid, då dogmernas bokstaf förfäktades, ehuru deras bestämmande innehåll föröfrigt utan närmare deltagande ansågs. J. själf skall dock vid högre ålder indragit och förstört de ex. han kunnat öfverkomma." (Tengström). — Ji förnämsta verk är dock hans Finska Lexicon.

Efter Ji återkomst 1722 tillkännagaf han i prælections-catalogen att han skulle philologiskt förklara Pauli bref till Hebræerna, hufvudsakligen emedan inga andra grekiska författare än bibliske voro att tillgå. — Mot Prof. Scarin och Prof. Björklund förde han en litterär polemik i anledning af utaf dem utgifna skrifter. — J. biträdde äfven Bisk. Gezelius d. y. vid bibelverket.

Såsom Biskop i Borgå Stift bevakade J. från en upphöjd ståndpunkt kyrkans angelägenheter. Han väckte vid 1743 års riksdag förslag om ny fördelning af Finlands Stift,

hvilket i våra dagar blifvit upptaget. Fördelarne häraf hafva sednast i Borgå Tidn. för innev. år blifvit visade; till de blifvande nya Biskopssätena föreslås Coupio och Gamla Karleby.

Skrifter: Or. in Memor. J. Gezelii filii. Sthm 1718. — Finsk Orda-Boks-försök. Ib. 1748. — De individuo cum justificante fide honor. Operum nexu. Scaris s. a. — Presiderat för 10 disp.

(Källor: Tengström, Finska Univ. Pro-Cancell. &c. sid. 208 f. — Gezelii Lex.)

JUUSTEN, PAULUS.

F. i Wiborg, der Jöns Jwsthe 1560 var Borgare, som höll Kyrkogångsgille på Fastlags söndag och hade till gäster Bisp. Påwel och Wälborne Erik Olsson till Kiala. Bemålte Påwel hade som Lector Mensæ i Bisk. Martini Skyttes hus i Åbo blifvit prestvigd 1540, hvarefter han var skolmästare i Wiborg i 2 år. Biskop Skytte fann likväl ovanligare anlag hos mannen och sände honom 1543 till Wittenberg, der han i 3 år hörde Luther, Melanchthon, Pomeranus, Cruciger, Eberus m. fl. samt, år 1547, under hemresan andre lärde män i Rostock och Königsberg. Hemkommen som Philos. Magister och "höglärd theolog," fick han af K. Gustaf straxt till underhåll præbenda clericorum i Åbo och blef året derpå Rector scholæ derst. Då en Biskopsstol 1554 uppsattes i Wiborg, kallades J. att intaga densamma, förenande dermed efter 1563 äfven Åbo Biskopsdöme. Men efter en kort tid förklarades Wiborgs biskopsstol ledig, då P. J. blef Biskop ensamt i Åbo och Canutus Johannis utnämndes till Biskop i W. (1563 *). 1569 sändes han af K. Johan (ej Erik som Rhyzelius anför) såsom legat till Storfursten Iwan Wasiliewitz i Moskau, der han fängslades och i ett 3-årigt fängelse förlorade sin helsa. Lösgifven 1572, återkom han svag till Åbo, der han dog d. 22 Aug. 1576. Begrafven i Domkyrkan.

P. J. var litteratör. I Moskau sammanskref han 1570 en "Analys öfver årets predikotexter," dedicerad Pastorern, Comministrarn och öfrige Prestern i Finland. Hans Berättelse om Beskickningen till Ryssland, utg. af Porthan 1773, läses af ingen utan nöje. Hans *Chronicon Episcoporum Finlandensium*

*) Rhyzelius uppgifver orätt, att stiftet blifvit under J:s lifstid förenade. Möjligtvis var ingen förening ifråga, utan förestod blott J. Wiborgs stift, tills ny Biskop der nämndes.

utgafs äfven af Porthan, med annotationer och "sylloge monumentorum," Åbo 1780—96, sedan Prof. Chr. Nettelblad redan 1728 utgifvit densamma i "Schwed. Bibliothec, Sthm, continueradt till samma tid, försedt med Utg:s observationer och Prof. Alg. Scarins positiones historico-politicæ. Hans Capita rerum Synodicarum recitata in Synodo Aboensi an. 1573 berömmas af Porthan.

Denne Biskop vardt adlad. I Finska Adlens och Riddarhusets historia af J. F. Wallenius, Åbo 1827, p. 53 anføres, att J., kort efter sin återkomst 1572 från beskickningen till Ryssland, blef af sin konung adlad och derjemte begåfvad med några gods i Finland. Diplomet var dock förkommet redan i sonesonens, Lieuten. Paul Johansson Junstens tid. Åtten utdog ointroducerad, hvarföre Biskopens dotterson Johan Cröel, som år 1653 upphöjdes i adl. stånd under namnet Rosencröel (N. 595) fick upptaga Morfadrens vapen med obetydliga förändringar.

Skrifter: Katechesen på Finska. Sthm 1574. — Handboken på Finska. Sthm 1575. — Analysis Evangeliorum Dominicalium totius anni. Fans fordöm i Åbo Bibl. — Narratio de legatione sua. Utg. af Porthan. — Chronicon Episcoporum Finland., utg. af Nettelblad och Porthan.

(Källor: Rhyselii Episcop. Sviogoth. — Åbo Tidn. 1772 s. 89. 1782, 188 s. 193 f. — Girs Joh. Illis. H. 8, 6, 31 f. — Wallenii, F. Adlens och Riddarb. hist. — Porthans upplagor af hans egna skrifter. — Gen. B. Lexic.)

— N.

JÄRTA, HANS och CARL THOMAS.

1. JÄRTA, HANS.

Är född d. 11 Febr. 1774. Son af Generallieut. m. m. Frih. *Carl Hjerta* och dess senare fru *Maria Charlotta von Plomgren*. Blef 1779 Fänrik vid DalReg:tet. Studerade sedan i Upsala, undergick Cancelliex. och blef 1790 E. O. Cancellist i K. M. Cancelli. Andre Sekret. i Cabin. för utrikes brevexlingen 1792. ProtocollsSekret. i Justitie Revision 1796. Afsade sig adelskapet vid Riksdagen i Norrköping 1800, hvilket af Konungen beviljades, då tillika förklarades, att J:s Protoc. Sekret. fullmägt "till all kraft och verkan upphört." Blef Sekreterare vid Stockholms Stads Brandförsäkrings-Contor 1805. StatsSekreterare vid Handels- och FinanceExp. d. 12 Juni 1809. R. N. O. s. å. Tog afsked 1811. Landshöfding i Stora Kopparbergs Län 1812. C. N. O. 1815. En af de 18 i Sv. Akad. 1819. Tog

afsked 1822. Tillf. Chef för Riks-archivet 1837. Heders-Led. af K. Vet. Societ. i Upsala 1828, af Vitt. Hist. och Antiquit. Akad. 1832; Led. af K. LandtbruksAkad. 1812, af K. Vetensk.Akad. 1828, af K. Samsfundet för utgifv. af handl. rör. Skandin. Hist. 1832, af Fornskrifts Sällsk. i Köpenhamn 1833.

Öfver J. äro tvenne medaljer slagne. Den första af guld, är präglad i Berlin i anledning af hans försvar för de inför K. Götha Hofrätt, i följd af deras yttranden på Rid-darhuset 1800, tilltalade sex Ledamöter af Ridd. och Adeln. På framsidan står namnet Hans Järta, och på fränsidan or-den *ob defensoris cives* inom en eklöfskrans. — Den andra är af tackjern. På framsidan stå bokstäfverna *H. J.* inom en eklöfskrans, med omskrift: *At Medborgaren, Statsmannen och Högdingen*; på baksidan Dal-vapnet, med omskrift: *Af Tacksamme Dala inbyggare*. — I Salmsons samling af medaljer finnes äfven J:s bild.

Gift 1. med *Charlotte Lewis*, dotter af Brukspatronen Thomas L. Ägde med henne sönerne: *Carl Thomas*, se nedan, och *Hans*, f. 1804. † 1825, E. O. Cancellist i Handels- och Fin. Exp. 2. med *Fredrika Christina Hochschild*, dot-ter af MagistratsSkr. i Stockholm, Förste Exped. Sekret. Rutger Fredrik H. Med henne sönerne *Fredrik Rutger* f. 1808, J. U. Cand., Fiskal i Svea Hofrätt, och *Carl Au-gust*, f. 1810, Andre Sekreterare i Cabinettet för utrikes breffvexlingen.

Skrifter: Några tankar om sättet att upprätta och befästa den ur-gamla Franska monarchien. (anon.) Sthm 1799. — Om Spanmåls-pris och Spanmålshandeln (anon.) Fahlun 1823. — Underd. Ber. om St. Kopparbergs Län. Fahlun 1825; 2 uppl. ib. 1826. — O-dal mannen. Populär tidskrift. 1 h. Fahlun 1823, 2 h. 1824; Bihang till 1 h. ib. 1824. — Äminn.Tal öfver Assessor J. G. Gabn (i K. Vet.Ak.) Sthm 1832. — Om Sveriges Läroverk. Styc-ken ur en afbruten Skrift. Ups. 1832. — Inträdestal i Sv. Akad. 19 Nov. 1826 öfver Frih. G. J. Adlerbeth (i Sv. Akad. Handl. fr. 1796. XII). — Försök att framställa Svenska Lagfarenhetens utbildning ifrån K. Gustaf I:s anträde till Regeringen intill slutet af 17:de århundradet. Första afdeln. intill K. Gustaf II Adolphi regerings-tid. Belönt med stora priset af Vitt. Hist. och Antiqu. Ak. 1832. (Akad. Handl. XIV). — Uppsatser i Läsning i blanda-de ämnen, Sv. Litt. Tidn., och Svea.

2. JÄRTA, CARL THOMAS.

Född i Stockholm d. 2 Sept. 1802. Stud. i Ups. 1818. Phil. Magister 1827. Vicar. Histor. Lector i Westerås s. å.

Ordin. Lector s. å. Eloquentiæ & Politices Professor Skytteanus i Upsala 1839. Erhållit Svenska Akademiens stora pris i Vältaligheten 1824, samt det af en okänd stiftade pris af 100 Ducater för ett äreminne öfver Konungarne Gustaf II Adolf och Carl X Gustaf 1836. Led. af Fornskrifts Selsk. i Köpenhamn 1833, af K. Samfundet för utgifv. af handl. rör. Skandin. hist. 1838, och af K. Vitt. Hist. och Antiqu. Akad. 1839.

Gift med *Sophia Albertina Enebom*, † 1839, dotter af Grosshandlaren *Gustaf E.*; förut gift med Öfversten, R. S. O., *Gustaf Wilhelm Kuylenstjerna*, † 1830.

Skrifter: *Opiniones Historicorum de numero incolarum Sueciæ pristinis temporibus permagno, quanam probabilitate nitantur.* P. I—V. Ups. 1827—36. — Tal vid K. Gustaf Adolfs minnesfest på Gymn. Lärosal 1832. Westerås 1833. — Försök att utreda orsakerna till Dr. Christinas afsägelse af Svenska kronan. Bel. med stora pr. i Sv. Ak. 1824. (Akad. Handl. XI). — Äreminne öfver Konungarne Gustaf II Adolf och Carl X Gustaf. (Ib. XVII). — Några betraktelser öfver K. Carl X Gustaf och dess regering. (Svea 1832. XIV. 2).

Tillägg till Bokstafven H.

HAMBRÆUS, JONAS.

Jonas Hambræus är en europeisk ryktbarhet från 17:de seklet. Vi böra ej i något sekel förgäta dylika. Ännu hafva de ej vuxit oss öfver hufvudet.

H. var en af dem, som utgått ur kojan. Född i Nov. 1588, lefde han under sju svenska konungar och var ett föremål för Gustaf Adolfs, Christinas, Carl Gustafs och Carl XI:s aktning och deltagande, jemte det många af hans samtids yppersta personligheter räknade honom bland sina vänner.

H. bildade sitt namn af sin födelseort, *Hambre*, en liten by i Helsingland och Bollnäs socken, der hans föräldrar odlade en ringa torfva, som dock födde dem, liksom den födt deras fäder. Kyrkoherden i Svärdsjö Petrus Bul-lernæsius, trogen Gustaf Wasas uppmaning, tillstyrkte föräldrarna att hålla gossen till studier, så snart han upptäckte

dess snille. Ty då kände man ej ordet *liberalism*; men han var liberal, och hvar helst större naturanlag träffades, der ansågo konungar och undersåter, att studier borde understödja dem. I våra dagar predikar man mot kastväsende och vill dock grundlägga ett dylikt. Det förundrar oss att läsa hos en aktad författare: "Om en välmående bonde besluter sig till att låta nppfostra sin son till prest, ryckes han icke ur den bana, till hvilken han var född?" häpnande öfver, att till och med en artillerist har sin son i Clara skola. Men om i artillerist-sonen ligger ett frö, hvilket studier kunna utveckla till en Linné — bör han då bli Artillerist? Om Linnés son ej har anlag att bli Professor — bör han då för fadrens skull nödvändigt bli det? Eviga begär hos människobarnen, att lägga sig i Guds embete! — om det uttrycket kan medgifvas!

Men detta kastbegrepp fanns ej då gossen i Hambre först anträffades af Bisk. Jesp. Svedbergs morfader, Kyrkoherden i Svärdsjö. Han utvalde gossen för studier och gossen gick deri längre, än alla, som i det decenniet föddes till studiernas bana, (nb. om man födes till någon lefnadsbana, mer än regerandets i arfriken). Vid 15 års ålder insattes han i Gefle skola och befans efter 4 år mogen för Akademien och blef student i Upsala 1608.

Akademien var då redan bragt till akademisk verksamhet. J. Rudbeckius, som stod främst bland de ofrälse i landet, då Axel Oxenstjerna stod främst bland adlen, satt redan i kathedern med græcum purum i hand och tålte ej ett ord utom på grekiska och latin i lärosalen. Raumannus yfdes snart öfver sin titel af Rector perpetuus, om perpetuiteten än var kort, liksom öfver äran att vara "primus Doctor Theol. inter limites Sveciæ natus post reformatam religionem *)." Lenæus blef ej, oaktadt Raumanni sträfvande, afskrapad till något bondegäll, utan sökte att vid Universitetet ha nytta af Prædicabilibus **); och der var således nog tillfälle för H. att lära. Likväl efter tidens opinion, måste utfärd ske till andra länder. 1611 begaf han sig med några adliga lärjungar till Greifswald, der han blef Magister 1614, hvarefter han återkom och prestvigdes i Upsala s. å. Följ. året åtföljde han Erkebisk. Kenieus på en visitations resa till Norrland, då han hade fagnaden åter

*) DelaG. Arch. XI: 36.

**) L. c. p. 37.

inträda under sina föräldrars tak och bli tryckt till deras glada hjertan. Dock — faders-hjertat låg i grafven. Åter bestämde han sig till en utländsk resa och höll 1616 ett från trycket utgifvet afskedstal vid Upsala Akademi på vers — Hebraisk, Chaldaisk, Syrisk, Grekisk och Latinsk, och begaf sig till Greifswald der han som präses utgaf en afhandling om Hebraiska accenterne s. å. De, som förstodo protestantismens rätta position, sökte föra ynglingarne in i Bibellitteraturens studium. Han besökte äfven Rostock.

Under resan träffade H. den förträfflige Botwidi, den Moses, som bad på berget, då Gustaf Adolph vann sina Josua-segrar i dalen. Han såg att fäderneslandet behöfde den unge lärde, gaf honom ett recommendationsbref till den lärde Bror Rålamb, Gouverneuren öfver Nerike och Werm-land, och visade honom hem, sedan han likväl så ofta predikat för den store Konungen och till hans nöje, att Carl Gustaf mer än 20 år derefter kunde det offentligen intyga.

H. hemkom 1619, och emottog som lärjunge, jemte en dess broder Anders, just den Erik Brodersson Rålamb, som sedan så hårdt retade K. Gustaf Adolph, att han lät en skugga falla öfver sitt ljusa minne. Vi förundra oss öfver, att ynglingen 1622 orerade i Upsala om sanningens företråde "framför kung, vin och qvinnor," ty sjelfva hopställningen tyckes visa, att någon brist i den vanligare devotionen för monarchiska principer lär funnits i det Rålambska huset och som torde föranledt Konungen att straffa fadren för sonens fel. Emellertid blef dock H. i detta hus känd af Ups. Akad. Canzler J. Skytte, som 1626 erböd honom en L. L. O. O. Profession i Upsala, jemte en Hofpredikants kallelse. Han fick dyrt ångra, att han försakade dessa anbud för nöjet att med den unge oratorn besöka Rom och Paris.

Emellertid befann sig H. d. 1 Dec. nämnde år i sistnämnde stad. Han hade der funnit bisvärmar af resande Lutheraner i en katholsk stad utan tillfälle till religiös undervisning, fäste fleras uppmärksamhet på denna brist och hade nöjet nämnde dag se ett lutherskt kapell grundläggas; blifvande sjelf anställd som svensk legations-predikant. Cappellet inrymdes i Sv. Ministerns hus. 1630 var H. fältsuperintendent vid Svenska Arméen, men åtminstone en kort tid efter konungens död hade han återkommit till Paris, och återtagit sin Legations-predikantsyssla, ofvan hvilken Sverige ej hade någon befordran att gifva honom.

Vi vilja nu särskilja föremålen för vår uppmärksamhet och först betrakta H. såsom lärd.

Det anseende han i detta hänseende vunnit i Tyskland, följde honom snart efter till Frankrike. Man hade äfven i Paris börjat att från dogm-striderna kasta sig in på Bibelkritiken, sträfvande att öfverträffa både Ximenes' complutensiska Bibelverk och Arias Montani Antverpner-polyglott. Cardinalen Du Perron och Presid. De Thou hade arbetat derpå med allvar, men arbetet afbröts med den sednares död. En parlamentsadvokat Le Jay dristade åter upptaga detta arbete. Bland dem han dervid kunde använda var den lärde Orientalisten från Sverige, hvilken nu fick en (E. O.) Professors stol i Orientalisk litteratur vid Parisiska Universitet, i stället för den han försakat i Upsala. Han kallas i ett K. Ludvig XIII:s bref: "Correcteur de la grande Bible Syriaque & Arabique en notre Université à Paris." Ty i denna Bibelpolyglott hade man äfven intagit de orientalska översättningarne. Man samlade "nästan från hela världen" codices, jemte de aftryck, som funnos i Complutensiska och Antwerpiska polyglotterna, och der var visst arbete för den skicklige H. Det lär också betalats så väl, att han kunde samla sig ett ypperligt Bibliothek i Orientalisk litteratur och derjemte lefva sorgglöst *). Första delen utkom 1629 och den sista 1645. Äfven genom andra skrifter sökte denne lärde man att gagna. I Rostock hade han 1618 utgifvit en Hebr. grammatik (institutio Hebraica compendiosa), dessutom pentaglossisk vitterlek i Upsala 1622, 24, 25 (Cæleusma *πεντάγλωττον*, på Hebr. Chald. Syr. Græc. & lat. *Μέλος εὐχαριστικὸν πεντάγλωττον* o. s. v. till K. Gustaf Adolphi, J. Skytte m. fl.), andaktsskrifter (deribland Mikesat Besorath eller andl. betraktelser på hebr. och svensk vers öfver söndags evangelierne. Ups. 1617), en passionsbetraktelse (Paris 1662), en lärobok i dogmatiken, (Sthm 1622); dessutom öfversättande på

*) Märkligt är att D:r Reuterdahl i sin Inledning till Theologien p. 175 alldeles förgäter att erinra den del en Svensk tagit i den Parisiska polyglottens redaktion. Dess titel är: "Biblia Sacra Hebr. Samarit. Chald. Græc. Syr. Lat. Arabica, quibus Textus originales totius S:æ S:æ, quorum pars in Edit. Complut. deinde in Antwerp. nunc integris ex msspt. toto fere orbe quæsitis exemplaribus exhibentur. Ed. Guid. Mich. le Jay. Paris. 1645." Fol. Voll. X. (Se Valer. de Flavignis Epist. de Paris. Editione Bibliorum Polyglott. Paris 1646. 8:o. Jac. le Long Biblioth. Sacra p. m. 889 Part. 2. & add. ad P. 1 p. 690).

svenska en *Ethica Christiana*, Greifsw. 1616, Erasmi liber de civilitate morum puerilis, Sthm 1620, Densammes *napé-
xios*, Sthm 1620; översättande på Franska: Messenii rätt
vackra Skådetorn, Paris 1655; den classiske Freinshemii
tal på Dr. Christinas. 22:dra födelsedag, Paris 1655; twif-
velsutän för att bland franska folket göra den kringresan-
de Drottningen populär och vinna henne de uttryck af be-
undran från folken, i hvilken hon säkerligen väntade ersätt-
ning för kronans glans. Derjemte har han utgifvit tillfäl-
lighetsskrifter, som lika mycket hedra hans hjerta, som
nyssnämnde översättningar på Fransyska hedra hans patriot-
ism, så vida det måste anses för en sådan att hos andra
folkslag göra vår litterära ära känd. Vid Philos. & Med.
Doctor och Stadsläkarens H. Thunæmontani död 1622 utgaf
han ett Epicedium i Sthm och i Paris 1637 en Oraison fu-
nébre, som han året förut hållit i Paris öfver Med. Dr. An-
dreas Martini i Wittenberg. Vid Schering Rosenhanes död
utgaf han en Tröstespegel 1664 till Enkan Beata Sparre.

H. förtjenar också minnets ära som prest. Vi ha nämnt
huru hans nitälskan lade grund till det första Lutherska ka-
pell i Paris (1626). Han fick här en vidsträckt församling.
Hvar helst en Lutheran insjuknade, der Paris var det när-
maste stället, hvarest en Luthersk själavård kunde fås, be-
gärte man honom till sig. Sällan ville den tiden en prote-
stant dö, utan att ha, som det kallades, försonat sig med
Gud, hvartill "skrift och aflösning hörde som en beredelse"
och nattvarens firande såsom det, hvartill man dermed be-
redde sig. Dessa allmänna meningar skaffade stort utrymme
för H:s nitälskan. Hertig Carl Gustaf skrifver derom (i bref
af d. 28 Maj 1640 *); huru H. då med berömligt nit i 26

*) Interdum dormitat Homerus. Det kan hända en hvar, att
af en slummer göra ett nästan oförklarligt misstag; men fullt oförklar-
ligt är det, då den ene efter den andre upprepar en örmilighet. Då
Carl Gustaf 1640 var i Paris framlades fundationsbrevet — vi kän-
na ingen annan rimlig förklaring — af d. 1 Dec. 1626 för honom
och han skref sitt namn, rangen till ära, framom alla, som förut
underskrifvit. Derigenom kom en okunnig till den uppgiften, att
foundationen d. 1 Dec. 1626 skedde "i närvaro af d. v. PfaltzGref-
ven sedermera K. Carl Gustaf." Detta inflöt i Sv. Mercurius 1763
Mars sid. 209; och sedermera i Sv. Posttidningen 1778, N. 24, der
det rent ut säges att Lutherska församlingen i Paris blef stiftad 1626
af PfaltzGrefven sedermera K. Carl Gustaf i Sverige, som då uppe-
höll sig i Paris. Derpå upprepar Westén samma tanklösa uppgift i
Hofelerec. Hist. I. p. 501 derifrån det gått ut på många ställen.
1626 var Carl Gustaf ett 4 års barn, som ej varit utom barnkam-

är fyllt sitt predikokall, huru han ofta till den store K. Gustaf Adolphi s nöje predikat i hans hof, huru han i Paris undervisat både publice och privatim och enligt företedt betyg af Parisiska Universitetet, blifvit utnämnd till Prof. E. O. och Regius i Österländska Språken med K. fullmakt och behörige privilegier; huru han både med lära och lefverne gagnat församlingen; med Konungens i Frankrike permission betjent som luthersk prest kungliga Legaten, Herrar och furstar, och det med stor möda och beröm på mångfaldiga orter i landet; att han ej med menniskofunder utan med skriften förklarar skriften, och att han uppoffrat all menniskogunst, der sanningen så fordrat; huru han tagit bladet från munnen, der den helige Andes straff-embete måst hållas uppe i vördnad, tjenande Gud och ej menniskor o. s. v.

Han hade saknat tillfälle att uppenbara sin trohet mot de grundsatser, hvilka då i Lutherska kyrkan voro ansedda för lifsfrågor. Den svenska politiken — om än någon gång slumrande — begrep rätt väl sitt intresse i syncretism-frågan. Så länge de begge mot Påfven lika protesterande kyrkorna söndrade sig i några uttryck rörande läror, hvilka väl beggadera måtte erkänna som outgrundliga, så var Sverige hufvudet för den ena, den Lutherska. I den stund de förenats, hade England blifvit protestantismens hufvud. Om än theologerne med prestkappa ej alltid förstodo denna sida af frågan, förstods den väl af theologerne i talår och de voro ej de minst lärde. Det vill synas som den, hvilken dicerat det bref Carl Gustaf vid 18 års ålder underskrifvit, rätt väl begripit vigten af att ge H. rätt i sin strid med Hugo Grotius, hvilken Mollerus kallat calvinizans. Emellertid kan Grotii hus ge en försmak på behaget af religiös monoeci. I detta hus predikade d'Or, en reformert prest om helgdags e. m., då H. predikade om f. m. När ej satserna fingo antagas erkända, och blott tillämpningen uppdragas prediksstols-talaren, uppstod snart kathedrar för polemisk theologi i stället för predikostolar. Grotius fick pröfva, huru litet makten förmår i slika strider, der den ej velat förekomma dem. Han försökte att imponera, men H. förklarade, som en äkta protestant, att han ej lät i trossaker sig åläggas någon tystnad, och förklarade sjelfva för-

maren. Ett misstag är det nog också, att på anförde ställen förklara H. för Prof. vid Parisiska Universitetet redan d. 4 Dec. 1626, då han nyss ankommit från Sverige, som informator för de unge Rålamberna.

söket vara ett attentat mot den Helige Ande. Gr. försökte nu väl ge frågan färg af en personlighetstvist mellan begge presterne och sade leende till de kringstående: "H. tror, att jag vill tillsluta munnen på den Hel. Ande, då jag förbjuder honom att försmäda sin nästa;" men den tiden tog tvistefrågan vida allmänligare och kände säkerligen sina sekularfrågor i botten. Vi få deraf ej hänföra H. till kattarfrätare. Då Erkebisk. L. Paulinus, sjelf känd som en foglig man och derföre föredragen Rudbeckius till Erkebiskopsstolen, 1638 rekommenderade H. hos Ax. Oxenstjerna till en Theol. & L. L. O. O. Profession i Upsala, intygade han om honom, att han var en grundlär, from, upprigtig samt lugn och fredälskande man. Men efter den tidens grundsatser var kyrkans enhet långt viktigare än personernas enighet och ej blott elereciet, utan församlingen från konungen till bonden, drog vapenrustning på, för den frihet, de sig tillkämpat från Roms förtryck och hade de ej burit opinions-vapnen likså väl som krigs-vapnen, så hade vår upplysning, liksom vår frihet, blifvit en blix i natten, i stället för en midsommars-sols ljus, som ej ännu vetat af någons nedgång. Striden söndrade dock ej ens den fromme Grotius och den fromme Hambræus. Grotii bok "om Christna religionens sanning" utgifven i åtskilliga länder och på åtskilliga språk, intygat, att den store filosofen och rättslärde var en from bekännare af Jesus Christus såsom Guds son och Verldens Frälsare, och hans ömhet mot H. under hans olyckor visar, att kärleken ej behöfde lida af de olika öfvertygelserna. Hvad inflytande Hi 10-åriga vistande i Grotii hus och predikande kraft på dennes allvarliga hållning som Christen och theologisk författare, är svårt för menniskor att uppgifva; men utan inverkan på hvarandra kunde säkerligen ej tvenne så rika andar jemt omgås med hvarandra, som den lärde Ambassadeuren Grotius och den lärde Legationssekreteraren Hambræus. Begge hedra de den regering, som antagit dem att representera Sverige i Fransmännens hufvudstad, och som åhörare hedrar Gr. ögement den, som var hans prestlige lärare just under den tid, då han utgaf sina yppersta skrifter rörande Christendomen och dess högsta grundsanningar.

Nu återstår att bemärka Hambræus i det hänseende han blifvit längst ihågkommen, eller som — Mæcenat.

Den tafra vi här komma att uppdraga ger säkerligen ej åt någon håg att följa honom på den banan. Man har ofta

sett att det går väl an för den rike aristokraten, att med gällande förord — någon gång ock med anslag — binda Mæcenat-lager kring sin panna. För en man af folket hafver det sig dock ej så lätt. — Emedan H., dels som en bland redaktörerne utaf Parisiska polyglottbiblen, dels som biikt-fader åt Lutherska furstar och herrar i och omkring Paris samlat någon förmögenhet och såg samtidens lärde ej gå sin boning förbi, då de ankommo till Paris, var begrippligt, att han skulle bli besökt af landsmän, som för sina studiers och exercitiens skull vistades i Paris, och anlitad om hjälp, då de samlat sig större skuld än de från hemmet sände vexlarne kunde betäcka. Redan 1644 och 1645 var han kommen i nöd för slik hjälpsamhet. Han ansökte då hjälp både hos Gr. P. Brahe och Dr. Christina, helst han var dömd att träda i hakte, om han ej kunde inlösa de herrars skuldsedlar, för hvilka han gått i borgen, och blott fått 6 månaders lettare de respit, detta på Grotii förord, och som utsträcktes vida längre än franska lagen medgaf mot franska medborgare. Han hade lemnat de unge ädlingarne all hjälp, som han kunnat, "en consideration des bons services que la nature m'a obligé de rendre à ma très-chère patrie." Penningarne hade användts till att betala de exercitier o. d., hvarigenom de blifvit gagnligare för fäderneslandet. Dertill kom ock, att H. alltsedan 1640 ej fått någon revenu, af den Profession, Drottningen gifvit honom, och han var nu genom löftesbrotten af "Messieurs ses Compatriotes, ces nobles Seigneurs & honorables personnages de notre très-renommé pays de Suède," förhindrad att resa från Paris, för ett emottaga den samma Professionen (särkerligen den 1638 ifrågasatta Th. & L. L. O. O. i Upsala). Hambræi symbolum:

*Ὅλον ἔχον ἥτορ παῶν ἐλλογον τι πέλας,
τοῖόν ἐμοὶ ἥτορ δὸς οὐ μέγιστα πάτερ.*

Såsom en Dufva all tjdjh förvist

Ähr fredsam och mild förutan list:

Så gif mig, o Frälsare kär,

Ett sådant hjerta, som ödmjukt är —

hade nog sin grund, ty hade han ej haft mer af dufvans enfald än ormens snällhet, så hade han väl ej åter låtit de noble och honorable Compatriöterne bedraga sig. Likväl känna vi en, som sednare kom till Paris än då de nämnde sollicitations-brefven skrefvos, men som ändå fick på sitt samvete, att äfven vara bland dem som vållade Hi olycka.

I den stora ambassaden, som afgick till Frankrike 1645, då Gref M. G. De la Gardie skulle ge Fransmännen föreställning om Dr. Christinas herrlighet, befann sig äfven Johan Ekeblad, son af Skalden och Öfversten i 30-åra kriget Christoph. Ekeblad. Fadrens tillgångar voro små. Sonens behof att qvarblifva, för sin evertuering, i landet var dock bevekande och H. skaffar honom dertill erforderlige medel. E. kommer åter, blifver Kammarherre hos Dr. Hedvig Eleonora, gifte sig med en dotter af den rike och adlade köpmannen från Languedoc Cl. Roquette Hägerstjerna, får dervid "allt hvad de till bo och bohag behöfde," dessutom 27 1/2 gamla frelsehemman och lefde i alla hofvets nöjen, föll en afton i fyllan vid hemgåendet från Hertig Adolph Johan, spelte en annan afton 20 ducater från Riksskattmästaren.... och lät under detta allt ännu Hambræus försmäkta i ett osundt och svårt fängelse, såsom borgesman för honom eller skuldenär hos andra för hans skull, utan att förrän 2 år efter sitt giftermål ha skaffat honom 2618 R:dr B:co. Säkertligen var dock E. en af de minst oädla bland H:xi gäldenärer. Samvetet var ej nedtystadt. Han, som säger sig velat bortbyta 20 värdsaker på hofvet, för att höra en enda af Pontini-predikningar, erkände d. 20 Mars 1661, att "den skulden till H. gnagit hans samvete och orsakat hans melancholi;" hvarföre han nu ville samla allt, för att betala honom. Likväl var det först, när H. efter nära 20-årig väntan på betalning utgaf skuldsedlarne i en tryckt skrift*) och sände den till Sv. Regeringen, samt stämde E. till R. Hofrätten, som Cl. R. Hägerstjerna till Simon Poncet i Paris remitterade en vaxel på 1000 R:dr och först 1665 hade vaxlar hunnit remitteras på 2618 R:dr.

Hi borgenärer hade emellertid först sköflat hans sköna Bibliothek, alla lösören och kläder, hvarefter de ville försäkra sig om hans person i den rimliga förmodan att det skulle slå de unge ädlingarnes och hedersmännens samveten. Han tog då sin tillflykt till MaltheserRidd. Le Temple, som i 3 månader beskyddade honom, men hvarefter han ej längre der hade säkerhet. Sekret. de Courtin skaffade honom nu någon tids försvar och hjälpte den utfattige gubben till fri spisning hos de Campo. Men 1658 — således 14 år efter det den första Lettre de Respit gafs — kunde ej hans litterära vänner i Frankrike längre skydda honom, utan blef

*) Traité sur les Dêtes de quelques Seigneurs Svedois à Paris 1662.

han nu inmanad i häkte. Att häkten ännu voro hemska, behöfver ej erinras. Och han lefde ännu i 13 år! Den 70-80-årige frös och svalt i ett fängelse bland ohyra och brottslingar, under det de unge herrar, för hvilka han gått i borgen, lefde i hofvets lustbarheter, spelade och drucko! — Hammarsköld uppgifver att H. genom R. Carl XI:s adelsmod befriades ur fängelset en tid före sin död, dervid Sondén anmärker, att R. Carl XI ännu var ett barn vid Hi död. Dervid är dock att märka, 1) att Carl XI väl måtte betyda Konungen C. XI, och han var naturligtvis lika ädelmodig, då personen var ett barn, som då denne hunnit sin myndiga ålder, 2) att H. efter en säkrare uppgift ej dog 1663 utan 1671 (vid 83 års ålder). Väl hade R. R. Clas Tott erbjudit Joh. Ekeblad att medfölja till Paris, då T. dit afgick som Ambassadeur, försäkrande att H. ej skulle kunna få honom i sina händer; men han hade då ej dristat. Deremot afgick han efter skuldens betalande, som Svensk Minister 1669 till Paris, der han qvardröjde tills efter Hi död. Om Svenska Ministern då anyändt sitt inflytande, för att fria H. ur fängelset, vittnar det mindre om något ädelmod, vare sig hos Konungen eller hans Minister, än att icke all hederskänsla var försvunnen hos en af bättre bland vår adel, Fadren till R. R. Grefve Clas Ekeblad och farfadren till R. R. CanzliPres. Gref Cl. Ekeblad.

H. förtjenar sålunda ett ärofult minne, ej blott för den lärda ära, han skänker vårt land för sin tid, ej blott för stiftandet af ett Lutherskt kapell i den stad, der Hougnotternes blod ej så lång tid förut flutit, och för sin nitälskan att i vår kyrkas Evangeliska tro bevara våra ädlingar, denna snart blifvande regerande Aristokratien, under den tid, då ynglingarnes bildning fick sin afgörande pregel i Frankrike, utan än mer som en af de störste martyrer i nya tiden för sin fosterlands kärlek och sin tro på ära i menniskonaturen. Det var ett öfvermått af hjälpsamhet och kärlek, när han ej efter flera bittra erfarenheter ändå kunde draga sig undan sina landsmän i deras behof och sjelfva handlingen visar, huru stark den inbördes kärleken hos Svenskarne en gång varit. Må dylika mäns minne åter uppväcka denna glöd!

Skrifter: se ofvanf. En utförligare förteckning finnes i Westéns HofCler. Hist. Del. I. sid. 503—14.

(Källor: Gen. Biogr. Lex. — Westéns HofClerociets hist. Del. I. — Stiernmans Bibl. SvioGoth. — Le Longs Biblioth. Sacra. — Seyferti Classic. belli sacri contra H. Grotium. — Sv. Mercurius 1768 Mart. p. 269. — Nya Svenska Bibl. 1 B. 3

D. s. 1. — Sv. Posttidn. 1778, N. 21. — Linköp. Bibl. Handl. 2 D. p. 194. — P. Ekermans dissert. de meritis ac fatis Mag. J. Hambrei. Ups. 1749. — E. Hydræns de fatis Litteraturæ Orient. in Suecia. Ups. 1755. — Fante Histor. Litt. Græc. p. 47. — Vita & fata Jonæ Hambrei p. post p. 29. — Archenholts Mém. de Christine. T. I. p. 328. — Aubery du Maurier Mém. de Hollande. — Handl. rör. Skandin. Historia X D. p. 81, 86. — De la Gardiaske Archivét IX, p. 14, 27. — Hammarsk. Sv. Witterh. Hist. p. 72. — Sveriges sköna Litt. I: p. 212, 3 D. passim.

—N.

HÅRD, CARL.

Föddes i Wiksta socken i Upland d. 4 Juni 1768. Föräldrarne voro Capitainen vid Uplands Reg:te *Carl Alex. Hård* och *Eva Ulrika Leijel*. Var den äldste af trenne sy-skon: de båda andra, en bror och en syster, före honom afsidna. Inskrefs vid 4 års ålder såsom volontair vid Up-lands Reg. hvars chef han slutligen blef. Redan vid 20 års ålder commenderades han såsom Lieutenant — Fändrik var han redan vid 14 — med Upl:s Reg:te till Finland, och del-tog der i de flesta batailler, som under detta två-åriga krig föreföllo. Så var han med i den afbrutna belägringen af Fredrikshamn d. 2 Aug. 1788, deltog i attacken och in-tagningen af Abborfors, Suttula och Högfors-passen, äf-vensom i den första blodiga sjödrabbningen vid Svensksund d. 10 Aug. 1789, der Svenskarne, nära att besegra en tre-dubbelt öfverlägsen styrka, likväl måste retirera. Följande året bivistade han sjödrabbningen vid Fredrikshamn, der Ro-nungen sjelf förde befälet, och fick samma år tillfälle, att personligt utmärka sig, då han, efter recognosceringen vid Rautazi, detacherad och embusquerad med 50 man, anfölls af en öfverlägsen styrka fiendtliga dragoner. År 1790 del-tog han i den märkvärdiga sjöbataillen och genombrytningen vid Björkö Sund (d. 3 Juli), der Svenska flottan genom ett förtvifladt vågspel och med betydlig förlust, hvaribland nä-stan hela Upl:s Reg:te, befriade sig ur sitt instängda läge. Sex dagar derefter deltog han i den lysande striden vid Svensksund, som snart, genom freden i Werelä, gjorde slut på kriget.

Utnämndes 1792 till Capitaine, 1799 till Riddare af Svärdsorden, och 1802 till Major i arméen. Commenderades 1806 med regementet till Pommern, deltog der, d. 1 April 1807, i affären vid Voithagen, der han med half-va Upl:s bataillon anföll och tillbakadref en stark fiendtlig jägarepostering, samt beordrades sedan att med avantgardet förfölja fienden. Samma år d. 14 Juli deltog han i den

ärofulla affären vid Redebas, der en obetydlig trupp Sverkar gjorde den 3 å 4000 man starka fienden ett flera timmars kraftigt motstånd. Blef der blesserad af en kula, som följde med honom i grafven. År 1808 commenderades Major Hård till Norrige: stormade der, efter en hårdnackad strid, Lier skants, och fick då en svår contusion i högra knäet af en kanonkula, eröfrade en kanon, och gjorde 100 fångar. För denna bragd utnämndes han, d. 5 Maj s. å., till Riddare af Svärds-O. stora kors (2 Cl.). Bevistade följande året såsom Förpost-chef vid kust-armeen i Westerbotten affäirerna vid Säfvar och Ratan.

År 1809 utnämndes han till Andre Major vid Regimentet; Öfv.Lieutenant i arméen s. å., Förste Major 1810, och Öfverste Lieutenant i Regimentet 1813. Ehuru ej ännu chef för regimentet, commenderades han dock såsom dess befälhafvare till Tyskland, der han deltog i bataillerna vid Grossbeeren, Dennewitz och Leipzig. Trenne dagar efter detta sistnämnda slag utnämndes han till Öfverste i arméen. Bivistade sedan fälttåget i Holstein, tågade året derpå (1814) med arméen öfver Rhenströmmen till Franska gränsen, och derifrån efter 6 veckors hvilå i trakten af Brüssel, till Norrige, der han bevistade fälttåget till dess slut.

H:s förtjenster om fäderneslandets och dess krigsära lemnades ej utan belöning. År 1816 blef han GeneralAdjutant i Konungens GeneralStab; s. å. Chef för det regte, som han sedan sitt 4:de år tillhört; 1818 Commendeur af Svärds-Ordens; 1822 GeneralMajor; 1823 Chef för 9:de Infanteribrigaden, och 1829 Commendeur af SvärdsOrdens stora kors. Tog afsked 1833, sedan han i mer än ett halft århundrade tjenstgjort med utmärkelse och ära. — Var ledamot af Krigsvetenskaps-akademien, och Fornskrifts-sällskapet i Köpenhamn, samt corresponderande ledamot af Samfundet för utgifvande af handlingar i Skandinaviska Historien. Tillbragte sina återstående år dels i Upsala, dels på en landtegendom. Afled i Upsala, efter flera förnyade slag-attaquer, d. 30 April 1840, i en ålder af 71 år, 10 mån. och 26 dagar. Ogift.

Vi hafva här sammanträngt hufvud-data af ett verksamt och i mer än ett hänseende minnesvärdt lif. Såsom krigare utmärkte sig General Hård för ett stort personligt mod, och en outtröttlig ihärdighet för den sak, som han engång omfattat. Icke hastig i beslut, men snabb och rådig i de-

ras utförande, rättfram och okonstlad, glad och fryntlig, öppen och trofast mot sina vänner, faderligt varm för sina underhåfvandes väl, och därför af dem älskad, nästan tillbedd — se der i få drag den gamle krigarens bild! Återstår nu, att hos honom teckna nya egenheter, så sällsynta, så i ögonen fallande hos den, som uppfostrats i lägre vilda och farliga lif. Vi mena hans kärlek för fredens mildare hvärf, för umgängeslivet finare behag, för njutningen af skön konst, hvars skapelser han också med frikostigt nit samlat omkring sig. Känslig, som han var, för allt skönt och älskligt, kunde ofta den gamle gråhårsmanen brista i tårar vid afhörandet af en god musik, vid anblicken af en vacker tafla, af en vacker flickas dans. I ett bildadt sällskapslif, i ungdomens och sångens glada gillen, och i midten af sina konstsamlingar sökte den Gamle glömma sina tilltagande krämpor, minnen från hans färtlifs ansträngningar, mödor och nöjen. Vi fullborda nu denna flygtiga karaktersteckning med några ord rörande det, som vanligen är för människoblickar mest förborgadt: hans religiösa stämning. Vi låna dem, jemte flera, redan anförda biographiska notiser, ur Talet vid hans graf. Här heter det: "Att en man, som så ofta trädt döden under ögonen, många gång skulle haft sina tankar hos Gud och i en annan värld, är å ena sidan lika så naturligt, som det å den andra är obestriddligt, att det dock icke var från dessa yttre tilldragelser, utan fast mera från en inre sinnesbeskaffenhet, som General H:s religiösa öfvertygelse fick sitt bestämda skaplynne. Känslan var hos honom det öfvervägande elementet, och egentligen känslan för det sköna. Denna väg måste äfven Religionen taga, om den ville intränga i hans hjerta. Det var hans skönhets-sinne, som äfven måste tagas i anspråk. Så snart nådens under och hemligheter ställde sig i en vacker bild för hans själs eller hans kropps öga, då inträngde hans blick djupare, än någon skulle kunnat ana, i dess förborgade helgedom: och han var i sådana fall så lättörd, att det blott behöfdes en blick på den lidande Frälsaren, en ton af någon högtidlig kyrkosång, ja! stundom blott ett ljud från det närbelägna templets klockor, för att framkalla tårar i hans öga och stämma hans känsla till andakt. Med allt detta var han skygg för allt sådant, som kunde synas innebära ett blott sken; talade icke gerna i heliga ämnen med andra än dem, som voro hans själs förtrogna, och afhöll sig hellre från en gudaktighets-

öfning, än han missbrukade den till ett blott yttre verk. Det har därför äfven i detta afseende med sanning om honom blifvit sagdt, att han sökte mera, än han fann, och anade mera, än han njöt."

Sjelf till tänke- och lefnads-sätt en gammal Student — som han plägade kalla sig sjelf — trufdes han särdeles i Upsala, lika mycket af Universitetets Lärare som af dess ungdom afhållen och vördad. Hans dyrbara samlingar stodo öppna för alla, och han förevisade dem sjelf med den mest älskvärda och hjertliga välvilja. Hvarje år helsade också den Studerande ungdomen med sång och vivatrop den gråhårige ungdomsvännen, liksom den vid hans begrafning talrikt samlade sig, för att ledsaga hans stoft till det sista hvilorummet. Sent på aftonen, samma dag, samlade sig dess allmänna sång vid grafven, och utförde der flera af den af lidnes i listiden mest omtyckta sångnumror. En lika vacer som rättvis hyllning åt minnet utaf en af ungdomens och sångens ädlaste vänner.

Sin kärlek till Universitetet bevisade General H. slutligen på ett lika frikostigt som ärofullt sätt, då han till det samma förärade alla sina samlingar af oljetaflor, handteckningar, planchverk m. m. Vi anmärka deribland goda tablör af Ehrenstrahl, Lauræus, Fahlerantz m. fl. svenska artister, en mängd utländska af olika skolor oberäknade; handteckningar af Hörberg, Martin, Mörner m. fl. af större och mindre värde, och bland hvilka hans egna handteckningar ej intaga det sista rummet, samt bland den betydliga samlingen af verkliga praktverk: "Die Sammlung Alt-Nieder- und Ober-Deutscher Gemälde der Brüder Boisserée und Bertram," och: "Lithographirte Copien von Original-Handzeichnungen berühmter alter Meister der Flammänder Schule aus der Sammlung S. K. H. Erzherzogs Carl v. Oesterreich, herausgegeben v. L. Förster," m. m. som utrymmet ej tillåter oss, att detaillera. I förenig med den förut erhållna, för Svenska Historien så dyrbara Stjerneldska tafle-samlingen komma de Hårdska samlingarne att bilda ett ej obetydligt Museum, ämnadt att framdeles uppställas i öfra våningen af Gustavianum, den närvarande Bibliotheks-lokalen, så snart det nya Bibliothekshuset, Carolina Rediviva, blifvit inredt. — General H:s rätt artiga samling af pretiosa försåldes på auction i Stockholm.

492 H Ä S T E S K O (af Målagård), Johan Henrik.

H:s porträtt, mästertligt måladt af Sandberg, förvaras jemte Brinckmans och flera oförgätliga välgörares, bland Akademiens samlingar.

(Källor: Minnesord vid grafven d. 10 Maj 1840. — Upsala Tidningar N:o 35).

R — AN.

H Ä S T E S K O af Målagård, JOHAN HENRIK.

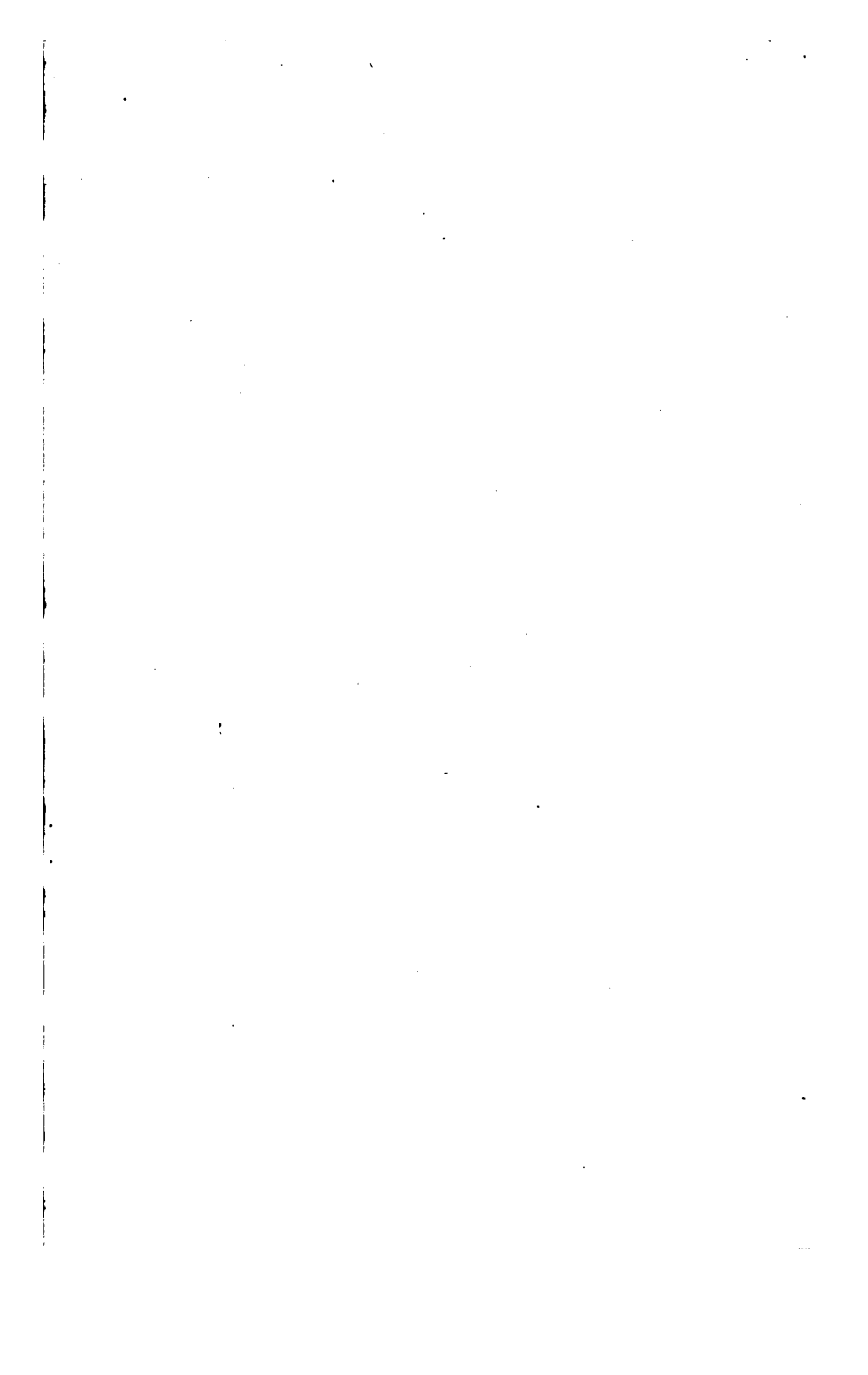
Var Lifdrabant, då han 1770 utnämdes till Capten vid Savolax FotjägareCorps. Blef 1772 R. S. O., 1777 Major vid Åbo Läns Regte, 1781 Öfv. Lieutenant, 1787 Öfverste och Chef för samma Regte. I denna egenskap bevistade han Finska kriget. Han och Öfverste Otter voro de, som vid Fredrikshamn i Juli 1788 framträdde till Konungen, och anmälde: att trupperna voro missnöjda med kriget, att konungen borde skona sin person, att de ej kunde deltaga i något anfallskrig utan Ständernas samtycke, och aldrig förmås anfalla en fiende, som ej förolämpat dem. Sedermera deltog han i det beryktade Anjala-förbundet, som i Aug. s. å. afslöts på sätesgården Anjala, emellan 34 officerare, i afsigt att befordra fred med Ryssland och sammankalla riksdag. Efter fredsslutet föll dom öfver dessa förrädare, då Hästesko, till hvilken Konungen hyste personligt agg, var den enda som måste lägga sitt hufvud på stupstocken. Flere finga nåd på afrättsplatsen. H. halshöggs på Ladugårdslandstorget i Stockholm d. 8 Sept. 1790.

Sjette Bandets

INNEHÅLL

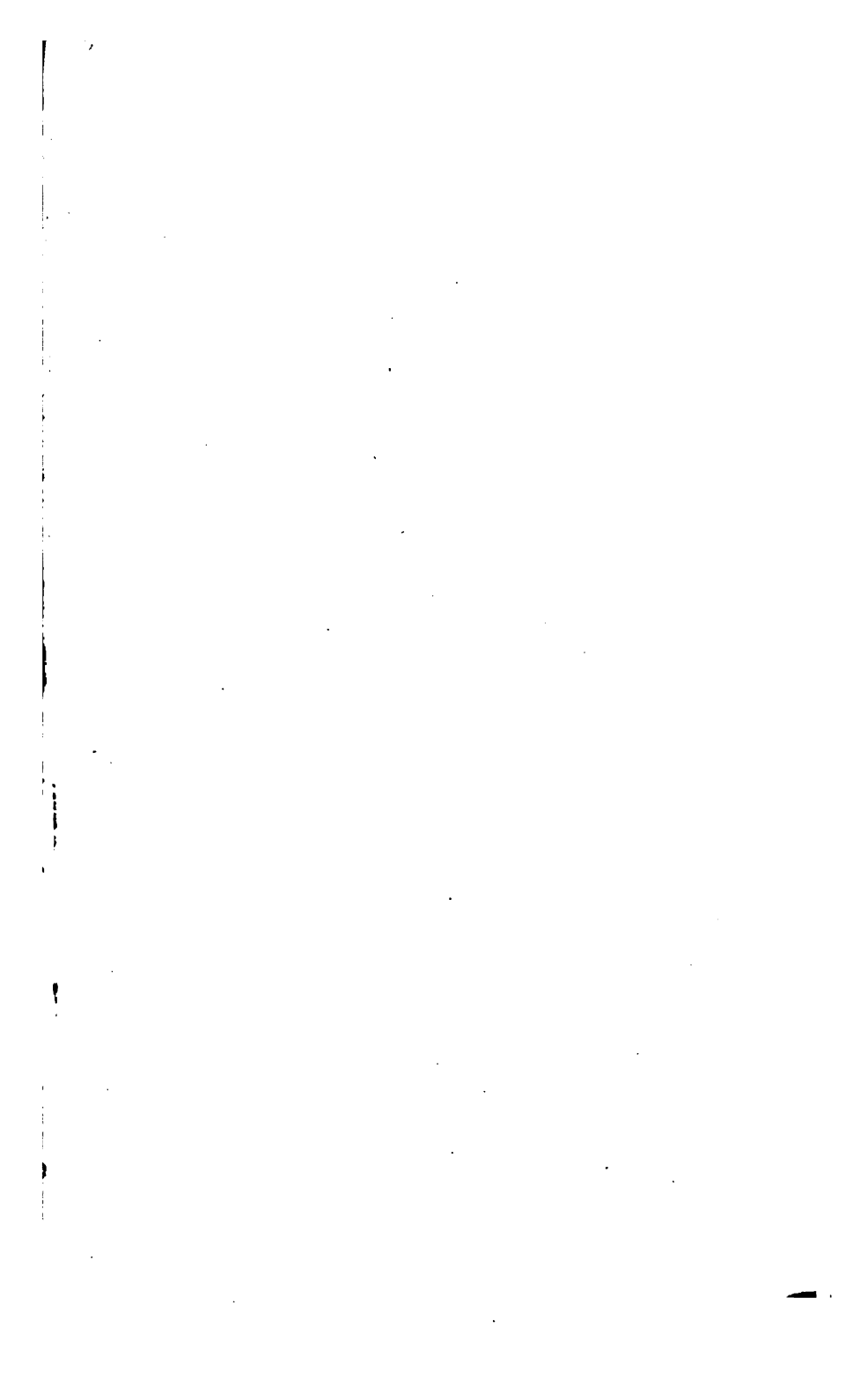
Sid.		Sid.
	<i>Hartman, Johan. Medic. Professor</i>	
1	—, <i>Gabr. Erik von. Medic. Professor . . .</i>	
2	<i>Hadorph, Johan. (Antiquarius)</i>	
4	<i>Hagberg, Carl Peter. (Predikant)</i>	
12	<i>Hagelstam, Otto Julius. Öfverste (Chartritäre) . . .</i>	
14	<i>Hagström, Johan Otto. Prov. Medicus</i>	
16	<i>Hagströmer, Anders Johan. Gen. Direkt. (Läk.) . . .</i>	
17	<i>Hahn, Canutus. Biskop</i>	
24	<i>Halenius, Lars. Prost. (Theolog)</i>	
30	—, <i>Engelbert. Biskop (Theolog)</i>	
31	<i>Hall, Peter Adolph. (Målare)</i>	
—	—, <i>Birger Martin. (Botanicus)</i>	
33	<i>Hallblad, Erik. (Målare)</i>	
34	<i>Hallenberg, Jonas. Canzli-Råd. (Historieskrifvare, Numismatiker, Philolog)</i>	
	<i>Hallman, Joh. Göstaf. Ryrkoh. (Skald, Historicus)</i>	40
	—, <i>Carl Israel. Skald</i>	42
	<i>Hallström, Carl Erik. Prost (Riksdagsman)</i>	46
	<i>Hambræus, Jonas. Orientalist</i>	378
	<i>Hamilton, Hugo Johan. Fältmarskalk</i>	48
	—, <i>Gustaf David. Fältmarskalk</i>	—
	—, <i>Adolph Ludvig. Kammarherre (Memoireförfattare)</i>	49
	—, <i>Gustaf Wathier. Landshöfding</i>	53
	<i>Hammarberg, Gustaf. ÖfverJägmästare</i>	—
	—, <i>Henrik. Pre-sident</i>	54
	<i>Hammarcköld, Peder Michaelson. Öfverste</i>	57
	—, <i>Lorenzo. (Literatör)</i>	60
	<i>Harfvefeldt, Erik. Mathematicus</i>	65

	Sid.		Sid.
<i>Höijer, Joseph Otto. Litt.</i>		<i>Isogæus, Simon. Ryrkoh.</i>	
<i>Græcæ Professor . . .</i>	313	<i>(Historicus, Homilet)</i>	361
<i>Höpken, Daniel Niklas</i>			
<i>von. President</i>	316		
<i>—, Anders Johan</i>		<i>Jansson, Hans. Riksdags-</i>	
<i>von. CancelliPresident</i>	318	<i>man</i>	366
<i>Höppener, Pehr Johan.</i>		<i>Jedeur, Thomas. Dom-</i>	
<i>Assessor(Politisk skrift-</i>		<i>prost</i>	368
<i>ställare)</i>	323	<i>Jonæ, Petrus. Biskop . .</i>	371
<i>Hörberg, Per. Målare .</i>	341	<i>Juslenius, Daniel. Biskop</i>	373
		<i>Juusten, Paulus. Biskop</i>	375
		<i>Järta, Hans. Landshöfd.</i>	
<i>Ihre, Thomas. Domprost</i>	352	<i>(Litteratör, Statsman)</i>	376
<i>—, Johan, Professor</i>		<i>Järta, Carl Thomas. Pro-</i>	
<i>(Språkforskare)</i>	354	<i>fessor</i>	377

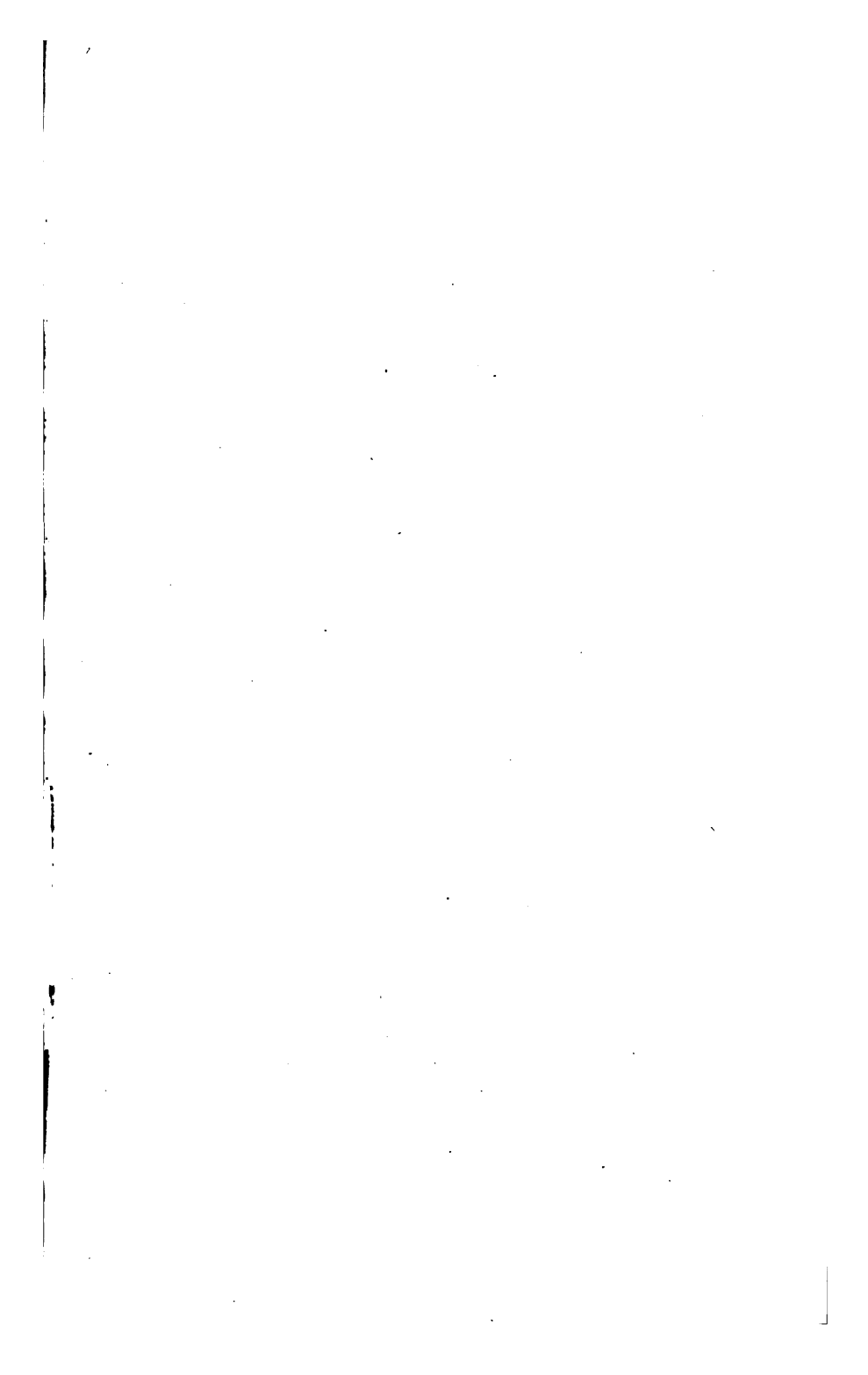
43

HS
AG

45

HS
A-2

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY
REFERENCE DEPARTMENT

**This book is under no circumstances to be
taken from the Building**
